

000

Cumhuriyet

Cumhuriyet

1978

teyinatıma3

8781

Önsöz

Sayın okurlar,

Cumhuriyet gazetesinin yayın dünyasına girişinin 54. yıldönümünde sizlere yeni bir derlemeler kitabı sunuyoruz. Gazetemizin 50. yıl dönümünden bu yana yayınlamayı bir gelenek durumuna getirdiğimiz bu derlemeler ilgiyle karşılandı. Yıllık derlemelerimiz gibi özel konulu derlemelerimiz de ilgi gördü. Geçen yıl yayınladığımız «Cumhuriyet Seçim-77» bu çalışmalarından biriydi. İlerde aynı türden başka yayınlarımız da olacaktır.

Cumhuriyet-78'de daha önceki yıllıklarımızda olduğu gibi fıkra, makale, röportaj... gibi türlerde bir yıl boyunca Cumhuriyet Gazetesinde yer almış yazıların en ilginçlerine yer verdik. Derlememizde ayrıntılı bir kronoloji ile resim ve karikatürler de yer alıyor.

1977 yılı önemli iki seçim, iktidar değişikliği, toplumsal yaşamda büyük karışıklıklar ve ekonomimizde çalkantılarla dolu olarak geçmiştir. Sunduğumuz derlemede bu hareketli olaylar geniş biçimde yansıtılmakta ve incelenip değer yargılarına bağlanmaktadır. Olay-

ların akışı içinde günü gününe yapılmış bu değerlendirmelerin zaman geçtiği halde gerçekliğini yitirmediğini görüyoruz. Cumhuriyet'in nesnel haber verme ve doğru tanılama niteliği «Cumhuriyet-78»de de kendini göstermektedir. Yıllığımız bu yönüyle bir yılın olaylarını en iyi yansıtan bir ayna olmaktadır.

Derlememizde geçen yıllarda da olduğu gibi iç ve dış siyasal olaylar yanında «Ekonomi», «Çalışma», «Eğitim ve öğretim», «Kültür», «Edebiyat» vd. gibi konuları da içeren bölümlere yer verdik. Günümüzün hareketli dünyasında ekonomi'nin politika'yla, eğitim'in hukuk'la ilişkileri içiçedir. Bu bakımdan sunduğumuz derlemedeki bölümlemeleri birbirinden kesin biçimde ayrılmış saymamak gerekir. Her bölüm hepimizin yaşamının türlü alanlarını ve türlü sorunlarımızı konu edinmektedir. Derlemenin her bölümünün bütün okurlar için yararlı olmasını diliyoruz...

Saygılarımızla.

Oktay KURTBÖKE

7 Mayıs 1978

1000

Beterinden saklasın !

Yeni yıl nedeniyle okurlarımdan, dostlarımdan, çeşitli kuruluşlardan aldığım iyi dilek kartları arasında bir tanesi beni epeyce düşündürdü. Hemen bütün mesajlar kişiliğim, yakınlarım ve ülkem için mutluluk dileklerini sunarken yalnız bir dostum, gönderdiği karta şu sözcükleri sıralamakla yetinmişti: Tanrı beterinden saklasın!

Dostumun beni değil yurdumu düşündüğü, yurdumun geleceği üzerine kaygılandığı besbelliydi. Verdiğim yanıtta kaygısını paylaştığımı açıkladım: «Evet haklısın, Tanrı beterinden saklasın» diye yazdım. Daha öncekileri bir yana bırakalım, her bakımdan umut kırıcı, karanık bir yıl geçirdiğimiz ortadadır. Gittikçe batağa saplanan bir halde bulunduğumuzu görmemek için kör olmak gerekir. Dünyadan habersiz, kişisel ya da partizan çıkarları uğruna ülkeyi umursamayan bir takım politikacıların çabasıyla Atatürk Türkiye'si, kurulduğundan bu yana korkunç bir yalnızlığa doğru itilmektedir. Dış politikamızın ne idüğünü, daha doğrusu Cumhuriyet dediğimiz rejimimizin rengini kimse bilmemektedir. Dış kredi olanaklarımızın sıfırı tüketir olduğu bir sırada Mekkeye en çok hacı adayı göndermek, böylece yoksul halkımızın sırtından Arabistan çöllerine yüz milyonlarca dolar gömmekle müslüman ülkeleri geri bırakan ilk layık devlet biz olduk. Dünyayı baskı altında tutan enflasyon bunalımından kurtulmaya çalışacak yerde plansız, projesiz, kredisiz gösteri yatırımlarına girdik. Bu uğurda görkemli ve masraflı törenler düzenleyerek oraya buraya gelişi güzel temeller attık.

Cephe Hükümeti Başkanının açık rejim diye nitelediği şu acaip ortamda düşüncelerinden ötürü sayısız öğretmenler, memurlar, aydınlar sürüm sürüm süründürüldü. Gençler birbirine kırdırıldı, «faili meçhul» cinayetlerin sayısı önceki yıllara oranla daha da arttı. Anayasaya aykırı olarak mahkeme kararına karşın işgal altına alınan TRT çağdaş uygarlık ilkelerine sırtı dönük, sadece gericiliğin propagandasını yapmakla görevli bir borazan haline getirildi. Açık rejim sloganına sığınarak cephe iktidarınca tutulan yol bizi bugün her yanı zehirli dikenlerle dolu bir yolsuz tarlanın ortasına getirmiş, bırakmıştır. Perişan durumumuzu incelediğimizde, başlıca neden olarak yöneticilerin Atatürk ilkelerine sırt çevirmiş olmalarını görmemezlik edemeyiz. Onun ulus sevgisini her şeyin üstünde tutan, ulusun mutluluğunu akıl yolu ile bir an önce çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmamızda gören temel düşüncesi bir yana atılmış, devlet gemisi bir takım çıkar çevrelerinin büyük ölçüde etkisi altına girmiştir. Atatürk, «Köylü efendimizdir» demişti. Şimdikiiler ağanın şerefi rençberinkinden üstündür demeye getiriyorlar. Demeye getiriyorlar değil, bu zihniyetli saptayan kıyaslamaları ısmarlama okul kitaplarında açık açık belirtmekten de çekinmiyorlar.

Bu gidişin sonu nereye varır?

İlerici güçler bir an önce derlenip toparlanmazsa, bir gün beterin beteri ile de karşılaşacağımızdan hiç kuşkuumuz olmasın!.

Nadir NADİ
2 Ocak

CHP'nin konumu

Geçenlerde bir devrimci dostum, CHP'den yakınıyordu. Söylemediğini bırakmadı. Dayanamadım:

- Sana ne yahu CHP'den?
- Nasıl bana ne?
- Sen sosyalistsin; umudun CHP mi?
- Hayır.
- Öyleyse?

Garip bir parti bu CHP; kendi dışındakilerin umutlarını ve yükünü de taşımak gibi olmayacak bir işlevi yürütmek zorunda. Güncel Türkiye'de devrimciler yüz parçaya bölünmüşlerdir. Kendi aralarında kaynaşıp bütünleşerek etkili bir siyasal güç oluşturacaklarına, hem birbirleriyle uğraşıp dururlar, hem CHP ile.. Sosyalist kesimde adı geçerli kişilerden çoğu, birbirleriyle konuşup tartışmak bir yana; birbirlerine selam bile vermezler; çocuklar gibi küstürler. Gençlik eylemlerini yerin dibine batırırlar; kendi çocukluklarını es geçerler. Fransa'da sosyalistler, komünistler, radikaller nasıl bir araya geliyorlar? İnsan şaşırıyor. Bizim önderlerimizin görevleri, geçmişin anlamsız kavgalarını yeni kuşaklara yüklemektir.

Her neyse, şimdi solun en solundan ortanın göbeğine dek tutunmuşuz bir eleştiriye:

- CHP niçin 214'le hükümet olamadı?
- Beceriksizliğinden...

Acaba beceri 1977 Türkiye'sinde CHP'ye iktidarın kapısını açabilirdi miydi? Açsa ne olurdu? 2'nci MC'nin bugünkü durumuna bakınız! Yatıp kalkıp «CHP iyi ki hükümet kuramadı» diye dua etmek mi gerekir? Düşünelim ki hükümet olmakta beceriksiz bir demokratik sol, iktidar olmakta büsbütün beceriksizleşiyor. Şili'de veya Sri Lanka'da olan - bitenleri anımsayanlar, beceriksiz bir solun, koyu bir sağ iktidarın temellerini attığını ve faşizmin ekmeğine yağ sürdüğünü unutmasınlar. 1977 seçiminden sonra, MSP'yi sırtına alıp hükümet kuran bir CHP'nin ne yapıp yapamayacağı aşağı yukarı belliydi. CHP'nin ille de ve hangi koşullarda olursa olsun hükümet kur-

masını isteyenleri iki kesimde değerlendirmek olasıdır. Bir sosyal demokrat parti örgütünün sağ yanı sermayenin içindedir; sol yanı emekçi yığınlarına uzanır. 5 hazirana doğru CHP'nin sermayeye dönük çevreleri hükümet olmaya susamışlardı. Niçin? Çıkarlarını yürütmek için... Emekçiye dönük parti kesimi de faşizme baskılardan, zulümden, ölümden bıkmışlardı. Analar, babalar çocuklarına can güvenliği istiyorlardı. 1'inci MC'den bunalmış yığınların CHP'yi yoğun bir baskı altında bıraktığı açıktır. Bu durumda CHP yöneticileri «ille de hükümet kurma» tutkusuna kapılıp şaşkınlaştılar. Olmadık işler yaptılar. Serinkanlı davranamadılar. Kötü notlar aldılar. Şimdi CHP örgütünden çoğu kişi parti yönetimini eleştiriyor:

- Niçin 214'le hükümet olamadınız?
- Oysa bu eleştiri şöyle olmalıdır:

— Niçin hükümet kurmak için böylesine yalpaladınız? CHP'yi yaralayacak ödünlere niçin başvurdunuz? CHP hem hükümet kuramamıştır; hem de kendine dönük güveni sarsmıştır.

Bir siyasal parti için iktidar olmak bir amaçtır; bu amaç tutkuya dönüştü mü, sağlıklı niteliğini yitirir. Bugün Türkiye'de CHP'den beklenen nedir? CHP kendinden beklenenleri gerçekleştiremeyecek koşullarda hükümet kurarsa, kısa sürede yıkılır. Yıkılışın depremi, bugünkünden beter bir ortamı yaratabilir. Bunun içindir ki CHP «serinkanlı ve sabırlı» olmalıdır. Ama bu «serinkanlılığı» sağlamak için, CHP önce kendi iç yönetimine sağlıklı bir bütünleşmenin denge-sinde işlerlik sağlamalıdır.

CHP'nin kendi sınırları içinde işlerlik kazanması yanında, CHP'nin solundaki solun derlenip toparlanması ve hiç olmazsa faşizme karşı savaşımında bir uyumu gerçekleştirmesi, ilk yapılacak işlerdir.

Sol, kendi içinde güçlenemezse; dışardan desteklenen sağ nasıl yenilgiye uğratabilir?..

İlhan SELÇUK

2 Ekim

CHP'de gelişmeler

Yukarıki başlık... Boğaziçi Üniversitesi Profesörlerinden sayın Suna Kili'nin çok geniş bir

inceleme ürünü olan son kitabının adıdır. Sayın Kili'nin Türk Devrimi, Kemalizm ve Tür-

kiyedeki Anayasal Gelişme konuları üzerinde daha önce İngilizce olarak yayınlanmış üç büyük incelemesi vardır. Boğaziçi Üniversitesince Türkçe olarak yayınlanmış olan 521 sayfalık çok değerli incelemeyi, CHP'nin başarıyla yürüttüğü «5 haziran seçimleri» dolayısıyla bir daha gözden geçirdim. Bu kitabı CHP'nin gerek merkezsel, gerek yerel örgütlerinde bulunanların okumalarını, partilerine yararlı olma yönünden salık veririm.

5 haziran seçimlerinin sonuçlarına, genel değerlendirme gözlüğü ile bakılınca, CHP'nin bu seçimlerden büyük bir kazançla çıktığı, iktidara ulaşan mesafeyi 13 üyelik küçük bir eksikle aldığı, ne var ki, ülkeyi esenliğe kavuşturacak çözüm yollarının bu ufacık eksiklik yüzünden tam bir kararlılık ve aydınlık içinde çizilemediği görülmektedir. Bununla birlikte faşizmin geriletilmiş olması, demokrasimizin yaşaması ve geleceği için başlı başına bir umut, bir başarıdır ve bu başarının mimarı da, bilinçlenmiş Türk Halkı ile ona çağdaşlaşma yolunu gösteren aziz Atatürk'ün partisi CHP'dir.

1973 seçimlerinde kazanmış olduğu milletvekilliklerinin tam yarısını yitirerek bu kez 48'den 24'e düşen MSP'nin sayın Lideri, bu yenilginin tesellisini; «Biz yine anahtar parti olmakta devam ediyoruz» demekte bulmuş. Orası doğru. Yalnız o anahtar hangi kapıyı açarak MSP'lilere yol gösterecek bakalım, diye merak ediyorum. Acaba son iki buçuk yıllık kanlı geçişin ve ekonomik iflâsın sorumluluğunu sürdürüp katmerleştirecek «felâket» kapısını mı, yoksa —kendi adını anımsayarak— ülkeyi huzura kavuşturacak «Selâmet» kapısını mı? MSP'nin Meclis grubunu oluşturacak 24 müslümanın (kendilerini böyle niteledikleri için ben de «Müslüman» nitelemesini kullandım) kavuklarını önlerine koyarak bu noktayı iyice düşünmelerini ve «batıl» değil, «hak» a yönelmelerini, onlardan çok ülke yararına dilemekteyiz.

MSP'de dikkatimi çeken bir nokta da, onun lideri mühendis profesörün, kendi yenilgisini açıklayan bir sözü oldu: «Takdiri ilahi böyle imiş. Allahın rızasına boyun eymek lâzımdır». Bu sözleri gazetelerde okuyunca Hoca Nasrettin'in bir fıkrası geldi aklıma. Yıllar önce bir kez daha yazmıştım sanıyorum:

Bir yaz günü Hoca, camideki vaazının sonunda: «İnsanın başına her ne gelirse Allahtandır; hayır da, şer de...» demiş. Her nasılsa bu vaazı dinleyen bir külhanbeyi ona bir azırlık etmek için, camiden çıkınca ardından gitmeye başlamış. Çarşıdan satın aldığı ekmek ve mevsim meyvaları ile doldurduğu zembilini omuzuna vurarak evinin yolunu tutan hocayı izleyen külhanbeyi, bir yan sokaktan koşu koşu önüne dolanarak, iki sokağın kesiştiği köşede ona çelme takıp düşürmüş. Yuvarlandığı yerden kalkıp kavuğunu başına geçiren Hoca, ellerini önüne kavuşturup boynunu bükerek masum bir duruşla

bir yanda kendisini seyreden külhanbeyine öfke ile sert sert bakmış. Beriki: «Bu işte benim suçum yok, Allahtan oldu. Yarım saat önce camide, her şey Allahtan gelir diyen siz değil miydiniz?» deyince Hoca: «Allahtan olmasına Allah-tan ama, hangi (.....) i memur etti diye bakıyorum» cevabını yapıştırmış.

Liderleriyle birlikte bütün MSP'liler, Tanrı'nın takdirine ister istemez boyun eğecekler ama, acaba «takdiri ilâhının böyle tecelli ederek» MSP'nin yarı yarıya erimesinde, «semavi takdir» in dışında bir de «dünyevi âmil» yok mu, Allah bu işe kimi memur etti, diye düşünmezler mi ve bundan hiç ders almazlar mı, dersiniz?!

Geçen seçimlere oranla bir milyon oy kaybedip bu kez ancak bir tek milletvekili çıkarabilen DP'nin erimesine, sanırım ki, Tanrı bu partinin zamanında CHP ile koalisyon yapmasını önleyen kişiyi veya kişileri memur etmiş olsa gerek. Politika, bir bakıma, fırsatları yerinde ve zamanında değerlendirme sanatıdır. «Benzer nedenler, benzer sonuçlar doğurur» yasası, Tanrısal yasalar kadar geçerlidir.

CGP'nin erimesi de, iki buçuk yılda 300'e yakın ölü ve binlerce yaralıyı arkada bırakan ve Türkiyeyi iflâsın eşiğine getiren bir yönetime omuz vermenin halka «demokrasi ve Atatürk'çülüğün başarısı» diye yutturulamıyacağını kanıtlamaktadır. Eğer bu partinin Kayseri örgütünün merkeze muhtıra verdiği haberi gerçekse, doğru yolu taban, tavandan önce görmüş demektir. Belki de örgüt, CGP liderinin henüz CHP saflarında iken sosyal demokrasiyi, hatta demokratik sosyalizmi savunan konusmalarını anımsamış ve sayın lideri eski sağlıklı doğrultusuna yöneltmek amacını gütmüştür.

MHP ve onun lideri hakkında görüşlerimizi, bu parti henüz böyle yayılıp büyümeden, bir kaç kez yazdık ve bu yüzden ceza mahkemelerine düştüğümüz gibi, ülkenin her yanından pek çok tehdit mektubu da aldık. Koalisyonlu zayıf hükümetlerden bikan ve otorite arayan Alman halkı arasında Hitler Nazizminin, parlak ve hayali vaatlerle çabucak yayılıp gelişerek devleti nasıl ele geçirdiğini gözleriyle görmüş ve koca Almanyayı maceralara sürükleyip nasıl perişan ve parça parça ettiğini de uzaktan seyretmiş bir Türk aydını olarak bir daha yınellıyorum ki, bugün belki bazılarınca küçümsenen MHP, Türkiye'nin demokratik geleceği bakımından bir tehlikedir: Tanrı Türkiye'yi korusun!

BP ve TİP'e gelince; son seçimlerde CHP'ne en az 10—12 milletvekili kaybettiren bu küçük partilerin, AP+MHP faşizmi karşısında, CHP'ne ve dolayısıyla —günümüz koşullarında— Türkiye'ye yaptıkları kötülük bence büyük olmuştur. Bu kötülüğe karşın kendi kendilerine iyilikleri olsaydı yüreğimiz yanmazdı. Geleceğin siyasal bilimcileri bunların tutumunu «Türk toplumunun gelişmesine —bencillik yüzünden— bir ihanet olarak niteleyeceklerdir, kanısındayım. Bilmem sayın siyasal bilimci Prof. Nermin Abadan ve Sayın Prof. Suna Kill ne düşünürler?

Süleyman Bey AP'nin başında durdukça bu partinin iflâh olacağını hiç sanmıyorum. Demokratik Partinin liderleri bu gerçeği yıllardan beri yinelediler ve bu son seçimlerde de hep belirttiler ama AP ileri gelenlerine bunu bir türlü dinletemediler. Çünkü 1973 seçimlerinde kendilerini destekleyen «Ağır top» şimdi Süleyman Beyin ardındadır. Gerçi AP bu seçimlerde, 1973 seçimlerine oranla 39 milletvekili fazla çıkardı. Ama aşağıdaki karşılaştırmalı çizelgeye bakılırsa ülkenin bu ikinci büyük partisinin CHP karşısında gittikçe küçüldüğü ve 1965'te elde etmiş olduğu «birinci büyük parti» niteliğini 1973'ten beri sürekli olarak yitirdiği görülür. CHP ilerleyen, AP ise gerileyen bir partidir.

	CHP		AP	
1965	2.675.785 (28,7)	4.921.235	(52,9)	
1969	2.487.006 (27,4)	4.229.712	(46,8)	
1973	3.570.583 (33,3)	3.197.897	(29,8)	
1977	6.117.280 (41,4)	5.457.649	(36,9)	

Görülüyor ki, 1965'te tüm oyların yüzde 52,9'nu almış olan AP, 1977'de, yüzde 36,9'e düşmüştür. Buna karşılık, 1965 seçimlerinde tüm oyların yüzde 28,7'sini almış olan CHP, 1977'de yüzde 41,4'e yükselmiştir. Bu oran 1973'te 33,3 idi. Demek ki CHP'de sürekli bir gelişme var.

İlk üç seçimin, yukarıya çıkardığım sonuç-

ları Devlet İstatistik Enstitüsüne ait olup ben bunları Sayın Prof. Suna Kili'nin, başta sözünü ettiğim «1960—1975 döneminde CHP'de gelişmeler» adlı kitabından (sayfa 220, 250, 366). 1977 seçim sonuçlarını ise, gazetelerin son verdikleri rakamlardan aldım.

Sayın AP liderinin, kendisine Türkiye'deki bütün milletyetçilerin lideri pozunu vererek: «Türk Milleti, iktidarı CHP'ye vermemiştir. Türkiye'de sol, iktidar olamaz» gibi sözler söylemesi, cepheci bölücülüğünün ve demokrasiye inanmamışlığın yeni bir kanıtıdır. Seçimlerden önceki cephe zihniyetini, seçimlerden alınan sonuçlar karşısında da sürdürmeğe ve her ne pahasına olursa olsun iktidarda kalmaya çalışmak, yalnız Süleyman Bey ve partisi için değil, özellikle Türkiye için tehlikelerle dolu bir perspektivi göze almak demektir. Bunu Sayın Demirel göze alsada, birleşmeyi umduğu öbür partilerin göze alabileceğini düşünmek istemiyorum. Bir tahmin yapmak ve varsayımlara dayanmak şimdilik olanaksız. Benim özlemim ve bugünkü toplumsal ve siyasal koşullardan çıkardığım «gerekecilik» görüşüm, hükümeti en büyük parti olan CHP'nin kurması yönündedir. Bununla birlikte, ülkemiz için en iyisi ne ise onun gerçekleşmesini dileyelim!

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU
12 Haziran

Meclis ve hükümet

Parlamento en yaşlı üye Kinyas Kartal'ın başkanlığında açıldı. Kimdir Kinyas Kartal? Arkadaşımız İlhami Soysal'ın kaleminden bu sorunun yanıtı şöyle veriliyor:

«Buraklı aşiretinin reisi, Çarlık Rusyasında Sen Petersburg Harb Akademisinde okuyup subay olmuş, sonra babasının yönetimindeki aşiretiyle birlikte Birinci Dünya Savaşı sırasında Van yöresine gelip yerleşmiş, Doğu'lu ağaların Şeyh Sait'ten sonra en büyüğü ve en etkiliisi, Kinyas Kartal Ağa (Kinyas Rusçada Prens anlamındadır) «Hayırlı, uğurlu» olması dileğiyle Meclisi (1973 seçimlerinden sonra olduğu gibi) açtıktan sonra milletvekillerini ant içmeye çağırmıştır.»

Bazı gerçekler kişilerin çarpıcı kimliklerinde belirginleşir. Demek ki Meclisimizin saygın başkanı doğulu bir ağa, bir aşiret reisi. Hem öyle değil, Şeyh Sait'ten sonra en etkili ve en büyük... 1977 yılında Meclisi işte bu Kinyas Kartal Ağa açıyor. Peki Meclis'te Sosyalist Partisi var mı? Komünist Partisi var mı? Emekçi sınıfının temsilcileri var mı? Ağamız açar parlamentomuzu... Eh, Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisini Doğu'lu zengin ağa açarsa, jan-

darmanın komandosu doğulu yoksul köylünün üstüne hışım gibi giderse, Cumhuriyet Türkiye-sinin birlik ve beraberliği nasıl korunup savunulacak?

Bir yanıt ki 1977 Meclisinin bir özelliği olduğunu çoğu gazeteci arkadaşımız söylüyor. Bu dönemde Anadolu'dan gelen genç milletvekilleri dikkatleri üstlerine topluyorlar. Eğer gençlik bir erdemse, parlamentomuzun önümüzdeki dönem çalışmalarından umutlu olabilirdik. Ne yazık ki çağımızda politikacılar genç ve yaşlı değil, sağcı ve solcu diye niteleniyorlar. Solcu demek, yenilik isteyen çağdaş adam demek, sağcı demek, zamanı durdurmaya çabalayan adam demek. Parlamentomuzdaki sağcılar, ne yazık ki çağdaş ve ilerici yasaların çıkmasını engelliyebilecek sayıdadırlar.

Böyle bir parlamentoda ortanın soluna yerleşen CHP'nin hükümet kurabilmesi ne demek?

Söylenenlere bakılırsa yüksek bürokratlarla iş çevreleri, CHP'nin tek başına hükümet kurmasını istiyorlarmış. Seçimlerden önce CHP'ye karşı olan büyük sermaye neden değişebilir? Belki

213 rakkamı bu değişimi sağlamıştır. Çünkü gü-
ven oyunun sınırlarında dolaşarak zar-zor hük-
ümet kurmak, uzlaşmalarla olasıdır. Uslanma,
yumuşama, ehlileşme, yola gelme anlamına gele-
bilir. Büyük sermayenin CHP'den istediği nedir?
1) MC'nin kötü ekonomik mirasını yüklenen
CHP, ülkeyi dar boğazdan çıkaracak ve iflâstan
kurtaracak önlemler alacaktır. 2) Cepheleşme
politikasıyla gelişen toplumsal kutuplaşmayı yu-
muşatarak patlama tehlikesini önleyecektir. 3)
Lâyük bürokratları rahatsız eden ve büyük ser-
mayeye aman Allah dedirten MSP'yi iktidardan
uzaklaştıracaktır. 4) Bunlara karşılık hiçbir kök-
lû dönüşümü gerçekleştiremeyecek ve istendiği
zaman düşürülecektir.

Ne var ki dizginleri elde bir CHP'yi iş çev-
relerinin yeğlemesine karşılık, AP ile MHP te-
lâş içindedirler. Faşist ortaklık, hükümet ola-
naklarını elinden bırakmak istemiyor. Bu du-
rumda büyük sermaye ile AP ve MHP arasında
geçici bir çelişki mi söz konusudur? Olabilir.
AP ile MHP, kısa siyasal hesaplar içindedirler.
Büyük sermaye daha uzun süreli çıkarları ve
ekonomiyi de kapsayan hesapları öngörmüş bu-

lunabilir.

Bu durumda CHP ne yapmalı?

1977'nin parlamentosundan çıkabilecek en
ileri ve demokratik hükümeti, ancak CHP'nin
kuracağı kabine oluşturabilir. Halk Partisi, mu-
halefet ya da iktidar seçeneklerinden birini yeğ-
lemek zorundadır. Hükümetini kurabilecek bir
CHP'nin tek yasa bile çıkarmadan yapabileceği
pek çok iş vardır.

Muhalefette kalarak geleceğin iktidar koşu-
larını hazırlamak bir yöntemdir. Ama hükümet
kurarak iktidara doğru yürümek de bir yöntem-
dir. Bu ikisi arasında yapılacak tercihin tarih
sel hesabı CHP'nin yöneticilerine düşer. Serma-
ye ile emekçi kesimi arasında kurulan toplum-
sal dengeye dayanarak faşizmin siyasal örgütle-
rini hükümetten uzaklaştırmak, bir çeşit demok-
ratik görev sayılmalıdır.

CHP bu görevi üstlenmek istiyor.

Tüm demokratik kuruluşlar bu görevde
CHP'ye destek olmaya çalışmalıdırlar.

İlhan SELÇUK

16 Haziran

CHP, ülke ölçeğinde büyük üstünlüğünü ortaya koymuştur

Yarın 20 milyonu aşkın Türk vatandaşı, de-
mokrasi tarihimizin en kritik seçiminde oy kul-
lanmak üzere sandık başına gidecektir. Kırkbeş
milyon nüfuslu, köklü ve soylu bir toplumun la-
yık olduğu yüce, varlığa ulaşmasında önemli bir
kilometre taşı yarınki seçimin sonuçlarıyla di-
kilmiş olacaktır.

Cumhuriyet 5 haziran 1977 genel seçimleri
için yaptığı özel hazırlıkların ürünlerini kırk gü-
ne yakın süredir yayınladığı özel seçim sayfala-
rında vermiş bulunuyor. Bu sayfalarda, seçim
öncesinde iller ölçeğinde ayrıntılı olarak yapı-
lan incelemelerle ülkenin seçim havası okuyuculara
aktarılmış bulunmaktadır. Coğrafi ve
sosyo-ekonomik yakınlıklar yönünden 67 ilimiz
gruplaştırılmış ve illerle ilgili gözlemler bu gu-
ruplaştırmanın sistematikliği içinde sunulmuştur.
Her bölge için ayrıca siyasal davranış uzmanları
tarafından hazırlanan ve bölge haritaları üze-
rinde özetlenmiş bilgilerle desteklenen toplu de-
ğerlendirmeler ve seçim tahminleri sunulmuş-
tu.

Toplu değerlendirme yapılırken seçim kam-
panyasının havası, halkın ilgisi, seçim öncesi dö-
neminin önemli iç ve dış olayları gibi unsurları
da gözönünde tutulmuştur.

1950'DEN 1977'YE

1950 genel seçimleri o zamanki değer yar-

gılarına göre halkın partisi sayılan Demokrat
Parti'yi iktidara getirmişti. Bu partinin ve de-
vamı olan AP'nin halkla bir ilgisi olmadığı an-
laşılıncaya kadar geçen yirmi yedi yıllık dönem-
de Türkiye «sağ» iktidarlara idare edildi.

1977 bir gerçek halkın partisini iktidara ge-
tirme sonucunu verebilecek mi? Bu soruya veri-
lecek yanıtın uzun ayrıntılı incelemelerden, ma-
tematiksel analizlerden sonra «evet» olduğunu
görmek rahatlatıcı bir durum yaratıyor. Ancak
bu yanıt «tarihin akışı» denen olayın yorumuy-
la da varılabilir.

1950-1960 döneminde bir sağ-sol ayrımın-
dan ziyade CHP — DP ayrımıyla belirlenen ge-
lişme çizgisi 1960-1965 arasında bir kesikliğe ve
duraganlığa ulaşmıştır. Oysa 1957'de CHP'de to-
parlanma AP'de düşüş başlamış bulunuyordu.
1961 Anayasasının yarattığı bazı olanaklarla ül-
kede serbest tartışma ortamı açılır ve bir sosya-
list parti filizlenirken ve dikkatler gereğinden
fazla bu gelişmelere çevrilmişken sağda güçlü
bir dış desteğin yardımıyla büyük bir toparlan-
ma görülmüştür. AİD denen bağlama ve iç-
den fetih örgütünün 1 no. lu bursiyeri olarak Bir-
leşik Amerika'ya kursa gönderilmiş kabiliyetli
bir mühendis yeni Amerikancılığın şampiyonu
olarak paraşütle Türkiye Cumhuriyeti Başba-
kanlığına indirilmiştir.

1965 AP hareketi, 1950 DP hareketine oran-
la çok daha bilinçli bir sağ harekettir. Dış des-

UMUT...

(Fotoğraf : Ergun ÇAĞATAY)

tekleri çok güçlüdür. Uluslararası giriftliği vardır. Büyüyen Türk ekonomisine getirdiği yerli dayanakları vardır. Esnafından, köylüsünden, masonuna kadar daha çok çevreyle içiçedir. Daha ahtapotsaldır. Daha kütlevidir. Kısaca daha oturaklı bir sağdır. 1965'in bu sağ oluşumu için-

(Fotoğraf: Ergun ÇAĞATAY)

de 1950'ye oranla biraz daha sol ama yine de bürokrat sol görünüş gösteren CHP çok kötü durumdadır. TİP'in aldığı % 3'lük oy, dikkatleri CHP'nin bu sallanışından başka yönlere çevirmiştir. Kimse «CHP ne oluyor» sorunuyla dertlenmemiştir.

CHP'nin gelişmelerini 1965'den yani CHP+TİP olarak ortanın solundaki toplam güçlerin minimumundan geçtiği dönemden sonra dikkatle izleyelim. 1965-1969 döneminde gittikçe demokratik sol çizgiye gelen CHP, kendi böğründen bir CGP'nin kopmuş olduğu gözönünde tutulursa gö-

reli ilerleme göstermiştir. TİP'in klasik olarak her küçük sosyalist partide gözlenen heyecana ve bu heyecandan gelen abartmalı bekleyişlere karşın yine de oy kaybına uğradığı görülmüştür.

1965—1969 döneminde AP'deki inış anlamlıdır. «İktidarda olan oy kaybeder» genel kuralının ötesinde tarihin akışı ve uyanışın AP'yi öğütlemesinin kaçınılmazlığının ilk belirtileri bu inişte gizlidir.

Buradan 1973'e gelyoruz. 12 Mart olayının olağanüstü sertliği ve ekonomik açmazları 1960 sonlarında görülen kitlesel uyanışı ve silkinışı hızlandırmış gibidir. CPH'nin yeni bir ruh içinde ivme kazanışı, umut telkin eden yeni bir lidere sahip olması ve tarihin akışı içinde sağın erimesi için diğer belirtilerini oluşturan iç tepişmelerin su yüzüne çıkması 1973'ün karışık panoramasını yaratmıştır. Yirmi üç yıldır ilk kez sağda olmayan bir parti birinci parti olmuştur. Sonra kısa bir süre içinde iktidar ortağı olmuştur.

1975 kısmi Senato seçimleri tarihin akışının ve kitlelerin uyanışının bir diğer anlamlı sonucunu vermiştir. CHP'nin bu seçimde 27 ilde ulaştığı % 43,4'lük oy oranı aslında Türkiye ölçeğinde % 41,9 gibi bir oy oranına tekabül ediyordu. AP'nin % 41,4'lük oy oranı ise Türkiye ortalamasında % 40'a gelyordu. (Çünkü her iki parti içinde de bu 27 il kendi ülke ortalamalarının üzerinde kuvvetli oldukları illerdi.)

1975—1977 dönemi ise hatasıyla sevabıyla, ama kesinkes hatası sevabından çok fazla olmak üzere tarihin malı olmuştur. Milliyetçi Cephe döneminin faili meçhul cinayetler, işlemiyen üniversiteler, tamtakır bir hazine, laçkalaşmış devlet çarkıyla sağın lehine işlemiş olması mümkün değildir. 1975 kısmi senato yenileme seçiminde AP'nin almış olduğu oy oranını yeniden kazanması söz konusu değildir. Buna karşılık CHP'nin yükselen şans grafiğinden geriye dönüş olasılığı da yoktu. Tarihin akışı içinde grafiksel değişim, aşağıda seçim sonucu tahminlerine varılırken göz önünde tutulacak bir husustur.

CHP'nin ülke ölçeğindeki ilerlemesini kırsal kesimler geriden ve yavaş adımlarla izlemiştir. Ancak 1973—1975 döneminde izleme adımında hızlanma görülmüştür.

1973—1975 döneminde gerek nüfusu 10.000'i aşan kentlerde, gerekse köylerde CHP'nin gelişme hızında, bir artış görülmüştür. CHP'nin oyları kendi ülke ortalamasını henüz çok altındadır, ama görülen bu artış hızı anlamlıdır. 1975—1977 döneminde de aynı artış hızı sürerse CHP kırsal kesimlerden büyük oy alabilecektir.

Kasaba ve küçük kentlerde ise CHP'nin hem oy ortalaması düşük hem de oy artış hızı düşüktür. Ancak bu yerleşmelerin ülke ölçeğindeki oy ortalamasına etkisi azdır.

AP'nin kırlardaki hesaplaşması daha çok DP ile olmuştur. MSP ile değil. Çünkü MSP sa-

nıldığından daha fazla bir kent partisidir. Oysa DP tam bir köy partisi olarak ortaya çıkmış, AP'yi bölmüş ve kırınlıklar giderilince yeniden 1975 de AP'ye büyük köy oylarıyla destek olmuştur.

Buna göre tarihsel gelişme içinde AP, kırsal kesimdeki kendi ortalamasının üzerinde bir güce yine de sahip gözükmemektedir. Ama kamuoyu araştırmaları bu gücün de azaldığını ortaya koymaktadır.

KAMUOYU ARAŞTIRMALARI

Cumhuriyet'in 8 ilde gerçekleştirdiği kamuoyu araştırmalarına göre CHP ülke ölçeğinde ilerleme göstermektedir. Bu ilerlemenin kaynakları sırayla şunlardır :

1) CHP'ye 1973 ve 1975'de oy vermiş olan seçmenlerin sadakatı (CHP'den diğer partilere ya da kararsızlığa doğru sadece seçmenlerinin % 5,5'u kayma eğilimindedir.)

2) AP tabanından CHP'ye doğru önemli kaymalar (hem köylerde, hem kentlerde 1973'de AP seçmeninin % 12'sine yakın bir kesimi CHP'ye kaymaktadır.)

3) Diğer partilerden CHP'ye doğru önemli kaymalar, (CGP'den, DP'den, MSP'den ve TBP'den CHP'ye doğru dikkate değer kaymalar mevcuttur. Bu kaymaların toplamı bazı bölgelerde AP tabanından gelen kaymaları geçebilecektir.)

4) İlk kez oy kullanacak olan seçmenlerin % 60'ı oranında CHP'yi tercih edişleri.

Öte yandan diğer partiler arasında DP, CGP ve MSP'den AP'ye, AP ve MSP'den MHP'ye kaymaları, ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ancak bu alışverişler, CHP'nin ilerleme çizgisel yanında ikincil kalmaktadır.

1950'den bu yana şaşkıncı bir seçim sonucu göstergesi miting meydanlarının havasıdır. Kitlelerin yoğunluğu, coşkusu, konuşmacıyla iletişim kurabilme yeteneği, seçim sonuçlarının sayısal hassasiyetle analizini mümkün olmayan ama şaşmaz bir göstergesi olmuştur.

1977 seçim kampanyası bu anlamda CHP'nin ülke ölçeğindeki büyük üstünlüğünü ortaya koymuştur. AP lideri Demirel sadece Bursa, Kütahya, Balıkesir, Samsun gibi geleneksel kalelerinde parlak toplantılar yapabilmıştır. Buna karşılık Ecevit'in mitinglerinin hemen hepsi bölgesel tarihi olay niteliği taşımıştır. Katılma ve coşku yönünden her ilde siyasal toplantı rekorları kırılmıştır.

D'HONT YÖNTEMİNİN ÖZELLİKLERİ

İktidara gelmeğe hazırlanan bir partinin en ciddi rakip ve engellerinden biri d'Hont yöntemidir. Çift sayıda milletvekili çıkaran illerle, tek sayıda temsilci çıkaran illerde farklı mekanizma gösteren bu yöntem şu anda CHP'nin başarısına etki edebilecek önemli bir unsur niteliği taşımaktadır.

Yöntem, işleme biçimi gereğince, ikinci kuvvetli partinin kuvvetlenip geldiği illerde birinci partinin aleyhine ikinci kuvvetli partinin lehine çalışmaktadır. Böylece Bursa, Bolu, Kütahya, Niğde, Manisa, Van, Çankırı, Isparta, Denizli, Aydın, Kayseri gibi yörelerde CHP'nin lehine çalışacaktır.

Ancak CHP'nin zaten birinci parti olup daha da güçlendiği ve özellikle çift sayıda milletvekili çıkaran yörelerde CHP'nin temsilci sayısı artışını zorlaştıran, bir yönü vardır. Örnek olarak Amasya, Edirne, Artvin, Uşak, Erzincan, Çanakkale, İçel, Adıyaman, Malatya, gibi yörelerde CHP büyük ölçüde güçlendiği halde d'Hont mekanizmasının sınırlarını aşmakta güçlük çekebilir. Bu illerde CHP'li seçmene büyük ve tarihi bir görev düşmektedir. Bir Amasya'nın, bir Edirne'nin üçer CHP'li milletvekili getirmesi, d'Hont'un engellemesine karşın CHP'li seçmenin disiplin ve görev anlayışıyla mümkün olabilecektir.

Çok sayıda temsilci çıkaran büyük kentlerde küçük partiler de, en büyük parti de aşağı yukarı kendi oy oranı ölçüsünde temsilci çıkarmaktadır. Yitik oy az olmaktadır. Bu olgudan küçük partiler kadar, İstanbul, Ankara, İzmir, Adana'nın büyük partisi olan CHP de yararlanacaktır. Ancak büyük illerde ve bunların kent merkezlerinde görülen seçime katılma oranının düşüklüğü olumsuz bir etkidir. CHP'nin Ankara'da 16 yerine 17, İstanbul'da 26 yerine 27, İzmir'de 8 yerine 11 temsilci çıkarması, kentteki CHP'li seçmenin ısrar ve disiplinle sandık başına gitmesine bağlıdır.

GENEL YORUM

Sayısal analize uygun olan, olmayan bütün göstergeler dikkatle incelendiğinde aşağıdaki yorumlara varılmaktadır:

— CHP tek başına iktidara gelmektedir: Tarihsel gelişim grafiklerinin incelenmesi, 1973 genel ve 1975 kısmi senato seçimlerinin ayrıntılı etüdü ve 1977 baharı izlenimleriyle kamuoyu araştırmasının bulguları bir arada yorumlandığında CHP'nin tek başına iktidar olma olasılığı çok yüksek gözükmemektedir. Bu partinin oy oranının alt sınırının %45,0'lerde olacağı ve büyük olasılıkla daha da yükselebileceği anlaşılmaktadır.

— AP, 1973'e oranla biraz toparlanmış, ama 1975 kısmi senato seçimlerine oranla büyük ölçüde gerilemiş olarak girdiği bir seçimden 170 dolaylarında milletvekili çıkarmayı bekleyebilir.

— MSP, hem tarihin akışı içinde hem de Nakşibendi — Nurcu çekişmesinin kemirmesiyle 1973 seçimlerine oranla gerilemiş ve 1975 kısmi senato seçimlerindeki statüsünü, ancak muhafaza edecek bir konuma varmıştır. Çıkaracağı milletvekili sayısının 40'ı aşması sürpriz olacaktır.

— CGP, tamamen ve DP ise büyük ölçüde göçmüşlerdir. CGP Kayseri'den prestijli bir ada-

yını Meclise ancak sokabilir. DP'nin ise İstanbul, Ankara, Konya'nın dışında fazla bir bekle-yişi kalmamıştır. Bazı basın organlarında üze-rinde çok gürültü kopartılan MHP'nin gurup ku-

rabilecek sayıda milletvekilini çıkarması büyük sürpriz sayılmalıdır.

4 Haziran

AP'den kalan

Kara Kuvvetleri Komutanlığına yapılması gereken atama işinde, bir Başbakanın yenilgisi, siyasal yaşamımızda bir dönüm noktası olacaktır:

Merkeziyetçi — tekelci — denetim kaçağı — danışma inkarcısı — Anayasal kurumlar ipotek-cisi — haklılıkların, hukukiliklerin, anayasalcı-lıkların ters yorumcusu bir Yürütme Şefi'nin; kitaba sığmaz ve amaçlı, yasa gereklerine ve uygulamadaki hukuk geleneklerine aykırı eylem-lerine, hukuk yolları ile karşı koymanın yanına; «siyasal görevler dengesi» açısından da karşı koymanın olanak içinde olduğu görülmüştür.

Türkiye'de Cumhurbaşkanı, bir siyasal gö-

teşkil edecek işlemler yaptırılmaz. Kendileri, o yolda eylemlere araç edilemez.

Anayasadan çıkan hukukilik düzenimiz; böyle eylem ve işlemler yaptırılırsa, onları bo-zarak, Cumhurbaşkanını da korumuş olur. Fa-kat her şeyden önce, Cumhurbaşkanı, kendini korumak zorundadır.

Devlet Başkanı, devletin görevler dengesin-de, kendini otomat durumuna sokacak «kasıt» lara karşı korurken iki yere dayanır: 1 — Ana-yasal, siyasal görevler dengesindeki «başkan» olmaklıktan gelen otoritesi ve hukuku; 2 — Bu dengeyi bozanlara direnince, ulus içinde uyanan «kamuoyunun haklılık tanır desteği»...

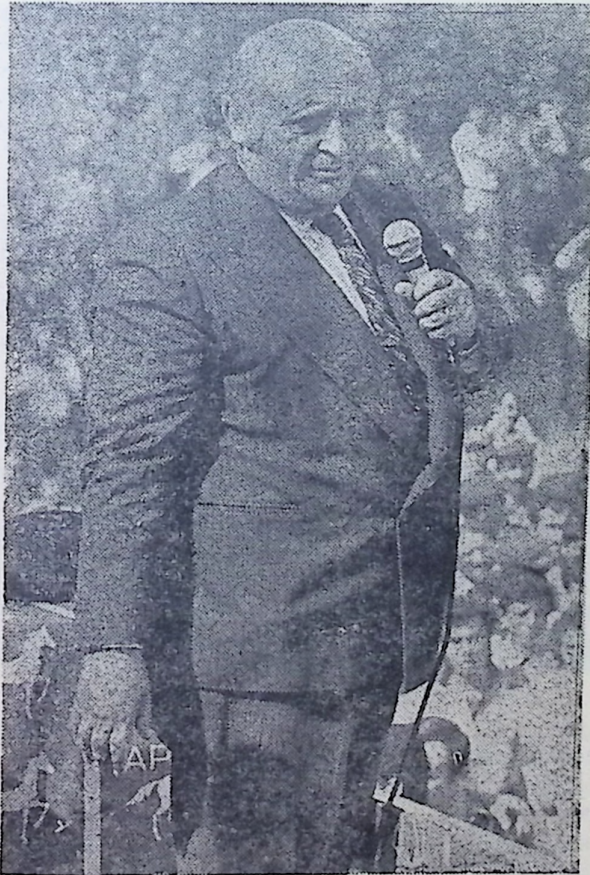
İşte Cumhurbaşkanı, bunların her ikisine dayanmıştır; Demirel, merkezçiliğini — tekelci-liğini — keyifçiliğini — devlet geleneklerini, hu-kuk egemenliğini kırıclığını kırmıştır. Ve işte, bu bir dönüm noktası olmuştur; bundan sonra-sı için bir örnek olay olmuştur.

Bununla, siyasa alanında, gittikçe belirgin-leşen bir şey daha, kesinlikle saptanmış oluyor: AP'nin kendisinin ve önderinin, demokratik er-demlerini ve güçlerini, gittikçe yitirerek, gittik-çe bir eski masala, bir söylenceye (efsaneye) dö-nüşmüş oldukları...

Evet AP ağa babası eski DP ile bütünlüğü düşünülünce, bir zamanlar, bir umut idi. Güzel olmaya çalışan idi. Doğruyu arayanlardan biri idi. Enderun efendileri ile başlayan ıslahatçılı-ğın; Tanzimat Batıcıları ile yürüyen yenileşme-ciliğin; Meşrutiyet, Jöntürkleri ile girilen geliş-meciliğin; Kurtuluş Savaşının Kuvay-ı Milliyeci-leri ile yüklenilen ulusçuluğun, bağımsızlığın; Cumhuriyet tek partilileri ile girilen ekonomik atılımcılığın zamanla ve savaş zorunlukları ile uğradığı anarşik güdüklükten kurtulma bekle-yişi idi: «Takrir-i Sükûn»larla uğradığı kapalı-lıktan çıkıp, bir arayıcı özgürlüğe yöneliş idi. Bütün bunların sonucu, ulus egemenliği kuramı-nın «demokratik devlet meşruluğu»nun izleyicisi idi.

Bir açıdan, — Tarihsel gerçeği deyimleyen bir açıdan — eski DP, yeni AP; Türkiye'de uyan-mağa başlamış olan «sosyalleşme — layikleşme» akımının; sınıfsal ilişkiler üzerine dayalı bir po-litikayı rayına oturtma eğilimini, akıl dışı bir

(Fotograf: Ergun CAGATAY)

rev sahibidir. O, parlamenter sistemin kurduğu bir görevler dengesi içinde iş görür. Ona, bu denge içinde, anayasal yeminine sadakatsızlık

«gelenekçilik — burjuvalaşmacılık» ile, saptırma hareketi idi. Fakat, ne de olsa, Türkiye'nin, her yönü ile özgürlüğü arayan tarihsel çizgisini sürdüren bir dinamik rolü oynuyordu. Onun için, bir açıdan, taze idi, güzel idi, umut idi.

İşte bu umut, ilk kez, Menderes ile, sonra Demirel ile gerilere itildi.

Menderes'in yaptığı ne idi? İslahatçıların - yenilemecilerin - gelişmecilerin - uluscuların - bağımsızcılarının - ekonomik atılımcıların bekleyişlerini; Türkiye'yi tabanda tarım ekonomisine yatırarak; kültürde de gelenekçiliğe iterek, gerçekleştiremez, erişilemez bir düşe, bir söylenceye dönüştürmek idi. Böylece, O, çalışan sınıfların politikası ile gerçekleşecek sosyalleşme ve layıklaşmayı, sınıfsal ilişkilere yeni bir toprak ağalığı egemenliğini getirerek, imgemeler, ötesine atmıştır.

Onun kalıtsı Demirel'in yaptığı nedir? Çok açık; Kırsal bölgenin orta çağ tüten tarım ağalığını burjuvalaştırmayı da kapsayan geniş bir kapitalistleşmeye yönelmek... Öyle ki, «emekçi» de bile, burjuva değerleri - hevesleri, hatta tutkuları - uyandırarak, herkesi, «bireysel büyüme» etiği ile afsunlamaya kalkmıştır; böylece, Türkiye'yi, içinde kurt yasası hüküm süren bir çıkarıcılık ülkesine dönüştürmüştür. Böylece O da, güzeli, doğruyu, özgürlüğü arayan «umut»u, söylencelerdeki «Kaf Dağı»nın arkasına atmıştır.

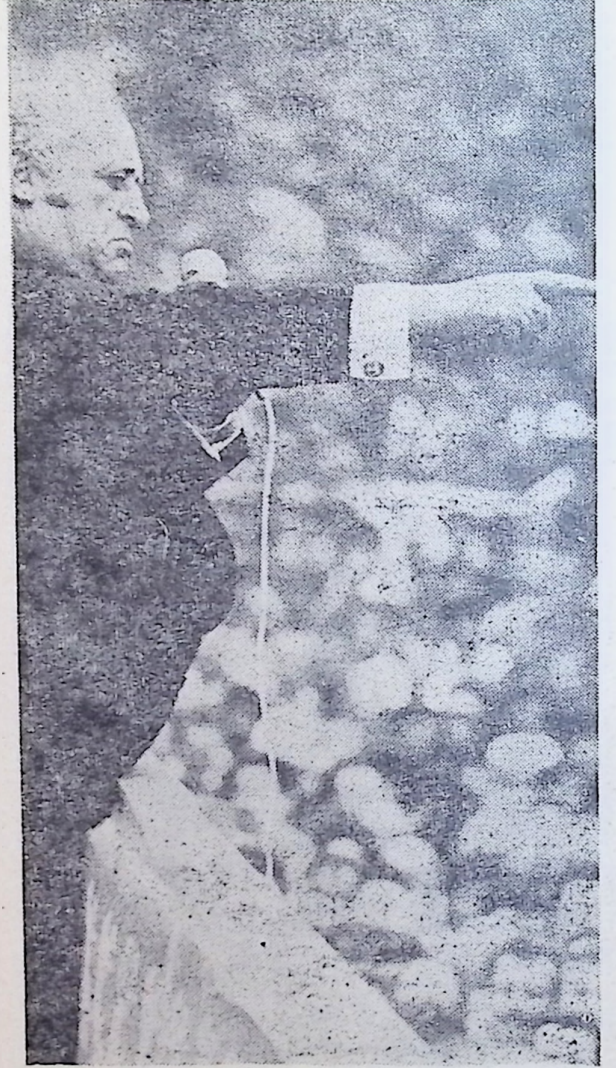
Bütün insanlar, bütün sosyal gruplar, bütün ülkeler, önce «özgürlüğü» arar. Çünkü bu, kendini, grubunu, toplumunu, yeniden, nasıl kurabileceğini saptamanın baş ve ön koşuludur.

Menderes, uluslararası ekonomiye teslim olmuş bir yerli toprak ağalığı değerinden başka bir şey olmadığı halde, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, otarşik güdüklülüklerden sıyrılıp açık toplum - özgür ilişkiler arayışı içindeki ülkemizde, bir özgürlük savaşçısı gibi gözüktü. Kitlelerin ve dinamik kuvvetlerin gözlerinde, bir an özgürlüğün simgesi oldu. Bu bir yanılgı idi. Gerçekler, yanılgılara egemendir hep... Onun için, Türkiye'nin ekonomik kalkınma ve özgürlük «düşü», Kaf Dağı'nın arkasındaki söylence mağarasına çekildi. Ondan geriye kalan da, ulaştırma ilişkilerini ve ekonomisini Batı emperyalizmine teslim eden birkaç kilometre asfalt, büyük kentlerde bir iki caddenin sırtında, üç kuşağın ödeyeceği bir borç oldu. Türkiye, kendini, daha büyük yerli ve yabancı teslimciliklerden, bir 27 Mayıs ile zor kurtardı.

Ama ülkenin, otarşik ekonomisinden kurtulma bekleyişi sürüyordu. Kapalı toplum tutsaklıklarından kurtulup, kendini kurma arayıcılığı getirerek salt özgürlük gereksinmesi de sürüyordu. Demokratik devlet şeması içinde, uluslararası teslimiyetlere direnecek bağımsızlık sorununu çözme - gerçekleştirme sorunu da özellikle sürüyordu.

Fakat CHP'nin ve onun önderi İnönü'nün politik gelenekselliği de sürüp gidiyordu. Bu gelenekselliğin içinde, kitlelerin büyük bölümü, bekleyişlerine - gereksinimlerine - zorunlarına bir yanıt bulamıyorlardı. Bir boşluk vardı ortada... O zamanın siyasal seçkinleri, açıkta bekleyen dört buçuk - beş milyon oyu akıtacak bir siyasal kuruluş projeleri üzerinde heceleyp dururken, önce AP, sonra Demirel olgusu, dolduruyordu bu boşluğu...

Bekleyişler - gereksinimler - zorunlar o kadar sindirilemez ağırlıklarda idi ki; ne, sahte bir

(Fotoğraf: Erdoğan KÖSEOĞLU)

demokrasi edebiyatı içinde, kitleler, sınıfsal yararlarından o kadar soyutlanarak koşullandırılmışlar idi ki; DP ve Menderes kalıtının bu, Amerika Başkanı Johnson ile bütünleşicisi ve Johnson'a teslimcisi Demirel ile, hangi yeni teslimiyetlere ulaşacağı kestirilemeden, Onda, yeni bir «Özgürlük Havariliği» görüldü.

Fakat, yeni kurulan AP'nin felsefesi, bu yeni özgürlük akımına yatkın olamadı: Demirel, kapitalist diktasına teslim etti. Böylece, demok-

ratik yöntemi ve meşruiyeti kavramının temelinde yatan «özgür irade - özgür arayış - özgür eylem - hukukça çevrilişik» ilkesi ve ülküsü, artık, bir masal oldu.

Bunların yerine geride kalan da şu oldu: Devlet dışı kuruluşların, devlet yerine «düzen koruyuculuğu» eylemlerine teslimiyet; zecirini (zor yapımını) Güvenlik Mahkemelerine dayatmayı arayış; sosyalleşme - layikleşme akımını, «ulusal toplumculuk» ile «çöl hurafeciliği»ne feda; sınıfsal ilişkileri, devlet önlemleri ile palazlanmış kültürsüz bir burjuva egemenliğine bağlama; orduyu da, buna uydu bir politika aracı kılma girişimleri...

Bir zamanların Menderes'i, otarşık kapalı toplumdan Batılı açık topluma ve özgürlüğe doğru açılışın simgesi gibi gözüküyordu. Buna, siyasal şemanın elvermediği sanıldı. Siyasal şema yeniden kuruldu ve Türkiye'nin özgürlük ve sömürsüzlük bekleyişi, Demirel'e ve AP'ye teslim edildi. Fakat, bu AP ve onun önderi, özgürlük umudunu, masallaştırdı; Türkiye'yi Johnson tekelciliğine; Nixon - Ford - Carter ipotekçiliğine teslim ederek... Orduyu da, bunun aracı kılarak..

Fakat, 30 Ağustos öncesi, örnek olayı, AP'den kalan bu çizginin kırılışı olgusunu teşkil etmiştir.

Prof. Bahri SAVCI
13 Eylül

Say Süleyman say

Seyfi Öztürk, Süleyman bey, Nahit Mentеше, bir de hacı Başbuğ bakanlar sırasında soldan sağa sıralanmışlar oturuyorlardı. Aralarında Necmeddin hoca yoktu. Bir ara, MSP sıralarının önünde oturdu. Sonra o da gidip Süleyman beyin yanında yerini aldı. Çarşamba gecesi Ecevit kürsüde konuşurken, Süleyman bey'le Necmeddin hoca'nın yüzleri daha mı asıktı? Bana mı öyle geldi?

Ecevit, açık açık ortaya koymuştu.

CHP iki ay sonra da seçime hazırdı. Söz sırası Demirel'deydi. O ne diyecekti?

Bir ara, Süleyman bey ortadan yokoldu. Ecevit'in arkasından çıkıp konuşacağı, gece yarısından sonra oylamaya geçileceği söyleniyordu. Demirel, notlarını almış, hazırlıklarını yapmıştı. Ne olduysa ondan sonra oldu.

Erbakan, çarşamba gece yarısına yaklaşıırken, Süleyman bey'in Meclisteki Başbakanlık odasına girdi. Söylentiler çeşitliydi:

— Süleyman bey kardeşim, şu «Erken seçim» konusunu bir çözüme bağlayalım. Hall-ü fasl eyliyelim. Ben seçimden yana değilim. Sen erken seçimden yanaysan, şunu söyle de bilelim...

Süleyman bey'in tepesi kıpkırmızı kızarmış mıydı? Daha önce, söylediklerini ne yapacaktı? «Erken seçim CHP'den gelsin, biz varız» demişti. AP Genel İdare Kurulu'nda, AP gruplarında «Erken seçim» konuları ortaya atılmış, biraz susar gibi görünen Süleyman bey, CHP'nin üstüne üstüne gitmişti. Her gün ölenler, umurunda olsaydı, şimdiye dek iş başında kalması olanağı var mıydı?

Süleyman bey, başını kaşıdı. Kulislerde söylentiler yayılıyordu:

— Necmeddin Hoca ile Süleyman bey anlaşılar. Erken seçim yok...

CHP'li Süleyman Genç, kulislerde bir gazeteci gibi çalışıyordu.

— Anlaşılar... dedi.

MSP ile CHP arasında konuşmalar bir süredir kesilmiş gibiydi. MSP Lideri CHP ile ortaklığı düşündükçe, hemen arkasından MSP içindeki, «Nurcu» kanadı anımsamaktaydı. MSP darma-dağın olabilir, umduğu dağlara karlar yağabiliirdi. Seçimlere değin, içindeki nurcuları sürükleme zorundaydı.

Anlaşıp da aşağı indiklerinde, Süleyman bey, geceyarısı konuşacakken, Başkan'a:

— Konuşmıyacağım, sabaha konuşacağım... dedi.

Neden gece yarısı konuşacaktı da, konuşmadı? Sabahın suyu mu çıkmıştı? Eee.. Sabaha bıraktıysa, neden «Başbakan, Ecevit'e gece karşılık verecek» diye söylentiler çıkarılmıştı. Belliydi ki, gece yarısına yakın Süleyman bey'in odasında Erbakan hoca'yla aralarında birşeyler geçmiş, birşeyler karara bağlanmıştı.

Ecevit konuşurken, bayanlar locasının dinleyicileri başka, Süleyman bey konuşurken başkaydı. Ecevit, yer yer Süleyman bey'le halk deyişimiyle «Dalgı» geçti. Süleyman bey'in «Böyüme» sini, Lunapark aynalarına benzetti. Bayanlar locasından ince bir ses duyuldu:

— Bakın bakın, Süleyman bey'in tepesi kızarıyor...

Bütçede, Cephe Hükümetinin düşeceğini, kimse olası görmemekteydi. Öyle de oldu. Erbakan hoca, Süleyman bey'i özellikle «Seçim» konusunda kıstırdı. Susturdu. Erken seçim Süleyman bey'e sanki dertti?

Ecevit, fena konuşmamıştı. Konuşmasından sonra Meclis lokantasında iştahlı bir yemek yedi...

Ancak Demirel, bütçeden iyi çıkmıştı doğrusu. CHP Grubu bütçenin tümü oylanırken en kötü gününde gibiydi. Bir Milli Birlik Grubu üyesi CHP'li bir arkadaşına kuliste şöyle dedi: — Sizin partiniz içinde AP'yi güçlendirme vakfı var...

CHP'lilerden bazıları, Süleyman beye bildiği telefon numaralarını sormada nerdeyse yarış ettiler. Demirel soruları kendi grubunda - ismarlama - sordursaydı, böyle sonuç alamazdı. Bazı CHP'lilerin de soru sormalarına CHP'li engel oldular. CHP Grup Başkanvekilli Ali Nejat Ölçen, gol atması için topu Demirel'e verince, Ecevit buna çok içerledi, ama belli etmemeye çalıştı.

Ecevit'e enerji konusundaki o bilgileri kim vermişti öyle? Ecevit'in danışmanlarını iyice gözden geçirme zamanı çok gelmiş geçmişti bile.

Süleyman Genç'in «Erken seçim»le ilgili sorusunu MSP'li Başkan Vekili Mehmet Orhan Akkoyunlu «Faul» saydı. Demirel'e sordurmadı. Demirel ile Erbakan'ın bir gece önceki görüşmelerinden Akkoyunlu'nun haberi olmaz olur muydu hiç?

Ecevit'e yanıtlarının büyük bölümünü, uzmanı olduğu su, elektrik, bir de enerji konusuna ayırdı Süleyman bey. Eski «Su Müdürü» değil miydi? Türkiye'yi yine eski su müdürü yönetmekte değil miydi?

Su İşleri Genel Müdürüken o zamanki Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri ile gezilere çıkar. Tevfik İleri kısa bir konuşma yaptıktan sonra yanında duran Su İşleri Genel Müdürüne dönerek:

— Konuş Süleyman... derdi.

O da konuşurdu. Ne kadar metrekep su toplandığından, kaç yılda bu suyun ne kadar metre küpe varacağından söz eder, sıralar da sıralardı. İleri, dudaklarındaki bir gülümsemeyi saklardı. Heyecanlıydı, ateşliydi Su İşleri Genel Müdürü.

— Say Süleyman...

Süleyman sayardı. Bu olayı, Menderes'in gezilerini anlattığı bir yazısında Recep Bilginer de yazdı. Onun yazdığına göre, «Say Süleyman» diyen Menderes'ti. Belki de Süleyman bey hem Menderes'e hem İleri'ye saymış durmuştu.

Bütçede konuşurken izledim de, rakamları telefon numaraları ezberler gibi ezberlemişti. Böyle sayıp sökmesi, rakamlar, köy, mahalle adları vermesi dinleyen AP'liler ile bayanlar locasındaki AP'li bayanlar üzerinde oldukça olumlu etki yapıyordu doğrusu.

Bir çocukluk arkadaşım vardı. 1960 öncesinde, radyo Vatan Cephesine girenlerin adlarını okumaya, saymaya başladığında, arkadaşımın annesi radyonun düğmesini «çıt» diye kapar, kendi kendine söylenirdi.

— Deli Ali'nin dikilerini saydığı gibi, say bakalım...

Sonra arkadaşım annesine sormuş o da anlatmış. Deli Ali köyünde sekiz on kavak fidesi

dikmişti. Her sabah ilk işi, tarlaya gitmek ve her sabah diktığı kavak fiderlerini saymaktı.

Dalmışım. Süleyman bey, anlatıyordu:

— Karakaya barajı 20 milyara çıkacaktır. Türkiye'nin 1950'de bir kilometre yüksek gerilim hattı yoktu, bir milyon kilovatlık Keban santralını yapmayı nasip etti Cenaballah...

Kaç kez dinlemiştim.

Süleyman bey'in konuşmasından sonra «Son söz milletvekilindir» kuralına uygun olarak, CHP milletvekili Metin Tüzün kürsüye geldi. Kürsüye pek alışık olmıyan Tüzün yine de çok güzel konuştu. Demirel'in «Barajlar kralı» unvanının AP'lilerce giderek tanrılaştırmaya varan bir övgüye vardığını anımsatarak, «102 can alan bir tepegöz tanrısına tanrı değil, vatandaş bile demem ben» dedi. «Üniversitelerde sokak eşkiyalarının cirit attığı bir ülke 220 milyar değil, 220 kuruş bile haram olsun bu hükümete» dedi, konuşmasının bir yerinde.

Süleyman bey, CHP'lilere «Münkirler» mi demişti? Tüzün, onun da karşılığını verdi:

— AP, 1965'te Kur'anını ve imanını bir uyuz beygire değiştirdi...

Cephe'nin uğraşmadığı, karşısına almadığı kuruluş hemen hemen yok gibidir. Valileriyle, kaymakamlarıyla, polisi, jandarmasıyla tüm haktan yana kuruluşların üstüne çullanmıştır. Üstüne çullandığı TÖB-DER, TİM-DER, TÜTED Danıştay'dan «Yürütmeyi durdurma» kararı almışlardır. Danıştay kararları da savsaklanmak için elden gelen yapılmaktadır.

Tarafsız, Atatürkçü bir kuruluş olan Halkevlerine de baskılar yapılmaktadır. Halkevleri, çok ağır yaşam koşulları altında kavga vermektedir.

Üniversitelerin ne duruma getirilmek istendikleri, son ODTÜ olayında açık açık ortaya çıkmıştır.

Kimsenin can güvenliği kalmamıştır, ülkede.

ODTÜ'de Hasan Tan, kıyımlara, boşalan yerlere MHP eğilimliler yerleştirmeye başladı.

Hasan Tan yakın arkadaşlarına MHP üyesi olduğunu açıkça söylemiş miydi? Bir parti üyesi nasıl öğretim üyeliği, rektörlük yapabilir-di?

Üniversite kulislerinde Hasan Tan'ın parayı çok sevdiği de söyleniyor. Ford Vakfınca Üniversiteye «Araştırma» için yollanan ve Hasan Tan'ın bölümüne verilen 12 bin doları, yurt dışında araştırma yapacağı gerekçesiyle Rektör İlgaz Ayanak'tan istemiş mi, bu isteği kabul edilmemiş mi? Üniversite kulislerinde dolaşan söylentiler işte...

Ecevit'in bütçe konuşmasında ODTÜ'ye sahip çıkışı Üniversite çevresinde çok olumlu karşılandı.

Mustafa EKMEKÇİ

19 Şubat

Demirel'e bir öneri

Siyasal yaşam sürprizlerle doludur. Yakubu Gowon Nijerya'nın devrik devlet başkanı. General Gowon, bir asker, darbeye ansızın iktidardan uzaklaştırılınca hiç de ummadığı bir anda İngiltere'ye yerleşmek zorunda kalmış. Günlerini en yararlı biçimde değerlendirmek için Warwick Üniversitesi siyasal bilimler fakültesine kaydolup birinci sınıf derslerini büyük bir ilgiyle izlemeye başlayan Gowon izlenimlerini soran bir İngiliz gazetecisine, «Devleti yönetirken ne denli bilgisiz olduğumu buraya geldikten sonra anladım», diyerek ilginç bir de itirafta bulunmuş.

Yazının başlığına bakanlar belki de nereden nereye diyecekler. Gerçekten de ne Nijerya ile Türkiye'nin ne de Gowon ile Demirel'in siyasal konum ve geçmişleri arasında büyük benzerlik var. Ulusal bağımsızlığını yarım yüzyıl önce elde etmiş olan Türkiye, bu olanağa ancak 2. Dünya Savaşı sonrasında kavuşan eski İngiliz sömürgesi Nijerya'ya oranla toplumsal ve siyasal gelişimin çok daha ileri bir aşamasında. Türkiye'de siyasal iktidarın demokratik yollarla el değiştirmesi giderek kurallaşıyor. Öte yandan Demirel'in siyasal yaşamı da, askerî darbeye ele geçirdiği iktidarı gene bir askerî darbeye yitiren Gowon'a oranla çok daha ilginç inış-çıkışlar gösteriyor. Anımsanacağı gibi iç ve dış çevrelerce desteklenen bir «parti içi darbe» ile Adalet Partisi genel başkanlığına getirilen Demirel iki kez «sandıktan çıkmış», bir kez «muhtırazede» olmuş, bir kez de sandıktan çıkmadığı halde, kendi deyimiyle, «utanç verici yollar»dan geçerek başbakanlık koltuğuna oturmuştur. 1977 seçimlerinde gene sandıktan çıkamayan Demirel başbakanlık koltuğunu, istemeyerek boşaltırken, aynı koltuğa yeniden oturmak için her çareye başvuracağını belirtmekten de geri durmamıştır.

Türkiye Nijerya olmadığına göre sayın Demirel dilediğini yapmakta hiç kuşkusuz özgürdür. Ancak bu aşamada, Gowon'un deneyinden esinlenerek bir «hava değişimi»ne çıkması bir siyasal bilimler okuluna kaydolması çeşitli açılardan yararlı olacaktır.

Birincisi kendi açısından yararlı olacaktır. Dışa bağımlı kapitalizmin dar boğazlarında bocalayan bir ülkeyi, bu bağımlı düzeni savunarak ve çoğulcu demokrasiyi de, uygularken yönetmek hiç de kolay bir iş değildir. Üstelik Demirel bu zor görevi dört başlı bir koalisyon hükümetiyle üstlenmek zorunda kalmış, koltuğunu yitirmemek için ortaklarına verdiği ölçüsüz ödünler yüzünden kamuoyunun en etkili ve du-

yarlı kesimlerinden destek bulamaz duruma düşmüştür. Yorgun Demirel'in bu koşullar altında direnerek daha fazla yıpranacak yerde, bir süre dinlenmesi ve bilgilerini tazelemesi her halde kendi yararınadır.

İkinci ülke açısından yararlı olacaktır. İçte ve dışta büyük ölçüde prestij yitirmiş bulunan Demirel'in bir süre siyaset sahnesinden uzaklaşmasıyla ülkemizin içine sürüklenmiş bulunduğu bunalımdaki kişisel payı daha iyi anlaşılacaktır. Böylelikle ya bazı muhaliflerinin ileri sürdüğü gibi Demirel zihniyetinin devlet yönetiminden temizlenmesiyle bunalımdan çıkma yolunda önemli adımlar atılabileceği ve bazı darboğazların aşılabileceği kanıtlanmış olacak ya da ülke sorunlarının Demirel'in olumsuz katkısıyla açıklanamayacak boyutlara varmış olduğu ve salt Demirel'in gitmesiyle çözümlenemeyeceği saptanacaktır.

Üçüncü ve en önemli yararı ise sayın Demirel'in kaydolacağı fakülte ve siyasal bilimler literatürü sağlayacaktır. Bugünkü koşullarda sayın Demirel'in siyasal bilimler literatüründe çıkır açacak nitelik taşıyan konuşma ve demeçleri TV mikrofonlarında kalmakta, gazete köşelerinde unutulup gitmektedir. Oysa bu beyanlar sistematik biçimde değerlendirildiğinde ortaya yepyeni bir siyasal kuram çıkacağına hiç kuşumuz yoktur. Sayın Demirel sağ-sol, anayasal düzen, iktidar, kamuoyu, özgürlükçü demokrasi, meşruiyet, milliyetçilik gibi kavramlar tamamen kendine özgü ve yerine göre içeriklerle kullanmakta ve tüm siyasal bilim otoritelerine meydan okumaktadır. Ayrıca sayın Demirel'in bu değişkenler arasında kurmaya çalıştığı mantık bağları da tüm yerleşmiş mantık kurallarını paramparça etmekte, yeni bir mantık yönteminin müjdesini vermektedir. Siyasal pratiğinden bu denli orijinal sentez ve yöntemlere varmış bir devlet adamını bağrına basmak isteyen pek çok ırfan yuvası çıkacaktır. Yalnız sayın Demirel'in bu kez olsun tutuculuğu bırakıp, yeni fikirlerle ve atılımlara açık bir fakülteyi seçmesi yerinde olacaktır. Böyle yapmaz da her gün Türkiye halkına tekrarladıklarını, yeni buluşlara meraklı olmayan siyasal bilim otoriteleri önünde ortaya dökerse, en nazikâne deyimiyle «hüsran»a uğrayacak ve kendisine «daha uygun bir yer» araması önerilecektir.

Osman ULAGAY
28 Haziran

Nepotizm

İnsan yaşadıkça neler öğreniyor! Kapitalizmi, sosyalizmi, faşizmi, liberalizmi bilirdim de onların yanı sıra nepotizm diye onlar kadar geçerli, zaman zaman her biriyle uyuşabilen, uyuştuğu zaman ise toplumu yozlaştıran bir yönetim sistemi bulunduğundan haberim yoktu.

Nepotizmin tarihi belki ilk çağlara değin geriye uzanır. Sözcük olarak sanırım 15. yüzyıldan bu yana kullanılagelmektedir. Nepos, latince «yeğen» demekmiş. Papalar evlenemediklerinden, bunlardan kimileri yeğenlerine, kardeşlerine, amcaoğullarına düşkün olur, sonsuz yetkilerine dayanarak onlara türlü çıkarlar sağlarlarmış. Papa yeryüzünde İsa'nın temsilcisi değil mi, tüm Hristiyanlar da bu davranışı «Papa'nın yalımlazlığı» ilkesi gereğince Tanrı, buyruğu diye

yeğenimdir, kardeşimdir diye kimilerinin işledikleri suçlara göz yummak, işlenmiş suçları ört bas etmek için alt yöneticileri dolaylı dolaysız baskı altına almak ayrıca suçtur. Halk vicdanının hoş göreceği, sineye çekeceği davranışlar değildir bunlar. Bunun içindir ki kapalı ve güdümlü rejimlerde bile başta bulunan yöneticiler bu gibi yasa dışı kayırmaların halktan gizli tutulmasına, halka yansımamasına büyük önem verirler. Duyulduğu zaman da oturdukları koltuğun altlarından kaydığı ya da kayacağı korkusu ile tir tir titrerler. Özgürlükçü demokrasilerde nepotizm bir yönetim sistemi olarak çoktan yıkılmıştır. Arada bir falan devlet sorumlusunun göze alabildiği yasa dışı kayırma, koruma girişimleri uyanık kamuoyunun sert tepkisi sayesinde hemen duruma uğramakta veya istifa ile

YAZISIZ

saygı ile karşılar, sineye çekerlermiş. Nepotizm burdan geliyor. Zamanla sözcüğün anlamı genişlemiş, Papalığın egemen olduğu toprak sınırlarını aşarak kilise dışı yaşamda da kullanılır olmuş. Yakınlarını haksız yere koruyan, kollayan, onlara haksız çıkarlar sağlayan devlet sorumlularının yönetim sistemi olarak politika edebiyatında kullanılıyor.

Nepotizm kuşkusuz demokrasi ile, giderek hukuk devleti kavramı ile bağdaşması olanaksız bir sistemdir. Devlet yöneticileri Tanrı katından inip halkın temsilcileri olarak halk tarafından seçildikleri dönemden bu yana adam kayırmak, adamlara yasa dışı ayrıcalıklar tanımak,

ya da adalet önünde hesap vermekle sonuçlanmaktadır.

Günümüzde ancak az gelişmiş, dışa bağımlı, sömürülen ülkelerde nepotizm bir dereceye kadar hâlâ geçerliliğini koruyabilmektedir. Milliyetçi Çin'de Mareşal Çan-Kay-Şek, Güney Kore'de Sıgman Re, Güney Vietnam'da Diem ailesi, Pakistan'da ilkin Eyüp Han ve onu devirip devleti ele geçiren Yahya Han, Afganistan'da Davut Han türlü yollarla kimi yolsuzluklara olanak sağladılar, kimine de göz yumdular. Demokratik denetimin kısıtlı bulunduğu ülkelerde baştakilerin ön ayak olduğu yasa dışı kayırma ve korumaların giderek daha aşağılara bulaşması

ve tüm devlet mekanizmasının yozlaşması, kaçınılmaz bir yazgıdır.

Hangi partiden, hangi eğilimden olursa olsun, ülkelerinin esenliğini düşünen kafalar nepo-

tizme karşı savaşımında ne denli titiz davranışlar yeridir.

Nadir NADİ
27 Temmuz

Lockheed olayı saptırılıyor

Lockheed konusunda herkes birbirini suçlamaya başladı. Ortalık birden karıştı. AP Milletvekilleri uçak alımının Ecevit'in Başkanlığı dönemine rastladığını ileri sürerek, soruşturma açılmasını istiyorlar. CHP Milletvekilleri ise, ikinci parti uçak alımının Demirel'in Başbakanlığı döneminde yapıldığını belirterek, Demirel hakkında soruşturma açılması gerektiğini ileri sürüyorlar..

İşte bu çatışma, işin özünü unutturmakta, sorunu, gerçek yörüngesinden saptırmaktadır...

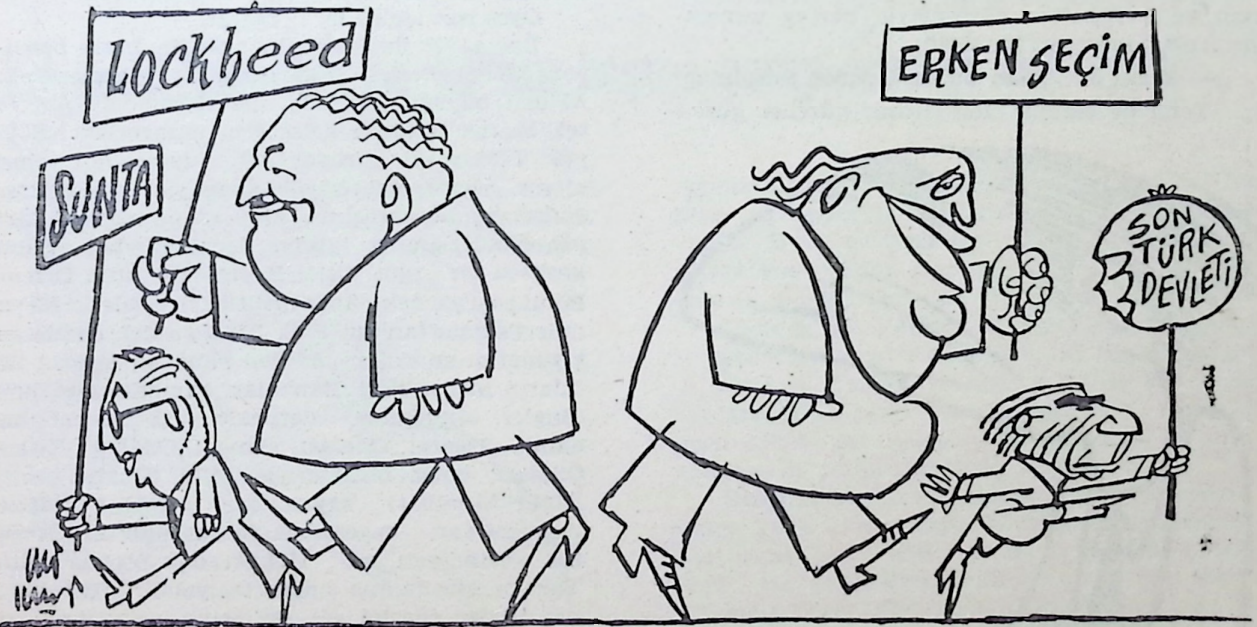
Ortada, ABD ile imzaladığımız bir anlaşma vardır. Bu anlaşma uyarınca, Lockheed olayı ile ilgili belge ve bilgiler, ABD Adalet Bakanlığınca Türkiye'ye yollanacaktır. Eğer Türk Hükümeti, bu belge ve bilgileri, mahkemeler dışında, resmi mercilere verirse, Amerika bu bilgi ve belgeleri göndermeyecektir.

dık...

Ama, Demirel Hükümetince ABD ile imzalanan sözleşme, yine Demirel'in emriyle bozulmuştur. Şöyle ki:

Komisyon, Adalet Bakanlığından Lockheed olayı ile ilgili belge ve bilgi istemiştir. Adalet Bakanı Müftüoğlu, ABD ile imzalanan anlaşma gereğince, bu belge ve bilgilerin ancak mahkemelere açıklanacağını belirterek, bilgi ve belge vermekten kaçınmıştır.

Başbakan Demirel, Adalet Bakanından, bu bilgi ve belgelerin Komisyona verilmesini istemiştir. Adalet Bakanı Müftüoğlu, yine bilgi ve belgeleri vermek istememiştir. Demirel, ikinci kez, Adalet Bakanlığına bir yazı yazarak, bu bilgi ve belgelerin Komisyona verilmesinde diretmiştir. Müftüoğlu da bu emir üzerine, bilgi ve belgeleri Parlamento Komisyonuna vermiştir.

MİLLİLERİMİZ

Kamu kesimindeki alımları incelemekle görevli Parlamento Komisyonu Lockheed olayına da el atmıştı. Anlaşmaya göre, bu Komisyonun, Lockheed olayını incelemeye yetkisi yoktur. Demirel, ABD ile bir anlaşma imzalayarak, önce, Lockheed konusunda yapılması gereken Parlamento denetimini ortadan kaldırmıştır. Demirel diyor ki:

— Ne yapalım, Amerika ancak bu koşulla belge yolluyordu. Bu nedenle anlaşmayı imzala-

ABD Adalet Bakanlığı, sözleşme hükümlerini hatırlatarak, Türk Hükümetinin, sözleşmenin temel koşulu olan gizliliği bozduğunu bu nedenle belge ve bilgi veremeyeceğini bildirmiştir.

Amerika ile bir sözleşme yaparak, Lockheed konusunda Parlamento denetimini ortadan kaldıran kim? Demirel... Sözleşmede, Lockheed ile ilgili belge ve bilgilerin, ancak mahkemelere verileceğini kabul eden kim? Yine Demirel.. Bu gizliliğe uyulmaması halinde, Amerikan Adalet

Bakanlığının bilgi ve belge yollamayacağını öngören sözleşme maddesini imzalayan kim? Yine Demirel.. Bu gizliliği bile bile, bilgi ve belgelerin, Parlamento Komisyonuna gönderilmesini isteyen kim? Evet, evet, yine Demirel...

Eğer, Amerika Birleşik Devletleri Adalet Bakanlığı, Lockheed konusunda Türkiye'ye göndermek zorunda olduğu bilgi ve belgeleri göndermiyorsa, buna doğrudan doğruya Demirel'in tutumu yol açmıştır.

Lockheed belgelerinin Adalet Bakanlığına ulaşması konusu bir başka sorundur. Bu konuda, Dışişleri Bakanlığı ile Adalet Bakanının açıklamaları birbirini tutmamaktadır. Adalet Bakanının açıklamasından, Amerikadan yollanan belge ve bilgilerin, tümüyle, Adalet Bakanlığına ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Öyleyse bu belge ve bilgilerin bazıları eksiktir. Neden, neden acaba?

Bu nasıl devlet yönetimidir ki, böyle bir konuda, ABD ile Parlamento'nun yetkilerini kısıtlayan anlaşmaları yapılır.. Bu ne biçim yönetimdir ki, hükümetlerin imzaladığı sözleşmeler Hükümet Başkanlarının emriyle bozulur.. Bu ne biçim yönetimdir ki, aynı konuda iki bakanın açıklamaları birbirleriyle çelişir, hatta birbirini suçlar..

Lockheed dosyası şimdi Genelkurmay Savcısı Albay İlhan Şenel'in önündedir. Eğer Albay Şenel, elindeki belgelere göre, örneğin, belli kişiler hakkında kovuşturmayla yer olmadığı kararı verirse, eksik belgelere göre karar oluşturacak demektir.

Bu konuda Parlamento denetimini de, yargı denetimini de kısıtlayan Başbakan Demirel'in tutumudur. Önce bu konu açıklığa kavuşmalıdır.

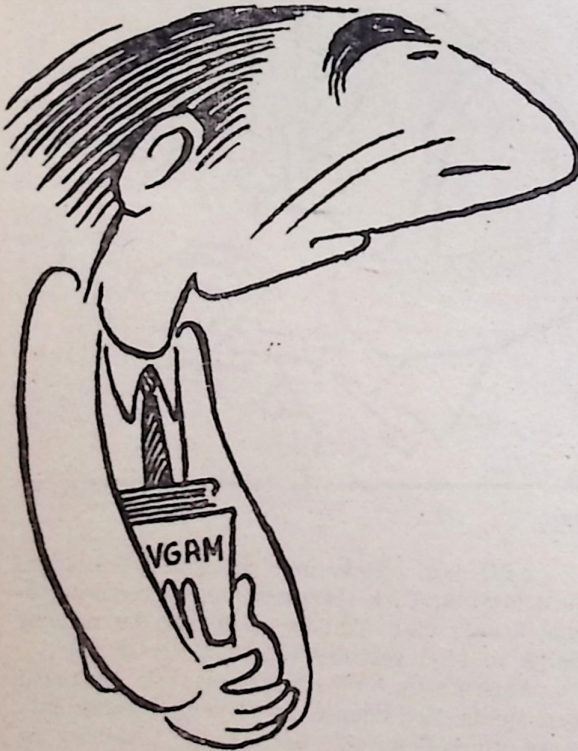
Uğur MUMCU

3 Ocak

AP ile MHP aşkı

Uzaktan bakıldığında insanı şaşırtan aşklar vardır. Kız sümsüğün yoksulun biridir. Delikanlıda arsa, han, hamam, yirmi sekiz katlı apartman ve Avrupa'dan diplomayla herşey tamamdır. Anlayamazsınız bir türlü:

— Yahu, bu oğlan bu kıza neden vurulmuş?
Tersi de olabilir. Bakarsanız güzeller güzeli-

dir kız; allesi mülti-milyonerdir; gider uyuzun birine aşık olur. Be kızım ne arayıp da buldun

bu uyuz herifte? Aklını peynir ekmekle mi yedin? diye sorarsanız kendi kendinize; Ve işin içinden çıkamaz, bilmeceyi çözemezsiniz.

Oysa işin içinde bir iş vardır.

Bizim AP ile MHP'nin aşkı da buna benziyor. Genel Başkan Süleyman Beyi dinlerseniz, AP'den büyüğü yok. İş adamlarımız da AP'nin tek başına iktidara geleceğini umuyorlar. «Böyük Türkiye'yi kuruyor AP. durmadan temel atıyor. Para, pul, büyük sermaye, kapitalizmin kadroları, bürokrasinin evet efendimcileri AP'nin elinde. Bunca iktidar deneyiminden geçmiş koskoca bir örgüt. Celâl Bayar'dan tutun Osman Bölükbaşı'ya dek cümle politikacı eskileri; Memduh Tağmaç'tan tut Faik Türün'e dek cümle siyasetçi emekçileri AP'den yana bir siyasal iktidarın hizmetlileri. Bankalar, kumpanyalar, holdingler, sendikalar, dernekler var bu partinin elinde. Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Ziraat Odaları, Borsa birlikleriyle DÇM (Döviz çevrilebilir Mevduat) kaynaklarını seferber edecek ilişkileri var. Meydanları doldurabilir AP. Kesenin ağzını açtı mı, Hakkâri'den otobüs tutup Taksim Meydanına adam taşıyabilir. Salt birader beyler ellerini çek defterine uzatsalar, yüz milyona imza basmak işten değildir. AP'nin her şeyi var.

Peki MHP'nin nesi var?

AP'nin yanında cirmi kadar yer yakar. MHP. Komandaları var, bir avuç; Ülkücüleri var, bir dernek; bürokraside yandaşları var, sayısı belli: Mecliste üyesi var, üç kişi. Ne Türkiye'nin aydınları arasında bir gücü var MHP'nin; ne Türkiye'nin halkı arasında. Tabansız bir parti. İnsan uzaktan bakınca Süleyman Beyin MHP'ye aşkına şaşıyor! Sen kalk, Mecliste üç adet sandalyesi bulunan bir küçücük partiye koalisyon Hü-

kümetinde bir Başbakan Yardımcılığı, bir Devlet Bakanlığı ver! Olacak iş mi! MHP olsa da olmasa da Süleyman Bey koalisyonu kurup güven oyunu da alabilirdi. Ya şimdi aynı Süleyman Beyin, seçimde işbirliği için MHP'ye yalvar yakar olmasına ne anlam vermeli? Tek başına iktidara gelip «Böyyük Türkiye»yi kuracak olan Demirel, Türkeş'e yalvarıyor:

— Seçime birlikte gidelim!
— Olmaaz...
— Ortak listeler yapalım!
— İstemeeem...
— Bak sonra iş işten geçer; gönülden sesleniyorum...

Süleyman Bey neden yalvarıyor? Hacı Türkeş niçin ağırdan alıyor? Süleyman Bey neden Mecliste üç üyeli MHP'ye hükümette iki koltuk verdi? MHP'nin ağırlığı nereden geliyor? Bu sorulara yanıt vermek için Doğu Akdeniz'de politikanın nasıl yapıldığını araştırıp öğrenmek gerekir. Doğu Akdeniz'de siyaset, CIA ile birlikte yapılır. CIA'nın Türkiye'de örgütleri yaygındır. Bürokrasinin, bankaların, üniversitelerin, partilerin içine yuvalanmıştır. AP'li Dışişleri Bakanı Çağlayangil «CIA içime girmiş» demedi mi! Bu örgütün elinde bürokrasiyi yönlendiren emirleri

verecek koltuk sahipleri vardır; ama sokakta vurucu güçler de gereklidir sırasında kargaşa çıkarmak için... AP, bir ölçüde halk yığınlarına etkilidir; MHP de sokakta vurucu güçlere.. Zaten bu vurucu güçlerin eğitimi CIA'nın kontrgerilla yöntemlerine göre düzenlenmiştir. MC'nin kanlı harcı, iki yıldan beri siyasal çatışma ve cinayetlerin oluşturduğu gerilimle kırılmıştır. Sermayeden seçmene, bürokrasiden komandoya dek uzanan bütünlüğü, çoğu az gelişmiş ülkedeki gibi, Türkiye'de CIA denetlemektedir. MHP bunun için AP'ye gereklidir. Eğer seçimden umudunu yitirmişse Demirel, belki de seçim sandıklarının cenaze sandukası yapmak eğilimlerine kapılabilir.

Ne var ki bu konuda kararı verecek olan, ne Süleyman Beydir; ne de Hacı Türkeş...

Onlar artık ruhlarını şeytana teslim etmişlerdir. Gerçek yetki sahipleri, ikisinin de üstünde durum muhakemesi yaparlar. Bu yetki sahipleri değil midir masonla ırkçıyı ve gardrop Atatürkçüsüyle şeriatçıyı sermayenin hamurunda yoğurup MC'yi oluşturan...

İlhan SELÇUK
20 Nisan

Erbakan Hoca Ege'de AP'nin başına çorap öreceğe benziyor

Kim ne derse desin Erbakan Hoca Adalet Partisinin başına Ege'de çorap öreceğe benzer. AP'nin Ege Örgütlerinin karışık olması istenilen

kişilerin liste başına getirilmemesi kargaşalığın ana nedenlerinden birisi.

İzmir İl Başkanı Kemal Serdaroğlu'nun ön

seçimlerden sonra çıkışları az daha örgütün fes-hine yol açıyordu. AP listesi karmakarışık ol-muştu. İl ve merkez ilçe çekışmesi buna neden olarak gösteriliyor. Sorumluluk ise Ali Naili Erdem ile Cemal Tercan'a vurgulanıyordu.

Merkez İlçe Başkanı Hayri Yorgancıoğlu ile İl Başkanı Kemal Serdaroğlu iki hizibin başıydı İzmir'de. Tercan, Yorgancıoğlu ile Erdem ise Serdaroğlu'yla ilişki kurmuşlardı. İşte böyle bir ilişki AP'nin ön seçimde ilk ondokuz aday adayını çeşitli yerlere götürüp koymuştu.

Hesapta bir Zeki Efeoğlu yoktu. Dördüncü sıraya gelip yerleşmişti Efeoğlu, «Komünistlerden ancak ben hesap sorarım» başlıklı broşürüyle. Bir Aysel Uğurel, altıncı sıraya pat deyip yerleşmiş Yücel Dirik, Orhan Demirsorguç ve Genel Merkezin hızlı adayı Talat Asal'ı gerilere itmişti.

Talat Asal oldum olası kontenjandan yürüt-müştü politika yaşamını. Ama bu kez karargâhı Büyük Efes oteline koyan, «Demirel istiyor» sloganıyla ön seçime giren Talat Asal, halk deyi-miyle «Nasihat Aldı» diyebiliriz. Çünkü Talat Asal sekizinci sırada yer almış durumdadır ve seç-ilme şansı oldukça zayıftır.

FAİK TÜRÜN

İzmir'e kırk kilometre ötede Manisa'da AP

örgüttü kaynayan kazan durumunda.. Çünkü, İstanbul Sıkıyönetim eski Komutanı Türün'ün Manisa'dan adaylığını koyması en çok MSP'nin işine yaradı. Çünkü, Gündüz Sevilgen'in MSP milletvekilliğinden çekilmesi, AP'nin 10 milletvekili çıkaracak olan Manisa'da şansını oldukça arttırmıştı. Nurcuların oylarına sahip olan Sevilgen'e karşı MSP nurcu avukat İsmail Efendim-gülları'nı liste başına getirdi .

UMUT KİMDEN!

AP'nin Ege örgütleri bu seçimlerde nurculardan umut bekliyor. Nur kamplarının kurucusu Fethullah Hoca köy köy dolaşıyor. Özellikle Yund dağı yöresini turluyor Fethullah Hoca.

MSP'liler ise bunu duyunca doğru dağ köylerinin yolunu tutmuşlar. Din sömürüsü alabildi-

ğine işleniyor dağ köylerinde. Bakın Fethullah Hoca neler anlatıyor köylülere:

«Kısa etek çıktı ahlâk bozuldu. Hepiniz aç billağ kaldınız. O'nun için oyunuzu AP'ye vereceksiniz Allah rızası için..»

Köylülerden birisi dayanamıyor ve soruyor hocaya:

«Zenginlerinki mini etek giyiyor aç gezmiyorlar. Bizimkiler, şalvarda, ama hepimiz aç billağ haldeyiz...»

Fethullah hoca tam köyden ayrılacak MSP'liler geliyor aynı köye. Bastırıyorlar AP'ye:

«Tütününüzün parasını aldınız mı? Üzümlünüzü kimler kapattı? Masonların maşası kimler?

Bu sözler üzerine tutabilirsen tutun Fethullah Hocayı...

Hikmet ÇETİNKAYA

18 Mayıs

Politikada bağınazlık ve MSP

Toplumsal gerçekleri görmeyen, görmek istemeyen, hatta yadsıyan bir millet olduk sanıklı!. Yalnız toplumsal değil, bilimsel gerçeklere de sırt çeviriyor ve bütün bunları kendi görüş açımızdan —ve yalnız bu açıdan— değerlendirip yorumlamak yolunu tutuyoruz: ● Atatürk'çü isek, 1930'ların tek parti yönetimini; ● Tutucu isek, Vahdettin'in, Abdülhamid'in hatta daha önceki yenilçeri döneminin çürümüş istibdat yönetimini; ● Kapitalist isek, sosyal uyanıştan önceki grevsiz, sendikasz «Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler»ci, sözde liberal, gerçekte anamal egemenliğine dayalı, iç ve dış sömürü yönetimini; ● Marksist isek, proletaryanın sınıfsal dikta yönetimini; ● Milliyetçi isek, mangalda kül bırakmıyan böbürlenmelerle ve İran - Turan hayalleriyle beslenen totaliter başbuğluk yönetimini; ● Dinci isek, Türk toplum yapısını 1400 yıl önceki Arap toplumunun yapısına ve gereksinmelerine göre konulmuş kurallara bağlayacak şeriat yönetimini, bir bütün, değişmez bir ilke olarak benimliyor, özlüyor ve kendi toplumumuzda ille bu ilkelerin uygulanmasını istiyoruz. Böyle kolay geliyor çoğumuza. Tek yönlü düşünmek kolay da ondan.

Oysa insan çok yönlü düşünmek için yaratılmıştır. İlkel insan bile kendisini kuşatan birbir tehlikeden korunmak için çok yönlü düşünmeye başlamış, savunmasını böyle sağlamış, savunma ve beslenme yöntem ve araçlarını böyle geliştirmiştir. İnsanın kafa yapısı çok yönlü düşünce doğrultusunda yaratılmış olmasaydı, uygarlık ve korkunç teknik gelişme bugünkü olağanüstü aşamaya ulaşabilir miydi?

BİRER BİRER BAKILINCA

Başta «ilke» olarak tanımladığım görüşlere ayrı ayrı göz atarsak, yukarki girişle varmak is-

tediğimiz konuya doğru belki daha rahat bir düşünce merdiveni kurmuş ve daha net bir yaklaşım sağlamış oluruz. Bu görüşleri sırasıyla ele alalım:

● Önce Atatürkçü olarak düşünelim: Bugünkü Türk toplumunda yarım yüzyıl önceki tek parti yönetimini uygulama olanağı var mıdır? Hemen söyleyelim ki, Atatürk hayatta olsaydı ve isteseydi bunu o bile uygulayamazdı. Fransız Devrimini düşününüz: 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin, uygar toplumlarda özgürlük ve halk egemenliği yönünde oluşturup harekete geçirdiği büyük özlem ve düşünce seli karşısında hangi krallık yönetimi eski biçimiyle ayakta kalabilirdi? Atatürk'ün saltanata son veren Devrimi de 1789'dan esinlenmedi mi? Bunu kim yadsıyabilir? Toplumsal devrimler, tıpkı doğadaki sürekli değişim ve gelişim aşamaları gibi, birer aşamadır ve birinin ardından bir başka aşama gelir. «Oluş» dediğimiz şeyin veya sürecin özünde vardır bu. Atatürk Devrimi olgusu bu kuralın dışında kalamazdı ve nitekim kalmadı. Önce çok partili sandıksal veya sayısal dediğimiz demokrasi dönemine girdik. 1961'den beri de sosyal içerikli demokrasi doğrultusunda yol alıyoruz. Toplum olarak çektiğimiz sancılar bundandır. Görülüyor ki, 1930'ların tek parti yönetimine dönmek özlemi hepten boş ve gerçekleşmesi olanaksız bir özelemdir.

● Şimdi de aklımızı bir tutucu olarak işletem: «Vahdettin vatanperver padişahı» demekle bu kişi millete ihanet etmiş bir padişah olma kimliğinden kurtulamaz. İngilizler Osmanlı İmparatorluğunun ve Türklerin en amansız düşmanı oldukları halde, Vahdettin'in Mütareke döneminde İstanbul'da kurulan «İngiliz Muhipleri Cemiyeti» (Yani İngiliz Severler Derneği)ne

üye olması, Anayasal bir yetkisi olmayan «Şûrayı saltanatı», kendi başkanlığında toplayarak devletin idam fermanı demek olan Sevr Antlaşmasını onaylaması, Türk Halkının Yunanlılara ve onları destekleyen emperyalist güçlere karşı Atatürk'ün önderliğinde sürdürdüğü bağımsızlık savaşını kırıp söndürmek için kendi ulusuna karşı düşmanla elbirliği ederek en haince girişimlerde bulunması ve ulusun kazandığı zafer sonucunda Yunanlılar vatandan kovulunca bir İngiliz zırhlısı ile ülkeden kaçması gibi onun hainliğini kanıtlayan olaylar karşısında Vahdet-tin'e «Vatansever» denilebilir mi? Ancak onun gibi hainler diyebilir bunu, İlhan Selçuk'un dediği gibi «Osmanlı tarihinin en büyük kompradorlarından» olan Abdülhamit için «Ulu Hakan Abdülhamit Han» diyerek hilâfet propagandası yapanlar ve gençliğin kafasını saptırmak isteyenler de aynı hiyanet yolundadırlar. Ne onların yönetimi, ne de daha eski yönetimler geri getirilemez artık Türkiye'ye. Ulusal kültüre bağlı tutuculuk demek, herşeyden önce milliyetçi ve bağımsızlıkçı, vatansever olmak demektir. Hainliğe kadar varan hınçlı bir gericiliğe, yıkıcılığa dek varan siyasal bir görüşe «tutuculuk» denmez.

● Biraz da kapitalist olarak düşünelim: Ekonomide liberal - kapitalist görüş artık bütün dünyada can çekilmektedir. Yabancı basını az çok izleyenler bilirler ki, özellikle İkinci Dünya Savaşından bu yana Batı Demokrasilerinde kurulan bütün hükümetlerin programları — bunları hangi eğilimdeki parti veya partiler kurmuş olursa olsun — sermaye ile emek arasında denge sağlayacak çözüm yolları önerilerini içermektedir. Türkiye'de son 25 yıl içinde tanık olduğumuz siyasal ve toplumsal bunalımlar ise hep bu çözüm yollarına sırt çeviren liberal - kapitalist çözümden, feodal sömürü düzeninin dışa bağımlı olarak sürdürülmek istenmesinden ve bu çözüm yollarına dikkatli çekenlerin ise komünist suçlanmasından uğratılmasından doğmuştur. Hiç değilse 1961'den sonra, yeni Anayasa'nın öngördüğü —başta toprak reformu olmak üzere— sosyal ve ekonomik reformlar gerçekleştirilmiş olsaydı, bugünkü ekonomik ve siyasal bunalım noktasına gelmez, geri kalmış birçok ülkenin ulaştığı gelişme ve kalkınma aşamasına biz de varmış olurduk. Buna engel olanların başında bulunan ve vaktiyle uluslararası bir yabancı şirketin Türkiye komisyonculuğunu yapmış, uluslararası Mason Derneğine üye yazılmış olan bir parti başkanının kendisini Türkiye'deki bütün milliyetçilerin lideri ilan etmeye cesaret etmesi ve sosyal düşünceli, yani halktan yana gerçek milliyetçileri komünistlikle suçlaması, ülkemiz hesabına büyük bir talihsizliktir. Liberal - kapitalist uygulamanın artık ülkemizde de geçerli olmadığını, yalnız sol görüşlü partilerin değil, liberal - kapitalist görüşün temsilcisi olan AP liderinin bile son seçim konuşmalarında halka bol bol sosyal ve ekonomik içerikli vaadlerde

bulunmak zorunda kalması, «Şehirde ne varsa köye de onu götüreceğiz» sözünü sık sık yinelemesi açıkça göstermektedir. Yalnız şurasını unuttuyor ve halkın da unuttuğunu sanıyor sayın Demirel: 1965 ve 1969 seçimlerinde —nisbî temsil yöntemine rağmen— seçimi büyük çoğunlukla kazanarak iktidara gelip sürekli biçimde 7 yıla yakın iktidarda kalan AP'nin sayın lideri, şimdi söylediklerini o rahat iktidar yıllarında niçin uygulamadı ve o çok değerli yılları niçin israf etti? Bu yetmiyormuş gibi, son iki buçuk yıllık MC'lı iktidar döneminde niçin «milliyetçilik — solculuk» cepheleşmesi gibi ipe sapa gelmez, yapay bir ayrı gayrılık yaratarak halkın ve gençliğin — kan davasına düşmüş aşiretler gibi — ikiye bölünmesine sebep oldu? Bütün bunlara rağmen şimdi yeniden iktidar isteğinde olması ve son seçimlerle yıkılan MC ortaklığını tekrar kurmağa heveslenmesi, korkunç bir iktidar hastalığının ülkeyi büyük felâketlere sürüklemek istidadında olan belirtisi değil de nedir? AP'li bütün milletvekillerinin, parti çıkarı veya kişisel çıkar gözlüğünü —bir an için— gözlerinden kaldırıp onun yerine «vatanın ve ulusun çıkarı» gözlüğünü takarak bugünkü bunalımın nedenlerini azıcık o gözlükle araştırmalarını ne kadar isterdim. Çünkü doğru yolu ancak böyle bulabilirler. Geçen haftaki yazımda dediğim gibi AP'nin başında Süleyman Bey kaldıkça bu parti için felâh yoktur.

● Ülkemizde bir proletarya diktası ve uluslararası bir komünizm yönetimi kurmak özlemin de olanların, daha önce bu diktayı kurmuş, uzun yıllar denemiş olan ülkelerdeki sosyal çalkantılara ve komünist ideolojinin Balkan'larda ve Avrupa'da geçirdiği başkalaşım ve değişimlere bakmaları gerekir. Yeryüzündeki siyasal, sosyal, ekonomik ve teknik koşullar Karl Marx'tan beri çok değişmiştir. Her toplumun kendisine özgü ulusal yapısı bu koşulları geniş ölçüde etkilemektedir. Bu durumda bir dünya ihtilâli ile komünist bir dünya devleti aşamasına ulaşma olasılığı —hiç değilse bugünkü koşullarda— bir hayaldir. Durum böyle iken bugün Türkiye'de Marx'ın, Lenin'in koydukları kuralları, oldukları gibi uygulamayı düşünenler ile 1400 yıl önceki din kurallarını devlet yönetiminde harfi harfine uygulamayı düşünenler arasında —bağnazlık yönünden— ne fark kalır? Hele sosyalistlerin birbirini «sosyal emperyalist, sosyal faşist, kanlı anarşist, Maoist» gibi nitelemelerle suçluyarak, yere saçılmış bir avuç buğday tanesi gibi darıma dağınık görünüme girmeleri, gütmek istedikleri sosyal davaya hizmet değil ihanettir.

● Milliyetçi başbuğluk yönetimi bu ülkede uygulanması olanaksız bir özlemdir. Hele büyük Turan devletini kurma özlemi, Yunanlıların «Megalo İdea» sı gibi düpedüz bir hayaldir. Türkiyemiz bugünkü geri kalmışlık düzeyinde çırpınıp dururken, başkalarının bu duruma son verecek çabalarını köstekleyici ve halkı birbirine

düşürücü bir ideolojinin ülkemize getireceği şey zarardan, kan ve göz yaşından başka bir şey olamaz. Gerçekten milliyetçi olanlar, kurtlar gibi sürüler oluşturarak hocalarını pusuya düşürüp bıçakla delik deşik etmezler. Bu cinayet, Ermenilerin dış temsilcilerimize karşı sürdürdükleri cinayetlerden daha korkunç ve daha alçakça işlenmiş kanlı bir barbarlıktır. Çünkü canılar Türk'tür. Gerçekten milliyetçi olanların ülküsü bu olamaz. Gerçek milliyetçi, sevendir, öldürücü, bölücü değil; bağımsızlık yanlısıdır, bağımlı değil.

● Şimdi de dinci olarak düşünelim: Osmanlıca deymi ile «dindar» olmak başka, şeriatçı olmak yine başkadır. Kendi özel yaşamında olduğu kadar kamusal yaşamında da «kavli ile fiili» (yani sözü ile özü ve davranışı) bir olan gerçek dindar kişilere büyük saygımız vardır. Buna karşılık 1400 yıl önce konulmuş şeriat (Yani dinsel hukuk) kurallarını ülke yönetiminde yeniden geçerli kılıp uygulamak ülküsünü güdenleri vatanımız ve ulusumuz için tehlikeli buluruz. Bu gibiler kendilerini milliyetçi olarak nitelenebilirler, çünkü onlara göre bir Türk Milleti değil, bir İslâm ümmeti yaşamaktadır Türkiye'de. Ve de bu ümmet bütün İslâm ümmetleri topluluğunun bir üyesidir. Görülüyor ki bu görüş milli değil, milletlerarası bir karakter taşımaktadır. İşin en kötü yanı, İslâm ümmetçiliğinin, Araplar dışındaki bütün Müslüman ulusları Arap milliyetçiliği içinde eritmek için bir araç olarak kullanılmasıdır. Çünkü «İslâm ümmetçiliği» denilen ideoloji gerçekte bu nitelikleme ile peçelenmiş koyu bir Arap milliyetçiliğidir. Türklerin Araplara yaptıkları çok büyük hizmetlere karşılık Arapların Türklere yaptığı kötülüğü hiçbir ulus yapmamıştır. Bunu öğrenmek için bütün Türk aydınlarının ve hele 15 Haziran 1977 çarşamba günü sona eren ikinci «Şret-i Nebi» Konferansına katılan Türk delege ve politikacılarının, değerli bilim adamı, sayın dostum Prof. Dr. İlhan Arsel'in geçende Remzi Kitabevinde yayınlanan «Arap Milliyetçiliği ve Türkler» adlı kitabını dikkatle okumalarını ne kadar çok isterdim.

NİÇİN DEĞİNDİM?

Tek yönlü katı düşünce ve görüşleri birer birer ele alıp eleştirmemizin nedeni, bu düşünce veya ideolojilerin hiç değişmeyen katı birer çerçeve, birer kalıp olamayacağını, tersine toplumdaki gelişmelere göre bunların da değişip gelişmek zorunda olduklarını, bunun bir «gerekirlik kuralı» olduğunu okurlarıma göstermektir.

Sayın Cumhurbaşkanı, hükümeti kurma görevini, parlamentonun Cumhuriyet Senatosu kanadında çoğunlukta olan, Millet Meclisi kanadında da —213 üyesiye— çoğunluğa yakın bir durumda bulunan CHP'nin sayın lideri Bülent Ecevit'e verdi.

Demirel ve Türkeş bu görevlendirmenin hukuka aykırı olduğunu söylüyorlar. Garip şey! Demirel ayrıca «hükümeti solculara kurdurmaya çağız» diyor. Bu da ne demek? Demokrasi ne zamandan beri kalktı ülkede? Onun «solcular» dediği CHP'dir. Ne yazık ki partiler yelpazesinin sol kanadı eksiktir; çünkü parlamentoda CHP'nin solunda bir parti yoktur. Bu boşluk Türk Demokrasisi için bir talihsizliktir. Buna karşılık, sağın her çeşidi vardır orada. Eğer gerçekten özgürlükçü Batı demokrasisi dünyasına katılmak istiyorsak, sağınki gibi solun da her çeşidi parlamentoda temsil edilmelidir, sosyalistinden komünistine kadar. Oysa bizde sol kanat, en ılımlı sol olan sosyal — demokrasi ile sınırlanmıştır.

Kendisine orta parti diyen CGP'nin sayın lideri Prof. Feyzioğlu CHP'nin MSP ile koalisyonuna girmemesini istemiş. Kimi gazetelerin üstü kapalı biçimde anlatmak istediklerine göre, sayın Cumhurbaşkanımız da bu eğilimde imiş, Ben hiç sanmıyorum. Gerçek demokratik ülkelerde böyle eğilimler görülmez. MSP de bir siyasal partidir hem de uydurma değil, halk içinde bir tabana dayanan bir partidir. Parlamentodaki üyeleri birkaç gün önce «demokratik ve laik Türkiye Cumhuriyetini koruyacaklarına» namusları üzerine yemin ederek bir şeriat devleti özleminde olmadıklarına bütün Türk halkı karşısında şeref sözü verdiler. Bir gün CHP, kendi görüşlerine yakın bulduğu ve birlikte çalışmayı umduğu her parti ile olduğu gibi MSP ile de bir koalisyon kurma durumundadır. Bu partinin siyasal, ekonomik ve sosyal birçok noktada CHP ile anlaşma olasılığını bir ön yargı ile red ve MSP'yi âdeta afaroz etmek, ülkede yeni bir MC ortaklığına zemin hazırlamak demektir.

Bu ise Türk halkına ve memleketine en büyük kötülük olur. Gerçi yeni bir MC hükümetine katılacak bir MSP, din sömürüsü yolunda kendisini fersah fersah geçmiş olan öbür ortakları arasında bu kez büsbütün silinir gider. Sonunda elbet MC'de yıkılır gider; ama korkarım, ülkede onarılması olanaksız birçok değerler de birlikte gider. Eğer MSP, CHP ile yapmış olduğu ilk koalisyonu bozacak davranışlarda bulunmasaydı ve koalisyon sürseydi, 1977 seçimlerinde parlamentoya en az 80-90 üye ile gelirdi. MC içinde erittiler onu.

Üstelik CHP ile MSP, ortak iktidarları zamanında verdikleri Kıbrıs'a müdahale kararı ile hem oradaki Türkleri yok olmaktan kurtarmak, hem de vatanımızın bağına bir hançer ucu gibi yönelmek üzere bulunan Yunan tehlikesini önlemek şerefini paylaşmışlardı. MC içindeki MSP böyle bir olanağa kavuşur muydu? İşte görüldü.

Hem MSP, hem CHP gruplarının herşeyden önce vatan düşüncesini öne alarak bütün öğeleri olumlu yolda değerlendirerek bu defaki iktidar işini umutlara ve rastlantılara bırakmaları gerekir, kanısındayız.

MSP'yi savunduğum sanılmasın. Bir Atatürk'çu olarak onun görüşlerini benimsemeğe olanak yok. Ben özgürlükçü demokrasinin gerçek kurallarına göre uygulanması ilkesini savunuyorum, o kadar.

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU
19 Haziran

Erbakan'a gönderilen mektup

Bundan bir süre önce yasa dışı olarak kurulduğu söylenen yeni «Nizam Partisi» mensupları, eski yazı olarak kaleme aldıkları ve basarak çoğalttıkları Erbakan'a yönelik bir mektupla, «Nizam Partisi»nin programını bazı yerlerde kurulduğu bildirilen İl teşkilâtlarına göndermişlerdir.

Necmettin Erbakan'a gönderildiği söylenen, 16 Ocak 1977 tarihli ve 16 milletvekilinin imzasını taşıdığı belirtilen, güzel bir eski yazıyla yazılan mektupta, Erbakan, «menfaatperestleri mühim mevkilere getirmekle suçlanmış ve (müminin yalan söylemez) düsturunu ihlâl ettiği öne sürülmüştür.

Parti programı olduğu belirtilen ve 5 maddeli kapsayan yine eski yazı ile yazılmış ve çoğaltılmış bildiride ise, devlet başkanının millet tarafından doğrudan doğruya seçileceği ve hükümeti teşkil ve idare edeceği hükmü getirilmekte ve 4. maddede «Maarif terakiyatımızın düşmanları cehalet, zaruret ve ihtilâftır» denilmektedir.

Erbakana yazılan mektup şöyledir:

«Muhterem Necmettin Erbakan.. M.S. Partisi Genel Başkanı..

Her halimizle hadimi olduğumuz davamızla kaabil-i telif olmayan hususları üzümlere müşahade etmiş bulunuyoruz. Şöyle ki:

1) En mühim meselelerde dahi usulüne uygun şekilde istişare etmediniz.

2) Hâlisane ikazlarımıza aldırmadınız.

3) Davamıza samimiyetle bağlı kardaşlarımız arasında meşrep farkı gözeterek cemaat taassubu ile iftiraklara sebebiyet verdiniz.

4) Her işinizde sizi medheden bir kısım insanların etrafınızda toplanmasına ve şaibeli menfaatperestlerin mühim mevkilere gelmesine müsaide bulundunuz... Emanetli ehline vermediniz.

5) Muhtelif beyanlarınızla efkâr-ı ammede davamızın hafife alınmasına vesile oldunuz.

6) Fikriyyatımızın hâkimiyetine medar olacak ilmi çalışmalar yerine politikanın (siyasetin) süflî usullerine tevessül ettiniz.

7) Nihayet, maslahat icabıdır diyerek müminin yalan söylemez düsturunu da ihlâl ettiniz.

Bu şerait altında kendimizi ve mühâtabımızı ve balden vıkaye arzusu ile sizi ve ekibinizi desteklemeye devam edemeyeceğiz.

8) Ancak (ihtilâflarınızı Kur'an ve sünnet ile hal ediniz) emrine ittibaen ihtilâf ve meselelerimizi neticeye bağliyacık bir usulün tatbikini yegâne çare olarak görmekteyiz.

Allah Celli celalü.. Sırat-ı müstakim üzere olanların yardımcısıdır...

16. Ocak. 1977. 16 milletvekilinin imzalarını hâvidir...»

Tümüyle Said-i Nursi'nin üslubu ve onun sözcüklerini taşıdığı belli olan «Nizam Partisi programı» başlıklı eski yazı metin ise aynen şöyledir:

«1) Partimizin gayesi hakkı tutmak, hakikatı söylemek ve iyiliği emretmektir. Haksızlığı red ve kötülüğü men etmek suretiyle milletimizin fitratına muvafık en ulvî mertebeye çıkarmaya çalışmaktır.

Terakkiyatımızın aliyülâlası, saadet ve selâmetimizin miftahı milletimizin yaratılışına derç edilmiş yüksek ahlâk ve fazilet olduğuna inanıyoruz.

Partimiz içtimai nizamın en mükemmelini, huzur ve refahın en ekmelini arzu edenlerin topluluğu olacaktır. Hayat düsturu, muayenet nokta-i istinadı haktır. Rabita-i vahdeti samimi uhuvvet ve muhabbetir Temeli hedefi ise hamiyettir. Zira kimin himmeti ise o kimse tek başıyla bir millettir. Tahakküm ve istibdat ile başkalarını zillile düşürmemek ve zalimlere tezelül etmemek şiarımızdır.

Partimiz gayesini benimseyenleri ittifak-ı vazife ve ittihad-ı maksat için içtimâa davet eder.

2) «Esas mefhumlar» (Devlet ve hükümet). Devletin şekli Cumhuriyettir. En mühim bir esas adalet ve veret ve kanunda inhisar-ı kuvvettir. Kanunda olmazsa istibdat tevezzüh edilmiş olur.

Devlet reisi millet tarafından doğrudan doğruya seçilir. Hükümeti teşkil ve idare eder.

3) «Hak ve hürriyetler» Mahlukatın en mükemmeli olan insanın hürriyet içinde yaşama hakkı hilkatinin muktezasıdır. İnsan fitratına münasip hürriyet vardır ki, kanun-u adalet ve te'dipten başka kimse kimseye tahakküm etmesin. Herkesin hukuku mahfuz kalsın, herkes meşrû hareketlerinde şahâne serbest olsun.

4) «Maarif» terakkiyatımızın düşmanları cehalet, zaruret ve ihtilâftır. Bunlara karşı fen, marifet ve san'at silâhlarıyla mukabele edeceğiz. Maarifimizin esası budur ki, kalbin ziyası ulûm-u diniyyedir. Aklın nuru fûnun-u medenidir. Bu ikisinin imtizacı ile hakikat tecelli eder. Ayrıldıkları vakit birincisinde taassup, ikincisinde de hile ve şûphe tevellût eder.

5) «İktisadi ve içtimai adalet»

Hak ve hakkaniyete istinad eden hakiki medeniyet ve maddi terakki ile muasırlarımızın fevkine çıkacağımıza inanıyoruz. Maddi terakkinin esası sanat, ziraat ve ticarettir. Varidat ve sarfiyat muvazenesi israf ile bozulursa masrafa

yetişemeyen emek gayrimeşru kazanç kapısı açar. Her nevi istismar istibdadın yâdigâridir. Benim karnım tok olsun başkaları isterse acından ölsün veya sen çalış ben yiyeyim düşüncesi anarşi ve ihtilâllerin sebep-i yegânesidir.

Beşerin dünyevi, sadeati de olabilir. Adaletin tevziinde adalet olmazsa zulüm görünür. Hak ka hürmet etmeyen ihkak-ı hakka muhatap olur. Hadd-ü ceza akıl ve ruh ve vicdan sair lâtifelere müessir olmalıdır. İçtimai huzurun temini için zenginden fakire doğru hürmet ve muhabbet rabitalarının esaslarını kalplere işlemek mecburiyeti vardır.

Sofu TUĞRUL

14 Şubat

Seçimler ve sonuçları

Seçim yılına girerken

CHP — MSP ortaklığının bozulmasından sonra derhal seçimlere gidilmesinde ülkemiz hesabına büyük yararlar vardı. Parlamento aritmetiği daha tutarlı bir yola olanak tanııyordu. CHP dışında kalan partilerin kuracağı yeni bir ortaklık Meclisten güvenoyu alabilecek sayı üstünlüğüne ulaşamıyordu. Ama Kıbrıs Barış Harekâtının Ecevit'e kazandırdığı saygınlığı gözönüne getiren öteki partiler erken seçimlerin CHP'yi tek başına iktidar olabilecek bir güce kavuşturabileceğinden korktular. Ne yapıp edip seçimlerden kaçınılmalıydı. Aylarca süren kulis çalışmaları sonunda, kimi bağımsızların desteğini de sağlayarak dört başlı Cephe hükümetini oluşturabildiler. Biz bu ortaklığın da uzun ömürlü olamayacağını, ülkeye yarar sağlayamayacağını o zaman burada açıkça yazmıştık.

Cephe ortaklığı kör topal da olsa bugüne dek yürütüldüğüne göre düşüncemizde aldandığımızı söylenebilir. Yurdumuza, demokrasimize ne denli yarar sağladığını ise varın siz hesaplayın.

Ne diyelim, olan oldu, çok değerli iki yılımız boşu boşuna geçip gitti. Döndük dolaştık, işte gene seçim yılına ayak bastık.

İki yıl öncesine kıyasla bu kez daha karmaşık, daha çetin sorunlarla karşı karşıya bulunduğumuzu yadsımak güç olacaktır kanısındayız biz. 1946'dan bu yana deneylerle biliyoruz ki, yurdumuzun iç huzuru her şeyden önce seçimlerin hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek biçimde dü-rüst ve eşit koşullar altında yapılmasına bağlıdır. Bu sağlanabilecek midir?

Yüksek Seçim Kurulunun ve ona bağlı yasal kuruluşların yansızlığına güvenimiz tam olmakla birlikte soruyu ortaya atarken birçok yurttaşımızın kaygısını paylaştıklarına inanıyoruz. Bu

konuda Cephe ortakları arasında bile rahatsızlık duyanlar bulunduğunu görüyoruz. Geçen gün Yankı dergisinin sorularını yanıtlayan MSP Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı sayın Erbakan, düşüncesini gizlememiş, açık açık, «Bugünkü TRT ile seçimlere gitmek mümkün değildir» demiştir. Cephe hükümetinin en güçlü ortağı olan partinin Genel Başkanı bu kaygıyı taşırsa, muhaliflere artık söz düşer mi? Yasa dışı bir yöntemle TRT Genel Müdürlüğüne atanan kişi, yasa dışılığı birkaç kez Danıştay kararıyla yinelandığı halde bugüne dek hiç orali olmaksızın büyük bir pişkinlikle yerinde oturmakta, milyonlarca insanın beynini belli bir politika doğrultusunda yıkamayı sürdürmektedir. TRT'nin iç yapısı öylesine bozulmuştur ki, yarın müdür değişse bile önümüzdeki seçimlere kadar bu kuruluşa çeki - düzen vermenin, onu çağdaş demokrasi kurallarına uygun bir düzeye ulaştırmanın nasıl gerçekleşeceği sorulabilir.

Seçim güvenliği konusunda yurttaşları kaygılandıran yalnız TRT de değildir. Hükümette koruyucuları olduğunu bildiğimiz kimi faşist örgütlerin kaba kuvvete dayanarak sürdürdükleri saldırıları da hesaba katmalıdır. Yöneticiler arasında bunların yandaşları da vardır. Seçim kampanyası gelişip yoğunlaştıkça bunlar halk üzerindeki baskılarını arttırıp ortalığa dehşet salmak, hatta hatta yurdumuzda seçim yapılamaz bir ortam yaratmak isteyebilirler. Bunu başarırlarsa deneyecekleri tek yol, Türkiye Cumhuriyetini örtüsüz, gölgesiz, katı faşizmin kolları arasına atmak! Hadı canım, olur mu öyle şey, demeyiniz! Onlara bu olanağı vermemek için tüm Cumhuriyetçiler elele daima uyanık bulunmalıyız.

Nadir NADİ

4 Ocak

Demokrasi cephesinde

Seçimlere bir şey kalmadı. Her geçen gün büyük sınava biraz daha yaklaşıyoruz. Seçim ne zaman yapılacak? Bunu kesinlikle bilmek zor. Büyük bir olasılıkla haziranda olmazsa ekimde. Bilinen, en geç ekim ayına kadar genel seçimlerin yapılacağıdır. Üç dört ay önce de olabilir, zamanında da... Ama Türkiye halkı bir kaç ay içinde bu büyük sınavdan geçecek. Önümüzdeki dört yıl için bizi yönetecekleri seçecek...

Umut, Meclis'te Anayasa'dan, demokrasiden, insanlıktan, gerçek ulusçuluktan yana bir çoğunluğun kurulması... Bu çoğunluğu ancak CHP sağlayabilir bugünkü koşullarda. Öyleyse CHP'yi desteklemek gerekiyor. Bu, açık bir sağduyu koşuludur. CHP'nin solunda yer alan küçük partilerin tek başlarına bir varlık göstermeyecekleri o partilerin liderleri tarafından biliniyor. Onlar da CHP'yi hiç değilse bir seçim için desteklemek gerekliliğine inanıyorlar. Anayasa'dan demokrasiden, halktan yana bir geniş cephe kurulmalı, CHP iktidarı dört yıl boyunca Türkiye'de uygar bir ortamın koşullarını yaratmalı, diyorlar.

biliyorlar: Bu yüzden CHP ile görüşmek, bir anlaşmaya varmak ortak bir plana göre davranmak istiyorlar. CHP'nin bu önerileri geri çevirmesi olasılığı var mı? Yani CHP, ben bu sosyalist partilerle işbirliği yapmam, der mi? Sosyalist partilerle seçim işbirliği bizi seçmen gözünde yanlış yorumlara uğratarı diye düşündür mü? Hiç sanmıyorum. Bir siyasal parti zaman zaman kendisine ters düşen partilerle de belirli bir program çerçevesi içinde işbirliği yapabilir, ortak hükümet kurabilir. Nitekim CHP, kendisine yüzde yüz ters bir parti olan MSP ile yedi buçuk ay süren bir hükümet kurabilmiştir. MSP ile iktidar ortaklığı yapabilmiş bir sosyal demokrat partinin emekçilerin, solcuların partileriyle işbirliği yapması doğaldır.

CHP'nin TİP'le, DSP ile, TBP ile bir seçim işbirliği nasıl gerçekleştirilebilir? Bu partiler CHP'nin gelecekte iktidarında neler yapmak istediği üzerinde belirli bir inanca, ulaşırlar, belli ilkelere anlaşırlar, seçimlere katılmaz, CHP'yi desteklerler. Sözleriyle davranışlarıyla, seçmen-

YAZISIZ

TİP'in, DSP'nin, TBP'nin, TSİP'in tek başlarına bir önemi, anlamı yoktur bu seçimde. On beş ilde örgüt kurmuş da olsalar, bu illerde adaylar da gösterebilirler, belirli sayıda oy da alsalar, boştur çabaları. Seçmenin bu partilere vereceği her oy havaya uçmuş sayılmalıdır. Diyelim bu solcu partiler toplam yarım milyon oy aldılar oradan burdan. Ama bu yarım milyon oy bölük pörçük dağılacığından onlara bir yarar sağlamaz, çıkarabilecekleri iki üç milletvekilinin de Meclis'te bir etkisi bir ağırlığı olamaz. Bu oy yitirilmesi olsa olsa AP'nin, daha doğrusu MC, partilerinin işine yarar...

Bunu, bu partilerin önde gelen kişileri de

leriyle... TİP, DSP, TBP, TSİP gibi partilerin ayrı ayrı görüşlerde, isteklerde bulunmaları doğaldır. İçlerinde tek başına seçime katılmak isteyenler de çıkabilir. Ama öyle sanırım ki bütün partiler CHP'yle bir seçim bildirgesi, bir seçim yöntemi üzerinde anlaşmak isteyeceklerdir. Türkiye'de faşizmin tırmanışı, kanlı olayların günden güne azması, toplumca bir uçuruma doğru sürükleniş, ancak geniş cepheli, sağduyulu iktidarcı önenebilir. Bu da Ecevit'in başkanlığında kurulacak bir CHP hükümetidir. Başka bir seçenek yoktur şimdilik.

CHP aday listelerinde bu partilere belli bir kontenjan ayırabilir. Ayırmalıdır da... Hiç de-

ğilse bu partilerin belli başlı kişilerini, liderlerini, gelecek Meclis'e sokmak yararlı bir davranış olacaktır. CHP'nin küçük hesapları bir yana bırakması ne denli olasıdır, bilmem. Seçim dendi mi CHP içinde ne tür oyunların, tutkuların, hesapların ortaya çıkacağını göreceğiz. Bugün. CHP bütünüyle Genel Başkanının izinde midir? Belki taban Ecevit'e bu partinin örgütlerini ellerinde tutan bir takım profesyonel politikacıardan çok daha yakındır, çok daha kaynaşmış durumdadır.. Ama seçimler, önseçimler hepimiz bilirsiniz, profesyonel partilerin oyunları ile belirlenir, sonuçlanır. Genel Başkanın, CHP içindeki iyi niyetlerin gücü de geniş cepheli bir seçim antlaşmasını gerçekleştirmeye, uygulamaya yetmeyebilir.

Bu seçim, önceki seçimlere benzemeyecek. Faşizmden yana, faşizme açık, Atatürk devrimini

yadsıyan, Cumhuriyet ilkelerine açıkça karşı çıkan politikacılara, serüvencilere karşı verilecek bir savaşım bu. Küçük hesaplar, çıkarlar ilerici yığınların oy gücünü bozmamalı, dağılmamalı.. CHP, kendi solundaki partilere, belirli bir yön-tem, belirli bir program içinde yakınlık göstermeli, hatta aday listelerine bu partilerden adaylar da almalı. Geniş bir demokrasi cephesi ancak böyle kurulur. Seçimlerde yadsımaz bir yen-گیye ulaşmak, gelecek Meclis'te tek başına çoğunluğu elde etmek ancak böyle bir hoşgörünün, böyle bir anlayışın ürünü olacaktır. Sağduyulu yurttaşlar, faşizmin durmaksızın tırmanışı karşısında tek umudu böyle bir «geniş cephe» de birleştirmekte buluyorlar...

Oktay AKBAL

10 Mart

Kargaşa

Bilmem hiç satranç oynadınız mı, daha doğrusu, oynar mısınız? Ben kurallarını bilirim ama iyi oynayamam. Ortaokul öğrencisi olan küçük torunum çok meraklıdır bu oyuna. Yabancı dergilerdeki satranç problemlerini çözmeye bayılır. Beni de satranç tahtası başında çoğu kez yenik duruma düşürür ve büyük keyif duyar bundan.

İnsan satrançta bir hamle yaptıktan sonra, kimi zaman, karşısındakinin bir figürü yerinden oynatmasını, ya da bir piyonu almasını diler içinden. Böyle olursa arkasından «Mat» diyecektir çünkü. Ama dileği gerçekleşmez de hasmı başka bir figür oynatırsa, düş kırıklığına uğrar ve açıktan: «Sen bu oyunu uzatmak mı istiyorsun yoksa?» diyerek onu gereksiz yere suçlamaya kalkar.

ERKEN SEÇİM

Şu erken seçim konusunda başından beri Demirel'in tutumu da buna benziyor. Önce CHP ye: «Madem ki seçim istiyorsunuz, önergeyi siz verin» dedi. Olmadı. Sonunda kendileri verdiler. Benim kanımca Demirel, içinden: «Ah şu CHP seçime razı olmasa ve bu iş yatsa da ben rahat rahat: «Hani CHP seçim istiyordu, işte seçimden kaçtığı çıktı meydana diye» onu kamuoyu önünde mat etsem» dileğinde bulunmuştur.

Ne var ki durum böyle gelişmedi ve dilek gerçekleşmedi. CHP de bir seçim önergesi sundu. Buna rağmen Demirel: «CHP seçim isteğinden samimi değildir» nakaratını sürdürdü ve erken seçim istemeyen MSP'nin Danışma Kurulu engellemesini, seçim yasasını değiştirerek ortadan kaldırma yolunu önerdi. Aslında bu, vakit kaybettirici, belki de seçimi geciktirici bir yol-

du. CHP daha kestirmeden gidip, MSP engelini Meclis İçtüzüğü'nün 93. maddesini değiştirerek kaldırma yolunu seçti ve değişiklik önergesi verdi. Bu madde şöyledir:

«Seçimlerin yenilenmesine dair önergeler, Danışma Kurulu'nun görüşü alındıktan sonra Anayasa Komisyonu'nda görüşülür ve Anayasa Komisyonunun raporu Genel Kurulda görüşüldükten sonra açık oya sunulur»

Danışma Kurulu, Meclis'te grubu bulunan bütün partilerin temsilcilerinden oluştuğuna göre, bu temsilcilerden birinin katılmaması durumunda Kurul görev yapamıyordu. Yukarıki maddeden «Danışma Kurulunun görüşü alındıktan sonra» koşulu kaldırılırsa, MSP engeli aşılmış olacaktı. Bu nedenle CHP'nin önerisi, daha çabuk sonuca ulaşma bakımından, AP'nin «seçim yasasını değiştirme önerisinden daha pratik bir nitelik taşıyordu.

AP, kendi oyununa kendisi düşmemek için, ister istemez CHP önerisine katılmak zorunda kaldı. Böylece Anayasa Komisyonu «Danışma Kurulu'nun görüşünün alınması» koşulunu İçtüzüğü'nün 93. maddesinden çıkararak, değişiklik tasarısını Meclis Genel Kuruluna yolladı ama tasarı Genel Kurulda MSP ve DP'ce engellendi.

Bu arada Demirel, «Erken seçim konusunda CHP samimiysenizdir» savını ısrarla yineledi durdu; olmayan hedeflere manevra fişegi atar gibi... Maksat kargaşa yaratmak ve halkı kandırmak. «Sen aleml kör, herkesi sersem mi sanırsın» dizesindeki hikmetli hep unutarak.

KARGAŞA ODAKLARI

Demirel'in birkaç gündür radyo ve televizyonda ısrarla yinelediği ve özüne bizim de can-

dan katıldığımız bir dileği daha var. Şöyle diyor sayın Başbakan:

«Bu seçimin sükûnet içinde yapılması gerekiyor. Siyasî fikir farklılıkları, vatandaşımızın birbirlerini incitmelerine, kaba kuvvete ve zora müracaat etmelerine kâtiyen vardiirilmamalıdır. Siyasî partilerin bir hizmet yarışını milletin önüne koymaları ve mücadelelerini medeni ölçüler içinde yapmaları en büyük dileğimdir.»

Açıkça söylüyeyim ki, ben Demirel'in öbür bütün konuşmalarındaki insafsızca, hatta düşmanca kışkırtmalarına bakarak onun bu dileğinin içtenliğine asla inanmıyorum ve yukarıki sözlerinin birinci cümlesini: «Bu seçimin sükûnet içinde yapılmaması gerekiyor» biçiminde anlıyorum Demirel, partisini ve dolayısıyla kendisini —1965 ve 1969'da olduğu gibi— tek başına iktidara getirecek bir seçimin özlemini taşıyor. Başının üzerinde —hele Meclis Soruşturma Hazırlık Komisyonu'nun Başbakan Demirel ile Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon ve Ticaret Bakanı Halil Başol'u, Yahya Demirel'in mobilya ihracı konusunda sorumlu bulan son kararından sonra— Demoklesin kılıcı gibi sallanan sorumluluklardan ancak bu özlemin gerçekleşmesiyle kurtulacağını umuyor. Bütün konuşmalarında «Milliyetçilerin birlik ve beraberlik içinde hareket etmeleri lüzumu»ndan söz etmesi hep —Demokratik Partiyi olduğu gibi— MSP'yi de parçalayıp eriterek özlemini gerçekleştirmek içindir.

Eğer bu amaç gerçekleşmiyecekse, seçimlerin kargaşa ortamında yapılması daha doğrusu böyle bir ortamda yapılacak seçimle bu amaç varılması Demirel'in büyük dileğidir. Bu yoldaki en sadık ortağı da —şimdilik— MHP'dir. Bu partinin yan örgütlerini son iki yıldan beri destekleyen, palazlandıran ve bütün dostça uyarılara rağmen tuttuğu bu tehlikeli yoldan dönmeyen Demirel'dir. Bir vakitler koynunda beslediği MNP'nin, şimdiki adıyla MSP'nin, sonradan kendisinin ve memleketin başına ne işler açtığını, anlaşılan düşünmüyor ve bu örneği MHP için geçerli görmüyor. Ne denir?!

Ülkede kargaşa yaratan odaklar yalnız AP ve MHP'de yuvalanmış değildir. Hep «sulh ve selamet»ten söz eden MSP'nin sayın lideri: «Seçim, vaktinden önce yapılsa memlekette kan gövdeyi götürür.» diyordu. Elbette bir bildiği vardır; çünkü Hazret, Başbakan Yardımcılığı gibi sorumlu bir koltukta oturmakta, ülkede şeriatçı akımın lideri ve kutsal akıncı ordusunun da başkomutanı bulunmaktadır. Buyruğu altındaki bütün örgüte seçimler için «Hazır ol, emri verdiğini ve bütün izinleri kaldırdığını» TV'de kendi ağzından duyduk. Seçim gibi, uygar ve demokratik bir savaşım için kullanılacak sözler değildir bunlar. Hele «Sulh ve selamet» isteyenler için hiç değil. Necmettin Hoca sanki «Cihad-ı ekber» ilân etmiştir. Eğer böyle kışkırtmalar sürerse, «Ya gazi, ya şehit» haykırılarıyla meydanları dolduracak akıncılar kargaşa yaratmaz da ne yapar?

Şunu içtenlikle söylemeliyim: Başta Erbakan olmak üzere, MSP liderlerinin ülkede kargaşa istemedikleri kesindir. Çünkü kargaşa kendilerine çıkar sağlamaz. Ne var ki hükümette ortak olduğu öbür partilere uyup o da kışkırtma havasına, dalarsa, istemediği, hatta korktuğu kargaşa ilkönce MSP'nin başını yer. Bugünkü koşullar altında, erken seçimi engellemeye çalışmak değil, erken seçim işinde öncülük etmek bu parti için en akıllıca davranış olurdu. Ne çare ki onların yol göstericisi akıl ve bilim değil, ilhamdır.

CHP, kargaşa ve anarşi odağı olmak şöyle dursun, bunun en küçük izinin bile kendi iç yapısına sızmasına meydan vermemek için bütün dikkat ve özeni göstermektedir. Kendisinin so-lundaki partilerle seçim işbirliğine yanaşmaması, o partilerde yuvalanma olasılığı bulunan bazı militanların CHP'ye bu işbirliği yolundan sızmasını önlemek düşüncesine dayanıyordur herhalde. Ben CHP'nin bu noktada gereğinden fazla titizlik gösterdiği ve bunun da seçimlerde kendisine yarardan çok zarar getireceği kanısındayım. Birkaç militan sızacak diye on binlerce oydan yoksun kalmayı göze almak ne derece politik bir davranış olur, bilmiyorum?..

Kargaşa odakları yalnız sağ uçta değil, «Devrimi gerçekleştirmek için kargaşa ve anarşi yaratıp —faşizmin gelmesi pahasına da olsa— önce eski düzenin bütün kurumlarını, bütün değer yargılarını yıkmak gerekir» kuramını kendileri için yol gösterici olarak kabul eden katı, fanatik sol uçta da yuvalanmıştır. Bulanık su da balık avlamaktır bunun adı. Ayrılıkçılar ve bölücüler de şimdilik bu sol uç fanatikleriyle elbirliği yapmış görünüyor.

DIŞTAN GELEN TEHLİKE

Başta Yunanlılar ve bir kısım yabancı Ermeniler olmak üzere bütün Türk düşmanları, ister sağ, ister sol fanatiklerin ülkemizde yaratacağı kargaşa yangınına, ellerinden gelse, körük-
le koşmak isterler.

Geri kalmış her ülkede olduğu gibi Türkiye'de de CIA'nın en hoşlandığı yönetim biçimi faşizmdir. Bu rejimle yönetilen ülkeler ABD'ne daha bağımlı, daha sadık ve Amerika'ya karşı politikalarında daha uysal oluyorlar. İkinci Dünya Savaşından sonra bunu kanıtlayan pek çok örnek gördük. Amerikan Emperyalizminin, bir kısmı çok uluslu olan sömürücü kapitalizmi, tam bağımsızlık politikası güden uyanık sosyalist ve sosyal demokrasi milliyetçiliğinden hoşlanmaz. Milliyetçilik gıysisi altında yabancılarla işbirliği yaparak kendi halkının sömürülmesini kolaylaştıran ırkçı ve mukaddesatçı milliyetçilik ideolojisini sever. Durum bu olunca, Türkiye'de yapılacak seçimlerde CIA ajanlarının nasıl bir rol oynayacağı kendiliğinden belirir.

Beni çok kuşkulu, evhamlı ve karamsar bir kişi sanmayınız. İngiliz Intelligence Service'inin,

Birinci Dünya Savaşı sırasında bir Arap şeyhi kılığında Arabistan'a sokulup Arapları Türklere karşı kışkırtmayı başaran ajanı Lawrence ve Ulusal Bağımsızlık Savaşımız sırasında Mustafa Kemal'e suikast hazırlamak için dost Hintli Müslüman kılığında Ankara'ya kadar sokulan ajanı Mustafa Sagir örneklerini bilen ve yaşayan, İkinci Dünya Savaşından sonra da bir çok ülkede benzeri olayların geçtiğini okuyan bir kişi olarak, bu konudaki titizliğime herhalde hak verirsiniz Ulusça uyanık, çok uyanık olmalıyız, özellikle bu seçim günlerinde.

SEÇİM GÜVENLİĞİ

Bu konuyu Nadir Nadi, henüz erken seçimin söz konusu olmadığı günlerde çıkan birkaç yazısında ele aldı. Daha sonraki yazılarında da, ister erken, ister zamanında olsun, önümüzdeki seçimlerde en önemli sorunun «seçim güvenliği» olduğunu, 1946 ve 1957 seçimlerini örnek göstererek belirtti. Aklı başında ve tarafsız kimi yazarlar da aynı konuyu işlediler. Hepsi haklı. Çünkü, hiç bir seçim bu defaki kadar önemli değil. İki yıl içinde iki yüze yakın gencin öldürüldüğü fanatik uçlar militanlarının açıklarda ve kuytular da kol gezdiği, bir kısım yöneticilerin ve emniyet mensuplarının partizanlaştırıldığı, bir kısmının da sindirilerek nemelâzımcılığa saptırıldığı bir ortamda sağlıklı ve sükunetli bir seçim yapmak —Başbakanın yukarıya aktardığım dileğine rağmen— pek kolay olmayacaktır. Daha doğrusu, bugünkü «düşman kardeşler iktidarı»

altında kolay olmayacaktır. Kendi içinde kargaşa bulunan bir iktidar, ülkedeki kargaşanın üstesinden nasıl gelebilir?

İşte bu nedenle Demirel kendisine «Lütfen hükümetten çekilin» demilmesinden endişe etmekte ve CHP'yi sürekli biçimde «seçim isteğinde samimi olmamak»la suçlamaktadır. Bu, bir çarıklı erkânıharp taktiğidir. Eğer CHP: «Seçim güvenliği için bu hükümet çekilmelidir» derse, Demirel hemen: «Ben söylememiş miydim; CHP samimi değildir, bir takım bahaneler ileri sürerek seçimden kaçmak istiyor» diyecektir. Oysa Mobilya Soruşturma Komisyonunun kararından sonra, Demirel ister istemez çekilmek zorundadır artık. Komisyonunda azınlıkta kalan üyelerin bir bildiri yayınlamaları ve bu bildirinin her türlü hukuk kuralına aykırı biçimde Karataş televizyonunda yayınlanması onu kurtarmıyacaktır.

Şurası muhakkak ki, birçok kötülük ve kargaşa ancak tarafsız bir hükümet yönetiminde yürütülecek bir seçimle önlenabilir. Eğer sayın Erbakan «bir erken seçim halinde kanın gövdeyi götüreceği» düşüncesinde samimi ise, böyle tarafsız bir hükümetin kurulmasına önayak olmalıdır. Aksi halde seçim kararını önlemek için Anayasa'dan, haktan, hukuktan söz ederek giriştiği hukuksal engelleme çabaları «hakkın suistimalı»ndan başka bir nitelik taşımaz.

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU
3 Nisan

Satranç oyunu

Parlamentodaki iki büyük parti, haziran'da seçim konusunda anlaşmışlardır. Meclisin büyük çoğunluğu bir konu üzerinde tam anlaşmaya varırsa, kuşkusuz bütün engellemeleri aşarak amaca ulaşmak kolaylaşır. Demirel'in erken seçim çağrısına CHP «evet» demiştir. Bu bakımdan AP'nin CHP'ye diyecek bir sözü artık yoktur.

Ne var ki Demirel erken seçim konusunda CHP'ye yakınlaştıkça, kabinenin en büyük ortağı MSP'den uzaklaşmaktadır.

Bu uzaklaşmanın siyasal sonuçları neler olabilir?

MSP'nin elinde manevra olanakları vardır. Bu olanaklar erken seçim konusunda Meclis kararı çıkarmak için önümüzde çok az bir süre kalmasından doğmaktadır. Demirel'e karşı ortak eylemde birleşmeyi göze alan MSP ile DP, gensoru önergeleriyle hem erken seçim konusunun Mecliste konuşulmasını geciktirebilecek engelleme yöntemlerini uygulayabilirler; hem de CHP'

nin katkısıyla hükümeti düşürebilirler.

Nitekim bu yolda bir adım atılmış, DP Meclis Başkanlığına bir gensoru önergesi vermiştir. Gerçekte gensoru önergesinin Meclis grupları adına verilmesi zorunluluğu da yoktur. En az 10 milletvekilinin imzasıyla gensoru önergesi düzenlenebilir. Anayasanın 89'uncu maddesine göre gensoru önergelerinin Meclis Genel Kurulunda görüşülmesi, özel ve ivedi bir yonteme bağlanmıştır.

Ozetle MSP'nin eline azımsanmıyacak silâhlar geçmiştir. AP'nin erken seçim kararı sonucunda güçlenen bu silâhı, MSP iki yönlü kullanabilir. Hem erken seçimi geciktirmek için engelleme yaparak ortağını güç duruma düşürebilir; hem de DP'nin verdiği gensoruya katılarak Başbakanı düşürebilir.

AP'nin erken seçim konusunda meydan okumasına ivedilikle «evet» diyen CHP'nin elindeki yeni silâh da iki yönlüdür: CHP, hem DP ve MSP ile eylem birliğine girerek gensoru önerge-

leri yönteminden yararlanabilir; hem de AP ile erken seçim yolunda bütünleşerek MSP'yi köşeye sıkıştırabilir.

Gerçekte asıl köşeye sıkışan Demirel'dir.

Birinci basamak

Aday adayları açıklandı ve bir hukukçumuzun «maskaralık» diye nitelediği ön seçim mekanizmasının ilk basamağına adım atıldı. Genel Merkezce veto edilenler, liderlerin tutumundan yakınıp adaylıklarını geri alanlar, partilerinden çekilip bağımsız olarak seçime katılmaya hazırlananlar, dahası birbirlerine kızıp yumruklanmışlar var. İlk basamak bu. Kuşkusuz bu kadarla kalmayacak. Ön seçim günü gelene dek her ilde, her ilçede aynı partinin üyeleri, yani aynı politikanın savunucuları, daha açık bir deyimle aynı yolun yolcuları arasında kıyasıya bir savaşım sürüp gidecek. Karşılıklı ağza alınmaz savlar ortaya atılacak, kıran kırana bir suçlama kampanyasına girilecek, delegeleri etkilemek için türlü oyunlara başvurulacak. Sonra bunun adına «hizmet yarışı» denecek. Ön seçimlerin bitmesiyle «maskaralık» sona erecek mi? Hayır. Aday listelerini açıklamakla görevli Genel Merkezin kontenjan yetkisi var ya, uygun görülen yerlerde o da kullanılacak. Liste başına tepeden inme getirilen bir kontenjan adayı arkadaşilerden hiç değilse bir bölümünü Genel Merkeze karşı kızgınlığa ya da küskünlüğe iteleyecek.

Adaylar belli olunca da artık her şey bitmiş olacak. Liste başlarında yer alan sayın adaylar kendilerini seçimden önce seçilmiş sayabilirler. Liste sonuna kalanlar da, tek başına iktidara gelmesi umulan bir partiden de olsalar talihlerine küsmekle yetinmelidirler. Ülkemize ne denli yararlı, seçmenlerin ne denli sevdiği kişiler

Eğer (Daha önceden önlemlerini düşünmemişse), erken seçime yönelmekle kendisini zor duruma düşürdüğü söylenebilir.

★★★
2 Nisan

olsalar da onlar için yapılacak bir şey yoktur artık. Daha doğrusu onlar için yapılacak bir şey yoktur ama, onların yapacağı bir şey vardır: Parti disiplini ve parti ilkeleri uğruna «vatan, millet, sakarya» diyerek peşin peşin yitirdikleri seçimi kendi listelerinin kazanması için 5 hazirana değin mahalle mahalle, ev ev dolaşarak propaganda yapmak, seçmen yurttaşlardan oy toplamaya çalışmak.

Ülkemiz koşullarına hiç uymayan bu ön seçim mekanizmasının değiştirilmesi gereği üzerinde çok duruldu. Milyonlarca seçmeni bir kaç bin delegenin buyruğu doğrultusunda oy kullanmaya zorlamanın yanlışlığını hemen bütün partiler onaylamış bulunuyordu. Ayrıca Genel Merkezin veto hakkının sınırlanması, bu konuda yerel parti örgütlerine daha geniş yetkiler tanınması, ön seçimlerin tüm partilere açık olması, hiç değilse delege sayısının kişisel oyunlara olanak bırakmayacak ölçüde artırılması üstüne yıllardır çeşitli düşünceler ileri sürülmüştü. Ne var ki bir türlü parlamentoda ele alınıp incelenmek fırsatı bulunamamıştır. Seçimler sonuçlanıp da Meclisler çalışmaya başladı mı, partilerimiz birbirlerine düşmekten kendilerini kurtaramamakta, ön seçim döneminde sürdürdükleri yakışsız savaşımı bir başka açıdan parlamento çatısı altına aktarmaktadırlar. Bakalım, 5 hazirandan sonra durum düzelecek mi?

Nadir NADİ
21 Nisan

5 Haziran ne?

5 Haziran'ın anlamı nedir?

Soruya yanıt vermek için 10 Mayıs'ta Seydişehir'den gelen şu mektubu okuyalım:

«Sayın İlhan Selçuk Kardeşimiz,

Bir buçuk yıldır Seydişehir'de insanlık dışı iğrenç bir zulüm devam etmektedir.

Canımızı tehlikeye atarak gazetelere ve siyasi parti ileri gelenlerine durumu anlatmaya

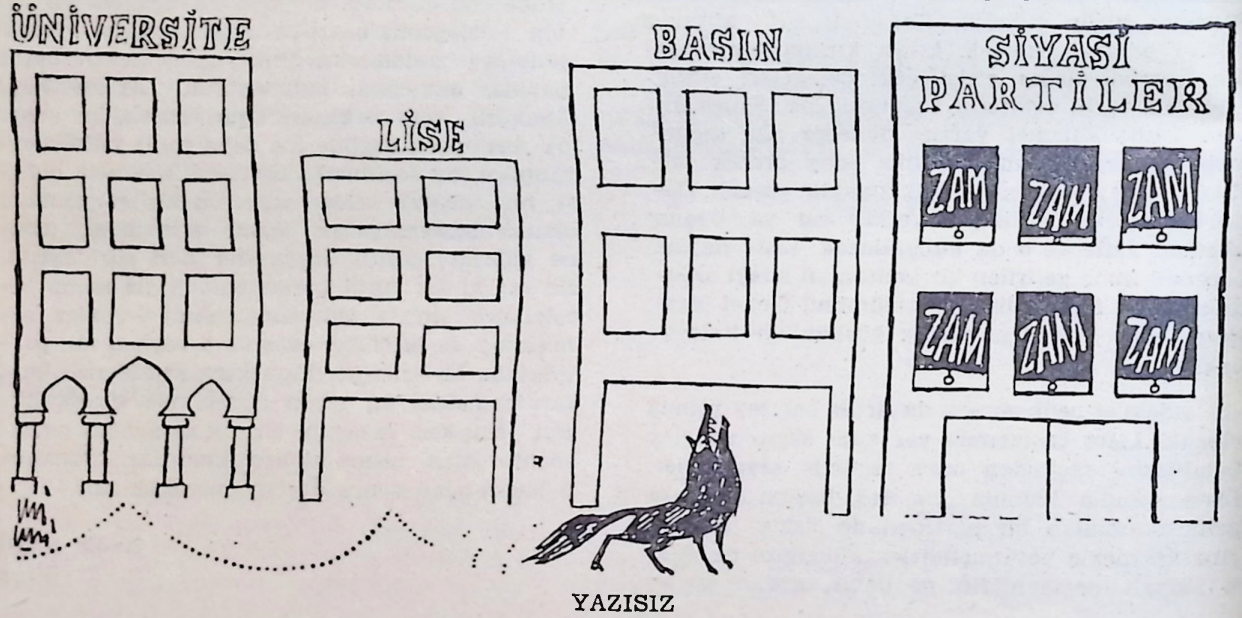
duyurmaya çalıştık. Hayret ediyoruz; herkes kuşağını tıkadı; gözünü yumdu.

Yalvardık! Gelin şu Seydişehir'de oynanan kanlı ve iğrenç drama eğilin, burada memleket ve insanlık bakımından korkunç ve iğrenç bir deneme sürmekte ve başarıya ulaşmakta... Seydişehir'e bugün bakarsanız, memleketin yarısını

apaçık görebilirsiniz, dedik. Kimse aldırmadı; umursamadı.

Bugün Seydişehir'de nice suçsuz vatandaşın suratını parça parça eden zincirler, ucu demirli botlar, çok sürmez sizin şimdi emniyette sandığınız evinize ve odanıza girecektir. Bu gidişle sizin de kafa derinize on dikiş atabilirler, siz de koma halinde hastanelere taşınabilir, siz de oksijen çadırında kendinize gelebilirsiniz. İşin, kötüsü kendinize geldikten sonra mahkemeye gidemezsiniz. Gitseniz de şahit bulamazsınız. Hatta «geçmiş olsun» diye fısıldayacak, selâm verecek dost bulamazsınız. Üstelik işinizden olur, çoluk çocuk aç perişan kalırsınız. Gelin, görün, kulak verin, sırf tarafsız olmak veya CHP'yi kalben tutmak veya Atatürk'ü savunmanın vatandaş ne duruma getirdiğini gözünüzle görün dedik, yalvardık. Bu sesimize de aldırın olmadı.

Bir listede yazılı vatandaşlar kurbanlık koyun misali, muntazam aralıklarla ve önem sırasına göre döğülüyor Seydişehir'de, buna dövülmek denirse... Habersizce saldıran en azından on kişi, taş, demir ve zincirlerle insanın suratını parça parça ediyorlar Belirli amaçlarla tezgâhlanan olaylardan sonra haftalarca yatıp aya-

ğa kalkanlar Seydişehir Alüminyum tesislerinde çalışabilme yürekliliğini gösterebiliyorlar mı? Eğer düşman işgal etseydi, vatandaşlar böylesine baskı ve korku altında burayı terketmezdi. Çünkü düşman bu derece vahşi ve sadist bir saldırıyı reva görmezdi.

Ne olur bu zulmü kamuoyuna aktarın»

5 Haziran'ın anlamı nedir? Sorusuna bu mektubu okuduktan sonra yanıt verebiliriz.

★

Çoktandır sinemayı minemayı unutmuştum. Geçenlerde heveslendim. Bir arkadaşla Şişli'deki sinemalardan birine yöneldik. Gişe'ye yirmi liralık uzattım:

— İki koltuk...

Memur yüzüme baktı:

— Yirmi lira daha!..

Allah Allah biz nerede yaşıyoruz? Ne zamandan beri iki kişi kırk liraya sinemaya gidiyor? diye düşünürken içeri girdik. Film başladı. Kavgaya, dövüş, kan, şiddet.. Adamlar bir trenin içinde ellerindeki otomatik silâhlarla alıp veriyorlar birbirlerine... Arkadaşım heyecanlandı. O kendisini filme kaptırıp ah-vah ederken ben de şaşırdım:

— Yahu, dedim, bir kaç hafta önce Taksim'de ölüyordun. Makinelilerle, otomatiklerle tarandınız. Kitle halinde yerlere yatıp canınızı kurtarmaya çalıştınız. Kurşunlar vızır vızır ötenizden berinizden geçti. Bunları ne çabuk unuttun? Şimdi gelmiş perdedeki oyuna kendini kaptırıyorsun. Bu ne biçim iş?

Yaşam çaprazı garipleşti...

Kanlı olaylar kanıksanır oldu. Bir oyunun içindeyiz. Sabah kahvaltısını ederken tanıdığın bir gencin ölümünü duyuyor; gazeteye gittiğin zaman yukarda okuduğunuz mektup gibi nicelelerini buluyorsunuz. Sağda solda patır patır adam öldürüyorlar. Birgün işe giderken bakıyor-

sun, yollar tutulmuş...

— Ne o?

— Birini öldürmüşler, karşı gösteri yapıyor. Gösteri dediğin ne? Sağa sola saldırmak, intikam almak için adam vurmak...

Böyle bir durumda 5 Haziran seçimleri ne anlam taşır? Yüksek lafları bir yana bırakalım; şu kanlı iktidarı elbirliğiyle yıkalım; Öğrenci ve işçi kanı içerek yaşayan vampirleri uzaklaştıralım koltuktan...

Ki cinayetlerin yolsuzlukların hesabı sorulabilsin.

5 Haziran'ın sade gerçeği bu değil mi?

İlhan SELÇUK
21 Mayıs

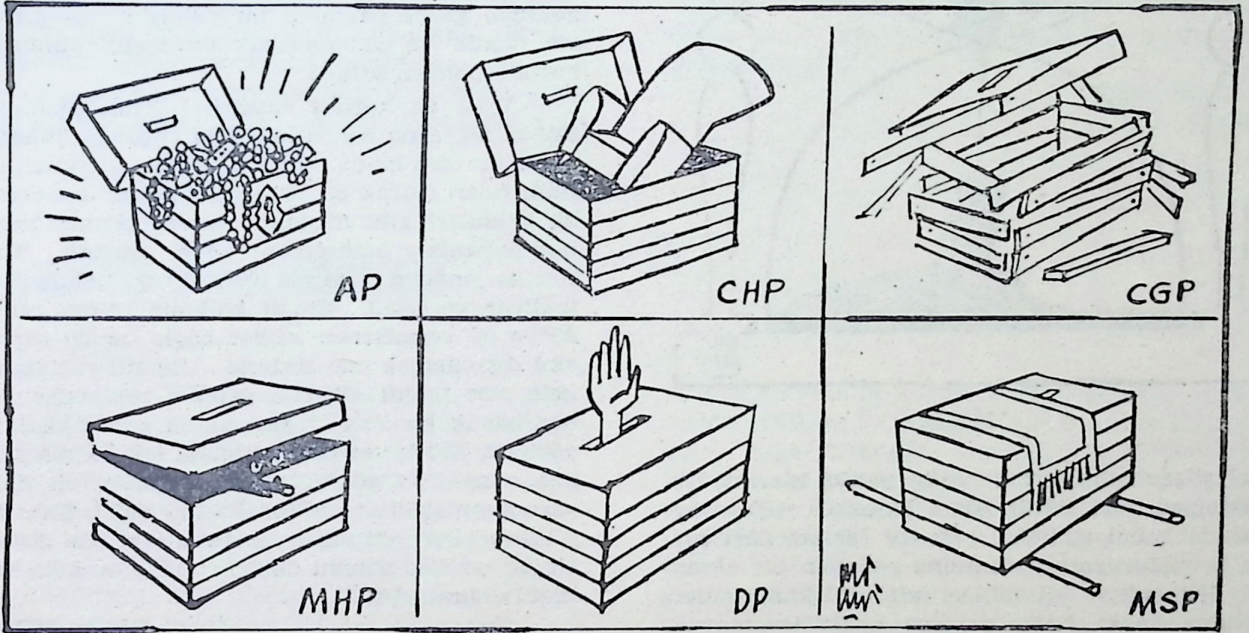
Mor, ölüm rengidir

«Bu renge dikkat edin», Adalet Partisi «mor» rengi seçmiş kendine. Durmadan yazıyorlar, söylüyorlar «renksiz parti, renksiz görüş» diye! Ne yapsın, AP'liler de, «mor» rengi sunmayı düşünmüşler kendi renkleri olarak... «İşte bizim de bir rengimiz var, mor, dikkat edin bu renge» diyorlar Mor, herkes bilir ölüm rengidir. AP de kendi ölümünü, sona erişini, bitip tükenişini mi anlatmak istiyor, bilmeden?.. Diyeceksiniz bu reklamcıların işi! Ama mor rengi AP'nin rengi diye sunmak, AP'ye hiç dostça bir iş değil!

Bilmem kaç milyon lira ayırmışlar seçim reklamlarına! Nerden geliyor bu para? diye sormazsınız herhalde! Hepiniz biliyorsunuz, AP, anamalcıların, hem de en büyük, en güçlü ana-

dan, AP iktidarı emekli ikramiyesini on beş maaştan otuz maaşa çıkarmış! Böylesine ters propaganda az görülmüştür. AP ve Başbakan Demirel elinden geleni yapmadı mı Meclis'te bu ikramiyelerin otuz maaş tutarında olmaması için? Bu kadar kısa bir zaman içinde ulus unuttur mu yaşanmış gerçekleri? Yapmadığını, daha doğrusu yapmak istemediğini Meclis çoğunluğu, daha da doğrusu CHP sana yaptırmış, şimdi kalıyorsun seçim propagandasında bunu kullanıyorsun? Kim inanıyor, ama kim?

Evet, AP, «bu renge dikkat edin» reklamcılarının diliyle şöyle şeyler söylüyor Türk halkına, kimi zaman, sözde Türk hakkının ağzından: «Büyük Türkiye için güçlü iktidar AP». «Yetti bu

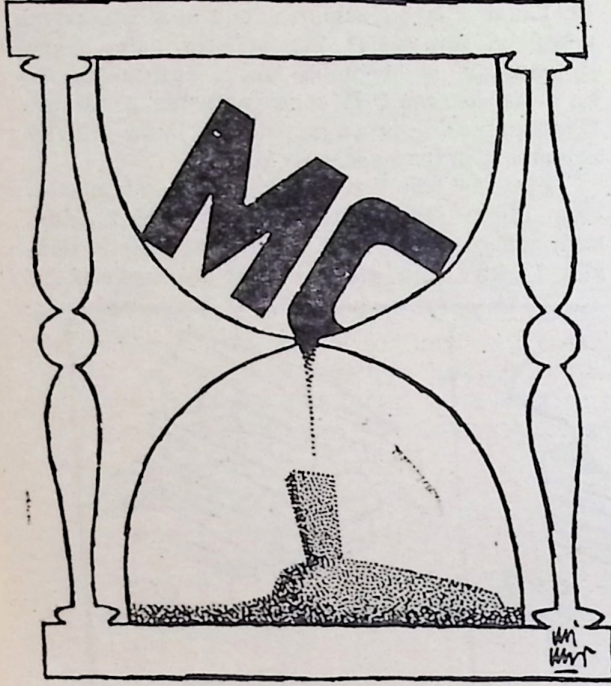
PARTİLERE GÖRE ERKEN SEÇİM

malcılarının, kısacası parababalarının partisidir. Soldan yana görünmek zorunda olan iş adamları bile, içlerinden AP kazansa, diye umut besliyorlar. İş adamları AP iktidarında huzur içinde yürütür işlerini de ondan! CHP ne de olsa devlet kurmuş insanların partisidir. Gerçi o devlet kuranlardan kimse kalmadı yaşamda, ama CHP de işte böyle bir gelenek, gelenek var. Devlete sahip çıkmak, Devletin ve ulusun yararını parti yararından önce düşünmek vazgeçemedikleri bir şey. Üç beş parababasından yana olamaz bu parti. İstese de, özlese de olamaz, yapamaz, beceremez...

Sayfa sayfa reklamları çıkıyor AP'nin gazetelerde. Duyduğuma göre otuz kırk milyon lira ayırmışlar yalnız bu gazete reklamlarına.. Geçen gün bir gazetede gördüm, yaşlı kadınlar erkekler AP'ye teşekkür ediyorlar, emekli olmuşlar da on-

kardeş kavgası AP... Hani bilmesek önce denememiş olsak, belki kanarız bu sözlerle... Kim istemez gerçekten büyük, «Millî, güçlü bir Türkiye»yi? Ama AP'yi, Demirel'i denedik iyice tanıdık; herşeyiyle öğrendik. 1965'den 1970'e dek önce... Bir mektupla görevinden kaçmasını da seyrettik. Gerçi 12 Mart döneminin arka planında kalan yürütücüsü yine oydu ama bir başbakanın dört generalin mektubuyla şapkasını alıp gitmesi epey tuhaftı. Sonra son iki yıldır yeniden iktidar lideri oldu. Bu kez üç başka partiyle kurulan bir ortaklığın başıydı. Ne güçlü bir iktidar oldu ne de büyük Türkiye'nin kurulmasından yana olumlu bir iş yaptı «Büyük Türkiye» bir klişe olarak dilinden düşmedi o kadar!... Ecevit döneminde etkili güçlü sözü geçen bir devlet sayılan Türkiye Cumhuriyeti'ni yeniden 1970 öncesi duruma getirdi: Etkisiz önemsiz ABD'nin dümen suyunda bir ülke...

«Yetti bu kardeş kavgası» diye yazmışlar koskoca bir sayfalık AP reklamının altına! Bunu kim, kime desin? Kim yarattı, kim besledi, kimin iktidar döneminde başladı, hızlandı, gelişti, en kanlı durumlara girdi bu «kardeş kavgası»? Bilmeyen kaldı mı bunu? 1970'lerde Demirel değil miydi başbakan? Dört generalin muhtırası bu kardeş kavgasını önlemek amacıyla verilmedi mi? Demirel'in partisi sonradan anlam ve yön

YAZISIZ

değiştiren «12 Mart'ın bütün yanlış işlerini desteklemedi mi? Bütün idam kararları AP'nin oyunları ile kabul edilmedi mi? AP reklamcılarını şöyle konuşturuyorlar annesine seslenen bir öğrenci delikanlıyı: «Kendileri gibi düşünmeyenlere okuma hakkı, hatta yaşama hakkı tanımayanlar... Sizler de bir 19 Mayıs'ta doğdunuz. Sizler

de vatan sevgisiyle insan sevgisiyle dolu bir ananın sınırsız kucaklarından koşup geldiniz, benim gibi, bizler gibi... Görün artık bu gerçeği. Atın ellerinize tutuşturulmuş silâhları. İşte böyle seslenmek isterdim bu uğursuz kavganın kavgacılarına». AP reklamcılarını, AP'den para alıp AP'ye karşı çalışıyorlar, diyesim geliyor!... Böylesine ters reklam, böylesine AP'yi yeren bir reklam az görülür!. MC döneminde «devlete yardımcı güçler» denen zorbalık örgütlerini koruyan, tutan, öven kim? AP değil mi? Üç buçuk kişilik gücüyle AP'nin baş desteği olan bir küçük sağcı partiyi tutan kim? Daha geçenlerde AP'nin Adana'daki «büyük» adamı «Türkes'in komandolarıyla sokaklarda işbirliği yapacağız» demedi mi? Nerde kanlı, acı olaylar varsa orada bu tür zorbaların izi yok mu? «Kendileri gibi düşünmeyenlere okuma hakkı, hatta yaşama hakkı tanımayan» zorbalar kimin yanında, kimin ardında? Bay Demirel'in!... Bay Türkes'in sokak gücü hizmetinde görev yapmadı mı yıllardır, yapmıyor mu bugün de, yapmayacak mı seçim gününde, hatta seçimden sonra?

«Yetti bu kardeş kavgası»! Evet hepimizin özlemi bu, Ama AP iktidarında yaşandı, önlemedi bu «kardeş kanı» dökmek yarışı... Demirel, iktidar lideri olarak bu kardeş kavgasını önleyemedi, kendileri gibi düşünmeyenlere okuma hakkı tanımayanları öldürenlere engel olmadı. Tam tersine onların yanında yer alıyor, onları destekliyor göründü... Şimdi kalkmış «mor» renkli AP'ye oy vermelerini istiyor böyle saçma saparı, akıl dışı, gerçek dışı sözlerle... Bu tür reklamlar, hele mor renkli afişlerle yapılan reklamlar, AP'nin büyük bir siyasal güç olarak can çektiğini gösterir. Nerde seçim kazanmak, tek başına iktidar olmak! O günler geçmişte kaldı, bir daha yaşanmamak üzere... Tek başına değil, MC, VC, bilmem nece gibi yapay ortaklıklarla bile iktidar olmak bir eski zaman düşüdü AP için, hele hele Bay Demirel için!..

Oktay AKBAL
23 Mayıs

Sol kazandı

Bu yazıyı kaleme almadan biraz önce CHP Genel Merkezindeydim. Genel Merkezin önünde seçim gecesinden bu yana bekleyen kalabalık bir yurttaş topluluğunda görülmemiş bir coşku var. Bu coşku zaman zaman kuşkuyla gölgeleniyor. Yurttaş CHP için tek başına iktidar özlüyor. Bunun için tek başına hükümet kuracak çoğunluktan oluşmasını istiyor. Bu yönde haber alamayınca da üzülüyor.

Coşkuları, umutları ve kuşkuları bir yana

atarak gerçeği görelim: Bu seçim CHP için bir zaferdir. Çünkü bir solcu parti, girdiği her seçimde oy oranını yükselterek, iktidara tırmanmaktadır. CHP şimdiden toplumun birçok sınıf ve tabakasına kök salmıştır. 12 Mart döneminde sırtından hançerlenen CHP, o günden bu yana, iktidara yürümektedir. Bu öylesine sağlıklı bir yürüyüştür ki, bu gidişin yamalı cephe çadırlarıyla durdurulması artık olanaksızdır. Bu gerçek 6 haziran sabahı iyice anlaşılmıştır.

Çünkü CHP Türkiye'nin en güçlü partisidir. Bu bir sosyolojik oluşumu vurgulamaktadır. Parlamento aritmetiğinin toplama çıkartma cetveli, bu oluşum içinde yeni baştan biçimlenmek zorundadır.

Bir çoğumuz, CHP için, 226 ya da daha çok milletvekili istemiş, özlemiştir. Çoğumuzun gönlü, daha yüksek sayıları arayıp durmuştur. Fakat şu gerçek iyi bilinmeli: dünyanın hiçbir ülkesinde, sosyal demokrat nitelikte bir parti, bu kadar kısa bir süre içinde bu sıçramayı başaramamıştır.

— Tek başına iktidar olamayacak mıyız?

CHP Genel Merkezi önünde toplanan yurtaşlar gelip geçen CHP yöneticilerine ve tanınık gazetecilere bu soruyu soruyor.

— Tek başına gelemeyecek miyiz?

Özlemlerle kuşkuların karıştığı bu soru. «CHP hükümeti kuracaktır» biçiminde yanıtlanabilir. Evet CHP Hükümeti kuracaktır. Bundan kimsenin şüphesi olmasın. İktidarda adını atan bunu kanıtlayan, toplumun birçok sınıf ve tabakasına kök salan CHP, bundan sonra daha da

güçlenecektir. Çünkü CHP kendisine hükümet yolunu tıkayan güç koşulları geride bırakarak, iktidara yönelmiştir.

Düşünün ki, AP, önce tek başına iktidara gelme düşü kuruyordu. Bunun pek gerçekçi bir hesap olmadığını anlayan AP kurmayları, AP-MHP ortaklığı için hazırlıklara girişmişlerdi. Demirel, seçim, gecesi televizyonda:

— AP tek başına iktidara gelecektir. İşte o kadar.. deyip, kestirip atmıştı. Bu açıdan seçim sonuçları AP için hiç de istendiği gibi olmadı? Ne AP tek başına iktidara gelebildi ne de AP-MHP ortaklığı gerçekleşti...

Seçimi «Sol» kazanmıştır...

Bu seçimler bir «referandum» niteliğindeydi. Cephe hükümetine karşı savaşılan ilerici güçler, güçlerini seçim sandığıyla ortaya koymuşlardır. Bundan sonraki görevimiz, Bülent Ecevit'in hükümeti kurmasına ve hükümeti kurduktan sonra da ülkeye barış ve özgürlük getirmesine destek olmaktır.

Uğur MUMCU
8 Haziran

Genel bir değerlendirme

5 haziran 1977 seçimlerinin kesin sonuçlarını öğrendiniz. Önce büyük bir sevinç duymuşunuz CHP'nin 220'nin üstünde sandalye kazandığı haberlerine... Sonra durum değişti, seçim yasasının cıltı, iptal edilen binlerce oyun oynadığı oyun yüzünden CHP'nin yeni Meclis'te sandalyeleri 213'e düştü. 1973'de 185 sandalye elde edilmişti. CHP demek 28 milletvekili daha çok çıkarmayı başarmış. Bu, bir ilerlemedir. Seçim yasasının, koşullarının elverdiği oranda kazanılmış bir başarı... Tek başına iktidar olma-ya yetmez, ama Meclis'te büyük bir ağırlık olmasını, iktidar olmasını, Türkiye'nin yazgısına egemen olmasını da önlemez.

CHP oy oranı da yüzde 33,3'den yüzde 41,4'e ulaşmıştır. Türkiye ölçüsünde elde ettiği oy sayısı ise 3 milyon 570 binden 6 milyon 117 bine çıkmıştır. Özellikle büyük yerleşim merkezlerinde CHP geniş ölçüde oy kazanmıştır. İstanbul'da başa gürşen AP'yi çok geride bırakması bunun kanıtıdır. CHP İstanbul'da AP'den bir kat daha çok oy alarak, bilinçli halk yığınlarının yaşadığı yerlerde her zaman üstün çıkacağını göstermiştir. İstanbul, Ankara, İzmir vb. büyük illerde bir oy patlaması gerçekleştirilmiş, ama önceki illerde durum pek büyük değişme göstermemiştir. CHP birçok ilde AP'den daha çok sandalye çıkarmışsa da ezici bir çoğunluğa ulaşamamıştır.

TBP'nin ve TİP seçimlere katılmaları, CHP'ye sürekli saldırılarda bulunmaları, pek önemli

olmasa da yine de sonuçları etkileyecek oylar almaları, CHP'ye İstanbul'da bir, belki de iki sandalye kaybettirmiştir. Anadolu'nun, Güneydoğu illerinde de bu oy parçalanmaları AP'ye yarar sağlamıştır. Böyle bir olasılığı önlemek için, TBP ve TİP'in bir iki adayının CHP listelerinde «bağımsız» olarak yer almasının yararlı olacağını yazmıştım. CHP kendine çok güvendiğinden mi, yoksa kendisinin solunda saydığı bu partilerle işbirliği etmesinin seçmen üzerinde olumsuz etki yapacağını düşünmesinden mi, nedense, böyle bir şeyi uygulamadı. TİP'le TBP de seçimlere katıldılar, yer yer ufak tefek oylar alarak CHP'ye bir iki sandalyeyi kaybettirmeyi başardılar!

AP kendi açısından başarılı olmuştur. Başlıca düşmanı Demokratik Partiyi, onun önemli kişilerini, başta Bozbeyli, Korkmazcan olmak üzere, hepsini Meclis dışında bıraktırmayı başarmıştır, kısacası DP'yi eritmiş, yok etmiştir. Bunda DP'nin de rolü vardır elbet. 1974'de CHP-MSP ortaklığının bozulmasından sonra CHP ile hükümet kurmaya yanaşmayarak kendini bu kaçınılmaz sonuca mahkûm etmiştir. Bugün tek bir kişiyle Meclis'te temsil edilen DP'nin ortadan kalktığı, bir daha eski kişiliğine kavuşamayacağını söylemek mümkündür. AP'nin ikinci başarısı da MSP'nin elinden en az yirmi sandalyeyi almak olmuştur. 1973'de 48 sandalyeyle Meclis'e girek önce CHP, sonra AP, CGP ve MHP ile hükümet kurabilecek güç gösteren MSP, şimdi 24 kişilik bir gruba sahiptir. Bay Erbakan'ın AP

ile, Demirel'le işbirliği yaptıkça daha da önem-
sizleşeceğini, eriyeceğini bilmesi, artık öğrenmiş
olması gerekir.

Bay Demirel bu iki başarısına karşın CHP,
daha doğrusu Ecevit önünde, tam bir bozguna
uğramıştır. 1973'te 149 sandalye kazanmıştı, bu-
nu şimdi 189'a çıkarmıştır, ama CHP'ye yine de
yetişememiş, tek başına iktidar olmak şöyle dur-
sun, Türkeş'e, hatta Erbakan'a «muhtaç» duru-
ma düşmüştür. Bay Demirel'in, geçen gün de
yazdığım gibi, politikacı olarak sonu gelmiştir.
Birkaç kez iflâsın, yok olmanın eşiğinden dönen
Bay Demirel'i bu kez hiç bir şey kurtaramaya-
caktır.

1977 seçiminin bir bakıma beklenen, bir ba-
kımada şaşırtıcı olayı, Bay Türkeş'in MHP'si-
nin Meclis'teki sandalyelerini 3'ten 16'ya çıkara-
bilmiş olmasıdır. MHP bugün bir gruba sahip-
tir, bir gruba sahip olmanın yararlarını, olanak-
larını elde etmiştir. Yani söz almak, Meclis diva-
nında temsilcilerini bulundurmamak vb. Bay Tür-
keş ve on beş arkadaşının 1977-80 döneminde
neler yapacaklarını, neler başaracaklarını göre-
ceğiz. Üç kişilik grubuyla MC kabinesinde iki
bakanlık elde edebilen Bay Türkeş, kurulması
hayal edilen, belki de türlü yollar, oyunlarla ku-
rulacak olan yeni bir MC ortaklığında, en önem-
li bakanlıklara (İçişleri, Savunma, Milli Eğitim

vb.) kendi üyelerini atayarak ele geçirmesi akla
hayale gelmez sonuçlar doğurabilecektir. MC ik-
tidarında «devleti ele geçirmek» hesapları ardın-
da koşan MHP'nin 16 kişilik grubuyla nasıl bir
tehlike olduğunu herkes şimdiden görebilir, an-
layabilir.

Evet, önümüzdeki günler iç açıcı görünmü-
yor. Seçimlerin ilk sonuçlarının açıklanması üye-
rine «Aydınlığa Çıktık» demiştim. Demokratik
solda, Atatürk devrimine bağlı CHP'nin Meclis'
te 213 sandalye sağlaması elbette ki aydınlık,
güvenli, sevindirici bir başarıdır. Ama böyle ol-
ması Türkiye'nin politik yaşamının zaman zaman
karanlıklara, hiç değilse sisli havalara bürün-
mesini engelleyemez. CHP, başta Ecevit olmak
üzere CHP yöneticileri, bilinçli halk yığınlarının
oyuna, güvenine sahiptirler. Buna dayanarak
Türkiye'nin geleceğinde, yazgısında etkenlikleri-
ni duyurmak, iktidar olmak, iktidarda kalmak,
iktidarı bırakmamak yollarını, çarelerini ara-
yıp bulmak zorundadırlar. CHP bir kez daha ik-
tidarı MC gibi bir yapay ortaklığı kaptırırsa, ge-
lecek seçimlerde bu kez kazandığı başarıyı da
gösteremeyecektir. Bunu da şimdiden söylemek
gerekir.

Oktay AKBAL
9 Haziran

Seçim 77'den ne çıktı ?

1977 Genel ve 22 ilde Senato üçtebir yeni-
leme seçimleri 5 haziran 1977 günü yapıldı. Olay-
sız geçen bir seçimin sonucunda CHP, bekle-
diği gibi, ama beklenenin çok hafif altında kala-
rak iktidar yoluna adımını attı.

SAYISAL SONUÇLAR

Seçim sonuçlarına, partilerin aldıkları oylar
ve çıkardıkları milletvekili sayıları Resmi Gaze-
te'de yayınlanmadıkça resmileşmiş gözüyle bakı-
lamaz. Bu yazı dizisinin kaleme alınmağa baş-
landığı ana dek bu işlem henüz tamamlanma-
mıstı. Dolayısıyla elimizde sadece TRT'den kay-
naklanan sonuçlar bulunmaktadır. (Yüksek Se-
çim Kurulu'nun Resmi Gazete'de yayımlatacağı
oy sayısı değerleri çok hafif farklı olabilir)

Bu değerleri ve oy yüzdelerini 1973 Seçimleri
sonuçlarıyla karşılaştırmalı olarak veren
tabloları göre CHP 1973'deki 3.570.000 lik oy
potansiyelini büyük bir sıçramayla 6.117.000'e
çıkarmış ve 213 milletvekilliği elde etmiştir.
AP'nin milletvekili sayısı 189; MSP'nin 24, MHP'-
nin 16, CGP'nin 3 DP'nin ise 1'dir. Mardin, Di-
yarbakır, Elâzığ, Şirnak illerinden toplam 4 bağım-
sız milletvekili çıkmıştır.

Senato kısmi yenileme seçimlerinin sonuç-
larına gelince; bu seçimlerde kullanılan toplam
4.796.954 geçerli oyun % 42,37'si olan 2.032.460'
ini CHP alarak 50 senatörlüğün 28'ini kazan-
mıştır. Bu büyük bir başarıdır. Oyların % 38,2'si-
ni alan AP, 21 senatör, % 8,53'ünü alan MSP, 1
senatör çıkarmıştır.

SEÇİMLERİ KİM KAZANDI!

Sayılar varsa (ki vardır) ve insanlar sayı
saymasını biliyorsa (ki bir bölümü bilir, en azın-
dan) seçim sonuçları ortadadır. 1977 GENEL

SEÇİMLERİNİ CHP KAZANMIŞTIR.

Türkiye'deki toplam oyların % 42'ye yakın
bölümünü toplayan en yakın rakibi olan parti-
ye % 4,5 oy yüzdesi farkı ve 600.000 oy farkı
yapan ve toplam milletvekilliklerinin % 47,3'ü-
nü alan ve ayrıca 50 senatörlüğün 28'ini kaza-
nan bir partinin seçimi kazanmadığını ve so-
nucun belirsizlik getirdiğini yaymak çok tehli-
keli bir demagogidir.

SEÇMEN SAYISI VE KATILMA ORANI

1977 genel seçimlerine katılmanın daha ön-

ceki seçimlere oranla yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Resmi ve kesin seçmen sayısı tam açıklanmamakla birlikte yaklaşık 21.224.000 dolaylarında olduğu bilinmektedir. Türkiye nüfusa oranla bu yüksek bir değerdir. 1969 ve 1973 seçimlerinde nüfusun yaklaşık % 43'ü ve % 44'ü seçmen iken, bu son seçimlerde tahmini nüfusun hemen yarısı seçmen olmuş gibidir.

Bu oranların hesabındaki, yaklaşıklık payını ve genç yurttaş sayısındaki artış olgusunu da gözönünde tutarak, toplam «seçmen sayısı/toplam nüfus» oranındaki bu büyük sıçrama, sayısal analiz uzmanlarını kuşkulandıracak niteliktedir. Akla şöyle bir yorum biçimi gelmektedir:

«Daha önceki yıllarda eksik, gedik tutulan seçmen kütükleri 1977'de daha düzenli tutulmuş

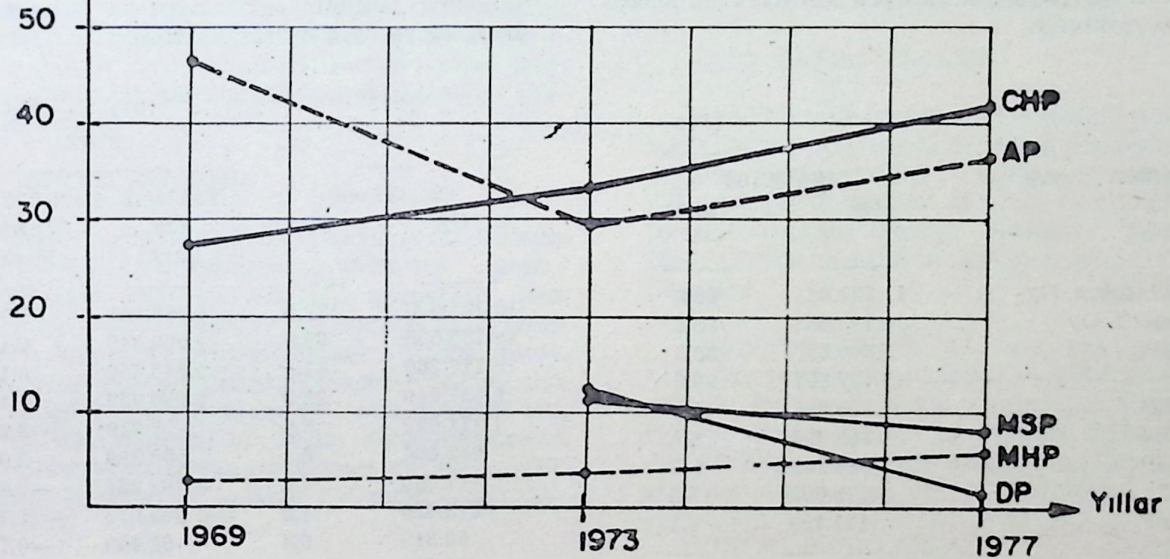
halli örgütlerle, bu kez başka hataların yapılmış olması ve mükerrer seçmen kartı düzenlenmiş olması olasılığı da yüksektir. Bu tip bir uygulamadan büyük partilerden çok küçük partilerin yararlanması olasılığı da yüksektir. MSP Genel Başkanının seçim sonrası ilk değerlendirmeye konuşmasında kendilerine rakip bir küçük partinin beklenmedik başarısını ima ederek, mükerrer seçmen kartı olasılığı üzerine vurgu koymuş olması boşuna değildir.»

Spekülatif gibi gözükmeyle birlikte bu konunun, bazı zihinlerde kuşkuları yarattığını yineleyelim.

YÜZDELERLE

Katılma oranı % 72'ye yaklaşmıştır. 1961'den bu yana rastlanan en yüksek katılma oranıdır bu. 1973'e göre oran % +5.2 artmış bu-

Oy Yüzdeleri (%)

1969'DAN 1977'YE PARTİLERİN OY YÜZDELERİ DEĞİŞİMİ GRAFİĞİ

ve nüfusa oranla seçmen sayısı böylece büyük ölçüde artmış olabilir. Ama seçmen kütüğü düzenlenmesinde eksiksiz ve kusursuz bir çalışmayı döküm döküm dökülen muhtarlık örgütleri eliyle yürütme olanağı bulunacağına inanmak güçtür. Geçmiş seçimlerdeki eksik seçmen tesbiti hatası belki kısmen giderilmiştir. Ama bu ma-

lunmaktadır. İlk kez oy kullanan genç seçmen sayısının yüksekliği ve bu seçmenlerin sandığı, yaşlı seçmenlere oranla daha kolay giden yurttaşlar oluşu, katılma oranını yükselten bir unsur olarak akla gelebilir.

Bir diğer etken, CHP Genel Başkanının seçim öncesinde kentlerin miting meydanlarında

estirdiği büyük coşku kasırgasıdır. CHP yanlısı ya da hafifçe CHP eğilimli ama hâlâ tereddütlü seçmenlerin böyle çok küçük firelerle sandık başına gitmeleri sağlanmışa benzemektedir. Ancak il il katılma oranlarına bakıldığında kırsallıkta ve köy karakteri ağır basan bazı illerde de katılma oranının yüksekliği görülmektedir. Bu olgu, sağ partilerin de kendi tereddütlü kırsal taraftarlarını bu kez sandığa götürmeyi başardıklarını düşündürmektedir.

Sayısal analiz bakımından fazlaca teknik ve ayrıntılı olan ama seçim şansı, kaderi yönünden büyük önem taşıyan bu konuya illerde yeniden dönülecektir.

1969'dan bu yana partilerin oy yüzdelerindeki gelişmeler ilişikteki grafikte görülebilir. Buna göre CHP, 1969 - 1973 dönemindeki başarısını büyük ölçüde pekiştirerek gelişmiştir.

AP'nin gelişme çizgisi ise kısmen MSP ile, büyük ölçüde de DP ile hesaplaşmanın ve sağ kesim içi çekişmesinin belirlediği zigzaklı bir gelişmedir. Bu zigzaklı çizginin 1977 ucu, 1969 ucundan çok aşağıdadır. Buna göre bir gerçek ortadadır. Halkın tercihi artık AP değildir. MSP'nin gelişme çizgisi MHP'ninkiyle karşılaştırıldığında, bu iki küçük partinin sağ kesim içinde ikincil bir paylaşım savaşını yürüttükleri açıkça görülmektedir.

Seçmen Sayısı	1973	
	Oy	Yüzde
	16.798.164	
Kullanılan Oy	11.223.843	66,8
Geçerli Oy	10.723.658	63,8
CHP	3.570.583	33,3
AP	3.197.897	29,8
MSP	1.265.771	11,8
MHP	362.208	3,4
CGP	564.343	5,3
DP	1.275.502	11,9
TBP	121.759	1,1
TİP	—	—
Bağımsız	303.218	2,8

SAĞDAKİ GERİLEME

Sağ kendi iç hesaplaşmasıyla did'sedursun bir diğer gerçek ortadadır : «AP+MSP+DP+CGP+MHP» nin oy yüzdeleri toplamı 1973'teki % 61,2'den 1977'de % 55,6'ya düşmüştür. Türk saği içinde özgün ve farklı yeri olan MSP'yi bu karşılaştırmamızın dışında tutup diğer dört parti içinde oy yüzdelerine bakılırsa, burada da % 49,4'ten % 47'ye bir düşüş vardır.

Karşılaştırmayı sağın altın yılı olan 1965'ten günümüze kadar olan dönem için yaparsak. Türkiye'de toplam sağ oyların on iki yıl içinde % 65,1'inden % 55,6'ya düştüğünü görürüz.

BÖLGELERE GÖRE

Oy yüzdelerine iller ölçeğindeki ayrıntısıyla daha sonraki yazılarda dönülecektir. Ancak bölgeler ölçeğinde ilk bakışta şu sonuçlara varılmaktadır:

CHP, üç büyük kentimizin bulunduğu bölgelerde, Çanakkale hariç Trakya'da, Kocaeli'den Trabzon'a kadar batı ve doğu Karadeniz zincirinde, başta Aydın ve Denizli olmak üzere bütün Ege illerinde, iç Anadoluda ve Çukurova ile komşu illerinde (K. Maraş hariç) ve alevilik unsurunun ağırlıklı rol oynadığı iç-orta Karadeniz (Amasya, Sivas, Tokat) illerinde başarılı olmuştur. Van ve Kars hariç bütün doğu Anadolu'da ise başarısız kalmıştır.

AP'NİN GELİŞMESİ

AP'nin gelişmesi CHP için beklenmedik zafiyet gösterdiği Artvin ve Çorum dışında genellikle 1973'te DP'nin ve MSP'nin güçlü olup da bu kez zayıfladığı, İç Marmara, Ege, Orta Anadolu ve Doğu Karadeniz illerinde olmuştur. AP İstanbul, Ankara, İzmir'de çok sönük kalmıştır.

DP'nin ve CGP'nin görüşleri Türkiye ölçeğindedir. MSP'nin zayıflaması ise (hem MHP'ye, hem AP'ye oy kaptırarak) Konya ve Doğu Ana-

	1977		1977 — 1973	
	Oy	Yüzde	Farkı	Farkı
	21.224.000		Yaklaşık 4.426.000	
			Oy	Yüzde
			Farkı	Farkı
	15.390.000	72,5	4.166.157	5,7
	14.785.000	69,9	4.062.342	6,1
	6.117.280	41,4	2.546.697	8,1
	5.457.649	36,9	2.259.752	7,1
	1.271.620	8,6	5.849	—3,2
	942.606	6,4	580.398	3,0
	277.059	1,9	—287.284	—3,4
	273.426	1,8	—1.002.076	—10,1
	58.319	0,4	—63.440	—0,7
	20.683	0,1		
	367.172	2,5	+ 63.954	—0,3

dolu dışında bütün Anadolu'dadır. Sağdaki bu «zayıflama gelişme» iç dinamiğinden kârlı çıkan MHP'nin ilerlemesinde belli bir bölge tipolojisi yoktur. Ancak bu parti genellikle Güney orta ve ortadoğu Anadolu'da oy yüzdelerini daha büyük ölçülerde arttırmıştır.

İLLERE GÖRE CHP

1977 Genel Seçimleri CHP'nin büyük üstünlüğünü ve ülke ölçeğinde gelişmesini göstermiştir. Bu parti; Bitlis, Siirt, Muş, Hakkâri, Erzurum, Ağrı, Bingöl, Elâzığ, Erzincan, Tunceli, Artvin ve Rize gibi Doğu ve Kuzey-Doğu illeri

dışında bütün yurtta oy yüzdelerini hissedilir ölçüde arttırmıştır. (Ancak bu illerden Tunceli, Elâzığ ve Erzincan'da CHP yine de büyük mesafiyle birinci parti olduğundan oy yüzdesinin artmayışı çıkardığı milletvekili sayısına olumsuz etki yapmamıştır.) Oy yüzdesini arttırış bakımından CHP'nin en başarılı olduğu iller Ordu, Hatay, Amasya, Sinop, Sivas, Niğde, Konya, Bolu, Edirne, Kastamonu, Tokat, Kırşehir, Denizli, Tekirdağ, Kocaeli ile üç büyük kentimizin bulunduğu iller olmuştur.

AP'YE GELEN

AP'ye gelince, beklendiği gibi tamamen göçen DP'nin oylarının büyük bölümünü geri alan bu parti de Afyon, Çorum, Konya, Gaziantep, Erzurum, Burdur, Rize, Niğde, Yozgat, Kütahya, Trabzon, Artvin, Giresun, Aydın, Antalya, Muğla başta olmak üzere birçok ilde, bu arada kendi geleneksel kaleleri olan Bursa ve Bolu'da ilerleme göstermiştir. Trakya'da ve büyük nüfuslu illerde başarısız olmuştur.

AP'nin başarılı olduğu illerin, DP'nin 1973'de güçlü olup da tamamen göçtüğü, ya da MSP'nin zayıfladığı iller oluşu dikkat çekicidir. Bu gözlem AP'nin % 7.1'lik oy oranı ilerlemesinde sağın iç hesaplaşmasının ve öc alış mekanizmasının büyük payı olduğunu, tarihsel akım içinde organik bir gelişme niteliği taşımadığını göstermektedir.

MSP'nin DURUMU

MSP; hem AP'ye oy kaptırarak (Adana, Bursa, Kütahya, Gaziantep, Erzurum, Gümüşhane, Rize, Trabzon, Kocaeli) gerilerken, hem de yeni rakibi MHP'ye oy kaptırmıştır (Niğde, K. Maraş, G. Antep, Kayseri, Yozgat, Sivas, Çorum, Elâzığ, ve Ankara'da). MHP sağın içindeki çeşitli çelişkilerden ve tatminsizliklerden, ayrıca sıkı disiplinli bir seçim kampanyasından yararlanarak MSP'den ve kısmen de AP ile DP'den oy kaydırarak başarılı bir seçim geçirmiştir.

SEÇİM SİSTEMİ ÜZERİNE

Cumhuriyet'in seçim sayfalarında hazırladığımız notlarda d'Hont sisteminin antıkalıklarına ısrarla dikkat çekmeğe çalışmıştık. Daha ileri giderek, CHP'nin iktidar yarışındaki en ciddi engellerinden ve rakiplerinden birinin d'Hont yöntemi olacağı savını ileri sürmüştük.

Çok partili demokratik düzenler için ezeleli koalisyonlara yönelik bir ana felsefeye sahip olan bu yöntem, geriden gelip kuvvetlenen partinin başarısını kolaylaştırırken güçlü partinin daha da güçlenmesini genellikle zorlaştırmaktadır. Ayrıca çok küçük partilerin bir yığın oyunun milletvekili sahipliğine dönüşmesine engel

olmakta ve bu oylar yararsız kalmaktadır.

GERİDEN GELİP

1973'de CHP geriden gelip ilerliyen parti olduğu için, bazı illerde, d'Hont sisteminin kolaylığını görmüştü. Aynı kolaylığı bu kez diğer bazı illerde AP ve MHP görmüş bulunmaktadır. 8 milletvekilliği çıkaran Gaziantep'te DP, MSP ve CGP'nin görüşünden yararlanarak oy arttıran AP ve MHP geriden gelip, kendisi de oy yüzdesini büyük ölçüde arttırmış olan CHP'nin eskiden olduğu gibi yine dört milletvekilliğinde çakılıp kalmasıyla sonuçlanan ve büyük ölçüde kendi lehlerine çalışan bir ürün elde etmişlerdir. (AP = 3, MHP = 1)

HATAY'DA

8 Milletvekili çıkaran Hatay'da geriden gelerek biraz ilerleyen AP, çok büyük ölçüde ilerlemesine karşın, CHP'ye altıncı milletvekilliği şansını vermemiştir. Çünkü 8 milletvekilliğinden beklenebileceği gibi 6'sını CHP'nin, 2'sini AP'nin elde etmesi için CHP oylarının, AP oylarının tam iki misli olması gerekirdi. Aradaki çok büyük oy farkına karşın CHP oyları, rakip oyların % 196'sı olmuş, ama iki misline varamamıştır.

ÇİFT SAYILI YERLER

Ozellikle çift sayıda milletvekili çıkaran illerde milletvekili sayısı paylaşım dengesinin bozulması güçleşmektedir. Edirne, Amasya gibi CHP'nin büyük ilerleme gösterdiği ve dörder milletvekili çıkaran illerde (özellikle Edirne'de) CHP 1973'de mevcut 2-2'lik dengeyi yine bozamamıştır.

Çorum'da CHP % 0,17 gibi çok küçük oy farkıyla milletvekili çıkarmış ve CHP ise üç yerine iki milletvekilliğiyle yetinmiştir. (Gerçi Çorum'da CHP beklenen oy artışını sağlayamayıp düş kırıklığı yaratmıştı ama, % 0,17'lik farkına takılmış olması yine de bir garabettir.)

KÜÇÜK FARKLARLA

Konya'da milletvekilliği sayısını etkileyen oy farkı daha da küçük olmuştur: (% 0,14). Bu farkla MHP 2'nci milletvekilliğini kazanırken, CHP 6'ncı milletvekilliğinden olmuş ve 5 milletvekilliğiyle yetinmiştir. Ordu'da yine geriden gelen MHP % 0,132 gibi inanılmaz bir farkın yardımıyla milletvekili çıkarırken, CHP, beş yerine dört sandalyeyle yetinmiştir.

NİĞDE'DE

MHP'nin geriden gelip ilerlemesi Niğde'de ise yine çok küçük farkla AP'nin zararına yol açmıştır. Öte yandan sistem, dört milletvekillik Rize'de CHP lehine, AP aleyhine çalışmıştır.

BURSA'DA

Sistemin çok garip bir diğer biçimlenmesine Bursa'da rastlanmıştır. 324 oy farkıyla CHP bir eksik milletvekili çıkarırken, AP bir fazlasını elde etmiştir.

KİL PAYI FARKLA

Farklar bu çok düşük düzeylerde olmasa bile, yine küçük farklarla, milletvekilliklerinin el değiştirildiği başka illerde de vardır:

Adana, Ankara, Diyarbakır, Bolu, Manisa, Muş gibi. Sistem, Bolu ve Muş'ta CHP lehine, diğerlerinde aleyhine çalışmıştır.

Bu örneklerin gösterdiği gibi, milli iradeye bu derece büyük etkisi olan bir seçimde, olayda kıl payı dengelerle milletvekillikleri el değiştirmiştir. Bu kabul edilmesi zor ve CHP adına alabildiğine talihsiz bir olgudur. CHP kendi Türkiye toplam oy oranı içinde sadece binde iki - üçlük bir oynamayla dört ile beş milletvekilliğini, dolayısıyla çok daha rahat biçimde «tek başına iktidar» şansını kaçırmıştır.

1973'E ORANLA

d'Hont yönteminin CHP'ye 1977'de 1973'e oranla daha büyük zorluk çıkardığını Türkiye toplamı üzerinden bir değerlendirmeye özetleyebiliriz. 1973'te CHP oyların % 33,3'üyle milletvekillerinin 40,1'ünü alırken dolayısıyla $40,1 / 33,3 = 1,204$ gibi bir lehte randımana sahipken, 1977'de oyların % 41,4'ü ile milletvekilliklerinin % 47,3'ünü almış ve lehte randımanı $47,3 / 41,4 = 1,113$ 'e düşmüştür.

271 NASIL OLUR!

Ote yandan, sadece spekülâtif değeri olmakla birlikte, bir sayısal göstergeyi daha hatırlatmak yararlı olabilir. Eğer nisbi temsil yöntemi geçerli olsaydı, 1977 seçimlerindeki oy dağılımıyla CHP 271 milletvekili çıkarabilirdi. MHP, CGP silinir, MSP 10 sandalyeyle yetinirdi. Geri kalan milletvekillikleri AP'ye giderdi.

SENATO SEÇİMİ ÜZERİNE

Genel seçimle aynı günde 22 ilde yapılan üçte bir Senato yenileme seçimlerinde ise ilerin oy dağılımları milletvekili seçimlerindeki oy dağılımına yakın olmuştur. Ancak az sayıda temsilcinin seçiminin yapıldığı durumlarda, d'Hont sistemi bir çeşit nisbi temsil yöntemine dönüşmek ve geriden gelip ilerleyen çok küçük partilerin, kıl payı farklarla büyük partinin gelişmesini etkilemesi şansı azalmaktadır.

Ashında bu durum yöntemin güvenilirliğini açıklayan bir diğer göstergedir. Büyük raslantıyla senato seçimi yapılan 22 il, toplam oy dağılımına çok yakın düşen iller olmuştur. Böy-

lece, büyük seçim içinde bir de örnek bölge seçimi yapılmış gibidir.

Bu örnekleme içinde, küçük partilere takılmayan sadece AP ile çarpışan CHP büyük farkla üstünlük sağlamıştır. Toplam oyların % 42,4'ü ile senatörlüklerin % 56'sını kazanmıştır. AP toplam oyların % 38,2'si ile senatörlüklerin % 42'sini almıştır.

MSP % 8,5 oyla senatörlüklerin % 2'siyle yetinirken, diğer partiler tümüyle yitik oy kullanmışlardır. d'Hont yöntemi burada büyük parti lehine çalışıp Senato iktidarı olma yolunda engelleme yerine kolaylık yaratırken küçük partiler adına haksız bir durum ortaya çıkmıştır.

ÜÇ BÜYÜK İLİN ÖZELLİĞİ

1977 seçimlerinde üç büyük ilimiz ilginç davranış benzerliği göstermiştir. Kent oylarının yanı sıra kır oyuna da sahip olan Ankara ve İzmir'in davranışları kent içlerinde daha da büyük benzerlik göstermiştir. Bu iki ilde CHP ezici üstünlük sağlarken, sağ kesimdeki iç hesaplaşmanın avantajına karşın AP, 1973'deki konumunda kalmıştır. Büyük üstünlük beklenebileceği gibi kırsal kesim oylarında değil, büyük kentlerin blok CHP oylarından gelmiştir. (Ankara'nın Çankaya ilçesi. İzmir'in Karşıyaka'sı CHP'ye yüzde 65 dolaylarında oy vermiş bulunuyorlar.)

Buna karşılık kırsal kesimde CHP oylarının İzmir'de yüzde 34'e kadar düştüğü yerler görülüyor. Ankara'daki kırsal kesimde AP ile birlikte MSP'nin de belli bir güce sahip olduğu yerlerde bu oran yüzde 30'lara bile inmiştir.

İstanbul'a gelince, kıyı ve köyü çok az olan ve ezici biçimde kentsel davranışın egemen olduğu bu ilimizde kent içi CHP üstünlüğünü dengeleyecek kırlar mevcut olmadığından CHP'nin oy oranı yüzde 60'a yaklaşmıştır.

TOPLUMSAL GELİŞME

Büyük kentler algılaması daha hızla olan yerleşme merkezleridir. Bu yerlerde yaşayan yurttaşların uyanması, sosyal adaletçi dünya görüşüne açılması daha kolay olmaktadır. Özellikle İstanbul metropoliten karakterli kent oluşu ve yoğun bir sanayi emekçi bilinçlenmesine tanıklık edışı nedeniyle sağın hiçbir çeşidine prim vermeyecek olgunluktadır. Ülkemizde kırlarda ve büyük kentlerde sol partiye çıkan oylar arasında 1/2 gibi bir oranın bazen 1/3'e bile yaklaşması siyasal davranışın biçimlerinin aşırı çeşitlilik göstermeyen devam ettiğini ortaya koymaktadır.

İLLERDEKİ OY DAĞILIMININ BAĞLI OLDUĞU ETKENLER

İllerdeki oy dağılımını ve partilerin illerdeki gelişmesini etkileyen ana etken ülkedeki genel hava ve yurttaşların parti liderlerinin kişiliğinden edindiği izlenim olmaktadır. Seçim kampan-

yası liderlerle yığınlar arasında doğrudan bir iletişim kurma denemesi olmuştur. Ecevit'in karizmatik sevimliliği, Demirel'in kentlileri sınırdan çıldırtan, ama köylüleri hâla etkileyebilen çarpık mantıklı, çarpık Türkçeli hitap biçimi karşı karşıya gelmiştir. Bu karşılaşma seçim sonuçlarının gösterdiği gibi Ecevit'in yengisi ile kapanmıştır.

BÖLGESEL ETKENLER

Ama bölgesel bazı etkenler ikinci ağırlık da taşıyıcı illerdeki oy dağılımını etkilemiştir. Mezhep, etnik, orijin farklılığı, feodal baskı ve il sınırları içinde küçük bölge rekabeti bu etkenler arasındadır. Partilerin aday liste sıralaması ile bu ikincil etkenler arasında uyumsuzluk bölgeler ölçeğinde birkaç bin oyluk ya da binde 3-5'lik bir sınırdan başlayıp yüzde 1-2'ye kadar varabilen değişimler meydana getirmiş gibidir. Partilerimizde (belki MHP hariç) örgüt disiplini anlayışının olmayışı bu değişimi kolaylaştırmaktadır. Bu küçük oynamalardan partilerin yararlanış biçimi partilerin yöneticilerinin dikkatle incelemesi gereken konulardan biridir. d'Hont yönteminin yüzde, hatta binde birkaçlık oynamalara bile duyarlı olduğu ve özellikle 1977 genel seçimlerinde bu duyarlılığın CHP'ye hayati önemde birkaç sandalye kaybettirdiği hatırlanmalıdır.

CHP'NİN SEÇİM KAMPANYASI

CHP derken «Ecevit» çağrışımı kendiliğinden oluşuyor. 12 Mart muhtırasına karşı ilk resmi tavrı ortaya koyan, Kıbrıs'a çıkartma kararı alan, haşhaş ekimi yasağını kaldıran bir lider Daha doğrusu bir halk lideri. Halkın gözünde «kahramanlaşmış» bir lider. 1950'lerden bu yana Menderes dahil hiç bir liderin toplum katında bu derece yoğun bir güven ve sevgi halesiyle kuşatıldığı görülmemiştir.

1970'lerin siyasal katılma anlayışı, eksenini ve gövdesini liderin oluşturduğu seçim kampanyaları alışkanlığını getirmiştir. CHP'nin bu liderlerden en güçlüsüne ve halka en iyi anlatanına sahip oluşu bu alışkanlığı sürdürmesi için yeterince bir gerekçe olmuştur. Bir kampanyanın ikincil unsurları olan radyo konuşmaları, afişler, propaganda broşürleri, mahalli örgüt toplantıları vb. gibi faaliyet tümüyle sayın Ecevit'in açık hava toplantılarıyla estirdiği fırtınanın gölgesinde kalmıştır.

NEDEN % 42'NİN ÜZERİNDE DEĞİL

Ecevit'i eriştiği halk lideri imajına karşın ve bu imaj iki ay boyunca bu kadar ustalıkla kullanılmışken, hele kampanyanın sonuna doğru Demirel'in suikast ihbarı gibi dramatik unsurlar da CHP'nin lehine çalışmışken nasıl oldu da

bu parti yüzde 42'nin üzerinde oy toplayamadı? Aşırı iyimser bekleyişleri bir kenara koyalım. Ama seçim öncesi tahminlerini, bölgesel kamuoyu araştırmalarıyla ilçeler ölçeğinde 1950'den bu yana izlenmiş ayrıntılı siyasal davranış etüdülerine dayandıran ve siyasal gözlem amaçlı Anadolu'da çok gezmiş bir kişi olarak bu satırların yazarı, CHP'nin 1973'den bu yana oy yüzdesindeki artışının yüzde 10 dolaylarında olacağını ve 1977 oy yüzdesinin en kötü durumda bile yüzde 42'yi aşacağını beklemişti. Milletvekili sayısındaki bekleyiş ise maksimum 221, minimum 214 arasında ve ortalama 217 dolaylarındaydı. Her durumda başlangıçta özel gayretli bir hükümet kurma çabasının kaçınılmazlığına bu satırların yazarı gibi kendini psikolojik olarak hazırlanmış olanlar için, 213 ile 217 farkından çok yüzde 41,4 ile yüzde 43,0'ün farkı araştırma konusu olmalıdır. Çünkü CHP eliyle bir hükümet nasıl olsa kurulacaktır. Bu tarihin ve halkın emridir. Ama bu hükümetin kurulması yüzde 41,4'ü incelemeğe ve açıklanmağa muhtaç olmaktan kurtarmaz.

CHP'NİN GELİŞMESİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR

Oy yüzdesini 1973'deki yüzde 33,3 olan yüzde (+8,1'lik) bir puan artışıyla yüzde 41,4'e çıkaran bir partinin başarısı tam olmuştur. Üzerinde ısrarla durmağa çalıştığımız yüzde 41,4 sayısının, CHP'nin başarısına gölge düşürür bir niteliği yoktur. Ama, 1977 genel seçimlerinin sonuçlarının sağlığına gölge düşürücü niteliği olabilir. Bu savın gerekçesini oluşturacak sayısal bir analize girmeden CHP'nin gelişmesini sağlayan etkenleri nitel yönleriyle gözden geçirelim:

CHP'nin gelişmesini belirleyici en genel unsur Türkiye'de «tarihin akışı» içinde sağın erime solun güçlenme doğrultusunda girmiş oluşudur. Ancak bu doğrultu içinde gelişmeyi hızlandırıcı özel etkenler büyük rol oynamıştır. Çünkü sadece tarihin akışına bırakılsa, solun ezeli derdi olan bölünme ve örgütlenmeme nedeniyle sağ toplamda güç kaybetse bile sol bundan yararlanamazdı. Oysa ortadan sola doğru bütün kesimlerin ilgi ve umudu «Ecevit olayı»nda kristalleşmiş bulunmaktadır.

12 Mart sonrası koşullarında Ecevit'in koyduğu açık tavrın CHP'deki 1963-1973 dönemi gelişme bir akarsuyun akışı gibi bir olaydır. Akarsuyun yağmurla sürekli beslenmesi tarihsel bir birikim yaratır. Suyu bakan göz sürekli birikimdeki artışı ya da eksilişi hemen göremez. Ama ırmak yatağının daraldığı kesimlerde su anı taşkınlıklar yapmağa başlarsa birikimdeki artış hemen farkedilir. Hafızalarda taşkınlar kalır. 1973-1977 döneminin taşkınlıklarına bakıyoruz. Kıbrıs en başta geliyor. Haşhaş hemen arkasından. Kendisine saldıranların üstüne ürkmeden yürüten bir lider imajı, suikast ihbarına rağmen eşiy-

le birlikte miting meydanında bulunacağını haber veren gür bir ses vb. gibi küçük taşkınlar da var. İrili ufaklı bu taşkınları yaratan birikimi düşünelim, burada mertlik, açsözlülük, dürüstlük gibi gündelik insani kaynakların bulunduğunu görüyoruz.

Yıllardır kamuoyu araştırmalarında tercihi başka partilerden CHP'ye kayan ya da ilk kez oy kullanırken CHP'yi seçen seçmenlere CHP'yi tercih nedenlerini soruyoruz. Ecevit'in dürüst ve açsözlü kişiliğinin ve sosyal sorunları kitlelere anlatmaktaki ustalığının bu tercihte ana etken olduğu anlaşıyor. Kıbrıs şokuyla duygusal biçimde geçici olarak CHP'ye kaymış olan tercihler aklın emri olarak yeniden yerli yerini bulmuştur. CHP'de sürekli kalan tercihler ise hem gönül, hem akıl süzgecinden geçmiş sağlam tabanların özlemini yansıtmaktadır.

Gelişmesini tamamlayamamış ülkelerde, sorun gelişmesi hem akılcı ikna, hem gönülle uyum tadır.

CHP'nin genel gelişme felsefesine ilişkin eleştiriler yöneltilegelmiştir. Demokratik sol ilkelerin belirsizliği, kendisinin daha soluyla olan ilişkilerdeki kararsızlığı (aslında birtakım çevreler bu kararsızlığı aşırı kararlılık olarak da eleştirmiştir). CHP'nin yeni programındaki kavram berraksızlıkları gibi soyut sorunlar özellikle eleştiri konusu olmuştur. Daha gündelik ve pratik bir çevrede de örgütünün yetersizliği, yardımcı yönetici kadrolarının cılızlığı, parti içi çekişmeler vb. eleştiriler bu partinin tarafı, taraf-sız çevrelerce dile getirilmiştir.

Bu eleştirilerin doğruluğu, yanlışlığı, yergimizi ve bilgi sınırlarımızı aşan konulardır. Bu eleştiriler bizi sadece seçmenin tercihi düzeyinde etkisi yönünden ilgilendirmektedir.

ELEŞTİRİLERİN ETKİSİ

Sayıya vurmanın güçlüğü kestirmekle birlikte, bu eleştirilerin yönetilmesinin ve CHP'nin seçim kampanyası boyunca bu eleştirileri göğüslemek üzere özel çaba göstermeyişinin, seçmen tercihinin etkisinin çok küçük olduğunu düşünmekteyiz. Meydanlardaki «Ecevit» karsırgası ve «Hesap sorulsun — Hesap sorulacak» iletişimi çok güçlü belirleyici bir unsur olmuştur. Zaten daha çok CHP tarafı olan çevrelerin dile getirdiği bu eleştirilerin ağırlığı duyulmamıştır.

Ama kökte ve gerçekte, hırsla ve gözü dönmüşlikle CHP'ye karşı olan çevrelerin odaklaştığı iki eleştiri seçmen tercihinin bir ölçüde ağırlık koymuştur. Bunlardan biri «CHP'nin iş yapmasını bilmeyişi» diğeri «Mülkiyetin elden gidiyor oluşudur» AP'nin seçim kampanyasında vurucu unsurlar bu iki bölgede toplanmıştır «Komünistlik» gibi tek kelime kavramında soyutlaşmış bir öge yerine «Malın elden gidiyor ey ahalî» biçiminde yeni bir reaksiyoner slogan kullanılmıştır. Bu kullanım sadece kent meydanlarının

da kalmamış, yaygın biçimde köy kahvelerine gitmiştir.

AP'NİN KÖY ÇALIŞMASI

1973 ile oranlanılmıyacak ölçüde yaygın köy çalışması yapmış olan AP, mal, can, yonga, köylüye göç, mülkiyet ve hatta Anayasa —evet Anayasa— gibi ipucu kavramlardan giderek CHP ile mülkiyetin sonu dönemine girileceğini ilân etmiştir. CHP'nin yatırım yapmasını, devlet idaresini bilmediğini, işsizliğin artacağını ilanı ise DP çıkışlı tereddütlü bir seçmen kesimini etkilemiş benzermektedir. Bu öğelerin kullanılışı CHP'nin seçim şansını doğrudan değilse bile, yarın açıklanacağı gibi dolaylı biçimde etkilemiş gibidir.

CHP'NİN OY ORANI FARKI

Türkiye'de 1975 yılında seçmenlerin yüzde 53'ünü ilgilendiren Senato seçimleri ve milletvekili ara seçimleri yapılmamış olsa ve bu seçimlerin sonuçlarına dayalı olarak bir takım siyasal gelişme göstergeleri elde edilmemiş olsa, CHP'nin yüzde 31,4'lük oy oranı fazla dikkat çekmiyebilirdi. Çünkü 1973'e göre CHP'nin oy oranı ilerlemesi çok önemli bir düzeye ulaşmıştır. Dünyadaki bu çeşit bir sıçramaya pek raslanmaz.

Ancak 1975'deki 27 ilin seçim sonuçlarına göre CHP yüzde 43,4 bir oy oranı elde etmişti. 27 ilin ortalaması olan ve ülkedeki seçmenlerin yüzde 53'ünü ilgilendiren bu oy oranının 67 ilin tümü ve seçmenlerin yüzde 100'ü için tahmini genelleştirilmesi çeşitli analitik yollarla yapılmıştır. Çeşitli uzmanların ve bu satırların yazarının da görüşleri 1975'de CHP'nin ülke ölçeğinde de yüzde 40,5 - 41,0 dolaylarında bir potansiyele ulaşmış olduğu doğrultusunda idi. Buna göre son iki yılda CHP sadece yüzde 0,9 kadar mı ilerlemiştir? Gözlemleri ve sezgileri bu ölçüde yanılan bir ilerleme yavaşlaması nasıl açıklanabilir?

Salt dönmüş sayısal büyüklüklere bakıldığında bu belirsizliği destekleyen bir başka eleman daha ortaya çıkmaktadır.

1975'de seçim geçirmiş 27 ilde, 1977 seçimlerinin sonuçları şöyle kendini göstermiştir: CHP yüzde 44,1, AP yüzde 36,4.

Aralarında İstanbul, Ankara da bulunan bu 27 ilde CHP son iki yılda sadece yüzde 0,7 kadar mı ilerlemiştir?

BİR KARŞILAŞTIRMA

Bu sorulara yanıt ararken yazımızın başında dile getirdiğimiz bir kuşkuyu yeniden hatırlatalım. 1975 ile 1977'yi karşılaştırırken elma ile armudu karşılaştırıyoruz gibiyiz. Çünkü «Seçmen sayısı/toplam nüfus» oranında 1975'den (ve daha geçmiş yıllardan) bu yana öylesi-

ne radikal bir sıçrama olmuştur ki, sayısal analiz temelleri tamamen sarsılmıştır. Bu konunun üzerine ısrarla ve özenle düşüp, olanak ölçüsünde sayısal büyüklüklere bağlamayı tasarladığımız bir inceleme yapmayı görev sayacağız. Ancak bugünkü verilerle geçici bir yorum aşağıdaki gibi özetlenebilir:

BİR YORUM

«1977 genel seçimlerinde mükerrer seçmen kartı ve mükerrer oy kullanımı mekanizmasının yürüdüğünü ve bunun CHP'nin lehine işlemediğini gösteren sayısal sonuç tutarsızlıkları orta ya çıkmış gibidir. Ancak bu olguya karşın CHP'nin, 1975'deki potansiyelinden 1977'ye geçişte bir gerçek duraklama olduğunu sanmıyoruz. Dolaylı ve görell bir duraklama meydana gelmiş olabilir. Seçime katılma oranının çok yükselmesinin CHP'nin lehine olmayacağı savını ortaya atanlardan biri olarak, CHP'nin kendi taraflarının tümüne yakın kesimini politize ederek sandık başına götürdüğünü, ama AP'nin de seçmen sayısındaki ve katılma oranındaki artışla birlikte özellikle kırsal kesimlerden AP'ye doğru yüzbinlerce yeni oyun akmış olduğunu düşünebiliyoruz. Böylece, CHP, 1973 ve 1975'deki toplam seçmen sayısı başına göre beklenebilecek ilerlemeyi gösterdiği ve bu baza göre belki de yüzde 43'leri aştığı halde 1977'deki yeni yapay bir temele oranla oy yüzdeki daha aşağı düzeylerde kalmıştır.»

NE ZAMAN KEMİKLEŞTİ!

Ancak, yine de, sayısal göstergeye vurulması olanaksız olmakla birlikte, CHP'nin 1973-1977 dönemindeki ilerlemesinin daha önemli bir bölümünün bu dönemin ilk iki yılında gerçekleşmiş olduğu anlaşılmaktadır. Buradan CHP açısından pratik önemi olan bir görüşe açılma olanağı bulunabilir. 1977 seçimlerinin ekim yerine haziran'a alınmış oluşu bu partinin seçim şansını büyük ölçüde etkilememiştir.

CHP ile sağ toplam oylar arasındaki etkileşim 1976-1977 kış aylarında kemikleşmişe benzer. Ekimde yapılacak bir seçimde sağın kendi iç hesaplaşması farklı görüntüler verebilirdi. (Disiplinli kampanya temposuyla ve kentlerde yarattığı baskıyla MHP ve Ramazan dönemini değerlendirecek MSP, yaz ayları boyunca AP'ye oranla daha kârlı bir kampanya yürütebilirdi) ama CHP'ye yansımaları açısından önemli oy oranı oynaması yaratacağı ileriye sürülemez. MC hükümetinin ekonomik iflâsı, hayat pahalılığının tedirginliği gibi unsurlar ise 1977 seçimlerini haziran'da ne kadar etkilemişse, ekim'de de ancak aynı düzeyde etkileyecek gibiydi.

İlişikte verilen haritada 1977 seçim sonuçlarının ilk bulguları olarak ortaya çıkan parti

tabanları düzeyindeki oy kayma biçimleri özetlenmiştir.

İLLERDEKİ VE BÖLGELERDEKİ GELİŞMELER

Türkiye toplamında hangi eski tabandan hangi yeni tabana oy kayması olduğunu kestirebilmek için illerdeki duruma ayrı ayrı bakmak gereklidir. (Bu bakış aslında daha ayrıntılı olarak ilçeler ölçeğinde yapılmalıdır. Ancak, eldeki verilerle şu anda sadece illerin değerlendirmesi yapılabilmektedir.)

Harita'da CHP'nin ülkedeki sayısal ilerlemelerine oranla illerin durumları da gösterilmiştir. Ülkedeki yüzde (8,1'lik) oy oranı puanı artışına yakın olan iller (yüzde 6 ile 10 arasında ilerleyen illere) ortalama ilerleme yapmış iller olarak gruplandırılabilir. Harita'da bunlar (2) endisiyle gösterilmiştir. Yüzde 10'un üzerinde ilerleme göstermiş iller büyük sıçrama yapmış iller olarak adlandırılabilir. Harita'da bunlar (1) endisiyle verilmiştir. Yüzde 4 ile 6 arasında puan artışı yapmış iller ise ortalamanın aşağısında ilerlemiş illerdir. Harita'da (3) endisiyle gösterilmiş iller, yüzde 4'ün altında puan artışı görülen illerin ilerlemesi ise çok yavaş ilerleme sayılabilir. Bu illere ve oy yüzdesi azalmış illere haritada endis verilmemiştir.

ORTALAMANIN ÜZERİNDE

Ortalamanın üzerinde ilerleme göstermiş illerden aynı zamanda milletvekilli sayısını arttırmış olanlar şunlardır:

Hatay, Sivas, Tokat, Samsun, Ordu, Bolu, Kocaeli, Denizli, Konya, Niğde.

Ortalamanın üzerinde puan artışı gösterdiği halde bu artışın milletvekilli sayısı artışına dönüştürmediği iller ise şunlardır:

Kastamonu, Sinop, Tekirdağ, Amasya, Kırşehir.

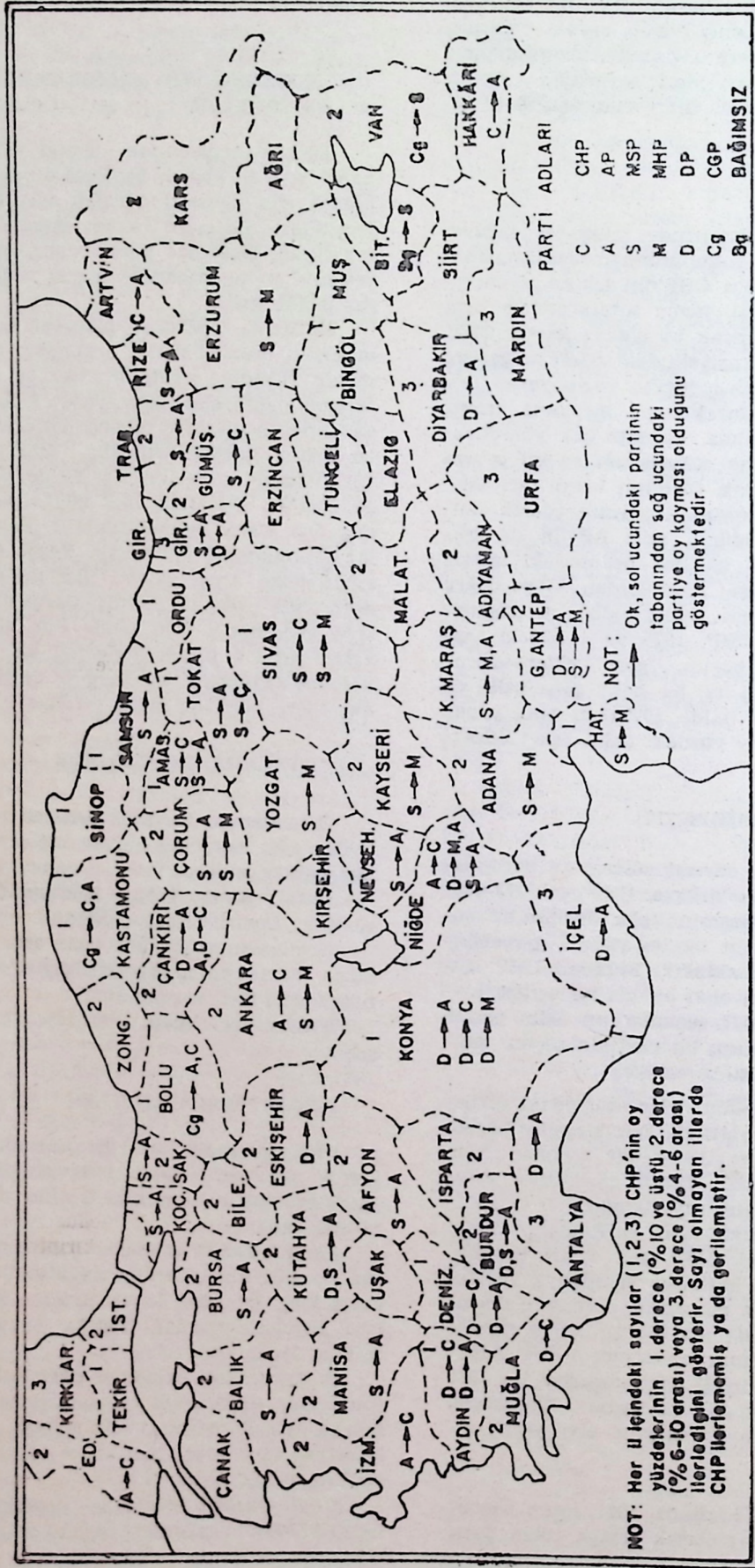
ARTAN VE AZALAN İLLER

CHP'nin ortalaması dolaylarında ilerleyen illerde milletvekilli sayıları artmış, değişmemiş, ya da azalmıştır. Buna göre, bu iller üç alt grupta toplanabilir.

1) Oy yüzdeki ortalama dolaylarında ilerleyen ve CHP'nin çıkardığı milletvekilli sayısı da artan iller: İstanbul, İzmir, Ankara, Adana, Manisa, Balıkesir, Burdur, İsparta, Kayseri, Çankırı, Van, Aydın, Zonguldak.

2) Oy yüzdesi ortalama dolaylarında ilerleyen, ama milletvekilli sayısı artmayan iller: Edirne, Bilecik, Afyon, Uşak, Kütahya, Nevşehir, Malatya, Gaziantep, Adıyaman, Muğla, Sakarya, Kars, Gümüşhane.

3) Oy yüzdesi ortalama dolaylarında ilerlediği halde ilin çıkardığı toplam milletvekilli sa-

1973-1977 DÖNEMİNDE
PARTİLER ARASI OY KAYMALARI

yısı azaldığı için CHP'nin çıkardığı milletvekili sayısı da azalan iller: Burdur, Eskişehir, Çorum.

URFA, MARDİN

Üçüncü ana gruba giren iller ise seçimlerde CHP'nin Türkiye'deki toplam oy yüzdesi ilerlemesinin hafifçe gerisinde kalmış illerdir. Bu illerden Urfa ve Mardin'de bu küçük artışlar CHP'nin milletvekili sayısının birer artmasına yetmiştir. Buna karşılık, Antalya, İçel, Kırklareli, Diyarbakır'da oy yüzdeki artışı milletvekili sayısı artışını sağlayacak düzeyde olmamıştır. Giresun'da ise ilin çıkardığı milletvekili sayısı azaldığı ve büyük ilerleme gösteren AP'nin gerisinde kaldığı için CHP'nin milletvekili sayısı azalmıştır.

DOĞU ANADOLU'DA

Yukarda sayılan illerin dışında kalan ve çoğu Doğu Anadolu'da bulunan illerde CHP, kayda değer ilerleme gösterememiş, ya da Muş, Ağrı, Tunceli, Elâzığ gibi illerde milletvekili sayısı azalması olmamakla birlikte oy yüzdesi bakımından gerilemiştir.

ARTVİN'DE

Artvin ise bu seçimin CHP adına galiba en büyük düş kırıklığı olmuştur.

SIVAS'TA

Hem yüzdesi, hem de milletvekili ve senatör sayısı bakımından CHP adına en başarılı seçimi çıkaran ilin Sivas olduğu söylenebilir. İstanbul başta olmak üzere üç büyük ilimiz de en başarılı iller arasındadır.

TABANDA OY KAYDIRMA

CHP'nin diğer tabanlardan oy kaydırmadaki durumu şöyle gözükmiştir: CHP yeni seçmenlerden ve kentsel nüfusu ağır basan illerde AP tabanından oy kaymasını sağlamış durumundadır. Öte yandan iç Karadeniz'de MSP'den ve Ege yörelerinde ve iç Anadolu'da DP ile CGP'den bir bölüm oy kaydırmışa benzemektedir. DP'nin göçüşünden yararlanılamayan iller ise Güney illeri (Antalya'dan Gaziantep'e kadar) olmuştur. CHP adına çok anlamlı bir genel uyanış göstergesine Çankırı ile Kastamonu'da ulaşılmıştır.

GÜNEYDE HAKKÂRİ

Doğu Anadolu ise Kuzey'de Artvin, Güneyde Hakkâri başta olmak üzere feodal zincirlerin gevşeme umudunu taşıyanlarda büyük düş kırıklığına yol açan başarısız bir seçim geçirilmiştir.

D'Hont yönteminin Ordu, Konya ve Bursa başta olmak üzere diğer bazı illerde CHP'nin milletvekili sayısını azaltacak biçimde diğer par-

tilerin lehine çalışmış olması 1977'den geriye kalacak izler arasındadır.

PARTİLERİN BAKIŞ AÇISI

5 haziran 1977 genel seçimi olağanüstü önemi dolayısıyla çeşitli yönleriyle küçük ayrıntılarına kadar analiz edilmesi gereken bir sosyopolitik olaydır. Bu düşünceden giderek, bu dizide seçim galibi CHP'nin bakış açısından değerlendirme kadar diğer partilerin bakış açısından değerlendirmeye de yer verilmesi uygun görülmüştür.

AP NE BEKLİYORDU!

Adalet Partisi sayılarla kuvvetli ilişkisi bulunan bir lidere sahiptir. Bu liderin ayrıca sınırlı ölçüde de olsa bir politik sezgisi vardır.

Sayı bilgisiyle, küçük bir sezgisel algılaşmayı birleştirince AP'nin sayın lideri 1977 seçimlerini yine uzak mesafeye ikinci parti olarak kapatacaklarından emin olarak kampanyaya başlamış bulunuyordu. Daha doğrusu farklı bir düşünceye kampanyaya başlamış olması bilimsel açıdan olanak dışıdır.

AP'nin amacı 1973 seçimlerinden daha yukarı bir düzeyde, ama CGP oylarıyla desteklenerek girilmiş 1975 senato ve milletvekili ara seçimlerinden daha aşağı bir düzeyde ikisinin aralarında bir yerde bir noktaya erişmekti. Bu noktanın CHP'nin epeyce aşağılarında olacağını bilerek, ama ulaşabileceği en yüksek noktaya varmayı sağlayacak bir kampanya yürütüldü. AP yöneticileri (en azından lideri) kentlerden AP'ye oy gelemeyeceğini kestirdikleri için gayretlerini eski ve sadık mücadele alanları olan kırlar üzerinde yoğunlaştırdılar. Kur'an öpme, köylü gibi konuşma trüklerinin bol kullanıldığı, entelektüel düzeyi çok düşük bir kampanya ile kırsal taraflarından sürekli yardım sinyalleri çıkardılar. Bu çerçevede üç rakibe birden vuruldu. CHP, daha önce açıklandığı gibi, hem mülkiyet, hem de yatırım yapmasını bilmediği gerekçesiyle medeniyet düşmanlığıyla suçlandı. MSP, yalancı dincilikle, DP ise sağ içerden hançerlemek ve kardeş katili olmakla suçlandı.

DP'nin bir köy olayı ve Menderes mitolojisinin kırlardaki bir uzantısı olduğunu AP açık seçik farketmiş bulunuyordu. Köye yüklenerek, 1975 senato seçimlerinde henüz DP'de kalmış olan, kıyıda kösedeki son kırıntıları da yutacaklarını hesaplamışlardır. «Milliyetçiler AP'de birleşiniz» sloganıyla bu son olsun «CHP— mülkiyetin sonu— ey köylü göç var» nidalarıyla da CHP hırpalandı.

Bu ısrarın, bu ilkel içerikli ve görünüşlü vurgulamanın pratik sonuç verdiği anlaşılmaktadır. Henüz kentsel ve kırsal kesim oylarının yüzdeleri elimizde yoktur. Ama köylü nüfusu ağır basan ve 1973'de DP'nin ağırlığa sahip olduğu bazı yerlerde (Muğla, Antalya, Burdur, İçel, Giresun, Kütahya) katılma oranının çok yüksek olu-

şu ve seçim gecesi ilk gelen oy sayılarıyla, sonradan gelen ve kır oylarını daha büyük oranlarda içeren sayılar arasında AP lehine dramatik gelişmeler meydana gelmesi aşağıdaki gibi açıklanabilir: «DP'de kalan son kırıntılarla birlikte, küçük mülkiyete sonuna kadar bağlı, henüz uyanmamış son yıllarda sandık başına gitmeyecek kadar apolitik olup da ani bir dürtüyle, bir çeşit can havliyle CHP nedir, AP nedir kendince farketmiş bir bölüm kırsal kesim seçmenin oyları da AP'ye akmış gibidir.»

AP buna göre DP ile köylerdeki hesaplaşmasını tamamlamış, iki üç seçimdir sandığı boykot eden üçer köy seçmenini sandığa götürecek CHP'ye dolaylı engelleme de çıkartmış bulunmaktadır.

Ancak MSP ile hesaplaşmasında AP'nin aynı başarıya ulaştığını söylemek güçtür. MSP, 1975 senato seçimleri göstergesine göre son iki yılda pek az gerilemiştir. Kur'an öperek yürütülen din sömürüsü «mülkiyet gidiyor, on dönüm» lük kıraç toprağın, iki yüz zerdalı ağacın gidiyor» söylentilerinin etki gücüne ulaşamamıştır. Ashında bu olgudan, Türk köylüsünün ekonomik çıkarlarına, uhrevi çıkarlarından çok daha sıkı bağlı olduğu gibi pratik olumlu bir sonuç çıkarma olanağı vardır. Ekonomik çıkarının nerede olduğunu gördüğü gün köylü yurttaş farklı bir politik tavrı koyabilecektir.

AP'nin bekleyişlerinin geleceğin iktidarı olmaya yönelik bir yönü daha vardır. O da «AP+MHP» milletvekili sayısının «gerçekten utanç verici» prosedürlerle desteklenerek salt iktidara yönelebilecek düzeye ulaşmasıydı. Ancak bu sayı 205'de kalmıştır. Büyük sermaye, orta sermaye, küçük sermaye, en küçük sermaye elele verseler ve en utanç verici yollara başvursalar bile AP+MHP toplamına iktidar yolu tıkalı kalmıştır.

İller ölçeğinde gelişme ve AP'yi ilgilendiren oy kayma mekanizmalarına gelince, bu konudaki bulgular aşağıdaki gibi özetlenebilir:

AP, Doğu Anadolu illeri dışındaki bütün yörelerde 1973 tabanından küçük bir bölümünü CHP'ye kaptırmıştır. Ayrıca genç seçmenlerin tercihi olarak da CHP'nin çok gerisinde kaldığından görece olarak da kaybetmiştir. Ancak DP'nin toplam yüzde 10'luk oy oranı farkına ulaşan kaybından büyük ölçüde yararlanmıştır. Daha sınırlı ölçüde de CGP'nin kaybından yararlanmıştır. Apolitik, kararsız ve uzun yıllardır sandığa gitmeyen kırsal kesim seçmenin bu kez sandığa gidişinden de görece olarak kazanmıştır. Bu genel bulgular gözönünde tutularak illere ayrı ayrı bakılırsa AP'nin önemli oy oranı ilerlemesi gösterdiği illerin büyük bölümünün DP'nin göçtüğü ve kırsal niteliği ağır basan yöreler olduğu görülmektedir. (Aydın, Muğla, Burdur, Antalya, Konya, Niğde, İçel, Gaziantep, Kütahya, Giresun, Yozgat, Trabzon) MSP'nin kısmi gerilemesinin AP'nin işine yaradığı iller

de olmuştur. (Aydın, Bingöl, Sakarya, Rize, Erzurum, Trabzon, Kocaeli, Çorum). Çorum ve Artvin'de AP diğer unsurlarla birlikte CHP'nin yerinde saymasından da yararlanmıştır.

İç Marmara'nın geleneksel tutuculuk bölgelerindeki sağlam burçlarında AP başarılı olmağa devam etmiştir. (Balıkesir, Bursa, Bilecik, Eskişehir, Bolu).

Büyük kentlerin bulunduğu illerde (İstanbul, Ankara, İzmir, Adana), AP çok başarısız seçim çıkartmıştır. Kentleşen ve kent merkezleri büyüyen Türkiye'de AP için büyük tehlike çanlarının çaldığını herhalde bu partinin yöneticileri de görmüşlerdir.

MSP'NİN KAYBI

Demokratik Parti'nin ve Cumhuriyetçi Güven Partisi'nin büyük oy yüzdesi ve milletvekili sayısı kaybına uğrayacağı önceden kestirilebiliyordu. Oysa MSP için bir ölçüde oy yüzdesi kaybı olsa bile, milletvekili sayısındaki yarı yarıya bir azalmayı öngörmek daha güçtü. Ashında MSP'nin oy yüzdesiyle milletvekili sayısı arasında tutarsız bir bağıntı ortaya çıkmıştır. Bir takım illerde MSP'nin oyları milletvekili sayısı çıkarmaya yetecek oyun az altında kaldığından yitik oy niteliği taşımıştır.

MSP'nin seçim hazırlığı kurgusu 1977 ekim ayına göre hazırlanmıştı. Yaz ayları boyunca yeni fabrika temelleri atarak ve yaz sonunda «Ramazan» ögesini kullanarak MSP hem orta iş adamı - esnaf karışımı kentsel tabanına, hem de kırlardaki dinsel tabanına yoğun mesajlar gönderebilecekti. Ama dört yıllık sık bir hazırlıkla geldiği büyük final maçının tarihinin değiştirilmesiyle bir futbol takımı nasıl paniğe uğrarsa MSP seçim tarihinin öne alınmasıyla benzer bir şaşkınlık içine düşmüştür. Seçim kampanyası zamanlamasındaki düzensizlik de bunu göstermektedir.

Kampanya boyunca MSP liderinin dinsel tabandan çok iş tabanını hedef alıcı, maneviyattan çok «sanayileşme hamlesini» vurgulayıcı bir tutum içinde olduğu görülmüştür.

Parti içindeki nurculuk akımı temsilcilerinin tasfiyesiyle başlayan ve aday listeleri hazırlanmasında mühendis ve teknokratlara öncelik tanınmasıyla gelişen davranışlar bütünü inceleneince MSP'nin «Sanayileşme» olgusunu ön plâna alıştırma samimi ve inançlı olduğu söylenebilir. Bu yolla, kent burjuvazisi içine yeni kökler salınacağı da düşünülmüş olmalıdır. Çünkü 1973 genel seçimleriyle 1975 senato seçimleri arasında 27 ildeki sosyo-politik gelişmeler MSP yönünden değerlendirildiğinde, MSP'nin esnafı ve serbest meslek erbabı uyanık ve sanayiciliğe yönelik olan varlık niteliği taşıdığı görülmekteydi.

1975 Senato seçimlerinde kırsal oylarından bir bölümünü AP'ye kaptırmış olan MSP'nin son iki yıllık dönemde bu alanda yeni önlemleri kayıplara uğramadığı anlaşılmaktadır. Buna karşılık

büyüyen kentlerdeki yeni taban arayışında bu parti MHP'nin kişiliğinde ciddi bir rakip bulmuştur. Elâzığ, Gaziantep, Malatya, Kahramanmaraş, Kayseri bunun belirgin örneğidir. Zaten 1975'e oranla Doğu Anadolu illeri dışında her yörede genellikle gerileme halinde gözükmiş olan MSP Batı Anadolu ve Karadeniz kıyısında (Balıkesir, Manisa, Bursa, Trabzon, Samsun, Rize) AP'ye orta ve Kuzey Anadolu'da ise MSP'ye taban kaptırmış gibidir. Bu arada CHP'nin başarısı bir seçim çıkardığı Gümüşhane başta olmak üzere İç Karadeniz yörelerinde CHP'nin de bir ölçüde yararlandığı görülmektedir.

MSP'nin Siirt, Van, Bitlis, Mardin'deki başarısı ise Doğu'nun bir türlü tam kırılmayan feodal yapısıyla iyi uyum sağlayan dinsel etkiyle açıklanabilir.

Gözlemlere ve kamuoyu araştırmalarına dayalı seçim öncesi tahminlerine göre MHP'nin ilerleme göstermesi bekleniyordu. Ancak bu ilerlemenin iki mislini aşan bir oy yüzdesiyle noktalanması (1973'deki yüzde 3.0'den 1977'de yüzde 6.4'e) birçok kesimler için şaşırtıcı olmuştur.

MHP'nin çağdışı bazı özelemleri ve yan kuruluşları kanalıyla üniversitelerde sürdürdüğü baskılar bu partiyi geniş bir kamuoyu önünde alabildiğine sevimsiz kılmaktadır. Ancak MHP'nin ne düzeyde karşıtı olunursa olunsun, bu parti seçim kampanyasını kendi ölçülerinde başarılı, disiplinli ve gayretli bir tempoyla yürütmüştür. Başarılı olduğu illerde MHP'li adayların özellikle kırsal kesimde büyük gayret içinde olduğu gözlenmişti. Gaziantep'te, Adana'da, Çorum'da, Niğde'de bu gayretler ürününü vermiştir.

MHP'nin ırk, Türklük vb. geleneksel kavramlarına «İslamcılık» düşüncesini de eklemesi, MSP'yi yıpratıcı önemli bir unsur olmuştur. AP'nin din sömürsü çabalarıyla MHP'ninki farklıdır. AP'nin dinselliğe dönük propagandasındaki sırtırken, MHP ufuklardan kopup gelen taze bir sağ kuvvet olarak duygusal öğelerle daha ikna edici biçimde oynayabilmiştir. Böylece MHP hedefleri iyi saptanmış bir seçim kampanyasıyla öncelikle MSP'den, daha sınırlı ölçüde yeni seçmenlerden, AP tabanından ve DP tabanından oy kaydırarak ve d'Hont sisteminin yardımıyla da Çorum ve Ordu'da CHP'den kıl payıyla birer sandalye kopararak 16 milletvekillik grubuna kavuşmuş bulunmaktadır.

Grup kurmuş olmanın bir partiyi parlamentere demokrasinin bazı disiplinli ve kuramsal ölçülerine bağlı kalmaya götürmesi beklenmelidir. MHP'nin aşırı sertlik yanlısı bazı yan örgütler yerine parlamentodaki grubuyla siyaset yapma yolunu seçmesi için tarihi bir fırsat yakalamış olduğunu düşünenler vardır. Bu fırsatın olumlu yönde değerlendirilmesi demokratik yaşamımız için sadece bir kivanç olabilir.

DP VE CGP'DE ÇOKUŞ

Demokrasi tarihimizde 1946'ların Demokrat Partisi dışında bir ana partiden kopup da sürekli yaşama sahip olmuş bir partiye rastlanmamıştır. Hürriyet Partisi, Yeni Türkiye Partisi sadece tarihçilerin hatırladığı sosyal oluşumlar olarak kaybolup gitmişlerdir. CHP'den kişisel uzlaşmazlık sonucu ayrılanların kurduğu CGP ile AP'den benzer motiflerle kopup gidenlerin oluşturduğu DP'nin yaşam çizgisinin daha uzun olması beklenemezdi.

1973'de DP'ye ve CGP'ye oy vermiş seçmenin 1977'de başka partileri desteklemesi, dolayısıyla bu iki partinin demokrasi sahnesinden silinmesi kaçınılmazdı. CGP'den giden oyların hangi yeni tabanlara dağıldığını sayısal duyarlılıkla kestirmek kolay değildir. Ama bu dağılımdan bazı illerde öncelikle CHP ve AP'nin yararlandığı anlaşılmaktadır.

DP'nin dağılan oyları ise ayrı önemli inceleme konusu olabilir. Çünkü bu parti Doğu Anadolu ve Trakya dışında, bütün bölgelere yayılmış bir yapıya sahipti,

Yukarda AP ile ilgili bölümde açıklandığı gibi, DP bütün bölgelerde birden çökmüş ve bu gerilemeden en büyük yararı AP sağlamıştır.

DİĞER PARTİLER VE BAĞIMSIZ ADAYLAR

TBP ve TİP son derece sili bir seçim geçirmişlerdir. Seçim kampanyası boyunca varlıkları TİP'in bir iki gözalcı afişinin dışında pek duyulmayan, seçim sonucu olarak ancak bindeler düzeyinde bir oy oranına ulaşan bu iki parti için sayısal analiz ya da yorum yapma olanağı bulunamamıştır.

Buna karşılık bağımsız olaylar üzerinde durmak gereklidir. 1950'den bu yana Doğu Anadolu yorumu kolay olmayan artış eksilişler göstererek bağımsız adaylara oy verelmıştır. 1977 seçimlerinde bağımsız oylar 367 bin dolaylarında olmuş, oy yüzdesi ise yüzde 2.5'u bulmuştur. 1973'e oranla hafifçe bir oy yüzdesi azalması vardır. Ama bağımsız adaylara oy veren on ilde toplam oyların yüzde 17'sinin ve Siirt ilinde yüzde 43.1'inin bağımsız adaylara gitmiş oluşu ilginçtir. Doğu'nun feodal ilişkiler zincirinde gevşemeler olduğu halde bağımsız oyların bu düzeyde yüksek oluşu, aşiret ağırlığı ve prestijinin partilerin ağırlığının hâlâ çok önünde geldiğini göstermektedir. Demokratik sistem adına büyük duyarlılıkla üzerine eğililmesi gereken bir sosyo-ekonomik olgu ortadadır. Doğu'nun kaderi yine çağdışı sosyal ilişkilerin pençesinde kıvrınmaktadır.

Seçim öncesi yapılan tahminler ve kamuoyu araştırmaları, genellikle partilerin çıkarabilecekleri oy yüzdelerini ve çıkarabilecekleri milletvekilli sayılarını kestirmeye yönelmişti. Ancak kamuoyu araştırmaları çerçevesinde Cumhuriyet'in anketlerinde ve gündelik basının gerçek-

leştirdiği anketlerin bu bölümünde sayısal tahminlerin ötesinde bir takım genel sosyo-politik eğilim ve düşüncelerin de saptanmasına gayret edilmişti. Bu çalışmalar bazı bulguları ortaya koymuş bulunuyordu.

CHP'nin çoğunlukla genç yurttaşların ve kentlerde yaşayan yurttaşların büyük mesafeyle ilk tercihi olduğu, daha yaşlı yurttaşlara ve kırsal kesimlerdeki yurttaşlara gidildikçe CHP'nin yine ağırlıklı tercihlerden biri olduğu ama diğer partilerin görelli ağırlığının arttığı görülmekteydi.

Öte yandan CHP'nin işçiden, köylüden yana parti olduğunu düşünen yurttaşların çoğunlukta olduğu görülmüştü. AP için yurttaşların yargısı daha bir kütle partisi görüntüsüyle birlikte iş çevrelerinin partisi olduğu biçiminde kendini göstermişti.

Seçim sonuçlarıyla, seçim öncesi dönemindeki anketlerin bulguları karşılaştırıldığında, şimdilik sayısal analiz temeline oturtulması güç gözükürken ana genel çizgide kendini gösteren uyumlar ve kesişmeler ortaya çıkmıştır.

KENT OYLARI

Kent oyları içinde yüzde dağılımı bilgileri henüz ortaya çıkmamıştır. Ama, seçimlerden hemen sonra basın ajanslarına ve çeşitli parti merkezlerine gelen resmî ve kesin olmamakla birlikte genel havayı gösteren bilgilere göre, kentlerde, özellikle işçi yoğunluğu yüksek olan kentlerde CHP'nin 1973'e oranla gelişmesi sıçrama şeklinde olmuştur. Öte yandan Ege ve İç Anadolu'nun kırsal kesimlerinde de CHP'nin oyları büyük boyutlara ulaştığı anlaşılmaktadır. Türkiye'de bölgeler arasında politik davranış farklılığı sürmektedir.

KIRSAL ALANLAR

Bu farklılık kırsal kesimlerde daha da belirgindir. Toprak gibi çok güçlü, birleştirici bir bölge ögesine karşın Trakya, Ege, Karadeniz İç Anadolu'nun köylüyü farklı sosyo-politik biçimlenmeler göstermektedir. Doğu ve Güney Doğu Anadolu'nun kırsal politik tavrı ise hepten farklıdır. Dolayısıyla toprakların uyanışında zaman ötelemeleri, öncelikleri gecikmeleri olabilmektedir. Köylerdeki sosyo-ekonomik devinmenin kentlerdekinden daha yavaş olduğu kesindir. Ama bazı kırsal yörelerde umut verici süratli gelişmeler olduğu da yadsınamaz bir olgudur. Uyanma geç de olsa tamamlandığında, ortaya çıkacak tercih artık uzun yılların yeni dengelerinde ağırlık taşıyacaktır.

Ancak, 1977 gerçeğinde, Türkiye'deki genel sosyal uyanışın ana elemanı kentlerdir ve sanayileşme olgusudur.

Sanayileşme, sağ iktidarlar döneminde düzensiz, programsız, ama yoğun biçimde girişilmiş bir maceradır. Daha doğrusu sanayileşme

kadar ciddi bir olay macera olamaz. Ama, bu kadar ciddi, önemli bir toplum değişimi deneyine Türkiye'de maceracı hafifliğiyle girilmişştir. Sanayi emekçisi kitleleri büyük kentlerin gecekondularına yayılırken, insan gibi yaşama özlemini de birliğinde getirmiştir. Sonuç olarak, sanayi olgusunun en önemli ögesi olan emekçi politik bilinçlenme dönemine girmiştir ve sanayileşme ipini çeken çevrelerin karşısı politik tercihlere varmıştır. 1977 seçiminin belirgin sonuçlarından biri olarak, bu gelişme yorumu kesin çizgilerle ortaya çıkmaktadır.

Bu inceleme dizisini bitirirken politik tercih değişmelerinin ve oyların bir tabandan bir diğer yeni tabana kayışının mekanizması üzerinde ilk sayısal bulguları özetlemenin yararlı olacağı düşünülmüştür. Aslında Türkiye toplamında bir partinin diğer partinin tabanında ya da genç seçmenlerden hangi oranda oy koparınış olduğunu kestirebilmelerini de gözönünde tutarak illerdeki oy değişimlerinin analiziyle il toplamına ve bütün iller için aynı yaklaşma Türkiye toplamına ulaşmak gerekir. Ayrıca bu analiz de açık seçik bir sayısal tablo çıkarmağa elverme diği bir takım yöreler için yerel anketler yapılması gerekebilir.

Bu aşamada böyle bir sistematik çerçevesinde bir çalışmaya girişmesiyle eldeki veriler olanak tanımıyor. Ancak, bir takım illerde doğrudan iller düzeyindeki sayısal bilgiler bile tabandan tabana oy kayışının biçimi üzerinde yeterince açık bir tablo ortaya koymaktadır. Bundan cesaret alarak, ancak Türkiye toplamındaki yargıların yüzde 15-20 düzeyince bir sapma gösterebileceğini de hatırlatarak ilk bulguları aşağıda özetliyoruz: (Buradaki yüzde 20'lik sapma, aşağıda verilecek değerlerde yüzde 20 farkla bir hata yapılacağı anlamına gelmemelidir. Verilen değerlerin yüzde 20'si kadar bir sapma, örneğin yüzde +6,0'lük bir kayma tasarlanmışsa, bunun yüzde yirmisi olan yüzde 1,2'lik bir sapma hatası söz konusudur.)

CHP

CHP'nin yüzde 33,3'den 41,4'e çıkan oy oranı yüzdesinde yüzde 8,1'lik bir puan artışı vardır. Bu artış içinde yüzde 4,0 dolaylarındaki bir puan artışı AP tabanından CHP'ye kayan oylarla sağlanmış gibidir. Yüzde 2 dolaylarındaki bir puan farkı, ilk kez oy kullanan 21 - 25 yaş arasındaki seçmenlerin CHP'ye olan yaygın eğilimlerinin ürünü olmuşa benzemektedir. Buna karşılık yıllardır sandık başına gitmeyip de bu kez AP'ye oy veren ve seçime katılma payı olan seçmenlerin ve mükerrer oy karşılığının, CHP'nin yüzde 2 düzeyinde puan yitirmesine yol açtığı düşünülebilir. CHP'nin ayrıca, puan farkı artışında yüzde 1,5'lük bir ilerlemeyi DP tabanından, yüzde 1,0'lik ilerlemeyi CGP tabanından ve geri kalan puan ilerlemesini de MSP ile TBP'nin tabanlarından sağlamış olduğu anlaşılmaktadır.

AP

AP ise, yüzde 29,8'den yüzde 36,9'a 7,1'lik puan artışı göstermiştir. Bu artış içinde +6,5 do-laylarında bir bölüm DP'den kayan oylarla to-palam +2,0'lik bir bölüm de MSP ve CGP taban-larından kayan oylarla sağlanmış gibidir. Buna karşılık genç seçmenlerin tercihi içinde AP'nin ağırlığının tercihi içinde AP'nin ağırlığının dü-şük oluşunun ve MHP'ye kaptırılan oyların et-kisiyle AP'nin toplam olarak 1,5'luk puan yit-tiği ortaya çıkmıştır. Yukarda söylendiği gibi -4,0' lük bir puan farkı da CHP'ye giden oyların et-kisiyle meydana gelmiş gibidir.

MHP

MHP'nin oy oranı ilerlemesi yüzde 3,3'den

Olasılıklar

Seçim sonuçları CHP'nin başarısını saptamaktadır. Ne var ki CHP'nin tek başına hükümeti kurması da şimdilik olası değildir. Bu durumda çeşitli çevrelerden çeşitli yorumlar yük-selmekte, formüller önerilmektedir.

İlk bakışta bir CHP - MSP koalisyonu çözüm yolu gibi görünmektedir. Gerçekten CHP ile MSP, bazı konularda yaklaşım sağlayabilirler. Kalkınma yolunda yatırımların Anadolu'ya kaydırılması, devlet yatırımlarına öncelik tanınması, 141 - 142 ve 163'ün maddelerin kaldırılması, daha geniş ve yoğun bir demokratik ortam oluşturulması, zorbalık ve cinayet yöntemlerine son verilerek can güvenliğinin sağlanması gibi konularda iki parti anlaşış ortak bir program hazırlayabilirler. Emekçi yığınlarına yeni sosyal haklar tanınması da bu arada gerçekleşebilir. Ancak MSP ile koalisyonun sakıncaları da vardır. MSP politika yaşamında ciddiyetten uzak tutum ve davranışlarıyla kötü bir sınav vermiştir. İktidarda iken muhalefet partisi gibi davranabilmiş, sorumsuzlukta sınır tanımamıştır. CHP özellikle dış politikada MSP ile nasıl ve hangi çizgi-de anlaşış uzlaşabilecektir?

Buna karşın MSP'nin şimdi daha bağdaşık bir görünüm kazandığı, MC içindeki ortaklığını sürdürmekte inat ederse büsbütün eriyip yok olacağı düşünülebilir. Olaylardan çıkaracağı dersler MSP'yi uzun süreli ve ciddi bir ortaklık programında CHP ile birleşmeye götürebilecek midir? Bu sorunun yanıtı ortadadır.

CHP'nin elindeki bir başka olanak azınlık hükümeti kurmaktır. Batı'da bu tür hükümetler uzun süre iktidarda kalabiliyorlar. Azınlık hükümeti, çoğunluğu elinde tutmıyan partinin dışardan desteklenmesiyle oluşmaktadır. Bu tür hükümetler nazik dengelerle ayakta durabilirler.

yüzde 6,4'e çıkarak +3,1 puandır. Bu ilerlemede DP, AP ve özellikle MSP tabanlarından kayan oyların etkisi +2,5 puanlık bir bölümü oluşturmuşa benzemektedir. Geri kalan puan farkı çeşitli kaynaklara bağlanabilir.

Oy yüzdesi düşmüş olan DP, MSP, CGP ve TBP'nin tabanlarından diğer partilere giden oyların bu partilerin toplam puan kayıpları içindeki yaklaşık değerleri de böylece yukarda verilmiş olmaktadır.

1977 seçimleri, tarihin akışı içinde ve bu akışı büyük bir halk liderinin biçimlendirisyle ulaştığı demokratik sol CHP'nin gücünü belgelemiştir.

Erhan KARAESMEN
15-20 Haziran

Seçim sonuçları belirlenir belirlenmez sağcı basın CHP'nin hükümeti kurmasından yana yayına başlamıştır. Azınlık hükümeti kurduğu zaman davul CHP'nin boynunda, tokmak AP'nin elinde olacaktır. Daha doğrusu iş çevrelerinin ve yüksek bürokrasinin istediği CHP - AP koalisyonu dolaylı biçimde uygulamaya konulacaktır. CHP hükümeti, iflâs etmiş bir Türkiye'yi devralacak, belki devalüasyonu gerçekleştirecek, çeşitli temel maddelere gerekli zamları yapacak, ülkeyi dar boğazdan düze çıkaracak, böylece iş çevrelerinin kendisinden beklediği işleri yerine getirdikten sonra pusuda bekleyen AP ve ortakları tarafından düşürülecektir. Düşüğü noktada zaten aldığı önlemlerle büyük halk yığınlarının hoşnutsuzluk ve tepkilerini de üstüne çekmiş olacaktır. Sağın tasarımı budur.

Sonuçta CHP'nin uzun süreli ve sağlam bir hükümet kurabilmesi zor koşullara bağlıdır. Buna karşın MC'nin eski ortaklarının bir araya gelip yeniden koalisyon oluşturmaları ve Türkiye'de eski hamam eski tas ortamının sürmesi de olanak dışıdır. CHP'nin iki Meclis'te sağladığı ağırlık, yeni dönemde MC'nin devamını çok zorlaştıracaktır. Böyle bir formül Türkiye'yi şimdiden hesaplanması olanaksız bunalımlara sürükleyebilir.

Olayların nasıl gelişeceği kuşkusuz şimdiden bilinemez. Ama CHP'nin doğrultusunda bir siyasal iktidarın çeşitli formüllerle de olsa gerçekleşebilmesi Türkiye'nin geleceği için en olumlu çözümdür. Bu çözümün karşısındaki direnişler, ülkeyi büyük gerilimlere ve tehlikelere düşürecektir.

★★★

9 Haziran

Seçenek

CHP Genel Başkanı doğru söylüyor. Bugün önümüzde iki seçenek vardır: Ya 5 haziran öncesinin şimdi büsbütün koyulaşabilecek karanlığına gömülü kalmak, ya da yeni bir çözümün umuduna ve aydınlığına yönelmek.

Birinci seçenek AP Genel Başkanının ve yandaşlarının savunduğu formüldür. Bunlar 5 haziranda 4 yıl öncesine oranla daha ilerleyerek en güçlü parti durumunu koruyan CHP'yi bir yana itmek ve «milliyetçi» dedikleri tüm siyasal örgütleri yeniden bir araya getirmek suretiyle iki buçuk yıldır onca acısını çektiğimiz yapay cephe iktidarını sürdürme çabası içinde görünüyolar.

Bu çaba başarıya ulaştığı takdirde ülkemiz sayın Ecevit'in öngördüğü gibi daha da koyu bir karanlığa gömülecek, halk giderek tüm umudunu yitirecek, belki de sorunlarımızı demokratik yöntemlerle çözümlenmek olasılığı büsbütün ortadan kalkacaktır.

Uğradığı yenilgiden ne denli öfkelenmiş, ne denli sağduyusunu yitirmiş olmalı ki bu karanlık seçeneğe bel bağlayan AP Genel Başkanı içine düştüğü çelişkiyi bir türlü görememekte, ya da görmek istememektedir. 1973 seçimlerinde CHP şimdikinden daha az olmakla birlikte sayıca yine en güçlü parti düzeyine ulaştığı zaman, «Millet bize muhalefet görevi verdi» diyebilen AP Genel Başkanı bugün aynı serinkanlılığı gösterememekte, «milliyetçiler»i toparlayarak kendi eliyle bozduğu yapay cepheyi kurtarmaya çalışmaktadır.

Halktan 8 milyon oy alan milliyetçiler bir araya gelmeli imiş. Hangi milliyetçiler? Turancı milliyetçiler mi, müslüman milliyetçiler mi, yoksa Necmettin Hoca'nın deyimiyle kendisi gibi renksiz, kozmopolit, liberal (!) milliyetçiler mi? Ya 6 milyon oyla Türkiye'nin en güçlü partisi olmak durumunu daha da güçlendiren CHP?

Solcusuyla, sağcısıyla bu partiye umut bağlayan Atatürkçü, ilerici, sosyalist, sosyal demokrat, ya da ülkemizde her şeyden önce can güvenliğine özlem duyan, dirlik düzenliğin kurulmasını ve korunmasını isteyen milyonlarca yurttaş? Onlar «milliyetçi» değil mi? AP Genel Başkanına sorarsanız, hayır onlar milliyetçi değildir. Bu nedenle CHP bir yana itilmeli ve ileride gereği düşünülmek üzere yamalı bohça yeniden onarılmalıdır.

O halde normal zamanına bir kaç ay kala AP Genel Başkanı ne demeye seçimleri erkene almak gereğini duydu? Bütün kampanya süresince «Oylarınızı bir partide toplayınız, koalisyonlarla memleket idare edilmiyor?» diye bağırıp çağırdıktan sonra, şimdi daha da yapay biçimde eski yönteme sarılmanın anlamı nedir? Seçim sonuçlarına göre bugün daha tutarlı, sağduyuya ve demokratik ilkelere daha yakın bir iktidar formülü yok mudur?

Sayın Ecevit'in basın toplantısında açıkladığı gibi AP Genel Başkanı ülke çıkarları açısından en tehlikeli yolu denemeye yöneliktir. Bu yol bizi yeni çıkmazlara sürükleyecek, belki de demokrasimizi karanlığa boğacaktır.

Ülkemizi çıkmazlardan, demokrasimizi de karanlıktan korumanın tek seçeneği CHP'ye hükümet kurma olanağını tanımaktır. Bunu da ancak Millet Meclisi'ni oluşturan partiler ve sayın üyeler sağlayabilir.

AP ve MHP söz konusu olamayacağına, MSP liderinin de siyasal tutarsızlığı bilindiğine göre, bütün sorunun çözümü her partide bulunduğundan kuşulanmadığımız iyi niyetli sağduyu sahibi yurtsever parlamenterlerimizin kararına bağlı görünmektedir.

Nadir NADİ
12 Haziran

13 adam aranıyor

Süleyman Beyin Cumhurbaşkanı Korutürk'ün yanından çıktıktan sonra gazetecilere söyledikleri, aslında Cumhurbaşkanı'nın içerde söylediklerine bir karşılık mıydı?

Yıllardır biliyordum, Süleyman Bey içerde söyleyemediklerini, dışarda kapı önünde gazetecilere söyler, Cumhurbaşkanı'na iletmeye çalışırdı. Yine öyle yaptı.

— Türkiye siyasette ikiye bölünmüştür, solculuk ve milliyetçilik. Biz milliyetçiliğin temsil-

cisiyiz ve milliyetçi fikre inanıyoruz. Solcular milliyetçi olamaz, çünkü solculuk beynelmilelci-liklidir. Solculuk milliyetçilikle bağdaşamaz...

Böyle diyor kapı önünde Korutürk'e mesajında Süleyman Bey. Bir gazeteci çıkıp da, şunu soramıyor:

— Efendim, masonluk nedir? Siz mason derneğinden çıktınız mı, çıkarıldınız mı?

Aslında Necmeddin Hoca'yı tavlamağ için bu «milliyetçilik» lafları, onu geçelim...

AP'de Genel Başkanlığa seçildiği günlerde, «ben sosyalistim» dediğini de anımsamak istememiş. Onu da geçeyim...

Ama, Cumhurbaşkanı Korutürk'le konuşmadan çıkarken gazetecilere söyledikleri akşam TV'de yayınlanınca, Süleyman Bey'in «k»leri «g» yapmaya özen göstererek söylemeye çalıştıklarını izleyenler deliye döndüler.

En çok, Süleyman Bey'in «solcular milliyetçi olamaz, çünkü solculuk beynelmilelciliktir. Solculukla milliyetçilik bağdaşamaz» sözlerine tutulmuşlardı. Bir okur telefon etti, şöyle dedi:

— 4,5 yıl askerlik yaptım. 30 yıl devlet hizmetinde bulundum. Namazında niyazında bir adamım. Benim evimde Süleyman Bey'in ağırlığı kadar müslümanlıkla ilgili kitap var. Süleyman Bey'in başkanı olduğu partiye de oy vermedim. Milliyetçilik sokağa düşmüş hıyar mı ki, onu bulanın elinde kalıyor? Ne demek, «Türkiye siyasette ikiye bölünmüştür, solculuk ve milliyetçilik, solcular milliyetçi olamaz.» ne demek bu?

Bir bayan okur da şunları söyledi:

— Sayın Ecevit için «milliyetçiyim diyemiyor» dedi bunu nasıl söyleyebiliyor Süleyman Bey? Gece sabaha kadar uyuyamadık.

Bir başka bayan telefonda:

— Gecedен beri uyuyamıyoruz. Biz, Ecevit'e oy verenler milliyetsiz miyiz. Bunları aynen lade ediyoruz... CHP'nin altı oku'nun biri «Milliyetçilik»tir. Her ok'un üstüne yazmak mı gerek, Süleyman bey'in anlaması için?

Süleyman bey'in Çankaya'dan çıkarken gazetecilere söyledikleri kadar içerde neler söylediği önemliydi.

Korutürk, Süleyman bey'in içinden geçenleri bile bile dinledi. Gazeteler de yazdı, Süleyman bey'in isteğini:

— Efendim, 226'yı bulmamışsa Bülent bey'in kabinesini onaylamayın. Ben de kurabilirim ya...nl...

Korutürk, ince adamdır bozmamıştır. Süleyman beyse, hükümet kurma görevinin kendisine verilmesini ister. Ama, bu olanaksızdır Anayasa-ya, yasalara, kurallara, geleneklere aykırıdır.

Korutürk, sormuş mudur bilmiyorum:

— Ne zaman istifa edeceksiniz?

— Efendim, pazartesi günü meclisler toplanıyor, milletvekilleri, senatörler ant içecekler. Sonra istifamı sunacağım.

Aslında, Süleyman bey, istifa konusunda bal gibi savsaklamaktaydı.

Yüksek Seçim Kurulu, kesin seçim sonuçlarını resmen radyolarda açıkladıktan sonra, Süleyman bey'in kabinesini toparlayıp istifa kararını alması gerekiyordu. Bunun geçmişten örnekleri de vardı. Naim Talû 1973 seçimlerinden sonra, Yüksek Seçim Kurulu, kesin sonuçları açıklanır açıklanmaz kabinesini toplamış ve «istifa» kararını almıştı. Meclisler toplandığı gün, Talû hükümetinin istifası da meclislerde açıklanmıştı.

Süleyman bey'se, tekeden süt çıkarmacasına,

istifayı geciktiriyor, TV'de, «Başbakan Süleyman Demirel» laflarını duydukça keyifleniyordur ne bileyim?

Gerçi, hükümetin ne zaman istifa edeceği-ne ilişkin Anayasada açık bir hüküm yoktu. Meclisler yenilendiğine, yeni hükümetler kurulacağına göre, istifa nasıl olsa kaçınılmazdı. Ha pazartesi, ha salı, aslında farketmezdi. Fakat, TRT öyle mi ya?

Süleyman bey, soluk alsa, «Başbakan Demirel» diye sunan TV'nin kamuoyunu etkilemesinin önüne nasıl geçilecekti?

Türkiye'de Süleyman Bey dönemi bitmiştir artık. Bu yıllar, yıllar önce bitmiştir. Fakat, Yüce Divan'dan kendini, yakınlarını kurtarmak isteyen Süleyman Bey, işi laf kalabalığına getirmeye çalışıyor. Bunu bilmiyen, sezmiyen mi var?

Cumhurbaşkanı Korutürk, bilmiyor mu, Cephe döneminin başına gelenleri?

Bir TRT Genel Müdürü Şaban Karataş için, Anayasa, yasalara aykırı olarak, Korutürk'ün onayının kullanılmak istendiğini, kullanıldığını hatta?

Neydi o cuma görüşmeleri öyle? Bırakın, Cumhurbaşkanını, sokakta herhangi bir vatandaş olsa katlanamazdı doğrusu. Demirel mi, Ecevit mi? Bu, kanlı cinayetlerin sürmesini mi, yoksa barış mı sorusunu yanıtlamak kadar açık.

Süleyman Bey yarın istifa edecek ama, istifa etmiş Başbakan olarak kalmak işleri sürdürmek de isteyecek. Bülent Bey hükümetini kurmasın diye çırpınacak. Nasıl mı? Örneğin, bir Meclis Başkanı sorunu çıkarabilir. Meclis Başkanı da sağdan seçtirmeye uğraşabilir.

Kanser her yanını sarmış bir yaşlı kadın, seçim günü oğluna şöyle dedi:

— Ne olur oğlum, beni sandığa götür, Ecevit'e oyumu vereyim...

Yataktan kalkacak durumda değildi kadın, oğlu götüremedi.

Seçimlerden sonra öldü kadın. Oğlu şimdi, nasıl üzüntülü...

— Keşke, son isteğini yerine getirseydim anamın.. diye.

Ne diyor Süleyman Bey, Korutürk'e:

— Efendim, hükümeti ben de kurabilirim...

Korutürk, demiş midir?

— Kurabilirsiniz belki, fakat Türkiye'yi uçuruma götürdüğünüz yetmez mi Süleyman Bey?

Ne olacak Cephe yine ülkede egemen olacak da? Ecevit'e suikast ihbarını Başbakan'a kimin yaptığı mı açıklanacak? Ölümlerin sayısı mı azalacak? Ne olacak?

Sahl, Ecevit'in canına kıyılacağına ilişkin haberi kim vermiş, devletin sorumlu kuruluşlarına? Belki de uyduruk bir mektuptu ne bileyim? Süleyman Bey, bunu ciddi ciddi Genel Sekreterliğine yazdığına göre bu kadar uyduruk olamaz. Vardır altında birşeyler elbette. Başbakan Süleyman Demirel'in böyle bir ihbarı duyurmakla yetinmesi, anlaşılacak gibi değildir. MİT, bili-

yor muydu bunu olayın onbeş gün öncesinden? Şıran, Erzincan, daha bilmem nerelerde gerçekleştirilemeyince, arkasından. Kara Kuvvetleri Komutanı Namık Ersun olayı da ortaya çıkınca, iyiden iyi korktu mu?

Kim düzenliyordu cana kıyma girişimini? Kontr-gerilla mı? CİA mı? seçimlerden birkaç gün önce Ecevit'e —lütfen— bilgi verilen cana kıyma olayının soruşturması ne oldu— Kim ihbarı yapan, kimler kıyacaktı Ecevit'in canına? Bunu açıklamak zorunda Süleyman Bey, gider-ayak...

Belki de Ecevit'in canına kıyılacak, Süleyman Bey'in de başı derde girecekti o zaman...

— Bülent Bey'e bir şey olursa Süleyman Bey de asılır!

İşte Süleyman Bey'in yüreğini ağzına getiren bu olmuştü. Apar topar açıkladı «gizli» ihbar mektubunu. Eski yüksek rütbeli komutanlardan C. T. mı yapmıştı ihbarı?

Şimdi, Süleyman Bey'in de hükümetinin de suyu ısınmıştır ya, artık kurtuluş yolları aramakta AP'de. Süleyman Bey'in kapısında bekliyor, kişiler, neler yapıyorlar? Yahya'nın Zonguldak'ta tutukluluğu sırasındaki savcı bir zamanlar Silvan'da kimlerde kalmıştı?

Bu kişiler, şimdi kimleri ablukaya aldı? Korkut Özal'ı mı?

MİT'in bazı elemanları şimdilerde hangi konularda hangi amaçlar için kullanılıyor?

Bülent Bey İstanbul'daki basın toplantısında ne dedi?

— Sorumluluğunun bilincinde 13 insan çıkacağını umuyorum.

Bir yanda kara gözlüklüler, Yahya kurtarıcıları çalışırken, beri yanda, iktidar olması bile, barış ve huzur getirecek bir hükümeti oluşturmak için tasalanan Bülent Bey...

Ermeni çetecileri, bir elçimizi daha öldürdüler. Vatikan elçimiz Taha Carım'ı.

Ülkede kalmadığı gibi anamalcı ülkelerde de Türkler için can güvenliği kalmamıştır. Yurt dışında ülkemizi temsil eden elçilerimizi de koruyamıyor MC hükümeti artık. Hani elçilerimizi korumak için özel polisler gönderilmişti? Bunlar için etek dolusu paralar harcanmıştı. Onların arasında da komandolar mı vardı ne?

Laçka bir iktidarın gevşekliğinden kimler yararlanmıyor ki? İçerde can güvenliğini sağlayamayan MC, dışardakilerin güvenliğini hiç sağlayamıyor işte...

Mustafa EKMEKÇİ
12 Haziran

Anayasal başarı

5 haziran seçimlerinin ülkede dirlik ve düzenliğin yeniden kurulması için bir dönüm noktası olacağı umuluyordu. Ne var ki devlette dirlik ve düzenliğin, Anayasamızın «Vazgeçilmezleri» olan siyasal partiler arasındaki yasal ve uygar ilişkilere bağlı olduğu unutulmamalıdır. Seçimlerden sonra halk oylarının gösterdiği doğrultuda bir hükmet aranişi içinde bulunan Türkiye'de gerilimin birdenbire yükselmesi, ne pahasına olursa olsun bulundukları koltuklardan çekilmek istemeyen MC ortaklarının davranışlarına bağlanmalıdır. Anayasal ve demokratik kurallara ve parlamenter görevlere bağlı kalarak, CHP Genel Başkanına hükümeti kurma görevini veren Cumhurbaşkanına yöneltilen temelsiz ve hukuk dışı saldırılar son günlerde bir yaygara düzeyine yükseltilmişti. Bu yaygara, üç partinin ürettiği temelsiz görüşlerden kaynaklanmaktaydı. Ne var ki TRT'nin ve bazı ajansların bu yaygaraya katkıları büyük olmuştur.

Sayın Fahri Korumak'ın, büyük hoparlörlerle yurt düzeyine yansıtılan bu yaygaraya kulak asmaması ve CHP hükümetinin kurulmasına yeşil ışık yakması, Türkiye açısından olumlu bir adım sayılmalıdır. Bu olumluluk çeşitli yönlerden ken-

dini göstermektedir: 1) Çankaya, parti çıkarlarına bağlı kalanların kopardıkları yapay fırtınaya önem vermemek ve Anayasal çizgide durmakla, demokratik yaşamın geleceğine gerekli inan ve umudu tazelemiştir. 2) Ülkenin MC'yi oluşturan güçlerin baskılarına göre değil, hukukun üstünlüğüne güvenerek yöneltileceğini kanıtlamıştır. 3) Ülkeyi tehlikeli bir çatışma ortamına sürükleyen «Solcular ile milliyetçiler» ayırımının geçersizliğini Devlet Başkanı olarak ispatlamış, kardeş kavgasına doğru tırmanışın durdurulması gerektiğini belirtmiştir.

Böylece Anayasal doğrultuyla siyasal yönelişimiz aynı olumlu yörüngede bütünleşmiş bulunuyor.

Şimdi olaylar - doğal çizgisinde devam ederse - Ecevit hükümeti programını hazırlayacak ve parlamento yaşamının koşulları içinde güven-oyuna başvurulacaktır.

Bu gidişe karşı en başta AP olmak üzere MC'nin eski ortakları, kuşkusuz çeşitli biçimlerde saldırılara ve engellemelere girişeceklerdir. Sayın Demirel bunu önceden açıklamıştır. Ancak eski ortaklar, birinci raunddan yenilgiyle çıkmışlardır. Ortak stratejiyle varmak istedikleri ilk

amaç, Çankaya üstüne kurdukları baskıları yoğunlaştırmak, Ecevit hükümetinin Cumhurbaşkanınca onaylanmasını ve atanmasını engellemektir. Bu aşamada yenilgiye uğramışlardır. Ne var ki bu Ecevit'in başarısı değil. Anayasal düzenin yengisi (zaferi) sayılmalıdır.

Yakın geçmişte, sayın Cumhurbaşkanı Prof. Sadi Irmak ve ondan sonra da Süleyman Demirel'i hükümeti kurmakla görevlendirirken her ikisinin ardında 226 oy'un güvencesi yoktu. Sadi Irmak, partiler dışında bir Başbakan adayı idi. Demirel ise seçimlerden yenilgiyle çıkmış ve ufalıp küçülmüş bir siyasal partinin Genel Başka-

nıydı. Buna karşın o dönemlerde Çankaya üstüne Anayasa ve kural dışı baskıları hiçbir siyasal kuruluş düşünmemiş, hükümet sorununa esenlik içinde çare aramak ortamı bozulmamıştı.

Şimdi yapılacak iş kurulan ve atanan Ecevit hükümeti konusunda Millet Meclisinin yargısını beklemektir.

Bu yargı olumlu ve olumsuz nitelikte olabilir. Sonuç değişmez Bugünkü aşamada sonuç, demokrasi, hukuk ve yasa kurallarının üstünlüğünü simgeliyor.

★★★

22 Haziran

Kesinti

Sayın Cumhurbaşkanı Anayasa'nın sözüne ve özüne uygun olarak seçim sonrası yeni hükümeti kurma görevini Millet Meclisinde en güçlü grubu bulunan CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'e verdi. Bülent Ecevit de Meclisten güvenoyu alabileceğini umut ettiği için görevi kabul etti, hükümetini kurdu. Sayın Korutürk de hazırlanan Bakanlar Kurulu listesini onayladı.

Şimdi karar Millet Meclisinin onayına kalmıştır. Salı günü hükümet programı okunacak, aradan iki tam gün geçtikten sonra program üzerinde görüşmeler açılacak, görüşmeler bitince bir tam gün beklenecek ve güvenoyuna başvurulacak, Ecevit hükümetinin yazgısı oylama sonucuna göre kesinlik kazanacak.

Bugünkü parlamento aritmetiği açısından sayın Cumhurbaşkanınca izlenecek başka bir yöntem düşünülemezdi. Hiçbir partinin salt çoğunluğu oluşturamadığı bir ortamda sayın Başkan hükümet görevini o çoğunluğa en yakın partinin liderinden gayri kime verebilirdi? Demokrasi ile yönetilen ülkelerde öteden beri uygulanan yöntem budur. Geçen yıl İtalya'da yapılan seçimler sonunda da benzer bir durum ortaya çıkmış, Cumhurbaşkanı Leone hükümet kurma görevini Mecliste en güçlü parti olan Hristiyan Demokrat lideri Andreotti'ye vermişti. Bunu yaparken de «git, komünistlerle anlaş, seni desteklemeyeceklerse kuracağın hükümeti onaylayamam» dememişti. Komünistlerin çekimser kalmak suretiyle bir yıldır Andreotti hükümetine çalışma olanağı sağlamaları hükümet kurulup güvenoyu aldıktan sonra sırf Berlinguer ve arkadaşlarının uyguladıkları politikayla gerçekleşmiştir. İtalyan komünistleri güven oylamasında çekimser kalmayıp da karşı oy kullansalardı Andreotti hükümeti düşecek, İtalya'da yeni bir siyasal bunalımla karşı karşıya kalacaktı. Bununla birlikte komünistlerin dolaylı desteği hiçbir güvenceye bağlı değildir. Berlinguer'in tutumu

Hristiyan Demokratların tepesinde Demokles'in kılıcı gibi asılı durmaktadır, her an düşebilir.

Şimdi durum böyledir diye bir yıldır İtalya'da bir Allahın kulu çıkıp da «ülkemizde özgürlük kalmadı, demokrasi kesintiye uğradı» biçiminde İtalyan Cumhurbaşkanı'na ya da Başbakan Andreotti'ye saldırdığı görülmüş müdür?

Oysa bizde henüz ortada fol yok, yumurta yokken 5 haziran seçimlerinden yenik çıkan kimi parti liderleri avaz avaz bağıarak kıyametli koparda adeta birbirleriyle yarış haline girmişlerdir. «Hükümet işgal edildi» diyorlar, «bu hükümet Meclisin değil Çankaya'nın hükümetidir» diyorlar, «ülkemizde demokrasi kesintiye uğratıldı» diyorlar, diyor oğlu diyorlar Özellikle sayın Devlet Başkanını hedef alan bu telâşlı, yersiz ve çirkin öfkenin ardında sırttan suçluluk kompleksine dair düşündüklerimizi önceki gün yeterince belirttiğimiz kanısındayız. Korkusu olmayan adamlar, Anayasa'nın özüne ve sözüne tam uygunluğu en yetkili hukuk bilgilerince onanan yasal işlemleri görüp de böylesine akıl dışı inkâr yollarına sapmazlar.

Onlara bir an önce toparlanmalarını, olayları kişisel tutkuları, kişisel çıkarları açısından değil, ülkemizin ve demokrasimizin selâmeti açısından değerlendirmelerini salık verilir.

Bunu bir görev sayıyoruz. Zira sayın Cumhurbaşkanının son tutum ve davranışları demokrasimizi kesintiye uğratmak şöyle dursun, onu olası bir kesintiden kurtarma amacı gütmektedir.

Bayların yaygarası giderek ortalığı bulandırırorsa demokrasimiz işte asıl o zaman 12 Mart döneminde görüldüğü gibi kesintiye uğrama tehlikesiyle karşılaşabilir. Kimbilir belki istedikleri de budur. Malûm ya 12 Mart'a davetiye çıkaran da kendi yönetimleri olmuştur.

Nadir NADİ
26 Haziran

Güven oyu

12 Mart Muhtırasıyla siyasal yaşamının sona erdiğini söyleyenler, Demirel hakkında yargılarında yanılmışlardır. Gerçekten, başarısızlığı bir askeri müdahale ile tescil edildiği halde, yerini koruyabilen sayısı az politikacılardan biridir sayın Demirel. Demirel'in tasfiyesi gerçekleştirilemediği için 1968'den bu yana başımız derde girmiştir, diyenler da haksız sayılamazlar.

Acılarla dolu muhtıra döneminden ve 1973 genel seçimlerinden sonra AP küçülmüştür. ama yine de genel başkanlığını korumasını bilmiştir Demirel.

Olaylar 1975 baharında Demirel'e adını «milliyetçi» koyduğu bir iktidar cephesi oluşturacak biçimde gelişmişti. Yasama Meclisindeki üç temsilcisinden ikisini kurduğu hükümette görevlendiren Demirel'in MHP'nin vurucu güçlerini sola karşı kullanarak yararlanmak isteyeceği çok söylenmiş ve yazılmıştı o günlerde. O tarihten bugüne olup bitenleri hepimiz biliyoruz. Ülke şimdilik bir iç savaş tehlikesinin eşliğinden dönmüş ise, bunu erken seçim kararına ve cephe hükümetinin çekilmiş olmasına bağlamak yanlış bir sav değildir.

AP sağdaki tüm oyları toplayarak tek başına iktidar olma tatlı hayali içinde girmişti 5 haziran seçimlerine. DP'nin vaktiyle alıp götürdüklerini geri aldığı ve MSP'den kopardıklarını aldıklarına eklediği halde Millet Meclisindeki üye sayısını zar zor 189'da tutabilmesini bile başarı sayanlar var.

Seçimlerin kesin sonuçlarının açıklanmasından ve meclislerin toplanmasından sonra Sayın Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulunu kurmak görevini anayasanın tanıdığı yetkiye dayanarak CHP Genel Başkanı Sayın Ecevit'e verdi. CHP seçimlerden en güçlü siyasal parti niteliğini koruyarak çıktığı, Cumhuriyet Senatosunda Milli Birlik Grubu ve kontenjan grubunun bir kesimiyle birlikte sayı üstünlüğünü elde ettiği ve Millet Meclisinde salt çoğunluğu belirleyen sayıya çok yaklaştığı için Başbakanlığa atanmasında, ne Anayasaya, ne demokratik kurallara, ne de parlamenter sistemin geleneklerine aykırılık vardır. Üstelik CHP Genel Başkanı kurduğu hükümetin Millet Meclisinde güvenoyu alabileceğinden umutlu olduğunu söylüyor.

Yasama meclislerindeki gruplarının ne düşündüğünü dahi kaale almadan «Millet Meclisinde güvenoyu almayacağı belli olan bir siyasal parti genel başkanına hükümet kurma görevi verilemeyeceğini» ileri süren AP Genel Başkanının Cumhurbaşkanı'na açıkça cephe aldığını görüyoruz. İktidar olmanın nimetlerini tatmış, bu yüzden biraz da büyümüş olan MHP Genel Başkanı da Demirel'in görüşünü destekliyor. MSP'nin sağcı ortakları yüzünden küçüldüğünü bile

bile aynı görüşe katılmasının bir anlamı var: Başlangıçta, Sayın Ecevit'in önerilerini reddetmiştir ama gönlünde yine onunla birlikte iktidar olmanın özlemi yatıyor.

Bir aralık eski cepheci ortaklar Sayın Ecevit'in vereceği Bakanlar Kurulu listesini onayladığı takdirde Cumhurbaşkanı'nın Anayasayı ve demokratik kuralları çiğnemiş sayılacağını ve kurulacak hükümetin geçerli bir hükümet olmayacağını ileri sürdüler. Bu görüşlerin hiç birinin ileri tutar yanı yoktur. Yapılan işlem Anayasanın ve demokratik kuralların sınırları içinde kuşkusuz. 5 haziran seçimlerinden sonra halkın heyecanını ve açığa vurduğu temiz duygularını «şamata» diye niteleyenler asıl şamatayı kendileri koparıyorlar şimdi.

Bilim adamları, parlamenter düzenin kurallarını ve geleneklerini bilenler, fakülte kurulları gerekli yanıtları verdikleri için burada yinelemekte yarar görmüyorum.

Bakanlar Kurulu listesi onaylanmış, Ecevit Hükümeti görevine başlamıştır 21 hazirandan bu yana. Cumhurbaşkanı'na yöneltilen ve siyasal nezaket kurallarının sınırlarını aşan saldırılar da giderek yoğunlaşıyor, iktidar hırsının, kimi insanları ne hale getirdiğini şimdi hepimiz hayretle ve daha çok ibretle izliyoruz.

Yeni hükümet açık bulunan Başbakanlık müsteşarlığına geçen yasama döneminin başarılı parlamento üyelerinden sayın Ahmet Durakoğlu'nu atadı. TRT Genel Müdürlüğünü işgal eden Şaban Karataş'ı kurumdan uzaklaştırdı diye kıyamet koptu sanki. Aslında açık bulunan müsteşarlığa yapılan atama hem yerindedir, hem de yasaldir. Şaban Karataş'ın TRT'den uzaklaştırılmasına gelince: Bilindiği gibi Karataş'ın TRT Genel Müdürlüğüne atama işlemi yasalara ve hukuka aykırılığından dolayı çok önceleri Danıştayca iptal edilmişti. Buna karşın, Şaban Karataş Cephe Hükümetince yerinde tutulduğu ve kendisi de çekilmek gereğine uymadığı için Genel Müdürlüğün eski hukuk diliyle, füzuli işgali olmuştur. Bu davranışını hem Anayasayı çiğneme suçunu, hem «hükümet memuriyetinin ve ünvanının gasbı» suçunu oluşturduğu ve Ankara Cumhuriyet Savcılığınca bu kurala dayanılarak Karataş hakkında kamu davası açıldığı da bilinmektedir. Devlet Bkanı ve Başbakan Yardımcısı Sayın Güneş'in de belirttiği gibi hükümet, suç işlenmesinin sürüp gitmesine son vermiştir yapılan işlemlerle.

CHP hükümeti, Millet Meclisinden güvenoyu alırsa yerinde kalacak, alamazsa kuşkusuz çekilecektir. Anayasanın 103. maddesinin 2. maddesi şöyledir: «Bakanlar Kurulunun programı, kuruluşundan en geç bir hafta içinde Başbakan veya bir bakan tarafından Meclislerde okunur ve Millet Meclisinde güvenoyuna başvurulur. Gü-

venoyu için görüşmeler programının okunmasından iki tam gün geçtikten sonra başlar ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra oylama yapılır.»

Hazırlanan hükümet programı 28 haziran gününde Meclislerde okunmuştur. Bu duruma ve Anayasanın açıklanan kuralına göre eğer görüşmeler uzamazsa temmuz ayının üçüncü gününü güven oyuna başvurulması gerekecektir.

İş çevrelerinin bir kesimi, işçi kesiminin hemen hemen tümü, bilim ve politika adamları, siyasal düşüncelerin oluşmasındaki etkinlikleri bilinen kurum ve kuruluşların bir çoğu Ecevit hükümetinin güvenoyu alması zorunluluğunu dile getirmektedirler.

Erken seçim kararını açıklarken ülkenin kolalisyonlarla idare edilemediğini söyleyen ve tek başına iktidar olmak için sağdaki oyları AP'ye çağıran Demirel değil midir? Şimdi kendi partisine verilen oylara öteki sağcı siyasal partiler

için kullanılan oyları da ekleyerek oy oranını yüzde 58'e çıkarmakta ve yeniden iktidar olmak istemektedir. Uygar ülkelerde iktidar ortaklıkları ile yönetimin sağlandığını görüyoruz ve işitiyoruz. Dahası var: İtalyan Komünist Partisinin bunalımı kışkırtmamak için kendine ters düşen bir siyasal parti iktidarına göz yumduğunu da biliyoruz. Ama Demirel'in kurduğu ortaklıkla, bunun gerçekleştirilemediği, kendi ikrarı ve belleklerimizde hâlâ tazeliğini koruyan olaylarla sabittir. Demirel'in başkanlığında kurulacak yeni bir iktidar ortaklığının bizi nereye götüreceği belli değil mi? Belli olduğu için, güven oylamasında kısır parti çıkarlarının ve aşırı duygusallığın yerini sağ duyunun ve mantık kurallarının almasını diliyoruz ve Tanrı tersini göstermesin, aklımıza gelenler başımıza gelmesin diyoruz.

Muhittin TAYLAN
2 Temmuz

Karar günü

Bugün karar günü Tüm ulusun gözü ve kulağı Ankara'ya çevrili. Millet Meclisi'nden çıkacak oylamanın sonucunu bekliyoruz. Ecevit hükümeti güvenoyu alacak mı, alamayacak mı? Olağan demokratik koşullar altında yaşıyaydık, böyle bir soruya gerek bile kalmazdı. Kendi iç çelişkileri yüzünden baş sorumlusunun isteği üzerine yıkıldığını gördüğümüz Cephe iktidarı yerine bu kez Ecevit hükümetine yeşil ışık yakılması tutulacak en doğru yoldu.

5 haziran seçimleriyle salt çoğunluğa kıl payı yaklaşan CHP yıkık ortaklar karşısında biricik iktidar seçeneği değil miydi? Ülkemizdeki bütün meslek kuruluşları, üniversiteler, barolar, sendikalar, işadamları, aydınlar, ezici çoğunluğu ile basın, hatta eski Cephe partileri üyelerinin bir bölümü dört haftadır bu gerçeği dile getirmiyor muydu?

Ne var ki kurulduğu günden beri hukuk devleti kurallarına, demokrasiye sırt çeviren, Atatürk ilkelerine boş veren, tüm sorunlarımızı altından kalkılamazcasına bozan kimi turancı, kimi şeriatçı, kimi dışa bağımlı, ama hepsi çıkarıcı Cephe kodamanları bu açık gerçeği görmek istemediler. Olanca güçleriyle, bugünkü koşullar altında, ülkemizi huzura kavuşturabilecek biricik seçeneğe, Ecevit hükümetine karşı çıktılar. Kişisel geleceklerinden korktukları için baskı yöntemleriyle ortalığa korku salarak durumlarını kurtarabileceklerini sandılar. İlk baskıyı sayın Cumhurbaşkanı üzerinde denediler, hiç bir hukuksal veriye dayanmaksızın Ecevit hükümetini atamamasını istediler. Bu sökmeyince sayın Başkana ağır saldırılarda bulunmakla birlikte, Ecevit hükümetine güvenoyu vermeyeceklerini açıkladılar.

Gruplarına danışmaya bile gerek görmeden

Meclis'te 229 oyları bulunduğunu, bu nedenle Ecevit hükümetini güven oylamasında yenik düşüreceklerini kesinkes söylüyorlardı. Grupları toplayıp konuyu enine boyuna irdilemeden 229 oyun kuzu kuzu arkalarından gideceğini nereden biliyorlardı. Bu nasıl özgürlük, bu nasıl demokrasi, bu nasıl hukuk devleti anlayışı idi? Arkasından hükümet programı görüşmelerine katılmama kararı aldılar. Böylece Anayasanın öngördüğü demokratik bir işlemi göz göre göre çiğniyor, akılları sıra ise sayın Cumhurbaşkanınca Anayasa'nın özüne ve sözüne uygun olarak atanmış Ecevit hükümetini, gayri meşru ilân ettiklerini damgalamak istiyorlardı.

Bu arada baskı yöntemlerini bol bol kullandılar ve kullanmaktalar.

Kendi milletvekillerinin Hükümet programı üzerinde düşüncelerini açıklamak söyle dursun, o programı dinlemelerine bile tahammül edemediler, Dinlemek isteyenleri salondan çıkardılar.

Bugün bu 229 milletvekilinin parti disiplini gereği, Millet Meclisi Genel Kurul toplantısına katılmaları ve dinlemedikleri bir hükümet programına kırmızı oy vermeleri istenmektedir. Bu ortak isteğin savunucuları daha bir ay öncesine gelene dek birbirlerine söylenmedik kötü lâf bırakmayan «Sana verilen oy CHP'ye verilmiş sayılır» diyecek kadar birbirine yabancı, birbirinden uzak parti kodamanlarıdır.

Dünya demokrasi tarihinde bir benzerine daha rastlanmadık bu durum karşısında bakalım 229 milletvekilinin davranışları nasıl olacak?

Demokrasimizin geleceği bakımından teker teker izlenmeye değer bir durumdur bu.

Nadir NADİ
3 Temmuz

En uzun gün

AP'ilerin sınırlı havaları sonunda dışa vurdu.. Gazeteci arkadaşımız Can Pulak'ı dövdüler. AP kulislerine bu sıra pek uğramamıya çalışıyordum. Şöyle kulisin girişinden gözucuyla bakıp, CHP kulisine doğru çarkediyordum. Çoğu, Süleyman bey'e, hatta olaylara öfkelerini gazetecilerden çıkarmak istiyordu.

AP grubunda Süleyman bey konuşuyordu. Grup toplantısı basına açıldı. Emin Karakuş'la kol kola grup kapısına kadar gittik. Kapı açıldı; Karakuş, içeri girip, oturup dinlemek mi istiyordu? Şöyle boynumu uzatıp, biraz Süleyman bey'i seyrettim. Tekliyordu. CHP'ye «ıy» de yutarak «Hak Partisi» diyordu. Arasına alkış beklediği oldu. AP'li üyeler, bu bekleyişi pek anlamadılar mı ne, orali değil gibiydiler. Sanki, grup salonuna doldurulmuşlar, elleri, ayakları da bağlanmış, öyle oturuyor, konuşan Süleyman bey'e bakıyorlardı. Bakışlarından da birşey çıkarmağa olanağı yoktu. Fazla bakmadım, ayrıldım oradan. Bazıları grup odasına da girmemişlerdi, kulisteki koltuklarda oturuyorlardı.

Az sonra dövmüşler Can Pulak'ı.

O gün Günaydın'da bir manşet vardı, «MC' de panik» diye. Buna içerlemiş olmalıydılar. Gerçekten panik içindeydiler. Panik içinde olmasalar, Süleyman bey'in yüzü bu kadar sararır mıydı?.

TV, Can Pulak'ın dövdüğünü verdi ve, onu AP milletvekili Abdüllatif Ensarlı'nın dövdüğünü söylemedi. Belli ki, kafalarda kuşku yaratmak amaçları. Can Pulak'ı döven kim? Geç saatlere kadar telefonlar çaldı durdu.

Gazetecilik uğraşının bazan gerçekten zor olduğunu düşünürüm.

Amma, içimden «Türkiye'de yargıçlar var» der, unuturum. Son günlerin ilginç haberleri arasında, Cumhuriyet Yazışlıeri müdürleri ile yazarlarının davaları da vardı. Yahya Kemal Demirel'in gazete aleyhine açtığı yüklü tazminat davalarından ikisi iki mahkemece reddedildi. Mahkeme kararlarında, gazetecilik uğraşının önemi ve yapılan görev belirtiliyordu.

Burada, uzun süren ve yeni karara bağlanan bir davadan söz etmek istiyorum.

Günaydın gazetesi, 11 şubat 1970 günlü sayısında, Demirel'lerle ilgili bir yazı yayınlar. Başlığı şöyledir:

«Demirel'ler 4 yıl içinde Koç'tan sonra Türkiye'nin en zengin adamı nasıl oldu?»

Olay kamuoyunca artık bilinmektedir. Demirel kardeşlerin aldıkları kredilerle ilgilidir

Hacı Ali Demirel, gazete aleyhine 250.000 liralık maneve tazminat davası açar. Davaya yedi yıl sürer. Sonunda Ankara 11'inci Asliye Hukuk Mahkemesi Yargıcı Özcan Atalay, davayı karara bağlar ve reddeder.

Karar'da özetle şöyle diyor Yargıç Özcan Atalay:

«Olay iki yönden ayrı ayrı değerlendirilmek gerekmektedir.

a) Gazetecilik işlevi yönünden,

b) Kamuoyu yönünden.

İleri toplumlar da basın 4'üncü güç olarak ortadadır. İngiltere'den Amerika Birleşik Devletlerine, Portekiz'den İsrail'e kadar Dünya düzeyi gözönüne alındığında, basının bu gücünün bir anlamda görev olarak belirlendiği görülecektir. Basın bu görevini yaparken kendi olanakları içinde olabildiğince gerçeğe ulaşmaya çalışacak ve etkinliğini sürdürme durumunda bulunacaktır. Amerika Birleşik Devletlerinde bir Watergate olayı ve Başkan Nixon'un istifa zorunluluğu basın erlerinin ortaya koyduğu bir gerçeğin kaynak olduğu çıkırın sonucu olmuştur. Son olarak İsrail'de Başbakan İzak Rabin istifa durumunda bulunmuştur. Şu halde basının görevi gerçeğe varabilmek için ilk hareketi, ilk potansiyel birikimini sağlamaktır.

Kamuoyu yönünden durum değerlendirmesine gelince: Öteden beri adına fısıltı gazetesi dediğimiz ve söylentileri kulaktan kulağa iletilindiği ortamlardaki bulanıklık kamuoyunun belli bir ölçüde oluşmasına yol açmaktadır. Çoğu kez fısıltı gazetesiyle ortaya çıkan bulanıklık, basının bu potansiyeli olumlu bir çizgiye çekme çabasıyla berraklaşmakta ve gerçeğe varış kolaylaşmaktadır. Burada basına düşen görev, çok önemli olup fısıltı gazetesini gerçek yerlere göre kanalize edip baskı düzeni yönünden olayların iç yüzünün anlaşılmasını sağlamaktır...»

Türkiye'de bir yargıcın kararından özetlediğim bu bölümler belleklerde kalacak niteliktedir. Bununla bir bakıma uğraşın önemi mahkeme kararına bağlanmaktadır. Anayasa da, yasalar da, bu uğraşı AP'li milletvekilinin gözüyle görmektedir.

Anayasayı değiştirmeyi tasarlıyan, Danıştay kararlarını uygulamamakta direnen kafaların, giderek öbür mahkemelere de el atmayacaklarını nereden bilelim? Niye gitmek istemiyor Süleyman Bey, Yüce Divan'a Yüce Divan, Anayasa Mahkemesi Başkanı ile üyelerinden oluşuyor da ondan. İsteddiği gibi bir mahkeme oluşsun, nasıl koşa koşa gider görürsünüz!

Dönelim Meclise yine...

Arkadaşımıza saldırı çirkindir, üzüntü vericidir. TV'nin olayı, milletvekilinin adını vermeden yayınlaması açıkça bir «Naylon gazetecilik» örneğidir. TV, bununla bir kez daha Cephe yanlısı kadroların elinde olduğunu gösterdi.

Okurlardan bazıları TV'ye de telefon etmişler, AP'li milletvekilinin kim olduğunu öğrenmek istemişler. TV'dekiler vermemişler.

— Niye vermiyorsunuz dövenin adını?

— Biz de o partideniz de ondan!

Telefonlarda okurlar, «Can Pulak'ı döven milletvekili hangi partiden?» diye sorarlarken, hemen arkasından ekliyorlardı:

— Pazar günü ne olacak? Güvenoyu alabilecek mi Ecevit?

Bazıları, adımı sorduktan sonra çıkıyorlardı:

— Bizi, hükümet ha düştü ha düşecek diye iki yıl oyaladınız!

— Düşmedi mi? Cephe mi var ortalıkta?

— Nasıl yok, baksanıza yine üçü bir araya geldiler!

Ecevit, Senato'da neşeliydi, Mecliste biraz daha sınırlı. Orhan Eyüpoğlu önceki gün iyimser, dünse düşünceli gibiydi.

Bazıları kulislerde:

— Ecevit güvenoyu alamazsa Korutürk istifaya mı edecekmış?

— Bilmiyorum.

Ancak, gördüğüm sezdiğim şu ki, bir hafta-

lık Ecevit hükümeti Türkiye'de can güvenliğini sağlayabileceğini, demokratik bir ortam oluşturabileceğini gösterdi.

Ecevit, çok iyimserdi sınırlı haline karşın. Seçim gecesinin havasındaydı. O gece ne demisti geceyarısı evine giderken?

— Bırakmıyacağım bunlara...

Ötümüzdeki hafta, yeni girişimlerde bulunabilecek, bir havanın içine girmiş gibiydi Nasıl da iyimser. Devlet kadrolarını yeni baştan kurmak için her hazırlığın yapılmasını istedi arkadaşlarından.

Güvenoylaması günü, en uzun gün Türkiye'de. Bütün Ankara belki Meclisin kapısına birikecek. Ankara dışındakiler, radyolarının, telefonlarının başında olacaklar.

Nasıl olursa olsun, kimse çarkı geriye çevirmeyecek, güzel günler gelecek bilersiniz.

Mustafa EKMEKÇİ
3 Temmuz

Muradına erdi mi ?

Seçimlerin erkene alınmasını öneren Süleyman Bey olmuştur. Gerekçe olarak koalisyon hükümetiyle ülke yönetiminin giderek güçleştiğini ileri sürmüş, halktan bir partiyi (kendi partisini) tek başına iktidara getirmesini istemiştir. Asıl gerekçenin bunu aştığını biliyorduk. Cephe ortaklığı iki buçuk yıl içinde ulusal ekonomimizi iflasın eşiğine sürüklemiş, hiç bir alanda tek olumlu iş başaramamış, iç ve dış sorunlarımızı karmakarışık etmişti. Sokaklarda gençler öldürülüyor, partizanca atamalar yüzünden memurlar huzursuz kılınıyor, hızla artan pahalılık halkı canından bezdiriyordu. Devlet hazinesi yabancı ülkelerdeki temsilcilerimizin aylıklarını ödeyemeyecek denli tam takır bir hale gelmek üzereydi. Bu koşullar altında ekime kadar dayanmak AP'yi büyük oy kayıplarına uğratabilirdi.

Durumu gören Süleyman Bey, CHP'nin de öneriyi onaylamasıyla balıklama seçim kampanyasına atıldı. Tüm kampanya boyunca seçmenlerden oylarını dağıtmamalarını istedi. O arada bir yandan CHP'yi komünistleri korumakla suçlarken, bir yandan da hiç hoşlanmadığı MSP aleyhine söylenmedik söz bırakmadı. Özellikle Necmettin Hoca'ya verdi veristirdi. Anlaşılan Süleyman Bey'in amacı tek başına iktidara gelmek, bunu başaramazsa iki yıldır vurucu gücünden yararlandığı MHP ile bir hükümet kurabilmektir.

5 Haziran seçimleri bu amacın gerçekleşmediğini ortaya koydu. CHP dört yıl öncesine kıyasla daha da güçlenmiş, AP ise ne tek başına,

hatta ne de MHP ile ortaklık kurabilecek bir sa-
yıya ulaşabilmişti. Bu durumda tutulacak en doğru, en demokratik, en uygar yol Meclisin güçlü partisi CHP'ye bir azınlık hükümeti kurma olanağını sağlamaktı. Parti aritmetiğinin çizdiği doğru yolu gören sayın Cumhurbaşkanı, Anayasanın sözüne ve özüne uygun olarak yeni hükümeti kurma görevini CHP Genel Başkanına verdi.

Ama bizim «milliyetçi» Süleyman Bey'in demokrasi anlayışı, özgür ülkelerde her zaman başvurulmuş bu uygulama ile bağdaşmıyordu. Cumhurbaşkanı'nın onayladığı hükümete şiddetle karşı çıktı. Bunun «gayri meşru» bir davranış olduğunu söylerken, daha bir ay önce yerindibine batırdığı eski ortağı Necmettin Hoca'yı şapur şapur öperek, Ecevit hükümetine güvenoyu verdirmemek üzere paçaları sıvadı. AP'li milletvekilleri Cumhuriyet tarihinde görülmemiş bir baskı altına alındılar. Kapıları önüne koruyucular, nöbetçiler, gözleyiciler yerleştirildi. CHP hükümetine karşı 229 kırmızı oy bulunduğunu Süleyman Bey daha başlangıçta açıklamıştı. Bu 229 oydan bir teki bile eksilmemeliydi.

Ve aritmetik açıdan bakıldığında Süleyman Bey muradına erdi. «Gayri meşru» diye nitelediği CHP hükümetinin Başbakanı sayın Ecevit de dakika geciktirmeksizin Çankaya'ya giderek sayın Cumhurbaşkanı'na görevi geri verdi.

Bakalım şimdi ne olacak?

Anayasamıza göre meşruluğu söz götürmeyen Ecevit hükümeti, yenisi kuruluna dek gö-

rev başında kalacak ve yasalarımız gereğince ilkin yurdumuzda can ve mal güvenliğini, dirlik düzenliği koruyacak, devlet hizmetlerini yürütecektir. Yeniden sarmaş dolaş hale gelen yıkık Cephe ortakları bu geçici hükümetin yapmak zorunda olduğu normal icraatı da gayrimeşru mu sayacaklar, çeşitli bakanlıklara yasalara aykırı olarak yerleştirdikleri kendi adamları aracılığı ile bir direnme hareketine mi yol açacaklardır? Süleyman Bey'in davranışı yüzünden bugün yurdumuz eskisinden daha tehlikeli yeni bir bunalımla karşı karşıya gelmiştir.

Yakın geleceğimizi hiç de parlak görmüyoruz.

Nadir NADİ
5 Temmuz

Oldu da bitti maşallah!...

Türkiye'nin yakın tarihinde 20-24 temmuz günlerinin belirli ve önemli yerleri vardır: İkinci Meşrutiyetin ilanı, yüzyıllardan beri Türkiye'ye sürekli kan kaybettirip onu ölüm döşğine sürükleyen kapitülasyonların kaldırılmasını ve tam bağımsızlığa kavuşmamızı belgeleyen Lozan Barış Antlaşmasının imzalanması; Türk Boğazlarının güvenliğini sağlayan Montrö Antlaşmasının kabulü hep temmuzun 20-24'üncü günleri arasında oldu.

Kıbrıs'taki soydaşlarımızı tümüyle yok etmek tehlikesinden kurtaran 20 temmuz 974 Barış Harekâtı da aynı günlere raslayan bu tarihsel olaylar dizisinde yer aldı.

Bunlara şimdi bir de MC kabinesinin çatılması işi katıldı. MSP lideri sayın Erbakan bunu şöyle ilân etti:

«Kıbrıs çıkarmasının yıldönümüne raslayan bu mutlu günde çatısını kurduğumuz T.C. Hükümetimiz bir icraat hükümeti olacaktır, kalkınma hükümeti olacaktır.»

MAŞALLAH!

Üç parti arasında prensip anlaşmasına varıldı, hükümet kurulacak, kuruluyor, gibi haberlerden sonra MC kabinesinin çatısı yeniden çatıldı. Artık bize: «Oldu da bitti maşallah» demek kalıyor. Ancak bu düğünde kim kârlı oldu, kim zararlı, orası pek belli değil. AP kaleşörleri hiç bir partinin zarar etmediği, hükümetin büyük bir yurtseverlik ve özgeci (feragat) duygusu içinde kurulduğu kanısında. «Ödün, mödün diye bir şey yok» muş! Yansız düşünme yeteneği olanlar Allah için söylesin... Her neyse, çatı çatıldı ya biz ona bakalım.

Çok gariptir ki, ikinci MC çatısı çatıldıktan hemen sonra TV'nin 20 temmuz «Günebakış» programında Erbakan konuştu. Yani kabineyi kurmakla görevli Başbakan adayı Süleyman Demirel değil, Başbakan Yardımcısı adaylarından MSP Genel Başkanı Necmetin Erbakan konuşarak, kendi partisine özgülenen bakanlıkları ve bunlara bağlı devlet örgütlerini —böbürlene böbürlene— açıkladı. Bu, Cumhuriyet tarihinde görülmemiş bir davranıştı ve ortak hükümet oluşu-

mu içinde disiplinsiz, başına buyruk bir tutumun ilk örneğini sergiliyordu İkinci MC içinde olacakları önceden kestirmekle birlikte, bu derecesini olası görmediğimden, sayın Erbakan'ı dinlerken kendi kendime: «Perşembenin gelişi çarşambadan belli oluyor işte» dedim ve: «Böyle gecenin hayr umulur mu seherinden» dizesini mırıldanmaktan kendimi alamadım.

Ama Demirel için ülkeyi ferahlatacak Seher yelinin, ya da perşembelerin aydınlık olmasının önemi yoktu; tek önemli olan, Başbakanlık koltuğu idi. Bu noktayı son yazılarımda hep belirtmiş ve «yeniden Başbakanlık koltuğuna oturabilmek için Demirel'in vermeyeceği ödün yoktur» demiştim. Bunu yalnız ben değil, başkaları da yazdı ve olayları gazetelerden, radyo ve TV'den izleyenler de öğrendi.

YADIRGANAN NOKTA

Demirel'in kafa ve karakter yapısının 1965'ten beri uygulamaya çalıştığı kişisel politikayı bilenler için, onun bugünkü tutumunda yadırganacak bir yön yoktur. Benim yadırgadığım nokta —vaktiyle sayın Demirel için «Şaibeli» sıfatını kullananlar da içinde olmak üzere— bütün AP milletvekillerinin nasıl olup da onun kişisel politikası ardından tıptış tıptış gittiğidir! Evvelce birkaç yazımda: «Demirel AP'nin başında kaldıkça bu parti için felâh yoktur» demiştim. Bu yargımda bir değişiklik olmadı. Ne yazık ki, onun, kişisel politikasının doğurduğu sonuçlar yalnız AP'ye değil bütün Türkiye'nin kaderine olumsuz yönde yansımaktadır. Bu, ülkemiz için gerçekten büyük bir talihsizliktir.

Seçim sonuçlarından hoşlanmayan bazı kimseler: «Halk hâlâ uyanmadı, bir şeyin farkında değil» diyorlar. Hemen söyleyeyim ki, halk çok şeyin farkında. Henüz gereği kadar uyanmadıysa bunun sorumlusu halk değil, onu uyarma görevini gereği gibi yerine getirmeyen, her meslekten namuslu aydınlardır.

Haydi halk uyanmadı, diyelim. AP'li parlamenterlerin tümü de mi uykuda? Onların arasından —halkı değil— Süleyman Bey'i uyarma görevini yapacak bir tek Tanrının kulu çıkma-

yacak mı? «Ülkenin bugün karşı karşıya bulunduğu iç ve dış tehlikeler karşısında CHP liderinin uzattığı eli niçin geri çevirdin de ülkeyi yeni bunalımlara doğru sürükleyeceği— son iki buçuk yıllık deneyimlerle— kanıtlanmış olan bir yolu seçtim?» diye sormıyacak mı? Bu suskunluğun nedeni yalnız parti disiplini mi, yoksa sınıf kenetlenmesi mi, ya da korku mu? Ne korkusu?...

ÖDÜN YOK MU?

Sayın Erbakan'ın başta sözünü ettiğim konuşmasından MSP'ye 8, MHP'ye 5, AP'ye ise 15 Bakanlık verildiğini ve İçişleri Bakanlığını MSP'nin kopardığını öğrendik. Hayrını görsünler!.. Necmettin Bey biraz daha diretebilseydi muhakkak Millî Eğitim Bakanlığını da koparabilirdi. Diretmek istemedi herhaide. Şimdi seçimler sırasındaki sözünü, yani bütün liseleri, imam hatip lisesine dönüştürme vaadini yerine getiremeyecek... Ne önemi var!.. Onların seçim vaatleri, buz üzerine yazılan yazılardan farksız. Bütün mesele koltukta. 229 milletvekilinden sadece 24'üne sahip olan bir parti, 28 bakanlıktan 8'ini alıyor; hem de «İçişleri» ile birlikte. Çok kârlı bir pazarlık bu. Oysa MSP'nin «anahtarlık» durumu için bir Başbakan Yardımcılığı, milletvekili sayısına göre de 3 bakanlık alması yine de kârlı sayılabilirdi. Demirel'i Teknik Üniversite öğrenciliği zamanından beri çok iyi tanıyan sınıf arkadaşları Erbakan, hükümetteki sandalye sayısını bunun iki katına çıkarmasını bildi.

Durum böyle olunca, Türker'in MHP'sinin de en az 6 bakanlık elde etmesi gerekirdi. Bir bakanlık eksik verilerek mağdur edilmiş!... Bununla birlikte pek üzülmeğe yer yok AP'nin bakanlıklarından bir kısmı da nasıl olsa onun sa-

yılır. Bunu birinci MC hükümetinin Millî Eğitim Bakanlığında görmedik mi?

Benim bu satırları yazdığım sırada bakanlıklar üç parti arasında paylaşılmış, fakat henüz —Demirel'in deyişiyle— kişilendirilmemişti. Ülke içinde bir gezide bulunduğum için, bu yazıyı erken postaya vermek zorunda olduğumdan, kişilendirilmeyi bekleyemeyeceğim. Zaten kişilendirilmiş veya kişilendirilmemiş, ne önemi var? Önemli olan, her ortağa düşen bakanlığın sayısı ve niteliği idi. Onu da öğrendik. Paylaşılan bakanlıkların koltuklarına hangi mutlu (ya da mutsuz) kişinin oturacağı meselesi, üçüncü, dördüncü, hatta sonuncu derecede önem taşıyan bir sorundur. Değil mi ki, bu bakanlıkları kabul edenler, sayın Demirel ile aynı zihniyette, aynı düşünce doğrultusunda kişiler olacaktır, artık onların kimlikleri üzerinde durmanın bir anlamı yok bizim için. Biz belirli kişilere karşı değil, yıllardan beri, hukuk ve anayasa ilkelerini hiçe sayan, Atatürk Devrimini rafa kaldırmak özlemini taşıyan, ülkedeki sömürü düzenini sürdürmek isteyen bir zihniyetin temsilcilerine karşı fikir savaşını veriyoruz. Bundan sonra da, gücümüz yettiğince, bu savaşımı sürdüreceğiz.

Şimdi çatısı kurulan yeni hükümet hakkındaki düşüncelerimizi —her zaman olduğu gibi— açık açık belirtelim: Biz, ikinci MC iktidarının ülkeyi birincisinden çok daha tehlikeli çıkmazlara sürükleyeceği kanısındayız. Bu, bizim kişisel kanımızdır, dileğimiz değil. Ülkenin çıkmaza sürüklenmesini dilemek, vatansızlıktır çünkü.

Ama vatani göz göre felâketli bir doğrultuya sürüklemek istidadında oldukları, şimdiye kadarki tutumlarından belli olanları körü körüne desteklenin de, vatanseverlik denilen kavramla hiç bir ilgisi olamaz.

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU

24 Temmuz

Dengesiz bir kabine

İkinci MC hükümeti kuruldu ve Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk Bakanlar Kurulunu atadı. Yeni bakanlar görevlerini üstlendiler. Ne var ki Cumhurbaşkanı'na sunulan listede Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı olarak görülen Kamran İnan'ın istifa ettiği yolundaki haberler doğruluk kazanmaktadır. Bu olayın ne gibi gelişmelere yol açacağı şimdiden bilinmez. Ancak kamuoyunda, devlet kesiminde ve çeşitli kuruluşlarda görülen rahatsızlığın daha kuruluş döneminde yeni kabineye yansıdığı izlenmektedir. AP milletvekili Orhan Alp'in güvenoyu vermeyeceğini açıklaması da bu kapsam içinde değerlendirilmelidir.

Gerçekten de ikinci MC'nin kuruluşu büyük

tepkilere yol açmıştır. Bakanlar Kurulu listesini çekilse çekilse hazırlayan üç ortak, tepkileri yumuşatmak için son günlerde gözle görülür bir çaba harcamaktadırlar. Yeni hükümet listesinde bu bakımdan bazı önlemler düşünüldüğü de açıktır. Hayali mobilya yolsuzluğu nedeniyle yaralanmış olan eski Maliye Bakanı Ergenekon, Ulaştırma Bakanlığına aktarılmıştır. Eski Ticaret Bakanı Halil Başol kabine dışında kalmıştır. İçişlerine ılımlı olarak tanınan Korkut Özal getirilmiştir. MHP'ye yakınlığıyla bilinen ve «Komando Nail» diye anılan eski Millî Eğitim Bakanı Erdem yeni listede yoktur.

Buna karşın MSP ve MHP'ye verilen bakanlıklar hem sayısal hem niteliksel bakımdan oran-

tırsızdır. Bu kabineye AP'den çok MSP ve MHP damgasını vurmuştur. AP bir şemsiye görevini üstlenmektedir. Bu dengesizliğin yanısıra Gümrük ve Tekel Bakanlığına parlamento dışından atanan Gün Sazak'ın ticaret hayatındaki durumu, parlamento yaşamında şalbeli bir isim olarak ün yapan Saadettin Bilgiç'in Milli Savunma Bakanlığına getirilmesi gibi bir dizi olay,, Bakanlar Kurulu listesini inceleyenleri şaşırtacak ölçüde çarpıcıdır. Sadettin Bilgiç, önce Demirel'lerin yolsuzluklarına karşı görünerek AP'yi bırakmış ve Demokratik Parti'yi kuranların başında bulunmuştur. Sonra gölgeli bir pazarlıkla yine AP'ye dönmüş dosyası kabarık bir politikacıdır. Siyaset kulislerinde MHP'ye yakınlığı vurgulanır. Böyle bir kişinin Milli Savunma Bakanı

olması, ilk kez rastlanan bir olaydır.

Özetle cephenin yine eski cephe olduğu görülmektedir. Cepheleşmenin özünde, ülkeyi kurtulmaya sürüklemek stratejisi yatmaktadır. Bugünlerde izlenen yumuşama politikası bir taktiktir; güven oyu arefesinde Bakanlar Kurulu listesini çeşitli çevrelere hoş görüyle benimsetme amacını gütmektedir.

Bu amaç başarıya ulaşacak mıdır?

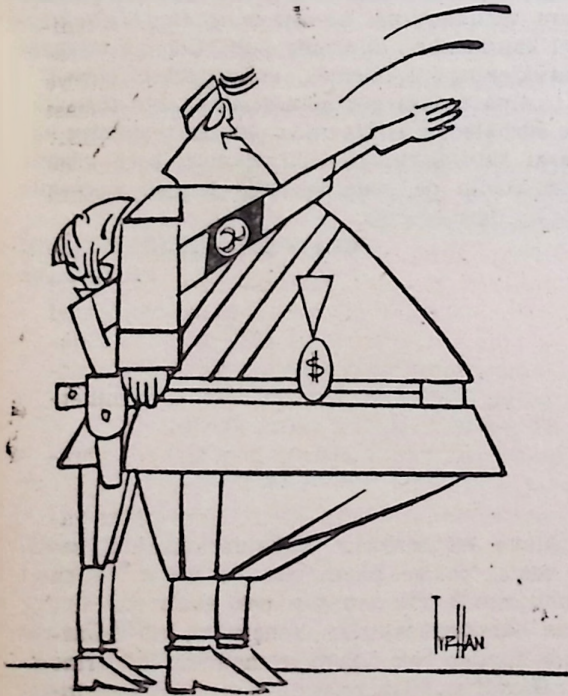
Soruyu şimdiden yanıtlamak kolay değildir. Şimdiden söylenebilecek olan şudur ki ikinci MC'nin doğumu gibi yaşaması da zorluklarla çevrilidir.

☆☆☆

23 Temmuz

İkinci cephe protokolü

İkinci MC koalisyon protokolü açıklandı. Koalisyon protokolü kuşkusuz hükümet programı değildir. Ama hükümet programlarının hazırlanmasında bağlayıcı bir niteliği vardır. İkinci

SEÇİMDEN SONRA AP - MHP KOALİSYONU
KURULACAKMIŞ
(Basından)

ci MC koalisyon protokolü genellikle yuvarlak çizgiler taşımaktadır. Ama üç siyasal partinin ikinci MC hükümetine nasıl bir ciddiyet içinde hazırlandığını anlamak için protokolün en önemli maddesini ele almak yeterlidir. Üçlü koalisyon

protokolünde Kıbrıs için şu satırlar yer almaktadır:

«Kıbrıs'ta iki bölgeli ve iki toplumlu bağımsız bir federal devletin varlık kazanması için gereken her türlü çaba ve iyi niyet gösterilmeye devam edilecektir.»

Bu koalisyon protokolüne dayanarak temelin atıldığını ve çatının çatıldığını söyleyen Süleyman Demirel, ikinci MC'nin ortak Bakanlar Kurulunu Cumhurbaşkanına sunmak üzere Çankaya'ya çıkarken Başbakan Yardımcısı MSP Genel Başkanı, Erbakan, Kıbrıs barış harekâtının üçüncü yıl dönümü nedeniyle şu demeci veriyordu:

«Biz MSP olarak bu durumda bir an önce Kıbrıs Türk Devletinin ilânında ve işin bitirilmesinde yarar olduğuna kanlız.»

Bu olay ikinci MC hükümetinin hangi temel ilkeler üzerine kurulduğunu göstermektedir. Gerçekte Kıbrıs konusunda ikinci MC koalisyon protokolünde yer alan sözler birinci MC hükümetinin programında aynen yer almaktadır. Ancak protokoller ve programlar MC ortaklarını bağlamaktan uzaktır. MC olayının ilginç niteliği bu gerçekte yatmaktadır.

İkinci MC koalisyon protokolünde ağırlık MSP'ye dönük gözükmektedir. Protokolün çoğu yerinde «Materyalist dünya görüşü» yerilmekte, maneviyatçılığa önem verilmektedir. İslâm Enstitüleri akademi haline getirilecektir. Buralardan mezun olanlar liselerde felsefe, ahlak, sosyoloji, psikoloji öğretmenliği yapacaklardır. İmam Hatip mezunlarının üniversiteye girişi kolaylaştırılacak, ilkokullarda öğretmenlik yapmaları sağlanacaktır. Faizsiz kredi sistemi geliştirilecektir. 163. madde kaldırılacaktır. «Ahlak ve mukaddesat, hâyâ ve edebî rencide» eden yayınlar-

la mücadele edilecektir. Bunlara benzer maddeler ve eğilimler protokolün rengini vermektedir. Yuvarlak lâfların ötesinde protokolün somut olarak getirdikleri nedir? 1050 sayılı Muhasebeyi Umumiye ve 2490 sayılı Artırma ve Eksiltme Kanunu değişecektir. Seçim Kanunu değiştirilecek «Arzu eden siyasi partilerin seçimde işbirliği yapmaları» sağlanacaktır. Anayasanın 38. maddesinin boşluğu doldurulacak, kamulaştırmalar zorlaştırılacak, toprak reformu bu kurula göre yeniden düzenlenecektir. Tarım sigortası ve köy hizmetleri kanunu çıkartılacaktır. Ev hizmetinde çalışanlar sigorta kapsamına alınacaktır. Askerlik süresi kısaltılacaktır.

Özetle koalisyon protokolünde birinci MC'nin anlaşmazlık konularından hiçbirine çözüm getiren bir aydınlık yoktur. Bu gerçeğin yanı

sıra yurttaşı güldürecek bazı satırlara da rastlanmaktadır. Protokol yüksek öğretim konusunda şunları yazmaktadır:

«Üniversite ve yüksek okullarımızda gençlerimizin istifadesine tahsis edilmemiş öğretim kapasiteleri vardır. Bu kapasiteleri değerlendirmeyi düşünüyoruz. Gerekliğinde ikili tedrisat yapılabileceği gibi, yaz aylarında bu milli müesseselerin ülkeye hizmet eder halde tutulması için lüzumlu tedbirleri alacağız.»

İki buçuk yıldan beri yüksek öğretimin acıklı durumu meydanda iken, ve doğru dürüst «Tedrisat» yapılamazken protokol ne diyor?

Özetle cephe aynı cephe, MC'de yeni bir şey yok.

★★★
24 Temmuz

Yerel seçimler

Önümüzdeki yerel seçimlere CHP nerede ise genel seçimler kadar büyük önem veriyor. Bu seçimler sonucunda öteki partilerin ağır yenilgiye uğrayacağı, böylelikle zaten pamuk ipliğine bağlı duran Cephenin dağılacağı umudundadır CHP. O zaman AP'den kopacak oyların desteği ile Parlamentomuzun en güçlü partisi durumunda bulunan CHP kendi hükümetini kuracak ve 5 hazirandan bu yana gittikçe ülkemizi uçurma doğru sürüklediği görülen yapay ve tehlikeli yönetimi sona erdirecektir.

Umut güzel şeydir ama gerçekleşme olasılığı ne kadardır? Yaşadığımız sosyal ve ekonomik bunalım ortamında halkın çoğunlukla bugünkü yönetimden yaka silttiğini görüp duruyoruz. Yapay olarak kurulan, yapay olarak ayakta tutulmaya çalışılan Cephe hükümetinden bir an önce kurtulmak özlemi gönülleri yakmaktadır. 1973 seçim kampanyasında ortaya atılan, 1977'de doruk noktasına ulaşan «Umudumuz Ecevit» sloganı bugün hâlâ geçerliğini korumaktadır.

Şu hususu kesin olarak açıklayabiliriz ki, önümüzdeki yerel seçimlerde CHP'nin toplayacağı oylar, teker teker öteki partilere oranla gene fazla olacaktır. Bu oylar Cephe ortaklarına verilecek oyların toplamını aşabilecek midir? Kanımızca bu, seçimlere katılma oranına bağlıdır. Katılma oranı ne denli yüksek olursa CHP'nin yengisi de o denli üstün olacak görünmektedir.

Ne var ki, yurttaşlarımızın bir bölümü sandıktan çıkan oyların umulan sonucu kesin olarak vermemesi üzerine bezginliğe düşmüştür. Bu kışta kıyamette ne diye boşboşuna sandık başına gideyim, diye düşünebilir. Komandoların saldırısından korkup evinden çıkmamayı daha doğru bulabilir. En kötüsü, «bozuk düzene son vermek benim oyuma mı kaldı?» mantığı ile hareket ederek seçimler karşısında pasif kalma-

yı yeğleyebilir.

Bu olasılıklar bir yana, CHP'nin önümüzdeki yerel seçimlerde gene en fazla oy alan parti durumunu koruyacağı hemen hemen kuşkusuzdur. O arada DP gibi, CGP gibi zaten yıpranmış partilerin daha da erimesi beklenir. Şimdiye dek bunlara verilen oyların CHP ile AP arasında paylaşılması, bir bölümünün de MHP'ye kayması olasıdır. Seçimlerden yenik çıkması beklenen bir parti de, kanımızca MSP'dir. MSP'den kopan oylar nerelere dağılır, bilemezsek de bunların her halde CHP'ye iltifat etmeyeceğini söyleyebiliriz.

CHP'yi olumsuz yönde etkileyebilecek bir olay da dört sosyalist partinin ayrı ayrı yerel seçimlere katılmaları olacaktır. 5 haziran genel seçimlerinde bunlardan ikisi CHP'yi reddettikleri için hem kendileri bir başarı elde edememişler, hem de CHP'ye en azından dört - beş milletvekilliği kaybettirmeyi başarmışlardır.

Bu kez ne yapacaklarını hep birlikte göreceğiz.

Ama ne denirse densin biz başımızdaki yapay Cephe hükümetinin önümüzdeki yerel seçimlerde alınacak sonuca göre düşeceği ya da sürüp gideceği varsayımına pek katılamıyoruz. Bunlar tutumlarını seçim sonuçlarına göre ayarlamaya kararlı, gerçekten demokrasi ilkelerine saygılı kuruluşlar olsalardı 5 haziran seçimlerinden sonra birbirlerine sarılacak yerde muhalefet görevini üstlenir, CHP'ye hükümet kurma olanağını tanırırlardı. Seçim sonuçları ne olursa olsun yarın da çekilmek istemeyecekler, kurdukları yapay cepheyi kavga dövüş yürütmeyi deneyeceklerdir. Ta ki olayların baskısı altında Cephe içinden çatlayana dek.

Nadir NADİ
8 Aralık

Yerel seçimlerin sonuçları henüz kesinleşmemiştir. Şimdilik belirgin olan, CHP'nin başarısı; AP'nin yenilgisidir.

Buna karşın çeşitli siyasal çevreler kendi amaçlarına uygun yorumlara başlamışlardır. MHP Genel Sekreter Yardımcısı bir açıklama yaparak, «MHP'ye özellikle CHP'nin tabanından büyük bir kayma meydana geldiği anlaşılmaktadır» diyebilmektedir. Oy sayısını ve oranını sürekli biçimde yükselten CHP'yi «tabanını yitiren bir parti» gibi görebilmek kolay iş değildir. Hele 11 aralık seçimlerinden sonra böyle bir savı ileri sürmek için bir özel gerekçe sözkonusudur. CHP, 1950'den beri AP'nin kalesi olan çoğu ilde seçimleri kazanmıştır. Buna karşın parti-îçi anlaşmazlıkları, ön-seçim çatışmaları yüzünden birkaç ilde eski durumunu yitirmiştir. Bunun yanı sıra AP tabanının MHP'ye kaydığı birkaç ilde «milliyetçi toplumcu» partinin başarı sağladığı, CHP'nin geride kaldığı izlenmiştir. MHP Genel Sekreterliğinin açıklamasının kuşkusuz bir amacı vardır. Parti tabanının MHP'ye kaymasından rahatsızlık duyarak MC ortaklığına ve Demirel'in yönetimine karşı çıkan AP'li milletvekillerini yatıştırmak için böyle bir yoruma gerek görülmüştür.

Öte yandan CHP Genel Başkanının yerel seçimler boyunca yürüttüğü bir tez vardı. Ecevit 11 aralığın bir referandum niteliği taşıdığını ileri sürüyordu. Bu savı çürütmek için, sağcı çevreler, seçimlere katılma oramının düşük olduğunu be-

lirtmektedirler. Oysa yerel seçimlere katılma oranı her zaman düşük olmuştur. Bir seçimin referandum anlamını kazanması, katılma oranının değil, olayın niteliğinde ve oyların dile getirdiği sonuçta belirginleşir. Kaldı ki, Ecevit'in dün açıkladığı gibi Türkiye'de nüfusu 20 binin üstünde 159 yerleşme birimi vardır. Bunlardan 92'sinde seçimi CHP kazanmıştır. Bu yerleşme birimlerinde yaşayan 14,5 milyon nüfusun üçte ikisinin CHP'ye eğilimi saptanmıştır.

Anlaşıyor ki 2'inci MC ortaklarının sürmesini isteyenler, Hükümette kalmak için direnmeyi yeğlemek eğilimindedirler. Acaba 11 aralıktan sonra Demirel Hükümeti'nin sürmesi olası mıdır? AP'den son istifalarla 2'nci MC ortaklarının toplam sayısı 224'e düşmüştür. Sayın Süleyman Demirel'in öteden beri yinelediği kendine özgü bir siyasal anlayışı vardır. Başbakan aritmetiğe meraklı olduğundan «226'yı bulan Hükümeti düşürür» der. Şimdilik Hükümeti destekliyenler 226'nın altına düşmüştür; parlamento-muzda muhalefet 226'yı bulacak mıdır; bilinmez. Ama artık iktidarın 226'yı yitirdiği biliniyor.

Bu durumda Hükümetin devamı siyasal yaşamda ilginç gelişmelere yol açabilir. Ülkenin içinde bulunduğu acıklı durum gözönüne getirilmese, bu gelişmeler gülerek izlenebilirdi.

☆☆☆
13 Aralık

Ya gider, ya düşer

Yerel seçimlerden bu yana geçen bir hafta içinde AP'den ayrılan milletvekillerinin sayısı dokuzu bulmuştur. Bundan sonra artık başka ayrılımlar olmayacağı da kesin olarak söylenebilir. Tersine, Süleyman bey her yandan sallanan şu yapay Cephe iktidarını sürdürmeye çalıştıkça yarın yeni yeni ayrılımların beklenmesi doğaldır. Daha bugünden Cephe hükümetinin Mecliste dayandığı oy sayısı kuramsal (nazari) bir görüşle 220'ye düşmüştür. Ama gene de Süleyman bey karşıt oyların 226'ya ulaştığına inanmak istememektedir. Hükümet mi güvenoyu istesin, yoksa muhalefetin mi güvenoylamasına başvurmasını beklesin, şu satırları yazdığımız dakikaya değin henüz duraksamadan kurulmuş değildir. Her zaman yaptığı gibi, Süleyman bey tüm umudunu zamana bağlamış görünüyor. Bugünden yarına, yarından öbürüne

derken birtakım gelişmeler olabileceğini, bu gelişmeler sonunda kurtulabileceğini düşünüyor. Partisinden ayrılan milletvekillerini bile geri çevirebileceği umudunu yitirmediğini anlıyoruz. Önceki gün gazetecilerle yaptığı konuşmada bakanınız ne demiş: «Bizim partimizden istifa ettikleri ifade olunan ve üç - dört tanesinin istifası elimize gelen milletvekilleri bizim arkadaşlarımızdır. Kendileriyle görüşmeden, kendilerinin ne çeşit sıkıntıları olduğunu öğrenmeden bu arkadaşları istifa etmiş saymak durumunda değilim. Ve bu arkadaşların istifalarının kesinleşmiş olması halinde de bunları başka bir partinin hanesine yazmak durumunda değilim.»

Görülüyor ki tüm umudunu zamana bağlamaya çalışırken, Süleyman bey eskilerin «tecahül-ü arifane» dedikleri «bilip de bilmemezlikten gelme» yöntemine bile sarılmaktan kendini

alamamakta, çocuk kandırır gibi bu mantık dışı sözlerle karşısındakileri inandırabileceğini sanmaktadır. AP'den ayrılan milletvekilleri ayrılış nedenlerini istifa mektuplarında bir bir açıklamamışlar mıydı? MC hükümetinin uyum içinde iş göremediği, iki küçük ortağın AP'yi sürekli kösteklediği, bu yüzden iç ve dış politikamızın karmakarışık bir hal aldığı, yurdumuzda can ve mal güvenliği kalmadığı, ortaklara verilen o mektuplarda yazılı değil miydi? Özet olarak gazetelere yansıyan ve birkaç tanesinin kendi eline geçtiğini söyleyen Süleyman bey o gerekçeli istifa mektuplarını baştan başa okumamış olabilir mi? Şimdi partisinden ayrılan arkadaşlarıyla görüşüp de ne yapacak? Onların «hangi çeşit sıkıntılarını» öğrenip de ne çare bulacak? Gerçi bizimki gibi az gelişmiş bir demokraside bugün tükürdüğünü yarın yalayan politikacılara sık sık rastlanır ve adam ayartmak konusunda Süleyman beyin başarılı deneyleri de vardır. Son birkaç yıl içinde bunun yakın ör-

neklerini saptadığımız unutmuş olamayız. Ama bu kez durum o denli kolay görünmüyor. Güçlüğü Süleyman bey de kavramış olacak ki konuşacağını, sıkıntılarını öğreneceğini söylediği ayrılmış arkadaşlarını istifadan caydıramazsa, hiç değilse CHP ile birlikte MC hükümetine güven-sizlik oyu vermemeleri için onları kandırmaya çalışacağını gazetecilere ima ediyor.

Bu koşullar altında Süleyman beyin zamanlama politikası nereye kadar uzar, bilinmez ama bu kez politikanın ona hiçbir başarı sağlamayacağı artık kesindir.

Süleyman bey iflâs etmiştir. Kendiliğinden çekilirse birer ikişer sürüp giden istifaları durdurması ve AP grubunu derleyip toparlaması olasılığı belki güçlenecektir.

Buna cesaret edemediği takdirde düşürülmesi kaçınılmaz olacaktır.

Nadir NADİ
18 Aralık

Dananın kuyruğu

Gensoru görüşmeleri, AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in artık iyice «çaptan düştüğünü» ortaya koymuştur. Demirel, kürsüde sergilediği gülünç çelişkileri ve tutarsızlıkları ile içinde bulunduğu çıkmazı vurgularken, CHP Grubunca da günlük deyişle «gırgıra» alınıyordu artık.

Demirel'i, siyasi yaşama bir kuyruklu yıldız gibi sıçradığı günden beri izliyorum. Hiç bu kadar tutarsız, hiç bu kadar çaresiz ve gülünç durumda görmemiştim...

AP Grubu bu çaresizliğin içinde kıvranıp duruyordu. Ön sıralarda yer alan bazı AP milletvekilleri, ellerinden oyuncakları alınmış yaramaz çocuklar örneği, sağa sola saldırıp, millî ve manevî terbiyelerden seçtikleri yakası açılmamış küfürlerle yasama çalışmalarına renk katıyorlardı...

Ve bu küfür korosuna, Cumhuriyet hükümetinin bir bakanı, şu ünlü Seyfi Öztürk de katılıyor, Bakanlar Kurulu sıralarından fırlayıp, Demirel'in, Türkeş'in ve Erbakan'ın gözleri önünde Millet Meclisi Başkanına açıkça küfür ediyordu.

CHP Grup Başkan Vekillerinden Altan Öymen, gensoru önergesi için niçin acele ettiklerini anlatırken, evinde hunharca öldürülmek istenen Hacettepe Üniversitesi Doçenti Yalçın Sannalan'dan söz ediyor ve AP Grubundan: -Madanoğlu davası... diye karşılık alıyordu...

Korgeneral Cemal Madanoğlu, 27 Mayıs devriminin şerefli komutanıdır. Madanoğlu, 12 Mart

sıkıyönetimlerinde, Mahir Kaynak adlı bir MİT ajanının düzenlediği uydurma bir dosyayla, Ali Elverdi mahkemesinin önüne çıkarılmış ve bir çok seçkin yazarla birlikte mahkûm edilmek istenmişti... Öymen bu davanın mahkeme önüne çıkan sanıklarından bile değildir. Kaldı ki bütün sanıklar mahkemede beraat etmişlerdi.

Madanoğlu davasında yargılananlardan her birinin ayaklarının tırnağı bile olamayacak insanlar, Demirel hükümetinden hesap soran Öymen'e:

— Madanoğlu davası... diye bağırıp, kabadayılık gösterisi yapmaya kalkışıyorlardı.

Bu AP milletvekilleri önünde «itibar sahibi» olabilmek için, Başbakan Süleyman Demirel'in yeğeni gibi, Ağır Ceza Mahkemelerinde «toplu kaçakçılık» suçundan sanık olmak mı gerekiyor?...

Yoksa, tam onbeş yıl, askerlik şubelerinin celp zarflarını peşinde dolaştırarak, bakaya suçundan aranan Ulaştırma Bakanı Yılmaz Ergenekon gibi mi olmak gerekiyor?.. Ya da, bugün sözcülüğünü yaptığı AP'ye bir zamanlar, evet daha birkaç yıl önce, «AP bir menfaat güruhudur» diyen Talât Asal gibi mi? Örneğin Necati Kalaycıoğlu gibi mi? Kubilay İmer gibi mi? Necati Çakıroğlu gibi mi? Ve de, «Türk ulusu adına» imzaladığı gerekçeli mahkeme kararlarında Süleyman Demirel'i, kardeşlerine çıkar salamakla suçladıktan sonra, aynı Demirel ile şapur şapur öpüşüp, AP'ye kapılanan Elverdi Ali Paşa gibi mi?

Gensoru görüşmelerinde, hükümet partileri

ve Başbakanın konuşma süreleri tam 160 dakikadır. Yani, gensoru görüşmelerinde suçlanan taraf tam 160 dakika konuşmuştur. Buna karşı, gensoru sahiplerinin konuşması süresi, topu topu, elli dakikadır. Suçlayan taraf elli dakika konuşuyor, suçlanan taraf ise yüzaltmış dakika...
Yine de yetmiyor beylere...

Demirel Hükümeti, bugünkü oylamada çekip giderse, Türk ulusuna bundan daha sevindirici bir yılbaşı armağanı bulmak, inanın, mümkün değildir...

Uğur MUMCU
31 Aralık

1977'nin sonu

Bugün 1977'nin son günü. MC'nin de son günü. Geçmişten geleceğe uzanan zaman nehri-nin dalgalarında boğulup gidecek Süleyman Bey: Tarihimizdeki yeri cim karnında bir nokta olacak...

Geceyarısı saatin akrebiyle yelkovanı bir makasın ağız gibi kapandığında, Türkiye yeni yılın ilk gününe yeni umutlarla başlayacak...

MC, 1977'nin kanlı takvim yapraklarıyla birlikte çöp tenekesine atılacak...

MC ortaklığı, yüzüne gözüne bulaştırdığı faşizm girişiminin başarısızlığı altında çöküp gidecek...

Faşizm demek, otoriter düzen demektir. Faşizmin egemenliği altında bükülen toplumlarda, disiplin düzeni tüm katılığıyla geçerlidir. İşçiye, köylüye, tek sözcükle emekçiye boyunduruk takan sermaye diktası, yarattığı korku ortamında kara düzenini bir yaşam biçimi ve felsefesi olarak ülkeye oturtur. Kimsenin gıkı çıkamaz otoriteler karşısında, ve yalınlık sarar her yanı... Halk kitleleri faşizmin putlarına büyülenmiş gibi tapınır.

MC ortaklığı verebildi mi böyle bir düzeni? Yıldırabildi mi insanları? Susturabildi mi aydınları, yazarları, sanatçıları, namuslu bilim adamlarını? Lise öğrencileri bile faşizmin kanlı çeteleri karşısında korkmadılar. Öğretmenler, memurlar, işçiler kıyımlara uğradılar, ama gözlerini kırpmadan direnişi seçtiler. İşkence, ölüm, sürgün, baskı ve her çeşit terör günden güne yoğunlaşırken, direnme de günden güne arttı. En büyük demokratik örgüt olan CHP'nin ılımlı tutumuna karşın saldırganlık giderek bastırılmış, ama ülkenin yurtsever faşizmin baskılarına boyun eğmemişlerdir.

MC amaçladığı faşizmi toplumsal temele oturtamadı, yalınlık ve korku yaratamadı, kan içici vampirleriyle, kiralık katilleriyle, karanlık liderleriyle, satılmış politikacılarıyla, paralı askerleriyle giriştiği büyük saldırı, yurtseverlerin elbirliğiyle göğüslemedi.

MC artık dağılıp çözülme dönemine girmiş-tir.

Bugün ulaşılan sonuç, MC'ye karşı üç yıldır

sürdürülen bilinçli direnişin ürünüdür.

1978'e böyle giriyoruz.

Ne var ki, yurt düzeyinde kanlı terörün tırmanışı hâlâ sürdürülmektedir. Perde arkalarında üretilen söylentilerle toplumda ürküntü yaratmak yöntemleri uygulanıyor. Yok ortalık bir-birine girecekmiş de, yok müdahale olacakmış da, yok daha beter günler gelecekmiş de, yok faşistler sola iktidar teslim etmezlermiş de...

Haydi canım sen de...

Ülkenin tüm sağlam ve aydınlık güçleri anayasal cephede toplanmış ve toparlanmışlar, yaşanan sınavlarla pişerek, özgürlük yolunda savaşımın bütün koşullarını göze alarak bugünlere varmışlar. Faşizme karşı direniş, Millet Meclisi'ne dek tırmanmış ve kırmızı oylara dönüşmüş. Bu durumda, demokrasiyi, anayasayı, özgürlükleri, insanları, halk yığınlarını, aydınları, ilerici partileri, liderlerini, örgütlerini çiğneyip MC'nin çürümüş artıklarıyla açık faşist diktanın temelini atıp çatısını çatabilecek olan kimdir?

Böyle bir girişim, Türkiye tarihinde en büyük direniş karşısında bulacak, daha ilk günden başlayarak nereden geldiğini şaşıracaaktır.

MC'nin bitpazarında haraç mezat satılan faşizm, kötü bir pazarlamayla piyasaya sunuldu. Kirankırana bir özgürlük savaşımı, Hitler mukallidi liderlerin maskelerini düşürdü, halk yığınlarını uyandırdı, geniş örgütlenmelere yol açtı.

1977'yi 1978'e bağlayan günlerde Rayştag yangınına özenip akademi yakanlar gerçekte kendi gemilerini yakanlardır. İnsanları acımadan öldürenler, faşizmin iktidar umutlarını söndürenlerdir. Bu yalınlıklar ve çırpınışlar hiç bir işe yaramıyacaktır.

1977'yi 1978'e bağlayan geceyarısı saatin akrebiyle yelkovanı 12 rakkamının üstünde bir makas gibi kapanırken MC'nin kanlı perdesi de kapanıyor.

İlhan SELÇUK
31 Aralık

Bozuk düzenin sonu

Gerekliliğine inandığı hiçbir yeniliğin, hiçbir devrimin karşısında olmamıştır. Türk halkı. Devrimlerin gerçekleşmesinde Atatürk'ün üstün kişiliğinin etkisi bir yana itilemez kuşkusuz. Ne var ki, Anadolu, Osmanlı İmparatorluğunun çökmesinden sonra da FEODAL bir düzen içindedir. Sanayii yoktur. Tarımı ilkindir. Ekonomisi bir yarı sömürge ekonomisinden farksızdır. Halkı eğitim olanaklarından yoksundur, devlet ve toplum yaşamına şeriat kuralları egemendir. Bağnaz ve cahil din adamları her yeniliğin karşısındadır. Kısacası Türk toplumu çağın çok gerisindedir. Ama bu olumsuz etkenler bile onun atılım gücünü, silkinme, yenilenme ve kalkınma isteklerini körletememiştir.

Yüzyıllar boyunca İmparatorluğun yazgısına damgasını vurmuş olan OSMANOĞULLARININ ülkeden sürülmesine, eğitimin yaygınlaşmasını sağlayan lâtın harflerinin kabul edilmesine, biri dış görünüşümüzle batılılaştıran şapka devrimine ve hepsinden önemlisi şeriat kurallarını devlet ve toplum yaşamından silen «Layik devlet» ilkesinin benimsenmesine karşı çıkmaması, halkın devrimcilik niteliği dışında bir nedene nasıl bağlanabilir?

Türk köylüsünü Feodal düzenden kurtarmak Türk sanayiini kurmak, modern tarım yöntemlerini uygulamak, ekonomik bağımsızlığı da içine alan tam bağımsızlığı sağlamak, toplumsal yaşamı düzenleyen yasalar çıkarmak, ulaşım yollarını açmak, eğitimi yaymak ve yaygınlaştırmak, savaş ertesinin düşünülen sorunları arasındadır. Ortada güçlü bir özel girişim kesimi yoktur. Olsa da yapılmak istenenler özel kesimin üstesinden geleceği işler değildir. Bütün bunlar ancak devlet eliyle gerçeklik kazanabilir. «Devletçilik» bir açıdan bu gerçeğin, «halkçılık» halkın çağdaşlaşma isteklerinin bir simgesidir. Ve Atatürk'ün kurduğu CHP'nin benimsendiği ilkelere arasındadır.

İmparatorluğun dış borçları Cumhuriyet döneminde ödendi. İplik ve dokuma fabrikaları gibi Sümerbank tesisleri, ülke çapında demir ve kara ulaşım yolları, enerji üreten santraller, korusuna ve geliştirilse idi bugünün modern uçak sanayisini oluşturacağını sandığım Kayseri ve Eskişehir Uçak Fabrikaları ve daha nicelemler bu dönemin yapıtlarıdır. Söylemek gerekirse bunlar Lozan Konferansına katılan Batılı temsilcileri haklı çıkaracak bir dış krediye dayanmaksızın Türk halkının gücü ile gerçekleşen girişimlerdir.

Modern öğretimin başlangıcı bu döneme doğru uzanır. Devlet kuruluşlarının her dalında sağlam öğrenim görmüş yöneticiler, öğretmenler, uzmanlar, mühendisler, doktorlar, hakimler, savcılar, sanatçılar, yazarlar ve işçiler bu dönemin yetiştirdiği yetenekli kişilerdir. Demokrasi kuralları henüz işlerlik kazanmamış, Atatürk'ün kurduğu siyasal parti devletle bütünleşmiş gibidir, ama hiç kimse özgürlükten ve haktan yoksun değildir Bağımsız yargı organları vardır. Türkiye Büyük Millet Meclisine Kurtuluş Savaşının «Kuvay-ı Milliye» ruhu egemendir. Vurgunun, rüşvetin, yalanın ve dolanın yeri yoktur ülkede. Partizanlık yoktur, öğretmenler toplum içinde saygıdeğer kişilerdir. Hakimler ve savcılar yaptıkları işlemlerden, verdikleri kararlardan dolayı suçlanamazlar. Yöneticiler siyasal parti yöneticilerinin sözleriyle yerlerinden edilebilecek kişiler değildir.

Parsellenmemiştir Bakanlıklar ve devlet bütçesi. İşçilerin sosyal güvenceleri vardır denemez, zamanla bu da gerçekleşecektir. Devlet kamu görevlilerini yamalı pantolonla gezdirmemektedir. Zamanın koşullarına göre aç ve açık sayılmazlar. Kimse inanç sömürücülüğünü yapamaz, halk cephelere bölünmemiştir. Öğretim kurumları azdır, fakat öğrenim özgürlüğü vardır. Dışta görülmemiş bir saygınlığa ulaşmıştır. Türkiye Cumhuriyeti. Yapılanların tümü sıfırdan başlanarak bir on beş yıla sığdırılmıştır.

1939 İkinci Dünya Savaşının başladığı yıldır. Devletin başında bulunanlar, her kuşağı savaş çemberinden geçmiş olan Türk halkını bu savaşın dışında tutmaya kararlıdır. Başarılar da bunu... Savaşlar, savaş serpintileri ve savaş tehlikeleri daha bir süre sürüp gider. Ülkemiz 1946 da başlayan çok partili parlamenter düzene geçmiştir. Fakat onu yaşatacak güvence unsurlarından yoksundur. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte iktidarı elinde tutan siyasal iktidar, dürlüştüğünden hiç kimsenin kuşkulandığı bir genel seçimle iktidarı bırakmıştı. 1950-1960 döneminin siyasal savaşlarını yinelemek istemiyorum. Sadece bir iki noktaya değinmekle yetineceğim.

Dış yardım, iş ve dış kredi ve devlet bütçesiyle desteklenen, fakir halkı sömürerek milyonlar vuran kimseler çıkmıştır ortaya. Zamanın Başbakanı bunların sayılarını çoğaltacağını, her mahallede bir milyoner yaratacağını söylemektedir. Şeker ve çimento fabrikalarının çoğaltıldığı, yeni barajlar ve fabrikalar yapıldığı bir ger-

çektir. Ne yazık ki eskisinden daha beter bir ekonomik kıskacın ve yoksulluğun pençesinde dir emekçi kesimi. Yapılanlardan yararlanan ve palazlanan bir azınlıktır. Hesapsız, plansız harcamalar, dış ödemeler dengesinin bozulması, gide rek kabaran dış borçlar, ekonomik bunalımlara yol açar, bunların siyasal bunalımlar izler. İktidar, kurtuluşu özgürlükleri kısıtlamada, baskı yöntemlerini uygulamada görmektedir ve nihayet halkımız bu yokuşlardan geçerek 27 Mayıs 1960 düzlüğüne ulaşır.

1960 Anayasası «Hukuk Devleti», «Sosyal Devlet» kavramlarının gerekli kıldığı hakları ve özgürlükleri ve bunların korunmasını sağlayacak yargı güvencesini de içine alarak yürürlüğe girdi. Sol düşünce akımlarına yönelmede Anayasanın sağladığı özgür düşüncenin payı elbette büyüktür. Fakat asıl neden kalkınmanın ve çağdaşlaşmanın bir bozuk düzen ile gerçekleşemeyeceği inancının halkın bilincine yerleşmiş olmasıdır. CHP bu gerçeği kavrayan en güçlü siyasal partidir. Daha solda da yer alanlar vardır.

AP 1960 devrimine ve 1971 müdahalesine rağmen bazen tek başına bazen de ortaklaşa 16 yıldan bu yana iktidardadır. Buna devamıyız dedikleri DP iktidarını da eklersek iktidar süreleri bir çeyrek yüzyılı geçer. 27 yıl ulusların yaşamında önemli sayılmasa da yapılacak işler açısından kısa sayılamaz. Çevremize bir bakalım. Yine batılı komşularımızın gerisindeyiz. Onlar ki birinci büyük savaş sonrasında bizden farklı değildiler.

Bu ülkelerde şimdi kişi başına düşen ulusal gelir bizdekinin iki, hatta üç katıdır. Hiçbir şey yapılmadı mı diye sorulabilir? Kuşkusuz yapılmıştır. Yalnız bilinmelidir ki bunlar ulusların yaşamında hiç kimsenin önleyemeyeceği doğal gelişimlerdir. Bu gelişim, üçüncü dünya ülkelerinde de vardır. Oralarda da fabrikalar, barajlar, yollar, limanlar yapılıyor. Eğer sayın Başbakanın söylediği ölçüde olağanüstü bir kalkınma gerçeklik kazanmış olsaydı Batı Almanya düzeyinde olmasa da komşularımızın üstünde bir kalkınma düzeyine ulaşmamız gerekmez miydi? Bir yıl sonrasını göremeyenlerin, 25 yıl ötesini görebileceklerini sanmak, aşırı bir iyimserlik değil midir?

CHP kalkınmanın kapsamını, içeriğini ve yöntemlerini kurultayın onayından geçen «program» adlı bir kitapta belirlemiştir. Programın «demokrasi» başlıklı bölümünde:

«CHP'nin demokratik sol toplum ve devlet anlayışı ve gelişme kavramı uyarınca, demokrasi ekonomik ve toplumsal düzenle bir bütün oluşturur. Bu anlayış ve kavram uyarınca demokrasi kuralları ekonomik ve toplumsal düzenin tümünde geçerli olmalıdır. Ekonomik ve toplumsal düzen de demokrasinin daha çok YAYGINLIK, DERİNLİK ve GERÇEKLİK kazan-

masına katkıda bulunmalıdır» sözleri yer almıştır. Demokrasinin YAYGINLIK, DERİNLİK ve GERÇEKLİK kazanmasının yöntemleri programda birer birer açıklanıyor. Çok istediğim halde yerin elverişsizliği nedeniyle bunları aktaramadım.

CHP Genel Başkanı Sayın Ecevit son televizyon konuşmasının bir yerinde şunları söyledi:

«...DEMOKRASİNİN iyi işleyebilmesi için bizim görüşümüze göre temel kural siyasal gücün daha büyük ölçüde halkta toplanmasıdır. Siyasal gücün halkta toplanabilmesi için de ekonomik gücün halkta toplanması gerekir. Çünkü ekonomik güçle siyasal güç birbirinden ayrılmaz. Bizim halk kesimi modelimizle ve köy kentlerimizle ve tümü ile kuracağımız demokratik sol düzenle ekonomik güç büyük ölçüde halkın elinde, başta köylü ve işçi olmak üzere halkın elinde yoğunlaşacaktır. Dolayısıyla halkın siyasal gücü de artacaktır. İşte o zaman bazı kimseleri çok ürküten halk iktidarı gerçekleşmiş olacaktır...»

Halkın çoğunluğu kalkınmanın demokratik sol düzen içinde gerçekleşeceği inancı içindedir. 1973 genel seçimlerinin sonuçları bu inancı ve halkın değişme ve çağdaşlaşma isteğini belirlemektedir. Bu inanç şimdi daha yaygın ve daha güçlüdür.

CHP aynı düşünceyi paylaşan ve kimileri iktidarda bulunan batı demokrasilerindeki siyasal partilerle de işbirliği kurarak Sosyalist Enternasyonaline girmiştir. Bunun yararları CHP tek başına iktidar olduktan sonra daha belirgin olarak ortaya çıkacaktır.

1977 genel seçimleri Türk halkının yazgısını çizecektir. İktidar olma şansını yitirmiş ve düşme korkusuna kapılmış olan sağcı partiler yaptıkları ile öğrenemedikleri için, göstermelik temel atmalarla ve ikibin yılının hayali ile halkı avutmaya çalışıyorlar. Kuşkusuz bunlar yetmeyecektir. «Halk iktidarı»nı proleterya iktidarı, «köy kentleri» göç yeri gibi göstererek CHP'nin ötüne takoz koymağa çalışacaklardır. AP lideri, CHP'nin Birlik Partisine yaptığı birleşme teklifini ve TİP önerisi üzerine yapılan liderler konuşmasını halka gerçeği değiştirerek söylemeye başladı bile.

AP 1965'ten bu yana tüm seçimlerde CHP'yi komünistlik ya da komünizm koruyuculuğu ile suçladı. Bunların tümü denenmiş ve geçerliliğini çoktan yitirmiş yöntemlerdir. Sonu gelmiştir bozuk düzenin, ne yaparlarsa yapsınlar düşmekten kurtulamayacaklardır.

Muhittin TAYLAN
9 Nisan

Meclissiz Cumhuriyet

Parlamentar rejim var mı, bugün Türkiye-de? Yok.

Çünkü barut yok. Çünkü parlamento —özelikle Millet Meclisi— çalışmıyor. Çalışmıyor. Çalıştırılmıyor. Ve çünkü seçimle oluşan demokratik (temsili) rejimlerde, her şey parlamento içinde, yasama - yürütme, iktidar - muhalefet diyalogu içinde, partiler arasında, oluşur. Ve çünkü, Bakanlar Kurulu, tek başına devletin yönetimini yüklenemez.

5 haziran 1977 genel seçimlerinden bu yana, Türkiye Cumhuriyeti, sanki Meclissiz bir rejimle yönetilmekte, Anayasanın düzenlediği hükümet şekli yanında, «fiili» (Anayasada yazılı olmayan) bir rejim oluşturuluyor. 1961 Anayasasının yanında da «fiili» bir Anayasa.

TÜRKİYE'DE MECLİSLER

1876'dan (1 Meşrutiyetten) beri, halk seçimiyle oluşan Meclis fikri, tek kişi yönetiminin (sorumsuz monarşilerin) pençesinden kurtuluş reçetesi sayılmıştır. Bugünün deyimiyle ve anlatımıyla istibdattan, halkın parasını (beytülmal'i) israftan kurtulmak için tek ve en etkin önlem olarak kuşaktan kuşağa benimsenmiştir.

İsteyenler, «Mektebi İdadli Şâhâne kitabet muallimlerinden Ticareti Bahriye Meclisi zabıt kâtibi Esat Efendi»nin, daha Abdülhamit tahta çıkmadan yazdığı «Hükümeti Meşruta» («Meşrutiyet rejimi» anlamına) kitapçığına bakabilirler. Tarihimizin ilk çağdaş Anayasa Hukuku eseri sayılması gereken bu «risâle» sorulu cevaplı yazılmıştır. Çoğumuzun gözünden kaçmış bu özlü açıklamalarda, Esat Efendi'ye göre «ahali» (halk) tarafından seçilmiş bir meclisin «vezâifi» (görevleri) açıktır: Devletin gelirini ve giderini, kanunun tam olarak uygulanmasını, memlekete zararlı olarak yerleşmiş kötü «nizam»ların değiştirilmesini gözetmek.

Abdülhamit'e otuz yıl «Meclisi Mebusan»ı çalıştırmadığı için «müstebit» (diktatör anlamına) denmiştir. Yönetimi, meclissiz sürdürdüğü için «istibdat devri» (totaliter diktatörlük) olarak nitelenmiştir. «Kanunu Esasi» devlet yıllıklarının başında, her yıl yayımlanıyordu, ama uygulanmıyordu. O da, dış borç arayıp bulmada, Dünyu Umumiye kurmada, «konsolide» işlerinde, onbir kez borçlanabildiğine göre, hayli becerikliyd. Ne var ki halkın temsilcilerini, iktidarının dışında tutmuştur.

İttihat ve Terakki, meclissiz bir yönetime saptığı için, karşısında bir muhalefet birikimi çılganmıştır. Kendisine yüklenen en ağır suç, devletin üç kuvvetine (Yürütme, Yasama, Yargı), «Merkezi Umumi»sini (Genel Merkezi'ni) bir dördüncü kuvvet olarak katığı iddiasında top-

lanmıştır. «Yok kanun, yap kanun» formülüyle, hükümetçe çıkarılan geçici kanunlar (kavanini muvakkate) sistemini kurduğu, savaş bahanesiyle «Meclisi Umumi»yi (Parlamentoyu) sık sık tatil ettiği için de, «bir Abdülhamit gitti, yüzlerce Abdülhamit geldi» denmiştir. Oysa, ikinci Meşrutiyetin getiricileri Meclis'e kutsal bir nitelik tanımışlardır.

1920'de, işgalci devletler, son Osmanlı parlamentosundan korktukları için, İstanbul'un işgalini çabuklaştırmışlardır. Demokrasi şampiyonu sayılan İngiltere'nin işgal subayı Mebusanın kapısına gelip de, meclisi kapatmak ve mebusları da Malta'ya sürmek emrini bildirdiği zaman, mebuslar, yine de meclisi kapatmamışlardır. Yalnızca birleşmeleri ertelemişlerdir. Anadolu'da devamını sağlamak için. Ancak, Damat Ferit Paşa, Müdafaai Hukukçuların girişimlerini baltalamak amacıyla Meclis'i feshettirmiştir.

Buna karşılık, Müdafaai Hukukçular Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşunda ısrarlıydılar.

1922'DEN SEVGİLERLE

Tarih, 14 temmuz 1922. Ankara'da. Fransız elçiliğinde, Büyük Devrimin 133. yıldönümü kutlanıyor. T.B.M.M. Reisi Mustafa Kemal Paşa, kendisini selâmlayan Kolonel Mougin (Mulen)'in konuşmasını yanıtlıyor. Fransız «İhtilâli»nin aşamalarını anlattıktan sonra, şöyle diyor: «Efen-diler, her hangi bir kişi, bir milleti ihtilâle (devrime) götürebilir. Fakat, devrimi milletin gerçek hedefine yöneltme ve iletme ancak tüm ulusun ilgisini sağlamakla olanak kazanır. Dünyada bunu başarma yeteneği, işi ancak milli meclislerin ele almasıyla gerçekleşmiştir.»

Türkiye'nin devrim tarihinde, meclis (parlamento), adı verilen anayasal organın büyük yeri vardır. İstiklâl Savaşı T.B.M.M. ile kazanılmıştır. Tam bağımsızlıkla, ulusal egemenliği eşdeğer sayan O'dur. Saltanatı ve halifeliği o meclis kaldırmıştır. Cumhuriyeti ilân eden de, Anadolu'nun bağrına, halkın içinden kendiliğinden somutlaşarak çıkan, aynı meclistir.

Tarihsel gerçek bu.

Bir de, yazımızın başında belirttiğimiz gibi bilimsel ve anayasal gerçek var. Şöyle ki, temsili demokrasinin hangi şekli olursa olsun (ister Başkan Hükümeti, ister Parlamenter Hükümet, ister Meclis Hükmeti), tümü de meclis ya da parlamentonun varlığını gerektirir. Ayrıca Kuvvetler ayrılığı ya da birliği, hükümetlerin, meclislerce denetlenmesini ortadan kaldırmaz.

Kuşkusuz, bu rejimler, teoride planlandıkları gibi kalmazlar. Belirli bir zamanda, belirli bir ülkede uygulanınca, zaman ve ülke koşullarının etkisi altında değişirler, farklılaşırlar.

Bu değişiklikler ne olursa olsun, meclis yine meclistir.

57 YIL SONRA

Türkiye, bu gerçeğin dışında kalamazdı. Kalamamıştır. Fakat 1920'den, elliye yedi yıl sonra, T. B.M.M. beş aydır toplanmıyor. Toplansa da çalışmıyor. Başkanını seçemiyor. Bakanlar Kurulu sıralarının beş aydır boş kaldığı günlük haberler arasında. Oysa, meclisler lüks eşyalar değildir. Eğer meclis varsa, hareketsiz ve işlevsiz bırakılmaz. Onu işlemezlğe terk etmek, Anayasayı yok farzetmektir.

Son günler bir yana, çoğunluk bulunmadığından bir kaç dakikalık oturumlar yapıldı. Çoğunluk olunca da, Başkan adaylarına verilen oylar, partilerin milletvekilli sayılarını tutmuyor.

CHP bu bakımdan, iyi bir örnek vermemiştir. Çok partili dönem boyunca otuz iki yıllık tarihinin (1945 - 1977) en büyük zaferini kazanmış olan CHP, halkın güvenini, T.B.M.M.'ne devamla da kanıtlama olanağını bulabilirdi. Bazı partilerin, parlamento denetimi dışında kalmak isteyişlerini açıklamak zor olmasa gerek. Fakat, T.B.M.M.'nin en güçlü partisi olan CHP millet vekillerinin, devamsızlıklarını açıklamak hayli zor. Seçmenlerin bu konudaki sorularını yanıtlamak hiç de kolay olmayacaktır.

Burada bir gözlemimiz var. O da, parti disiplininin gücünü yitirmesidir. Partiler iç çekişmelerle uğraşırken, birbirlerinin çözülmesini beklemektedirler. Ufak sayılarla iktidarda olup olmama mümkün olduğu için, bir tek mebusun bile ayrılmasına en büyük dikkatli göstermekte-

dirler. Vaktiyle giyotin gibi işleyen «Haysiyet Divanları» şimdi susku içinde. Bazı partilerin milletvekilleri, partilerin ve liderlerini istedikleri serbestlikte ve şiddette eleştirebilmektedirler. Artık «ihraç» edilmekten çekinmiyorlar. Liderler ısrarla devam istiyor. Gelmiyorlar. Karşılıklı transferlerle yeşil ışık yakılmışken, Onur Kurulları sık sık harekete geçirilemiyor.

Parti disiplininin, seçimler, bu sonuçları verdikçe, niteliklerini yitirmeye devam edeceği bir sürpriz sayılmamalıdır. Giderek parti liderlerinin ve merkez organlarının da, bu durumun etkisi altında birleştirici bir araçtan yoksun kalacakları söylenebilir.

BU REJİMİN ÖZELLİĞİ

Gözlemleri arttırmak mümkün. Fakat bugünkü rejimin özelliği yalnızca, parlamentonun durumunda görülmüyor. Hükümetin tutumunda da belirleniyor. Hükümet, parlamentonun denetimi dışında, onunla diyalog kurmadan, ülke için olağanüstü önemde sorunları tek başına ele almış durumdadır. Hükümetin, tek yönetici kuvvet olarak, parlamentoya danışmayan, parlamentonun sürekli desteğine dayanmayan hareket edebilmesi, 1961 Anayasasının kabul etmediği bir rejimdir. Aksine, 1961 Anayasası, böylesine bir rejimin bir daha geri gelmemesi için yapılmıştır.

Ve böyle bir rejimin, bol bol kullandığımız «hür demokratik parlamenter rejim»le hiçbir ilişkisi yoktur.

Prof. Dr. Tarık Zafer TUNAYA
25 Ekim

Faşizm ve Türkiye

Geçenlerde Paris dışında bir işçi evine davetliydim. Karadenizli açık göz bir işçi, uyanık işçilerimizden. «Türkiye'nin durumunu nasıl görüyorsunuz, ne olacak bu memleketin hali?» diye, bir soru sordu bana.

— Türkiye'nin karanlık bir döneme girdiğini görüyorum. MC Hükümetinin baskı siyaseti işi açık faşizme kadar götürebilir, cevabını verdim. «Peki, bu iş çok uzun sürer mi, Türkiye'de faşizm ne kadar dayanabilir?» dedi, işçi. Derken bir işçi arkadaşı atıldı:

— Faşizm, faşizm deyip duruyorsunuz Şimdiki idare faşist değil mi? Bundan kötüsü daha ne olabilir?

Bundan önce genç bir aydın, faşizmin sınıf dayanağı sorusunu atmıştı ortaya. Bundan bir yıl kadar önce de bir öğretim görevlisi, Türkiye'de yakında bir faşizm tehlikesi olmadığını, Ordunun işe karışmak niyetinde olmadığını söylü-

yordu. Belli ki, faşizmi orduya bağlıyordu. Bugün, bütün demokratik güçler harekette, faşizme karşı cephe kurmak çabasıındalar. Amma görüldüğü ki faşizmin ne tür bir kuş olduğunu bilen bilmeyene anlatır, zaten bilmeyen kalmadı, dememek, sorunu biraz açmak gerek.

Teoride faşizm, toplumda, sınıf çelişkilerinin kesinleştiği, iktidardaki burjuvazinin toplumun temel sorunlarını çözemez, yığınların isteklerini karşılayamaz duruma geldiği bunalım anlarında, baskı yoluna sapsmaları, bütün demokratik kuruluşları kaldırarak, yurdu baskı yoluyla idareye sapsmalarıdır. Faşizm, büyük sermaye ile demokrasi arasındaki çelişiden ve çoğu sefer, kapitalizmin, tekelci aşamasına ulaştığı sırada doğar. Ezilen yığınların uyanması, örgütlenmesi karşısında, çıkarlarını demokratik bir sistem içinde koruyamayacaklarını gören, idareci sınıflar, demokrasiyi kökten inkâr eder, yurdu halka

değil de baskı güçlerine dayanarak idare yoluna sapar. O halde, faşizmin sınıf dayanağı büyük sermaye, çoğu sefer tekeli sermaye ve onun iktidar ortaklarıdır. Faşizmin kitle dayanağı yok-

«İTLER»

tur. Faşizm demek, kitlelere karşı ufak bir azınlığın çıkarlarını, baskı yoluyla koruyan rejim demektir.

ÇÖZÜM BEKLEYEN SORUNLAR

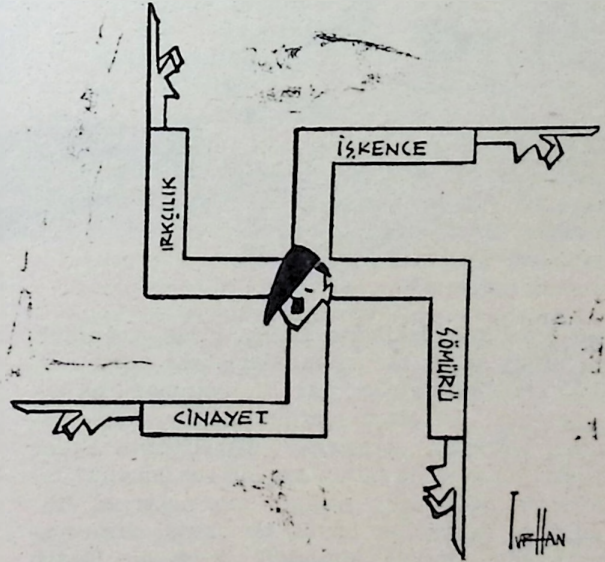
Türkiye'de faşizmin gelmesini ve uzun süre kalmasını sağlayacak koşullar var mıdır? Yoksa, bugünkü idare, zaten aslında faşizm midir? Gerçekte Türkiye'ye, faşizm daha 1950'lerin sonundan beri gelmek çabasıdadır. Çünkü bağımlı, dengesiz kapitalist gelişme, yarı-feodal yapıdan bir tür az gelişmiş kapitalizme geçiş süreci, köylü yığınların topraksızlaşması, şehirlere göçüp, büyük şehirlerin gecekondu mahallerine yığılması, dış ve iç sömürü; toprak sorunu, işsizlik, enflasyon gibi acele çözüm bekleyen sorunlar yaratmaktadır. Bu sorunları, çözemeyen Menderes Hükümeti, Tedbirler Kanunu getirerek, ana muhalefet partisini kaldırmak, basını, gerici iktidarı tenkid eden bütün sesleri susturmak, faşist bir idareye gitmek istedi. Sonu, 27 Mayıs darbesi oldu.

1961 Anayasası'nın tanıdığı demokratik haklar, ezilen yığınların hızla örgütlenmesine, bilinçlenmesine yol açtı. Bu gelişmenin idareci sınıflarda doğurduğu korku, 12 Mart'ı getirdi. 1971 sıkıyönetim rejimi süresinde bir tür maskeli faşizm gördü, Türkiye. Görünüşte, siyasi demokratik kuruluşlar, parlamento, temel muhalefet partisi, seçim sistemi yerli yerinde kaldı. Amma

bunun dışında demokratik hak ve hürriyetlerden eser kalmadı. 1973 seçimlerinin iktidara CHP'yi getirmesi, durumu kısa bir süre değiştirdi. Milli Cephe Hükümeti kurulduktan sonra ise, sıkıyönetim idaresini geri getiremeyen gerici güçler terör havası, anarşi yaratma, demokratik elemanları öldürme, kanunsuz tevkifler, eğitim sistemine, devlet mekanizmasına egemen olup, demokratik güçleri bastırma, sindirme ve zamanla silme politikasını gütmeye başladılar. Bu dönemde önemli olan şey, organize faşizmin harekete geçmesi, programlı sistemli çalışmaya başlamasıdır. «Ülkü Ocakları» Hitler Almanyasındaki SS örgütünün, Bozkurt örgütleri, «Hitler Gençliği» teşkilâtının birer kopyeleridir. Dar milliyetçi heyecanları kışkırtma, üniforma, rozet gibi gösterecilere karşı gençlerde ilgi yaratma bu ve diğer yollarla, henüz bilinçlenmemiş yığınları, gençliği demokratik güçlere karşı kışkırtma, Hitler Almanyasından alınmış örneklerdir. Sırtını yerli ve yabancı sermayeye dayayan bu örgütlü faşizm, kuşkusuz hiç de küçümsenemeyecek bir tehlikedir. Planını da açıklamıştır zaten: Önce, terör yoluyla sokağı, sonra parlamentoyu fethederek, 1980'de de iktidar gelecektir.

DÜNYADAN ÖRNEKLER

Bu planın gerçekleşmesi yönünde önemli adımlar da atılmıştır. 1977 seçimlerinden sonra, Meclise 15 mebus sokan MHP, AP ile iyice kenetlenmiş, böylece planın ikinci aşaması yarıyarıya gerçekleşmiştir. Öte yandan, göstermelik de olsa, bir takım demokratik kurullar yerli yerin-

FAŞİZM!

de duruyor, içinde güçlü birer muhalefet bulunan iki meclis, siyasi partiler ve özgür sayılabilecek bir basın. O halde bugünkü iktidarla, açık ve bütün gücüyle yerleşmiş bir faşist diktatörya arasındaki farkı görmek zorundayız. 1977 seçim-

lerinden önceki ve bugünkü MC iktidarına, daha ziyade faşizme merdiven dayamış, bütün gücüyle böyle bir idare kurmak yolunda olan anarşik bir rejim olarak bakmak gerek. O halde, bundan beteri olur mu sorusuna, evet diyeceğiz elbet. Faşist Almanya'da, İtalya'da Franko İspanyasında, İran ve Şili'de olduğu gibi tüm demokratik örgüt ve kuruluşların ortadan kaldırıldığı ve ilerici güçlerin amansız bir baskıyla susturulduğu idare, bugünkünden de beter olabilir.

Faşizm geldiğinde, uzun süre yerleşebilir mi Türkiye'de? Yukardaki örneklerle bakarsak; buna evet demek gerek. Faşizm, kitle desteğinden çok, baskıya dayanıyor. Bir defa da gelip oturdu, hasmını ezdi, demokratik güçleri sindirdi mi, o belâdan kurtulmak zor oluyor. Türkiye'nin du-

değil, aynı zamanda dış güçlere dayanıyor.

CHP bu tehlikeyi, toplum içindeki kesin çelişkinin anti-demokratik, faşist bir rejime yönelmesini önlemek için bir orta yol politikası güttü, burjuva demokrasisini gerçekleştirecek, Türkiye'yi ileri bir aşamaya götürmek istedi. Kanımca, Türkiye'nin ne tür bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu görmeyen veya vaktinde görmek istemeyenler, demokrasinin bu son kalesini desteklemeyenler büyük bir tarihi sorumluluk altına girdiler. Şimdi, saat 12'yi çalarken, faşizme karşı ulusal cephe kuruluyor, ancak şimdi işin korkunçluğu anlaşılıyor, amma hâlâ «işçi sınıfının önderliği», CHP'nin çürüklüğü, Ecevit'in hataları gibi bir takım lâfi güzaf kenara atılmıyor. Bütün demokratik güçlerin, küçük

Fotoğraf: Erdoğan KÖSEOĞLU

rumu o ülkelerdekinden farklı, bizde, çoğunluk oyu almış güçlü bir sosyal demokrat parti var, güçlü sendika örgütleri var, bu uyanmayı, bu bilinçlenmeyi, bu akımı durduramazlar, ağır ekonomik sorunları çözemezler, diyeceksiniz. Hitler öncesi Almanya'da bütün bunlar yok muydu? İspanya'da anti-faşist güçler, enternasyonal brigadın da desteğiyle, büyük bir savaş vermemişler miydi? İran'da Musaddık iktidarda, Tudeh Partisi de arkasına geniş yığınları katmış güçlü bir örgüt değil miydi? Allende, halkın oyuyla iktidara gelmiş değil miydi İşin asıl korkunç tarafı, asıl tam demokratik güçler kuvvetlendiği, halk uyanmaya başlayıp da, büyük sermaye çevrelerinin çıkarları gerçek bir tehlike altında olduğu zaman geliyor ve faşizmin gelişi sadece iç

kişisel sorunları bir yana atıp, gerçek bir demokratik cephede birleşmeleri elbette bir ümit kapısı, amma şimdi, ulusal cephe diye paralanmış bazı sol örgüt ve partilere sormak hakkımız değil mi? Seçimlerden önce nerdeydiniz, a be birader?

Evet, işçi dostum. MC hükümetinin güven oyu almasıyla, Türkiye çok karanlık bir döneme girdi. Bu karanlığın ne kadar süreceği kestirilemez. Bu süre, gene de, faşizme karşı direnenlerin gücüne, birliğine, sana, bana, halkımızın uyanıklığına bağlı.

Yıldız SERTEL
8 Kasım

Dünya Türkleri birleşin !

Sosyalistler derler ki.

-- Bütün dünya işçileri birleşiniz!

Çoğu kişiye ters gelir bu lâf. Korkarız işçilerin birleşip devletlerin sınırlarını yıkmasından... Oysa şimdiye değin yürüyen uygulama, böyle bir tehlikeyi vurgulamaktan uzaktır. Çünkü dünya işçilerinin birleşmesi de, dünya sermayecilerinin birleşmesi gibi devletten devlete oluyor. Bir ülkede işçi-köylü egemenliği kuruldu mu, bu egemen devlet, hem sosyalist ülkelerle, hem kapitalist ülkelerle ilişkilere geçiyor.

Gerçekte bugünkü Türkiye «dünya sermayecileri birleşiniz» sloganını dış politikanın temel taşı yapmıştır. NATO'dan CENTO'ya, AET'den OECD'ye değin bağlandığımız tüm örgütler yeryüzü sermayecilerinin enternasyonalizmini vurgular.

Turancılık ya da Pantürkizmin 1970'ler Türkiye'sinde yeniden moda oluşu, kişide tuhaf çağrışımlara yol açıyor. «Bütün dünya işçileri birleşiniz» sloganı yerine «Bütün dünya Türkleri birleşiniz» dersek ne olur? Bana kalırsa hiç de kötü bir amaç değil. Aynı dili konuşan insanların ille de aynı ulusu oluşturmaları diye bir kural yoktur gerçi... Bakın Amerikan ile İngiliz, aynı dili konuşan iki ayrı millet sayılıyor. İspanyolca, ya da Portekizce konuşan çok ulus var. Bunun gibi Türkçe konuşan insanları Türk ulusundan saymak, gerçek dışı bir savdır. Herşeyden önce kişiye gidip bir sormak gerek:

— Arkadaş sen Türk müsün?

Eğer derse ki:

— Hayır ben Özbekim..

Ya da:

— Git kardaşım, ben Azeriyem..

Ne yapacağız? Elimize bıçağı, ya da tabancayı alıp adamın gırtlığına mı dayanacağız.

— Ulan sen öz be öz Türksün; Türküm de bakayım!

Türklük, herşeyden önce, Fransızlık, Almanlık, İngilizlik gibi bir bilinç işidir. Bu bilinçe erişen kişi Türk olur. Nitekim Osmanlı döneminde kimsenin kendini Türk saydığı yoktu. 19'uncu Yüzyılın sonuna dek, sokaktaki adam bir yana,

Harbiye öğrencisi bile Türküm demiyor, diyemiyordu. Ulusal bilinç, Atatürk'le pekişmiştir. Bununla birlikte Yugoslavya'dan Orta Asya ufuklarına değin Türklerin yaşadıkları bir gerçek. Bu Türklerden kimi sosyalist, kimi kapitalist, kimi komünist, kimi faşist, kimi solcu, kimi sağcı. Biz şimdi «Bütün dünya Türkleri birleşiniz» der-nıtlamak için önce Türkiye Cumhuriyetinden başlayalım. 1977 yılında Türkçüler ne yapıyor-lar? Geçenlerde Fatih'te CHP'li genci vuran MHP'liler kendilerini savunmak için demişler ki:

— Ürktük, biz onu vurmasak, o bizi vura-caktı.

Olur mu öyle şey! Türk, Türk'ü vurur mu hiç? Diyelim ki, bugünkü Turancılar, Türkçüler; solcuları, komünistleri, sosyalistleri; milliyetçilik adına öldürüyorlar. Eğer bu kafayla Orta Asya'ya yalın kılıç sefer eylersek, ortalıkta Türk komayız. Özbekistan'dan Tacikistan'a dek, öldür Allah öldür. Anadolu Türkünü solcu diye düş-man belliyen kafa, uzak topraklarda neler yap-maz?

Ülkemizde yavaş yavaş bazı gerçekler öğrenilecek. Bundan 10 yıl önce değme babayığıt açıkça «ben solcuyum diyemiyordu. İsmet Paşa «Ben kırk yıllık solcuyum» demişti, büyük olay sayılmıştı. Bugün «solcuyum» diyen CHP, Türkiye'nin en büyük siyasal partisidir. Kapitalizmin, komünizmin, faşizmin, sosyalizm milliyetle bir ilişkisi bulunmadığı gerçeği de anlaşılacaktır. Bir Türk; sosyalist, veya kapitalist olabilir. Milliyet işi başka, bu iş başka. «Fabrikalar hal-kın malı olsun» diyen Türk, sosyalist; «Hayır fabrikalar özel kişilerin malı olmalı» diyen Türk kapitalist akıma bağlı demektir. Bu iki Türkün birbirinin boğazına sarılması, ya da birbirini öldürmesi için bir zorunluk var mı? Eğer öyle zorunluk olsa bugün Fransa'da iç savaş çıkar; İtalya'da insanlar sokaklarda birbirini keserdi.

Az gelişmiş kafalar, CIA kışkırtmasına kapıldılar mı, birbirini öldürmeye kalkışılar. «Bütün dünya Türkleri birleşin» diyenlerin bugün sokaklarda Türk gençlerini avlamaya çıkmaları bu yüzdendir.

İlhan SELCUK

27 Şubat

Bu yılan yılında...

Yılan yılına girmişiz de haberimiz yok! Eski Türkler yılları on iki hayvan adıyla sayarlarmış. Bu sayılara göre de dönemlere ayırırlarmış. En küçük dönem on iki yılmiş; altmış, yüz seksen

yıllık dönemler de varmış. Okurlarımızdan bay Yusuf Uzman'ın gönderdiği ilginç yazıya göre, uğursuz bir yılmiş bu. Gözünüzü korkutmak istemem, ama adı üstünde «yılan yılı»! 6 şubat

1977'de girdiğimiz, bu yıl eski Türklerin inançlarına göre «iyi» geçmeyecekmiş. Yılan yılında, meyveler az olur, kuraklık artar, kışlar uzun ve soğuk geçermiş. Hem ne zaman biteceği de belli değil!

Evet, gerçekten tatsız bir yıl, daha doğrusu bir dönem içindeyiz. Zaten yılan yılının süresi nedir, bilmiyoruz. Bir yıl mı, altı yıl mı, daha mı uzun? Şurası var ki MC'nin işbaşına geçmesinden bu yana, daha doğrusu Bay Demirel'in 1965 te iktidara gelmesinden beri Türkiye toplumunun altı üstüne gelmeye başladı! Bir yanda aydınlanan, bilinçlenen, uyanan emekçi yığınları, okumak, yetişmek, sorunları bilimsel yollarla çözmek isteyen aydınlar, genç yaşta yurt işlerini kendilerine dert edinen, eski kuşakların deyimiyle boylarından büyük girişimlere kalkışan öğrenciler; öte yanda daha çok, daha çok kazanmak isteyenler, politikacılarımızın pek sevdikleri deyimle «somunun adaletle bölüşülmesi»nden hoşlanmayanlar; ulusun gözünü açması, gerçekleri görmesi karşısında bozulanlar, iktidarlارını «kan ve ateş»le, zorbalık güçleriyle ayakta tutmaya çalışanlar...

Eski Türklerin bâtıl inançlarına inanmayın

YAZISIZ

görünen köy ortada! Gün geçmiyor korkunç olaylar duymadan... Bir gece içinde baskınlarla beş-altı yüz yüksek okul öğrencisi tutsak kamplarına sürülen düşman birlikleri gibi toplanıyor. Nedir o görüntüler, yüzlerce gencimiz, ana - baba evladı, ne umutlarla yurdun orasından burasından büyük kente okumaya gönderilmiş değerli varlıklarımız, duvarlara ellerini dayamış bekliyorlar. Bir resimde de pijamalı bir delikanlıyı ensesinden yakalamış sürüklüyorlar. Ne olmuş, ne yapmışlar? İki yurt arasında «savaş» çıkmış gece yarısı. Karşılıklı silâh çekilmiş, kıyamet kopmuş. Kolluk, güçleri, uzman timleri, kişil-

ler gelmişler Site Yurdunu basmışlar kim varsa ayakta, uykuda yakalamış götürmüşler, arama sonunda silâhlar, mermiler bulunmuş. Peki ya karşıdaki Sivas Yurdu? Orada bir şey bulunmuyor, ordan kimse gözaltına alınmıyor?..

Demek devrimcilerin egemen oldukları yurtlarda bulunuyor tüm silâhlar? Peki, karşıdan ateş edenler kimler? Hangi silâhlar? Kamuoyu bu tür savlar önünde şaşırma mı? İlerici, devrimci gençler hem oradan, hem buradan mı ateş ediyorlar kendi kendilerine?.. Sonra savaşıma geçmiş bir genç bu işi pijamayla mı yapar? Yataktan kaldırıp gözaltına almak ne demektir? Niye bir yanlı tutum, bir yanlı davranış? Çatışma varsa iki yanlıdır bu. Aşırı sağ mı, komando mu? Onların dokunulmazlıkları var sanki! Devrimci mi, ilerici mi, CHP'nin demokratik sol görüşlerinden yana mı, haksızlıklara, cinayetlere karşı mı, alır götürürsün!..

CHP İstanbul Milletvekili Engin Ünsal, Başbakan'a çektiği telgrafta bu baskın olayı için şöyle diyor: «Polis öğrencilere savaş tutsağı gibi davranmaktadır.» Sivas ve Kocaeli yurtları sağcı öğrencilerin elinde olduğu için oralardakiler «mills kuvveti» sayılıyor, kimse dokunmuyor onlara, ama Site ve Niğde yurtları ilericilerin elin-

de olduğu için bu yurtlar her fırsatta baskına uğratılıyor, öğrenciler gözaltına alınıyor. Bu açık haksızlık kimin gözünden kaçıyor? Ünsal bu olayı «devrimci avı» diye nitelerken doğruyu belirlemiştir. Başbakan ne yapacak bu tür telgraflara, bildiriye? «Pıllavdan dönenin kaşığı kırılın» demeyecek mi bir kez daha? Eskiden de böyle derdi, yine böyle demekte. Pıllavdan dönenin!... Pıllav dediği bu curcunadır, bu karışıklıktır, bu başıboş vurgun düzenidir, bu tek yönlü uygulamadır. Bir yandan Danıştay'lar, Yargıtay'lar hiçe sayılır, öte yandan yasalara aykırı düşen işlemler ısrarla sürdürülür...

Evet, şubattan beri yılan yılının içindeyiz. Dileğim, en kısa zamanda bu yılan yılından kurtulmaktır. Yılan hiç de hoş gitmeyen bir hayvandır. Gerçi kuyruğuna basılmazsa insana bir şeycik yapmaz derler. Toplumdaki yılanlar çok daha beter işler, oyunlarla aratıyorlar gerçek yılanları... Kirk iki milyonluk koskoca bir ulus yılan yılının uğursuzluklarından kendini nasıl kurtaracak? Tüm yılanları, yılanlıkları ezerek yok ederek... Toplum dev adımlarıyla ilerliyor, aydınlık bir geleceğe doğru, emekçi yığınları, öğrenciler, halk çoğunluğu, köylüler, alın teriyle

geçinen, bu topraklarda barış ve huzur içinde yaşamak istemekten başka bir amacı, bir ereği olmayan milyonlar milyonlar... Bir avuç çıkarıcı, bir avuç bencil kişi, bir avuç halk düşmanı bu dev yürüyüşü engelleyebilir mi? Tüm yılanları dizseler karşısına, tüm yılanlıkları sıralasalar, halkımızın bilinçli atılımını durduramazlar. Görüyoruz, duyuyoruz, anlıyoruz. Bu birikim, bu bilinç bir patlayışla gücünü kanıtlayacak elbet. Oy sandıklarında...

Oktaç AKBAL
6 Nisan

Bozkurt yaşamı...

Holding profesörü, sosyete dilberi, sayın muhbir vatandaş, işkence uzmanı, butik faresi, mafia kabadayısı yap-sat zengini, aranjman solist, hôtüröf sanat güneşi, oryantal göbek dansöz, montaj ve ambalaj sanayicisi, Morrison politikacısı, alafranga şeriatçı ve komprador iş adamından sonra; kökü dışarıda kapitalizm kendine uygun milliyetçi tipini de türetti.

Ve şimdi üretiyor.

Alman emperyalizminin Osmanlı devletine Goben ve Breslav'la birlikte sattığı pantürkizmden esinlenen yeni milliyetçi tipinin adı kısaca bozkurttur. Bozkurt ne demek? Artık herkes öğreniyor bozkurtun ne demek olduğunu ve öğrenecek. Türkiye'de bu tür yurttaş, ayrıcalıklı bir kimliğe sahiptir ve birinci sınıf tarife girer. Kafada kalpak, omuzda sadak, elde zincir, kıçta tabanca, ayakta çizmesiyle bozkurt masallardaki gibi zaman - zaman ulumaya başlar:

— Uuuuuuuuuuu...

— Ne oluyor?

— Burnuma insan etli kokuyor.

— Yapma!.

— Evet, bir solcunun kokusunu aldım. Er-genekon'dan Altay'lara dek bileğimin gücüne hahayt dedirten ben, yurdumun bozkırlarında solculara soluk aldırılmam.

— Peki ne yapmalı?

— Tanrı dağı kadar Türk, Hıra dağı kadar Müslüman olmalı; titreyip kendine dönmeli...

— Nasıl?

— Göğsüne bozkurtun rozetini asarsın, beline zincir takarsın, sokakta kafakol kırarsın, son-ra yan gelir yatarsın.

— Peki, nasıl yaşayacaksın?

— Lâfa bak! Ak süt emmiş Türk nasıl yasar? Bol kimiz içen, bol et yer...

— Onu demek istemedim; ne iş tutacak, geçimini nasıl sağlayacaksın?

— Hah hah hah. hoh hoh hoh, hih hih hih...

Bozkurt nasıl geçinir yahu? İşçi fabrikaya mı girmek istiyor? Bastıracak 500 bankonotu bozkurta.. Öğrenci sınıf geçmek mi istiyor? Bastıracak 250 kâğıdı bozkurta... Yurttaş dayak ye-

meden yaşamak mı istiyor? Bastıracak 1000 lı-rayı bozkurta... Banka, işyeri mağazada bozkurta çek yazılacak; MHP'nin Bakanlıkları ve Bakanlıklara bağlı tüm devlet örgütleri bozkurt için çalışacak. Ama bozkurt çalışmayacak, Geçende Elâzığ Ünivesitesinde olan, çoktan beri ülkenin her yanında oluyor. Bozkurt hocanın odasına dâhior:

— Yaz: 647, 838, 915, 342...

— Nedir bunlar?

— Bunlar sınıftaki bozkurtların numaraları! Bunlar çalışmasalar da sınıf geçecekler; solcular çalışsalar da sınıf geçemeyecekler; anladın mı.

— Terbiyesizlik etme, çık dışarı.

— Ya öyle mi!. Uuuuuuuuu... Uuuuuuuuu... Uuuuuuuuu...

Ve kurt sürüşü hocanın üstüne... Al sana, al sana, al sana... Hoca her ne kadar profesör olmuşsa da Tanrıdaki kadar Türk, Hıra dağı kadar müslüman olamamış demek; ve artık herkesin öyle olması gerek Çünkü bozkurtlar öyle istiyorlar; başbuğlarından öyle emir almışlar. Emir büyük yerden geliyor. Bakanlıkların boş odalarına, dolu salonlarına, kamu kuruluşlarının koridorlarına, merdiven altlarına, kapı aralıklarına, tuvaletlerine yeni masalar yerleştiriliyor bozkurtlar için... Her yana bozkurtlar alınıyor; devletin içinde milis gibi, ajan gibi iş görmeleri için... Duyduk duymadık demeyin ey boş gezennin boş kalfaları, kent bülbülleri, kasaba haytaları; nerede eli ayağı tutar, bıçak zincir kullanmasını bilir becerikliler varsa, koşup kayıtlarını yaptırınsınlar, seferberliğe katılınsınlar. Üç milyon işsiz yaşadığı Türkiye'de Morriöncülerin inayeti ve kökü dışarda kapitalizmin cinayetiyle iktidara tırmanan bozkurtlar geliyor, savulun... Haydi hepimiz bu seferberliğe katılalım, kimiz içelim, adam dövelim, zincir savuralım, bıçak atalım, titreyip kendimize gelerek uluyalım:

— Uuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu...

İhan SFLOUK
2 Kasım

Devleti kurtarmalı!

Kırmızı plâkalarıyla makam arabaları, kocaman Bakanlık odaları; selâma duran polisler; önünü ilikleyip konuşan Genel Müdürler; burnunda fors dalgalandıran otomobiller; uzun koridorlarda yılanmış odacılar; kapağında kırmızı ayılı dosyalar; çok gizli toplantılar; ve önemli konuşmalar...

Aldanmayın bu görünüme bakarak.

Başkent, gerçekte acıklı bir güldürünün keşmekeşi içinde yaşıyor. Gencecik insanlar öldürülme, yurtseverlik duyguları ağır basmasa, oturup kahkahalarla gülmek gerekir. İş, ciddiyetini öylesine yitirmiştir ki, çok ciddi bir kerteğe ulaşmıştır.

Belki bu noktaya varılması amaçlanmıştır. Türkiye'yi Amerika güdümünde bir operet cumhuriyetine dönüştürmek isteyenler, hırsla çabalamaktadırlar. Bunlar öyle bir toplum özlüyorlar ki, çirkef yığınları üstünde yükselen görkemli saraylarda bir azınlık, tüm ulusal gelirle istediği gibi kumar oynasın. Her kesimiyle dışa ba-

ler, öylesine büyük başarılar kazanmışlardır ki, insan şaşıyor.

İş, bu noktaya vardıkdan sonra neler olur? Ya da neler olmaz?

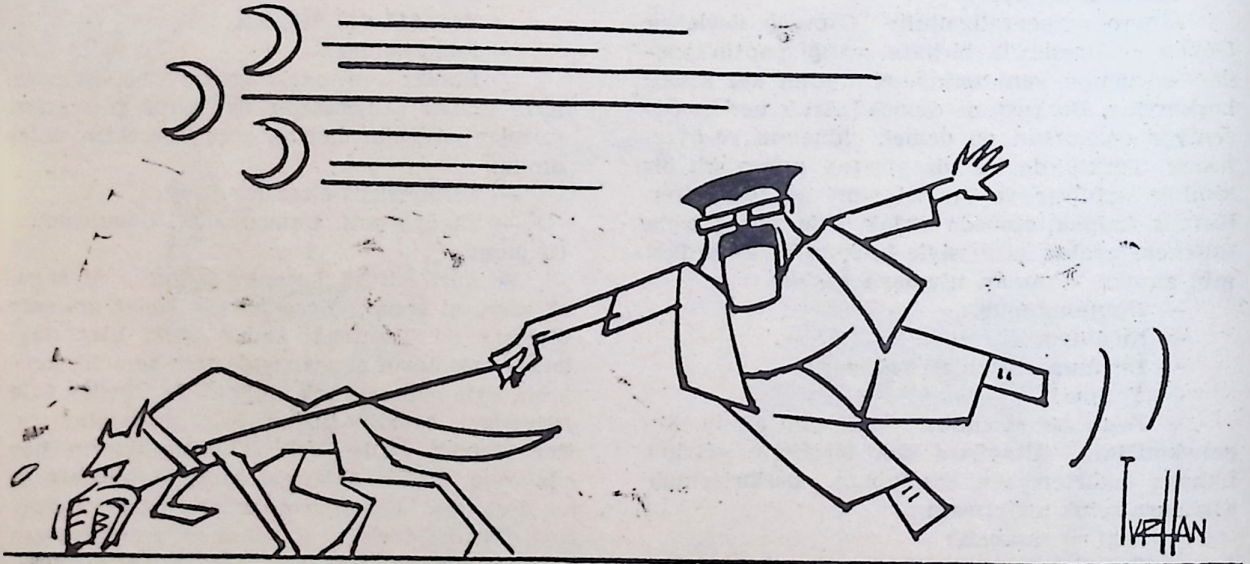
Şimdi iktidar yanlısı gazeteler, Milli Güvenlik Kurulunun son toplantısını dillerine dolayarak halkı tehdit yoluna başvuruyorlar. Söyledikleri lâflar:

— Bu devlet sahipsiz değildir...

— Son Türk devleti yıkılmayacak...

— Devleti kurtaracağız..

Dillerinin altındaki bakla nedir? Bilmiyen kaldı mı? İstiyorlar ki ordu gelsin; oluşturdukları çirkefin bütün sorumlunu üstüne alsın; pisliklerin, yolsuzlukların, soygunların, rüşvetlerin üstüne sünger çeksin; solun üstüne hışımla gitsin; korku ve baskı ortamında olağanüstü mahkemeler kursun; üç-beş genç insanı assın; işçinin ücretini, memurun maaşını, köylünün gelirini kısıtlasın. Ordu bu işleri yaparken, sermaye çevrelerinin sivil politikacıları geride kalıp sipe-

KORKUT ÖZAL İZ PEŞİNDE...

ğimli bir ülke olalım. Yurdumuza değgin kararlar, sınırlar ötesindeki büyük çıkar kumpanyalarının yönetim kurallarında verilsin. Yurt ekonomisi yapay milyonerler aracılığıyla kapitalizmin ağababalarına bağlansın. Halk, umutsuzluğun molozlarında debelenip dursun. Bilim yuvaları, güdümlü bağınazlık tekkelerine benzesin. Aydınlığa düşmanların ortaklığında kurulan karanlık işler anonim şirketi, yurdu kasıp kavursun. Yurttaşlar, birbirine düşman; ülkede yaşayan pişman: Zulüm ve baskıdan el-aman...

Adım adım bu bataklığa doğru itilmektedir. Türkiye. Ve ülkeyi bu yöne sürüklemek isteyen-

re yatsın. Sıkıyönetim mi, çok sıkı yönetim mi, her neyse, silahlı kuvvetler maşa gibi kullanılsın. Herşey olup bittikten sonra kapılar yine açılsın, iktidar yine ağalara, kompradorlara sunulsun: Herkes ağız birliğiyle bağırılsın:

— Sivil yönetime dönüyoruz: Yaşasın demokراسi!

Ve olağanüstü askeri rejimde sağlanmış olanaklar, bizim sermaye çevrelerine sunuldu mu: Üç-beş yıl daha ya-hey...

Ordunun üst kademesini bu oyunun tuzaklarına çekmek için vargüçleriyle çabalayanlar, ne yazık ki bugün iktidarın göbeğine yuvalan-

mişlardır; «Cumhuriyeti büyük tehlikelerin beklediğini, devleti kurtarmak gerektiğini» kanıtlamak yolunda ellerindeki bütün yetkileri, araçları, aygıtları, örgütleri kullanmaktadırlar. Ne var ki ordu üst yönetiminin böyle bir oyuna gelmesi olası değildir. Çünkü yakın geçmişte yararlı bir deneyimden geçmişlerdir.

Bugün «Devlet sahipsiz değildir» diye bağırırlar, «Devleti kurtaracağız» diye çağırırlar, ortada devlet mi bıraktılar ki? Devleti için-için kemirip yiyenler bunlardır. Çünkü yer yüzünde hangi tür devlet olursa olsun, böylesine bir keş-

mekeş ve ciddiyetsizlik içinde yönetilemez.

Ülkeyi cephelere bölen, sınıflar arasında uçurumları derinleştiren, ırkçılığa varan bağnazlık, kör-inancı aşan mezhepçilikle toplumu parça parça parçalayıp birbirine düşmanlaştıran politikayı MC ortaklığı üretiyor. Şimdi bu ortaklık bozguna uğradığı için bar-bar bağırmaktadır:

— Devleti kurtarmalı!

Evet, devleti kurtarmalı.

Ama sizin elinizden...

İlhan SELÇUK

2 Mart

Birbirine bağlı...

1 Mayıs işçi bayramını kundaklamakla MC başarı sağladı mı? Görünüşe bakarsanız sağladı. Şimdi herkes bu işi konuşuyor. Ülkenin bir yerinde deprem olduğu zaman, tüm gazeteler olayın üstüne yüklenirler. Yıkıntılar, ölümler, yaralılar, demeçler, ayrıntılar, acıklı öyküler sergilenir. Herşey unutulur, deprem konuşulur. 1 Mayıs'ı kundaklıyanlar, bu bakımdan başarı sağladılar. Hayat pahalılığı, seçimler, ön seçimler, herşey silindi. Ölüm, baskın, tabanca, sten, korku, dehşet gündemde.

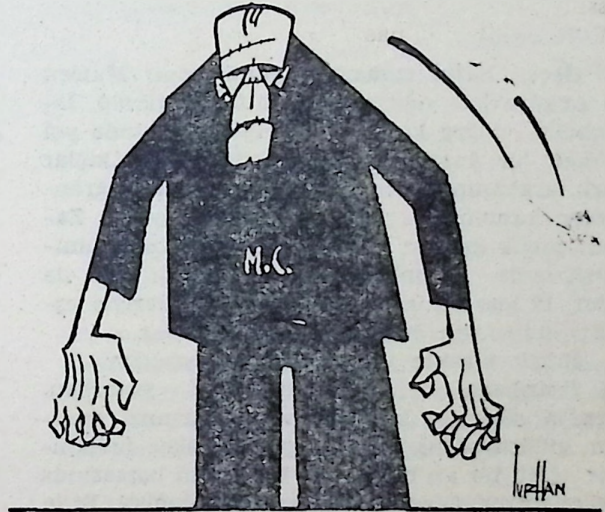
Sema Yüksel bizim gazetenin genç muhabirlerindendir. Hep gülümseyen bir genç kızdır. Üstad Elif Naci bir resmini yapmıştı. İyi olmuş muydu, bilemem! Dün Sema'yı gördüm. Yine gülümsüyordu; ama gözü morarmıştı. Ne olmuştu? Sema görevini yaparken toplum polisi kızı yumruklamıştı. Bayılmıştı Sema; ayılınca tekmelemeye başlamışlardı. Polislerden biri öfkeyle söylenmişti.

— Sizin gazete bizim hakkımızda kötü şeyler yazıyor.

Toplum polisi ne bilsindi çevresinde olan bitenin anlamını? Doğru nedir, eğri nedir öğretmemişlerdi Yaşamı da cehennem gibiydi. Yatakhane, yemekhanede, otobüste, kavga meydanında dönenip duruyordu. Dünya bu muydu? Kalk desinler kalksın, vur desinler vursun, dövüş desinler dövüşsün... Sabahın köründen akşamın karanlığına dek, otobüslerle ordan oraya, taşına taşına, dövüşe dövüşe canavarlaşır insan... Hincını önüne çıkan genç kızdan çıkarmaya çabalar. Yaşama karşı tepkiler içindedir delikanlı polis. Bilmez ki, o genç kız, kendisi için çalışıyor. Onun ve ona benzeyenlerin haklarını savunmak için koşuyor. Kızmak yanlış toplum polisine. Genç yaşında şartlandırılmış bir kişidir o.

Ülkeyi çatışma ortamına sürüklemek, ve hal-

kı birbirine düşürerek egemenliklerini sürdürmek isteyenler, dünyanın her yanında Türkiye'deki yöntemleri kullanırlar. Toplum polisi gazeteciye kızar, öğrenci arkadaşına bozulur, işçi memura öfkelenir. Aynı tuzağa girdik. Öfkeli bir

KORKU KAHRAMANI — «BEN GİDERSEM KOMONİZM GELİR»

toplum olduk. Niçin? Çelişkileri bu ölçüde keskinleşen bir toplumda kanlı çatışmaların çıkmasına şaşılır mı?

Avşa'nın Çukurköy'ünden şoför Mehmet Tokatlı «Bir şoförün dilinden» başlığıyla bir mektup yollamış. Olduğu gibi sunuyorum:

«1973'te Ecevit Hükümeti kurduğu zaman tüm parti liderleri konuşma yapmıştı. Biz de şoförler kahvesinde bütün arkadaşlar toplu halde dinledik. Sayın Feyzloğlu güler ve dalga geçerek Ecevit'in yaptığı zamlardan konuştu. Pahalılıktan konuştu. Şu sözleri aklımdan çıkmadı:

Ecevit, acemi şoförler gibi fren yerine gaza bastı, demişti Feyzioğlu. Şimdi MC'nin acaba fren pedalı mı koptu? Şimdi bakın şu gidişe:

Ecevit döneminde Ford kamyon 210 bin, MC' de 600 bin... Ecevit'te Man otobüs 650 bin, MC' de 1.300.000... Ecevit zamanı Mercedes otobüs 750 bin, MC'de 1,5 milyon... Ecevit'te Röno taksi 74 bin, MC'de 150 bin... Ecevit dönemi Murat taksi 55 bin, MC'de 130 bin... Lâstikler 1200 - 1400 idi, şimdi 3500 - 4000...

Ne ararsan yok, ne alırken karaborsa...

Demir lâzımsa bir din hocasından MSP kartı al; git 58 kuruşa temin et... Bir resmi işe girmek istersen AP Başkanından kart al... Abiciğim bu yazımı yayınlarsan çok memnun oluruz. Onlar da halk uyumuyor desinler.»

Şoför Mehmet'in mektubu bilmem ki ilgi çekti mi?

Çünkü bugün de 1 Mayıs'tan söz açıp kanlı olayların analizini yapmak gerekiyordu. Gerçek-

te kanlı olayların nedenleri Şoför Mehmet arkadaşımızın mektubunda yazılı. Bir ülkede fiyatlar iki yılda böylesine hızlandı mı, sömürünün freni yok demektir. Türkiye gibi avanta para kazanılan toplumda, çelişkiler hızla keskinleşir, sınırlar gerilir, Sömürücüler tatlı-balı egemenliği bırakmak istemezler; her şeyi göze alırlar bu yolda...

Meydanlarda insanların öldürülmesi bundan...
1 Mayıs'ın kundaklanması bundan...

Toplum polisinin Sema'yı yumruklaması da bundan...

Herşey iyice birbirine bağlı! Halkımız bunu artık iyice anlamalı.

İlhan SELÇUK
6 Mayıs

Anı...

Geçen hafta cumartesi günü Umur Mumcu ile Ankara'dan yola çıktık. Kötü bir gündü. İstanbul'a doğru kar, sis ve yağmur içinde yol alırken bir yandan yarenlik ediyorduk. Dağlar karlı, arabanın içi sıcaktı. Uğur'u ilk kez öğrenciyken tanımıştım. Ali Sirmen'i de öyle... Zaman çabuk geçiyor. 1960'ların ilk yarısında üniversitelerde öğrenciliklerini sürdüren Ali ile Uğur, 12 Mart sınavını devrimci kişilikleriyle aşıtlar; ülkemizin özgün yazarları oldular.

Şimdi birlikte ve yanyana çalışıyoruz.

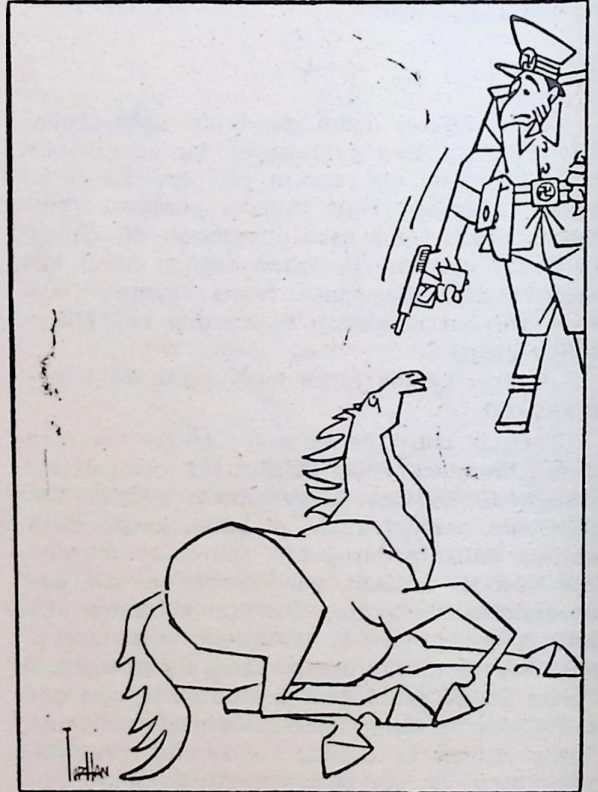
İstanbul'a doğru kilometreleri yutarken, Uğur'la söyleşiyi koyulaştırıp, anılarımızı eşeliyor, gülüşüyorduk. Anılar, gün geçtikçe ballanıyor. Kötü bir an bile insan belleğinin borsasında değerlendiriliyor. Çocukken dikkatimi çekmişti. Evde, bayat ekmekler atılmaz, saklanırdı. Sonra bir gün kasaptan et alındığında, bu ekmekler ısıtılır, kıymayla yoğrulup köfte yapılırdı. Köfte, ızgarada piştikçe, mutfak dumanlanır, iştah açıcı bir koku ortalığı kaplardı. Anılar da bayat ekmekler gibidir. Sonradan işe yararlar. Yılların dersleriyle olgunlaşan kişi, anılarını tazeleyip yeni bilgileriyle yoğurduğu zaman, okurun karşısına kurduğu sofranın en güzel yemeğini çıkarabilir.

Yol boyunca birkaç 12 Mart olayı anlattım. Uğur:

— Ağabey, dedi bunları yazsana!

Çoktan beri irdelediğim bir konuydu bu, 12 Mart için çok yazıldı; yazılıyor. Anı, roman, öykü, inceleme, araştırma... İçlerinde çok yararlı olanlar, sanat değeri taşıyanlar, tarihsel belge niteliğine erişenler var. 12 Mart furyasından ya-

rarlanıp külâh kapmak isteyenlerin ticari çabaları da azımsanmıyacak düzeydedir.

ATLARI DA VURURLAR..

Ama bir soru öteden beri kafama takılı durur: Acaba 12 Mart geçti mi?

Bana kalırsa 12 Mart'ı yaşamayı sürdürüyorum. Hem de tüm sıcaklığıyla... 12 Mart için yazılacak olanlar, daha anlaşılmamıştır. Öyle bir dönemdeyiz ki, bugün İstanbul'un bir meyhanesine, ya da Ankara'nın bir lokantasına gitmeniz rastlayabilirsiniz; İşkenceci bir masada içiyor, kurban yandaki masada. Toplumun bugünkü karanlığı yarasa düzenine elverişli olduğundan, cellâtlar kara maskeleriyle aramızda dolaşıp, her aybaşı bordrolarını imzalıyor, aylıklarını da cebe indiriyorlar. Devrimciler ise baskılarla kurtulmuş değiller.

Evet, 12 Mart'ı yaşıyoruz.

1972 yılında Erenköy'deki ünlü İşkence köşkünde bir ay kaldım. Bir bahçe içindeydi köşk. Aşağıda özel eğitim görmüş kurt köpekleri dolaşıyordu. Bir gün hücremde yatağın içinde zincirli yatarken, bu köpeklerden birini getirdiler. Köpek de zincire bağlıydı, ve zorla tutuyorlardı. Hayvan yatağın kıyısına sokuldu. Aramızda on santim var, yok. Bakışıyoruz. Köpek gözünü ilk kez çok yakından gördüm; bakışını anlamaya çalıştım.

Hayvanı tutan:

— Bak, dedi, en küçük bir kıvılcığında kapar.

Bir süre öyle kaldık. Zamanı bilemem. Sonra hayvanı çekmeye sahibinin gücü yetmedi. Zorla ayırıp götürdüler.

Onlar gittikten sonra düşündüm.

Köpek eğitilmiş, şartlandırılmıştı. Beni düşünmüyordu. Bilinçsizdi hayvancamız. Yemeğini veriyorlardı, yatağını ve sıcak kulübesini sağlıyorlardı. Onun suçu yoktu. Ama köpeği zincirinden tutan gök rengi giysili yağız adam da eğitilmiş, şartlandırılmıştı. Görevini yaptığını sanıyordu. Onun üstündeki de öyleydi. Erenköy'de köşkün içinde bu türde eğitilmiş, çok görevli vardı.

Bizim işimiz, onlarla değil; onları efendile-riyledir.

Aradan zaman geçtikçe, bu gerçeği daha iyi değerlendirmeye çalıştım. İşkencecilerin ruhsal açmazlarını biliyorum ama, robotlaştıklarını da yakından izledim. İşlemesi gereken bir aygıtın, vidalarıyla dişlileri bunlar...

İşkence ülkemizde kurumlaşmıştır.

Bu kurumu yıkmak zorundayız.

Ve bu zorunluğun kavgasını sürdürüyoruz. Bir gün anılarını belki yazacağım. Ama şimdi kavganın içindeyiz. Geçmiş değil, günümüzü yaşıyoruz. Anılarımızı yazacağımıza, yaşamımıza anılar katıyoruz. Bu arada bir anımdan söz açtığım zaman, bugünkü gibi olsun isterim. Yani bilincimizi bilesin; sürdürdüğümüz savaşımın çorbasına bir tutam tuz olsun.

İhan SELÇUK

24 Mart

Kitaplarda 12 Mart

Bir dönemin tarihini, hele aradan uzunca bir zaman geçmeden yazabilmek kolay değil. Ele alınan dönemin genel tarihsel gelişme çizgisi içinde «olağan»ın dışına çıkan ve gerek ekonomik, gerekse siyasal açıdan önemli düğümlerin çözüldüğü ve yenilerinin tohumlarının atıldığı bir nitelikte olması bu güçlüğü daha da belirginleştiriyor.

«12 Mart olayı» ve adını bu olaydan alan «12 Mart dönemi» bu özellikleri bütünüyle taşıyor. Yakın tarihimiz içinde belki de yorumlanması en güç dönem bu. Tabii güçlük biraz da bu tarihi hangi açıdan yazmayı amaçladığınıza bağlı. Siyasal ya da hukuki açıdan görelli bir kolaylığa sahipsiniz Ne de olsa herhangi bir dönemin gözlemlenmesi en kolay yanları bunlar. Bugün için 12 Mart döneminin bu açılarından yeterince yorumlandığını, açıklandığını ve eleştirildiğini söyleyebiliriz. Peki ama aynı yeterlilik, üzerine bu siyasal ve hukuki boyutların inşa edilmiş olduğu ekonomik temel için de geçerli mi? Bu soruyu yanıtlayabilmek için bugüne dek yazılıp çizilenlere bir bakmak gerek.

12 Mart döneminin temelinde yatan gelişmeleri ele alan ve açıklamaya çalışan araştırmala-

rın sayısı 10'u geçmiyor henüz. Ayrıca bunların çoğu soruna yalnızca bir bölüm ya da birkaç sayfa ayırmış çalışmalar. Ama bazen birkaç sayfalık bir açıklama birkaç kitaplık bir araştırmadan daha aydınlatıcı olabiliyor.

ÇELİŞKİ «DEMİREL YÖNETİMİ» İLE «İMTİYAZLI ZÜMRELER» ARASINDA MI?

Bütün bu çalışmalardan ortaya çıkan ilk özellik hemen hemen her yazarın 12 Mart dönemini ve bu döneme yol açan gelişmeleri açıklarken farklı bir etmene ağırlık tanıması. Ama hepsi içinde en farklı yorumu İsmail Cem (1) getiriyor. 1971 öncesi gelişmeleri özetlerken şöyle diyor Cem: «... «ilerletici» ve her şeye rağmen «hürriyetçi» bir fonksiyon taşıyan AP, kendi ekonomik büyüme tutkusunun kaçınılmaz biçimde halk yığınlarında yarattığı siyasal hareketliliği, gelişen sol düşünceleri ve sınırlarını aşan demokratik hakları önlememiş, önleyememiştir... Demirel yönetiminin ekonomik gelişmenin ve kitle çıkarlarının gerektirdiği «geçmiş oranla daha az bağımlı» bir dış siyaset izlemesi; iş ve dış hâkim zümrelerden bazılarının ve bağımlılıktan

yana olanların tepkisini çekmiştir.» Bir siyasal örgüt olarak AP'nin dayandığı çıkar çevreleri ve sermaye gruplarından yola çıkmak yerine «ilerletici», «hürriyetçi», «geçmişe oranla daha az bağımlı bir dış siyasetten» ve «ekonomik büyümeden yana» olarak nitelediği «Demirel yönetimi» gibi çözümleme açısından son derece yanıltıcı bir kavramdan hareket eden Cem, devam ediyor: «Demirel hükümetinin istifasına yol açan muhtıra, Demirel yönetimiyle Türkiye'nin imtiyazlı zümreleri arasında bir süredir keskinleşen çelişmelerin kaçınılmaz sonucu olarak değerlendirilebilir. Gerçekten de, Demirel yönetiminin Türkiye'deki gelişmelere ayak uydurma çabasına girmesi çeşitli hâkim zümrelerdeki dayanaklarını sarsmış, bu zümrelerin açık ve örtülü tepkisi bunalımlara ve giderek bir darbe ortamının yaratılmasına yol açmıştır.» «Demirel yönetiminin» bazı «imtiyazlı zümreler»le çeliştigiine katılmak mümkün ama bunun «imtiyazlı zümreler»in bir başka bölümünün çıkarları adına yürütülen politikadan doğduğunu ve dolayısıyla çelişmenin «Demirel yönetimi»yle «imtiyazlı zümreler» arasında değil de, «Demirel yönetimi»nin temsil ettiği zümreler»le bunun dışında kalan «imtiyazlı zümreler» arasında olduğunu belirtmemek, bizi adefâ «Demirel yönetimi»nin «imtiyazsız zümreler» adına hareket ettiği yargısına götürür ki, bunu AP tarihinin hiçbir dönemi için söylemek mümkün olmasa gerek.

Ancak, bu noktada Cem'in yargılarını paylaşan hatta ondan daha da vurgulu bir biçimde ifade eden Ali Gevgilili (2) var. 1970'ler Türkiye'sini tarım ekonomisinden sanayi ekonomisine geçiş aşamasındaki bir ülke olarak tanımlayan Gevgilili'nin bu konudaki görüşleri şöyle: «Toplumu kendi doğal gelişim temposundan çok daha büyük bir hızla ileriye götürmüş olan... orta sınıf kökenli grupları değil, geniş işçi ve köylü yığınlarını kalkınmadan yararlandırmayı tercih eden ...emperyalizmin bazı pratikleriyle çelişkiye düşen. Türkiye'de dinamizmi yaratan... «dinamizmini» geniş köylü yığınlarının daha iyi bir dünya ve daha geniş demokratik özgürlükler için duyduğu özlemlerden alan AP... toplumun alacağı yeni biçim içinde önceliği büyük sanayi burjuvazisi ile işçisi ve köylüsü le geniş üretici güçlere vermeğe çalışıyordu.» Yine Gevgilili'ye göre «gelişmek ve ilerlemek isteyen yeni Türk toplumu, var olan koşullar altında, ifadesini ancak AP'de bulabilirdi» ve «kapitalizmi daha ileri aşamalara götürebilecek durumdaki büyük burjuvazi ile yoksul halk çoğunluğu arasında bir ittifak süregeldiğinden» çelişki bu güçlerle «küçük burjuvazi» arasındaydı.

Ancak Cem ve Gevgilili'nin görüşlerini birer istisna olarak kabul etmek gerek 12 Mart'a ilişkin öteki çalışmalar birçok noktada farklılaşsalar da bu konuda genel kanıdan ayrı düşen yalnızca bu iki yazar oluyor. Farklılaşmalardan önce varılan ortak yargıları sıralamakta yarar var. Bunlar kabaca, «12 Mart hareketinin genel ola-

rak egemen sınıflar ve özel olarak egemen sınıfların bir bölümünün lehine bir müdahale olduğu» «Bir ekonomik ve toplumsal bunalım sonucunda ortaya çıktığı» ve «Bu bunalımı aşmak üzere ordunun egemen çevrelerinin egemen sınıfla bütünleşerek hareket ettiği» biçiminde özetlenebilir. Ancak son derece genel yargılar

(TURHAN)

hepsi de. Çözümleme açısından bizi pek ileri götürecek nitelikte değil.

Bu genel ortak yargılar en açık biçimiyle Stefanos Yerasimos'un (3) çalışmasında şöyle dile getiriliyor: «Emperyalizmin ve onun temel müttetiki yerli büyük mali ve sanayi burjuvazisinin

başlıca amacı, bu grupların gelişmesine ket vuran tüm engellerin kaldırılmasını sağlamak için 1961 Anayasa'sının getirdiği rejimi değiştirmek olmuştur». Bu noktada iki soru yöneltilebilir. Yerasimos'a: birincisi 1971 Türkiye'sinde «Yerli büyük mali ve sınai burjuvazi»nin çıkarlarının aynı doğrultuda olup olmadığı. Tabii bu yargının doğrulanması için bu iki burjuvazi grubunun çıkarlarının bütünüyle aynı doğrultuda olması gerekmez ama özel olarak 12 Mart hareketinde bunların bütünüle bütünleşmediklerinin araştırılması gerekir. Bu konuda başta Gevgilili olmak üzere bir çok yazar farklı kanıdalar: «Bankalar uyguladıkları yüksek faiz hadleriyle sanayinin kârların dolaylı yollardan geniş ölçüde «ortak» olmaktadır. 1970'ler bu ortaklığın sona ereceği, sanayi sermayesinin özgür gelişimini arayacağı dönemdir» Getirilebilecek ikinci soru 1961 Anayasası'nın «Emperyalizmin ve onun temel müttefiki yerli büyük mali ve sınai burjuvazi»nin gelişmesine ne yönde ket vurduğudur. Bunu yine genel bir anlatımla «1961 Anayasası'nın getirdiği rejim içinde büyük toprak sahiplerince denetimde tutulan bir meclis»in varlığıyla açıklayan yazar «bu durumun büyük kent burjuvazisinin arzuladığı dönüşümleri yapmayı olanaksızlaştırdığı»nı öne sürüyor.

Önce Yerasimos'un «kent burjuvazisi» kavramını eleştirmek gerek. Böyle bir kavramın «ithalat ve ihracatçı tüccarı» da içermesi gerektir ki, 12 Mart öncesinde de sonrasında da bu grubun özellikle sanayi sermayesiyle uyum içinde olduğunu söylemek güç. Ayrıca değer yarasası temelinde hareket eden bir çözümlemenin burjuvazi gruplarını yerleşme merkezlerine göre değil de en genelde sahip oldukları sermayenin üretim ya da dolaşım sürecinde aldığı yere göre sınıflandırması gerekir. Örneğin, üretken sermaye yanı sanayi sermayesi, mali sermaye ve ticaret sermayesi gibi. Tabii soruna bakış açımız bazı özellikleri vurgulamamızı ve dolayısıyla genelden özele doğru ilerleyerek yeni kategoriler üretmemizi zorunlu kılabilir: Örneğin, montaj sanayii, imalat sanayii gibi Ancak «kent burjuvazisi» gibi bir kavramın nereden bakarsak bakalım pek anlamlı olmayacağı açık. Bununla birlikte asıl önemli noktada, yani mecliste açıkça ifadesini bulan güçler dengesinin başta sanayi sermayesi olmak üzere egemen sınıfların bir bölümünün «arzuladığı dönüşümleri yapmayı olanaksızlaştırdığı» noktasında Yerasimos'a katılmak gerek. Zaten araştırmacıların çoğunun bu yargıyı paylaşmaktan da öte somut kanıtlar getirdiklerini söyleyebiliriz. Ancak 12 Mart'tan sonra kurulan yeni denge içinde egemen sınıfın çeşitli kesimlerinin birbirlerine ne ölçüde üstünlük sağlayabildikleri ve bazılarının siyasal iktidarın dışına atmayı ne ölçüde başarabildikleri ayrı bir soru. Günümüzün siyasal iktidarının bile böyle bir güçler dengesine dayanması bize bunun büyük ölçüde gerçekleştirilemediği yolunda yeterli bir gösterge sağlamaktadır.

Yerasimos haklı olarak «1971 bunalımı yalnızca siyasal çelişkilerin değil ekonomik çelişkilerin de sonucudur» diye belirttikten sonra bu ekonomik bunalımın temel nedenini 1970 yılındaki üretim düşüklüğüne bağlıyor. Yazara göre «bir montaj sanayii olarak niteliyebileceğimiz imalat sanayiinin işleyebilmesi için durmadan artan miktarlarda ham maddeye ve ithal edilmesi gereken teçhizat mallarına ihtiyaç vardır. Oysa ithalat doğrudan tarım ürünlerinin ihracatına ve dolaylı olarak ödemeler dengesine bağlıdır. 1970'de pamuk hariç.. geleneksel ürünlerin ihracı bir önceki yıla göre düşüktür. Üretimin (düşüklüğünün) dünya fiyatlarının ve devalüasyonun birleşik etkilerine dayanan bu düşüş 1963'ten beri en önemli dış ticaret açığına yol açmıştır» Gerçekten 1970 yılında dış ticaret açığı bir yıl öncesine oranla yüzde 50'lik bir artışla 360 milyon dolara yükselmiştir ama işçi dövizlerindeki yüzde 100'lük artış bu açığı büyük ölçüde kapamış ve genel olarak dış ödemeler dengesi açığının 1960'dakine yakın bir yerde kalmasını sağlamıştır. Dolayısıyla dış ticaret açığını bunalımın altında yatan en önemli etkenlerden biri olarak görmek yanlış olacaktır.

Yerasimos'a göre 1970 Türkiye'sinde sanayi sermayesinin bir başka sorunu da «finansman» sıkıntısı çekmesidir. Ancak kapitalist düzen içinde «finansman» sıkıntısının her zaman var olduğu ve 1970'de özel sektöre ayrılan kredilerin önceki yılları önemli bir miktarda aştığı düşünülürse sorunu başka bir biçimde formüle etmek zorunluluğu ortaya çıkar.

ORTAKPAZAR TEKELEŞMEYİ ZORUNLU KILIYOR

Neden 1970'ler Türkiye'sinde sanayi sermayesi mevcut ekonomik durumdan hoşnut kalmamakta ve özel gelişme ve büyüme olanakları aramaktadır?

Oya Baydar (4) bunu «Kapitalist evrimin koşulları ve Ortakpazar olgusu karşısında, sanayiinin mümkün olduğu kadar ileri teknoloji kullanmak, büyük ölçekli firmalarda örgütlenmek zorunda» oluşu ile açıklıyor. Yani bir bakıma Ortakpazarla rekabet zorunluluğunun getirdiği «özel büyüme» ihtiyacıyla. Oya Baydar'a göre «dış pazarda rekabet olanakları son derece zayıf olan ve bu yüzden iç pazara bütünüyle bağımlı olan tekelci imalat sanayii... 1970 başına gelindiğinde iç pazarın doymuşluğu ve darlığı karşısında üretim düşüklüğü ve pazarlama sorunu ile karşı karşıya kalmıştı». Bu durum «sermaye yönünden güçsüzlük ve yatırımsızlık»a yol açıyordu. «Sanayi sektörünün gayrisafi milli hasıla içindeki payı 1970 yılında ilk defa geriledi... Yatırımlar büyük ölçüde aksadı». Özetle Baydar bunalıma «sermaye birikimi ve gerçekleşme sorunu» açısından yaklaşmaktadır. Buna ağırlık veren öteki yazarlara ve sorunun doğru olarak saptanmasına karşın

formüle edilişteki bazı yanlışların eleştirisine geçmeden önce Yerasimos'un çözümlemesinin dayandığı üçüncü etmeden yani «ekonomik bunalımın ve özel olarak enflasyonun pekiştirdiği toplumsal çelişkilerden» söz etmek gerek. Yazara göre, 15-16 haziran olayları ile doruğuna ulaşan bu toplumsal bunalım sürekli ifadesini ücret artışı taleplerinin ve grevlerinin yoğunlaşmasında bulmaktadır. Ancak burada belirtilmesi gerek ki, sermaye açısından bu taleplerin gerçek ücretlerde bir artışa yol açması, sorunun öteki boyutundan yani uzlaşmazlık sonucu ortaya çıkan grevlerin özellikle 1969 ve 1970'de son derece artmış olması ve dolayısıyla toplam olarak bu iki yıl içinde 550 bini aşan işgücünün kaybolmasına yol açmasından çok daha önemlidir. Çünkü Yalçın Küçük'ün vurguladığı gibi imalat sanayiinde zaten kapasite kullanımı çok düşüktür bu nedenle işgünü kaybı ücret artışının yanında son derece küçük bir öneme sahiptir.

Bu konuya ve Yalçın Küçük'ün değerlendirmesine geçmeden önce Yerasimos'un çözümlemesindeki birkaç kuşkuyla noktaya değinelim. Bunlardan birincisi, yazarın «az gelişmiş bir ülke tamamen emperyalizmin vesayeti altında kalarak sanayileşme yoluna girdiği anda, faşizm, egemen sınıfların durumlarını koruyabilmelerinde tek çıkar yol olmaktadır» şeklinde yargısı. Bu yargı önce yerli burjuvazinin emperyalizm karşısında görevli bir özerkliğe sahip olduğunu ve aralarında zaman zaman su yüzüne çıkan önemli çıkar çatışmalarının bulunduğunu yadsıdığı için eleştirilebilir. Ancak konumuz açısından daha da önemli olan «faşizm» konusunda yapılan genelleme ve 12 Mart rejimine üstü kapalı olarak da olsa bu sıfatın kolaylıkla yakıştırılmış olması. 12 Mart döneminde faşizm özgü bazı yanlar saptama olanağı kuşkusuz var. Ama dönemi «faşist» olarak nitelenmek için gerekli öğelerden çoğunu, başka bir deyişle Hitler Almanyası ve Mussolini İtalyasının temel özelliklerinden çoğunu 171 Türkiye'sinde bulmak da aynı ölçüde olanaksız.

MÜDAHALENİN TEMELİNDE OYAK'IN YATTIĞINI SÖYLEMEK YANLIŞTIR

Bunun dışında Yerasimos'un bir zamanlar genel olarak Türk solunda ve özel olarak Ant Dergisi çevresinde benimsenmiş olan bir görüşü daha var ki, bu çözümlemesinin belki de en güçsüz yönü. Görüş «12 Mart'ta ordunun egemen sınıflar lehine siyasal hayata müdahale edişinin doğrudan ekonomik çıkarlara bağlı olduğu» şeklinde. Buna kanıt olarak «ordu egemen kadrolarının kent büyük burjuvazisinin çıkarlarına kâtilmasının bir aracı olarak OYAK'ı getiren» yazar, böylelikle bir «ekonomizm»e yani her gelişme ve ilişkiyi salt doğrudan ekonomik nedenlere bağlama eğilimine saplanmış oluyor.

12 Mart değerlendirmeleri arasında «ekonomizm»e sapmayan ama olayın temelindeki ekonomik nedenleri alması gerektiği gibi çizen açıklar

malardan biri Yalçın Küçük'e (5) ait. Bazı noktalarda Oya Baydar'ın çözümlemesine son derece yaklaşan ama kendine özgü kanıtlar içeren görüşlerini şöyle dile getiriyor Küçük: «12 Mart Türkiye kapitalizminin içine girmiş olduğu bunalımın bir sonucu olarak ortaya çıktı. Türkiye kapitalizminin, 1971 yılı başına kadar biriken ve iktidardaki sermaye partilerinin çözmeye güçlerinin yetmediği sorunları ortadan kaldırmak için düzenlendi. Temel ve nesnel neden burada yatıyor. Öteki nedenlerin tümü, ancak bu temel nedeni tamamladığı ve bunlara uyduğu ölçüde anlam kazanabilir.» Öğrenci olaylarının 12 Mart'ın gerekçesi olarak gösterilmesini eleştiren ve «bu olayların 12 Mart'ı doğuran gelişmelerin nedeni değil, olsa olsa bir sonucu olarak değerlendirilebileceğini» vurgulayan yazar 12 Mart'ı açıklamada dört siyasal etken sıralıyor. Bunlar AP'nin parçalanması ve dolayısıyla iktidarın güçsüzleşmesi, sermayenin sola doğru yeni açılımlara hazırlanan CHP'ye duyduğu kuşku ve korkuların artması, TİP içinde arınma sürecinin tamamlanması ve 15-16 haziran olayları. Ama Küçük'e göre «bu siyasal gelişmeler de gökten gelen ilhamlar sonucu ortaya çıkmamıştır. Bunlar da gelişen ekonomik sorunların çeşitli siyasal kuruluşlara yansması olarak doğmuştur.» Çözümleme bundan sonra «temel ve nesnel neden»in ne olduğu sorusuna, başka bir ifadeyle «12 Mart'ı doğuran ekonomik gelişmelerin ne olduğu» sorusuna yönelir.

SATILMAYAN MAL STOKLARI BÜYÜYOR

Bu noktanın açıklanmasında iki göstergeye başvuruyor Küçük. Bunlar imalat sanayinin kapasite kullanımını gösteren grafik ile stok miktarını yani satılamayan malları yansıtan tablo. «İkisi birlikte şunu gösteriyor: Türkiye ekonomisi sermayesini tam olarak kullanamamanın yanında satış sorunuyla da karşı karşıya, 1970 yılında özel kesim imalat kolundaki stok artışı 1969 yılının stok artışının iki katından fazla olmuştur... Bu durum, yani sermayenin tam olarak kullanılamaması ve stokların «satılamayan malların» artışı sermaye sahipleri açısından bir bunalımı göstermektedir. Bunalıma ise doğal olarak iktidardaki sermaye partileri çare arayacaklardır. Getirilen önlemler iki adet. Birincisi Personel Yasasıyla memur maaşlarını arttırmak ve tüketim malları sanayiine alıcı yaratmak. İkincisi ise devalüasyon. Bu da dış satışları kolaylaştıracak». Küçük'e göre devalüasyonun bir başka etkisi de «Dış alımları zorlaştırması ve fiyatların artışı hızlandırarak toplu sözleşmelerle elde edilen ücret artışlarının etkisini azaltması». Bu görüş «Büyük sanayicilerin devalüasyondan şikâyetçi olduklarını» öne süren Yerasimos'un yargısıyla çelişiyor. Ancak bu noktada Yerasimos'un devalüasyonun çelişkili etkileri unutarak soruna tek yönlü yaklaşığını belirtmek gerek. «Devalüasyonda sermayenin hiç itirazı yok» demek doğru değil.

diye belirten Küçük, bu hataya düşmemekle birlikte çelişkilerin hangi sektörler arasında olduğu sorusuna pek eğilmiyor. Bunu pazar ve maliyet çözümlemesi ile açıklamak mümkün olsa. Daha açık bir ifadeyle hammaddesini bütünüyle iç pazardan sağlayan ve satışlarının önemli bir bölümünü dış pazarda gerçekleştiren tekstil sanayii ile bir montaj özelliği ağır basan dolayısıyla da devalüasyon sonucu maliyetlerin kaçınılmaz olarak artacağı otomatik sanayi için etkilerin son derece farklı olması doğal.

Çözümlemesini ağırlıklı «pazar sorununa» ya da başka bir deyişle «gerçekleşme yani üretilen malların paraya çevrilmesi sorununa» dayandıran Küçük'e göre 12 Mart'ın getirdikleri arasında yer alan Anayasa değişiklikleri işçi sınıfı ile sermaye arasındaki bölüşümün mücadelesini belirlemesi açısından son derece önemlidir. Bu noktada Oya Baydar ve bir ölçüde Stefanos Yerasimos da aynı görüşü paylaşmaktadır. Gerçekten de 12 Mart'ın sermayeye getirdikleri açısından bakıldığında hem önemli hem de yoğun bir biçimde uygulanabilmiş bir boyuttur bu. Bu uygulanabilmişliği tüm egemen sınıfların bu noktaya uyum içinde olmalarında aramak gerek. 12 Mart sonrasında getirilen yasal çerçeve içinde yürürlükte kalışı yapay olarak uzatılan sıkıyönetim sayesinde ki işçilerin ekonomik mücadeleleri bastırılabilmiş ve gerçek ücretler de son on yıldır ilk kez 1971'de bir düşüş gerçekleştirilebilmiştir. Ancak bu durum «pazar sorununa» ağırlık veren çözümlemelerle ilk bakışta çelişkiymiş gibi görünmektedir. Ücretlerin düşmesinin talebi daha da kısıtlıyacağı ve sorunu daha da pekiştireceği düşünülebilir. Ancak «pazar sorunu»nun özellikle dayanaklı tüketim malları sanayiinde var olduğu ve bu tür malların tüketicilerinin daha çok orta gelir gruplarınca oluşturulduğu göz önüne alındığında bu çelişki ortadan kalkar. Ayrıca işçi ücretlerinin düşürülmesinin artan fiyatlarla birlikte sermayenin kâr oranını yükseltmesi ve birikim sorununa bir çözüm getirmesi bunu daha da anlamlı kılar.

Böyle bir yaklaşım hemen hemen aynı sorunları 1960'larda yaşayan ve aynı tür çözümlere yönelen Brezilya ve Arjantin için de geçerlidir. Özellikle Brezilya'da sık sık yinelenen askeri müdahaleler ve müdahaleler sonucu kurulan askeri rejimler «bağımlı bir ekonomide kaçınılmaz olarak karşılaşılan bu pazar sorununun çözümüne» ağırlık vermiştir. Hatta bu rejimler süresince de bu sorunu bir temel sorun olarak kabul etmişlerdir. Ancak bu sorunu bir temel sorun olarak kabul etmişlerdir. Ancak bu sorunu bir temel sorun olarak kabul etmişlerdir.

Orduda politika

Açık rejim içinde ve askeri rejim içinde de bu sorunu bir temel sorun olarak kabul etmişlerdir. Ancak bu sorunu bir temel sorun olarak kabul etmişlerdir. Ancak bu sorunu bir temel sorun olarak kabul etmişlerdir.

Brezilya'da asgari ücretler düşerken dayanıklı tüketim malları talebini daha büyük ölçüde etkileyebilecek olan ortalama ücretlerin yükselmesi bunun açık bir göstergesidir.

12 Mart'ın açıklanmasında «Sermaye birikimi» sorununa ağır veren bir çözümleme de Ahmet Aker'e (6) ait. Aker bunların yanı sıra «teşvik yoluyla tekelleşme» üzerinde duruyor. Aynı olgu Küçük'ün de, Baydar'ın da çözümlemelerinde önemli bir yer tutuyor. 1967'de yürürlüğe giren ve 1969'da Anayasa Mahkemesince iptal edilmesiyle birlikte başka yollardan uygulanan teşvikler Ahmet Aker'e göre 12 Mart'ın sermayeye getirdiği açılımlar arasında temel yere sahip. Küçümsememesi, ancak tek ve temel neden olarak gösteremeyeceğimiz, abartılmaması gerekli bir olgu bu da.

12 Mart'a ilişkin bir çok genel doğruyu paylaşan ancak derinlemesine çözümlere girmeyen bir çalışma olarak da Ergin Eroğlu'nun (7) araştırmasını saymak mümkün.

Tüm bu ele aldığımız araştırmalardan ortaya çıkan sonuç, bize 1970'ler Türkiye'sinde egemen sınıflar arasında önemli ekonomik ve siyasal çelişkilerin bulunduğunu, ancak kapitalizme karşı getirilen seçenekler yaygınlık kazandığı ölçüde bu çelişkilerin arka plana itildiği ve egemen sınıflar arasındaki hesaplaşmanın sürekli olarak ertelendiğini gösteriyor. Gösterdiği bir başka şey de «diyalektik» yöntemin biz onu kullanmayı bildiğimiz sürece bizi yanıltmayacağı. Bir de anımsattığı bir görev var. Egemen sınıflar arasındaki bu çelişmelerin nerelerden kaynaklandığı ve ne zaman kaçınılmaz olarak su yüzüne çıkacağı üzerine sürekli olarak düşünmek ve uyanık olmak zorunluluğu bu.

Atilâ AKSOY

12 - 13 Mart

- (1) İsmail Cem, «12 mart», 1973.
- (2) Ali Gevgilili, «Türkiyede 1971 Rejimi», 1973
- (3) Stefanos Yerasimos, «Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye», 1976.
- (4) Oya Baydar, «Üç Yıl Sonra 12 Mart» İLKE dergisi, Sayı 4, 1974.
- (5) Yalçın Küçük, Planlama, Kalkınma ve Türkiye» Bilim Yayınları, 1975, 22.5 TL.
- (6) Ahmet Aker. «12 Mart Döneminde Dışa Bağımlı Tekelleşme». Sander Yayınları, 1975,
- (7) Ergin Eroğlu, «12 Mart Devam Ediyor mu?» Sander Yayınları, 1974, 25 TL.

ve tehlikeli zihniyetin yaratıcısı Süleyman bey değildir. İlk camiye, daha sonra da okula politikanın buluşturılması çok partili yaşama geçtiğimiz günlere, ta 1946 yılına kadar uzanır gider. Ve ne hazindir ki Atatürk Cumhuriyetini temellerinden kemirmesi kaçınılmaz olan bu politikanın ilk uygulayıcıları arasında tek parti döneminin sorumluluğunu taşımış, Atatürk'ün buyruğunda görev üstlenmiş kimseler ön safta yer almışlardır.

Neyse geçelim. Çağdaşlaşmaktan korkan, küçük bir azınlığın çıkarı uğruna büyük çoğunluğun bilinçlenmesini önlemeye çalışan sola, yani düşün özgürlüğüne kapalı göstermelik bir demokrasi ortamında Atatürk'ten başka boy hedefi bulmak elbette güçlü. «27 yıl boyunca bizi dinimizden, imanımızdan ettiler, camilerimizi ahır yaptılar» diye 27 yıldır avaz avaz bağırانlar Atatürk'çülüğü hâlâ tümenden yok edemedilerse bunu 1923'de atılan temelin sağlamlığına borçlu olduğumuzu unutamamalıyızdır.

Ama savaşım durmuyor ve durmayacaktır. Camiye, arkasından okula sokulan gerici güçler, bir süredir Orduya da sızma çabasına girişmişlerdir. Birinci Cephe Hükümeti döneminde hem yasaları, hem de Ordunun gelenek ve göreneklerini bir yana iterek Hava Kuvvetleri Komutanlığına yapılmak istenen atama ilgililerin tepkisiyle bir ölçüde önlenebilmiştir. Olağan koşullar altında komutanlığa atanması hakkı olan Sayın İrfan Özaydınlı Cephecilerin neden hismine uğramıştı? Kızgınlığın siyasal kaynaklara dayandığını bugün herkes bilmektedir. Çünkü Eskişehir'de 12 Mart Sıkıyönetim Komutanlığı sırasında Sayın Özaydınlı görevini yan tutmaksızın yürütmüş, Cephecileri kayırmamış, yasaları her partiye eşit olarak uygulamıştı.

KKK...

Kara Kuvvetleri Komutanlığına hangi orgeneralin atanacağı konusu. Başbakan ile Cumhurbaşkanı arasında bir uyuşmazlık doğurmuştur. Bu uyuşmazlığı yadsımaya olanak yoktur. Bir bunalım doğmuştur ve bu bunalımın tek sorumlusu cephecilik uygulamalarını silâhlı kuvvetlerimizle sıçratmak isteyen hükümet partileridir.

Bu bunalım, içinde bulunduğumuz ağustos ayında ortaya çıkmış değildir. Bunalımın, önceki uygulamalara dayanan nedenleri bulunmaktadır. Hava Kuvvetleri eski komutanlarından Orgeneral Emin Alpkaya'nın apar topar istifaya zorlanmasından sonra yerine «Kıdemli Komutan» Orgeneral İrfan Özaydınlı'nın atanması gerekirken bir korgeneralin atanması, arkasından Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Namık Kemal Ersun'un anlaşılmayan nedenlerle emekliye sev-

Bugün Kara Kuvvetleri Komutanlığında yapılması gerekli atama yüzünden Cephe Hükümeti ile sayın Cumhurbaşkanı arasında artık gizlenemez bir hale gelen anlaşmazlık da açıkça siyasal bir nitelik taşımaktadır. Biz komutanların kişilikleri, yetenekleri üzerinde durmuyoruz. Her birine ayrı ayrı saygımız vardır. Sorunu yalnız ülkemizin yüksek çıkarları açısından ele alıyoruz. Ordumuza gerçekten politika sokulmamasına inanıyoruz. Cumhuriyet ordusunun kurucusu olan Büyük Atatürk bu hususa ömrü boyunca özen göstermiş, atama işlerinde olsun, emeklilik işlerinde olsun, ilkelerden, gelenek ve göreneklerden sapılmasına hiç bir zaman izin vermemiştir.

Şimdi Sayın Cumhurbaşkanının izlediği yol da budur. KKK'ya atanması gereken komutanın kim olduğu bellidir. Elli yıldır süregelen bir geleneği saptırarak onun yerine bir başkasını atamanın nedenini kamuoyuna açıklamak zorunludur. Süleyman bey bu siyasal bir olay değildir diyor. Onu kayıtsız şartsız desteklemeyi görev edinen basın organları da «Herşeyden sorumlu hükümettir. Sorumsuz Cumhurbaşkanı önüne gelen kâğıtları imzalamak zorundadır» diyerek Sayın Korumturk'e hakaret sınırlarını zorlayan saldırılarda bulunmaktadır.

Sorunun şakaya gelir yanı yoktur. Cumhurbaşkanlığı makamı göstermelik bir yer değildir. Bir süs hiç değildir. Yasal açıdan sorumlu olması, ulusa karşı manevi sorumluluğunu daha da arttırıcı bir nitelik taşımaktadır.

Türk Silâhlı Kuvvetleri Cephe Hükümetinin değil, Türk ulusunun ordusudur. Yarına güvenle bakabilmemiz için öyle kalması da şarttır.

Nadir NADİ
21 Ağustos

kedilmesi, bugünkü bunalımı doğuran olayların başında yer almaktadır.

Bu gibi işlemlerin belirli çevrelerde hoşnutsuzluklar yaratacağı, ardından da, bazı söylentilere yol açacağı belli değil midir? Bu gibi olaylarla böyle bir bunalım yaratılmışken, susmak ya da bu konuda yayınları yasaklamak yeni şüpheler doğuramaz mı?

Açık rejim içinde yaşıyoruz. Türk ordusu, asker sivil hepimizin sınıksız sarıldığı bir ulusal kurumdur. Yurttaş olarak sizlerin ve bizlerin, silâhlı kuvvetlerin üst düzeyinde yaratılan bir bunalımla ilgilenmemiz yurttaşlık hakkımız değil midir? Evet doğru, açık rejimde yaşıyoruz. Bağimsız mahkemelerimiz belirli yetkilerle donatılmış savcılarımız ve yayın yoluyla işlenen suçlarla ilgili ceza yaptırımlarımız var. Bu yazılar ya-

zılırken, bu yorumlar yapılırken, suç işleniyorsa, işte ceza yasaları, işte savcılar, işte mahkemeler.. Yoksa bu yasalara ve bu görevlilere güvenilmiyor mu?

Türk basını, İran basını değildir. Toplumsal yaşamımızla ilgili her sorun, basında tartışılır, bunalımlara bu tartışma ortamında çözüm bulunur...

Silahlı Kuvvetler içindeki atamalar, emir-komuta zinciri içinde olmalıdır. Emir-komuta zinciri de yasalar çerçevesinde yürütülmelidir. Bir «kidemli komutan» varken, bu rütbenin çiğnenmesi, ister istemez yorumlara yol açar. Hava Kuvvetleri Komutanlığı içi yapılan atamayı, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi oy birliği ile iptal ederken, bu gibi atamalardaki kuralları da açıkça belirtmişti. Şimdi bu kurallar yeniden çiğnenirse,

buna «cephecilik zihniyeti» demekten başka gerekçe bulunabilir mi?..

Sayın Cumhurbaşkanı, sonradan Askeri Yüksek İdare Mahkemesince iptal edilen Hava Kuvvetleri Komutanlığı ile ilgili kararname ile oldukça ağır bir yara almıştı. Sayın Korutürk'ün bu acı deneyden sonra, gerek işgal ettiği yüce makamı, gerekse kişiliğini koruması, doğal hakkı değil midir?..

Bölücüler, cephe ortaklığının göbek taşına bağdaş kurup, «camiye, kışlaya ve okula» siyaset sokmak için her yola başvuruyorlar. Camiye çoktan siyaset soktular. Okullarda gençlerimizi birbirlerinin kan düşmanı, can düşmanı yaptılar.

Sıra şimdi Silahlı Kuvvetlerde mi?...

Uğur MUMCU

25 Ağustos

Devlet ve MİT

Her devletin kendisine özgü bir istihbarat örgütü vardır. Bunlardan bazılarının günlük basında adları sık-sık duyulmaktadır. ABD'nin CIA'sı, Sovyetler'in KGB'si, İran'ın SAVAK'ı dış politika sayfalarında başlıca konuları oluşturmaktadırlar. Özellikle Amerika'da CIA'nın devlet ve hükümet gücünü aşan işlemleri konusunda son yıllarda geniş soruşturmalar açılmış, yasa dışına çıkan örgütün denetimi için gerekli önlemler alınmıştır.

Son yıllarda Türkiye'de de Amerika'ya koşut biçimde oluşan bir MİT sorunu vardır. Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) kuşkusuz Türkiye Cumhuriyeti'nin gerekli ve önemli örgütlerinden biridir. Bu kurum iyi çalıştığı zaman, iç ve dış tehlikelere karşı devletin gözü ve kulağı görevini sürdürür. Türkiye'de Milli İstihbarat kuruluşlarının Ulusal Kurtuluş Savaşımıza dayanan bir tarihçesi vardır. Cumhuriyetin ilk döneminde bu ulusal görenek sürdürülmüştür. Çok partili rejim aşamalarında ise örgütün yönelişleri ve yöntemleri, çoğu zaman siyasal ve toplumsal olayların kavranmasında çekilen güçlüklerle karşılaşmıştır. Türkiye'nin ulusal güvenliği ve çıkarlarıyla uluslararası örgütler arasındaki sınır nedir? NATO, CENTO, ABD, CIA gibi örgütlerle işbirliği nerde başlar, nerde biter? Bu soruların yanıtları, Devlet yaşamında kesinlikle verilmiş değildir. Bu kavram kargaşasında MİT örgütünün de görevini yaparken ölçüleri bulmakta zorluk çekmesi doğaldır.

İşin kötü yanı, gizlilik içinde kalıp salt devletin istihbarat gereksinmesini karşılaması gereken MİT'in 12 Mart'tan bu yana açıkça ortaya çıkması, eyleme geçmesi, yetkilerini aşarak iç ve dış politikaya yön ve yöntem göstermeye başlaması olmuştur. Bu görev aşımının örgüt içinde

tepkilere ve eleştirilere de yol açtığı bilinmektedir. 12 Mart döneminde MİT raporlarıyla yapay biçimde düzenlenen çoğu siyasal davanın sanıkları, sıkıyönetim komutanlarının çatısı altında kurulan askeri mahkemelerden beraat kararı almışlardır. Bu gerçek tartışmaya yol açmayacak denli kesindir Beraat kararlarını veren subay ve askeri yargıçların da en azından bir MİT görevlisi kadar görev sorumluluğu taşıdıklarına inanmak gerekir. Sonuçta MİT için zararlı gözlemler yaratılmıştır. Hele sıkıyönetim davalarının düzenlenmesi için girişilen sorgulamalara, işkencelere, eylemlere MİT'in adının karışması, örgütün, hem içinden rahatsız etmiş, hem yıpratmıştır.

Türkiye Cumhuriyetinin devlet istihbaratı, özenli, titiz, ivedi biçimde yürütülmek gerektir. MİT'in örgütünde bu iş yürütecek değerli görevliler bulunduğu da kuşkusuzdur. Ama örgütün dışa yansıyan yüzünde görünüm bu değildir. Son olarak Filistin Kurtuluş Örgütünün bir yetkilisiyle, bazı Filistinlilerin Ankara'da gözaltına alınması, hem eylem biçimi, hem yarattığı tepkiler bakımından düşündürücüdür.

Bilindiği gibi Türkiye Cumhuriyetinin dış politikası, sorumlu organlarca saptanır. Buna göre Ankara'da FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü) nün bir temsilcilik açması öngörülmüştür. Hükümetin üçüncü dünya ve Arap ülkeleriyle ilişkileri de, hem Kıbrıs politikamız hem ekonomik zorunluklar açısından bellidir. Durum bu iken bazı Filistinliler ile Bir FKÖ yetkilisinin MİT tarafından gözaltına alınarak başkentte meçhul bir yere götürmeleri ve —iddiaya göre işkenceyle— sorguya çekilmeleri, sonuçta Türkiye aleyhine bütün Arap ülkelerinin tepkisini toplayacak bir eylem niteliğindedir.

Oysa MİT'in eylem yetkisi yoktur. Bir yurttaş veya yabancıyı gözaltına alma işlemi, yasalara belirlenmiş görevlilerin yetkisindedir.

Ulusal İstihbarat Örgütümüz kuşkusuz ülke de bulunan yabancıları, (diplomatlar ve elçiler de dahil olmak üzere) gerektiğinde özenle ve titizlikle izleyecektir. Ama bu görevi yürüteceğim diye kaş yaparken göz çıkarmak, devletin güvenliğini sağlayayım derken devletin güvenilirliğine zarar vermek çok sakıncalıdır.

Eğer Türkiye'de gizli ve sorumsuz istihbarat örgüt, istediği kişiyi gözaltına almak konusunda dilediğince eyleme geçebiliyorsa, bu olay yurttaşlar kesiminde daha kolaylıkla gerçekleşebilir. O zaman hem hukuk devleti ve anayasal cumhuriyet olmaktan çıkarız, hem de şu son günlerde ayyuka çıkan anarşik eylemler konusunda kamuoyunda yaygınlaşan kuşkular büsbütün büyür.

★★★
6 Mart

CIA'nın «Ayaklanma Kuramı» ve Türkiye

Türk Silahlı Kuvvetleri için 1965 yılında bir kitap yayınlanır. Kitabın adı, «Ayaklanmaları Bastırma Hareketleri — Teori Pratik—» tir. Ve David Galula adlı, bir CIA görevlisi tarafından yazılmıştır. Kitap, Hasan Lembet adlı çevirmen tarafından çevirilmiş, Genelkurmay Basımevi'nde de basılarak Silahlı Kuvvetlere 1750 adet dağıtılmıştır.

Harvard Üniversitesi Beynelmilel İşler Merkezi Direktörünün yazdığı Önsözden öğrendiğimize göre, Henry A. Kissinger'in de bilgisi altında hazırlanıp geliştirilen, «Ayaklanmaları Bastırma Hareketleri Kuramı»nın «esas gayesi, ayaklanma hareketleri ile mücadele etmek isteyen bir idare için örnek prensipler geliştirmek»tir.

Kitap, «İhtilâl Harbi Nedir?» başlığı altındaki şu paragrafla başlamaktadır:

«İhtilâl Harbi, umumiyetle dış tesirlerin altında kalan, dahili bir mücadeledir. Muhtelif vakalarda isyan edenlerin milliyetçi gruplar olarak tanınmalarına rağmen —Endonezyalı, Vietnamlı, Tunuslu, Cezayirli, Kongolu, Angolalı— bunların idareyi, polisi ve silahlı kuvvetleri elinde bulunduran halihazır mahalli bir hükümete meydan okumakta oldukları hakikatını değiştirmez. Bu sebeptendir ki, koloniyel harbleri, tamamen kendiliğinden zuhur edenlerle —meselâ, Küba ve Güney Vietnam gibi— birbirinden pek farklı değildir.»

Ayaklanma kuramı, bir memlekette düzen değişikliğini isteyen her görüş ve eylemi kapsamaktadır. Kuram, aslında ABD kapitalizminin, kapitalist düzeni, dünyada egemen kılma çabasının ürünüdür.

Galula der ki:

«Ayaklanma bir memlekette bir partinin politikasını her manada takip etmektedir diyebiliriz. Ayaklanma normal bir harb değildir. —Politikanın diğer manada devam ettirilmesi gibi—, Çünkü, bir memlekette ayaklanma, ayaklananların zor kullanmaya tevessül etmelerinden çok evvel başlayabilir.»

«Siyasi muhalefin müsamaha gördüğü bazı memleketlerde, ayaklanma faaliyetleri kanuni ve

rahat manada gelişebilir.»

«İşte böylece, ayaklanmaların, en belli başlı özelliği halk için yapılan mücadele oluşlarıdır.»

Elbet, bir siyasi parti kendi programı ile, içten değişim ve dönüşüm yapacaktır ve bu değişim yasal yollarla olacaktır.

Yasal yollarla da olsa, Galula'nın kuramına göre, sonuç düzen değişikliğine yönelik olduğundan, elbet sakıncalıdır. Hele halka politik ve ekonomik bilinç vereceğinden daha da sakıncalıdır. Böylece ayaklanma önlenemeyecek noktaya gelir.

TERÖR NOKTASINA GETİRMEK

Kurama göre, bu tür bir uygulama ile, ayaklananların gerçek amacı geç belirlenir. Ayaklanmaya terör noktasına gelinmeden müdahale edilemez. Şu halde iş terör noktasına nasıl getirilebilir? Bu önemli bir sorundur:

«Bir memlekette ayaklananlar yıkıcı faaliyetlere veya açık şiddet hareketlerine tevessül ederek, niyetlerini açığa vuruncaya kadar, ayaklanmayı bastırarak olanlar için, büyük bir mesele teşkil etmeyen, gayri muayyen ufak bir muhtemel tehdit veya tehlike durumunda olup, büyük bir harekâtı icap ettirmeyen, mücerret bir hedef olarak gözükmezler.»

«Eğer asi, halkı ayaklanmayı bastırarak olanlardan ayırmayı becerebilirse halkı fiziki kontrolüne alır ve halkın aktif desteğini temin ederse, harbi kazanır. Çünkü, iktidar bir memlekette halkın sarıh veya zimni muvafakatı veya en kötüsü o memleket halkının muvafakatı hilâfına kurulmuştur.»

«Asi, daha başlangıçtan itibaren halkı bu mücadeleye sokmuştur; ve bu mücadeleye halkın aktif bir şekilde iştirak etmesi asinin muvafak olabilmesi için elzemdir.»

VE TÜRKİYE'DE

Şimdi, aktarmalara kısa bir ara vererek, «ayaklanma kuramı»nın ülkemizde nasıl uygulandığını inceleyelim. Bir başka deyimle, ülkemizde-

ki hangi davranışların, ayaklanma sayılabileceğini görelim:

Türkiye, az gelişmiş bir ülkedir ve çağdaşlaşma özlemi içinde hatta sadece özlem değil, Atatürk'ten aldığı ve Cumhuriyet'in kuruluş mitine uygun olarak, çağdaşlaşma zorundadır. Ve elbet, sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümü için, bir model seçecektir. Bir yandan, demokratik sistemin yerleşmesi, özgürlük anlayışının ekonomik bir içerik kazanması için, halkın, iktidarın gerçek sahibinin her yerde ve her şeyde etkinliğinin sağlanması gerekmektedir. Ve elbet bu aşamaya gelinmesi için de, halkın örgütlenmesi, bilinçlenmesi, ancak bir siyasal örgütlenme ve eğitim işidir.

Ülkemizde CHP'den başlayarak sol yelpazedeki demokratik kuruluşlar, legal örgütler, bu kuram kapsamındadır. Ve «Ayaklanmayı Bastırmak»la görevli kuvvetler CHP başta olmak üzere, işte bu nedenle, her gün bu örgütler»e saldırılmaktadırlar...

Türkiye'de halkçı bir program uygulayarak, «Demokratik Sol» bir dünya görüşü ile, «Her türlü sömürüye karşı koymayı... gelir dağılımında denge ve adalet sağlamayı, yönetimin her katında, halkın siyasal etkinliğini artırmayı, halkın kendi kendini yönetimini en ileri ölçüde gerçekleştirebilmek için ve halkın her alanda ve düzeyde karar oluşturmaya ve yönetimi etkin biçimde ve giderek artan bir ölçüde katılabilmesini sağlamak, halkın siyasal ve ekonomik haklarını kullanabilmek için geliştirebilmek için, etkin biçimde örgütlenmesini desteklemeyi» ilke edinen CHP'nin durumunu inceleyelim.

CHP, bu kitaptaki kuram gereğince, «bir ayaklanma hareketi» içindedir. Çünkü programı ile, «halkı fiziki kontroluna almak ve halkın aktif desteğini kazanmak» istemektedir.

Ve CHP halk için, halkın kendi kendini yönetmesi, halkın ekonomik iktidarı için, savaşım verdiğini söylemektedir.

Ve yine CHP, kendi halkçı politikasını, tam bir inançla uygulama amacında olduğunu da açıklamaktadır.

VE GALULA NE DİYOR?

David Galula, kitabının 22. sayfasında, asinin belli konuları bir problemler demeti olarak ele alacağını belirler ve şöyle der:

«Bir sınıf halkın diğer bir sınıf halk tarafından istismar edilmesi veya o sınıf halkın geliştirilmesine mani olunması gibi problemler sosyal bir mahiyet arzedebilir. Üstün bir zümre oldukları kabul edilmeyenler arasında asiler kendi esas liderlerini kabul edebilirler.»

«Problem, ekonomik bir mahiyet arzedebilir, zirai istihsal maddelerinin, sanayi maddelerine nazaran çok daha ucuz olması veya hammadde-lerin mamul maddelere nazaran çok daha ucuz olması veya milli endüstriyi kalkındırma yerine, dışardan mal ithal etme gibi. Bugünlerin yeni sö-

mürgecilik siyaseti, bu meseleyle yakından ilgilidir.»

«Asinin öne sürdüğü problemlerden birisi de, her çiftçiye toprak sloganı olabilir... eğer problem daha kuvveden fiile çıkmamış ise asinin ilk yapacağı iş halk kitlelerinin politik şuurunu yükselterek, bu meseleyi vahim hale getirmektir.»

AYAKLANMAYA BAŞLAMAK!

Görülüyor ki, halk üzerine etkili olmayı amaçlamak, halkın politik ve sosyo-ekonomik bilincini yükseltmeyi amaç edinmek, «bir ayaklanma hareketi»ne başlamak demektir. Bu başlangıç, kuramı koyanlara göre henüz ayaklanmayı bastırarak tarafın dikkatini çekmeyecek bir düzeyde olabilir. Hele, tarımsal ürünlere taban fiyatı uygulamak, afyon ekimi gibi konularda önerileri reddetmek ve böylece köylüye ekonomik bilinç taşımak, hammaddelerin değerini anlatmak, dışardan gereksiz mal almanın sakınca-larını anlatmak, sömürüye ve sömürgeciliğe karşı çıkmak, tam bir ayaklanmadır. Kurama göre, bütün bunlar siyasal muhalefetin yasal çalışması, Anayasal hakkın kullanılması şeklinde ele alınacağı için, ayaklanmayı bastırmakla görevli olanlar, ayaklanmanın gelişmesine engel olmazlar.

Şimdi, MC iktidarı başının ve yandaşlarının, sözcüsü, basın ve yayın organlarının, «nerede bir anarşik hareket varsa bu CHP'den kaynaklanıyor, CHP Komünizmin bu ülkeye yerleşmesine bayraktarlık ediyor. CHP olmasa olaylar bu şekilde gelişmez» şeklinde asılsız, dayanaksız suçlamalarının nereden kaynaklandığı ve bu suçlamalarla hangi odak noktalarına, bu memleketin ve halkın kaderine olumlu rol oynayan ve bundan sonra da oynayacak olan, partinin bu sözlerle, ihbar edildiği daha iyi anlaşılmıyor mu?

Aslında, gerek CHP'nin gerekse öteki demokratik örgütlerin çalışmaları Anayasanın genel ilkelerine uygundur. Ama «Ayaklanma Kuramı» bu tür çalışmaları, terörcü eylemlerden daha sakıncalı bulduğu için, saldırmaktadır sabah akşam...

BU TÜR PROPAGANDANIN AMACI

Bir yandan Silahlı Kuvvetlere, siyasal muhalefetin bile, halkçı programı uygulamasıyla ayaklanma hareketi içinde olduğuna dair kuramlar taşıyan kitaplar dağıtacak (yayacak), öte yandan, bir partiyi asılsız savlarla suçlayarak, her fırsattan yararlanmak suretiyle, onu belli odak noktalarına ihbar edeceksin.

Bunların, normal bir düzen anlayışı ve iktidarın muhalefete karşı doğal bir davranışı olarak nitelenebileceğini, bu koşullar altında söyleyebilir miyiz?

İlerde, cephe kurulmasını ve bu cephenin halkın uyarılmasından, halkın bilince erişmesinden yana olanlara karşı kurulmasının da önerildiği bu kitapta, şimdi siyasal muhalefin doğal ça-

İşmaları sonucu, halkın bilinçlenmesi halinde, isyanın, halkın haklarına sahip çıkması dolayısıyla bastırılmayacağını da öneren yazarın, olayların terör aşamasına nasıl getirilmesi gerektiği bu noktada idarenin, polisin yargı organlarının nasıl davranması ve amaca uygun organların nasıl kurulması, gerektiğine ilişkin önerilerini izleyeceğiz.

Ayaklanmanın, düşünce alanında da olsa, düzene karşı bir olay olduğunu belirleyen kuruma göre «siyasi muhalefete müsamaha edilen az gelişmiş ülkelerde, bir partinin programını her anlamda uygulaması AYAKLANMA'dır. Böyle bir programın uygulanması, halkın, yavaş yavaş, fakat onda bir davaya inanç yaratarak, onu bilinçlendirerek, ayaklananın yanında yer alması sonucunu doğuracağı için, böyle bir noktaya gelindiğinde, ayaklanmanın bastırılmasına olanak bulunmayacaktır. Kuramcı böyle diyor.

ASKER NE ZAMAN KARIŞSIN!

Başlangıçta, askeri ayaklanma hareketlerinin bastırılmasında kullanmak çok sakıncalıdır. Ayaklanma işine askerin karışacağı zamanı, o zamanın koşullarını iyi hazırlayarak öne almak gerekir. Şu halde, askerin işe karıştırılmasından önce geçen zamanın önemi gözönünde tutulmalıdır.

Kuramı koyanlar bu konuda şunları söylüyor: «Müdahaleden evvel geçen zaman: ihtilâl harplerinin sulhtan harbe geçişleri gayet yavaş olduğu için, silahlı kuvvetlerin müdahalesi normal harplerde olduğu kadar çabuk olmayacaktır. Bu gecikme ihtilâl harplerinin başka bir özelliğidir. Bu gecikmeyi kısaltmak bir memleketin liderlerinin politik mesuliyetidir.»

AMAC NEDİR?

Bu kitapta, Ayaklanmayı Bastırma Hareketi olan nitelenen ve sömürge olan halkların sömürgecilere karşı bağımsızlıklarını elde etmek için giriştikleri Ulusal Kurtuluş Savaşlarını, halkların kendi kaderlerini, kendi kalkınma sorunlarını, kendi kendilerine çözmeye yönelik tüm çaba ve savaşımıları ayaklandırma olarak niteleyen bu kuram, aslında, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Total harpleri önlemek ve Sol gelişmeye engel olmak için, geliştirdiği sınırlı savaş kuramının bir uygulamasıdır.

Pentagon'un (ABD Savunma Bakanlığı) kuramcılarına göre, dünya yavaş yavaş fakat sürekli bir biçimde sola kaymaktadır. Bir Total Savaş, kapitalizmin sonu olabilir. İkinci Dünya Savaşından sonra, sosyalist ülkelerin çoğalması bu görüşü destekler. Öte yandan, bir Total Savaşta kullanılacak silâhlar da büyük tehlikeler yaratır. Şu halde, bir yandan dünyanın sola kaymasını önlemek, öte yandan, sosyalist bloka sınır ülkelerden başlayarak, hür dünyanın, kapitalizmin: savunmasını başlatmak amacıyla sınırlı sa-

vaş yapılması gerekir. Böylece, bir yandan ABD'nin silâh yapımcısı şirketleri kârlarını arttırırken, bir yandan da, savaş içinde olan bölgeler ve uluslar, başka konularda uğraşamazlar. Kalkınmış ülkeler sömürü düzenlerini sürdürme olanağını bulurlar.

KISSINGER NE DEMİŞ?

Bu konuda, düne kadar ABD'nin Dışişleri Bakanlığını yapmış ve yıllar öncesinden beri de, Kırklar Meclisinin üyesi olup, sınırlı Savaş Kuramcılarından olan Kissinger'in görüşlerini izleyelim:

«Eğer hür dünya, yavaş, fakat sürekli bir erozyondan kurtulmak istiyorsa, Lokal—Savunma Savaşlarına hazırlanmalı ve bu savaşlar için gerekli önlemleri alıp, gerekli ordular kurulmalıdır. Sömürgecilğe karşı AYAKLANMA HAREKETİ'nin hemen her tarafı sardığı bir dönemde, Pentagon'daki bazı otoriteler hâlâ Toptan — Red Yıldırma Stratejisinde inatla ayak diretiyorlar. Bir yandan hür dünyanın sosyalist devletlere karşı konvansiyonel bir denge kuramayacağını söylerken, diğer yandan yıldırma stratejisinde ayak diremek, anlaşılmasız bir tutumdur» (H. Kissinger, The Necessity For Choice Lokal — Savunmanın Gerekliliği Bölümü S. 72-75).

Kissinger'e göre, ayrıca, bir Total Savaş ABD için dolayısıyla kapitalizm için, intihardır. Asya, Afrika ve Güney Amerika'da başlayan Ulusal Kurtuluş Savaşları ve halkların uyanması, ancak sınırlı savaşlar yoluyla önlenebilir. Bu bölgenin sınırı sosyalist blok ülkeleri sınırlarından başlamakta olduğu için, TÜRKİYEMİZ de sınırlı Savaş bölgesi içindedir. (Bu konu ayrıntılarıyla, Kissinger'in Nucleer WEAPONS And Foreign Policy, adlı kitabında işlenmiştir).

Şu halde ülkemizde de sınırlı savaşın gerekleri, ABD'nin önerileri ve hatta etkileriyle hazırlanmıştır diyebiliriz. Sözünü ettiğimiz ve üzerinde durduğumuz kitap, bu amaçla yayınlanmış olmalıdır. Askerin yurtseverlik bilinci ve üstün duyguları bilindiği için, onda ülkenin genel çıkarlarının, bütünlüğünün tehlikeye girdiği, çağdaş fikirlerin kötü olduğu kanısını yaratmak ve onu ülkeye sahip çıkarmak.

Provokasyonla sahte delillerle ortam hazırlamak, terör yaratmak bu amaca yöneliktir. Başka türlü, ulusal Kurtuluş Savaşı sonunda kurulan ve tam bağımsızlık ülküsünü, o savaş ve o savaşın liderinden, komutanından alan bir halkın ordusuna, Ulusal Kurtuluş Savaşlarını, ayaklanma olarak belletme cesareti gösterilemezdi.

ÖZEL HARP (SAVAŞ) KAVRAMI

Türkiye değil mi ki, sınırlı savaş bölgesi içindedir, o halde bu savaş için, özel eğitimli asker yetiştirilmelidir. Burada hemen şunu belirtelim ki, ülkemizin savunmasında, dışa karşı savunmasında elbet gerilla eğitimi, komando eğitimi ya-

pılması ve bu amaçla özel birlikler yetiştirilmesi gerekir. Kıbrıs çıkarması bu konuda yetiştirilmiş Mehmetçiklerin varlığı ile başarıya ulaşmıştır, dolayısıyla bu yön incelememizin dışındadır.

Burada sözünü edeceğimiz, komando eğitiminin, Ayaklanma Hareketi olarak nitelenen ve halkın bilinçlenmesine yol açan, sosyal gelişmeleri de kapsamına alan yönü olacaktır. ABD, işte az gelişmiş ülke askerleri eğitilirken, onlara, kendi ideolojisinin de aşılmasını, az gelişmiş ülkelerdeki sosyal gelişmelerin çağa uygun, soyo-ekonomik çalışmaların, üniversitelerdeki bilimsel gelişmelerin, komünizme giden yol olarak anlatılmasını istemektedir.

Askerlerin, bir ayaklanma hareketine katılması, yani müdahalesi için, zamanlamanın önemi ayaklanma kuramında belirlenmiş idi. Kurama göre askerlerin müdahalesini sağlamak için terörün başlaması gerekir. Asıl ise terör için zamanın geldiğine inanmadan teröre başlamaz. Hatta halkın, davayı benimsemesi sonucu, belkide teröre gerek kalmadan düzen değişecektir. Elbet seçimle halkın kendi kaderini kendi çizmesi ile alınacaktır bu sonuç.

SAHTE OPERASYONLARA BAŞVURMAK

Bu konu, halen emekli olarak Sivil Savunma Genel Sekreterliği görevinde bulunan Tümgeneral M. Cihat Akyol tarafından, Gayri Nizami Kuvvetlere Karşı Harekat adlı bir broşürde incelenmiş ve Silahlı Kuvvetler Dergisi Eki olarak 1971 mart ayında yayınlanmıştır.

Bu broşürde, kuramın uygulanması konusunda örnekler ve öneriler vardır. Kuramcının çok ustalıklı koyduğu taktik konuların uygulanması burada açıkça gösterilmiştir.

«Halkı mukavemetçilerden ayırmak için, sanki ayaklanma kuvvetleri yapıyormuş gibi, müdahale kuvvetlerince, zulme kadar varan haksız muamele örnekleri ile sahte operasyonlara başvurulması tavsiye edilir.»

Ve bunlar 12 Mart'ta yapıldığı gibi günümüzde de yapılmaktadır.

«SULH VE SÜKÜNU ANA DAVA» YAPMAK

Şu halde, bir ülkede ayaklanma sayılabilecek isaretler görülür görülmez, liderlere düşen politik sorumluluk, askerinin müdahale etmesini sağlayacak ortamı hazırlamaktır.

Bunun için yapılacak eylemlerle «sulh ve sükunun birer ana dava haline gelmesini» yani halkın barış ve huzuru halkın arayacak duruma sokulmasını sağlamak gerekir. «Sulh ve sükunun aranan bir ana dava haline getirilmesi» için, yani halkın, ayaklanmayı bastırarak kuvvetlerin yanında yer almasını sağlamak için, ana sorun halkı örgütlemektir. Kuramcı Galuza bu konuda şunları öneriyor:

«Durum ve şartlar ne olursa olsun, esas mesele mücadeleye iştirak eden halkı teşkilâtlandır-

maya başlamaktır. Bu da mahalli liderleri mes'uliyetli makamlara ve idare mevkilerine getirerek yapılır»

«Ayaklanmayı bastırmakla görevli olan kuvvetlerin bu liderleri bulduğu gibi, bunlar da halk arasında muharip kimseleri bulmalıdırlar. Bulunacak muharip kimseleri bir arada tutabilmek için, bu liderlerin yardıma, desteğe ve bir siyasi partinin rehberliğine ihtiyaçları vardır.»

«Komando» adı verilen ve yetkililerce daha 1969 yılından beri Etnik kuvvetlerine yardımcı oldukları açıklanan Ülkücü adı altındaki örgütlerin, nasıl doğduğu, hangi güçlerin denetiminde olduğu anlaşılmıyor mu?

Dikkat edilirse, kurama göre, ayaklanmayı bastırma işinde görevli hükümet değildir. Ayaklanmayı bastırma işinde görevli olan, belli bir organ da değildir. Şu halde, bu gizli bir örgüttür. Komuta kimin elindedir?

Kuramcı, halk arasında seçilmiş muharip kimselerin, bir parti içinde gruplaşmasının da doğru olup olmadığını tartışmakta ve bu sorunun cevabının, koşullara, halihazır partinin prestijine, partinin liderliğine ve partinin siyasal programına göre düzenlenmesi gerektiğine bağlı olduğunu söylemektedir.»

«Ayaklanmaları bastırmakla görevli olan tarafın siyasi partisi kendi mensuplarını çok daha dikkatle seçmelidir. Üyelerinin çokluğundan ziyade kalitesine güvenmelidir.»

«Maamafih gerçek şudur ki, mahalli liderlerden kâfi miktarı bir araya gelip birleştikten sonra, herhangi millî teşkilât içinde gruplaşmalıdırlar.»

Kendine «milliyetçi» sıfatını yakıştıran partilerin, cephelerin kuruluşu, işleyişi bu önerilere uygun değil midir?

İşte, günümüz olaylarına böyle bir açıdan bakmadıkça, gerçeğe ulaşamayacağımız kanısındayız.

ANARŞİK OLAYLAR VE AYAKLANMA KURAMI

«Aksi siyasi bir oyunla ve yıkıcı faaliyetlerde bulunarak iktidarı eline geçirebilir... Mahallî ihtilâf harpleri kapitalizm ve emperyalizme karşı olan cihan şumul harbin bir parçasıdır.»

«Şuursuz ve teorizmden maksat ayaklanma hareketleri ve sebepleri için fazla alâka toplamak ve halkın dikkati bir defa çekildikten sonra, gizli olarak bulunana tarafları cezbedemektir. Bu da gelişigüzel yapılan terör hareketleri ile, bombaların patlatılması ile, yangın çıkarmakla, suikastler yapılmakta ve mümkün olduğu kadar fazla seyirciyi cezbedebilecek bir şekilde, toplu olarak koordine edilerek ve ayarlı bir şekilde yapılır.»

«Memleketin muhtelif yerlerinde bazı kimseleri, halka en yakın teması olan küçük rütbeli hükümet memurlarını, polis, postacı, belediye reisi, belediye meclisi azası ve öğretmen gibi insanları öldürerek terörizm sürdürülür.»

Kuramcı, bu terörist eylemlere ayaklananlar tarafından, ayaklanmanın aşamaları içinde bulunulduğunu söylemektedir.

TERÖRİZM GEREKLİ

Askerin müdahalesi için törizm gerekli olduğuna göre, ve ayaklananlar da terörizme başlamamaları halinde, liderlerin politik sorumluluğu başlayacaktır. Yani terörizm, ayaklananların yerine, ayaklanmayı bastırmakla görevli olanlar tarafından (doğal ki ayaklananların yaptıkları ileri sürülerek) başlatılıp sürdürülmelidirler.

Böylece, barış süresi sona erer ve halk ülkede hergün çıkan huzursuzluktan bıkmış olacağı için, başlangıçta ayaklananların yanında yer aldığı halde, ayaklanmayı bastırmakla görevli olanların yanına gelir.

VE MC İLE BİRLİKTE GELEN

Şimdi bu açıklamalar ışığında Milliyetçi Cephe'nin kuruluşundan bu yana geçen ve hergün gelişen olaylara kısaca göz atalım:

Ülkede yüksek öğrenim durmuş, olaylar lise ve orta okullara kaydırılmıştır. Amaç kısa sürede, orta öğrenimi de tatile sokmaktır.

Bu olayların, adına Ülkücüler ve komandolar denilen, bir gurup azınlık tarafından çıkarıldığı, her gün yayın organları ile kamuoyuna duyurulduğu halde, komandoların saldırdığı gençler öldüğü, okullar onlar tarafından işgal edildiği ve komando olmayan, Ülkücülerin karşısında olan gençlerin, can güvenliği nedeniyle öğrenime devam edemedikleri Yüksek Mahkeme kararı ile saptanmış olduğu halde, güvenlik kuvvetlerine «yardımcı» olduklarının yetkililerce açıklanması olayların nereden kaynaklandığını göstermektedir.

SONUÇ

1961 Anayasasının başlattığı çağdaş düşünce ve eylem elbet yasal eylemler, sendikalaşmalar, örgütlenmeler, siyasal iktidara karşı tepkilerle halkın bilinçlenmesine yönelik eylemler, düşünce akımları Türkiye'nin kendi sorunlarını kendi bulacağı çözüm yoluyla çözmesiyle sonuçlanacağı için, sözünü ettiğimiz Amerikan kaynaklı «ayaklanma kuramına» göre, «ayaklanma» olarak nitelmiş ve 12 Mart öncesi toplumsal gelişme doğal koşullarından çıkarılarak patlama noktasına, işte bu kuram doğrultusunda, kışkırtıcı ajanlar da kullanılarak, ülke 12 Mart'a getirilmiştir...

Asker, 12 Mart Muhtırası adı verilen siyasal belge ile, duruma el atılmıştır. Ve 12 Mart operasyonları da yine bu kuram doğrultusunda başlatılmış ve sürdürülmüştür. Sol'un temizlendiği kanısına varılarak girilen (yapılmasına izin verilen) 1973 seçimlerinde solun başarı sağlaması, önce bir şaşkınlık yaratmış, Orta Sol CHP'nin kurduğu koalisyon döneminde, Kıbrıs olayı ve afyon ekimi gibi, ABD'nin hoşuna gitmeyen konular, bu koalisyonun yıkılması sonucunu doğurmuş ve yine GALULA'nın önerileri doğrultusunda, Milliyetçi Cephe kurulmuştur.

Ülkenin gün geçtikçe çetrefilleşen sorunlarına çözüm getiremeyen sömürü düzenini, halk anlamaya başladığı için, yeni bir seçimde Sol'un iktidar olasılığı artmaktadır. Bunu gören iç ve dış gerici güçler, Sol'a ve demokrasiye karşı yeniden hazırlık içine girmişlerdir.

Ancak tüm bu karanlık girişimlere karşı ülkemizin demokrasi ve özgürlük yolunda serbest seçimlerle başarıya ulaşacağına inanıyoruz.

M. Emin DEĞER

26 Mart

Kırım - kıyım

2 MC dönemi bilançosu: 106 cinayet

AP Lideri Süleyman Demirel'in Başkanlığında kurulan ikinci MC Hükümeti, 1 ağustos günü Meclis'ten güvenoyu aldı. O günden bu yana beş aya yakın bir süre geçti. Dirlik ve düzenlikten, can güvenliğinden yoksun olarak geçirilen bu dönemin kanlı bilançosu 106 siyasal cinayetten oluşuyor. Bu acı tabloya, aralık ayı sona ermediğinden, daha «ekler» yapılıp yapılmayacağını bilemiyoruz... Cephesel dönemin en belirgin niteliğini sergileyen bu bilançoğu aşağıda aylar ve günler itibarıyla yayınlıyoruz:

AĞUSTOS:

23 ÖLÜ

1 AĞUSTOS: İstanbul Zeytinburnu'nda ülkü ocakları yönetim kurulu üyesi Ekrem Yılmaz kurşunlanarak öldürüldü.

2 AĞUSTOS: İstanbul Gültepe'de Ramazan Kurt adlı bir sağcı işçi kurşunlanarak öldürüldü.

Ankara'da Yahyalı ülkü ocağı önünde pusuya düşürülerek sırtından vurulan ve devrimci olan Demetevler Lisesi öğrencisi Sefa Hakverdi ölmüştür.

Giresun Eynesil ilçesinde çıkan bir tartışma-
da Fahri Cebeci adlı bir polis öldürüldü.

3 AĞUSTOS: Ankara Yıldız mahallesinde ko-
mandolar bir kahveyi yaylın ateşine tutmuşlar ve
18 yaşındaki Yaşar Erdoğan'ı öldürmüşlerdir.

4 AĞUSTOS: Ankara Bahçelievler son durak-
ta meydana gelen olayda Ülkü - Tek üyesi ODTÜ
de görevli matematik mühendisleri Hasan Kaya
Şanlı ile Muhittin Can tabancayla vurularak öl-
dürüldü. Polis memuru Selahattin Doğan da olay-
da yaralandı ve kurtarılamayarak öldü.

Bu olaydan sonra Aydınlikevler'deki bir kah-
vehaneye baskın yapan komandolar devrimci ol-
duğu bildirilen Beyhan Özen'i öldürdüler.

Daha sonra Sanatoryum caddesindeki bir kah-
vehaneye baskın yapan üç kişi Ali Naci Özden'i
kurşunlayarak öldürdüler.

25 Temmuz günü evinin önünde çatışan genç-
lerin açtığı ateş sonucu yaralanan TRT telesine
başteknisyeni Hakkı Atasevin kurtarılamayarak
öldü.

5 AĞUSTOS: 4 ağustos günü Ankara'da ağır
yaralanan komando Remzi Kütükçü kurtarılama-
yarak öldü.

İstanbul'da Site öğrenci yurdu önünde Ali
Rıza Çimen adlı işçi komandolarca Sivas yurdu-
dan açılan ateşle öldürüldü.

10 AĞUSTOS: Vatan mühendislik öğrenci ve
Esenler Belediyesi Genel-İş Sendikası işyeri tem-
silcisi Hakkı Uzer komandolar tarafından sırtın-
dan vurularak öldürüldü.

12 AĞUSTOS: 6 Ağustos'ta Sarıyer'de ko-
mandolarca vurulan lokantacı Ahmet Coşkun kur-
tarılamayarak ölmüştür.

13 AĞUSTOS: Turgutlu MHP İlçe Başkanı
Osman Öztaş arabasına konan bombanın patla-
ması sonucu kurtarılamayarak öldü.

18 AĞUSTOS: Ankara'da Eğitim Enstitüsü
öğrencisi komando Yaşar Kılıç tabancayla vuru-
larak öldürüldü.

19 AĞUSTOS: Turgutlu'da Yakup Talayhan
adlı devrimci bir işçi başına demir çubukla vuru-
larak öldürüldü.

24 AĞUSTOS: İstanbul Okmeydanı Yapı Kre-
di Bankası şubesini soyanlarla çıkan çatışmada
polis memuru Celâlettin Pala öldürüldü.

Artvin'de sağcı olduğu bildirilen işçi Ethem
Gökdemir, Ticaret Lisesi öğrencisi Osman Kü-
çük'ü kalbinden bıçaklayarak öldürdü.

27 AĞUSTOS: Mardin Nusaybın'da pahalılığı
protesto mitinginde Ramazan Başak adlı yurttaş
vurularak öldürüldü.

30 AĞUSTOS: Edirne'de Erkek Sanat öğren-
cisi Ahmet Erikçi kurşunlanarak öldürüldü.

EYLÜL: 16 ÖLÜ

2 EYLÜL: Ümraniye'deki gecekondu yıkımın-
da polisle meydana gelen çatışmada Cuma Gül,
İsmail Poyraz, Hasan Kızılkaya, Musa Çarpar,
Hüseyin Çapanoğlu kurşunlanarak öldürülmüştür.

3 EYLÜL: Tarsus'da bağlı Polatlı köyünde çı-
kan çatışmada ülkücü olduğu bildirilen Muhittin
Atlı öldürüldü.

6 EYLÜL: Ümraniye yıkımında yaralanan işçi
Hüseyin Aslan öldü.

10 EYLÜL: MHP Ankara Yenimahalle Genç-
lik Kolları üyesi Erdem Arabacı öldürüldü.

17 EYLÜL: Uşakta Mesut Akkalem adlı bir
öğretmen elleri ayakları bağlanıp kafasına kur-
şun sıkılarak öldürüldü.

19 EYLÜL: İstanbul'da Ülkü Ocakları Tuzla
Şubesi eski Başkanı işçi Hüseyin Altay kurşunla-
narak öldürüldü.

Ankara'da 9 gün önce bir komando tarafın-
dan kurşunlanan ADMMA öğrencisi Ozan Dadal-
oğlu kurtarılamayarak öldü.

20 EYLÜL: Bingöl'de solcu öğretmen Cihat
Elçi bıçaklanarak öldürüldü.

24 EYLÜL: Dikmen Halkevinden çıkarken Er-
gun Ataca adlı M.E.B. memuru komandolarca vu-
rularak öldürüldü.

25 EYLÜL: Balıkesir Havran ilçesinde CHP'li
gençlerle komandolar çatıştı ve komando olduğu
bildirilen Hasan Tezer av tüfeğiyle öldürüldü.

26 EYLÜL: İstanbul'da Çapa'da Ülkü Ocak-
ları eski başkanı Mustafa Verka'ya ateş eden bir
kişinin tabancasından çıkan kurşunlar 1.5 yaşın-
daki Levent Berkman'ın ölümüne neden olmuş-
tur.

28 EYLÜL: İstanbul Gültepe'de iki grubun
çatışmasında arada kalan tombalacı Hayri Ercan
kurşunlanarak öldürülmüştür.

EKİM: 7 ÖLÜ

19 EKİM: İstanbul Gültepe'de meydana ge-
len çatışmada yoldan geçmekte olan bir kadının
kucağındaki 3 yaşındaki Veysel Kıt serseri kur-
şunlara hedef olarak ölmüştür.

14 EKİM: İzmir'de Ege Üniversitesi Eczacılık
Fakültesinde ders çalışmakta olan ve ülkücü ol-
duğu bildirilen 2 sınıf öğrencisi Mesut Yergün
yaylın ateşine tutularak ölmüştür.

16 EKİM: Ankara'da Övençler Halkla Dayanışma Derneği kurşunlanmış ve devrimci olduğu bildirilen Akşam Ticaret Lisesi öğrencisi Bahattin Aslandoğan öldürülmüştür.

20 EKİM: Gaziantep Atatürk Lisesi Müdür Yardımcısı Ülkü — Bir üyesi Hidayet Sert otobüs beklerken tabanca ile vurularak öldürüldü. Müdür Yardımcısının Ülkücü olduğu belirtildi.

Aynı gün Çorum'da Ticaret Lisesi beklemeli öğrencisi Cahit Yalçinkılıç, Makine Meslek Okulu öğrencisi Yusuf Yalçın tarafından tabancayla vurularak öldürüldü.

26 EKİM: Diyarbakar Bağlar Ortaokulu Müdürü MHP yanlısı olduğu bildirilen Ömer Atılğan tabanca ile vurularak öldürüldü.

27 EKİM: İstanbul Ayazağa Işık Mühendislik Okulu öğrencisi Ayhan Gökdemir, komandolar tarafından falçatayla vurularak öldürüldü.

KASIM: 18 ÖLÜ

5 KASIM: Gaziantep MHP merkez ilçe başkanı avukat Mehmet Çapar kimliği bilinmeyen kişilerce kurşunlanarak öldürülmüştür.

Ankara'da MHP Gençlik Kolları üyesi Mustafa Başoğlu kurşunlanarak öldürülmüştür.

İzmit'te 2 kasım günü çıkan çatışmada başından yaralanan 5 yaşındaki Erdiç Daylan kurtulamayarak ölmüştür.

7 KASIM: Ankara'da Kuzey Kafkasya Kültür Derneği üyesi ülkücü Mahmut Özden kurşunlanarak öldürülmüştür.

12 KASIM: İstanbul'da Vatan Mühendislik Okulu 3. sınıf öğrencisi ve komando olduğu bildirilen Yaşar Topçu ölü olarak bulundu.

Sakarya'nın Kocaeli bucağında Hürriyet ilkokulu öğretmenlerinden ve devrimci olduğu bildirilen İhsan Kuşlukçu tabancayla vurularak öldürülmüştür.

15 KASIM: Uşak'ta Ülkücü Köylüler Derneği Başkanı Yaşar Aktaş kurşunlanarak öldürüldü.

Ankara'da Namık Kemal Lisesinde çıkan silahlı çatışmada Can Karaosmanoğlu adlı öğrenci kurşunlanarak öldürüldü.

17 KASIM: Ağrı Doğu Beyazıt'ta Erzurum Karabekir Eğitim Enstitüsü öğrencisi ve sağcı olduğu bildirilen Mustafa Yardımcı kurşunlanarak öldürüldü.

18 KASIM: İstanbul Zeytinburnunda silahlı iki kişi devrimci olarak tanınan bir lise öğrencisini kurşun yağmuruna tutmuşlar, ancak yoldan geçen oto tamircisi Bekir Erdal vurularak ölmüştür.

Urfa'da Akıncılarla, Ülkücüler arasında çıkan çatışmada İmam - Hatip Okulu öğrencisi Kemal Yıldız bıçaklanarak öldürüldü..

19 KASIM: Samsun'da komandolar Ankara DMMA öğrencisi Nurettin Altaylı'yı zincir ve demir çubuklarla öldürmüşlerdir.

İstanbul'da MHP Bakırköy İlçe Yönetim Kurulu üyesi Hikmet Ay kurşun yağmuruna tutularak öldürüldü.

Amasya'da MHP'nin bir sinemada düzenlediği toplantıda patlayan bomba sonucu Gültekin Erksan adlı öğrenci ölmüştür.

22 KASIM: Malatya Hekimhan'da AP'li olduğu bildirilen Kaya Çavdar kurşunlanarak öldürüldü.

İstanbul'da Göztepe'de yapılan bir operasyonda 24 ekim gecesi yaralanan ve TİKKO üyesi olduğu bildirilen Zeki Şerit kurtulamayarak ölmüştür.

27 KASIM: Konya Hadım ilçesinde MHP'li Belediye Başkan Adayı Ahmet Bahar çıkan bir tartışma sonucu CHP'li Mehmet Kaba tarafından kurşunlanarak öldürüldü.

31 KASIM: İskenderun'da devrimci olduğu bildirilen Süleyman Şengül kurşunlanarak öldürüldü.

ARALIK: 42 ÖLÜ

1 ARALIK: Diyarbakır'da Güneydoğu ekspresini soymak isteyen kişiler makinist Ali Cam'ı öldürdüler.

2 ARALIK: İstanbul Kadıköy'de seçim afişleri asmakta olan İGD üyesi Nevzat Bulut kurşunlanarak öldürüldü.

3 ARALIK: Urfa'da Ecevit'in konuşmasından sonra Ülkü-Bir'den açılan ateş sonunda Ramazan Çiçek adlı yurttaş vurularak öldürüldü.

Amasya'nın Suluova ilçesinde MHP gecesinin yapıldığı sinemada bomba patlaması sonucu 2 kasım günü yaralanan ülkücü Bekir Con kurtulamayarak ölmüştür.

4 ARALIK: Ankara'da İmam Hatip Lisesi öğrencisi Hamza Gündoğmuş, boğazı bıçakla kesilmiş bir halde öldürülmüş olarak bulunmuştur.

5 ARALIK: Eskişehir'de Motor Sanat Meslek Lisesi mezunu ve DEV-LİS üyesi olan Murat Dertli bıçaklanarak öldürüldü.

6 ARALIK: Kıbrıs uyruklu ve devrimci DG-SA öğrencisi Muharrem Özdemir işkence edildikten sonra Büyükçekmece yakınlarında kurşunlanarak öldürüldü.

7 ARALIK: İstanbul DMMA'da Harita bölümü 3. sınıf öğrencisi devrimci Abdülkadir Adanur falçata ile vurularak komandolar tarafından öldürüldü.

8 ARALIK: 5 aralık günü Eskişehir'de Dev-Lis üyesi Murat Dertli'nin öldürüldüğü olayda ağır yaralanan İbrahim Boysan kurtulamayarak öldü.

10 ARALIK: Çorum Osmancık'ta iki grup arasında çıkan çatışmada sağcı olduğu bildirilen Mustafa Odabaşı ile devrimci olduğu bildirilen Mehmet Çıplak kurşunlanarak öldürülmüşlerdir.

11 ARALIK: 2 aralık günü ODTÜ'ne komando işçilerin yaptıkları bombalı saldırıda yaralanan İbrahim Baloglu ölmüştür.

11 aralık yerel seçimleri sırasında çıkan çetnli olaylarda ve sonraki tartışmalar sırasında 18 yurttaşımız yaşamlarını yitirmişlerdir. Halit Aslan, Mehmet Yılmaz, Güzel Koç, Yusuf Ekinci, Asım Engel, Lütfül Çiçekçi, Bozan Kılıç, Ali Berk, Güldane Aksu, Mustafa Balcım, Emin Karabulut, Süleyman Durmuş, Abdülvahap Sincar, Emanet Sincar, Omer Güney ve Mardin'den adını saptayamadığımız üç kadın.

14 ARALIK: Elâzığ Karakocan Lisesinde öğrencilerin çatışması sırasında yoldan geçen Hüseyin Doğan adlı yurttaş öldürüldü.

15 ARALIK: İstanbul Gaziosmanpaşa'da bir kahvehanede bir komando Gaziosmanpaşa Lisesi öğrencisi Sinan Hepşen'i kurşunlayarak öldürdü.

Ankara'da Hür-Genç üyesi AP'li Hüseyin Uçar, 5 kişinin tabancalı saldırısına uğradı ve vurularak öldürüldü.

16 ARALIK: İstanbul'da Akıncılarla Ülkücüler arasında çıkan çatışmada sonradan ülkücüler

rin sahip çıktığı Vefa Lisesi öğrencisi Erdoğan Yılmaz kurşunlanarak öldürüldü.

Elâzığ Maden ilçesinde Necmi Başer adlı CHP'li, AP'li olduğu bildirilen Ahmet Öcar tarafından kurşunlanarak öldürüldü.

17 ARALIK: Ankara'da bir kiraathaneye 15 aralıkta bomba atılması sırasında ağır yaralanan Asb. Osman Çayan kurtarılamayarak öldü.

18 ARALIK: İstanbul'da CHP'li olduğu bildirilen Sejahattin Turgut kurşunlanarak öldürüldü.

Ankara'da bir kiraathaneye 15 aralıkta bomba atılması sırasında ağır yaralanan Mustafa Sarı kurtarılamayarak öldü.

19 ARALIK: İstanbul'da DMMA öğrencisi ve ülkücü olduğu bildirilen Levent Baykay, çalıştığı büroda kurşunlanarak öldürüldü.

22 ARALIK: İstanbul Galatasaray Mühendislik Yük. Okulunda İnşaat Mühendisi Fevzi Azırcı komando tarafından falçatayla öldürüldü.

Ankara'da ODTÜ mezunu Salih Kandemir boğazı bıçakla kesilmiş olarak bulundu. Kandemir'in devrimci olduğu belirtildi.

23 ARALIK: Kadıköy Mühendislik Yüksek Okulu öğrencisi Mustafa Sacit Saraçoğlu, komandolar tarafından önce bıçaklanarak, sonra tabancayla vurularak öldürüldü.

25 Aralık

Faşizme karşı bir savaş bu...

Ortaköy Eğitim Enstitüsü öğrencileri İstanbul Valiliği önünde gösteri yapıyor. Valiye bir dilekçe veriyorlar. Diyorlar ki: «Okulun duvarları ve kantin, bozkurt tabloları ile donatılmış, Alpaslan Türkeş'in resimleri ve kitaplarıyla süslenmiştir. Ortaköy Eğitim Enstitüsünde can güvenliği ve öğrenim özgürlüğünün kalmadığını bir kez daha vurgular, okulda gelişen olayların baş sorumluları olarak Müdür M. Oktay Armağan başta olmak üzere idarede bulunan öğretim üyelerinin de haklarında kovuşturma açılmasını talep ediyor, bu tür komando baskılarını kimyor, can güvenliği ve öğrenim özgürlüğü istiyoruz.»

«Can güvenliği ve öğrenim özgürlüğü»!.. Gençliğin en doğal iki hakkı. Her yurttaşın en doğal hakları... Anayasanın tanıdığı haklar bunlar.. Kimse elimizden alamaz, aldığı zaman suç işlemiş olur. Ama aylardır öğrenim çağındaki gençler «can güvenliği» istiyorlar. Derse girebilmek olanağı istiyorlar, okumak, yetişmek, aydınlanmak... Ama kapılar tutulmuştur, yollar kesilmiştir, hem de, silâhlı birtakım örgütlerle.. Kim besler bunları, kim yetiştirir, kim silâhlandırır?

Yurt içinde böyle, yurt dışında böyle... Alın okuyun «Stern» dergisini, üç milletvekiline sahip bir küçük partinin Almanya'da nasıl örgütlediğini, Alman dergisi açık açık yazıyor, hatta bunların CIA tarafından desteklendiği konusundaki kuşku-
kularını da belirtiyor...

Bir haber daha: Öykü yazarı, öğretmen Osman Şahin görev yaptığı lisenin önünde saldırıya uğramış, dövülmüştür. Birkaç gün önce Prof. Kıvanç Ertop'un arabasına bomba konulmuştur. Üniversite içinde de kimi öğretim üyelerinin de açık saldırılara, hakaretlere uğradıkları duyulmaktadır. İş, öğrenciler arasındaki baskılar, gözdağları, korkutmalar, dövmele-
öldürmelerle kalmayacak, sıra öğretmenlere, doçentlere profesörlere, yazarlara, gazetecilere, milletvekillerine, senatörlere de gelecek. Tırmanma hızlanmıştır! Seçime yaklaşıldığı oranda faşist coşkular artacak. Hele hele seçim öncesi, seçim günü, nefer olacaktır, düşünmek bile korku verici! Faşizm özlemcileri kesinlikle biliyorlar demokrasiye, Anayasa-
ya bağlı Türk seçmenin-
oylarını çoğunlukla CHP'ye, Ecevit'e vereceğini. CHP iktidarında

da zorbalığa, faşizm oyunlarına, cinayetlere yer olmayacağını... Bu yüzden ekim 77'ye dek yapmadıklarını bırakmayacaklar. Ta ki, MC ortaklarından biri «artık bu kadarı olmaz, artık durdurun şu cinayetleri» diyerek başkaldırsın!... Yoksa, ölümlümüzdeki aylar, her bakımdan, herkes için çok çetin, çok kanlı, çok acımasız geçeceğe benzetilmektedir...

Türkiye'nin dört bir yanından aldığımız mektuplar hep bu acıyı, bu korkuyu dile getiriyor. Hergün yakınmalar, endişeler, acılar yağmur gibi yağıyor ilerici gazetelere, yazarlara... Yazmakla iş bitmiyor. Hem yazının da anlamı kalmıyor. Hep aynı acıyı dile getiriyoruz. Kendi aramızda konuşuyoruz. Bu acılar, bu çirkinlikler, bu yasa dışı işlemler MC'den yana olan politikacıları, gazetecileri, aldatılmış halk yığınlarını etkiliyor mu? Öyleleri var ki gerçekleri gözünün içine soksan aldırıyor! İşkence konusunda burada çıkan bir yazımı sütunlarına alan bir sağcı gazete, şöyle bir not koymuş başına: «Şu solcu yazarlara bakın, işkence varmış bu ülkede, ne de hayalleri geniştir bunların, işkence mi, nerde olmuş, ne zaman?» Buna benzer sözler işte!.. Sağır sultan duydu, sayısız belgeler, resimler, tanıklar, kanıtlar ileri sürüldü, sorumlu kişiler, başbakanlar bile tümüyle yadsıyamadı, «Polis her yerde bir şeyler yapar» demedi mi bir zamanların Başbakanı

Melen? İşkence yokmuş! Peki, o işkence altında ölenler, tabanları patlayanlar, elektrik şokundan sakat kalanlar, bunca genç, bunca yazar, bunca aydın, bunca bilim adamı? Hepsini hepsi yaşadığı işkencenin çeşitli biçimlerini...

1977 ekimindeki genel seçimi CHP tek başına kazanmalıdır. CHP bu seçimde en azından 250 milletvekili çıkararak kazanmak zorundadır. Bizler, Anayasa'ya, demokrasiye, Atatürk ilkelerine bağlı, çağdaş uygarlık düzeninden yana yurttaşlar olarak, CHP'yi, Ecevit'i tek başına iktidara getirmekle yükümlüyüz. Oylarımızı bölmeyeceğiz, ufak partilerde dağıtmayacağız, hiç değilse bir dönem için CHP'yi kesinlikle destekleyeceğiz. Yalnız oy verecek değil, oy kazanması için de çalışarak, uğraşarak, didinerek, sandık başına adam götürerek, sandıkları bekleyerek...

Dostum İlhan Selçuk'un geçen gün yazdığı gibi «demokrasi, faşizm savaşı»dır bu yaşadığımız... Faşizm bir üstün çıktı mı, Türkiye en azından beş yüz yıl geriye gidecektir. Kırk iki milyonluk bir ulus çağının gerisine dönemez, dönmeyi kabul edemez. Öyleyse, şimdiden «demokrasi cephesi»nde toplanmalı, demokrasinin kazanması için tüm çabamızı harcamalıyız... İş, işten geçmeden... Daha geçmeden!..

Oktay AKBAL
8 Ocak

Korkulan..

Kimdir bu adamlar? Çılgın mıdır? Sapık mı? Arada bir Amerika'da görüldüğü gibi otomatik tüfekle dam üstüne çıkıp önlerine geleni tarayan ruh hastaları mı?

«Maocu»durlar, deniliyor. Ne zaman iştirilmiş Mao Tsetung'un halkın üzerine ateş açmayı marifet saydığı.. Başarısı onun, halka kendisini sevdirmeyi, halkı kendisine güvendirmeyi bilmesindedir.

Hayır... Önceki gün Taksim Meydanında açılan ateşin altında, «Mao Tsetung düşüncesi» falan da değil, sadece düşüncesizliğin, beyinsizliğin yarattığı bir ortam vardır. Ve bu ortamdan soğukkanlı bir biçimde faydalanan profesyonel bir kışkırtıcılık, mutlaka vardır.

Olay sırasında o bölgede bulunan gazeteci arkadaşların yazdıklarında, görgü tanıklarına atfen çeşitli iddialar var: İlk silâh, Sular İdaresi binasının üzerinden atılmış... İnterkontinental Otelinin bir katından ateş açıldığı öne sürülüyor.

Doğrudur, yanlıştır. Şimdilik bilinmiyor. Bir gün mutlaka anlaşılacak. Ama DİSK'in mitingine zorla, DİSK'e rağmen girmeye kalkan o karanlık grubun içinden de atılmış olsa ilk kurşun, mutlaka bir provokatör kurşunudur. Gerisini planlamış olmaya gerek yok. Gözleri Asyanın öbür ucun-

daki Çin - Sovyet anlaşmazlığının sloganlarından başka hiçbir şeyi görmeyip, Türkeş'in komandolarından çok DİSK'e ve DİSK'in yanındaki örgütlere öfkelenen bir avuç yarı cahil, zaten davranmaya hazır halde silâhlarına...

Orada işleri ne?

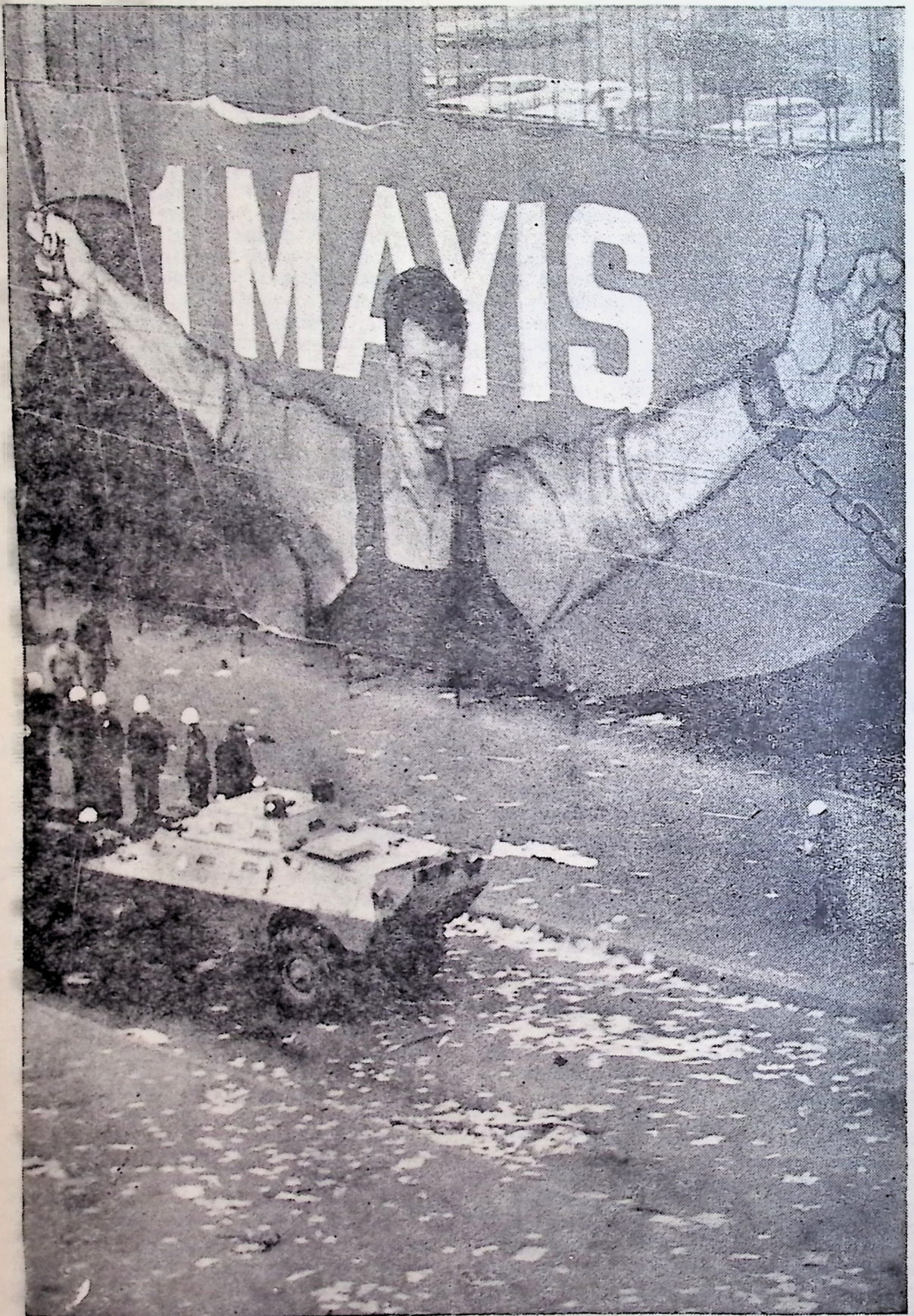
Beğenmiyorlarsa politikasını DİSK'in, başka yerde başka bir yürüyüş düzenleyip, «Kahrolsun sosyal faşistler» mi diyecekler, ne diyeceklerse desinler...

Nerede o kendilerine, kendi düşüncelerine güven!.. Başkasının düzenlediği, başkasının sorumluluğunu taşıdığı mitinglerin içine zorla girip, kendi «politikalarını» orada uygulayacaklar. «Politika»ları, da kendilerinden olmayanları kurşunlamak. Bu arada, bu «slogan savaşı»nın ayrıntılarından haberi bile olmayıp, sadece işçi sınıfının güçlenmesini alkışlamaya gelmiş halkı da..

Ah Mao Tsetung sağ olup da Türkiye'de kendi adına bulaştırılan bu kafasızlığı bir yüksek binanın üstünden seyretseydi!..

Cumhurbaşkanı Korutürk'ün dediği gibi «Tarihte yeni bir çağ açmış» kişiliğine sürülen bu lekeyi görüp, asıl o zaman ölürdü.

Herhalde Mao'yu gerçekten anlayan, onun düşüncesine ve uygulamasına içtenlikle inanan

aklı başındalar da vardır Türkiye'de... Onların da içi, sanırım kan ağlıyordur.

DİSK'ın Taksim yürüyüşünü ben, önceki gün başından itibaren izledim. Geçen yılkinden de daha bilinçli, daha dikkatli düzenlenmişti. Kor-tejlerin iki yanında güvenliği sağlamakla görevlendirilmiş işçiler dışarıdan hiç bir sızıntı olmasın diye, ellerinden gelen her şeyi yapıyorlardı. Ben basın kartımla yolun bir başından öteki başına geçemedim. Kibarca:

— Hayır, dediler... Biz bugün için özel kart dağıttık. Ancak o kartı taşıyanlar geçebilir.

Yeryüzünde işçi sınıfının örgütlenmesi gele-neği, bizden çok daha eski, çok sayıda ülke var. Önceki gün Taksim Alanındaki bilinçli disiplin, oralarda bile güç sağlanır.

İşçi hareketlerinden hiç hoşlanmayan, sağcı sayılabilecek tanıdıklara rastlıyordum: Karşıla-rındaki gücün ne kadar büyüdüğünü görmekten endişeliydiler. Ama bu gücün yönetilmesindeki ustalığa:

— Bravo demekten kendilerini alamıyorlar-dı.

Zaten bütün yürüyüş ve toplantı süresince en ufak bir olay çıkmadı.

İşçinin hakları ve savaşım kararlılığı, taşını-lan dövizlerde, kullanılan sloganlarda, kürsüden söylenen sözlerle dile getiriliyordu. Hele seçim ön-

cesinde sadece seçimi istemeyenlerin işine yara-yabilecek en ufak bir fıllı taşkınlıktan eser yok-tu.

Her şey son anda, artık sıra, birkaç söz daha söyleyip dağılmaya geldiği sırada, görevlilerin işi bırakmak üzere olduğu sırada oldu. Komandola-rın uyguladığı eylemlere hazır şekilde zayıf nok-tayı bekleyip pusu kurarak birden baskına geçer-gibi...

Son ana kadar nereden farkedilebilirdi ki, o son grup silâh çekmeye hazır halde geliyor.

Sokaklardan, kıyafet değiştirir gibi, işçilerin davasının yanındaymış havasına bürünerek, on-lar gibi yürüyüp, onlar gibi seslenerek gelmişler-di. Kim oldukları ve ne yapmak istedikleri anla-sılınca artık iş isten geçmişti...

Bu baskından Taksim Meydanında 34 ölü kağıdı. 34 aile felâket içinde şimdi...

Kim kazandı?. Bu tırmanmadan, daha da kazanabilecek olanlar kimler?

Taksim Alanındaki işçilerin arasına, kendi düşünceleri adına bir aşama yapacaklarını sana-rak girenler, sormalı bunu kendilerine? Şimdi bir aşama halinde midirler?

Tüm halkımızın önceki geceden beri gittikçe yoğunlaşan lâneti altında mı?

Altan ÖYMEN
3 Mayıs

Polis çevre binaları kontrol edememişti

Polis telsizlerindeki bant kayıtlarında neler var? Korkunç ve kanlı Taksim olaylarının önce-si ve sonrasındaki telsiz konuşmaları bu bantla-ra kaydedilmiş midir? Olaylar öncesi ve sonra-sı polis önlemleri yeterli miydi? Tüm bu sorula-rın yanıtları, yapılacak olan idarî kovuşturma sonucu ortaya çıkacaktır. Ancak, bazı yetkililerle vatandaşlardan edinilen bilgilere göre, olaylar öncesi ve sonrasındaki güvenlik önlemlerinin ye-tersiz olduğu ortaya çıkmıştır.

Türkiye ile tüm dünya kamuoyunda büyük yankılara neden olan kanlı olayların suçlusu kimdir? Gözaltına alınan 61'i kadın, 399 kişi mi-dir? Bu kişiler gözaltına alındıktan sonra ne iş-lem görmüşlerdir? Polis şeflerinden bazıları, Top-lum polisine bağlı ekiplerin davranışlarına nasıl karşı çıkmışlardır? Çok yakın bir tarihte bütün bunların yanıtları verilecek midir?

GÖRKEMLİ BİR MİTİNG

Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu-nun (DİSK) düzenlediği Taksim Cumhuriyet ala-nındaki mitinge katılan, Beşiktaş ve Sarıyer'den yürüyüşe geçen yüzbinlerce kişinin alanda toplanmasından sonra olay çıkaracaklarını kala-

balığın içine sızdıkları belirtilmektedir.

Sarıyer'den DİSK'e bağlı 50 bin kişilik bir işçi topluluğunun yürüyüşe geçmesinden hemen sonra aşırı uçları temsil eden gruplar da yürüyüşe geçmiştir. Polise göre bu gruplardan biri çatışmayı daha Sarıyer'de göze almıştır. Polis ilgilileri, aşırı uçlarla DİSK'e bağlı işçi topluluklarının Bozdoğan kemerinde barikat yapı-rak birbirlerinden ayrıldıklarını söylemişlerdir. Polis telsizleri daha saat 14 sıralarında merkez'e durumun çok gergin olduğunu, güvenlik kuvvet-lerinin yetersiz bulunduğunu haber vermişlerdir. Ancak bu uyarılar sonuçsuz kalmıştır.

KAÇINILMAZ SONUÇ

Polis ilgililerinden bazıları aynı konuya değil-nerek şöyle konuşmuşlardır:

«Olay kaçınılmaz görünüyordu. Ancak, olay-ların miting bitiminden sonra olacağı da hesap-lanmıştı.

İlk kurşun İntercontinental otel önünden atılmıştır. Bu bir işaret mermisi olabilir. Çünkü, daha sonra Sular İdaresi üzerinden ve bazı bi-nalardan da ateş edildiği görülmüştür» demişler-dir.

BİR YÖNDEN

Sabahın erken saatlerinden itibaren gelişmelerin ibresi kanlı bir çatışmanın üzerinde durmuştur. Siyasi Şubenin istihbarat kaynaklarının merkeze ulaştırdıkları haberlerin ne olduğu bilinmez. Ancak çevredeki binalardan topluluk kur-

şun yağmuruna tutulduğuna göre, bu binaların kontrol edilmediği ortaya çıkmaktadır. Silâhından çok istihbaratının kuvvetli olması gereken polisin tüm bunları saptayamaması bir yönden karanlığa gömülmüştür.

KAFADAN

Tansiyonun gergin olduğunu saptayamayan istihbarat örgütleri özellikle binaları araştırmakta yetersiz kalmışlardır. Binaların üzerine polislerin yerleştirilmesi gerekirken bu yöntem de

uygulanmamıştır. Polis ilgilileri bu konuda konuşmaktan kaçınmışlardır.

TOPLUM POLİSİNİN TUTUMU

Yine çeşitli kaynaklardan aldığımız bilgilere göre, kendilerine silâh kullanma yetkisi verilmediğinden toplum polisinin bir kısmı kanunsuz girişimlerde bulunmuşlardır.

Gözaltına alınanlar ve ne için gözaltına alındıklarını bilmeyen bazı vatandaşlar, nezarethanelerde döğülmüşlerdir. Vali Şentürk'e bağırmışlardır. Gayrettepedeki binada gazetecileri hırpalayıp, araçlarını tahrip etmişlerdir. İlyardım Hastanesi önünde, çocuğunu çocuğunu, yakınlarını sormak için giden vatandaşları coplamışlardır. Morg Müdürlüğü önünde teşhise giden bazı vatandaşları tekmelemişlerdir. Toplum polisleri bu görevlerden alınarak birliklerine gönderilmişlerdir.

Tüm bu davranış içinde bulunan toplum polisinin bir bölümü ise Taksim olayları sırasında ve özellikle Kültür Sarayı önünde bulunan birliğin olaylara tamamen seyirci kaldığı da iddia olunan konular arasında bulunmaktadır. Vali Şentürk, gece yarısından sonra tüm polisi suçlu düşürecek bu tür davranışlardan kaçınılması için kesin emir vermek zorunda kalmıştır. Bu arada, bazı polis şeflerinin değiştirilmesi konusunda çıkan söylentiler için sorduğumuz başka bir soruyu ilgililer, «Bu idarî ve adli soruşturma sonucuna bağlıdır. Şimdilik böyle bir durum yoktur» diyerek yanıtlamışlardır.

399 KİŞİ Mİ?

Kanlı bir pazarın suçlusu olarak yakalanan 399 kişi hakkında savcılar soruşturma açmışlardır. Bu kişilerin hangilerinin, olaylarda suçlu, hangilerinin suçsuz oldukları bu soruşturma sonucunda belirleneceğini söyleyen Vali Şentürk, «Bunların büyük bir bölümünün ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakılacaklarını, ayıklanacaklarını sanıyorum. Olaylardan sonra 7 tabanca bulunmuştur. Silâhlardan beşi yakalananların üzerinden çıkmıştır. Silâhlardan biri sahipsiz, biri de ölenlerden birinin üzerinden çıkmıştır. Silâhlar balestik muayene işlemlerinin yapılması için polis laboratuvarında incelenmeye alınmıştır. Tüm işlemler en kısa sürede bitirilmek üzere çalışmalar yapılmaktadır» demiştir.

Selâhattin GÜLER
3 Mayıs

Korku ve cinayet

Burası Bazilika sokağı
Bir okulun sokağı bakan yüzü

Kurşunlardan böyle çiçek bozuğu.

— Eluard —

Burası Nazi işgalindeki Paris kentinin
Bazilika sokağı değil
Niksar kasabasının sokakları
«Niksar'ın Fidanları...»
Niksar sokaklarında susmuş dudaklar.
Niksar sokaklarında konuşan
Şimdi yalnız, çılgın namlular var.
Niksar sokaklarında
Hızla geçen bir otonun penceresinden
Mister Browning, Mister Sten
Konuşuyor tetikteki parmağında yabancı ellerin
Ne varsa öldürme aracına benzer
Hoçkis, Barabellum, ve Mavzer...
Ve «At Martini Debre Hasan»nın Martininden
Güzel oğlanın Piştov'una kadar.
Ne marka namlu varsa konuştular:
«Pencere açıldı güzel oğlan
Piştov patladı yaaaarr!»
Diyerek öz evlâtlarını bir düşman gibi
kurşunladılar...

Piştovun markası Kırıkkale
Güzeloğlan bir kurşunla yıkıldı yere
Güzeloğlan da Kırıkkaleliydi.
Ve Kırıkkale marka tabancayı patlatan
Kendi ırkdaşının eliyle.
Milli Hükumatın milli silâhiyle
Vuruldu Güzeloğlan
Zeus'un kartal'ını vuran
Ok da kendi tüyünden'di.
Güzeloğlanı kendi hemşerisiydi vuran kurşunlar
Ve haykırdı Güzeloğlan ölürken:
«Beni, benle vurdular»

Tüm bu silâhları konuşturanlar ne istiyordu?
Bir korku üretimi; Panik denilen kolektif bir
korku ile halkı korkutarak susturmak istiyorlar-
dı... Elbette ki Korkutmak, kişiye, istediğini yap-
tırmanın en sonuncu başvuru yöntemidir. Nö-
rotik bir davranış olan Korku'nun kökeni baba-
evlât ilişkisinin ödipal çağına, çocukluk çağına
dek varıyor. İşte bu yüzden korkmamak için yü-
rekli olmak kadar korkunun nedenini bilmek ge-
rekmemektedir. Bizi korkutmak isteyenlerin içinde
bulunduğu büyük korkaklığı bilirsek elbetteki on-
lardan korkmayacağız.

İbrahim, korkmayacaktı bu kadar
Bembeyaz dişleri böyle tıkırdayıp
Böyle birbirine vurmasalar...
Ve İzmir'li Ali Onbaşı biliyordu ki
Tavşan, korktuğu için kaçmaz,
Kaçtığı için Korkar...

— Nazım —

Sırtını katil yöneticelere dayamış, kalabalık
olmalarına ve silâhlarına güvenen korkakların
en önemli korkusu Mizo-Fobi dediğimiz (kirlen-
mekten korkma)dır. Koltukta kalmak uğruna
yüzlerce genç öldüren katil, ellerindeki kan leke-
sinden korkmaktadır. Ve bu bilinçaltındaki kor-

kusu bir Uyurgezerlik etkisi haline dönüşerek bir
İtiraf niteliğine döner.. Katil Kraş Makbet'in İti-
rafı:

Çık elimden korkunç leke
Çık diyorum sana
Arabistanın tüm kokuları
Kan kokuyor hâlâ...

Korkutanların Korkaklığının diğer bir çe-
şidi Agora - Fobi dediğimiz meydanlardan kork-
ma hastalığıdır. Halkın sevgisini kazanmış, mil-
yonları miting meydanlarına çeken bir lideri çe-
kemeyenlerin Meydanlardan korkmaları cinayet
işleme eylemine dek dönüşmektedir.. Korkaklık-
larını cinayete dönüştürenler Atatürkü de tam
11 kez öldürmeye yeltenmişlerdi.. O, suikast te-
şebbüsünü kırıktan sonra şöyle seslenmişti hal-
kına: «Benim naçiz vücudum elbet bir gün top-
rak olacaktır ama Türk Milleti ebediyen payidar
olacaktır.» Atatürk gibi önderler halka korkma-
mayı öğretmişlerdir.. Ozan Titus Livius: «Ne ka-
dar az korkarsam o kadar az tehlikedeyim» di-
yor. Korkaklıktan korkma duyusu da korkuyu
yenmeye varıyor. Antep Kentinin kahramanı Ka-
rayılan, Karayılan olmadan, önce yaşıyordu bir
tarla sıçanı gibi, korkaktı bir tarla sıçanı kadar
amma.

Fırlayıp atılınca ileri
Bir dehşet aldı Antep'li
Seğirttiler peşine
Gâvuru tepelerde yediler
Ve bir tarla sıçanı gibi yaşayıp
Bir tarla sıçanı kadar korkak olana
Karayılan dediler.

Korkan kişinin katil Makbetteki gibi uyur-
gezerlik davranışından başka Çok Konuşmak gi-
bi reaksiyona döndüğünü görmekteyiz lâf salata-
larıyla, yalanla, tehditle:

Musolini çok konuşuyor Taranta Babu
Tek başına, yapayalnız, karanlıklara
Bırakılmış bir çocuk gibi bağıra bağıra
Kendi sesiyle uyanarak
Korkuyla tutuşup
Korkuyla yanarak
Durup dinlenmeden konuşuyor
Musolini çok konuşuyor Taranta Babu
Çok korktuğu için çok konuşuyor.

— Nazım —

Korktuğu için cinayet işleyenler bu kez cina-
yet işlemekten ötürü korkuyor ve Panik dediği-
miz korku batağına saplanıyorlardı. Onları kim
cezalandıracak? Onlara karşı çıkma hakkını ana-
yasa veriyor...

Dr. İhsan ÜNLÜER
5 Mayıs

Savcılar gizli bir toplantı yaptı

Yoğunlaşan saldırılar konusunda geçtiğimiz haftanın son mesai günü olan cuma günü İstanbul Adliye Sarayında bir toplantı yapılmıştır. İstanbul Cumhuriyet Savcısı Osman Ateşoğlu'nun başkanlığında yapılan toplantıya tüm savcılar katılmıştır.

Bu toplantıya Adliye Sarayının iki kez silahlı saldırıya uğraması, faillerinin bulunmaması Adliye Sarayı kapısı önünde bir yargıcın elinden okuduğu ilerici gazetenin komandolar tarafından alınmak istenmesi neden olmuştur.

Okuduğu ilerici gazete ile Adliye Sarayındaki görevine gelmekte olan kıdemli bir yargıcın komandoların saldırısına uğraması yargıçları düşündürmeye başlamıştır. Nitekim adının açıklanmasını istemeyen kıdemli yargıç elindeki gazeteyi alıp yırtmak isteyen komandolarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Yargıcın, «Bu gazeteyi okuyamazsınız, onun yırtılıp atılması gerekir» diyen komandalara, «Ben istediğim gazeteyi okumakta hürüm. Size danışacak değilim. Siz kim oluyorsunuz?» diye çıkışması ve onları etrafından

(Fotoğraf : Ergun ÇAĞATAY)

Adliye Sarayına ilk silahlı saldırı 10 Aralık 1976 günü yapılmıştır. Cuma gecesi mesai bitimi sırasında havanın kararmasından yararlananlar Binbirdirek Meydanından Adliye Sarayının kapısına rast gele ateş etmişlerdir. Bu saldırının failleri aranırken, 15 gün sonra bir sabah bu kez mesai başlangıcı saatlerinde susturucu takılmış silâhla Adliye Sarayı tekrar taranmıştır. Adliye Sarayının camını delerek içeri giren mermiler, tuvaletin duvarına saplanmışlardır. Her iki olayda da ciddi yaralananlar olmamıştır. İlk olayda bir kadının ikinci saldırıda da yaşlı bir avukat çok hafif şekilde yaralanmışlardır.

İterek Adliye Sarayına girmesi olaya tanık olanlar tarafından hayretle izlenmiştir.

Ancak polisin her gün Beyazıt'ta komandoların bulunduğu Küllük kahvesi ile Adliye Sarayı arasındaki yolda meydana gelen bu saldırılara mani olamadığı saptanmıştır.

Bu saldırıların adliyeye intikal eden şikâyet dilekçelerinden Kadıköy - Köprü arasında çalışan vapurlarda da sık sık görüldüğü anlaşılmıştır. Adliyeye verilen şikâyet dilekçelerinde komandoların ilerici gazete okuyanları dövdükleri de belirtilmektedir.

SAVCININ BAŞINA GELENLER

İsimleri öğrenci cinayetlerine karışan komandoların ve öğretim özgürlüğüne topluca mani oldukları nedeniyle Ülkü Ocakları yöneticileri hakkında gıyabi tutuklama kararı aldırarak Toplum Suçları Savcısının başına gelenler de adliyede günün konusu olmuştur. İstanbul Adliyesinin kıdemli savcılarından olan ve Toplum Suçları Bürosunda görevli Savcı geçtiğimiz hafta eşiyile bir-

likte evine dönerken, saldırıya uğramıştır. Plakası saptanan bir otomobil savcıya çarparak kaçırmıştır. Bu çarpma sonunda kendisini otomobilin üstünden karşı kaldırıma atarak kendisinin ve eşinin canını kurtaran savcı, arkadan gelen bir otomobil tarafından hastaneye götürülerek tedavisi yaptırılmıştır. Ancak polis düne kadar otomobili ve içindekileri saptayamamıştır.

Doğan KATIRCIOĞLU

7 Şubat

Ozanın oğlu Ozan'ı da vurdular

Nebi Dadaloğlu, fukara bir halk çocuğu, öğretmen ve ozan. Şiirleri, kötü iktidarların zulümlerine karşı yiğit ve dirençli halkın ağzıyladır, dürüsttür, devrimcidir, yılmazdır. Ve bu nedenle, gözü kana susamışlar ve doymamışlar bunun acısını oğlu Ozan'ı da kahpece kurşunlayıp öldürerek aldılar nihayet, aslında vurulup öldürülen ozan değil, ozanların düşüncesidir. Ozan, bu fukara halk çocuğunun fukara öğrenci oğlu da nice celeri gibi faşizmin zulmüne karşı bayrak olmuş, ona karşı kendince savaşıyor, yılmadan savaşıyor bir yurtseverdi.

Gecedir, kapısı çalınır bu halk ozanı fukara Dadaloğlu'nun kapısı, kızı açar. Bir genç vardır kapıda, ağabeyini sorar, evdedir der bacısı ve ağabeyini çağırır. Ozan çıkar kapıya ve çıkmasıyla

ce, sonunda kahpelerin kurşunu onu gepeğence yaşında toprağa yolladı.

Şimdi, MHP'nin Genel Başkanı ve İkinci MC'nin de Başbakan Yardımcısı Bay Alpaslan Türkeş'in, durmadan yaptığı barış çağrısına kim neden nasil inansın?..

Devleti kendi planları içinde gıdım gıdım ele geçirip rejime kastedenlerin eylemleri büyük boyutlara ulaşırken, Kopenhag'da rejimden korkusu olmadığını dünyaya ilân eden CHP Genel Başkanı, çekildiği istirahatatta Ozanın ve nice ozanların bu gepeğence yaşta ölümlerinin acısını bilmem yüreğinden duyabilir mi?

Böyle bir iktidarın yanısıra böyle muhalefeti olduğu, yapıldığı ülkede bir Başbakan, yüce denetim yeri parlamentoya başkan seçtirmeyecek

tabanca ateş ve kan kusar, fukara Ozan Dadaloğlu yığılıp kalır kapılarının önüne, Faşistler böylelikle bir devrimci, bir yurtsever vatan evladına daha kıymışlar ve her zaman yaptıkları gibi, her namussuzun, alçağın korkağın yaptığı gibi kaçırmışlardır. Ve Ozan, ölümle de savaştı dokuz ge-

kadar güçlü olabilir, alay eder oraya seçilenlere bir yardımcısı şeriat özlemlerini gerçekleştirmeye çalışır, bir diğeri faşizm uygulaması için devleti gıdım gıdım ele geçirir, hükümetler halkı ezecek, zulüm olacak zamları gözükü kırpmadan uygular, fakiri daha fakir yaparken, zengin daha zen-

gin eder ve böyle muhalefetin olduğu ülkelerde, halk umut bağladığı kuruluşlardan o bağladığı umutların Türk parası gibi ardı ardına «devalüe» edildiğini görürse elbette başının çaresine bakar günü gelende ve bu kubbe yıkılırsa, altında herkes kalır.

Bir Maliye Bakanı, devalüasyon yapılmayacağına yeminli billah ilân ettikten on gün sonra pat diye, para yeniden para babalarının emriyle daha da küçülüyorsa ve bunun hesabının halk adına edinilen yemine uygun olarak sorulacağı makam, yer, yüce parlamento terkedilmiş bir yere dönmüşse, döndürülmüşse ve hükümet olması için onu başa, parmağa ihtiyacı olacak kadar çok sayılı muhalefet perişanlığın zirvesine ulaş-

mışsa ey benim yüce, onurlu halkım ne yapmak gerek?

Ve artık bu ezilen, alay edilen, yaşamı gün gün zehir zıkkım edilen, parası paralıktan, yaşamı yaşamlıktan, geçimi geçimlikten çıkarılan bu halka böyle iktidar böyle muhalefet elbette reva değildir.

İkinci MC, kolera kol geziyor, aç kapılarını sayın hacılara elde kalan son dövizleri koy cüz keselerinin yanına, onlar yani gelebilenler Hazreti Muhammedin selamını getirsinler biraz koleraıyla karışık.

Çünkü onursuz yaşamaktansa koleradan zırbarmak daha saygın gibime geliyor.

Fikret OTYAM
24 Eylül

2. Cephe ve Siyasal cinayetler

Demokrasiye hiç inanmadığını ve onu korumak için hiçbir özveriye katlanmayacağını, bugüne kadar düzinelerce olayda ortaya koyan, örneğin «4 kamu görevlisinin sahip olmadıkları bir

bir başbakanın başkanlığında, 2. Cephe hükümeti kuruldu. İkili Anlaşmalardan birinde, Türkiye zararına öngörülen mali kapitülasyonun genişletilmesi (üslerde inşaat yapan Amerikan şirketlerine

(Fotoğraf : Tulay DİVİTÇİOĞLU)

yetkiyi gasbederek çekil oradan!» demeleri üzerine, Millet Meclisinde 250 kişilik bir çoğunluğa dayanmasına karşın —can korkusuyla— Başbakanlık makamından palas pandiras kaçan» sabık

tanınan vergi dışı kalma imtiyazının, o Amerikan şirketlerine taşarönlük yapan Türk şirketlerine de tanınması için Morrison şirketinin Danıştaya dava açmasını sağlayan yabancı şirket

temsilcisinin başkanlığında, 2. Cephe Hükümeti kuruldu. Lockheed Temsilcisi Nezh Dural'ın temsil ettiği Revizione Constructione Machine şirketinin komisyonculuğunu yaparken, Ankara Çimento Sanayii A.Ş. ne yerli firmalardan 3 misil pahalıya boru satmak istediği için, bu teklifi reddeden Müdür Vedat İlağan'ı (iki ay sonra Başbakan Yardımcısı olunca) görevinden atan, Yabancı Şirket komisyoncusunun başkanlığında 2. Cephe Hükümeti kuruldu. «Kıbrıs'ta Makarios'un soydaşlarımızı öldürmesi ve tutsaklaştırması karşısında seyirci kalan ve Sampson kuklasının Enosisi gerçekleştirmek için işbaşına getirilmesi üzerine, Türk Devletinin Andlaşmalar gereğince yükümlendiği ve ülkemizin güvenliği bakımından da kaçınılmaz olan Kıbrıs Barış Harekâtına, hem kendi ağzıyla hem de gedikli Dışişleri Bakanının ağzıyla karşı çıkan» ve «İkili Anlaşmalarla Türkiye'deki yabancı üslerin, 32 Milyon Türk'ün mezarı olacağını Osman Bölükbaşı'nın dahi ilân ettiği günlerde, Türkiye'de üs yok tesis var diyerek dünyayı güldüren kişinin başkanlığında, Böyyük Türkiye'yi yaratacak hükümet kuruldu. Bu listeyi yüzlerce acı örnekle uzatmamak için özetlersek: Atatürk milîyetçiliğine, Anayasamıza, demokrasîye, ulusal çıkarlarımıza ve bağımsızlık bilincine en ters düşen ve yakında Yüce Divana gidecek parlamento üyesinin başkanlığında yeni bir Cephe Hükümeti kuruldu. Bugün de güvenoyu alacak! Kutlu olsun!

1967 yılının 9 Nisanında (Almanya'dan göndererek) yayınlattığım «Toplumcuların Can Güvenliği» başlıklı makalemden, Demirel'in tutumunu ve sözlerini değerlendirerek aynen «böylesine olumsuz niteliklere sahip bir kişinin, Batıda mahalle muhtarı bile olmayacağını» yazmıştım. Oysa adam, aradan geçen 10 yılda binbir marşandız'ın çekemeyeceği kadar yeni günahlar işlediği halde, 1977 temmuzunda yine hükümet kurmakla görevlendirildi. Hem de, önce en güçlü partinin liderine hükümet kurma görevi verildi diye, halkı ve kamu görevlilerini hükümete karşı suç işlemeğe kışkırtarak, günlerce Cumhuriyet hükümetini «işgalci» ve sadece «Çankaya'nın Hükümeti» olarak nitelendirdiği halde (10 gün süreyle saldırdığı) Cumhurbaşkanımız tarafından, 24 saat bile bekletilmeden ve başka seçenekler üzerinde durulmadan... Daha da garibi, Ecevit'i görevlendirirken, adeta «yalnız bir azınlık hükümeti kurmanı istiyorum» anlamına gelen direktifler vererek Ecevit'in elini kolunu bağlayan Sayın Cumhurbaşkanımızın, Demirel'i görevlendirirken «sen hükümet kur da, nasıl kurarsan kur» dercesine, onu hiçbir kayıtlı sınırlandırmamasıdır. Sanırım toplumumuzda herşeyden önce bir noktanın aydınlatılması gerekiyor. Acaba bir kişiyi «Başbakan olmaya mahkûm etmek», onun «toplum bakımından işlediği sayısız günahlara karşı verilen ve verilebilecek en ağır bir ceza» olarak mı düşünülmektedir?

Baş bu biçim, yardımcılar da o biçim olan bir yeni Cephe iktidarının, yaşamsal önemdeki

sorunlarımızı çözemeyeceğini, akli başında olan herkes görmekte. Biz bunların tümünü bir yana bırakarak, devlet yaşamında en önemli soruna değinmek isteriz. Her devletin ilk görevi olan asayiş, yani kişilerin kendi güçlerine dayanmaksızın yaşayabilmeleri sağlanacak mı? Örgütlenmiş silâhlı saldırganların, hergün bir ya da birkaç kişiyi (siyasal görüşlerinden ötürü) kurşunlaması önlenilecek mi? Analar babalar, «okula giden çocuklarımız, acaba akşam eve canlı olarak dönebilecekler mi?» sorusunun yarattığı cehennem azabından kurtulabilecekler mi?

Gerçi son günlerde MHP Genel Sekreter Yardımcısı «Cenabı Hakkın verdiği canı, başka bir kulum fiillî tecavüz neticesinde almasını, yüce dinimiz de yasaklanmıştır. Kaldı ki, anarşik olayları yaratanların şu gerçeği bilmeleri gereklidir. Hiçbir kimse ve zümrenin fikri, zorbalıkla ve terörle değiştirilemez» diye başlayan ve hemen her cümlesini insanın avuçları patlarcasına alkışlayacağı bir demec verildi. İki gün önce de MHP'nin bir başka yetkilisi, Türkiye'de can güvenliğinin kalmadığını, bir takım kişilerin örgütlenerek zabitanın görevlerini üzerine alamayacağını, bunun yasalarla ve devlet kavramıyla bağdaşmayacağını, Hukuk Devleti Kitabına altın harflerle yazılacak, cümleler halinde dile getirdi. Sanki, «Komandolar, zabitanın yardımcısıdır» safsatasını siyasal yaşamımıza kazandıran kişi, Türkestten başbrisiymiş gibi:

İnsan belleği, unutmaya sakatlığından ötürü, bu gibi tatlı sözler karşısında mutluluk duymamızı sağlıyorsa da, kuşkusuz bir «şeytan icadı» olan «Arşiv»lere bir göz atıldı, mı insanda ne keyif kalıyor ne de iyimserlikten eser... «Arşiv»deki MHP dosyasını açtığınız anda, elinize ilk belge olarak geçen, Türkiye'nin «Türkiye'nin Meseleleri» başlıklı kitabının daha kapağında, şu cümleleri görüyoruz: «Emanet olan davayı kucakladım. Hiç arkaya bakmadan tereddütsüz, hiçbir şeye aldırmadan ileriye doğru yürüyorum. Geriye dönersen vurun. DAVADAN DÖNEN HERKESİ VURUN!» Demek ki, MHP'li olan komandolar bile davadan dönmüş sayılınca, arkadaşları tarafından öldürülecektir. Başbuğ bunu emretmektedir. Ve döndüğü kabul edilen bazı komandolar, arkadaşları —emir gereği— öldürüldüler de (Cumhuriyet'te yayınlanan Tırmanan Faşizm başlıklı dizi yazımıza bakınız!). Acaba bu davadan dönüp de ölüme kavuşan Türk gençlerinin canını, Cenabı Hakkın vermediği kanısında mıdır MHP'nin Başbuğu ve öteki büyükleri? Cumhuriyet'teki 11.1.1976 günlü «Bir Genel Vur emri» ve 27.4.1976 günlü «Genel Vur emri ortaya çıktı ama Demirel'in kılı kıpırdamadı» başlıklı yazılarımızda açıkladık ki, «davadan dönen herkesi vurun» demek, «davamıza açıkça karşı çıkan ve zararlı olduğuna inandığımız hasımlarımızı ise, gözünü zü kırpmadan öncelikle delik deşik ediniz» emrini ve anlamını kapsar. Türkiye, bu emri kaldırdığını açıkça ve içtenlikle komandalara duyurmadıkça, komandoların «kendileri gibi düşün-

meyen gençleri öldürmeleri» nasıl durabilir? Hele o gençlere kendileri gibi düşünmeyen başka Türk gençlerinin «böcekler kadar bile değer taşımadığı» yolunda korkunç bir görüş aşılanı durmuşsa adam öldürmelerin sonu nasıl gelebilir? MHP'nin yayın organlarından Bozkurt Dergisinde, iktidara geldiğimiz gün «Topunuzun bir tek hamam böceği kadar bile hükmü olmayacak!» deniliyor. Ve Başbuğ, «Milliyetçi Hareketin bir tek parolası vardır: Ya ölüm ya zafer» derse, o zafer uğruna öldüren gençler nasıl durdurulabilir?

Şimdi bir de MHP'nin ideolojisini oluşturan yazarın —içinde Türkeş'i «Türk milliyetçiliğinin en yüksek seviyedeki lideri» olarak ilân ettiği— «Ülkücüye Notlar» adlı kitabındaki, içte ve dışta barışı yer en sözlerine bir göz atarsak, komandoların silâhlarını kolay kolay kılıfına koymayacaklarını anlarız. Atatürk'ün Anayasamızın başında bile yer alan ünlü direktifine şöyle saldırıyor: «Bugün Türk milletin gırtlığına kadar gömüldüğü, ahlâk, siyaset, hükümet, hatta rejim buhranları, yıllardan beri inatla sürdürülen o pejmürde devlet anlayışının önümüzde yığıldığı borç senetleridir... Yurtta sulh, cihanda sulh prensibi gibi PISIRIKLIK, MİSKİNLİK, KORKAKLIK, UYUŞUKLUK telkin eden bir sloganın tesirinden kurtarılmalıdır... Bir Türk milliyetçisi, barışı yeni savaşların aracı olduğu için sevebilir. Aksi halde asla. Zaferin bedeli kandır!» MHP'nin ideolojisini oluşturan bu yazar, Türkeş'in «vur emrini» de ele alarak, bakınız gençlere nasıl sesleniyor: «Zaferin de disiplinin de ilk şartı merkezi otoriteye münakaşasız teslimiyet ve muhakemesiz bağlılıktır... Komutu kanun sayarak, düşünmeden itaat etmektir. Disiplin, sözde, fikirde, harekette liderden işaret beklemek, gösterdiği hedefe mermi doğrultusunda fırlamaktır. Doğru olan, müstakil mantıkların kabul ettiği şey değil, liderin emrettiği şeydir. Çünkü o Lider, emanet olan davayı kucakladım. Hiç arkaya bakmadan tereddütsüz hiçbir şeye aldırmandan ileriye doğru yürüyorum. Geriye dönersem vurun. DAVAYA KATILIP GERİYE DÖNEN HERKESİ VURUN DİYE BİLEN BİR LİDERDİR. Yalnız Anadolu Türklüğünü değil, yeryüzündeki bütün Türkleri kurtarmak gibi bir soylu ülküye gönül veren Türk milliyetçileri, gerçek bir askerî hiyerarşi içinde teşkilâtın disiplinine riayet etmelidirler.»

Vur emri ile ve böylesine savaşçı telkinlerle durmadan beyinleri yıkanan komandoları, daha yıllar önce verdiği demeçte Türkeş, tamamen ve her bakımdan desteklediğini, çünkü onları kendisinin kurduğunu ve eğittiğini, onların sokağa ve okullara egemen olacağını, kendisinin onlara emirler ulaştırdığını, kendisine Başbuğ diyen bu gençlerin Kore'deki savaşlarda çok şey öğrenmiş olan Rifat Baykal'ca eğitildiklerini açıkça söylemiş: ve bu itiraflar, 10.1.1969 günlü Hürriyet'te büyük manşetlerle yayınlanmıştı. O komandoların yıllardan beri her gün, bir ya da birkaç genci, öğretmeni ya da işçiyi yaraladığı ya da öldürdüğü en ciddi gazetelerimizde yayınlanırken ve yaka-

lanmaları ya da silâhsızlandırılmaları için —hele Türkeş'in hükümete girmesinden sonra— en küçük bir çaba gösterilmezken, önümüzdeki günlerde can güvenliğinin sağlanacağına (komandolar ve komandolara emir verenler gibi düşünmeyenlerin canlarına kıyılmayacağına) nasıl inanabilir?!

Belki can güvenliğine, AP saygı gösterir; ve o doğrultuda çalışır diye düşünülebilir. Çünkü, 11 kasım 1969'da Demirel, komandolar için «Millî teşkilâtı organize etmeğe lüzum yoktur. 500 bin kişilik ordusu, 50 bin kişilik jandarması, 30 bin kişilik polisi ile devletin göremediği bir işi 400 kişilik komandosu ile bir siyasi parti mi görecektir. Kaldı ki, bu, Partiler Kanunu'na aykırıdır.» diyordu. Yine AP İçişleri Bakanı Haldun Menteşoğlu, «Komandolar bir teşekkül tarafından talim ve terbiye ediliyorlar. Bunların kanuna aykırı bir halini görmediniz mi demek istiyorlar. Gördük ve o teşekkülü en yüksek Adalet Mahkemesine tevdi ettik. Siyasi Partiler Kanunu'na aykırı gördük, adalet mercine verdik. Aşırı sağın da aşırı solun da ortak gayesi, Türkiye Cumhuriyeti'ni imha etmek, devirmek, kendisine mahsus ya bir komünist rejim, ya bir faşist rejim getirmektir. Bunun karşındayız ve mücadele etmekteyiz, etmeğe devam edeceğiz. Binaenaleyh, bu komandolarla ve aşırı sağla bizim irtibatımız yoktur» demişti.

İşte o zamanlar, bin bir kusuru olan Demirel için, «Hiç değilse açıkça faşizmle ittifak yoluna sapma gafletini göstermiyor» diyebiliyorduk. Ne yazık ki, 1973 seçimleri şokundan sonra —Başbakan olmak için her ödünü vermeğe hazır olan— AP Genel Başkanı, artık komandolarla sarmaş dolaş olmaya can atıyor, onları tek cankurtaran olarak görüyor ve işbirliği yapmayı ısrarla kendisi rica ediyor. Bundan da öteye giderek, parti içinde faşist görüşlere en yakın davranışları benimseyen (hoşlarına gitmeyen CHP'lileri kendi güçleriyle cezalandırmayı savunan) aşırı partilileri baş tacı yapıyor. Örneğin 2. Cephe Hükümetinin 4. adamı olan kara gözlüklü Devlet Bakanı, hemen başbakanlık binasının önüne fırlatarak saldırgana bu cinayeti işlemesi için ilk dersleri, Aksoy'un Alacakaptan'ın ve Topuz'un verdiği ni bildirmeyi ve asıl suçlunun CHP ve Ecevit olduğunu ilân etmeyi marifet saydı. Bu kara gözlüklü Bakan, başbakanlık binası önündeki Cephe Hükümeti yanlısı kişileri, «Ecevit'e ölüm», «Aksoy'a ölüm». «Alacakaptan'a ölüm» diye bağrıtıncaya kadar tahrik etti O gece, Alacakaptan'ın ve Aksoy'un evlerine bombalar atıldı. (Ecevit'in muhafızları olduğundan, ona saldırı düzenlemek kolay olmadı.) Demirel'e yumruk atan kişinin yargılanmasında, Savcı tarafından dahi, Ecevit'in, Alacakaptan'ın ve Aksoy'un bilgisine bile başvurulmaması, bu sorumsuz Devlet Bakanı'nın nasıl affedilmez bir yola saptığının en kesin kanıtıdır. Dünyanın hiçbir demokrasisinde, böyle kaba kuvvet tahrikçisi ve kitlelere hedef gösteren bir bakan, 24 saat bile işbaşında kalamaz! Ne yazık ki, Demirel gibi bir kötü politika-

cı, böyle bir bakanı ödüllendirmiştir. Dil bilmediği halde, bu kara gözlüklüyü, Dışişleri Bakanı na vekillik yaptırmıştır. Şimdi ise aynı kişi, bu kabadayılığının, bu millitanlığının ödülü olarak, kabinenin 4'üncü adamıdır. Demokrasiye inanmış, bunca ölçülü kişi varken, o bir kale gibi hükümetin en önemli yerinde arzı endam etmekte!

AP milletvekillerine içtenlikle soruyoruz: Siz, kendinizi gerçekten «Türkiye'nin liberal partisinin temsilcileri» sanıyor musunuz? O liberal partiler ki, başta insan canını ve insan özgürlüğünü korurlar. «Faşizmle ittifak yaparak» ve «Faşist zihniyete en yakın olan üyelerinizi, kendini-

zin değişmez temsilcileri yaparak», özgürlükçü Türk demokrasisini savunmak gibi bir mucize peşinde koşarken, ne kadar acıklı ve gülünç bir duruma düştüğünüzün gerçekten farkında değil misiniz? Kendi vicdanınızla başbaşa kaldığınızda, tutumunuz hakkında verdiğiniz yargının ne olduğunu bilmeyi çok isterdim. Demokratik soldaki partilerin komünistlerle işbirliği yapmaları, demokrasinin akıbeti bakımından ne kadar büyük bir gafletse, liberal partinin faşistlerle işbirliği yapmaları da, rejime karşı aynı nitelikte affedilmez bir ihanettir!...

Prof. Dr. Muammer AKSOY
1 Ağustos

Demirel diplomasisi

Önceki gece şabanvızyonun haber programında, dün de gazetelerde Demirel'in bir mesajı yayınlandı. Nijeryalı Büyükelçi ve Birleşmiş Milletler Irk Ayırımı Komitesi Başkanı L. Harrimann'a gönderilen mesajda MC'nin Başbakanı ırkçılığa her zaman karşı olduğunu bildiriyor, ırk ayırımının ortadan kaldırılması, sömürgecilğe son verilmesi ve kurtuluş hareketlerinin, bu yoldaki meşru mücadelenin desteklenmesi yolundaki bilinen tutumunu sürdürdüğünü hatırlatıyor, Rodezya'ya zorlayıcı ekonomik tedbirler uygulanmasını öngören Güvenlik Konseyi Kararı dahil, bu konu ile ilgili tüm Birleşmiş Milletler kararlarına katıldığını ileri sürüyordu.

21 Mart 1960 Sharpeville olaylarının 17. yılı dolayısıyla gönderilen bir mesaj, Demirel politikasının ayrılmaz bir parçası olan Demirel diplomasinin çok çarpıcı bir örneğini gözler önüne sermektedir.

Demirel politikası, gerçekleri saptırmaya, yadsımaya dayanır. Anarşiyi kışkırtan Demirel —ki her iktidarında yurt düzeyinde olayların alıp yürümesi de bunun kanıtıdır— karşıtlarını anarşi kışkırtıcılığıyla suçlamaktan kaçınmaz. Bu davranış Demirel politikasının temelini oluşturmaktadır. Ekonomik politikasıyla köylüyü göçe, hem de yoksulluğa iten Demirel, «Ecevit köylüyü göçe kışkırtıyor» demekten çekinmez.

NATO'nun Ortadoğu'daki en sağlam kalesi olmaktan övünç duyduğunu bir çok kez açıklamış olan, politika hayatına emperyalist, ama başarısız, politikası ABD'de dahi mahkûm edilmiş bulunan Johnson ile kolkola çekilmiş resimlerini dağıtarak atılan Demirel, başı sıkıştığı zaman emperyalizme ve sömürüye karşı olduğunu söylemekten çekinmez. İşte bu Demirel diplomasisidir.

Bu politikanın içte ve dışta hareket noktası

aynıdır. Demirel kendisini akıllı, kurnaz ama karışındakileri kör sağır ve akılsız sanarak yola çıkar.

Demirel'in son mesajı da aynı politikanın ürünüdür. Irkçılığa karşı savaşın konusunda

ödün vermez bir tutarlı politika içinde gösteriyor kendisini Demirel, MC'nin Başbakanı kurtuluş savaşlarının yanında olduğunu da söylüyor.

Bırakalm, bir süre önce Çağlayangil'in öne-

risine karşın, FKÖ'nün Türkiye'de büro açması- na Demirel'in karşı çıktığını bir yana, Ama, da- ha çok yakında, bu ay içinde, nihayet Türkiye'de de kurulmasına karar verilen FKÖ'nün bürosu için bina kiralamak vs. gibi ön çalışmaları yü- rüten temsilcilerin iki kez göz altına alınmaların- dan Demirel'in haberi yok muydu? Yok ise ne- den sonradan olaya müdahale ederek bu yanlış davranışı düzeltmedi?

Kurtuluş hareketleri böyle mi desteklenir?

Sömürüye karşı savaş, paraları yurt dışına atarak mı verilir?

İrkçılığa karşı savaşım, Birleşmiş Milletler'- de ırkçılığın suç sayılması ve cezalandırılması ko- nusundaki öneri karşısında çekimser kalınarak mı sürdürülür?

İrkçi yönetimler karşısında kurtuluş savaşı bu savaşçıların temsilcileri bütün Avrupa ülkele- rinde serbestçe dolaştıktan sonra, yurdumuzdan sınır dışı edilerek mi desteklenir?

Tüm bu olayların hemen ertesinde, gönderi- len yukarıdaki mesaj kimi inandırır?

Dünya âlem bilmez mi ki Demirel'in koalis- yonunda ırkçı düşünce de yer almıştır?

Dünya âlem bilmez mi ki, MC düşüncesi em- peryalizmin yandaşı ve işbirlikçisi olmak çaba- sindadır?

Dünya âlem bilmez mi ki, Demirel yönetimi sömürücülüğün yanındadır onun koruyucusudur ve değil dünya halklarının, Türk halkının sömü- rüye karşı savaşında bile Demirel, halkın yanın- da değil, karşısındadır?

Tüm bu gerçekler bilindikten sonra, gönderi- len mesajın bir ağırlığı olmayacağı ortadadır. De- mirel'in gerçekleri saptırma politikası başarıya ulaşmıyor. Nitekim Birleşmiş Milletler oylamala- rında, Harlem karşısına çıkmış Yeldeğirmeni Yıl- dız Takımı örneği 77-1, 114-1 gibi sonuçlar elde ediyoruz.

Winston Churchill de, emperyalizmden, sömü- rüden, ırkçılıktan yana bir politikacı, hatta bu politikanın önderlerinden biriydi. Ama o dahi bu denli ileri gitmezdi gerçekleri saptırmada. Churc- hill «politika gerçekleri yadsıyıp yalan söylemek değil, gerçeklerin istediğiniz yanını göstermektir» derdi.

Demirel, ilerici, gerçekten ırkçılığa ve sömü- geciliğe karşı kişilerden değil, hiç değilse yine ne olduğunu herkesin bildiği Churchill'in sözlerin- den biraz ders alsaydı ne iyi olurdu.

Ali SİRMEN

23 Mart

Kıbrıs, Ecevit ve Demirel

Başbakan Bülent Ecevit'in güvenoyu alması- nın hayati önem ifade ettiği iki sorun var: İçte anarşi, dışta ise Kıbrıs.

Kıbrıs buhranı, kısa vadede getirebileceği so- nuçlar açısından halen Türk dış politikasının en önemli sorunudur. Sorunun önemi, bir çözüm/ kavuşmadığı takdirde Türkiye'nin iç politikasın- da dolaysız biçimde etkileyerek ekonomik ve sos- yal çalkantılara yol açabilecek nitelikte olmasıdır.

Türkiye, Kıbrıs'ta bugünkü durumu dondur- maya kalkar ve yapıcı önerilerle ortaya atılamaz- sa, kapitalist, sosyalist, az gelişmiş, çok gelişmiş, tümü dünyayı karşısına alır. Nitekim bunun örne- ği Demirel hükümeti döneminde Birleşmiş Millet- ler Genel Kurulunda yapılan oylamalarda görülmüş, ülkemizin uluslararası platformlarda ne denli bir yalnızlığa itildiği gözler önüne sergilenmiştir. Kıbrıs konusunda Türkiye'ye yapılan bas- kılar ise yoğunlaşmaktadır. Amerikan Kongresi silâh ambargosunun kaldırılmasını Kıbrıs görüş- melerinde ilerleme kaydedilmesine bağlamıştır. Sorunun bir çözülme bağlanmadan süruncemede kalması, yarın, öbür gün Ortakpazar ülkelerinden de baskı gelmesine yol açabilecek, örneğin kredi ya da yardım gibi konular Kıbrıs'a bağlanabile- cektir. Kıbrıs'ta buhrana bir an önce çözüm bu- lunması gerektiği görüşüne sosyalist ülkeler de

katılıyorlar. Sosyalist blok, Türkiye'yi incitme- yecek şekilde fakat bölgenin güvenliği açısından zorunlu olduğunu belirtiyor. Üçüncü dünya de- seniz, o da aynı görüşte...

Hemen herkes Kıbrıs'ta bugünkü durumun süremeyeceği ve bir anlaşmaya varılması gerek- tiği görüşünde birleşiyor.

«The Financial Times» gazetesi Yunanistan Başbakanı Karamanlis'in Türkiye ile bir an önce anlaşmak istediğini ve Yunan halkını «sessizce» bir uzlaşmaya hazırladığını bildiriyor. Gazeteye göre, Kıbrıs'ta gerçekleri artık kabul eden Maka- rios da Karamanlis'in baskısıyla uzlaşmaya ya- naşabilecektir.

Gerek içte, gerek dışta genel kanı ise hayati sorun ve Türkiye'de çözebilecek tek politikacının Bülent Ecevit olduğudur.

Bu ortamda, bir Yunan gazetecisi birkaç gün önce, Başbakan Ecevit'e biz gazetecilerin «kışkırtıcı» dediğimiz türden bir soru soruyor: «Kıbrıs'ta bugünkü durumu normal mi buluyor- sunuz?»

Ecevit «evet» dese, kıyamet kopacak... Ha- ber, manşette sekiz sütunluk değer kazanacak... «Türklerin gerçek niyetleri belli oldu...» «Ecevit baklayı ağzından çıkardı», «Türklerin anlaşmaya niyetleri yok», «Türkiye dünyayı uyutarak işi

olup-bittiye getirmek istiyor». Ama Ecevit oyuna gelmiyor ve bir devlet adamına yaraşır akılcı tutumla, «Böylesine önemli konularda güvenoyu almadan açıklama yapamayacağını» söylüyor.

Sayın Demirel ise, Ecevit'in bu tutumuna çatıyor ve «Ecevit Kıbrıs'ta durumun normal ve haklı olduğunu söylemek cesaretini gösterememiştir» diyor.

Sayın Demirel Kıbrıs'ta bugünkü durumun normal olduğuna kendi de inanmaz ama, tutalım ki inanıyor. Peki kendisi iki buçuk yıl iktidarda iken, bu görüşünü neden açıklamadı? Madem Kıbrıs'taki durumu normal buluyordu, Vilyana'da, Lefkoşede toplumlararası görüşmelere, Brüksel'de ya da New York'ta temaslara ne gerek vardı? Çıksaydı ortaya, Carter'e ya da Karamanlis'e «Arkadaş, görüşecek bir şey. Kıbrıs'ta her şey normaldir» deyip, kesip bitirseydi işi, Üstelik sayın Demirel bu tutumuna koalisyon ortaklarından da en geniş desteği bulurdu. Sayın Erbakan Kıbrıs'ın tümünü istemektedir. Türkeş ise, atının dizginlerini tutmasanız bırakın Kıbrıs'ı, Orta Asyaya kadar uzanmaya hazırdır.

Peki Ecevit'i cesaretsizlikle suçlayan sayın Demirel'in, Kıbrıs'ta Türk Barış Harekâtının başladığı 20 Temmuz 1974 tarihinden iki gün önce 18 Temmuz günü tutumu neydi?

Bakın Mehmet Ali Birand, «30 Sıcak Gün» adlı kitabında ne diyor:

«18 Temmuz sabahı, Başbakan Yardımcısı Erbakan ve Maliye Bakanı Deniz Baykal, liderlerle toplandılar. Baykal Kıbrıs'a müdahaleden başka çare kalmadığını liderlere anlattı. Demirel müdahaleye kesinlikle karşı çıktı. Sonunda bir Türk - Yunan savaşının kaçınılmazlığına inanmıştı. Zaten daha önceleri bir gizli Meclis ko-

nuşmasında hükümetin kıta sahanlığı konusundaki tutumunu «maceracılıkla» suçlamıştı. Görüp geçirmiş tecrübelli bir insan gibi kelimelerini seçiyordu:

«Müdahale edelim mantığı hareket noktası olmaz. Bazen belâ üzerimize gelirse, o zaman da kaçınılmaz olur. Müdahale yapalım diye yola çıkılmaz. Biz cihan devleti değiliz ki, üstelik yalnız başımıza da yapamıyoruz. Basın ve kamuoyu taz-yık yapıyor diye Balkan Harbine girdik ne oldu? Hedefimiz nedir? Makarios'u geri getirmek için savaşa girilmez. Bugün dünya kamuoyundaki yerde de Türkiye gözükmüyor. Türkiye'nin bir tez sahibi olması gerekir. Amerika size «ne istiyorsunuz?» diye soruyor. Ne söyleyeceğimizi bil-meliyiz...»

Evet, Kıbrıs'ta Sampson darbesiyle Adanın Yunanistan'a ilhakının ve Türkiye'nin Güneyden Yunanlılar tarafından sarılmasının söz konusu olduğu günlerde sayın Demirel böyle konuşuyordu. O tehlikeyi kararlı tutumu ile atlatan Ecevit'i ise Demirel bugün cesaretsizlikle suçluyor.

Aslında sayın Demirel Kıbrıs'ta durumun normal olmadığını bilir; AP Genel Başkanı, Ecevit'in yürekli olduğunu da gayet iyi bilir. Ama bildiği birşey daha vardır ki, o da Türkiye'de Kıbrıs sorununu çözebilecek tek politikacının Bülent Ecevit olduğu kendi, başkanlığında kurulacak bir koalisyonun ise bu ülkeyi büyük buhranlara sürükleyebileceğidir...

İşte bu çaresizlik duygusunun verdiği hırsla Ecevit'e saldırmaya çalışırken böylesine çelişkili durumlara düşer.

Ergun BALCI
2 Temmuz

Makarios'un ardından

Türkiye'nin son yirmi yıllık politika yaşamı sırasında adından en fazla söz ettirmiş yabancı kişi olan Makarios, önceki sabah öldü.

Ölüm; Başpiskoposu, başarılı ve başarısız girişimleri çevresindeki tartışma sürer, eylemlerinin politikasının olumlu ve olumsuz sonuçları Kıbrıslılar ile büyük ölçüde Ortadoğu ülkeleri tarafından duyulurken yakalamıştır.

Makarios'u yaşamı sırasında yargılayanlar ya onu göklere çıkarmışlar, büyük bir kahraman, eşi az bulunur bir devlet adamı, yılmaz bir savaşçı olarak göstermişler, ya da «Kızıl Papaz», «Kan içici canı» olarak nitelemişlerdir. Kuşkusuz, yirmi yıldan fazla bir süre dünya politika sahnesinde, beğensek de beğenmesek de, istesek de istemesek de seçkin bir yer tutmuş olan bu kişinin gerçeğe yakın bir portresini her iki tanımda da bulamayız.

Hiç kimse, Makarios'un Kıbrıs'ta İngiliz sö-

mürgeciliğine karşı yürüttüğü başarılı savaşımı yadsıyamaz. Bu uğurda 1957'de Seychelles adalarına sürülmüş olan Makarios, Kıbrıs'ta İngiliz kolonyalizminin sonunun gelmekte olduğunu, daha bin dokuz yüz kırkların sonlarında, bin dokuz yüz ellilerin başlarında kavramış ve savaşıma girişmiştir. Bu dönemlerde ne Türkiye'de, ne de Kıbrıs Türk toplumu içinde aynı uyanıklığı göstermiş bir devlet adamı, bir yönetici ya da bir öndere rastlayabilirsiniz Başpiskopos'un bu başarısını görmezlikten gelmek, hiç kimseye hiçbir şey kazandırmaz.

Makarios, İngiliz yönetiminin Ada'dan çekilmesinin çabuklaştırılmasında en büyük katkısı olan kişidir ve bu katkının meyvelerini de Kıbrıs'ın Cumhurbaşkanlığına 1960 yılında seçilerek toplamıştır.

Başpiskoposun Rum toplumu üzerindeki etkisi, birçok devlet adamını imrendirecek derecede

büyüktü. O, denge politikasının usta bir uygulayıcısı olarak, kendi toplumu içindeki siyasal görüşlerin çoğuna kapılarını açık tutmasının ürünlerini tartışmasız liderliği ile toplamıştır.

Çağdışı bir kurumun (kilisenin) bir üyesi olan Makarios'un dünya sorunlarını kavramada gösterdiği yetenek, bloksuzlar topluluğu bağrında kendine yer açmada uyguladığı ustalık, sosyalist blok ile ilişkiyi kurmada gösterdiği beceri, birinci sınıf bir yöneticinin niteliklerin yansıtmaktadır. Ve Başpiskopos bu nitelikleri sayesinde, yıllar yılı dünya politika sahnesinin önde gelen kişilerinden biri, küçük bir Ada'nın gerçek gücünün üstünde bir gücün simgesi oldu.

Ne var ki, bu madalyonun bir yüzüydü. Öbür yüzü ise birincisi kadar parlak değildi. Makarios öldüğünde bir darbeden kurtulmuş, Cumhurbaşkanlığı Sarayına oturduğu devletin topraklarının % 40'ına resmi hiçbir niteliğe sahip olmayan bir kişi olarak görülmekteydi. Rum toplumu ve Yunanlılar Makarios'u ne denli seviyor idiyse, Türk toplumu ve Türkler de ondan haklı olarak o denli nefret ediyorlardı. Politik görüşleri kavramadaki ustalığı ise, bağımsız bir Kıbrıs Devletini ayakta tutmaya yetmemiştir.

Bu çelişkinin nedenini ise, Makarios'un politikasının ve kişiliğinin üyesi bulunduğu kurum tarafından etkilenmiş olmasında aramak gerekirdi. Makarios her türlü politik akımı belki de anlamaktan çok, onlara katlanıyordu. Makarios, bloksuz ve sosyalistler ile iyi ilişkiler kurarken, Cumhurbaşkanı olduğu bir devletin bağımsızlığını kollamak yerine, zaman zaman onu bir NATO üyesine bağlamanın yollarını arıyordu.

Bu çelişkiler, Makarios'u kuruluşunda katkısı bulunan bir devletin parçalanmasının sorumlularından biri yapmıştır.

1959 Londra ve Zurich Anlaşmalarına dayanan, 16 ağustos 1960 Anayasasında siyasal yapısının temelini bulan bağımsız Kıbrıs Cumhuriyetinin yaşatılmasında en büyük görev Başpiskoposun omuzlarına yüklenmişti. Kabul etmek gerekir ki, 1959 Anlaşmalarından kaynaklanan 1960 Anayasasının getirdiği statü, karmaşık, uygulamada zorluklar getiren bir görünüş içindeydi ve Kıbrıs üzerinde emperyalizmin emelleri son bulmuş değildi.

Üstelik, Kıbrıs halkını oluşturan Rum ve Türk toplumları geçmiş yıllarda, kendi anavatanları olarak gördükleri Yunanistan ve Türkiye'ye bağlanmak istemişlerdi.

Makarios'un işi güçlü. Ama Kıbrıs Cumhuriyetinin yaşaması için 1960 Anayasasının yürütülmesi ve yavaş yavaş birbiriyle bir arada değilse bile, yanyana, hoşgörü temeline dayalı bir yaşamı kabul eden, Kıbrıs ulusu demiyelim de, Kıbrıslılar topluluğu yaratmak zorunda idi. Oysa Başpiskopos güç, ama karşılığı değerli olan bu yol yerine, ilk bakışta kolay görünen, ama sonunda Kıbrıs'ı felâketlere, kendisini başarısızlığa sürükleyen yolu seçti, 1963 yılında Anayasayı çiğnedi, bağınaz ENOSİS'çi elemanların yanında yer aldı.

Makarios'un 1974'de noktalan ve bir daha eski durumuna dönmesine olanak bırakmayan büyük yenilgisinin ilk adımı işte o zaman atıldı.

O günden sonra, dünyadaki yeni gelişmeleri anlamak çabası içinde görünen ama çağdışı bir kuruma bağlı olan Makarios'un çelişkili görünümü sürdü gitti.

O, Yunan bayraklarının dalgalandığı bir toprakta bağımsız bir devletten söz etti.

O emperyalizme karşı çıkıyor göründü, bağlantısızlıktan yana sözler etti, ama zaman zaman Türklerin yararlanmamaları koşuluyla NATO'ya üsler verebileceğini söyledi.

O, bağlantısızlar yanında yer alırken, örneğin Bogota'da, bir NATO ülkesi olan Yunanistan'ın ulusal marşı ile karşılandı. Çünkü Makarios'un bağımsız bağlantısız Kıbrıs'ının bir ulusal marşı bile yoktu.

Ve Makarios, Kıbrıs'ta gerçek bağımsız bir devletin Türkler ile Rumların eşit, hem de yalnız hukuksal açıdan değil, ekonomik bakımdan da eşit koşullar altında yaşaması ve birliğe, ya da yanyana yaşama isteğini her geçen gün daha da artan ölçüde duyması halinde sürebileceğini ya hiç görmedi ya da iş isten geçtikten sonra gördüyse bile, bu kez yeni durumun getirdiği değişiklikleri kabul edebilecek cesareti göstermedi, gösteremedi.

Böylelikle iki yüzlü bir madalyon çıktı ortaya: Bir yanda dünya politika sahnesinde, kendisinden uzun süre söz ettirmiş güçlü bir çehre göstermiş, hatta, beğensek de beğenmesek de, büyük çoğunluğun saygısını kazanmış bir devlet adamı, öte yanda Kıbrıs'ın en büyük sermaye ve mülk sahibi, gerici, tutucu, ırkçı, Şoven Ortodoks kilisesinin bir üyesi olan Akdenizdeki dengeli bozma pahasına Yunanistan ile birleşme yolları arayan, devletin bağımsızlığına yönelmiş tehlikelerin yaratılmasına ortak olan, 1967'den sonra ise cesaretle karşı koyamayan, Kıbrıs vatanı olan, can ve mal güvenliği kendi sorumluluğunda bulunan, Türklere cehennem hayatı yaşatan onların öldürülmelerine bile göz yuman bir Bizans politikacısı.

Makarios, artık yok. Gazetelerde dergilerde onu göklere çıkaran, yerin dibine batıran yazılar çıkacak. Bu tür davranışlar, duyguları okşamaktan öteye gidemeyecektir. Bugün Makarios'un baş aktörü olduğu Kıbrıs sorunu, tüm sıcaklığı, tüm keskinliği ve yoğunluğuyla sürmektedir. İster Kıbrıs Türk'ü, ister Kıbrıs Rumu, ister Türk, ister Yunanlı olsun, aslında herkese düşen görev Makarios'un politik yaşamındaki başarı ve başarısızlıkların, çelişkilerin doğru bir irdelemesini yapmaya çalışmak, bunların ardındaki nedenleri bulmaktır. Belki de bu yolla, Başpiskopos yaşamında başaramadığının başarılmasına, küçük de olsa katkıda bulunur. Çünkü bu yaşamın yanlışları ve başarısızlıkları, bize tutulması gereken yolu gösteren, üzücü örneklerdir.

Ali SİRMEN

5 Ağustos

Rauf Denktaş anlatıyor

Viyana'da Kıbrıs'la ilişkin toplumlararası görüşmeler bugün başlıyor. Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Rauf Denktaş da, bize 1968'den bu yana bu görüşmelerin öyküsünü anlattı. Denktaş, bu öyküyü 1974 Barış Harekâtının öncesi ve sonrası olmak üzere iki bölümde topladı.

Denktaş'ın belirttiği gibi «Rum liderliği, 1963 olayları ile iki toplumlu Cumhuriyet Yönetimini yıkmak için harekete geçtikten sonra, 1960 Cumhuriyetinin kurucu ortağı Türk toplumunun seçilmiş temsilcileri ile ilişki kurmamayı, siyasetlerinin doğal bir sonucu saymıştı.»

Rumlara göre, «Türkler Hükûmete karşı isyan etmişlerdi. Hükûmetin normalizasyon tedbirlerini kabul etmedikçe kendileriyle görüşülemezdi.» Kaldı ki Denktaş, Rum yönetiminin «istenmeyen kişi»ydi.

Gerçekten Rumlar, 21 aralık 1963'te başlayan ve Noel'de de süren kanlı olaylardan sonra, 15 kasım 1967'deki 24 şehitli Geçitkale olaylarına kadar Türk liderleriyle görüşmekten kaçınacaklar; ama bu son kanlı olaylarla ilk görüşme zorunluğu ortaya çıkacaktı.

Görüşme kararının hangi koşullarda alındığını Denktaş şöyle anlatıyor:

«1963 olayları nedeniyle Rumlar, 4000 kadar Türk âmme görevlisini, 1000 kadar polisi, 2000 kadar öğretmeni parasız bırakmak, 30 bin göçmenin yerlerine dönüşünü engellemişlerdir. Siyasi meselenin hâline kadar Türk toplumu temsilcileriyle görüşmüyorlardı. İki toplumun Kıbrıs Cumhuriyetinin Rum kanadı, «hükûmet» olmuştu. Bu hükûmetin Yunan - Elen - Hristiyan karakterine, Makarios, artık su katmayacaktı. 20 bin Yunan asker ve bir o kadar Rum askeri' Kıbrıs'ın bir Elen adası olduğundan emin ve müsterih, Kıbrıs'ın her yanına yaslanmış duruyordu.»

Bu yaslanma ve bekleyiş, son derece hesaplıydı.

SİLÂH ZORUYLA

Yine Denktaş konuşuyor:

«Rumlar 1963 aralık ayından kasım 1967'ye kadar Kıbrıs meselesini silâh zoruyla halletmeye çalıştılar Yunanistan'dan getirdikleri asker ve silâhlara güvendiler. 9 mart 1964 tarihli Güvenlik Konseyi kararından sonra «hükûmet» olarak tanınmalarından güç ve cüret alarak insanlık dışı davranışlarını sürdürdüler

Ankara'dan ve Birleşmiş Milletlerden gelen baskıyla, biz, Ankara'ya iade edildikten çok sonra Rumlar, kasım 1967'de Geçitkale ve Boğaziçi'ne saldırdılar. Türkiye, savaşa girme kararı aldı. Hedef Yunanistan'dı. Cyrus Vance, ABD adına araya girdi. Atina'daki cunta, askerlerini adadan çekti ve görüşme zemini açılmış oldu.

Makarios, askeri bir harekâtın, Türkiye'yi Kıbrıs'a getireceğini artık iyice anlamıştı. Türkiye'yi «askıya almak» için başka yol deneyecekti: Görüşecekti, fakat uzlaşmayacaktı.»

Denktaş, 13 nisan 1968'de Kıbrıs'a dönüyordu. 1968 haziranında da görüşmelerin başlama kararı alınıyordu. Gayri resmi görüşmelere Dr. Fazıl Küçük adına Denktaş, Makarios adına da Klerides katılacaktı.

Lefkoşe'de büyük bir gizlilik vardı. Denktaş, Türk bölgelerini geziyor, tepkileri alıyordu. Görüşmelerin tepki uyandırmasını gerektiren bir hava yoktu Türk köylerinde. Barış yapılması isteniyordu Ama «kendilerini Rum'a teslim eden bir barış olmaması» konusunda...

GÖRÜŞMELERİN BAŞLANGICI BEYRUTTA

«Bizi Rum'a teslim etmeyen bir barış olmaması konusunda halkı dinledim. Görüşmelerde neler talep edebiliriz. Bunları tesbit ettik ve görüşmeler Beyrut'ta başladı. Üç gün sonra Lefkoşe'ye döndük ve 1972'ye kadar görüşmeye, bu ikili şekliyle devam ettik. Fakat sonuç alınamadı» diyor Denktaş.. Ve ekliyor:

«Bu dönemde anlaşma yapılabiliirdi. Fakat Makarios ve Rum Bakanlar buna engel oldular. Çünkü Makarios'un uzlaşmaya ihtiyacı yoktu Makarios'un elde ettiği «de facto» idare, Rum idaresinin Kıbrıs hükûmeti olarak tanınması kafıydı. 1974'de Yunanistan'daki cuntanın Başkanı General Gizikis'e yazdığı gibi. «Enosisten bir adım evvelki duruma gelinmişti ve bu durum ancak, Enosis ilân edildiği takdirde değiştirilebilirdi.

ANKARA'DAKİ DENKTAŞ

Kıbrıs'a girişinin yasaklanmasından sonra Ankara'da, Küçükesat'taki Yıldız apartmanında oturmak zorunda kalan Denktaş'ın bir kanısı vardı: «Müdahalesiz Kıbrıs sorununun çözümlemeyeceği...»

Uzun yıllar Ankara'da oturan Denktaş, Ankara'ya geldiğimizde benimle Kıbrıs'a gönderdiği yazılı ve sözlü mesajlarda da «Kıbrıs sorunu, Kıbrıs'ta çözümlenir» diyordu.

SUSTURULMAK İSTENİYORUM

İki arkadaşıyla Kıbrıs'a gizlice çıkma deneyini tasarladığı sıralardaki görüşlerini şöyle anlatıyor Denktaş:

«Kıbrıs'a gizlice girme arzumu, Türk hükûmeti engellemekteydi. Bu devrede yazdığım «12'ye 5 kala» adını taşıyan broşürler, Kıbrıs'ta gitlikçe yoğunlaşan baskıların etkisini ortaya koymaya ve «müdahalesiz» Kıbrıs meselesinin halledilemeyeceğini belirtmeye, Türk toplumunun bu uzun direniş mücadelesinde, uhdesine düşeni ya-

pacak karakterde, güvenilir bir toplum olduğunu vurgulamaya çalışmışım. Hükümetle başım dertteydi. Kıbrıs'tan Ankara'ya gönderilen telkinlerde ve resmi müracaatlarda «susturulmam» isteniyordu. Her günümüz, acı ile doluydu.

O günlerde Kıbrıs'tan iki ses geliyordu: Bir mücahitlerdendi ve «Dimdik ayaktaız. Anavatan sakın Kıbrıslıların direniş gücü gitmiştir düşünceyle tavizkâr bir tutuma girmesin. Güvenle direneceğiz, haklarımızı savunacağız» diyorlardı. İkincisi, liderlik saflarından geliyordu. Türkiye'ye, halkın direniş gücü kalmadığı sık sık bildiriliyordu.

İNÖNÜ KIZIYOR

Bir ara, Fazıl Plümer (o zamanki Tarım ve Tabii Kaynaklar Bakanı), Ankara'ya gönderilerek, «Artık direnişin sonu gelmiştir; müdahale edilmeyecekse, halk daha fazla ezdirilmesin» mesajını getirmişti. Plümer, bu acı mesajı, aldığı talimata uygun olarak vermişti. İnönü kızmıştı. Şu cevabı verdi: «Biz vatan müdafaasında direndiğiniz ölçüde, sizi destekleyebiliriz. Bu, büyük bir davadır. Sadece Kıbrıs'ın davası olmaktan çıkmış milli bir davadır. Bana «sonuna geldik, direnemeyiz» diyeceğinize sonuna kadar nasıl direnebileceğini söylemelisiniz. Mücahitler öyle yapıyor»

İnönü, görüşmeyi bu mecraya döktükten sonra, Plümer de, istenilen bilgiyi vermiş ve yeni iman dolu olarak Kıbrıs'a dönmüştü.

Kıbrıs'tan Denктаş'a «Kıbrıs'a dönmesi» telkin ediliyordu. Aksi halde iç cephede bir parçalanma olabiliirdi. Rumlar da, bunun farkındaydı. Türk toplumunu direnişine son darbe indirilebiliirdi.

Denктаş'ın, 31 ekim 1967'de Kıbrıs'a gidişinin öncesinde, o gündü Dışişleri Genel Sekreter Yardımcısı, bugünkü BM Daimi Delegeşi İlder Türkmen, «Denктаş'ın, Kıbrıs'a gönderilip gönderilmeyeceği» yolundaki bir soruma şu cevabı vermişti:

«Kıbrıs'ta lideriniz yok mu? Denктаş'ı Kıbrıs'a gönderelim de, toplumu mu parçalayalım.»

İKİLİ DÖNEM

Toplumlaraarası görüşmelerde 1968-72 ikili dönem; 1972-74 de beşli dönem olarak değerlendirilebilir.

Denктаş, Beyrut'ta Klerides'le görüşmezen önce, 1968 ocak'ında, Rum Başsavcısı Kriton Tornaridis'le Londra'da «ilk sondaj»ı yaparlar. İki temsilci geniş hatlarıyla Enosis'e kapalı bir bağımsızlık içinde Türklere verilmesi gereken koruyucu tedbirleri (otonomi) ele alırlar.

İkili görüşmeler deyim yerindeyse: «tökezleyerek» devam eder. Rum liderleri «Enosisçi» beyanatlar yarışını sürdürürler. Denктаş'a göre, «Makaros'un 14 mart 1971'de Yalusa köyünde yaptığı konuşmada, Kıbrıs'ı bir bütün olarak Yunanistan'a bağlamak arzusunda olduğunu ve bu davayı güttüğünü açıklaması, bundan önce de

Enosis'e kapalı hiçbir anlaşma imzalamayacağını beyan etmesi görüşmeleri dinamitlemek gayesini gütmektedir.»

Bunların görüşmelesi savsaklama niyetlerini Denктаş şöyle anlatıyor:

«Nisan 1971'de verilen Türk önerilerine Klerides, Rumların karşı önerisini 26 haziran da 13 sayfalık bir doküman halinde verir. Bu görüş alışverişinde bile Makarios'un görüşmeleri torpillemek gayretinde olduğunu görürüz. Verilen tekliflerin nihaî olduğunu, Rumların verecek tavizi bulunmadığını, bu nedenle daha fazla görüşmenin anlamı kalmadığını verdiği demeçlerde Rum basınında işlemektedir. Rum basınının olumsuz yayınlarına karşı, Klerides'e 9 ağustosta karşı tekliflerimiz verilir. Ama Makarios, hemen ertesi günü 10 ağustosta yaptığı bir açıklamada, üç yıldan beri devam eden görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlandığını ve «tam bir çıkmaza» girdiğini duyurur. Makarios'un açıklamasına rağmen, görüşmeler bizim açımızdan devam etmekteydi. Rum tarafı, görüşmeleri bu noktada kesip Birleşmiş Milletlere gitmek taraftarıydı ve tüm gayretleri kendilerine vakit kazandıracağı için buna yönelikti.»

ÇALMAYAN TELEFON

Makaros'un 10 ağustos açıklamasından altı gün sonra, 16 ağustosta yapılması beklenen görüşme, Klerides'in isteğiyle sekiz gün sonraya bırakılır. Klerides, Denктаş'a önerisini sunar; Denктаş'ın verdiği karşı öneriyi 20 eylülde okumadan çantasına koyar. «Gelecek toplantı tarihimizi telefonla duyuracağım Rauf» demesinin üzerinden aylar geçmesine rağmen, telefon bir türlü çalmaz.

Denктаş'ın deyişiyle «Tüm bu olay ve gelişmeler neticesinde ikili görüşmeler hep, top Rum tarafından kesintiye uğrar.»

Lefkoşe'nin Türk kesiminde Denктаş, o günkü özel bir görüşmemizde «Anlaşmaya varılabilecek mi?» soruma «Rumlar bu görüş ve felsefede, biz de haklarımızda direndikçe anlaşamayız» yanıtını vermişti.

Oysa, 1972'ye kadar süren ve Denктаş'ca «uzun safha» olarak değerlendirilen iki görüşmelerde büyük çaba harcanmış, çözüme yaklaşılmıştı. O günleri Denктаş'ın ağızından dinleyelim:

«Arada meydana gelen kesilmelere rağmen 1972'ye kaadr olan ikinci safhada, Beyrut'ta çizdiğimiz yolda ilerlemeye çalışıyorduk. Biz ortaklık haklarımıza ve statümüze sadık kalmaya çalıştıkça, Rumlar, bize imtiyazlı azınlık statüsü teklifine devam ediyorlardı.

Ama 1972'de çözüme yaklaşılmıştık. Sonradan Klerides de açıkladı. Makarios ve kabinesi bunu reddetti ve görüşmeler kesildi.

Rum liderliği, 1968 - 72 devresindeki tutumunda, 1963 olaylarını başlatan görüş ve felsefesine bağlı kalmaktaydı. 1967'de beliren topyekün savaş tehlikesi, bu görüş ve felsefelerini zerre kadar kılmamıştı. Sadece 1972 - 74 devresindeki

beşli görüşmelerde de aynı tutuma devam ettiler. 1974 darbesinden soira kaçınılmaz hale gelen Türk müdahalesi ve ondan sonraki yıllar, Rumların görüşünü, felsefesini değiştirir mi? Sanmıyorum.»

BEŞLİ GÖRÜŞMELER

Toplumlararası görüşmelerde 1972 - 74 dönemi, beşli görüşmelerin yapıldığı yıllardır.

İkili görüşmelerin kesilmesinin nedenleri tartışılırken devreye Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U-Thant girer 18 ekim 1971'de Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarına birer muhtıra gönderir. Tarafardan, Kıbrıs görüşmelerinin, Türkiye, Yunanistan ve BM gözlemcilerinin de katıldığı genişletilmiş, «beşli biçimde sürdürülmesi» istenir.

Bu arada, beşli görüşmeler, Çek silâhları ve U-Thant'ın görevini Kurt Waldheim'e bırakması nedeniyle gecikir.

Genişletilmiş, toplumlararası görüşmelerle ilgili olarak Denктаş'ın söyledikleri şunlar:

«Görüşmeler 1971 sonlarında yeni bir çıkmaza girmişti. Rum liderinin sık sık tekrarladığı Enosis beyanatı arasında zaman başgösteren sıkıntılar, Rum liderliğinin arzusu ile, kriz haline gelebiliyordu.

Kurt Waldheim, BM'in yeni Genel Sekreteri olmuştu. Rum liderliğinin maksatlı olarak kesmiş olduğu görüşmelerin yeniden başlamasını istiyordu. İki Kıbrıs'lı görüşmeciye Türkiye ve Yunanistan'dan birer Anayasa uzmanı katma formülü düşünüldü ve kabul edildi. Toplantılarda Genel Sekreterin Kıbrıs'taki temsilcisi Osorio Tafall da müşahit olarak katılacaktı. Böylelikle ikili görüşmeler «beşli» bir şekil aldı ve adına «Genişletilmiş şekliyle toplumlararası görüşmeler» dendi. Waldheim, 6 haziran 1972'de adaya geldi.

Anayasa uzmanları da belli olmuştu: Türkiye'den Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı, Yunanistan'dan da Yargıç Dr. Mihail Dekleris..

BEKLEDİM DE GELMEDİN?

O günlerin bir esprisini Denктаş anlatıyor:

«Dekleris atandığında bizimkiler Dekleris'i «Bekleriz» yaparak (İyi! Bunca yıl biz bekledik, şimdi de Rumlar beklesinler. Tanrı kendilerine «Bekleriz» adında bir yargıcı herhalde boşuna göndermemiştir) demişlerdi. Bu «bekleme» sözü üzerindeki duyarlık 1963-67 yıllarına gitmekteydi. Rumlar Türklere saldırırlar, sonra da geceleyin, mevzilerden megafonlarla «Bekledim de gelmedin» plağını çalarak Türkiye'den ümidi kesmemizi telkin ederlerdi. Hakim Dekleris, işte bu nedenle «Bekleriz» söz oyununa neden olmuştu. Bir süre sonra Prof Aldıkaçtı'nın geleceği açıklanınca, bir Rum gazeteci bana şunu soruyordu: «Denктаş Bey, Türk uzmanının bu kadar gecikmesinin nedeni, bizi tahrik edecek isimde birini bulmak için miydi?» ben de «Niye tahrik oluyor muşsunuz» deyince «Aldıkaçtı... Hiç böyle isim olur mu?» bazı Rumlar, bugüne dek Türkiye'nin

buraya gönderdiği uzmana, sırf Rumları tahrik için «Aldıkaçtı» adını verdiğine inanırlar.»

Beşli görüşmeler 3 haziran 1872'de bir tören niteliğinde başlar. 4 temmuz, Klerides'in Rum kesimindeki dalresinde esas görüşme yapılır.

BİR ANAYASA ARANIYOR

Toplantı «geçmiş» ile «gelecek» üzerinde haretli bir havada geçmişti. Klerides'le aralarındaki tartışmayı Denктаş şöyle anlatıyor:

«Ben Klerides'le 1968 haziranından 1972 başlangıcına kadar yapmış olduğumuz görüşmelere, Kıbrıs'ta bize yapılanların ışığında eğilmemiz öneriyordum. Klerides ise, geçmişin açılmasını önlemeye çalışıyordu.

Kıbrıs, bir Anayasa aramaktaydı. Aranan Anayasanın Kıbrıs'a uyması gerekirdi. Kıbrıs neydi? Kıbrıs'ta kimler yaşamaktaydı? Neden kanlı bir mücadele çıkmıştı. 1960 anlaşması, hangi koşullar içinde, hangi nedenlerle saldırıya uğramıştı ve beklenen güvenceyi niye vermemişti? Bunları, uzmanların bilmeleri gerekirdi. Klerides ise, sanki normal ülkede bazı basit nedenlerle bir Anayasa değişikliği çalışması yapılmıyormuş gibi davranmak istiyordu. Geçmişe bakmanın zaman kaybindan başka bir faydası olmayacaktı.»

Klerides, Aldıkaçtı ve Tafall da, Denктаş'a katılıyorlardı:

«Sorun, yalnızca anayasal bir sorun değil. Bu nedenle geçmiş öğrenmekte yarar görüyoruz»

Denктаş, Klerides'e 13 temmuz 1972 de önemli bir belge verir. Bu belge, «Komünistleri izleme» maskesi altında Amerikalılardan gizlice para alan özel bir örgüt ile ilgiliydi. Bu belgeyle Denктаş, Rumların Anayasayı, çoğunluğa veya merkezi idarenin gücüne dayanarak nasıl ihlâl ettiklerini göstermek istiyordum.

1974 Yunan darbesine kadar süren «beşli görüşmeler dönemi», «Enosis'e bağlı bir bağımsızlığın görüşüldüğü» dönem oldu. Köylerde bile «bölge yönetimi» kurulacaktı. Bu noktaya gelinmişti. Fakat anlaşmaya varıldığı havası belirdiği anda, Makarios'un, her olumlu gelişmeyi olduğu gibi, bunu da reddettiği görüldü.

ERİTME POLİTİKASI

Denктаş, anlatıyor:

«Makarios, görüşmelerden bir sonuç beklememekteydi. Türkler azınlık statüsünü kabul etmediği takdirde, Rum idaresi, «Kıbrıs hükümeti» olarak devam edecek ve geçen zamanda Türk toplumu eritilecekti. Kıbrıs hükümeti olarak kabul edilen gayri meşru Rum idaresini devam ettirmek istiyordu. Bizimle uzlaşmaya niyeti de yoktu. Kıbrıs'ın dörtte bir nüfusunu bütçeden siliip atmıştı. Dünyadan aldığı yardımları ve kredileri, Rumlara ve Rum bölgelerine harcamaktaydı. Türklerin ekonomisini ezmişti. Dünyada «hükümet» olarak itibar görüyor. Türkiye'nin bize gönderdiği milyonları da Merkez Bankasında gelir kaydediyordu.

1974 darbesine kadar süren görüşmeler sırasında, her hafta «millî gaye Enosis'i engelleyen

bir anlaşmayı asla imzalamayacaklarını» yayıyordu Halbuki, masa başında Enosis'e kapalı bir bağımsızlık görüşülmekteydi.»

Denktaş bu dönemi «Dördüncü safha» olarak tanımlıyor. Kıbrıs'taki Yunan darbesi, ardından birinci ve ikinci barış harekâtı sonrası görüşmeler. İkinci harekâtı izleyen birinci ve ikinci Cenevre Konferanslarının sonrasını «Viyan görüşmeleri» kovaladı.

Yine Waldheim'in önyak olmasıyla Klerides Denktaş, 28 nisan - 3 mayıs 1975'de Viyana'da bir araya geldiler. Denktaş'ın uzun uzun not almasından ötürü Klerides'in «Denktaş, anılarını mı yazıyor?» dediği görüşmede, Kıbrıs Cumhuriyet Merkezi Hükümetinin yetki ve işlevleri konusunda çalışmalar yapmak üzere bir uzmanlar kurulu oluşturuluyordu. Bu komiteler, çeşitli bilgi alış-verişinde bulunacaklardı.

İkinci Viyana görüşmesi 5 haziranda başlıyordu. Bu kez, Kıbrıs sorununu ilgilendiren her konuda görüşme durumuna giriliyordu. 31 temmuz - 2 ağustos arasında yapılan üçüncü Viyana görüşmesi, bir başka önemli anlaşmayı getiriyor ve Kıbrıs'ın güney bölgesinde bulunan Türklerin, BM gözetiminde kuzeydeki KTFD bölgesine aktarılması kararı alınıyordu.

«Nerede çözüme yaklaşıldı, nerede uzlaşıldı?» sorumuza Denktaş şu karşılığı veriyor.

«1972'de çözüme yaklaşmıştık. Sonradan Klerides de açıkladı; Makarios ve kabinesi bunu reddetti ve görüşmeler kesildi.

Üçüncü Viyana görüşmesinde Klerides'le mutabık kaldığımız prensipler çerçevesinde görüşmeye devam edilmiş olsaydı, anlaşmaya varılabilirdi. Makarios ile Millî Konsey, buna da müsaade etmedi. Brüksel Anlaşmasında varılan mutabakat sadakatle uygulansaydı, yine anlaşma yönünde mesafe katetmiş olurdu. Bu yolu da Makarios'la Millî Konsey tıkamış oldu.»

Dördüncüsü «4. Viyana Görüşmesi» adı altında 8 - 9 - 10 eylül 1975'de New York'ta Klerides - Waldheim, Denktaş - Waldheim arasında ayrı ayrı yapılan görüşmelerde, «Türk tarafının harita vereceği» ileri sürülerek, «Türkler harita vermedi, Türklerden harita alınmadı» diye sonuçsuz bırakılıyordu.

Nitekim bundan sonra, görüşmelere iki buçuk ay gibi bir süre ara verilecekti.

Denktaş, Makarios'un tavrını şöyle eleştiriyor:

«Barış harekâtından sonra 1. Cenevre'de «Kıbrıs Hükümetinin» var olmadığı, Kıbrıs'ta iki otonom idare bulunduğu kayda geçmişse de, sonraki gelişmeler ters döndü. BM'de, Makarios'un devlet muamele görmesi, gayri meşru Rum idaresine, yeniden «hükümet» rengini verdi.

Makarios, bu durumda tabiatıyla yararlanacaktı 1968-74 arasında «Enosis'e en yakın nokta» dediği noktaydı; hâlâ «hükümet»ti ve bu kez «toprağın işgal edildi, imdat» diye dünyayı ayağa kaldırılabiliyordu da... Ayrı bağımsızlık tezimizi de blöf saydı. Uzlaşmaz tutumu ve «hükümet be-

nim» iddiası ile ayrı bağımsızlığın bize açık kalan — ve gittikçe kaçınılmaz hale gelen — yegâne alternatif olduğunu sonradan görmeye başladı. Uzlaşmazlığı ile de ün salmıştı. Dünya «Makarios, var oldukça Kıbrıs meselesi halledilemez» görüşündeydi. Bu görüş devam ettiği sürece Carter idaresinin de kendisine yardımcı olmasını beklileyemezdi. Şimdi bu safhadayız. İlginç olan bir şey var. Hükümet olma iddiasından vazgeçmiyorlar. Kıbrıs'ın işgal edildiği iddiasını devam ettiriyorlar. Bir yandan iki bölgeli federasyona razıyız derken, diğer yandan gezi, yerleşim ve mülk edinme ilkeleri ile Türk bölgesini sıfırla çarpıyorlar; bağlantısızlarla göz kırpsırken ABD Başkanı Carter ile balayına hazırlanıyorlar.»

Beşinci Viyana görüşmelerini, 12 mart 1975'de Çağlayangil ile Bitsios arasında Brüksel'de varılan «Brüksel anlaşması» sağlıyor, ama «Viyana görüşmeleri» adı verilen görüşmelere bir de «son» getiriyordu. Brüksel anlaşmasından iki ay sonra 17-21 şubat arasında gerçekleşen ve Denktaş'la Klerides'i son kez bir araya getiren bu görüşme, önemli bir karara varılmasını sağlayacağı gibi, görüşmelerin Makarios ve Ulusal Rum Kurulunca, bir kez daha «torpiljenmesi»ne yolaçacaktı.

DENKTAŞ, KLERİDES'İ ANLATIYOR

Bu arada Klerides, muhaliflerinin «Türklerle gizli anlaşmaya varma» türlü suçlamaları sonucu, sekiz yıllık görüşmecilik görevinden ayrılmak zorunda kalacaktı. Denktaş'ın «Çetin bir ceviz, iyi bir arkadaş olabildiğini» söylediği Klerides'le ilgili görüşleri şöyle:

«Rumların millî dava addettikleri davaya akıl yolu ile hizmet etmekteydi. Aşırı milliyetçilerin, sloganları ve militan yaklaşımı tercih edenlerin davalarına karar vermekte olduğunu bilmekteydi. Klerides, Makarios'un uygulamak istediği siyasette güdümü bir kurmaydı. Bu siyasetin adı «Türkleri zaman içinde eritmek»ti. Bunun da yolu ve yöntemi, Türklerin istediklerini bir kalıp olarak vermiş görünmek, fakat bu kalıbın içine bir şey koymamaktı.

Klerides, başarılı bir müzakereci, fakat güçlü olduğu zaman acımasızdı.

Makarios ve diğer Rum liderler müsaade etmiş olsalardı, Klerides'in gerçekçiliği ile barış erken gelebilirdi. Fakat ipler elinden alınmıştı. Kendi başına hareket edebildiği aylarda, Makarios henüz adaya dönmemişken insancıl konularda büyük mesafe katettik. Binlerce Türk ve Rum esaretten kurtuldu. Büyük yaraşar sarıldı. O devrede bunları Klerides'ten başka birisiyle başarmamıza olanak yoktu.

Makarios adaya dönmemiş olsaydı, siyasi konuda Rumlarla iyi koşullarda bir anlaşma yapılabilirdi. Fakat olmadı Çünkü Makarios'un dönüşü ile oluşturulan Millî Konsey işe başka bir yönden sarıldı.»

Klerides görüşmecilikten ayrılınca görüşmeleri, Kurucu Meclis II. Başkanı olarak, Lefkoşe Milletvekili Ümit S. Onan ile Rum Temsilciler

Meclisi Başkan Yardımcısı ve Milletvekili Tasos Papadopoulos'un yürütmeleri kararlaştırdı.

Onan ve Papadopoulos, ilk görüşmelerini 27 Mayıs 1976'da yaptılar. Onan, «iki bölgeye dayalı federasyon» önerirken, Papadopoulos, «Çok güçlü merkezi bir hükümet ve yüzde 20 toprak» di-yordu.

İlk görüşmecî, ikinci ve son görüşmelerini 30 Eylül - 2 Ekim 1976 tarihleri arasında Waldheim gözetiminde New York'ta gerçekleştirdiler. Onan görüşmeleri anlatırken, «Papadopoulos, görüşme-mizde toprak ödünü istedi. Ama bizim istekleri-mize kaçamaklı biçimde karşılık veriyordu. Çün-kü BM'ye gitmeye karar vermişlerdi» diyordu.

DENKTAŞ - MAKARIOS

Denktaş ile Makarios, 14 yıl aradan sonra 27 Ocak'ta bir araya geliyorlardı, hem de Denktaş'ın 53. yıldönümünde Denktaş, bu çağrılarını, 1973'-de Cumhurbaşkanı Yardımcısı seçildiğinden beri yapıyordu. Nihayet sağduyu egemen oluyordu.

KTFD Başkanı Denktaş, bu görüşmeleri şöyle anlatıyor:

«Makarios'la yaptığım görüşmede, Rum liderliğinde, Klerides'in yaklaşımının devam ettiği-ni gördüm: Geçmişe değil, geleceğe bakalım.»

Hajbuki her gelecek bir geçmiş olduğuna göre ve her geleceğin başlangıcı ve nedeni geçmişte bulunabileceğine göre, geçmiş gözönünde tutmak gerekiyor.»

Denktaş, bu görüşmede Makarios'a geçmiş açtığını anlatıyordu Makarios'un cevabıysa il-ginçti: «1963 olayları kazaen başladı ve süratle genişledi. Geçmişe değil, geleceğe bakalım.»

Makarios'a şu yanıtı verdiğini ekliyordu Denktaş:

«Klerides de, Makarios da geçmişe değil, geleceğe bakalım» derlerken, Rum liderliği olarak geçmiş bakamayacak durumda olduklarını teslim etmektedirler. Makarios'un «1963 olaylarının kazaen başladığı» sözlerini kabul edemezdim. Nikos Sampson, İçişleri Bakanı Yorgacis, Dr. Lissaridis, bugünkü görüşmecî Papadopoulos gibi kişilerin yetkileri altında kurulmuş olan gizli ordu-lar yok muydu?»

Denktaş, Makarios'un cevabının şöyle olduğunu bildiriyor:

«Evet, bunların kuruluşunu onaylamıştım. Çünkü senin dostun Yorgacis bana Türklerin sl-lâhlandıklarını, gün gelecek bize saldıracaklarını

söylemiş ve karşı-tedbir almamızı önermişti. Ben de bunu kabul ettim. Böylelikle 21 aralıkta, küçük bir mesele büyüdü ve yayıldı. Bizimkiler siz-den korktu, siz de bizden korktunuz ve olan oldu.»

Oysa, her şey bu kadar basit kabul edilemezdi.

Denktaş'la Makarios arasındaki ikinci zirve görüşmesi 12 şubatta gerçekleştirilecekti. Denktaş, kendisinin davranışlarını «olumlu» bulmuştu.

İKİNCİ ZİRVEDEN SONRA

Beş buçuk saatlık ikinci zirvede, iki görüşme-ciye verilen kesin yönergeler şöyle belirleniyordu:

1 — Biz, bağımsız, bağlantısız, iki topluma dayalı, federal bir cumhuriyet öngörüyoruz.

2 — Her iki toplumun yönetimine girecek olan toprak, ekonomik yeterlilik veya verimlilik ve toprak mülkiyeti esaslarıyla ele alınır, müzakerelere edilir.

3 — Hareket özgürlüğü, yerleşme özgürlüğü, mülkiyet hakkı ve öteki özgül (spesifik) konular, müzakereye açıktır. Bu müzakere, iki toplum-lu federal sistemi gözönünde bulunduracaktır. Ve Türk toplumu için ortaya çıkacak pratik güçlük-leri de gözönünde tutacaktır.

4 — Merkezi hükümetin, federal hükümetin yetkileri ve işlevleri, ülkenin birliğini koruyacak biçimde olacaktır. Fakat devletin iki toplumdan oluştuğu niteliği gözönünde bulunduracaktır.

Tüm bu olay, tutum ve görüşmeler ışığında, Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Denktaş, «O halde Viyana'ya ne yapmaya gidiyoruz?» sorusunu da yanıtlıyor:

«Barış aramaya gidiyoruz. Çünkü barışa susa-mış bir toplumuz, barış için onbir yıl direnmiş ve çok şeyler feda etmiş bir toplumuz. Bugünkü ger-çeklere uygun makul bir barış yapılmasını arzu ediyoruz. «Devletin birliği», devletin temelinde yatan iki millî toplumdan birini yoketmek için kullanılacak bir ülke değildir. Türk toplumunun can ve mal güvenliği ancak, iki bölgeci bir yaşam ile mümkündür. 1963'den 1974'e kadar her açıdan, her alanda ayrılmış ve birbiri ile harp etmiş olan iki toplum ve iki idare arasında işbirliğine başlan-gıç teşkil edecek asgari köprülerin kurularak müşterek bir merkezi hükümetin oluşturulması, büyük bir başarı olacaktır.»

İzzet Rıza YALIN
31 Mart

Birleşmiş Milletlerde iyimserlik

Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in, Yunan Dışişleri Bakanı Bitsios'la, önceki gün Türkiye'nin BM daimi temsilcisi Büyükelçi İlter Türkmen'in evindeki öğle yemeğinde gerçekleşen

üç saatlik görüşmesi ardından yapılan açıklamalar, diplomatik gözlemciler arasında Kıbrıs so-runu açısından olumlu karşılanmıştır. Birleşmiş Milletler çevrelerinde, «Türk ve Yunan tarafları-

nın baltalayıcı polemikten çıkıp, yapıcı yolu seçtiklerine inanmak için nedenler olduğu» ifade edilmektedir.

Edinilen bilgilere göre ABD ve Türkiye, Kıbrıs konusundaki görüşmelere hemen başlamasından yanadır. Yunanistan ise, görüşmeleri, ülkedeki seçimlerden sonraya bıraktırmak için çaba harcamaktadır. Başkan Carter'ın Kıbrıs'la ilgili temsilcisi Clark Clifford'un, bu hafta Çağlayan-gil, Bitsios ve Kipriyanu ile buluşarak tarafları erken görüşmeye çağıracağı bildirilmektedir.

Ancak Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Waldheim'in, toplumlararası görüşmeler konusunda kuşkulu olduğu anlaşılmaktadır. Genel Sekreter'in, «şimdiye değin altı kez konferans masasına oturdum. Türkiye kaya gibi sağlam garanti vermeden, yeniden başarı şansı olmayan bir toplumlararası görüşmeyi Viyana'da başlatmayacağım» dediği güvenilir kaynaklar tarafından basına sızdırılmıştır.

İYİMSERLİK YARATAN GÖRÜŞME

Çağlayan-gil önceki gün Bitsios'la olan ve Birleşmiş Milletlerde iyimserlik yaratan görüşmesinden sonra yaptığı açıklamada, Yunan Dışişleri Bakanı ile ikili ilişkiler ve Kıbrıs sorununu görüştüklerini belirterek, «iki toplumun görüşmelerini devam ettirmeleri için teşvik yönünde anlaştık» demiş, Bitsios da, Yunan gazetecilerine «Kıbrıs'ta nasıl bir gelişme kaydedilebileceği-

ni ve sonuca hangi olanaklarla varılabileceğini görüştüklerini» bildirerek, sorunun çözümünde, Türkiye'den mi, yoksa Kıbrıs Türk toplumundan mı daha olumlu bir tavır beklediği yolundaki bir soruyu «Ankara'ya bakıyoruz, ilerleme Türkiye'nin girişimi ile olacaktır» diye yanıtlamıştır.

Yemekli görüşmenin ardından yaptığı açıklamada, «Bugünkü koşullarda bile toplantıların başlayabilmesinin iyi niyetli bir gelişme olacağını sanıyorum» şeklinde konuşan Çağlayan-gil'in bu sözleri, diplomatik gözlemlerce, BM Genel Kurulundaki konuşması sırasında, «Toplumlararası görüşmelerin Lefkoşe'de başlaması için 20 ağustos'ta yaptığımız çağırışı Ankara'dan cevap çıkmamıştır» diyen Bitsios'a bir karşılık olarak yorumlanmıştır.

Gözlemleri iyimserliğe iten bir diğer neden de, Kıbrıs Rus Lideri Kipriyanu'nun Cyrus Vance ile görüştüğünden sonra yaptığı açıklamada, «ABD'nin Kıbrıs sorunundaki çabalarından memnunum. Vlyana'ya gitmeden önce ön görüşmeler gerekecektir. Ön görüşmelerin yapılması için hiçbir neden görmüyorum. Türklerden somut öneriler bekliyorum» demiştir.

Dışişleri Bakanı Çağlayan-gil bugün BM Genel Kurulunda bir konuşma yapacaktır. Bu arada Dışişleri Bakanının ABD Dışişleri Bakanı Cyrus Vance ile yine bugün ikinci bir görüşme yapması beklenmektedir.

Ali NUN
3 Ekim

ABD'li arabulucular

Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğundan beri Amerika Birleşik Devletleri'nin ilgisini çekiyor. Birleşik Devletlerin ilgisini iki temel noktaya bağlamak mümkün. Birincisi Kıbrıs'ın, NATO'nun güneydoğu kanadını oluşturan Türkiye ile Yunanistan arasında NATO'nun bütünlüğünü engelleyici bir sıcak sürtüşmeye yol açabilecek bir anlaşmazlık konusu oluşu. İkincisi Kıbrıs'ın jeo-politik konumu nedeniyle Ortadoğu'ya açık bir büyük sabit uçak gemisi gibi kullanılma olanağının bulunuşu.

Bu nedenledir ki Washington uzun bir süredir Kıbrıs üzerinden gözlerini ayırmamaktadır. Son günlerde Washington'un ilgisini kuvvetlendiren özel bir durum da bilindiği gibi Carter'in seçim öncesi Rum asıllı oylara yönelik bir politika uygulaması olmuştur. Böylece Carter yönetimi gelmeden önce kendisini büyük bir oranda, Kıbrıs sorununun çözümünde Rumların yararına sonuçlar alınması konusunda «angaje» etmiştir. Carter'in yönetime geldikten sonra, Pentagon ile yapacağı temaslardan sonra, Türkiye'nin gerçek

değerini anlayacağı görüşü ise henüz yanıtı bulunmamış bir tez gibi ortada durmaktadır. Zira Carter Kıbrıs için özel temsilci olarak 1964'lerde ünlü Johnson mektubunun hazırlandığı sırada Başkan'ın Danışmanı olarak bulunan Clark Clifford'u sorunun çözümü için özel temsilci olarak atamıştır. Bunun bir anlamı da 1964'lerde, Türkiye'ye karşı Altıncı Filo'yu göndermek tehdidinde bulunma politikasını Başkan Johnson'a öneren danışmanlardan birinin özel temsilcisi olarak atanması Carter'in Helenlerin yanında bir politika izleyeceğini göstermesi bakımından bir kanıt olarak ortaya çıkmasıdır.

Clark Clifford'un misyonuna yeniden dönmek üzere olayların başladığı günümüzden 1963 yılı sonuna doğru geriye bir göz atarsak bir çok plan, arabulucu ve özel görevli temsilcilere rastlarız. Her krizde mutlaka bir Amerikalı arabulucu ya da özel temsilcinin görev başında olduğunu ve bunun yanı sıra Birleşmiş Milletler Temsilcileri ile NATO Genel Sekreterlerinin devreye girdiğini görürüz. Bu kişilerden kuşkusuz Ame-

rikalı olup da en ilginç önerilerde bulunan kişi eski Dışişleri Bakanlarından Dean Acheson'dır.

ACHESON VE PLANI

1963 aralık ayında Grivas yönetimindeki birliklerin Kurudere'yi geçerek Türk bölgesine yaptıkları saldırılar sırasında bir Türk binbaşısının eşinli ve üç çocuğunun banyo içinde öldürülmesi üzerine ilk kez Ankara Kıbrıs'taki durumun ciddiyetin anlayabilmisti. Olaylar duracağı yerde artınca çeşitli diplomatik girişimlerin yanı sıra Kıbrıs'ın geleceği için nihai çözüm yolları bulunması için bazı kişiler de görev almak arzusunu gösterdiler. O günlerde dünyadaki genel kanı, Ankara'nın belki de yanlış anlaşılan barışçı tutumu nedeniyle —buna pasiflik de demek mümkün— Makarios'un ENOSİS'i gerçekleştirebileceği idi.

Amerika'da gayri resmi olarak arabulucu atanan eski Dışişleri Bakanlarından Dean Acheson bu hava içerisinde kendisine özgü bir çalışma yaptı. Acheson, ne Ankara ne Atina ne de Lefkoşe'ye gitti. Amerika'da oturduğu yerde Kıbrıs'a nihai çözüm getireceğine ilişkin bir plan hazırladı. Hazırladığı plan Ankara tarafından şiddetle reddedildi. Ancak Rumların eline dünya kamuoyunda kullanılmak üzere büyük bir koz ortaya çıktı. Kıbrıs sorununda Acheson planı diye adlandırılan bu planda özetle şu çözüm yolları öneriliyordu:

«Ada'nın tümü Yunanistan'a bırakılmalıydı. Türklere ise Kıbrıs'ın iğne gibi uzanan Karpas bölgesinde küçük bir askeri üs kira ile verilmeli. 15 yıl sonra bu üssün yeniden kiraya verilip verilmemesi konusunda Rumlar serbest olmalı »

Acheson planı çok özetle böyle. Yani Kıbrıs üzerinde Türkiye'ye bir karış toprak mülkiyeti tanınmamakta. Yalnız Amerikalı politikasının bu arada hakkını yemememiz gerekiyor. Çünkü Acheson Kıbrıs üzerinde Türkiye'ye bir karış toprak mülkiyeti vermiyordu, ama Yunanistan'a ait futbol sahasından biraz Büyük Mels adasını Türkiye'ye bırakıyordu.

Acheson resmi bir arabulucu değildi. Türkiye planı reddetti.

İNÖNÜ'NÜN YANITI

Kıbrıs sorununda belki de en önemli dıştan müdahale ABD Başkanı Johnson'un 1964 haziranında zamanın Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'ye yazdığı mektuptur. Mart'ta ortaya çıkan Acheson planının tartışıldığı bir sırada, Kıbrıs'ta olaylar devam ederken Johnson mektubunda Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etmesi durumunda Amerikan Altıncı Filosunu Kıbrıs'a göndereceği tehdidinde bulunmuştur. Johnson mektubundaki üslup diplomatik dilin dışında şımarıklığa varan cümlelerle doludur. İsmet İnönü de 13 haziran'da Johnson mektubunu cevaplandırır. İnönü'nün üsübu efendice, ancak serttir. Bu arada An-

kara'yı üzen durum, Johnson mektubunun üslubu yanı sıra Washington'un tutumunun bir anda değişmesidir. Çünkü Kıbrıs'ta olaylar 1968 sonundan itibaren devam ederken, Türkiye bir kaç kez olayların sürmesi durumunda müdahale edeceğini ABD'ye bildirir. Bu arada Dışişleri Bakanlığının üçüncü kuvvetli adamı durumundaki Georges Ball Türkiye'ye gelir. İsmet İnönü ve diğer yetkililerle uzun görüşmeler yapar. Türkiye'nin haklılığını Washington'a bildireceğini söyler. Gerçekten de Georges Ball Washington'a döndükten sonra ABD başkentinden gelen mesajlar da derhal barış gücü kurulacağı ve konunun Birleşmiş Milletlerde Türkiye'nin lehine sonuçlandırılacağına ilişkin Amerikan Hükümetinin garantisi verilir. Tek istenilen Türkiye'nin ABD'nin haberi olmadan ada'ya müdahale hakkını sürekli erteler. Türkiye'nin tutumunda bir değişiklik yokken Washington'un birden ağız değiştirmesi ve verdiği sözlerini yerine getiremeyince Türkiye'ye karşı müdahalede bulunma tehdidiyle çıkması İsmet İnönü'nün sert tepkisiyle karşılaşır. Bu olay bilindiği gibi Türk - Amerikan ilişkilerinde önemli bir kavşağın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1967 OLAYLARI VE CYRUS VANCE

1967 kasımının 15'inde Grivas'ın yönettiği Yunan ve Rum birlikleri Boğaziçi ve Çanakkale köylerini basarak katliam yapınca Kıbrıs'ta yeniden sıcak sürtüşme ortamı doğdu. Diplomatik girişimlerle Rum harekâtının durması beklenirken Rumlar bu kez Erenköy'e saldırdılar. Bunun üzerine Türkiye savaş hazırlıklarına başladı ve olaylar devam ederse Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunacağını Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın imzaladığı bir mesaj ile dünyaya bütün devletlere bildirdi. ABD'nin davranışı üç yıl öncekinden değişti. Atina'da bir askeri cunta vardı. Dünya Atina'daki yönetimden nefret ediyordu. Türkiye daha şanslı bir durumdaydı. Kıbrıs'taki olaylara paralel olarak Türkiye'de askeri hazırlıklar ilerliyordu. Kritik bir ortama girilmişti. Bu sırada Amerika'dan bir arabulucu çıkageldi. Şimdiki ABD Dışişleri Bakanı Cyrus Vance.

Asıl mesleği avukat olan Vance uzun yıllar politikayla uğraşıp bu arada bakanlık da yaptıktan sonra yeniden mesleğine dönmüş, bir kenarda avukat olarak çalışıyordu. Beyaz Saray kendisine arabuluculuk görevini verirken Ankara ve Atina'nın da görüşlerini aldı. Taraflar Vance'i resmi arabulucu olarak kabul ettiler. Bunun üzerine Vance 23 Kasım'da Ankara'ya geldi. Ankara'da Vance ile yapılan görüşmelerde, Kıbrıs'taki sayıları 15 bine varan Yunan askerinin derhal geri çekilmesi, Grivas'ın hemen Kıbrıs'tan çıkması, yıkılan Türk köylerinin tazmin edilmesi, Lefkoşe ve Atina'nın Kıbrıs'ın bağımsız toprak bütünlüğü olan bir devlet niteliği taşıdığının açıklanması gibi istekler dile getirildi.

Vance Ankara'ya geldikten kısa bir süre sonra Atina'ya gitti. Bu arada Amerikan AP ajan-

si, Vance'ın Ankara'daki ilk temaslarında Türkiye'nin Kıbrıs'a bir çıkartma yapması durumunda «NATO'ya ait silâh ve teçhizatın kullanılacak»ını dile getirdiği haberini geçti. ABD'nin Kıbrıs politikasında belli bir değişiklik göze çarpyordu. Üç yıl önce Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale edemeyeceğini, ettiği takdirde karşısında altıncı filoyu bulacağını belirten Washington bu kez NATO'ya ait silâh ve donanımın kullanılacak»ını koşul olarak ileri sürüyordu.

Vance Türk önerilerini Atina'ya götürdükten sonra yeniden Ankara'ya döndü. Atina'nın CUNTA yöneticileri Türkiye'nin önerilerini kabul etmiyorlardı. Bu arada bir «Kanada formülü» ortaya çıktı. Kanada, Grivas'ın derhal ada'dan ayrılmasını, Yunan kuvvetlerinin ise yedi aylık bir süre içinde tahliye edilmelerini öneriyordu. Bu formül diğer bazı batılı ülkeler tarafından desteklenmeğe başladı. Vance yeniden Atina'ya gitti. Ankara eski kararında diretiyordu. Başta Kanada olmak üzere Batılıların Türkiye üzerinde istekleri tek noktada toplanıyordu: Türkiye savaş tehdidine son versin...

Vance'ın Atina'ya gitmesinden sonra Yunanistan ilk ödünü verdi. Grivas Atina'ya döndü. Grivas'ın Atina'ya çekilişi ve banliyöde bir evde saklanması Yunan kamuoyunun moral gücünü olumsuz yönde etkileyen bir öge oldu. Amerikalılar arabulucu Ankara'ya döndüğünde, Grivas'ın çekilmesi gibi bir Yunan ödünüyle geliyor ve ayrıca Yunanistan'ın askerlerini 3 ay içinde çekebileceğini de bildiriyordu.

Türk hükümeti bu öneriyi kabul etmedi. Askerler ilk tabur bir hafta içinde olmak üzere en geç bir ay içinde tamamen çekilmeliydi. Ayrıca Yunanistan Türkiye'den dört saat önce dünya kamuoyuna, Kıbrıs'ın bağımsız ve toprak bütünlüğü olan bir ülke olduğunu açıklamalı böylece ENOSIS'ten vazgeçtiğini dünya kamuoyuna duyurmalıydı.

Vance Atina'ya Bennet de Lefkoşe'ye hareket ettiler. 28 Kasım 1967 tarihi dünyada «uçak diplomasisine» tanık olunan bir tarihtir. 28 Kasım sabahı Ankara'da Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil ile Cyrus Vance uzun bir görüşme yaptılar. 28 Kasım Salı 1967 Kıbrıs olaylarının en gergin olduğu gündü. Türk uçakları, Makarios'un sarayı üzerinde uçuyor, donanma Kıbrıs kara sularına girip çıkıyor, Mersin'deki birlikler de çıkarma gemilerine bindiriliyordu. Ayrıca bir gece önce Türk - Yunan sınırında küçük ölçüde de olsa bazı yerel ateş açma olayları görülmüştü.

Bütün dünya ertesi gün bir Türk çıkartması bekliyordu. Vance uzun çabalar sonucunda kendisi Atina'dan dönene kadar Türk müdahalesinin olmayacağına ilişkin teminatı aldıktan sonra derhal Atina'ya gitti. Orada Yunanistan Dışişleri Bakanı Pipinellis ile bir görüşme yaptı. Sonradan öğrenildiğine göre Atina Türk koşullarını kabul ediyor, ancak Makarios'a söz geçiremeyeceğini Vance'e bildiriyordu.

VANCE, MAKARIOS İLE

Lefkoşe'de 29 kasım günü Makarios ile Vance arasında yapılan görüşmelerde Makarios Yunan askerlerinin çekilme süresi konusunda kaygı duyduğu belirtiyor ve Türkiye'nin askerî müdahalede bulunmayacağına ilişkin bir belge vermesi gerektiği üzerinde duruyordu. Vance Türkiye'nin bir belge vermeyi kabul etmediğini bildiriyor, Makarios ise Yunan askerlerinin çekilmesinden sonraki bir Türk çıkartmasından kuşku duyduğunu tekrarlıyordu Bunun üzerine Vance yeniden Atina ve Ankara ile temaslara başladı.

Vance, yaklaşık iki hafta süreyle üç başkent arasında mekik dokumuştur. Aynı şekilde BM temsilcisi Joze Rolz - Bennet de çaba göstermiştir. Ancak Vance'nin misyonu daha sıkışık olmuş ve yabancı basın kendisini «İkinci Taşkent Kahramanı» diye adlandırmıştır. Bilindiği gibi Kıbrıs olaylarından kısa bir süre önce Sovyetler Birliği Başbakanı Kosigin, savaşa girmek üzere olan Çin ve Hind liderleriyle yaptığı görüşmelerde bir savaşın çıkmasını engelleyen arabulucu olmuş, dünya basını da Kosigin'i, görüşmelerin yapıldığı yerin adını vererek «Taşkent Kahramanı» olarak nitelendirmişti. Vance de, benzetme yoluyla «İkinci Taşkent Kahramanı» ilan edildi.

VE SAMSON DARBESİ

Lefkoşe'de 20 temmuz 1974 darbesi olur olmaz Washington ve Londra derhal birer bildiriyiyle hiç kimsenin Ada'ya müdahale etmemesini istedikler. Moskova ise darbeyi «faşist» diye nitelendirdi. Ecevit hükümeti ise darbenin Londra ve Zürih Anlaşmalarına aykırı olduğunu derhal ilan etti. Ecevit 17 temmuzda Londra'da Wilson ile görüşürken iki tarafın üzerinde görüş birliğine vardıkları en önemli konu Kıbrıs'ın bağımsız bir ülke olarak kalması gerektiği idi.

Durumun önemini anlayan ABD, Dışişleri Bakanlığından Avrupa İşlerine bakan Bakan Yardımcısı diyebileceğimiz Müsteşar Joseph Sisco'yu arabulucu olarak atadı. Sisco önce Londra'ya geldi ve Ecevit ile iki ayrı görüşme yaptı. Türk Başbakanı Londra'da Ada'ya İngiltere ile ortak müdahale edilmesini istiyor, ancak Wilson bu istekleri kabul etmediği gibi Türkiye'nin müdahale etmemesi gerektiğini ısrarla tekrarlıyordu.

Ecevit - Sisco görüşmesi sırasında Ecevit, Atina'nın 24 saat içinde Samson'u geri almasını, Türk kesiminde Türklere bir liman verilmesini istedi. Ecevit'in Sisco'ya tanıdığı süre de 24 saatli, Başbakan sonra uçağa binerek Ankara'ya döndü. Aynı gün yani 18 temmuz Sisco da Atina'ya uctu. 24 saatlik süre 19 temmuzu kapsıyordu. Sisco 19 temmuz günü Atina'dan gönderdiği bir notada saat 15'de Türkiye'ye hareket edeceğini bildirmişti Dışişleri Bakanlığı yetkilileri ise Sisco'nun saat 18'den önce gelmesinin beklenmedi-

ğini söylüyorlardı. Gerçekten de Amerikalı arabulucunun gelişi gecikti.

Hatta epey gecikti ve Sisco saat 23.05'de Ankara'ya gelebildi. Gelir gelmez de çok yorgun olduğunu ve bir süre dinlenmek istediğini söyleyerek Washington ile temas kurabilmek için zaman kazanmak istedi. Bu süre kendisine verildi. Sisco Macomber, Dışişleri Bakanı Turan Güneş'i ziyaret ederek Türk görüşlerini öğrenmek istedi. Güneş genel çizgilerle Türk hükümetinin kararlılığını dile getirdi. Başbakanlıkta Sisco bekleniyordu ama, Amerikalı diplomat bir türlü görünmüyordu. Sonunda saat tam 02'de Sisco Başbakanlığa geldi, yanında Büyükelçi de vardı. Ecevit ile Sisco arasındaki görüşme iki saat on dakika sürdü.

Sonradan öğrenildiğine göre Sisco, Ecevit'e Atina'nın Türk önerilerini kabul etmediğini, Türkiyenin Kıbrıs'a müdahalesi durumunda Atina'nın Türkiyeye saldırıya geçeceğini açıkça dile getirdiklerini, bunun bazı tehlikeleri olduğuna inandığını ve dolayısıyla havayı yumuşatmak için kendisine 48 saat daha süre tanınmasını söylemiş.

Ecevit'in cevabı şudur:

«Bundan on yıl önce, bir gece yarısı bir Amerikalı diplomat gelerek Kıbrıs'a müdahale etmemizi istedi. Tarih tekerrür eder, ama hatalar tekerrür etmez. O zaman siz müdahaleyi önlemekle hata ettiniz. Biz de bu isteğinizi kabul etmekle aynı hatayı işledik. Bu sefer aynı hatayı işlemeyeceğiz.»

Sisco, Kissinger'den Ecevit'e getirdiği ve Ecevit'i öven sözlerle dolu mesajını tekrarlayarak yeniden 48 saatlik bir süre ister, Ecevit yeniden reddedince «Lütfen bir de Bakanlar Kuruluna bu isteğimizi götürseniz» der Bu arada ABD Büyükelçisi söze katılarak Ecevit'in insancılığıyla ün yaptığını, Kıbrıs'a bir müdahalenin ise kanlı sonuçları olacağını, bu nedenle çıkartmaya izin vermemesini ister. Ecevit bu psikolojik saldırıyı «Eğer şimdi müdahale edilmezse ilerde çok daha fazla kan dökülür. Ben bunu engellemek için müdahalede kararlıyım» şeklinde karşılar ve Sisco'nun isteğini Bakanlar Kuruluna götüreceğini, sonra da kendisine haber vereceğini belirtir.

48 SAAT SÜREYE GEREK YOK

Sisco ve beraberindekiler saat 04.10'da Başbakanlıktan ayrıldıktan beş dakika sonra Bakanlar Kurulu toplanır. Bakanlar Kurulunda Sisco'nun önerisi görüşülür. Bakanlar Kurulu da Başbakan ile aynı görüştedir: 48 saatlik yeni bir süreye gerek yoktur.

Sabaha karşı Sisco gene beraberinde Macomber olduğu halde Başbakanlığa gelir. Bu kez görüşme bir rekor düzeydedir: Dört dakika... Sisco'ya isteğinin kabul edilemeyeceği Başbakan tarafından bildirilir ve Sisco Başbakanlıktan sapsarı bir renkle ayrılır. Türk gazeteciler Sisco'nun peşine koşarlarken bir kişinin merdivenlerden

aşağıya doğru koştuğunu son anda farkederek geri dönerler. Gelen Başbakan Ecevit'tir. Gazetecilerde bir şaşkınlık başlar. Acaba Ecevit Sisco'ya bir şeyler söylemek için mi gelmektedir? Şaşkınlık geçer. Sisco'nun arabası hareket etmeden Ecevit merdivenleri inmiş ve çabuk adımlarla Genelkurmay Başkanlığına doğru yönelmiştir.

VE YUNAN ELÇİSİNE NOTA

Sisco Başbakanlıktan ayrıldıktan sonra kendisini merakla ABD Büyükelçiliğinde bekleyen İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi Sir Philip Horace'a gider ve Türklerin müdahalede kararlı olduklarını, durumu Londra'ya derhal bildirmesini söyler. Saat 05.35'de Dışişleri Bakanlığına davet edilen Yunan Büyükelçisi Cosmodopoulos'a tarihi nota verilir.

Sisco 20 temmuz günü Ecevit ile iki görüşme daha yaparak, Atina'ya gider Bu kez Kissinger'in emri üzerine bir an önce ateş-kes'i sağlamak için görev yapmaktadır Amerikalı diplomat. Ancak ortada artık ünlü «telefon diplomasisi» vardır. Kissinger ve Ecevit sürekli telefonla görüşmektedirler. Sisco'nun arabuluculuk görevi niteliğini yitirmiştir ve Sisco ülkesine döner.

CLIFFORD'UN ZİYARETİ

Yukarıda anlatmağa çalıştığımız arabulucuların hemen hepsi Kıbrıs'taki bir kriz sırasında görev yapmış kişilerdir. Bu sefer ilk kez Kıbrıs'ta sıcak bir sürtüşmeyi gerektirecek bir ortam yokken bir Amerikalı arabulucu Türkiye'ye gelmektedir. Ancak bu kez kriz Türk-Amerikan ilişkileri üzerindeki gelişmeler sonucu ortaya çıkabilir.

Demirel, MSP'nin Kıbrıs konusundaki baskısından kurtulmak için Denktaş'ı harekete geçirmiştir. Türk diplomatlarına göre Türkiye ABD Ortakpazar ortak planını öğrenince, insiyafiti eline almak amacıyla, Denktaş aracılığıyla Makarios'u toplantıya çağırarak ABD'nin Kıbrıs ile ilgili kozunu elinden almak istemiştir. Bu girişimin olumlu sonuç verip vermeyeceği konusu hâlâ tartışılabilirliğini korumaktadır.

Bununla birlikte Ankara'nın görüşünden hareket ederek Kıbrıs'la ilgili son yılların en somut görüşmeleri yapıldığına ve belli bir takvim hazırlanmışına göre artık Clifford'un Kıbrıs ile ilgili bir isteği olmaması gerekir. Görüşmeler başlandığına göre ABD'nin bir plan vermesi de söz konusu olamaz. Bu durumda konuşulacak tek konu Türk - Amerikan ilişkileri, başka bir deyişle Türk - Amerikan ikili savunma anlaşmasının Kongreden geçmesidir. Ankara, Kıbrıs sorunu çözüm yoluna girdiğine göre artık Amerikan Kongresinin ikili savunma anlaşmasını onaylamaktan başka çaresi bulunmadığı görüşünden yola çıkmaktadır. Aslında ilk bakışta mantıklı gibi olan bu görüşün ABD tarafından kabul edil-

mesi halinde de, Türkiye ne gibi bir çıkar sağlamış olacaktır? Bu da büyük bir tartışma konusudur.

Denktaş'ın girişimiyle Türk - Amerikan ilişkileriyle Kıbrıs sorununun paralelizmini ortadan kaldırma taktiğini uygulayan Demirel Hükümeti-ne Clifford ne gibi öneriler getirecektir? Ankara'daki genel kanı Clifford'un herhangi bir öneriyle gelmeyeceği tam tersine bilgi toplayarak bunları Başkan Carter'e götüreceği şeklindedir. Ancak Carter'in davranış biçiminin henüz tam olarak anlaşılabilmesi, Clifford'un bilgi mi alacağını, ya da somut önerilerle mi geleceğini kestirmeyi engellemektedir.

Konunun diğer bir özelliği de Carter'in 1964 de ünlü Johnson mektubunun hazırlanmasında görev alan bir danışmanı özel temsilci olarak atamasıdır. Carter bu davranışıyla Yunan yanlısı olduğu izlenimi güçlendirmiştir. Eğer bu izlenim Clifford gibi uzmanlar kullanılarak gerçek bir davranış biçimine dönerse Carter'in Türkiye-gibi güçlü bir müttefiki sırf kendi seçim oyunları için kaybetmesi olasılığı ortaya çıkar. Sonuç Türkiye için iyi midir, kötü mü, bu da başka bir konu.

Ümit GÜRTUNA
19 Şubat

Bu kaçınıcı ?

Vatikan Büyükelçimiz Taha Carım, Roma'-da saldırıya uğrayarak öldürülmüş; «Ermeni Soykırımı» adındaki bir örgüt cinayeti üstlenmiştir. Kimliği bilinmeyen katil, görevinden döndüğü sırada evinin bahçesine giren Büyükelçimize tabancayla iki el ateş ederek kaçmıştır. Hastaneye kaldırılan Carım, kurtarılamamıştır. Dışişleri Bakanlığımız gerekli girişimlerde bulunarak «İtalyan hükümetince gerekli bütün tedbirlerin alınmasını ve katillerin en kısa zamanda yakalanmasını» istemiştir.

Ne var ki bu konuda bir umuda kapılmak ilerde çoğu kişiyi düş kırıklığına uğratabilir. Çünkü şimdidek benzeri cinayetlerin katilleri yakalanabilmiş ve cezalarını görmüş değildir. Korkunç gerçek şudur ki, dünyanın çeşitli ülkelerinde Türkiye Cumhuriyetinin elçilerine ve diplomatlarına saldırılar birbirini izlemekte, bu girişimlerin çoğu ölümle sonuçlanmakta, katiller cezasız kalmaktadırlar. Bu olaylar karşısında Hükümetimizin önlemler alacağı söylenmişti. Ama böyle birşeyin sözkonusu olmadığı görülüyor. Vatikan Büyükelçisinin ölüm olayı, elçilerimizin korunmasız ve savunmasız olduğunu kanıtlamıştır. Taha Carım'ın şoförü, suikast girişimini şöylece anlatmaktadır: «Büyükelçiyi yakındaki elçilikten evine getirdim. Otomobilin kapısını açtım. İndi, evinin kapısına doğru yürümeye başladı. Ben bu sırada otomobilin kapısını kapamakla meşgul idim Kendisi avluya girmiş yürümekteydi ki, yakındaki otobüs durağında hareketsiz bekleyen biri Büyükelçiye arkadan yak-

laştı, çok yakın mesafeden iki el ateş etti ve kaçtı»

Göründüğü gibi, Büyükelçiyi koruma önlemleri alınsaydı, katil amacına ulaşamayacaktı. Bir tek görevli olayın gidişini değiştirebilirdi. Gazeteler Taha Carım'ın koruma polisi talep etmediği için yalnız olduğunu yazıyorlar. Oysa Ermeniler konusunda yayın yaparak bazı gerçeklerin gün ışığına çıkmasına hizmet etmiş diplomatomızı savunmasız ve korunmasız bırakmak çok büyük bir aymazlıktır.

Bu arada dışardaki diplomatlarımızı korumakla yükümlü resmi makamlarımıza ve Hükümete yapılacak eleştiriler de vardır. Dışardaki öğrencilerimizi ve işçilerimizi ideolojik eğilimlerinden ve aşırı fikir akımlarından korumak için olağanüstü etkinlik gösteren gizli ve açık devlet örgütlerimiz ne yapmaktadırlar? Bunlar yabancı ülkelerdeki Türk öğrencilerini ve derneklerini izlemeye çabalarken Türk Elçileri birer birer öldürülmektedir.

Değerli bir Büyükelçimizi daha öldüren fanatik katillerin ise hangi davaya hizmet ettikleri bir soru işaretidir. Tarihin derinliklerine gömülmüş olaylardan yalan yanlış etkilenecek insan avına çıkanlar: Türkleri soykırım eylemiyle suçluyorlar. Oysa yaptıkları iş, soykırıma da cinayete de susamış olanların kimliğini bütün dünyaya sergilemektedir.

★★★
11 Haziran

Bir konferansın ardından

Bu yıl eylül ayı İstanbul kenti için uluslararası toplantılar ayı oldu. Hematoloji Kongresi, Dünya Enerji Konferansı gibi çok sayıda ülke temsilcilerinin katıldıkları toplantılar bu ay içerisinde İstanbul'da yapıldı. Büyük paralar harcanarak düzenlenen bu konferanslara hükümet yakın ilgi gösterdi. Ne var ki, elektrik kısıntısı içinde kıvranan bir kentte Dünya Enerji Konferansı düzenlemek, zenginlerin sofrasını fakirlere dışardan seyrettirmeye benziyordu.

Yine eylül ayının ilk günü İstanbul'da ulusal nitelikte bir konferans toplandı. Konferans, Barış Derneğinin 1 Eylül Dünya Barış Günü'nü kutlama programı içinde yer almıştı. Amacı, 1 ağustos 1975 tarihinde Helsinki'de —Türkiye dahil— 33 Avrupa devletiyle ABD ve Kanada'nın devlet ya da hükümet başkanları tarafından imzalanmış bulunan «Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Sonuç Belgesi»nin bir değerlendirmesini yapmak ve bu belgenin ülkemiz açısından taşıdığı anlam ve önemi kamuoyuna açıklamaktır.

Bu konferansa toplulumuzun çeşitli kesimlerini temsil eden 23 demokratik kuruluş ve sendika örgütünün seçkin delegasyonları ile bilim, sanat, eğitim, basın vb. çevrelerine mensup konuklar katıldılar. Konferansın konusu «Helsinki Nihai Senedi ve Türkiye» idi. Böyle bir konu kamuoyuna Enerji sorunu kadar güncel görünmeyebiliirdi ama, dünya barışını olduğu kadar ülkemizin geleceğini de yakından ilgilendirmesi dolayısıyla hükümetin bu konferansa yardım değilse bile ilgi göstermesi beklenirdi. Nedenise Dışişleri Bakanlığı toplantıya bir gözlemci göndermek gereğini duymadığı gibi, yabancı konukların konferansta hazır bulunmalarını önlemeye bile çalıştı.

Oysa, önümüzdeki Ekim ayında Belgrad'da 35 devletin Dışişleri Bakanları toplanarak, Helsinki Nihai Senedinin iki yıllık uygulamasını gözden geçirecekler ve geleceğe dönük kararlar alacaklar. Dışişleri Bakanımız bu toplantıya giderken Türk kamuoyu temsilcilerinin görüşlerini öğrenmek gereksinmesini duymamış mı idi?

Aslında Helsinki Belgesini çeşitli yönleriyle Türk kamuoyuna tanıtmak görevi hükümete düşüyordu. Çünkü Avrupa siyasal tarihinde 1815 Viyana Kongresinden bu yana en önemli diplomatik olay olarak nitelenen «Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı» sonunda imzalanan belgenin her ülkenin toplum yaşamına geçirilmesi ve alabildiğince yaygınlaştırılarak halk kitlelerine tanıtılması Türkiye Hükümeti Başbakanı da yükümlenmişti. Fakat gerek 1. gerekse 2. MC Hükümetleri Helsinki Belgesini kamuoyundan saklı tutmaya özen gösterdi. Oysa sözkonusu belge yalnız bugünkü ve yarınki kuşakları savaş kabusundan kurtarmak için devletler arasın-

daki ilişkilere egemen olması gereken ilkeleri saptamakla kalmıyor, aynı zamanda, değişik siyasal sistemlerle yönetilen ülkelerin barış içinde bir arada yaşamalarının ön koşulu olan karşılıklı güven ve işbirliğinin nasıl sağlanacağını etrafı biçimde belirliyordu. Gerçekten de, ekonomi, bilim, teknoloji, turizm, spor ve çevre alanlarında işbirliği, göçmen işçilerin hakları, Akdenizin güvenliği gibi Türkiye'yi yakından ilgilendiren yamsal sorunların hepsi Helsinki Nihai Senedinde somut çözümlere bağlanmıştı. Böylece bu belge II. Dünya Savaşının bitiminden beri inzalanan anlaşmaların sınır ve kapsamını aşarak, dünyaya yeni bir barış düzenini getirmeyi amaçlayan evrensel bir belge, insanlığın yeni bir dünyanın şekillenmesi yolunda attığı kararlı bir adım niteliğini kazanmıştı. Bu sonuca varılmasında dünya halklarının soğuk savaş dönemine kesinlikle son vererek devletlerarası ilişkilerde yumuşama (detant) sürecini geri dönülmez bir noktaya ulaştırmak yolundaki istek ve kararlılığı büyük rol oynamıştı. Nitekim, Helsinki Belgesini imzalarken, İtalya Başbakanı Aldo Moro: «Halklarımızın istemlerine uygun olarak devletlerimiz arasındaki ilişkilerde barışçı evrim yolunu açtık» demiş. Yugoslavya Başkanı Mareşal Tito da Helsinki Konferansını şöyle tanımlamıştı: «Gelecekte tarihçiler bu konferansı Avrupa'nın bir arada yaşamaay ve barışa yönelmeye başlayışının dönüm noktası olarak kabul edeceklerdir».

Uluslararası yaşamdaki yeri ve etkisi bu denli büyük olan Helsinki Nihai Senedi'ni, 1 Eylül'de İstanbulda toplanan Ulusal Barış Konferansında, toplulumuzun geniş kesimlerini temsil eden meslek örgütleri, demokratik kuruluşlar ve sendika delegeleri çeşitli yönleriyle ele aldılar. Uluslararası bir belgenin Türk aydınlarınca ortak bir forumda irdelenmesi ülkemizde ilk kez rastlanan bir olaydı. Ulusal Konferans tam bir başarı ile sonuçlandı. Katılan kuruluşların Konferansa sundukları değerli tebliğler Barış Derneği tarafından yakında bir kitap halinde yayınlanacaktır.

Konferansta konuk olarak hazır bulunan Dünya Barış Konseyi Başkan Yardımcılarından, Fransız Parlamentosu üyesi Paris Senatörü Raymond Guyot basın mensuplarına izlenimlerini anlatırken, henüz hiçbir ülkede Helsinki Nihai Senedi'nin toplum kesimlerini bu denli geniş biçimde temsil eden bir heyet tarafından incelenmediğini belirtti. Merkezi Belçika'da bulunan «Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Uluslararası Komitesi» de Konferansa yakın ilgi göstererek, bir Türk heyetini Komitenin çalışmalarına katılmaya davet etti.

Helsinki Konferansının devletlerarası ilişkilerde yeni bir dönemi başlattığına yukarıda de-

ğınmıştım. Şimdi bu konferansın başarıya ulaşmasında büyük payı bulunan Dünya Barış Hareketi hakkında bazı aydınlatıcı bilgiler sunmayı yararlı görüyorum: Barış hareketi, savaşın kaçınılmaz olduğu düşüncesini reddederek yeryüzünde adil ve kalıcı bir barışın kurulmasını ve değişik siyasal sistemlerle yönetilen ulusların barış içinde bir arada yaşamalarını amaçlayan evrensel, demokratik ve yığınlara dönük bir eylemdir. İnsanlığın tarihi kadar eski bir özlemi olan Barışa gönül vermiş, bu uğurda çalışmayı iş edinmiş herkes, siyasal görüşleri ne olursa olsun, bu hareketin içinde yer alabilir. Barış hareketi hiçbir siyasal örgütün güdümünde ya da tekelinde değildir. Hareketin dünya çapındaki örgütsel birliğini, merkezi Helsinki'de bulunan, Dünya Barış Konseyi temsil etmekte ise de, yapısı bakımından katı kurallara bağlı olmayan barış hareketi çeşitli ülkelerdeki değişik koşullar ve değişen dünya gerçekleriyle uyum halindedir. Zaten Barış Hareketinin gelişip etkinlik kazanması —büyük ölçüde— ulusal barış komitelerinin, derneklerinin uğraşlarına dayanmaktadır. Ulusal barış komiteleri dernekleri Dünya Barış Hareketinin ilkelerini geniş halk yığınlarına tanıttı ve benimsenmek doğrultusunda faaliyet gösteren özerk ve bağımsız kuruluşlardır. Bu bakımdan Dünya Barış Konseyi ile ulusal barış der-

neklerinin eylemlerinin paralellik göstermesi doğaldır:

Öte yandan, nasıl ki barış kavramı soyut bir kavram değilse, barış hareketi de edilgen (pasif) bir hareket değildir. Dünya barışının ancak adalet ve özgürlük temelleri üzerinde kurulabileceğinin bilincinde olan bu hareket, ezilen halkların kurtuluş savaşlarını, egemenlik, bağımsızlık ve kendi kaderini kendisi seçme haklarını her zaman ve her yerde desteklemektedir. Geçen mayıs ayında Varşova'da toplanan «Dünya Barış Kurucuları Büyük Kongresi»nin Başkanlık Divanında Filistin Kurtuluş Örgütü lideri Yaser Arafat'ın yer almış olması bunun kanıtıdır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Barış Hareketi bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de, başta dünya barışının güçlü savunucusu işçi sınıfı olmak üzere, tüm emekçilerin, aydınların, gençlerin, kısacası barıştan yaan olan bütün güçlerin ortak çabalarıyla gelişip büyümektedir. Bu harekete karşı çıkanlar ise, yeryüzünde sürekli bir barışın kurulmasını çıkarlarına aykırı bulan emperyalist ve faşist çevrelerle onlara alet olarak —insanlığın sonu demek olan— yeni bir dünya savaşını körüklemeye çalışan savaş kundakçılarıdır.

Mahmut DİKERDEM

29 Eylül

Siret-i Nebi konferansı

Perşembe günü Sheraton Otelinde başlayan ikinci «Siret-i Nebi» konferansının ilginç bir özgülü var.

Bir çok tutucu Arap ülkesine 1973'den sonra petrol dolayısıyla milyarlarca dolar para akmaya başlayınca bu tutucu ülkeler güçlerini değişik yollardan duyurma ortamını aramaya başladılar. Daha önce, çoğu Amerikan petrol firması ARAMCO tarafından kurdurulmuş bazı İslâm derneklerinin yerine daha geniş ve daha çok sayıda Müslüman ülkeyi kapsayacak örgütlenme bu yollardan biridir. Bu nedenle, yeni başlıklar altında toplantılar düzenlenmesi düşünülür. İşte Hazreti Peygamber'in modern insana mesajı konferansı yani Siret-i Nebi Konferansı da bu çerçevede içinde oluşturulmuş bir girişimdir.

Hindistan'a karşı, Müslüman ülke oluşunun getirdiği avantajlardan yıllarca iyi yararlanmasını bilen Pakistan bu konferansı toplamayı üstüne alır.

Geçen yıl 3 martta başlayan konferansa Türkiye adına Devlet Bakanı Hasan Aksay katılır. Yanında Özel Kalem Müdürü ile çevirmeni de bulunmaktadır. Konferansa Kasım Gülek de çağrılır. Ancak Gülek bu konferansa gitmez. Bir

Bakanın yurt dışına gitmesi için Bakanlar Kurulu kararı gereklidir. Hasan Aksay'ın Devlet Bakanlığı Hasan Aksay'ın konferansa Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına gittiğini belirten bir kararname taslağı hazırlar. Ancak Dışişleri Bakanını Çağlayan'la dine dayalı konularda oldukça duyarlıdır. Dışişleri Bakanlığı da duyarlıdır. Kararnamedeki «Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına» bölümünde bir değişiklik yapılır, kararname, Pakistan'dan bir Bakanın yaptığı çağrı üzerine Hasan Aksay'ın Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına değil de Türk Bakanı olarak gideceği şeklinde değiştirilir. Yani Hasan Aksay Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına gitmeyecek, ama konferansa Türk Bakanı olarak katılacaktır. Bunun diplomaside biraz farklılık gösterdiği doğrudur. Ama konuyu diplomasinin o ilginç uygulamasından çıkartıp özüne doğru inince Hasan Aksay'ın Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun kararıyla bu konferansa katıldığı gerçeği ortaya çıkar.

AKSAY'IN GİRİŞİMİ

Konferans kapanmadan önce ikinci konfe-

ransın nerede toplanacağı konuşulmaya başlanır. Başlangıçta Hasan Aksay da merak etmiştir ikinci Konferansın nerede toplanacağını. Bazı ülkeler konferansın kendi ülkelerinde yapılmasını isterler. Birden bir görüş ortaya çıkar. «İstanbul'da düzenlenen İslâm Dışişleri Bakanları Konferansının organizasyonu çok iyi olmuştur. Türkiye ayrıca yüzyıllar boyu hilafetle yöneltilmiş bir ülkedir ve konferansın Türkiye'de yapılması uygundur» görüşü kuvvet kazanmaya başlar. Hasan Aksay, cana yakın, hoş sohbet olduğu kadar kurnaz adamdır. Dostlarından süre ister ve derhal durumu İslamabad Büyükelçiliği aracılığıyla Ankara'ya ileterek talimat ister. Telgraf Ankara'ya gelince ortalık bir karışır. Konu derhal Başbakan'a iletilir. Erbakan bu sırada devreye girer. Çeşitli görüşmeler sonucu Hasan Aksay'a Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla gönderilen talimatta Aksay'ın daveti yapabileceği bildirilir. Aksay kurnaz adamdır demistik. Devlet Bakanı alınan kararları resmen iletmez Ankara'ya. Ama bazı bilgiler bu sırada İslamabad Büyükelçiliği aracılığıyla ulaşmıştır başkente. Gelişmelerden CGP ile MHP'nin haberleri yoktur. Hasan Aksay Türkiye Cumhuriyeti adına Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla Ankara'dan aldığı talimata uyarak konferansın İstanbul'da yapılması önerisini başkanlığa verir. Konferans oybirliği ile bu öneriyi benimser. Hasan Aksay, mutlu bir şekilde Türkiye'ye döner.

MSP'li Bakan Ankara'ya gelince gelişmeleri Erbakan Hoca'ya anlatır. Erbakan da Dışişleri Bakanı Çağlayangil ile görüşür. Çağlayangil artık konuyu tüm ayrıntılarıyla bilmektedir. Dışişleri Bakanı MSP'li'lerle yaptığı görüşmelerde konferansın bir dernek adına yapılmasını önerir. Çağlayangil böylece, davete resmiyet vermekten kurtararak ilerde bir gelişme olursa sorumluluğu o derneğe yıkmak amacındadır. Bu eğilimi farkedene MSP'liler arasında kesin bir görüş ayrılığı ortaya çıkar. Aksay dernek işinin kabul edilmesinin söz konusu olmayacağını belirtir. Çağlayangil ısrarlı davranış içindedir. Bu şekilde günler geçer ve 1976'nın sonuna doğru yaklaşır. Konu yeniden alevlenir. Çağlayangil Konferansın bir dernek tarafından yaptırılmasında diretmektedir. Bunun üzerine Erbakan Demirel'e gider. Uzun bir pazarlık başlar, sonunda Demirel konferansın Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından düzenlenmesini kabul eder. Demirel'in Erbakan'ın isteğini kabul etmesinin amacı daha sonra ortaya çıkacaktır. Demirel ilerde değineceğimiz büyük bir manevranın ilk adımını atmıştır böylece.

Erbakan neşe içinde Hasan Aksay'ı bulur. Konferansın yapılmasını Başbakan kabul etmiştir ve hemen hazırlıklara başlanılmalıdır. Ama Çağlayangil hâlâ diretmektedir. Hatta direniş biçimini değiştirmiş Bakanlık örgütü üst kademesine Dışişleri Bakanlığının Siret-i Nebi Konferansı ile ilgili herhangi bir işleve kesinlikle katılmayacağını bildirmiştir.

Çağlayangil'in davranışı çeşitli yorumlara yol açmıştır. Ya Çağlayangil layiklik konusunda son derece samimidir ve bu yüzden kendi Genel Başkanı ve Başbakanına karşı çıkmaktadır. Ya da Demirel - Çağlayangil ikilisi Türk kamuoyuna karşı önceden düzenlenmiş bir oyun sürdürmektedirler. Başka bir deyişle Demirel kabul edecek, Çağlayangil ise askerlere, aydınlara, savcılara karşı devletin dış itibarını korumuş olacaktır. Nereye kadar?.. AP'nin MSP'yi sıkıştırma oyunu bitene kadar...

Demirel'in Siret-i Nebi Konferansındaki hesabı şudur: Konferans mart ayında toplanacaktır. Herkesin ağzında bütçe sonrası CHP ile MSP'nin ortak bir hükümet kurarak seçimlere bu şekilde gidecekleri söylentileri vardır. Hatta bu arada iki parti arasında bazı temasların olduğu da bilinmektedir. Demirel böylece mart ayına CHP'nin kabul etmesi mümkün görülmeyen bir şeriat konferansı koyarak CHP'nin MSP'den uzaklaşmasını sağlamış olacaktır. Diğer etkenlerin yanı sıra gerçekten bu manevra başarı kazanmış ve bir CHP - MSP ortaklığının önlenmesinde büyük katkı sağlamıştır.

Demirel'in manevrası bir yana, gerek köşkte, gerek başka çevrelerde kuşku büyümektedir. Bu arada Yargıtay Başsavcılığı Dışişleri Bakanlığına başvurarak Siret-i Nebi Konferansında alınan kararlarla ilgili olarak bilgi ister ve Türkiye'nin bu toplantıya hangi düzeyde katıldığını sorar. Durum Dışişleri Bakanlığının Devlet Bakanlığına iletilir. Yargıtay Başsavcılığının yazısına uzun süre cevap verilmeyince Başsavcılık yazısına uzun süre cevap verilmeyince Başsavcılık «Tekit yazısı» gönderir. Gene bir süre geçer.

Bu sırada CGP'liler Siret Konferansının Türkiye'de düzenleneceğini ve daha önce alınan kararları gazetelerden öğrenirler. CGP'liler başta Feyzioğlu olmak üzere Konferansta alınan kararlara büyük tepki gösterirler. Feyzioğlu tarafından Başbakan Demirel'e gönderilen mektupta Siret Konferansına büyük bir bölüm ayrılır. Demirel belki de böyle bir tepkiyi CGP'li ortağından beklemektedir. Konferansın önlenmesi için büyük bir koz verilmiştir Başbakanın eline. Erbakan durumu öğrenince kurmayını toplar ve Bakanlar Kurulu kararı olmadığı sürece Konferansın toplanmasının olanaksızlığı üzerinde durulur. Sonunda konferansın 12 Mayıs'a ertelenmesi uygun görülür. Ancak konferansın Hazreti Peygamberin doğum gününe rastlaması özelliği ortadan kalktığından 2-10 Martta yapılması kararlaştırılan Siret Konferansının önemi de kaybolur. Konu artık uluslararası bir şeriat toplantısı yapılması değil iç politikada manevralar yapma alanına çekilmiştir.

MSP'NİN ÖDÜNÜ

Konu basına yansıyınca Çağlayangil hâlâ dernek organizasyonundan söz etmektedir. MSP'liler ise Diyanet İşleri Başkanının konferansı düzen-

leyeceğini belirtmektedirler. Yargıtay Başsavcılığının yazısına ise henüz cevap verilmemiştir. Bu sırada Feyzioğlu'nun mektubunu alan Süleyman Demirel harekete geçer. Dışişlerinde dosya hazır-
dır ama bir eksik vardır içinde. Hem de önemli bir eksik. Hasan Aksay'ın ifadesi yoktur dosyada. Bunun alınması kaçınılmazdır. Koalisyonu kurtarmak, asker ve aydınlara karşı vaziyeti düzeltmek ve de en önemlisi köy kahvelerine dağıtılmak için Hasan Aksay'dan bir ifade alınmalıdır.. ve bu ifade alınır. Aksay şunları belirtir ifadesinde:

«Ben Pakistan'daki toplantıda kararlar alınırken Anayasamıza aykırı olduğu için salondan dışarı çıktım.»

Arkasından özel kalem müdürü ile çevirmenin de aynı doğrultuda ifadeleri yazılı olarak alınır ve dosyaya eklenir. Artık Yargıtay Başsavcılığına yazı yazılabilecektir.

Feyzioğlu Başbakan aracılığıyla Dışişleri Bakanlığından Siret dosyasını istetir. Dosyada yüz sayfalık yazışma vardır. Hattâ Dışişleri Bakanının kendi el yazısıyla düzelttiği bazı telgraflar da bulunmaktadır dosyada. Feyzioğlu, Hasan Aksay'ın ifadesini görünce sevinir. Bunun üzerine yeniden Demirel'le temasa geçer. Hasan Aksay'ın ifadesinin de yer alacağı bir yazı Yargıtay Başsavcılığına gönderilmelidir. Dışişleri Bakanı Çağlayan'ın gelişmelerden memnundur. Çünkü daha önce ne şekilde bir yazı göndereceği kuşkusudur bakanda. Ama devreye CDP girip MSP ödünü verince Başbakan ile Dışişleri Bakanının keyiflerine diyecek yoktur. Demirel'in eteklerinde ise CDP'nin bu çıkışı yapmış olmasından dolayı ziller çalmaktadır. Demirel'in Siret manevrası mükemmel bir şekilde uygulanmıştır. Başarı Demirel'indir.. Konferans erken seçim zamanına kalmıştır.

Feyzioğlu'nun girişiminden sonra Çağlayan'ın önündeki mektup taslaklarından birini imzalar ve Yargıtay Başsavcılığına gönderir. Yazı özet-

le şöyledir:

«Geçen yıl Pakistan'da yapılan Siret-i Nebi Konferansına Bakan Hasan Aksay hükümeti temsilen gitmemiştir. Ancak resmi bir davet olduğu için Bakanlar Kurulu kararnamesi imzalanmıştır. Konferans sırasında basında yer alan hususlar (şariat, hilafet, Arapça gibi konular) oylanırken Devlet Bakanı Hasan Aksay, bunların Türkiye Anayasasına aykırı olduğunu belirterek salondan çıkmıştır Dolayısıyla ne Türkiye'yi ne de Hasan Aksay'ı bağlayan bir durum söz konusudur.»

Dışişleri Bakanı tarafından hazırlanan bu mektup Feyzioğlu'nun da görmesinden sonra bu şekilde Yargıtay Başsavcılığına gidince CDP Genel Başkanının içi rahatlamıştır. Daha da öte, Başbakan Süleyman Demirel, Turhan Feyzioğlu'na «Hükümette kaldıkları takdirde önlerine imzalanmak üzere Siret Konferansı ile ilgili herhangi bir Bakanlar Kurulu kararnamesi gelmeyecektir.» garantisini de vermiştir. Ve Feyzioğlu da Siret Konferansı ile ilgili dosyayı Başbakanın bu garantisini üzerine Dışişleri Bakanlığına geri göndermiştir.

VE SONUNDA

Tüm bu anlattıklarımız seçimlerden iki ay kadar önce geçen olaylar. İki ay içinde Diyanet İşleri Başkanlığının bağlı olduğu Hasan Aksay'ın Devlet Bakanlığı, kendi başına ama mutlaka Başbakan Süleyman Demirel'in bilgisi altında Konferansın 10 haziranda yapılmasını kararlaştırarak, yabancı ülkelere çağrılarda bulundu. Seçim kampanyaları dolayısıyla kamu oyunun haberi olmadan başka bir deyişle gizli olarak şariat toplantısı resmen Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından organize edildi. Öylesine gizli organize edildi ki, bir gün sonra başlayacak konferansın açılış törenine katılacak olan Erbakan düzenlediği basın toplantısında dahi Siret-i Nebi Konferansı ile ilgili tek kelime söylemedi.

Ümit GÜRTUNA
12 Haziran

Orta Doğuda durum

Ortadoğu buhranına ilişkin son perde Jimmy Carter'in göreve başlayacağı 20 Ocak'tan sonra açılacaktır. Büyük bir olasılıkla Cenevre konferansının tekrar toplanmasına tanık olacağımız son perdeye dayanan olayların özeti ise kabaca şöyle yapılabilir: Bölgede bir yıla yakın süredir İsrail'le barış ortamı hazırlanmıştır. Bu amaçlar «asi çocuk» Filistinlilerin Lübnan'da Suriye tarafından kolu kanadı budanmış, Suudi Arabistan, Mısır ve Suriye çevresinde oluşan tutucu cephe güçlü biçimde kurulmuş, Lübnanlı ileri Müslüman - Filistinli ittifakından doğabilecek bir «sol tehlike» bertaraf edilmiş, böyle bir teh-

likeye karşı en sağlam garanti olarak geçen yıl ekim ayında toplanan Riyad zirvesinde Suriye'nin Lübnan'da üstün ve düzenleyici rolü kabul edilmiş ve nihayet yine geçen yıl aralık ayında Suriye ile Mısır'ın birleşme kararı ile barış görüşmelerine başlamaya kararlı olan tutucu cephe perçinleşmiştir. Bu arada iki dostundan Suriye'nin Mısır'a ve dolayısıyla ABD'ye kaymasına, Filistinlilerin ise ezilmesine tanık olan Sovyetler Birliğinin de bölgede tek dayanak noktası olarak Irak kalmıştır.

Kabul edilmektedir ki. Kissinger siyasal ya-

ğu'da oynamış ve en büyük başarısını da bugünkü görünümüne göre gene bu bölgede kazanmıştır.

Aslında 1976 aralık ayında açıklanan Suriye ve Mısır'ın birleşmesi kararının temelleri Riyad zirvesinde atılmıştır. Riyad'da Enver Sedat, Suriye'nin Lübnan'daki üstün rolünü kabul etmiş, diğer bir deyişle Filistinli gerillaları istediği biçimde yola sokması için Hafız Esat'a yeşil ışık yakmıştır. Ama buna karşılık da Hafız Esat'tan önemli bir ödün elde etmiştir.

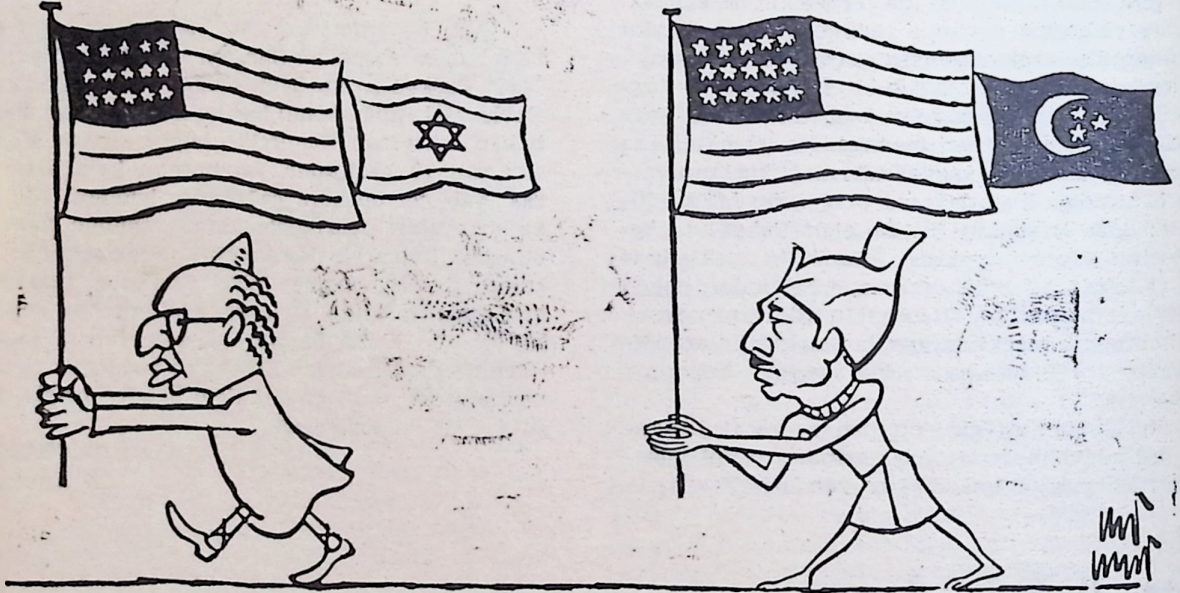
Suriye lideri, Enver Sedat'ın İsrail'le imzaladığı ve o zamana değin şiddetle kınayageldiği Sina anlaşmasını kabul etmiştir. Nitekim Riyad zirvesinden sonra, Hafız Esat, o zamana değin bir ihanet olarak nitelediği Mısır'la İsrail arasındaki Sina anlaşmasından söz etmez olmuştur. Bu arada oyunun kurallarına uygun olarak, «Filistinlilerin hakları», «Kahraman Filistin halkı konularında bol bol nutuk atılmış, Ortadoğu buharının temelinde Filistin sorununun yattığı, sık sık yinelenmiştir.

Ancak bu nutuklar atılırken Filistinlileri saran çemberin daraltılması da sürdürülmüştür.

termek bakımından ilginçtir: Mısır Devlet Başkanı, Şeriya nehrinin batısı ile Gazze'de kurulması düşünülen Filistin devletinin Ürdün'e bağlanmasını önermiştir. Enver Sedat'ın önerisinin anlamı şudur: Bölgede kurulacak Filistin devleti bağımsız olmayacak ve bu halkın tek temsilcisi, Filistin Kurtuluş Örgütü sayılmayacaktır. Filistin Kurtuluş Örgütü, bilindiği gibi Arap dünyasında genellikle Filistin halkının tek ve meşru temsilcisi sayılmaktadır. Ancak Batı Şeria ile Gazze'de kurulacak bir Filistin devleti Ürdün'e bağlandığı takdirde, FKÖ'nün bu niteliğini sürdüremeyeceği bellidir. Ayrıca Ürdün'e bağlı bir Filistin devletinin, bağımsızlığından da söz edilemeyeceği açıktır.

Sedat bu öneriyi neden ortaya atmıştır?

Çünkü İsrail, kendisi ile Ürdün arasında bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasını kesinlikle kabul etmeyeceğini belirtmiştir. Tel Aviv, ayrıca FKÖ'yü de Filistin halkının temsilcisi olarak tanımayacağını açıklamıştır. Sedat'ın önerisi böylece İsraililere yeşil ışık yakarak yeni bir anlaşma ortamı aramaktadır. Bu ortamda, Filistinlilerin bağımsızlığı kâğıt üzerinde kalacağı gi-

«İsrail Oğulları gözlerini kaldırdılar, ve işte, Mısırlılar arkalarından yürüyorlardı...»

(Kitabı Mukaddes, Ahdi Atık Musanın ikinci kitabı.. Bab: 14/10)

Nitekim Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat geçen yıl 30 aralıkta düzenlediği basın toplantısında Ortadoğu barışı konusunda iki koşul ve bir öneri ortaya atmıştır:

Koşullar, Ortadoğu sorununun görüşüleceği Cenevre konferansına Lübnan'ın da katılması ve İsrail'in işgal altındaki Arap topraklarından tıdrici ve uzun dönemde değil, en kısa sürede çekilmesidir.

Sedat'ın önerisi ise, tutucu Arap ülkelerinin Filistinlilerin geleceğine ilişkin tasarılarını gös-

bi, FKÖ'nün rolü de ikinci plana itilecektir. Ajanslar, İsrail yetkililerinin Sedat'ın önerisini «ihtiyatlı bir iyimserlikle» karşıladığını bildirmişlerdir. Özellikle Dışişleri Bakanı Yigal Allon öneriyi «üzerinde durulmaya değer» bulmuştur.

Sedat, yeni barış planını açıklarken ABD'ye de çağrıda bulunmuş ve Washington'un isterse Ortadoğu'da bir ay içinde barışı sağlayabileceğini söylemiştir.

Bir halkın temel haklarının feda edilmesi pahasına kurulacak olan barışın ne kadar süreceğini zaman gösterecektir.

Ergun BALCI

11 Ocak

Lübnan iç savaşından sonra İsrail

Ortadoğu'da, Lübnan iç savaşından sonra gözler şimdi İsrail'e döndü. Geçen yılın son ayında Başbakan İzak Rabin'in istifasıyla patlak veren siyasal bunalım, bu yılın ilk haftasında İskân Bakanı Abraham Ofer'in, hakkındaki yolsuzluk iddiaları yüzünden intihar etmesiyle yeni boyutlara ulaştı.

Siyasal gözlemciler, giderek sosyal bir bunalıma dönüşme eğilimi göstermeye başlayan bu gelişmelerin, Ortadoğu sorununa çözüm bulmak amacıyla toplanması tasarlanan Cenevre Konferansını olumsuz yönde etkileyip etkilemeyeceğini tartışırken; Arap kaynakları, baş gösteren bunalımların, İsrail'in «doğal olmayan» varlığının ve devlet yapısının bir sonucu olduğunu belirtiyorlar. Hatta kimi Arap kaynakları, özellikle yolsuzluk iddialarını, İsrail'in kendi içinden çürümeye başladığını gösteren belirtiler olarak nitelermeye bile başladılar.

BUNALIMIN EKONOMİK NEDENLERİ

Aslında İsrail'deki siyasal bunalımın kökeni yıllar öncesine dayanmaktadır. 1973 Arap - İsrail savaşından bu yana İsrail ekonomisi gittikçe bozulmuştur. Özellikle 1975 yılında imzalanan Sina Ara Antlaşması sonucunda Ebu Rudeyls petrol kuyularının Mısır'a geri verilmesi, dış ticaret açığının giderek büyümesine yol açan etkenler arasındaydı 1973 yılında 260 milyon dolar olan dış ticaret açığı, 1974'de 370 milyon dolara, 1975'de ise, 410 milyon dolara ulaştı. Gelişme hızı da gittikçe düşüş göstermekteydi. Örneğin, ulusal gelir 1975 yılında yüzde 3,4 oranında artarken 1976 yılında ancak yüzde 1 artış gösterdi.

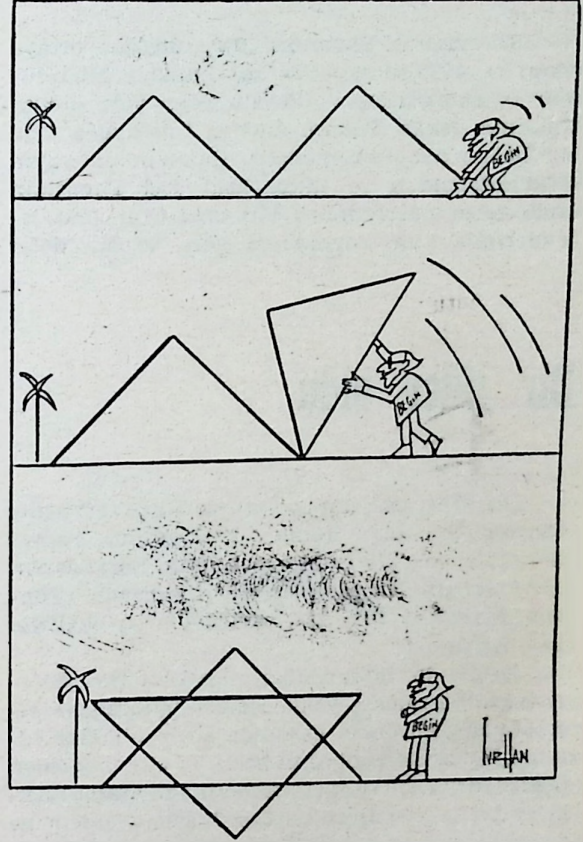
İsrail yöneticileri, dış ticaret açığını ve ulusal gelirdeki düşüşü telâfi etmek için sürekli olarak dış borçlanmaya gitmekteydiler. Uzun vadeli dış borçların tutarı 1973 yılında 510 milyon dolarken, 1974'de 625 milyon dolara, 1975'te 760 milyon dolara, 1976'da ise 9 milyon dolara ulaştı. Bugün İsrail'de kişi başına düşen dış borç miktarı 2300 doları bulmuştur. Yatırımlarda da 1973 yılından sonra önemli azalma olmuştur. 1974'de yüzde 6 oranında azalan yatırım harcamaları, 1975'te yüzde 10 azaldı.

TOPLUMSAL HUZURSUZLUKLAR

Ekonomik bozuklukların yanı sıra, 1973 yılından bu yana İsrail'de büyük ölçüde toplumsal huzursuzluklar da başgösterdi. Kökeni sınıf farklılaşmasından gelen toplumsal huzursuzluklar, aslında eskiden de vardı. Ancak yöneticiler, 1967 savaşından sonra ülkede estirmeyi başardıkları «zafer havası» ile bu huzursuzlukları bir ölçüde de olsa bastırabilmekteydiler. Ne var ki, 1973 yenilgisi ve bu yenilgiyi izleyen siyasal bunalımla

iktidar değişikliği, bastırılmaya çalışılan toplumsal olayların su yüzüne çıkmasına neden oldu.

Toplumsal huzursuzlukların en belirgin olanı, Batı'dan ve Doğu'dan gelen Yahudiler arasındaki farklılaşma olarak gösterilebilir. Devlet mekanizmasını ve ekonomik kaynakları büyük ölçüde denetimleri altında tutan Batı'dan gelmiş Ya-

hudiler, Doğu'dan gelmiş olanlara karşı ayrıcalıklı bir durum kazanmışlardır. Bu farklılaşma gelir dağılımında da büyük bir farklılaşma meydana getirmektedir. Öneğin Batı'dan gelen Yahudi ailelerinin aylık geliri ortalama olarak 2415 İsrail lirası iken, Doğu'dan gelmiş ailelerin ortalama aylık gelirleri 1791 İsrail lirasıdır. Batı'dan gelmiş aileler ortalama üç nüfustan oluşurken, Doğu'dan gelmiş aileler ortalama 5 nüfustan oluşmaktadır. Böylece elde ettikleri gelir miktarları da kişi başına önemli farklılık göstermektedir.

İKİ YÖNLÜ GÖÇ

İsrail toplumundaki bu farklılaşma, bir yandan toplumsal huzursuzluklara, öte yandan da ülkeden dış dünyaya göç edenlerin sayısının her yıl artmasına yol açmaktadır. Gerçi dış ülkelere İsrail'e de göç edenler vardır, ancak giden-

lerin sayısı gelenlerin sayısına göre sürekli artış göstermektedir. Örneğin 1974 yılında dış ülkelerden İsrail'e gelen göçmenlerin sayısı 1974 yılında 32 bin iken 1974 yılında 20 bine düşmüştür. Buna karşılık İsrail'den göç edenlerin sayısı 1974'de 40 bine, 1975'te 50 bine ulaşmıştır.

Toplumsal olayların en belirgin olanları ise sık sık meydana gelen genel grevlerdir. Genel grev dalgaları ulaşım işçilerinden pilotlara, radyo - televizyon personelinin sağlık hizmetleri işçilerine ve doktorlara kadar yayılmıştır.

YOLSUZLUKLAR VE YANKILARI

1975 yılında Savunma Bakanlığında ortaya çıkan ve 1976 yılında Merkez Bankası Müdürünün tutuklanmasıyla devam eden yolsuzluklar zincirine, İskân Bakanı Ofer'in intiharıyla yeni bir halka daha eklenmiştir. Rabin'in en yakın arkadaşlarından ve iktidardaki İşçi Partisinin önde gelen liderlerinden biri olan Ofer, arsa işlemlerinde kimi kaynaklara göre 90 bin dolar

tutarında yolsuzluk yapmıştır. Olay basına yansıyınca soruşturma açılmış; Ofer soruşturmayı durdurması ve haberleri yalanlaması için Rabin'e başvurmuşsa da olumlu bir sonuç alamamıştır.

Ofer'in intiharı ile yeniden İsrail'i sarsmaya başlayan yolsuzluklar Tel-Aviv'de yayınlanan Ahronot gazetesi tarafından «İsrail devletinin uğradığı büyük talihsizlik» olarak nitelendirilmiştir. Bu gibi olayların İsrail'in Araplar karşısında itibarını düşüreceğini bildiren gazete, özellikle Cenevre Konferansı öncesinde İsrail'in bunalımlı bir ortama düşmesinin zararlı sonuçlar doğuracağını öne sürmektedir.

Siyasal bunalımı giderecek tek çözüm yolunun erken seçim olduğunu kabul eden İsrail parlamentosu, genel seçimler için 17 Mayıs gününü saptamıştır. Ancak, Ortadoğu sorununun bu tarihe kadar askıda kalması ve Arap ülkelerinin hiç bir girişimde bulunmadan İsrail seçimlerini bekleyecekleri kuşkuludur.

Mehmet Emin BOZARSLAN
8 Ocak

Bir lider öldü

Onaltıncı yüzyılın sonlarında Bitlis'te hüküm sürmüş olan Şeref Han'ın 1597 yılında Farsça olarak kaleme aldığı Mehmet Emin Bozarıslan'ın da, Arapçasından çevirdiği Şerefname'nin (Yöntem Yayınları 1971) 280. sayfasında şu bilgilerle karşılaşırız:

Derilir ki, Sultan Süleyman Han İran Sefrine çıktığı zaman, yolda Halebe uğramış ve kış orada geçirmiştir. O sırada şöyle bir olay olmuş: Bir hırsız Padişahın kuşların bile üzerinden uçamayacakları ve hiç kimsenin yaklaşamayacağı çadırına girmiş ve ne özel hizmetçilerden, ne de muhafızlardan hiç kimse duymaksızın Padişahın yattığı bölümden mücevherlerle işlenmiş bir kılıç çalmış. Sabah olup haber yayılınca Sadrazam Rüstem Paşa'nın da kulaklarına gidince, Canpolad Bey'e karşı kin beslemekte olan Rüstem Paşa, benzeri görülmemiş olan bu olayın yarattığı fırsattan yararlanarak Sultanın nezdinde Canpolad Bey hakkındaki entrikalar çevirmeye başlamış... Bunun üzerine Sultan öfkelenmiş, Canpolad Bey'e çok kızmış ve kendisini hemen ortadan kaldırmak istemiş, fakat Canpolad Bey, kendisinden beş gün mehil isteyerek, şöyle demiş: «Bu kısa süre içinde hırsızları getirmeyi başaramazsam, Sultanın işaret ettiği bütün cezalara müstahakım.» Dördüncü gün Canpolad Bey, hırsızları çalınmış işlemeli kılıçla birlikte Sultan Süleyman'ın divanına getirmiş.»

Sözü edilen Canpolad Bey, üç gün önce Lübnan'da öldürülen Kemal Canpolad'ın atalarındandır.

Kemal Canpolad, Canpolad ailesinin yüzyıl kadar önce, Lübnan'a göçen kolundandır.

İşte böylece, yüzyıllar boyunca beylik etmiş, feodal soylu bir aileden gelmekteydi Kemal Canpolad. Yüzyıllar boyu süren derebeylik geleneği, Dürziler'in lideri Kemal Canpolad'ı tutucu bir çizgiye itmedi. Çobanlıklarıyla övünen «yoksul köylü çocukları!»nın tutuculuğun, sermayenin, çok uluslu şirketlerin adamı olmayı kolaylıkla, sevinçle kabullendikleri bir dünyada Kemal Canpolad, derebeyi kökenine karşın ilerici yurtsever ve anti emperyalist çizgiyi korumayı, bildi. Lübnan'da ilerici güçlerin, FKO'nun Başkanı Yaser Arafat ile birlikte iki önemli liderlerinden biri oldu.

Kemal Canpolad, Lübnan iç savaşından önce İlerici Sosyalist Parti'nin yöneticisi Dürzilerin lideri, namuslu bir kişi olarak ad yapmıştı. İlerici sosyalist parti savaşkan Dürzi tabanına dayanan Marksizmden çok Nâsırcılığa yaklaşan bir kuruluştur. 1958 iç savaşında da, silâh elde çarpışmış olan İlerici Sosyalist Parti, ülkede din ayrılığı gözetmeyen, sosyal adalete dayalı bir düzenin kurulmasını savunurken, Lübnan'ın emperyalizm ile siyonizme karşı daha aktif bir tutum izlemesini istiyor, Filistinlilerin yanında yer almaktan çekinmiyordu.

Lübnan'da 1975 iç savaşının başlamasıyla birlikte, Kemal Canpolad kendi İlerici Sosyalist Partisinden İbrahim Kileyat Başkanlığındaki Nâsırcılar Hareketinden, Corc Havi'nin yönetimindeki Lübnan Komünist Partisinden, Muslin

İbrahim önderliğindeki Lübnan Komünist Eylem Örgütü'nden, Abdülmecit El Rifai önderliğindeki Baas Partisinden, Ahmet Hatip liderliğindeki Lübnan Arap Ordusundan, İmam Musa Sadr, İn'am Ra'd'ın Suriye Milliyetçi Partisinden oluşan İlerici Cephenin başına geçti.

Suriye'nin emperyalizmin çıkarlarına yarayan ve maceracı «Büyük Suriye» düşünden kaynaklanan girişimi olmasaydı Kemal Canpolad liderliğindeki İlerici Cephe ile Yaser Arafat Önderliğindeki Filistin Örgütleri, bugün Lübnan'da din ayrılığını tanımayan, emperyalizme karşı, sosyalist çizgiye yönelmiş bir yönetim kurmuş olacaktı.

Kemal Canpolad daha Şam'ın Lübnan'a müdahalesinin söz konusu edilmediği, Hafız Esad'ın İlerici Cephenin desteği olarak görüldüğü sıralarda Suriye müdahalesi tehlikesini sezmış, buna karşın önlemler aramış, ama uluslararası ve Araplar içi konjonktürün elverişsizliği yüzünden başarı kazanamamıştı.

Suriye müdahalesinden sonra da savaşımı bırakmayan Canpolad Cumhurbaşkanlığı seçiminde, din ayırımına karşı olan ılımlı Hristiyan adayı Raymond Edde'yi de desteklemişti.

Canpolad, Lübnan'ın yarınları için umut olan yöneticilerden biri olarak örgütünün yaralarını sarmak, ülkesinin uğradığı kayıpları gidermek, uğrayacağı kayıpları önlemek için çalıştığı bir sırada, üç gün önce emperyalizm, siyonizm ve yerli işbirlikçileri tarafından öldürüldü. Tüm dünya yurtseverlerini, ilericilerini, devrimcilerini üzüntüye boğan bu olay ile birlikte Lübnan önemli tarihi liderlerinden birini kaybetti. Ama Lübnan'da emperyalizme, gericiliğe ve sömürüye karşı savaşımın Canpolad ile sona ereceğini sananlar, büyük bir yanılgıya düştüklerini zamanla göreceklerdir.

Ali SİRMEN
19 Mart

Beyaz Sarayda 900 gün

Başkan Ford, dokuzyüz güne yaklaşan Beyaz Saray konukluğundan önceki gün ayrıldı ve yerini ABD'nin 39. Başkanı Jimmy Carter'a bıraktı. Eski başkan belki de ilerde anılarını kaleme alır ve piyasaya «Beyaz Saray'da 900 gün» adlı bir yapıt çıkarır.

Ford'un kısa Başkanlık dönemine baktığımız zaman iz bırakacak bu dönemi simgeleyici hangi olaylarla karşılaşıyoruz? Herşeyden önce Watergate skandalının ardından Nixon'ın görevinden ayrılmasıyla Beyaz Saray'a yerleşen Gerald Ford, ABD'nin seçimden geçmeden Başkanı olan ilk kişisi.

Bu durum ve Watergate skandalının yarattığı ortam Amerikan iç politikasında, şimdiye dek görülmemiş bir Başkan —Kongre çekişmesi dönemine yol açtı. Gerçi Başkan— Kongre çekişmesi daha önce özellikle Roosevelt döneminde görülmüştü. Ama ABD'nin üç kez üstüste seçilmiş tek Başkanı olan Roosevelt Kongre kararlarını 680'den fazla kez veto ederek bu çekişmeyi Beyaz Saray yararına sonuçlandırmıştı.

Ford döneminde durum tersine döndü ve Kongre, Beyaz Saray karşısında güç kazanıp, yetkilerine sahip çıktı.

Dış politikaya gelince. Belirtmek gerekir ki Ford dönemi dış politika alanında Nixon döneminin bir devamıdır. Bununla birlikte Ford yönetimi dış politikada da tarihe geçecek önemli olaylarla doludur.

İktidarına Villadivostok'a Brejnev ile bir gizli görüşme yaparak başlayan Ford döneminde detant gerilememiş ilerlemiştir. Ama bu detant bazılarının pek haklı şekilde belirttikleri gibi iki büyük arasında görüşülüp kararlaştırılan, küçüklerin gerektiği ölçüde söz, sorumluluk ve kararlarda pay sahibi olmadıkları bir detanttır.

Oysa Helsinki Zirvesinde imzalanan nihai belge tüm Avrupa uluslarına da açık olmak gibi önemli bir özellik taşımakta ve belki de detantın ilk evrensel bildirisi olmak niteliğini de beraberinde getirmektedir. Gerçi Helsinki görüşmeleri ve nihai belgenin imzalanmasına varan süreç de Ford tarafından kararlaştırılmış ve girişimin sonucu değildir. Ne var ki, Başkan Ford Helsinki belgesini imzalamak onuruna erişmiş Başkan olarak geçecektir tarihe.

Ford döneminin Nixon'dan miras kalan sorunlarından biri de Ortadoğu bunalımı idi. Doğrusu Kissinger'in Suriye etkenini de iyi değerlendiren hesaplarıyla Ford döneminde Ortadoğu'da ne kadar süreceği belli olmayan bir Pax Americana (Amerikan Barışı) sağlanmıştı. Buna karşılık Angola'da emperyalizmin tüm Afrika için önem taşıyan yenilgisini de yine bu döneme rastlamaktadır.

Ford döneminin bir önemli özelliği de, ABD'nin petrol krizinden en kolay, en az zararlı, son irdelemede öbür ülkeler üzerindeki hegemonyasını arttırdığına göre en fazla kârı kurtulan ülkesi olmasıdır. Gerçekten Ford döneminde Amerikan ekonomisi kendini umulandan çabuk toparlamış bulunmaktadır.

Ford iktidarı günlerinin Türkiye için önemli yanı ise, bu dönem içinde ABD'nin ülkemize silâh ambargosu uygulaması olmuştur. Bu ambargo ile Kuzey Atlantik İttifakı Anlaşmasının 3. maddesinin doğurduğu yükümlülükler Türkiye'ye karşı yerine getirilemez olmuştur.

Kuşkusuz bu gelişme NATO'nun geçerliliği konusunda önemli kaygılar uyandırmış ve örgütün Güneydoğu kanadına ağır bir darbe indirmiştir.

İşte Ford'un 900 gününe kısaca göz atıldığında durum budur. Her halde eski Başkan «Beyaz Saray'da 900 gün» adlı bir yapıt yazarsa kitabında, «Bu 900 güne baktığımda görevini en iyi yapan, halkıyla en iyi kaynaşan kurumun yine de Beyaz Saray olduğu yargısına varıyorum» demiyecek kadar alçak gönüllü daha doğrusu gerçekçi davranmayı da bilecektir.

Ali SİRMEN
21 Ocak

Carter'in sorunları

Başkan Carter Beyaz Saray'a gelişinin sekizinci ayını doldururken henüz çözümleyemediği sorunların sayısının içte ve dışta giderek kabardığı görülüyor. Bu sorunlardan bir bölümü şimdiki görüntüsü ile Başkan hesabına başarısızlık boyutlarına ulaşmıştır bile.

Başkanın iç politikada kendi açısından başarısızlık olarak nitelenebilecek bir girişimi ekonomik alanda olmuştur. Carter Beyaz Saray'a girdiği günden beri Batı dünyasının «ekonomik motorları» olarak nitelediği ABD, Batı Almanya ve Japonya'nın ekonomilerini canlandırıcı önlemler almaları gerektiğini, ancak bu şekilde Batılı kapitalist ülkelere yardım olanağı bulunabileceğini ileri sürmüştür. Nitekim Carter'in görevi devralır almaz dış geziye gönderdiği Yardımcısı Walter Mondale Federal Almanya ile Japonya yetkililerine ekonomilerini canlandırmaları için yoğun baskı yapmış, ancak eli boş dönmüştür. Ekonomik plânın dışa ilişkin bölümünü uygulamayan Carter içe ilişkin bölümünü uygulamaya kalkmışsa da bu girişimi de fiyasko ile sonuçlanmıştır. Başkan, Amerikan ekonomisinin canlanması için vergi mükelleflerine 50 dolar vergi iadesi önerisini ortaya atmıştır. Ancak Carter'in bu önerisi enflasyona yol açacağı gerekçesiyle Kongre ve bazı iş çevrelerinin sert tepkisi ile karşılaşınca, Başkan kısa süre sonra plânından vazgeçmek zorunda kalmıştır.

Carter'in bugünlerde başına iyice dert olan diğer bir sorun da bütçe danışmanı ve eski dostu Bert Lance ile ilgilidir. Bütçe Müdürü Bert Lance'ın son zamanlarda geçmiş ile ilgili olarak yapılan incelemelerde mali bakımdan bir dizi kararlık yan ortaya çıkmıştır. Ancak Carter'in her zamanki tez canlılığı ile atılıp Lance'ı ateşli biçimde savunması arkadaşımız Ali Sirmen'in önceki günkü yazısında da ayrıntılı olarak belirttiği gibi Başkanı çok güç duruma sokmuştur.

Başkan Carter'in dış politika alanındaki sorunları ise, ki bazıları şimdiden başarısızlık niteliğine bürünmüştür, doğal olarak dünyanın dikkatini daha çok çekmektedir.

Carter seçim kampanyası sırasında özellikle iki konu üzerinde durmuştu: İnsan hakları ve stratejik silâhların sınırlandırılması. Ne var ki, Sovyetler'le ilişkilerde bu iki konunun birbirini olumsuz yönde etkilememesi için çok ince bir diplomasi gerekiyordu. Başkan'ın bu inceliği gösterdiği söylenemez. İnsan hakları konusunda yapılan aceleci ve hesapsız çıkışlar Sovyetler'i kuşkulandırmaktan başka bir işe yaramamış, bu gergin ortamda iki devlet arasında yeni bir SALT anlaşması imzalanması olanağı hâlâ bulunamamıştır.

Carter'in Ortadoğu politikası ise bugünkü durumda başarısızlıktan da öteye, bir bozgun görünümü içindedir. Başkan'ın Ortadoğu plânı üç temel taşı, Cenevre Konferansının toplanması, Filistinlilere bir yurt verilirken FKÖ'nün de İsrail'i tanıması ve nihayet İsrail'in bazı sınır düzeltmeleriyle 1967 savaşında işgal ettiği toprakları terketmesiydi. Ancak uluslararası önemli bir buhranda bir plânla ortaya atılan taraf gereğinde bu plânı destekleyecek önlemleri de alabileceğini gösterebilmelidir. Oysa Carter bir yandan Batı Şeria'da İsrailin yeni yerleşim merkezleri kurmasını kınarken, öte yandan Kudüs hükümetine silâh yardımını sürdüreceğini açıklamıştır. Bu kararsız tutumun sonucu olarak bugün, Cenevre Konferansı'nın toplanabilmesi umudu kaybolmaya yüz tutmuş, İsrail Batı Şeria'da yayılma politikasını sürdüreceğini açıklamış, FKÖ ise on gün önce Şam'da yaptığı Merkez Komitesinin toplantısında BM'nin 242 sayılı kararını ve İsrail'in varlığını tanımayı reddetmiştir. Diğer bir deyişle Carter'in Ortadoğu planında öngörülen hedeflere 180 derece ters düşen bir durum çıkmıştır ortaya.

Çinle ilişkiler Carter'in hazırlıksız giriştiği ve başarısızlığa uğradığı diğer bir dış politika konusudur. Dışişleri Bakanı Cyrus Vance'in fiyasko ile sonuçlanan Ortadoğu gezisinin hemen ardından Çin'e gitmesi büyük bir kumardır. Pekin'in ABD ile ilişkilerini normalleştirmek için öne sürdüğü şart ise öteden beri biliniyordu: Washington'un Taiwan ile diplomatik ilişkilerini kesmesi. Carter bu koşulu yerine getirmeye hazır olmadı-

ğı halde Cyrus Vance'ı, Pekin'e göndermiş ve talihsiz Dışişleri Bakanı oradan da eli boş dönmüştür. Çin Başbakan Yardımcısı Teng-Hsiao Ping ise, 6 Eylülde Associated Press Ajansı'na verdiği demeçte, Vance ile yapılan görüşmelerde, ABD, Taiwan ile diplomatik ilişkilerini kesmeyi kabul etmediği için, bir sonuç alınamadığını açıklamıştır. Böylece Pekin'le Washington arasında diplomatik ilişkiler kurulamamıştır.

Öte yandan ABD'nin Birleşmiş Milletler temsilcisi Andrew Young'un, İngiltere Dışişleri Bakanı David Owen ile birlikte kabul ettirmeye çalıştığı «Rodezya plânı» da Afrikada ilgili tüm taraflarca reddedilmiştir.

ABD'nin 2000 yılında Panama Kanalı üzerindeki tüm haklarını Panama hükûmetine devretmesini öngören anlaşmayı ise Carter'in başarı hanesine kaydetmek gerekir Ancak bu başarının da tam olması için Kongrenin onayından geçmesi şarttır. Gene de Başkanın, sağcı ve gerici çevrelerin ağır baskılarına karşın, anlaşmayı imzalamaya cesaretini göstermesi kendisine olumlu puan kazandırmıştır.

Ne var ki bu puan, başarısızlıklarla karşılaşılırıldığında iyice hafif kalmaktadır.

Ergun BALCI
13 Eylül

60. Yılında Sovyet ihtilâli

Sosyalist ihtilâl yapılabildiği tam altmış yıl oluyor. Marx, Engels ve Lenin doktrinlerinin, uluslararası devrimci proleterya düşüncesinin uygulandığı bu altmış yıl içinde, dünyada büyük çalkantılar oldu.

Kuşkusuz 7 kasım 1917 (25 ekim 1917) devrimi yirminci yüzyılın en büyük olaylarından biridir. Rus proleteryası, 7 kasımda toplumun ilerleyiş, zenginlik ve mutluluğuna set çeken Rus burjuvazisine, toprakta kölelikten başka bir şey üretmeyen büyük emlak ve arazi sahiplerine karşı devrim bayraklarını açarak onları devirdi.

Sovyetleri deyimi ile «Büyük Ekim İhtilâli» bu suretle, sosyal dengesizliğin doğurduğu, kapitalizmin bencil koşulları içinde süregelen sınıf mücadelesinin mantıklı bir sonucuydu. Dünyada yeni bir dönem başlıyordu. Bu dönemin kesin özelliği, dünyada ilk Sosyalist Devletin doğmasıdır. Sömürücü sınıflar olarak adlandırılan büyük emlak ve arazi sahipleriyle, burjuvazinin kökünün kazınmasından sonra, Sovyetler Birliğinde sosyal, ekonomik ve kültürel ilerlemeler kaydedildiği inkâr götürmez bir gerçektir. Kuşkusuz sosyalizmin bu başarısı kansız, zahmetsiz ve acısız olmamıştır. Yeni rejimin tutunması için bireyler, aileler ve kuşaklar insafsızca ocaklarından sürülmüş veya toptan öldürülmüşlerdir. İvan Djilas'ın dediği gibi «Monarşi, hiç bir zaman komünizm kadar kendini yüksek görmemiş ve onun kadar mutlakiyetçi olmamıştır.»

Sosyalist devletin kuruluşunda iç ve özellikle dış tepki büyük olmuştur. Kapitalist ülkeler, silâhlı, politik ve ideolojik saldırılarla türlü ekonomik ve askerî ambargolarla sosyalist hareketi sabote etmeye girişmişler ve içindeki kanlı çatışmaları desteklemişlerdir. Sovyetler bu kanlı ihtilâl dönemini ağır kayıplara mal olsa da geçiştirmeyi başarmışlardır.

Bu dönemde Türkiye de kanlı bir «istilâ» hareketini göğüslemekteydi. Mustafa Kemal'in etrafında kümelenen Türk ulusu, emperyalizmin yayılma eylemini durdurmaya çalışıyordu. Kurulmakta olan her iki devlet, ideolojik düşünceleri ayrı olmakla beraber, kendileri için faydalı bir iş birliği mekanizması yaratmışlardır. Türkiye dış saldırı karşısında, Sovyet Rusya'nın güney yanını kapayarak, O'nun iç sorunlarını çözümlemesine uzun yıllar katkıda bulunmuştu.

O dönemdeki iş birliğinin ana ilkeleri, hukuksal eşitlik, karşılıklı devletlerin egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı ve içişlerine karışmamazlıktı. Lenin'den sonra kanlı ve çetin Stalin döneminde de İkinci Dünya Savaşına kadar bu ilkelere bağlı kalındı.

Leninizm ile Kemalizm arasındaki ideolojik ayrılığa karşın, kurulan politik köprü, her iki devlet için hayırlı olmuş, güney yanda, Batı kapitalizm ve emperyalizminin ağına düşmeyen kuvvetli bir Türkiye'nin kuruluşu, oluşum halinde bulunan Sovyetler Birliği için büyük bir güvence ve iç sorunlarının hallinde kuşku giderici olmuştur. Bu politik bağ, ekonomik ve askerî alanlara da yansımış, genç Türkiye Cumhuriyetinin endüstrileşmesindeki ilk adımlar, Sovyetler Birliği'nin desteğiyle atılmaya başlanmıştır. Yazık ki, İkinci Cihan Savaşı içinde ve sonunda Stalin'in sert, hırçın ve haksız istekleri, her iki taraf için hayırlı olan bu dostluğu, ağır biçimde zedelemiştir.

Sovyetler Birliğinde, sosyalizmin yaratılmasında Lenin'ci plan, toplumun sosyal, ekonomik, kültürel bütün ana alanlarını kapsamaktaydı. kuşkusuz bu işin başarılması son derece güç bir sorundu. Sovyetler Birliğinde henüz deneyine geçilmemiş olan yeni, ilerici bir sosyal bünye yaratılmak isteniyordu. 1789'da olduğu gibi müstebit krallar yerine bu kez, bencil kapitalist devletler, Rusya'yı yalnızlığa sürüklemekle plânları-

le onu bir kuşatma çemberi, bir sağlık kordonu içine almaya çalışıyorlardı. Gayeleri sosyalizm düşününün dünyaya yayılmadan, Rus toprakları üzerinde yok edilmesi idi. Lenin, yurt içindeki karşı devrim savaşında, ve yabancı saldırılara karşı yapılan savaşta: «Bir devrim, kendisini savunmasını bildiği sürece zafere ulaşabilir.» di-yordu.

Bu savunma gerçekleştiği takdirde bir tür proleter diktatorya altında, halk için, öbür demokrasilerde görülmemiş, özgür bir demokrasi meydana getirileceği ilân ediliyordu.

Lenin'in bu savuncasının (tezinin), ihtilalin altmışıncı yılında bile başarıya ulaştığı kesinlikle söylenemez. Kapitalin egemenliğinin kaldırılması mücadelesi, sömürülenlerin yeni bir sosyal sistem yaratarak, özgürlük içinde yaşam sürmeleri hedefi, bugün henüz tam elde edilmiş değildir. 1789'da başlayarak, 1945'te alevlenen insan hak-ları genelgesini kabul ettiği, insana insanca hak-ların bugün Sovyetler Birliği'nin savladığı gibi sa-dece kendi memleketlerinde var olduğunu kabul etmek güçtür.

Bu yaz sonunda Sovyerler Birliğine yaptığım kısa bir gezide edindiğim izlenimler, insan hakla-rı bakımından bazı olumsuzluklar taşımakta.

Buna karşılık, çok kısa bir tarih dönemi için-de, Sovyet Rusya'da endüstrileşme, tarımın kollektifleştirilmesi, kültürel ihtilâl ve ulusal sorun-lara doğru çözüm yolları bulunması gibi büyük işler başarılmıştır.

Hitler Almanyasının saldırılarını anımsatan hiç bir yıkıntı kalmamıştır. Bütün fabrikalar ye-niden kurulmuş, yıkılan kent ve köyler yeni baş-tan ve eskisinden çok daha modern bir şekilde inşa edilmiştir.

Sovyetler Birliği'nin ulusal geliri, ihtilâl ön-cesine göre, 65 kat yükselmiştir. 1913'te bütün bir yılda üretilen; Sovyet endüstrisi bugün, iki buçuk günde üretmektedir. Devrimden önce Rusya'nın endüstriyel alemdeki üretim payı % 4'ten bugün % 20'ye yükselmiştir.

Üretici güçlerin yurt içinde dağıtılması, bün-yesi, karakteri alanlarında da temelli değişiklik-ler meydana gelmiştir. En büyük değişiklik kırsal alanda olmuş ve büyük bir sosyalist tarım yaratılmıştır. Bakımlı ormanlar, ufuklara kadar uzanan buğday ve mısır tarlaları, modern köyler, sulama kanalları bunu kanıtlamaktadır.

Lenin başlangıçta, kırsal alana yüz bin trak-tör vermeyi düşünüyordu. Bugün Sovyet toprakla-rını, 2 300.000 traktör ve 680.000 biçer-döver ve başka makineler işlemekte, tarımlandırmaktadır. Tarımsal üretim eskiye göre 4,5 kez artmıştır. Kırsal alandaki işçilerin, kültürel düzeyleri, yaşam düzeyleri yükselmiş, kırsal alanla, kent ara-

sındaki farklar ortadan kaldırılmıştır. Köylülerin geliri 1913'e göre 14 kat yükselmiştir.

Büyük lojman inşaatı ve öbür konut, yol vb. işbirliğiyle kırsal alanın şekli değişmiştir. Her iki yılda yerleşmeye açılan konut sayısı, ihtilâlden evvelki bütün Rusya kentlerinde bulunan konut sayısından fazladır.

Kadın ve erkek eşitliği, parasız sağlık hiz-meti, sosyal güvenlik ve herkese okuma-yazma kolaylıkları kesinlikle sağlanmıştır. Devrimden önce Çarlık Rusyasında yaşlı nüfusun dörtte üçü okuma-yazma bilmemekteydi. Bugün çalışan iş-çilerin dörtte üçü lise veya ortaokuldan geçmiş-tir. İşçilere yüksek eğitim olanakları da sağlan-mıştır. Fabrikada çalışan işçilerin önemli bir ke-simi mühendislik eğitiminden geçirilmektedir. Sovyetler Birliği'nde her tür eğitimde bulunanla-rın toplamı 93 milyon kişiden fazladır.

Çağdaşlık, bilimin hayata uygulanması ol-duğuna göre, sosyalizm bilimin genişlemesine sı-nırsız olanaklar kazandırmıştır. Bilim ulusun hizmetine konulmuştur. Sovyet Rusya'da bugün 13 milyon bilim adamı vardır. Matematik, meka-nik, elektronik, katı cisimler fiziği, nükleer fizik, kimya, biyoloji, feza araştırmaları, jeoloji alanla-rında Sovyetler Birliği dünyada söz sahibi duru-ma geçmiştir.

Sovyetler Birliğinde demokrasi, hak eşitliği, görev birliği gerçek bir özgürlük ve medeni so-rumluluk, toplumun ve bireyin çıkarlarının ahenkli kombinezonu ve kollektivite olarak ta-nımlanmaktadır.

Bir dış gözlemci olarak bu güzel amaçların ne dereceye kadar uygulandığını, özgürce araş-tırma olanağı bulamadım. Görünen odur ki, halk Batı'daki düzeyde olmasa bile iyi giyimli ve bes-lidir. Hak eşitliği alanında partici olanlarla parti-dışında kalanlar arasında bir fark bulunduğu se-ziliyor.

İzlenimlerime göre, Sovyetler Birliğinde, im-tiyazlı yeni bir sınıfın varlığı göze çarpıyor. So-kaklardaki pankartlar, posterler, partili kişileri öven fotoğraf ve yazılar bunun kanıtıdır. Öyle görülüyor ki, bugün Komünist Partisine kayıtlı 16 milyon kişi, demokratik haklarda olduğu ka-dar, maddesel varlık alanında da daha iyi yaşam koşulları içinde sanırım.

Özetle diyebiliriz ki: 60 yılda Sovyetler Bir-liğinde, görünüş bakımından, endüstrisi, tarımı, modern ulaştırma ağı ve görkemli kentleriyle bir Amerika Birleşik Devletleri yaratılmıştır. Fakat, sokaktaki Sovyet vatandaşının henüz tüm baskı-lardan uzak olduğu söylenemez.

Refik TULGA
7 Kasım

Ekim Devrimi ve Türkiye

Bugün Ekim Devriminin altmışıncı yıldönümünü yaşıyoruz. Sovyetler Birliği'nde bu yıl törenler bir hafta sürdü. Tüm dünya basını kendi eğilimleri doğrultusunda bu büyük olayı ve sonucunda doğan toplumu inceleyen yazılarla dolu. En soldan en sağa kadar tüm yayın organlarının üzerinde birleştikleri nokta, Ekim Devrimi'nin dünya tarihinde yeni ve çok önemli bir sayfaya açtığıdır.

Bu büyük olayın, evrensel sonuçlarını, Sovyet toplumunun şu anda vardığı noktayı, Lenin'in görüş ve eylemlerinin çeşitli partiler tarafından yorumlanışını ele almak bu yazımızın konusu değil. Ekim Devrimi Sovyet toplumundan sonra en çok Türkiye'nin tarihini etkilemiştir. Belki Türkiye'nin tarihi de kendisinden sonra en çok Sovyet toplumunu etkilediği gibi.

Bazı yazarlar Çanakkale Savaşının, Türklerin boğazları korumadaki başarılarının Ekim Devrimini doğuran öğelerden biri olduğunu ileri sürerler. Bu etken devrimin doğuşunu etkileyecek kadar büyük olmayabilir. Ama onun başlamasını çabuklaştırdığı da doğrudur. Ortaklarından gelecek yardımı dört gözle bekleyen Çarlık rejiminin Boğazlar yolunun açılmaması sonucunda daha da zayıf düştüğü bir gerçektir.

Çanakkale savaşlarında yengi kazanan Türkiye, Birinci Dünya Savaşından yenik çıktı. Savaşın özündeki paylaşım kavgası artık bitkisel yaşamını da tamamlamış olan Osmanlı İmparatorluğunun topraklarının paylaşılması sonucunu doğururken, Anadolu'yu da emperyalizmin yarına parçalara bölmeye başlamıştı.

Topraklarının bağımsızlığı için savaşmak durumunda olan Türkiye halkı, «Düveli Muazzama» (Süper Devletler) ile birlikte Osmanlı'dan geriye kalan birtakım işbirlikçileri de karşısında buldu. Mustafa Kemal bu durumda Türk halkının direnç gücüne dayanabileceğini kavramış bir önder olarak emperyalizme karşı savaşı başlattı. Çok güç koşullar altında yürütülen Türk Kurtuluş Savaşının en büyük gücü, Türk halkının iradesidir. Tüm Kurtuluş Savaşlarında olduğu gibi, iç dinamik Türk Kurtuluş Savaşının da en büyük başarı ögesi olmuştur.

Mustafa Kemal'in, iç dinamikliği görmede, de-

ğerlendirmede, yönetmekte gösterdiği büyük başarısının yanısıra dış güçler de çok iyi değerlendirdiğine tarih tanıktır.

Türk Kurtuluş Savaşının iç dinamikliğini göremeyen emperyalist güçler, aynı şekilde Ekim Devriminin gücünü de doğru saptayamamışlardı. Onlara göre birbirleriyle her zaman çakışmayan bu iki hareket de kaçınılmaz şekilde başarısızlığa uğrayacak ve yok olacaktı.

Oysa, her iki hareketin önderleri de, nitelikleri arasında ayrılıklar bulunan girişimlerinin ortak noktasını saptamada yanılığa düşmediler. Mustafa Kemal, Ekim Devriminin başarıya ulaşacağını, emperyalizmin sandığı gibi yıkılmayacağını ve bu hareketin tüm antiemperyalist savaşların dayanağı niteliğini bağrında taşıdığını görmüştü.

Lenin, Türk Kurtuluş Hareketinin sosyalizme yönelik bir hareket olmadığını ve o gün için olmasına olanak bulunmadığını görüyor, ama aynı zamanda bu savaşın antiemperyalist niteliğini de değerlendiriyordu.

Türk Kurtuluş Savaşı karşısında takınılacak tavır, izlenecek yol, Bolşevikler arasında uzun uzun tartışılmıştır. Bakü Kongresinde Sultan Galiev ile Hindistan Delegesi Le Roy, «bir burjuva hareketi olan Türk Kurtuluş Savaşının desteklenmesi, Türkiye'ye yardım yapılmasını» eleş tiriyorlardı.

Türkiye'de de Mustafa Kemal'in Bolşevikler ile ilişkilerini kaygıyla izleyenler vardı.

Tüm bunlara karşın iki önder doğru değerlendirmelerle iki hareketin antiemperyalist ortak noktasını saptadılar ve Türk Kurtuluş Savaşçıları Ekim Devrimcilerinin, Ekim Devrimcileri Türk Kurtuluş Savaşçılarının en büyük dış destekleri oldular. Lenin, Türkiye'ye para, silâh ve malzeme yardımı yaparak, Ulusal Kurtuluş Savaşımızın en büyük dış desteğinin sağlanması-na yol açmıştır.

Ekim Devriminin altmışıncı yılında Lenin ile Mustafa Kemal'in tarihi kararlarını toplumumuzun tarihinde oynadığı olumlu ve önemli rolü bir kez daha hatırlamakta yarar vardır sanırız.

Ali SİRMEN
7 Kasım

Vance'in Moskova gezisi

Amerika Dışişleri Bakanı Cyrus Vance'nin «büyük umutlar»la başlattığı geçen haftaki Mos-

kova gezisi, «büyük başarısızlık»la sonuçlanırken, Carter yönetiminin iş başına gelmesinden sonra

gerginleşen ABD — Sovyet ilişkilerinin detant-tan bu yana en soğuk dönemine ulaştığı belirtiliyor.

Carter yönetiminin Sovyetleri ziyaret eden ilk yüksek düzeydeki yetkilisi sıfatıyla Moskova'ya giden Cyrus Vance'nin bu gezisinin başlıca amacı, süresi gelecek ekim ayında dolacak olan SALT-I anlaşmasının yerini alacak yeni bir anlaşma konusunda taraflar arasındaki görüş ayrılıklarını gidermek için Sovyet yetkilileriyle temaslarda bulunmaktır.

Ancak Cyrus Vance'in Moskova'ya götürdüğü SALT-2'ye ilişkin Amerikan önerileri, Sovyet yetkilileri tarafından «kabul edilebilir nitelikte olmadığı» için reddedilirken, batı basınının belli başlı yayın organları bile bu önerilerin Amerika'ya tek yanlı üstünlük sağlayacağı görüşünde birleşiyorlardı.

Sovyetler'in SALT-2'ye ilişkin Amerikan önerilerini kesin bir dille reddetmelerinin ardından ABD Başkanı Carter, diplomatik savaşı sürdürüyor ve SALT konusunda Sovyetler'le anlaşma sağlanamaması halinde ABD'nin yeni silahlar geliştirmek zorunda kalacağı yolunda bir demec veriyordu.

Sovyetler'de ise Dışişleri Bakanı Andrei Gromiko, 10 yılı aşkın bir süredir ilk kez bir basın toplantısı düzenliyor ve «ABD, SALT konusunda ülkelerimiz arasındaki dengeyi kendi lehine değiştirmeye çalışıyor; buna yutturmacılık demek bile, kuşku uyandıran bir pazarlık dememiz gerekir» diyordu. Sovyet Komünist Partisi yayın organı Pravda ve Sovyet hükümeti resmi organı İzvestia da SALT'la ilgili yorumlar yayınlıyor, ABD'yi ve özellikle Carter yönetimini sert bir dille suçluyorlardı. Başkan Carter'in sosyalist ülkelerdeki insan haklarına ilişkin kampanyası da bu eleştirilerde yer alıyor ve bir Sovyet gazetecisi, «Carter, Sovyetler'le ilişkilerini ya bizimle, ya da Bukovski ve Sakharov'la düzenlemek konusunda bir karara varсын» diyordu.

Bu arada Moskova'dan sonra Bonn, Paris ve Londra'da Avrupalı liderlerle temaslarını tamamlayan Başkan Carter'e Moskova'daki temasları konusunda bilgi veriyor ve daha sonra düzenlediği basın toplantısında «ABD'nin Moskova görüşmeleri konusunda bir hata yapmış olabileceğini» belirtiyordu.

Cyrus Vance'nin Moskova gezisinin sonuçlarını, Amerikan ve Sovyet yetkililerinin bu gezinin ardından verdikleri demeçleri değerlendiren siyasal gözlemciler, ekimde sona erecek olan SALT-1 anlaşmasının yerine önümüzdeki 7 ay içinde bir yenisinin konamayacağına kesin gözüyle bakıyorlar. Bu arada Moskova'da Amerika'nın, Washington'da ise Sovyetlerin SALT konusunda yakın gelecekteki tutumlarına ilişkin çeşitli tahminler yürütülüyor.

Carter yönetiminin iş başına gelmesinden bu yana yüksek düzeydeki ilk Amerikan yetkilisi sı-

fatiyla Sovyetler'e giden ABD Dışişleri Bakanı Cyrus Vance, Moskova'ya vardığında; «Sovyetler'e büyük umutları geldim. SALT konusunda uzlaşmaya yaklaşırsak, gezimi uzatabilirim» diyordu. Ne var ki, detanttan bu yana sürekli olarak olumlu yönde gelişen Amerikan — Sovyet ilişkileri, Başkan Carter'in iş başına gelmesinden sonra bir durgunluk dönemi yaşıyordu. 2,5 ay kadar önce göreve başlayan Jimmy Carter'in sosyalist ülkelerdeki rejim muhaliflerine kesin destek sağlayan girişimleri ve bu konuda sık sık verdiği demeçler, sosyalist ülkelerde ve özellikle Sovyetler Birliği'nde tepkiyle karşılanmıştı. Sovyet lideri Leonid Brejnev, Vance'nin Moskova gezisinin bir hafta öncesinde bu konuda sert bir demec vermiş ve «ABD başka ülkelerin iç işlerine karışmaktan ve başka ülkelerde nasıl yaşanacağı konusunda, o ülkelere ders verme girişimlerinden vazgeçsin» demişti.

Cyrus Vance bu ortam içinde «büyük umutlar»la Moskova'ya giderken, Sovyet Komünist Partisi organı Pravda, «İnsan hakları sorunu SALT'ı engellemez, yeni bir anlaşmanın imzalanması acil ve somut bir görevdir» diyordu. Leonid Brejnev ise Cyrus Vance Moskova'ya doğru yol alırken Pravda'dan daha farklı bir görüş açıklıyor ve «iki ülke birbirlerinin içişlerine karışmama ilkesine uymadan, ilişkilerde yapıcı bir gelişme sağlanamaz,» diyordu.

AMERİKAN ÖNERİLERİ

Cyrus Vance ile Sovyetler yetkilileri arasındaki görüşmeler bu ortam içinde başladı ve ABD Dışişleri Bakanı Vance; anahatlarının Başkan Carter ve Ulusal Güvenlik İşleri Danışmanı Brzezinski tarafından hazırlandığı belirtilen Amerikan önerilerini Sovyetlere ilettiler. Cyrus Vance'nin Moskova'ya götürdüğü Amerikan önerileri şöyle sıralanabilir:

● Vladivostok'ta toplam sayıları 2400 olarak belirlenen stratejik silahların kıtalararası füzeler ve bombardıman uçaklarının sayılarının 1800 ya da 2000'e indirilmesi.

● Kıtalararası balistik füzelerin geliştirilmesinin ve yayılmasının önlenmesi.

● Amerikan MX ve Sovyet SS-200 hareketli füzelerinin yapımından vazgeçilmesi.

● Amerikan Cruise füzeleriyle Sovyet bombardıman uçaklarının, kıtalararası stratejik silah durumuna dönüştürülmesinin yasaklanması.

Sovyetler bu önerileri, her hangi bir karşı öneri bile sunmadan reddetti ve Vance, gezisini uzatmadan Moskova'dan ayrılmak zorunda kaldı. Vance'nin gezisiyle ilgili Amerikan - Sovyet ortak bildirisi ise Vance'nin Moskova'dan ayrılmasından tam 48 saat sonra iki ülkenin başkan-tinde aynı anda yayımlandı. Ne varki Vance'nin gezisinin amacı ve görüşmelerin odak noktasının SALT olmasına rağmen, ortak bildiride ikinci de-

recedeki sorunlardan uzun uzadıya söz ediliyor, SALT konusu ise bir cümleyle geçirililiyordu.

Cyrus Vance ise Washington'a dönüşünde «büyük umutlar»la başladığı gezisinin «başarısızlık»la sonuçlandığını kabul ederken, Başkan Carter; SALT konusundaki Amerikan önerilerinde değişiklik yapmalarının söz konusu olmadığını ve bu önerilerin Sovyetler tarafından kabul edilmemesi halinde, ABD'nin yeni silâhlar geliştirmek zorunda kalacağını söylüyordu.

Ancak Washington'daki yetkili çevrelerin yorumları, Başkan Carter'inkile paralellik taşıyor ve yetkili çevreler ABD'nin bazı hesap yanlışlıkları yapmış olabileceği görüşünde birleşiyorlar ve bizzat Vance da bu görüşe katılıyordu.

Sovyetler Birliğinde ise Dışişleri Bakanı Andrei Gromiko, 10 yılı aşkın bir süredir ilk kez bir basın toplantısı düzenliyor ve ABD'ye sert bir dille çatıyordu:

«Cyrus Vance'nin getirdiği öneriler, ABD'ye tek yanlı üstünlük sağlıyordu ve bu nedenle ka-

bul edilebilir nitelikte değildi. Amerika stratejik silâhlar alanında ülkelerimiz arasındaki dengiyi değiştirmeye çabalamakla, gerçekçi olmayan bir tutum benimsemiştir. Cruise füzelerinin stratejik silâh sayılmayan tipi yoktur. Cruise füzelerinin tümünü kapsamayan bir anlaşmayı imzalayamayız.»

Sovyet Komünist Partisi organı Pravda ise konuya ilişkin yorumunda, «ABD, SALT konusundaki önerileriyle gerçekleri çarpıtmakta ve beyazı siyah göstermek gibi çirkin bir deney içine girmektedir; Sovyet hükümeti yayın organı İzvestia, «ABD, Sovyetleri dolandırmak istiyor. ABD'nin gerçekçi önerilerle gelmesi halinde, Sovyetler görüşmeleri sürdürmek amacındadır. SALT konusunda anlaşma sağlanamazsa, bu gelişmeden detant büyük zarar görür» görüşünü savunuyordu.

Meral TAMER

9 Nisan

Avrupa'nın siyasal görünümü

Geçen hafta yapılan Danimarka seçimleri dikkatleri bir kez daha Avrupa'nın siyasal tablosuna çevirdi. Bu tablonun görüntüsü, Kuzey Avrupa'nın giderek sağa yönelmesine karşı Güney Avrupa'nın sola kaymasıdır.

Danimarka seçimlerinde gerçi Başbakan Anker Joergensen'in iktidardaki Sosyal Demokrat Partisi önemli bir başarı kazanarak parlamento-daki koltuk sayısını 53'ten 65'e çıkartmıştır. Ancak bu oluşum, Kuzey Avrupa'nın genel görünümünü değiştirmiyor.

Kuzeyde siyasal sahnedeki değişiklik geçen yıl İsveç seçimlerinde Olaf Palme'nin Sosyal Demokrat Partisinin 44 yıldır ilk kez iktidardan düşmesiyle başlamıştı. İsveç'te iktidara yeni Başbakan Falid'i'nin Merkez Muhafazakâr — Liberal Koalisyonu geçerken, Federal Almanya'da yapılan seçimlerde Helmut Schmidt'in Sosyal Demokratları önemli oy kaybına uğrayarak iktidarı kıl payıyla kurtarabilmişlerdir. Helmut Schmidt'in Hür Demokrat Partiyle kurduğu koalisyon mecliste ancak 8 sandalyelik bir çoğunluğa dayanmaktadır.

Finlandiya'da yapılan yöresel seçimlerde ise komünistler oy kaybına uğrarken, tutucu partilerin tabanlarını genişlettiği görülmüştür.

Hollanda'da Başbakan Joop Den Uyl'un Sosyal Demokrat Koalisyonun durumu da hiç iyi olmayıp, nabız noklamalarında tutucu partilerin giderek güçlendiği görülmektedir. Özellikle iki haftaya yakın bir süre devam eden ve ülke çapında yayılan son grevler Joop Den Uyl'un hükümetini güç duruma sokmuştur.

Güç durumunda olan diğer bir Sosyal Demokrat Hükümet, İrlanda Cumhuriyetinde (Güney İrlanda) iktidarda bulunan İşçi-Fine Gael partileri koalisyonudur.

Ve nihayet bir ekonomik buhrandan diğerlerine yuvarlanan İngiltere'de Başbakan Callaghan'ın pamuk ipliğine bağlı olan İşçi Partisi iktidarı, nabız yoklamalarında Bayan Margaret Thatcher'ın Muhafazakâr Partisi karşısında sürekli gerilemektedir.

Güneyde ise aksi yönde bir gelişim göze çarpmaktadır. İtalya'da bilindiği gibi geçen yıl haziran ayında yapılan seçimlerde komünist partisi oyların yüzde 34'ünü toplayarak önemli bir başarı sağlamıştır. Başbakan Guallo Andreotti'nin Hristiyan Demokrat azınlık hükümeti ancak komünistlerin onayı ile iktidarda kalabilmektedir.

Fransa'da nabız yoklamalarında sol koalisyon hükümet partilerinin önünde gitmektedir. Son zamanlarda koalisyon ortaklarından Giscard d'Estaing'in Bağımsız Cumhuriyetçileri ile De Gaulle'cülerin arasının iyiden iyiye açılması, hükümeti bütün bütüne güçten düşürmüştür. Gelecek yıl yapılacak seçimlerde iktidara bir Sosyalist — Komünist hükümetin gelmesi kimseyi şaşırtmayacaktır.

Portekiz'de geçen yıl yapılan seçimlerde oyların çoğunluğunu toplayan Başbakan Soares'in Sosyalist Partisinin yanısıra Komünist Partisinin oylarında da artış görülmüştür.

İspanya'da ise Hazıranda yapılacak seçimlere hükümetin Komünist Partisinin katılmasına izin verip vermeyeceği henüz bilinmiyor. Ancak

sol partilerin ayrılıkçı Bask ve Katalonya bölgelerinde önemli destek sağlayacaklarına kesin gözle bakılıyor. Bu arada Yunanistan'da Andreas Papandreu'nun Pan Hellenik Sosyalist Partisi ile Komünistlerin, yavaş yavaş oy tabanlarını genişletmekte oldukları bildirilmektedir.

Böylece Avrupa'nın günümüzdeki görünümü sağa kaymış Kuzey ile sola yönelmiş güney biçiminde şekillenmektedir.

Büyük ekonomik sorunları olan Güneyin sola kayması doğaldır. Ancak zengin Kuzeyde göze çarpan nokta, bu ülkelerde Sosyal Demokratların uyguladıkları ekonomik politika bakımından Muhafazakâr Partileri hiç bir zaman aratmamış olmaları ve seçmenleri ürkütmeden titizlikle kaçınmalarıdır.

Sosyal Demokratların buna rağmen, kendi sağlarındaki partilere oy kaptırımları ilginç bir gelişimdir.

Kuzey Avrupa'da göze çarpan diğer ilginç bir gelişim, seçimlerde asıl kazançlı çıkanların ana

muhalafet partisi Muhafazakârlar olmayıp, sağ kanatta yer alan bir dizi başka parti olmasıdır. Örneğin İsveç seçimlerinde Liberal ve Çiftçi Partileri, Muhafazakâr Partiden daha kazançlı çıkmışlardır. Federal Almanya'da ise Hristiyan Demokrat Partinin Baviera Kolu olan Franz Josep Strauss'un aşırı sağcı Hristiyan Sosyal Birliği seçimlerde önemli başarı sağlamıştı.

Ve nihayet Danimarka'da geçen hafta yapılan seçimlerde sağcı vergi aleyhtarı İlerleme Partisi, önemli bir ilerleme kaydederek, Sosyal Demokratlardan sonra ülkenin ikinci büyük partisi durumuna yükselmiştir.

Fransa ve İtalya'da iktidara sol partiler geldiği takdirde günümüzün Avrupasında Kuzey ile Güney arasında görünen ilginç çelişki kuşkusuz daha da keskinleşecektir.

Ergun BALCI
23 Şubat

Avrupa kaynıyor

Avrupa, yıllardır dünyamızın diğer kesimlerindeki insanların gıpta ile baktığı istikrarlı bir kıta görünümünde idi. Gerek Doğu, gerekse Batı Avrupa ülkeleri değişik sistemlerle yönetilmelerine rağmen başarılı bir ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmişlerdir. Batı Avrupa tüketim toplumuna dönüşürken, Sosyalist Doğu Avrupa da kalkınma yarışında dev adımlarla ilerlemiştir. Böylece doğusu ve batısı ile Avrupa, bir cadı kazanı gibi geride bırakmış, yeryüzümüzün diğer bölgelerine kıyasla daha istikrarlı bir kıta görünümüne girmiştir.

Doğu ile Batı arasında detantın resmi belgesi olarak kabul edilen 1975 tarihli Helsinki bildirisi bu görünümü daha da güçlendirmiştir. Nitekim bildiride değişik sistemlere sahip iki Avrupa, birbirinin iç işlerine müdahale etmeden barış içinde yaşamayı kabul ediyor, bu arada İkinci Dünya Savaşı sonrası sınırları da onaylanıyordu.

Ne var ki, bu istikrarlı görünümün günümüzde kaybolmaya başladığı göze çarpmaktadır: Halen iki Avrupa'da da sistemler, değişik nedenlerden kaynaklanan tepkilerle karşı karşıyadırlar. Bu tepkilerin kökenleri değişik olduğu gibi, yöneldikleri hedefler de çok farklıdır.

Batı Avrupa'da kapitalist iktidarları hedef alan Euro-komünizm akımının kökeni ekonomiktir. Gerçi, kitleleri ürkütmemeye kaygısıyla radikal girişimlerden özellikle kaçınan Avrupa komünistlerinin Sosyal Demokratlardan pek farkları kalmadığı öne sürülebilir. Ama akım, kapitalist sistemin haksızlıklarına ve adaletsiz gelir dağılımına karşı, işçi sınıfı ile orta sınıftan, özel

likle küçük burjuva kesitinin tepkisini ifade etmektedir. Bu bakımdan Avrupa komünizmi, sınıf savaşını reddetmesine rağmen sınıfsal içerikli güçlü olan bir akımdır. İktidara geldiği takdirde güçlü ve akılcı bir liderlikle küçük burjuvazinin sağ kanadını da peşinde sürükleyebilirse, ilerde daha köklü ekonomik önlemlere yönelmesi beklenebilir.

Doğu Avrupa'da aydınlar tarafından rejime yöneltilen muhalafet ise, genellikle sistemin değiştirilmesini değil, yumuşatılmasını amaçlamaktadır. Böylece batıdaki akım ekonomik temellerden kaynaklanarak, sistemin değiştirilmesini hedef almakta, sınıfsal temelden yoksun olan doğudaki akım ise sistemin yumuşatılmasını amaçlamaktadır. Diğer bir deyişle Batı Avrupa'daki kıpırdanma ekonomik özgürlüğü, Doğu Avrupa'daki kıpırdanma ise siyasal özgürlüğü hedef almaktadır.

Avrupa kıtasındaki bu huzursuzluğun gelecek yıl büyük boyutlara ulaşması beklenebilir. 1978'de bilindiği gibi Fransa'da parlamento seçimleri yapılacaktır. Bu seçimleri sol cephenin kazanması olasılığı ise giderek artmaktadır. Fransada iktidara sol koalisyonun gelmesini İtalya'da da komünistlerin başa geçmesi izleyecektir. İki ülkedeki iş çevrelerinin ise bu gelişimi rahatlıkla karşıladıkları söylenemez. Gelen haberlerden sermayenin özellikle Birleşik Amerika ile işviçre'ye kaçmakta olduğu anlaşılmaktadır. Bu oluşumla birlikte yatırımlarda da azalma başlamıştır. ABD'de ise savunma ve iş çevrelerinin kaygıları giderek artmaktadır. «Newsweek» dergisi

si, Carter'in önümüzdeki aylarda Fransız soluna karşı daha sert davranması için, Kongrenin sağ kanadı tarafından yoğun baskı altına alınacağını bildirmektedir. Federal Almanya Başbakanı Helmut Schmidt ise, Avrupa komünizminin kesinlikle aleyhindedir. Fransa'da sol koalisyonun gelecek yıl iktidara gelmesi, Schmidt'in Sosyal Demokrat Partisini güç durumda bırakacak ve Hristiyan Demokratlar «Komünizm tehlikesi», «sol tehdit» sloganlarıyla kendilerine iktidar yolunu açabileceklerdir. Böylece Fransa ile İtalya sola giderken Federal Almanya sağa kayacaktır.

Çoğulcu demokrasiye inanan, basın, fikir ve

ifade özgürlüklerini savunan komünistlerin Fransa ve İtalya'da iktidara gelmeleri, Doğu Avrupa'da da etkilerini gösterecek ve bu oluşumdan yüreklenen muhalefet sesini yükseltecektir.

Sonuç olarak yaşlı kıta önümüzdeki yıl önemli çalkantılara gebe görünmektedir. Bu çalkantılardan daha üst düzeyde bir sentezin, yani ekonomik özgürlüğüne kavuşmuş bir Batı Avrupa ile siyasal özgürlükleri genişletilmiş bir Doğu Avrupa'nın çıkması ise tüm dünyanın yararına olacaktır.

Ergun BALCI
6 Temmuz

Euro - komünizm

Euro — Komünizm denen Avrupa'ya özgü komünizm, kısa geçmişine rağmen yaşlı kıtada en güncel konulardan biri İtalyan Komünist Partisinin başlattığı, daha sonra Fransız Komünist Partisinin katıldığı ve İspanyol Komünist Partisi Başkanı Santiago Carillo'da ateşli bir taraftar bulan bu hareket bilindiği gibi proletarya diktatörlüğünü reddetmekte, parlamenter sistemi, çoğulcu demokrasiyi ve fikir ve ifade özgürlüklerini kabul etmektedir. Moskova'nın önderliğini reddedererek sosyalizmin her ülkenin kendine özgü koşullarına göre gelişebileceğini savunan Euro - Komünistler, bu ilkenin geçen yıl Berlin'de toplanan Avrupa Komünist Partileri Konferansında onaylanması ile parlak bir başarı kazanmışlardır.

Euro — Komünistler dışta ise Avrupa Birliği ve Ortak Pazarı kabul etmektedirler. İtalyan Komünist Partisi ayrıca NATO'yu da kabul etmekte ve iktidara geldiklerinde millileştirmelere gitmeyeceklerini belirtmektedir. İspanyol Komünist Partisi lideri Carillo ise geçenlerde verdiği demeçte tüm yabancı üslerin karşısında olduğunu, ancak Sovyetlerin diğer ülkelerdeki üsleri kalkmadıkça, ABD'nin İspanya'daki üssünün kalkmasını dünyadaki güç dengesi açısından tehlikeli bulunduğunu söylemiştir.

Euro — Komünizm konusunda ABD ile Sovyetlerin aynı görüşü paylaştıkları söylenebilir. İki dev de Euro — Komünizme kuşku ile bakmaktadır. ABD, içtenliklerine inanmadığı ve iktidara geldikleri takdirde sözlerinden dönerek Moskova'nın doğrultusuna yöneceklerinden korktuğu için Euro — Komünistleri Avrupa ve NATO açısından tehlikeli görmektedir. Sovyetler Birliği ise, aksine içtenliklerine inandığı için Euro — Komünistlere korku ile bakmaktadır. Zira proletarya diktatörlüğü ile Sovyetlerin önderliğini reddeden, çoğulcu demokrasiyi kabul eden Euro — Komünistler yarın iktidara geldikleri takdirde Doğu Avrupa ülkeleri için Moskova'nın hiç de hoşuna gitmeyen bir örnek olacaklardır. Nitekim Euro — Komünizm akımının sesini duyurmasın-

dan bu yana, Doğu Avrupa'da muhalefet de artmıştır. Sonuç olarak ABD, Batı Avrupa'nın Sovyetler ise Doğu Avrupa'nın güvenliği açısından Euro — Komünizmi tehlikeli bulmaktadır.

Ya içte durum nasıldır? Avrupa Komünistleri, Ortodoks bir tutumla seçimlerde şanslarının olmadığını anlamışlardır. Moskova, doğrultusunda, proletarya diktatörlüğünü kabul eden bir Komünist Partisi NATO üyesi İtalya'da iktidara geldiği takdirde ABD ve büyük sermaye bu ülkeyi kısa sürede ikinci bir Şili'ye dönüştürür. Bu gerçekleri gören Avrupa Komünistleri içlerinde bulundukları toplumların koşullarına daha uygun düşen ve büyük sermaye ile orta sınıfı ürkütmeyen bir tutumla sahneye çıkmışlardır.

Ancak orta sınıfı ve egemen çevreleri ürkütmemeye çabasında olan Euro — Komünistler, bir noktadan sonra, düşme tehlikesi ile karşı karşıya kalabilirler.

«Le Nouvel Observateur» dergisinin Yazı İşleri Müdürü Olivier Todd «Euro — Komünistler giderek Sosyal Demokratları andırıyorlar» demektedir.

«International Herald Tribune» gazetesinin Roma muhabiri, İtalyan Komünist Partisinin ödünç tutumu ve Hristiyan Demokrat Başbakan Giulio Andreotti ile Papa'ya şırlın görünme çabaları yüzünden kendisine oy vermiş olan bir dizi çevrede hayal kırıklığı yaratmaya başladığını bildirmektedir.

Gerçekten İtalyan Komünist Partisinin kurtaj, Papa ile olan ilişkiler ve büyük sermayeye karşı ödünç tutumu, İtalyan Sosyalist Partisinin eleştirilerine hedef olmaktadır. Diğer bir deyişle İtalyan Komünist Partisi bugünkü görünümde Sosyalist Partisinin sağına düşmüş durumdadır.

Kürtajın yasallaştırılması, Komünistlerin Sosyalistlerle birlikte ötedenberi savundukları bir tezd. Komünistler gerçi bu tutumlarını değiştirmemişlerdir. Ancak geçen yıl oyların % 34'ünü kazandıkları seçimlerden sonra, bu konuda ses-

leri çok daha hafif çıkmış ve kürtaşı kabul etmeyen Hristiyan Demokratlara karşı en sert çıkışlar Sosyalistlerden gelmiştir.

Komünistlerin, Roma'nın aşağı yukarı % 30'una sahip olan Vatikan'a şirin görünme çabaları da, Sosyalistler dahil bir dizi çevrede hoş karşılanmamaktadır.

Ve nihayet Komünist Partisi büyük sermayeyi ürkütmeme çabalarında da fazla ileri gitmiş görünmektedir. «Montedison» Şirketi olayı bu savı doğrular niteliktedir.

«Montedison» elektrik araçları üreten, İtalya'nın dev şirketlerinden biridir. Ancak şirket son yıllarda sürekli zarar ettiğinden, Komünist Partisi bu şirketin devlet denetimine geçmesini istemiş ve yardım yapılmasını reddetmiştir. Ne var ki, bu tutum çok uzun sürmemiş ve Komünist Partisi geçen yılın sonlarına doğru Montedi-

son Şirketine 700 milyon dolar devlet yardımı yapılmasını kabul etmiştir: Sosyalistler ise aleyhte oy kullanmışlardır.

Euro — Komünistler, ilginç bir çıkmazla karşı karşıya görünmektedirler: Sert çıkışlar yaptıkları takdirde, «Moskova'cılıkla» suçlanmaktan çekinmektedirler. Seçmenleri ürkütmemek için ödücü tutumla girdikleri zaman ise, bu kez, İtalya'da olduğu gibi, Sosyalist Partisi ileri fırlayarak onların soluna geçmektedir.

Kitleleri ürkütmemek kaygusu ile yola çıkan Avrupa Komünistleri, kitlelerin yenilik istemini karşılamayacak duruma düşerlerse, iktidara gelmeleri ya da ortak olmaları herhalde güç olur.

Ergun BALCI

9 Şubat

Carillo Cumhuriyet için anlattı

Avrupa Konseyi Asamblesi salı gününden beri İspanya'yı yirminci üye olarak aralarına almayı amaçlayan oturumlarını sürdürürken, 15 haziran genel seçimlerinde yasal partilerin liderleri olarak Cortes'e giren Sosyalist ve Komünist Partilerin önderleri tarafından da verilen güvenceler sonunda aralık kapıyı açmaya karar vermiştir. İlk günkü oturumdan önce kulislerde yankılanan bazı üye ülkelerin «cilveleri», özellikle İspanyol Komünist Partisinin Genel Sekreteri ve Avrupa komünizminin kurucularından sayılan Santiago Carillo konuşması ile de ortamı değiştirmiştir.

Konseyin çağrılısı olarak bu oturuma katılarak konuşmalar yapan İspanyol politikacılarıyla konuşmak için aralarında Türk parlamenterlerinin de bulunduğu elliye yakın milletvekili ve senatör sıraya girmişlerdir.

«Viva Espana» diye cınlayan yeni Avrupa binasında bile canlanamayan Ondokuzlar Konseyinin Genel Kurulunu konuşması ile uyandıran Santiago Carillo ile biricim kattaki Bakanlar Komitesi salonun önündeki koltuklarda konuştuk:

BİZLERİN HAYATLARI KANITLIYOR

Konuşmasında Konseyi oluşturan ülkelerin parlamenterlerine «kendî ülkelerinizdeki demokrasinin geleceğinden, İspanya'daki rejimden kuşku duymanızı haklı gösterecek kadar emin misiniz?» diye soran Carillo bize de, «demokrasinin her gün sürdürülen bir savaşım olduğunu» ekleyecekti. «İspanya'da demokratik bir rejim kurulacağı güvencesini karşınızda gördüğünüz bizlerin hayatları kanıtlıyor» diyen İspanyol Komünist Partisinin Genel Sekreteri. «İspanya'nın bu

günkü durumuna karşı bazı kuşklar öne sürülmüş Konsey çevrelerinde, oysa biz Franko ile ilişkilerini kırk yıl sürdüren Avrupa'dan hiç mi kuşku duymadık?» demekten de kendini alamamaktadır. İspanya'daki demokrasi kurtarılmak isteniyorsa, Avrupa Konseyi'nin ülkesini bir an önce üyeliğe kabul etmesinde direten Carillo, bu nun da ancak «İspanya'ya ödenecek manevî bir tazminat» niteliğinde olacağını söylemiştir.

«AVRUPA KOMÜNİZMİ VE DEVLET»

Santiago Carillo'ya Türkiye'de «Avrupa Komünizmi ve devlet» adlı kitabının çevrilmekte olduğunu söylediğimiz zaman hiç şaşırıyor. «Biliyorum, bu ilginin ülkenize kadar yayılmış olmasından da sevinçliyim» diyor. Bu kitabı ne zaman yazdığını soruyoruz; «Madrid'te partimizin illegal olduğu günlerde yazdım. Partinin izleyeceği yola ideolojik bir temel bulmak amacıyla bunu bir açıklığa kavuşturmak için, değişme ve gelişmeyi dile getirmek için yaptım. Bu kitabımda seçtiğimiz sosyalizm ve demokrasiyi anlatmaya çalışıyorum, yine bu kitapta Avrupa Komünizmi adı verilen yaklaşım da doktriner yan kazandırmak istedim.»

SOVYETLERİN ELEŞTİRİSİ

Sovyetler Birliği yöneticileri tarafından kendisine yöneltilen eleştirilere değiniyoruz, «eleştiri değil saldırılar» diye düzeltiyor. Buna karşın ihtilâlin altmışıncı yıldönümü törenlerine çağrılı olarak gitmeyi kabul ettiğini de hatırlatıyoruz. «Kişisel bir çağrı değil bu... Çağrı İspanyol

Komünist Partisine yapılmıştır... Parti de Moskova'ya gidecek delegasyonun başında benim gitmemi kararlaştırdı, o kadar» diye yanıtıyor ve arkasından ekliyor:

«Saldırılarda yeni bir şey yok. SSCB'deki rejim komünizm rejimi değil, çarlığın varlığını sürdürmesidir. Doğu Avrupa ülkelerinde görülen de komünizm değildir. Sovyetlerdeki sistem komünizm ürünü de olamaz. Çarlığı tanıyan bir toplumun ortaya çıkmasıdır. Bu sistemi yönetenler de bunu yaşatmaya çalışıyorlar.

Doğu ülkeleri bana orta Avrupa'daki eski monarşileri anımsatıyorlar, eski zamanların feodal toplumları olmamakla beraber modern demokrasileri de oluşturamamışlardır.»

Sabah kahvesini yudumlayarak ilk cigarasını tütürmeden doğru dürüst uyanamadığını da itiraf eden tıknaz, çok saygılı ve içten bir görünüşlü olan Carillo, Avrupa komünizmi akımı için bize şunları özetliyor: «Avrupa komünizmi giderek, önem kazanarak yayılan bir akımdır. İspanya'da 300 bin militanımız var. Üyelerimizin yüzde yetmiş ise bize on beş haziran seçimlerinden sonra katılmıştır.»

İtalya bir yana, son aylarda Fransa'da yayılıp kopma noktasına gelen sol birliğine değinmek istiyoruz: «Madrid'te işim gerçekten başımdan aşkın... Ne Moskova'da, ne Roma'da, ne de başka yerlerde olan bitenlerle uğraşacak vakit bulamıyorum...»

STALİNİZM

Stalinizm hakkında ise Carillo şunları söylüyor: «Hayır, Avrupa komünizminden ayrılanların yaptığı analizler doğru değildir, bunlar çok basittir. Stalinizm. Leninizm içindeki bir tomurcuk değildir. Rus toplumunun gerçekleri içinden doğan bir tomurcuktur.»

ÜÇÜNCÜ ADAM

Santiago Carillo İspanyol Komünist Partisi'nin NATO gibi bloklar karşısındaki tutumunu ise şöyle açıklıyor bize: «İspanya bloksuzların yanında yer almalıdır. Tümüyle ve kesin bir biçimde üçüncü dünya yanında olmalıdır.

Üçüncü dünya ülkelerinin güçlü ve dirençli bir savunucusuyum. Genel olarak da kalkınma yolundaki ülkelerin durumlarını ve tutumlarını destekliyorum.» demiştir.

Carillo'ya «ekim ihtilali»ne değinmek istediğimizi söylüyoruz.

«Evet, kendimi ekim ihtilalinin içinde buluyorum. Marksizm de benim felsefemdir. Lenin ise benim için bu yüzyılın en büyük şahsiyetidir. Ancak referansların yanında gerçekler de bulunmaktadır. Lenin'in tezlerinin, tutumunun her yerde uygulanamayacağına inanıyorum.» Konsey asamblesindeki konuşması ile tüm İspanyol parti liderlerinin düzenlediği basın toplantısı arasında kendisiyle konuştuğumuz Santiago Carillo'nun, rakipleriyle kurduğu diyalog da, polemiklerindeki uygarlığa Konseydeki yabancıların dikkatini çekmiştir. Bu nedenle çarşamba günü ve de özellikle Konseyde sosyalist grubun ilk baştaki «ciltlerine» rağmen, özellikle Alman sosyalistlerinin yumuşamasından sonra değişen ortamda emektar Carillo'nun katkısı büyük sayılmaktadır.

DEVİRİM NEDİR?

Santiago Carillo «devrimi» de bize şöyle anlatıyor:

«Devrim, derin sürekli bir değişimdir. Ancak tavır ve tutumları değiştirmek kurumları değiştirmekten daha güç olduğundan, devrim bence gerçekçilik ve yerinde, zamanında yapılacak değerlendirmelerle serinkanlılık içindeki değişikliklerin bir devamı olabilir.»

Carillo bu arada bazı benzerlikler bulunmasına rağmen, İspanya ile Portekiz'deki durumların karşılaştırılamayacağını, Fransa'daki durumun da çok değişik olduğunu, Fransa'da eski demokrasi geleneği bulunduğunu, bu nedenle paralel çizilirken yanlıgilara düşülebileceğini vurguluyor: «Kuşkusuz, İspanya'daki olay ve gelişmelerin Portakiz'de yankılanması veya tersinin olması da doğaldır. Avrupa eskiden dedikleri gibi Pirene'lerde bitmiyor, bu nedenle Fransa ile de aramızda etki ve tepkiler oluyor.»

TÜRKİYE KONUSUNDA

Türkiye hakkında da ayrıntılı bilgileri olmadığını, bu nedenle «yalan yanlış konuşmak istemediğini» ekleyen Carillo, Avrupa Konseyini de NATO gibi «soğuk savaş döneminde kurulan örgütler» olarak niteliyor ve bu nedenle kendilerinin içindeki çelişkilerinin doğal olduğunu da belirtiyor.

Kosta DAPONTE

14 Ekim

Sosyalizmin güncel sorunları

Geçenlerde bir dostum Sovyet Modelini Mao-cu damgası yemeden eleştirebilmenin olanaksızlığından yakınıyordu. Haklıydı; ülkemizde solun büyük bölümünün sosyalizm sorunlarına yakla-

şım biçimini dile getiriyordu bu yakınmasıyla.

Düşünce özgürlüğüne saygılı bir toplumda, kalkınma, bağımsızlık ve demokrasi sorunlarını sosyalizm sorunlarından ayırmak olanaksız. Önü-

müzdeki yıllarda, iktidarda hangi parti ya da partiler olursa olsun, sosyalizm sorunu gündemde kalacak, çeşitli yönleriyle tartışılacak. Faşist tırmanış düşünce özgürlüğünü daha da kısıtlasa da toplumsal koşulların yarattığı güçler zorlayacak bu tartışmayı. Ne var ki doğruları bulma amacı güden bir tartışma, tarikatçılığın aşılması, slogancılığın bir kenara itilmesi, tartışanlar «revizyonizm» ve «sektarizm» suçlamalarından kurtarılması sağlandığı oranda yararlı olabilir. Ancak böyle bir ortamda evrensel toplum yasalarını ülke gerçeklerine uygulayıp somut öneriler getirebilmek olanaklı.

Biz bu kısa yazıda son günlerde Avrupa Komünist Partilerinde meydana gelen gelişmelerle ilgili tartışmaların önemli bulduğumuz noktalarına genel çizgileriyle değinmekle yetineceğiz.

Lenin'e göre: Marksizmi sınıf savaşımı öğretisiyle sınırlandırmak, onu burjuvazi tarafından kabul edilebilir bir şeye indirgemek demektir. Sadece, sınıf savaşımını tanımayı proleterya diktatörlüğünü tammaya vardırان kimse Marksisttir.»

Oysa Fransız Komünist Partisi üyesi J. Elleinstein (1) şöyle diyor Lenin'le ilgili değerlendirmesinde: «Lenin'in saygın yapıtı artık tarihsel ve coğrafyasal bağlamı (contexte) içine yerleştirmeye, ona göre değerlendirilmeye başlanmıştır. Aslında Leninizm politik, ekonomik ve kültürel alanda azegilmiş bir ülkede sosyalizmi gerçekleştirmeyi başaran şaşırtıcı bir iradeyi simgelemektedir. Lenin'in yapıtları, yararlanmamız gereken değerli bir kaynakçadır Stalinizm ise bir kuramdan, bir üretim biçiminden çok tarihsel koşulların ürünüdür.»

Fransız Komünist Partisi yöneticilerine göre, Fransa koşulları içinde, proleterya diktatörlüğü kavramının tam olarak dile getiremediği bir sosyalist iktidar biçimine gereksinim duyulmaktadır. Partinin görevi sermayenin kurbanı olan bütün tabakalara ortak düşmanlarını tanımaları için yardımcı olmak, sermayenin iktidarını yenilgiye uğratabilecek tek güç olan «çoğunlukçu toparlanmayı» oluşturmaktır. Emekçi halkı, temsil eden iktidarın proleterya diktatörlüğünden daha geniş bir tabana sahip olması gerekmektedir.

Öte yandan düşünür E. Balibar'a göre (2) «Devlet aygıtını yıkmaya hemen girişmeksizin burjuva diktatörlüğünün tarihsel temeli ni yıkmak olanaksızdır. Emperyalizmin karışmasından kurtulmak için uzun savaşım lar vermek gerekecektir. Fransız toplumunun dünya emperyalist sistemine bağımlılığı azalmamış, önemli ölçüde artmıştır. Emperyalizmin bugün hâlâ çok büyük güçlü, girişimi ve önceden düşünebilme yetenekleri vardır.» E. Balibar'a göre bazı sosyalist ülkelerin tarihi «Proletarya Diktatörlüğünün» biçimini bozmuş ve değerden düşürmüştür. Parti ile devleti özleştirerek «proletarya üzerinde diktatörlüğün» eş anlamlısı yapmıştır. Bu durumu derinlemesine inceleyerek proletarya diktatörlüğü kav-

ramını yeniden zenginleştirmek yanlış uygulamalardan arıtmak gerekir.

Haziran 1976'da Berlin'de toplanan komünist partileri konferansı ise batı kapitalist ülkelerinin komünist partileri kadar. Doğu Avrupa'nın iktidardaki komünist partileri arasındaki görüş ayrılıklarını da ortaya koydu (3). Toplantıya katılan komünist partilerinin birleştikleri nokta Sovyetler Birliği'nin dış politikasıdır. Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin yumuşama (detant) ve barış içinde bir arada yaşama saflarında anlaşıyorlar söz konusu partiler. Ayrıca sonuç belgesinin açık olarak belirtmemekle birlikte, saptadığı ortak noktaları: Barış, güvenlik ve sosyal ilerlemedir.

Öte yandan en önemli ve başta gelen tartışma konusu proletarya enternasyonalizmi'dir. Bu yüzden sonuç belgesinde «proletarya enternasyonalizminden» değil, «enternasyonal dayanışmadan söz edilebilmiştir. Proletarya enternasyonalizmi ile ilgili tartışma bu kavrama dayanarak geliştirilen «sosyalist enternasyonalizm» kavramının anlamı yüzünden doğmuştur. Bu kavramın kökeni 1968'lere dayanır ve Varşova paktı üyelerinin Çekoslovakya'ya karışmalarını politik ve ideolojik açıdan aklamak amacını güder. Özellikle Yugoslav, Fransız, İtalyan ve İspanyol partileri tarafından tartışma yapılmış ve yapılmaktadır.

Önemli bir nokta da Berlin Konferansı sonuç belgesinde, uzun tartışmalardan sonra, sosyalist deneyimlerin eleştirilebileceği yani «anti-sosyalizm»in «antikomünizm» sayılmayacağı ilkesinin kabul edilmiştir. Bu ilke kabul edilmiştir ama tartışma yine de sürmektedir. Kasım 1976 tarihli «Nouvelle Revue Internationale» de çıkan yazıda «İşçi sınıfının ileri kanadı, bugüne kadar 1917'de Rusya'da elde edilen özgürlükleri burjuva ülkelerindeki özgürlüklerin en üstüne yerleştirmekte ve (Sovyet Rusya'da) uygulanmakta olan sosyalizmde kendi özlemlerinin gerçekleşmekte olduğunu görmektedir.» deniliyor.

Bir başka tartışma konusu da sosyalizmin genel yasaları ile ulusal deneyler arasındaki denge sorunu. Berlin konferansı bu sorunu, ulusal deneylere, her partinin özgül programına öncelik tanıyarak çözdüğü izlenimini veriyor. Çünkü sonuç belgesinde «genel yasa»lardan söz edilmiyor. Ne var ki bazı partilerin dergilerinde «özgürlüğün abartılmaması, salt gerçek haline getirilmesi» hatırlatılırken, başka bazı partiler proletarya diktatoryasından vazgeçiyor, Yugoslavya, Romanya, Macaristan partileri ise bu genel yasaların uygulamasında «özgül koşulların ağırlığını» üstüne basarak belirtiyorlar.

Bir önemli nokta da bu değişme süreci içinde Fransız Komünist Partisinin, Stalinizmin etkisinden, İtalya Komünist Partisinden çok daha sonra kurtuluşunun Elleinstein tarafından değerlendirilişi. Fransız tarihçisine göre Fransada devrim öncesi, «eski rejim»e dayanan güçlü bir merkezîyetçi devlet geleneği var (Bizde olduğu gibi) ihtilâlden sonra devrim süreci içinde Jakobinizm

tarafından ileri sürülen ve günümüze kadar erişen bu gelenek, Stalinizmin Fransız Partisini de- ha fazla etkileme olanağı bulmasına yol açmıştır.

Oysa İtalyan Komünist Partisinin liberaliz- minin kaynağında ulusal birliğini çok daha son- ra sağlayan ve merkezî devlet boyunduruğunu fazla taşımamış bir ulusun gelenekleri yatmakta- dır. Bu yüzden İtalyan Komünist Partisi Staliniz- min etkisinden çok daha erken kurtarılabilmıştır.

Düşünür N. Poulantzas (4) ise yağmurdan ka- çarken doluya tutulmamak için, yeni proletarya diktatoryasının günümüzdeki uygulanış biçiminin yarattığı sakıncalardan kaçarken sosyal demokra- si batağına düşmemek için, devletin şu ya da bu biçimde teknokratların eline geçmesini önleyebil- mek için, temsili demokrasi kurumları yanında, emekçi halkın yönetime katılmasını sağlayan doğ- rudan demokrasi kurumlarına da yer verilmesi gerektiğini savunuyor. Ayrıca bu dengenin nasıl kurulacağı üzerinde düşünmeye çağırıyor.

Bugün batıda tartışılmakta olan bu konular

yurt ve dünya sorunlarıyla ilgilenen aydınları, farklı eğilimli sol akımlar yakından ilgilendir- mektedir. Ülkenin güncel konuları yanı sıra, yu- karıda kısaca değinilen sorunlar üzerinde aydın- lanmak ve kopyacılığa düşmeden tartışmak so- lun bugünkünden daha çok bölünmesini değil, sağlıklı bir biçimde gelişmesini sağlayacaktır. De- neylerle de kanıtlandığı gibi sadece genel doğru- ları tekrarlamak yetmiyor.

- (1) Jean Elleinstein ile Annie Kriegel'in tartış- ması Le Nouvel Observateur, sayı 660. 10.7.1977.
- (2) Proletarya Diktatörlüğü Üstüne, Birikim, sayı 16 haziran 1976.
- (3) Lilliy Marcou — Le Monde Diplomatique, Mayıs 1977.
- (4) Le Monde, 11 Mart 1977.

Murat SARICA
4 Ağustos

Fransız solu ve Sovyetler

Fransız solunda son zamanlarda giderek de- rinleştiği görülen fikir ayrılığı, gerek Fransa, ge- rekse Avrupa'nın yazgısında önemli etkiler yapa- bilecek niteliktedir. Sol koalisyon bugün için Fransız seçmenlerinin oyunun yüzde 53'üne sa- hiptir. Ancak koalisyon ortakları, komünistler ve Radikal Sol Parti arasında bir kaç aydır süren ve geçen hafta Radikal Sol Partinin ortak zirve toplantısını terketmesiyle doruğuna erişen ger- ginlik, giderilmediği takdirde, 1978 martında ya- pılacak parlamento seçimlerinde solun yenilgisine yol açabilir. Diğer bir deyişle denizi yüzerek geçen sol, son anda kıyıda boğulabilir.

Geçen hafta sol partilerin zirvesini yarıda terkeden Radikal Sol, aslında üç parti arasın- da en ılımlı olanıdır. Seçmenler arasındaki des- teği ise son nabız yoklamalarına göre yüzde 4-5 arasındadır. Ancak parti özellikle orta sınıf ve meslek grupları tarafından desteklendiğinden sosyalist lider François Mitterand açısından çok önemlidir. Meslek gruplarını içeren küçük burju- va kesitinin düşmanlığının ne denli tehlikeli ola- bileceği Şili'de Allende deneyinde ortaya çıkmış- tır. Bu bakımdan François Mitterand gelecek yıl seçimleri kazandığı takdirde kuracağı hükümet- te Radikal Sol Partiyi, uzlaştırıcı bir denge unsu- ru olarak görmektedir. Radikal Sol Partisi lideri Robert Fabre, geçen haftaki zirveyi komünist li- der Georges Marchais ile yaptığı tartışma sonun- da terketmiştir. Marchais, 1972 Ortak programın- da öngörülen 9 büyük şirkete ek olarak 1400 do- laylarında yan kuruluşların da millileştirilmesini istemektedir. Robert Fabre ise böyle bir tutumun

seçmenleri ürküteceği görüşündedir. Aslında sorun bir süredir Sosyalistlerle Komünistler ara- sında ateşli tartışmalara konu olmaktaydı. Ancak sert çıkışın sosyalist lider Mitterand tarafından gelmesi beklenirken, Robert Fabre'nin çıkış yap- ması çeşitli yorumlara yol açmıştır. Kimi gözlem- cilere göre, bu hafta senato seçimlerinin yapı- lacağı Fransa'da Robert Fabre komünistlere kar- şı sert çıkışı ile partisinin orta sınıftaki prestiji- ni arttırmak ve oy tabanını genişletmek istemiş- tir. Diğer bir görüşe göre ise, Mitterand'ın komü- nistlere karşı tutumunu yeterince güçlü bulma- yan Fabre, millileştirme konusunda bir oldu-bit- tiyle karşılaşmaktan çekinerek zirveyi yarıda bı- rakmıştır. Ve nihayet komünist partisine yakın çevreler ise Fabre'nin zirveyi terketmesinin Mit- terand ile önceden saptanmış bir plana uygun olduğunu, sosyalist liderin böylece perde gerisin- den komünistlere baskı yapmayı amaçladığını ile- ri sürmektedirler. Bu iddiaların hangisinin doğ- ru olduğu yakında anlaşılacaktır.

Ancak kesin olan nokta, soldaki uyuşmazlı- ğin, sağın işine yaradığıdır. Nitekim gelen haber- lere göre, geçen haftaki olay, Fransa'da sağcılar arasında büyük bir memnunluk yaratmış ve bu kesim gelecek yılki seçimlere uzun süredir ilk kez umutla bakmaya başlamıştır.

Ya Sovyetler Birliği?.. Son zamanların ilginç bir gelişimi, Fransız solundaki uyuşmazlığın be- lirginleşmesi ile birlikte Sovyetlerin de Avrupa komünizmine karşı kampanyasının yoğunlaşması olmuştur.

Moskova, İspanyol Komünist Lider Santiago Carillo'yu haziran ayında eleştirdikten iki ay sonra, Avrupa komünizmine yine şiddetle çatmaya başlamıştır. Nitekim ağustosun son haftasında «Pravda» gazetesinde çıkan bir yazıda burjuvazinin sınıfsal çıkarlarını mücadele etmeden bırakmayacağı, bu bakımdan devrimci sınıfların gereğinde kuvvet kullanmaya hazır olmalarının zorunluluğuna işaret edilmiştir. Bundan kısa bir süre sonra «Sovyet Komünist Partisinin Tarihinin Sorunları» adlı dergide çıkan bir yazıda aynı tez yine ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Ve nihayet son olarak «New Times» adlı dergide çıkan yazıda Avrupa komünizmi «Dünya komünist hareketini bölmeye yönelik bir burjuva oyunu» olarak nitelenmiştir.

İşin ilginç yanı, peşpeşe gelen bu yazıların, Fransız solundaki anlaşmazlığın dünya basınının manşetlerine çıktığı bir zamana rastlamasıdır. Moskova'nın böylece Fransız Komünist Partisinin Ortodoks kanadına seslendiği anlaşılmaktadır.

Diğer ilginç bir yanı da yazılarda genelleme yapılmasıdır. «Burjuvazi iktidarı mücadelesiz bırakmaz, bu bakımdan devrimci sınıflar sonunda şiddete başvurmaya mecbur kalır» denmektedir.

Bu ne demektir?

Şu demektir: Siz Fransız komünistleri yarın iktidara gelerseniz, istemezseniz de kuvvet kullanmak zorunda kalacaksınız, çünkü Fransız burjuvazisi sınıfsal çıkarlarını mücadelesiz bırakmayacaktır.

Moskova'nın böylece bir taşla iki kuş vurmaya amaçladığı düşünülebilir: Hem Avrupa Komünist Partilerinin Ortodoks kanatlarını «revizyonistlere» karşı uyarmak, hem de Avrupalı seçmenleri ürkütürerek komünist partilere oy vermekten kaçınmalarını sağlamak. Moskova neden bunu yapsın?

Çünkü Kremlin, burjuva demokrasisine inanan, parlamenter sistemi kabul eden ve proletarya diktatörlüğünü reddeden bir komünist partisini iktidar yerine, muhalefette görmeyi tercih eder. Çünkü böyle bir parti yarın iktidara geçerse, Doğu Avrupa ülkeleri için çok kötü bir örnek olur.

Seçimlerin yaklaştığı bir sırada, Fransız solu bir yandan kendi içindeki anlaşmazlıkları çözmeye uğraşırken, öte yandan, ABD ile Sovyetler'in muhalefetine karşı da mücadele etmek zorunda kalacaktır.

Ergun BALCI
9 Eylül

Fransa'da seçimler

Fransa'da solun ortak programının güncelleştirilmesi tartışmaları, çekişmeye dönüşerek sürerken, 25 eylülde Senato üçte bir yenileme seçimleri yapıldı. Fransız ikinci meclisinin zaman içinde azalan yetkileri gözönünde bulundurulursa, dünya kamuoyunun bu seçimlere daha çok 1978 genel seçimlerinin bir göstergesi olarak ilgi gösterdiği kolaylıkla anlaşılır.

İlk gelen sonuçlar, solun kendi iç çekişmesinin Fransız Senato üçte bir yenileme seçimlerinin sonuçlarını etkilemediğini, başka bir deyişle, solun oylarının azalmadığını göstermektedir. Nitekim ünlü Le Monde gazetesi de Fransız Komünist Partisi ile Sosyalist Partisi arasındaki çekişmenin solun «büyük seçmenlerinin» oylarını hiç etkilemediğini bildirmekteydi.

Ancak, solun oy kaybetmemesi ve geçen seçimlere göre ilerlemesinden hareketle 1978 seçimlerinin komünistler, sosyalistler ve radikaller arasındaki tartışmadan etkilenmeyeceği sonucuna varmak olasıdır. Senato üçte bir yenileme seçimlerinde alınan sonuçlarla, 1978 yılında sandıktan çıkacak oylar arasında büyük ayrılıklar olabilir. 283 kişiden oluşan üyeleri dokuz yıl için seçilen ve her üç yılda bir yenilenen Fransız Senatosunun üyeleri doğrudan sistemle seçilmez. Senato seçimleri Üçüncü ve Dördüncü Cumhuriyet dö-

nemlerinde olduğu gibi Beşinci Cumhuriyet'te de, iki dereceli sistemle yürütülmekte ve Senatörlerin saptanmasında Belediye Meclisi delegeleri, mahalli idareye seçilmiş üyeler ve milletvekilleri oy kullanmaktadırlar. Fransa'da Senato seçmenlerinin tümünün sayısı 105.000'i geçmemektedir.

25 eylül seçimlerinde ise yalnızca 43.000 kişi oy kullanmıştır. Hepsı politik görevlerde olan bu «büyük seçmenlerin» solun iç çekişmesinden etkilenerek tutumlarını değiştirmeleri beklenemedi.

Fransız solu Senato üçte bir yenileme seçimlerinde de, ilerlemesini korurken, ortak programın güncelleştirilmesi konusunda tartışmalar gittikçe kızışmaktadır. Bir program çevresinde yapıcı tartışmadan seçmeni etkileyecek kısır bir çekişmeye doğru kaymaktadır sol partiler.

14 eylülde Radikal Sol'un lideri Robert Fabre'in aceleci ve fazla gösterişli çıkışı ile büyük darbe yiyen görüşmeler, şimdi sosyalistler ile komünistlerin birbirlerini sağına ağzına sakız olacak sav ve sloganlarla suçlamaları aşamasına varmıştır.

Son yıllarda yapılan seçimler ve kamuoyu yoklamaları solun sürekli oy kazanmakta olduğunu ve 1978 seçimlerinde kesinlikle seçmenlerin

yarısından çoğunu kendi yanlarına çekmeyi başaracağını haber vermektedir.

Fransız seçim sisteminin cilveleri, solun oyların yüzde 51'ini alması halinde dahi kesinlikle iktidar olmasını garanti etmemektedir. Dar bölge sistemine göre yapılan seçimlerde, kentler kırsal alanlara oranla daha kötü temsil edilmektedirler. Kentlerde bir milletvekili seçebilmek için daha çok seçmen olmasına karşın kırsal kesimlerde daha az seçmenin oyu, bir milletvekili seçimi için yetmekteydi. Bu durumda oyların yaridan fazlasının alınması halinde de oy dağılımı iktidar için önem kazanmaktaydı. Ne varki son kamuoyu yoklamaları solun % 55 oranına doğru yaklaşmakta olduğunu göstermekte ve iktidarın yön değiştirmesinin âdeta kaçınılmaz olduğunu haber vermektedir.

Ne Giscard'ın popüler davranışları, ne Raymond Barre'in ekonomik planları, ne de enerjik Jacques Chirac'ın De Gaullecülere yeni bir soluk çabaları, sağın uzun yıllardan sonra iktidarı kavhetmesini önleyebilirdi. Olaylar, yılların birikimi ve sol partilerin ancak birlik oldukları zaman bir güç oluşturabildiklerini anlamaları sonucunda sağ iktidarı kendi başına koruyabilecek gücü yitirmişti. Hatta dışardan enjeksiyonların

dahi Fransız sağını ayakta tutmaya yetmeyeceğini, olaylar göstermiş bulunmaktadır.

Fransız sağına tek kurtuluş yolu tek can sımidi, solun kendi içinde çatlaması olacaktı. Sosyalist ve Komünist Partilerin görüş ayrılıklarına, zaman zaman çekişmelerine karşın şimdiye dek dikkatli davranmış olmaları böyle bir olasılığın fazla olmadığı izlenimini yaratmaktaydı. Ne varki ağustos ayından bu yana sürdürülen programı güncelleştirme çalışmaları sırasında beliren görüş ayrılıkları ve sol partilerin bu ayrılıkların giderilmesinde gösterdikleri etkisizlik bugün sağın ancak düşünde gördüğü bir durumu ortaya çıkarmıştır.

Sol, Senato seçimlerinde durumu korumuş olmasına karşın, uzlaşmazlıkların giderilmesinde daha etkili bir yol bulamaz, kendi içinde daha tutarlı bir duruma ulaşamaz ise, 1978 mart seçimlerinde Fransa'da iktidarın kanat değiştirmesi işlemi başlayamayacaktır. Bu durumda da sağın gücünden değil solun birleşmedeki beceriksizliğinden yararlanacak olan Jacques Chirac, Fransa'da yeni bir politika kahramanı olarak parlayacaktır.

Ali SİRMEN
30 Eylül

Sergio Segre Cumhuriyet'in sorularını yanıtladı

Bugün İtalya'daki buhranın çok boyutlu olduğunu söylemek, herhalde bir gerçeği yansıtmaktan öteye gitmez. 20 haziran 1976 seçimlerinde oyların % 34,5'ini alan İtalyan Komünist Partisi, o günden beri muhalefet kavramına yeni bir anlayış getirdi. Seçimlerle yedi parlamento komisyonunun ve Millet Meclisinin başkanlığını elde eden komünistler iktidar yolunda ilerlemeye devam ediyorlar. Komünistlerin çekimser oyları sayesinde güven oyu alabilen Hristiyan Demokrat hükümeti, kaderini bu şekilde Komünist Partisinin desteğine bağlamış oldu. Komünist Partisinin çekimser kalma politikasını üstlenmesi ile, Andreotti hükümeti bugüne dek iş başında kalabildi. Deneyisel bir arayışı yansıtan bu durum, aynı zamanda siyasal güçlerin olgunluk kazandıklarını kanıtıyor. Komünist Partisi Genel Sekreteri Enrico Berlinguer'in ekim 1973'de ortaya attığı «tarihi uzlaşma» anlayışı kuşkusuz bu gelişmeyi etkiledi. «Şili'deki olaylardan sonra, İtalya üzerine düşünceler» adı altında «Rinascita» dergisinde yayınlanan üç makalede geliştirilen bu kavram büyük ilgi uyandırdı ve günümüzün siyasal diline artık yerleşti. Şili'deki kanlı olaylardan etkilenen Berlinguer şu görüşü savunuyor: Oyların sadece % 51'i ile iktidara gelmek, ülkeyi ikiye bölme tehlikesini taşır. Dolayısıyla sosyalizmin inşası için, kitle partilerinin geniş bir

ittifakını göze almak gerekiyor. Somut olarak, bu düşünce iktidar kavramına yeni bir boyut kazandırdı. Geçici ve güçlü bir muhalefet amaçlayan Berlinguer, partisini iktidara çok yaklaştırdı. Başbakan Andreotti ise, İtalyan Komünist Partisi karşısında «ne senli ne de sensiz» diye adlandırılan bir politikayı izlemek zorunda kaldı.

Öte yandan, İtalya'nın Uluslararası Para Fonundan 530 milyon dolarlık bir kredi alması, siyasal sahneyi yeniden karıştırdı. Krediyi alabilmek için Para Fonu tarafından öne sürülen bir dizi ön kayıtları kabullenmek zorunda kalan Andreotti hükümeti, ülkedeki siyasal güçlere danışmak zorunda kaldı. Bu durum «ne muhalefet, ne iktidar» anlayışının yeniden gözden geçirilmesine neden oldu. «Unita»da bir makale yayınlayan Berlinguer, partisini artık, dolaylı da olsa, hükümete dahil etmenin zamanı geldiğini açıkça belirtti.

Öğrenci olaylarının aldığı boyutlar karşısında muhalefette yıpranmak istemeyen, hükümeti de düşürmek istemeyen İtalyan Komünist Partisi yeni bir arayış içersinde.

1970'den beri İtalyan Komünist Partisi'nin dış politika sorumlusu Sergio Segre'nin gazetemiize yaptığı açıklamalar, bu olayların ışığında ilginç niteliktedir. Millet Meclisinin dış politika komis-

yonunun üyesi olan Segre, ekim 1976'da Avrupa Konsey temsilciliğine seçilmiştir.

SORU — Tarihi uzlaşma kavramı ile İtalyan Komünist Partisinin, Haziran 1976 seçimlerinde elde ettiği görelî çoğunluk, muhalefet anlayışına yeni boyutlar kazandırdı. Bunun uluslararası önemini açıklar mısınız

CEVAP — Bugünün İtalyasında, tüm demokratik güçleri kapsıyan bir dayanışma hükümetini amaçlıyoruz. Görüşümüze göre salt güncel şartların getirdiklerinden bağımsız uzun dönem yapıcı programları geliştirmek gerekiyor. Tartışmalar bu deneysel arayış noktasında odaklanıyor. Bu süreçte, geleneksel çoğunluk ve muhalefet anlayışının ötesine gidilmekte bir bakıma. Geçiş niteliğini taşıyan bu sürecin ilginç, olumlu ve eğitici yönleri olduğu muhakkak. Tarihsel uzlaşma anlayışına gelince, bence bu kavram İtalyan gerçeğini yansıtır. Bu kavramın gerisinde gerçekçi bir yaklaşım yatıyor. Şöyle ki, İtalya'da toplumun demokratik yenilenme politikasını belirleyebilmek için, üç büyük siyasal gücün (sosyalist, Hristiyan demokrat, ve komünist) varlığını kabullenmek gerekiyor. Bizce yenilenmeyi sağlayacak politika, ancak bu güçlerin dayanışması ile sağlanabilir. Böyle bir iş birlikçi politikanın oluşmasıyla, ülkenin siyasal bakımdan ikiye bölünmesi önlenir, ortak noktalar meydana getirilir. Bunun uluslararası önemine ve sonuçlarına gelince: Her ülkenin kendine özgü siyasal koşulları olduğunu gözden kaçırmamak gerek. Örneğin, Fransa ve İtalya'nın siyasal koşulları birbirinden farklıdır. Fransa'da solun ortak bir programı var ve sol birliğini oluşturan partiler, seçmenlerin önüne ortaklaşa geliyorlar. İtalya'da ise, Hristiyan Demokratları hükümetin dışında bırakacak bir sol cephe politikasından kesinlikle kaçınmak istiyoruz. Tersine, Hristiyan Demokratlarla işbirliğini geliştirmeye çalışıyoruz. Oysa, bu deneysel politik arayışın ötesinde, tüm sanayileşmiş ülkeleri ilgilendiren sorunlar da var bugün. Deneyimizi değerlendirirken, bir anlaşma düzeyinin oluşması için sarfedilen çabaları göz önünde tutmak gerekiyor.

SORU — Parlamenter rejimlerde, artık partilerin salt çoğunlukla iktidara gelmediklerini de göze almamız gerekmez mi?

CEVAP — Elbette... Burada şunu da ilâve etmemiz gerekir. İki ana siyasal partinin egemen olduğu ülkelerde küçük bir çoğunlukla ülkeyi idare etmek olanak dahilinde. Oysa, çoğulcu demokrasilerde, orta boydaki partilerin varlığı politik hayatta bunların yüklendikleri önemli işlevlerden ötürü, birbirleriyle ortak noktalarda anlaşma ve uzlaşma yollarını aramayı zorunlu kılmaktadır.

SORU — NATO'ya rağmen Amerikan ve Sovyet filolarının Akdeniz'de bulunması, bu bölgeye esas temele dayanıyor: Meydana gelmiş olan as-

keri ve stratejik denge detant sürecinin gelişme-başka bir nitelik kazandırmıyor mu? Sızce, Kıbrıs olaylarından sonra, İtalya'nın artan stratejik önemi, İtalya'nın dış siyasetini ne şekilde etkiledi?

CEVAP — İtalya'nın NATO üyeliği konusunda, İtalyan Komünist Partisi tutumunu değiştirdi ve bugün İtalya'nın NATO'dan ayrılmasına karşı çıkıyoruz. Bunun temelinde taktik nedenler yatmıyor. Amacımız Washington'un onayını elde edip, bu şekilde hükümete girmemizi sağlamak asla değildi. Bizce, uluslararası durum, şu sını sağladı. Bu gelişmenin devamlılığı ancak tarafların bu süreci sakıncalı bulmamaları ile güvence altına alınabilir. İtalya'nın NATO'dan ayrılması, hem bu güç dengesin hem de detant sürecine karşı çıkmak anlamına gelir. İtalya'daki tüm siyasal demokratik güçler bugün dış politika ana seçeneklerinde birleşmiş bulunuyorlar. Eski tutumlarının yeniden gözden geçirilmesiyle dış politika artık siyasal güçleri ayırıcı değil de tersine birleştirici bir nitelik kazandı. Ülke tarihinde böyle bir birleşme ilk kez meydana geliyor. Diyebilirim ki, bu şekilde dış politika İtalya'nın siyasal gelişmesini olumlu biçimde etkilemektedir.

Kuşkusuz Akdeniz bizim için büyük bir önem taşıyor. Ülkemizi hem Avrupa'nın hem de Akdeniz'in bir parçası olarak tanımlamamız gerekiyor. Bu olgudan hareket ederek eski Hristiyan Demokrat Başbakanı Aldo Moro, Avrupa'daki güveni Akdeniz'deki güvenin bir uzantısı olarak kabul ettirdi ve bence bu şekilde dış politikamıza olumlu bir yön verdi. İtalyan dış politikasının temel bir unsuru olan bu nokta herhalde önümüzdeki ay Belgrad Konferansında (1) savunulacaktır. Akdeniz'in sorunlarına gerçekçi bir yaklaşım gerekiyor. Akdeniz'de bir barış bölgesinin oluşması için, tabii ki o bölgeyi yabancı filolardan ve üslerden arındırmamız gerekir. Ancakğ bunu bir sürecin başlangıcı olarak kabul etmek olanaksız ve herhalde ancak bir yumuşama sürecinin sonucu olarak düşünülebilir. Gerçek bir Akdeniz güvenliğine ulaşmak için, hareket noktası olarak, tüm Akdeniz ülkeleri arasında yeni ilişkilerin oluşması, Kıbrıs ve Ortadoğu gibi sorunlara çözüm getirilmesi gereklidir.

SORU — Partiniz iktidara geldiği ve sanayileşmiş ülkeler ile ABD size karşı ortak bir tutum aldıkları takdirde — ki, Federal Almanya Başbakanı Schmidt'in Porto Rico Zirvesinden sonraki sözleri bu konuda düşündürücü — bu ülkelerle olan ilişkileriniz nasıl etkilenir?

CEVAP — İtalya hem NATO hem de AET üyesidir. Bu ittifakların kurulmasından bu yana, Hristiyan demokrat hükümetleri İtalya'daki buhrana çözüm getiremediler ve böylece İtalya

(1) Helsinki nihai bildirisinin gerçekleşmesinde, basın, radyo ve televizyonun rolü hakkındaki konferans.

bu ittifaklar içinde dengesizlik unsuru ünvanını kazandı. Oysa, inancımız şu ki, İtalya'nın ekonomik ve toplumsal gelişmesiyle, istikrarlı ekonomik bir düzene ulaşması, sadece İtalyan halkının değil, NATO ve AET'ye üye tüm halkların yararına olur. Amacımız, İtalya'ya dengesizlik getirmek değil, aksine yeni bir dengeyi oluşturmaktır. Böylece İtalya ittifakların içinde bir denge unsuru olabilir. Bugün İtalya'daki siyasal partiler, artık buhrana çare bulmanın tek yolu olarak, yeni çözümlerlerin bulunmasında görüyorlar. Böylece, değişik şartların altında alınmış olan değişik tutumların ötesinde, genel ve temel çıkarlar oluşacak bizce.

SORU — Başka bir deyişle, bu arayış süreci, içte olsun, dışta olsun, inanılabilirlik kazanıp, kabullenilecek...

CEVAP — Bence bir gün gelecek ki, yabancı hükümetler dengesiz ve istikrarsız bir İtalya ile dengeli ve denge unsuru olan bir İtalya'nın arasında tercihlerini belirlemek zorunda kalacaklar. Siyasal tercihler ne olursa olsun, dengeli bir İtalya'yı seçecekleri ihtimal olarak kuvvetli görünmekte.

İtalyan Komünist Partisi için, tarihli uzlaşma, salt ulusal sınırlarını aşmakta. Partinin dış politikasını gözden geçirirken, «Avrupa Komünizmi» kavramına açıklık kazandırmak gerekiyor. Her ne kadar her ulusal sosyalizmin kendine özgü gelişmesi yeni bir olgu değilse de, sosyalizmin gelişme sürecini çoğulcu demokratik bir çerçeveye oturtmak çabaları yeni gelişmelere yol açmıştır. Tarihi uzlaşma anlayışından hareket eden İtalyan komünistleri haziran 1976'da «Avrupa komünizmi» fikrini ortaya atırlar. Burada, Berlinguer'in katkısını değerlendirmek oldukça güç. Hem tarihi uzlaşma, hem de Avrupa Komünizmi anlayışları Gramsci ve Togliatti'nin fikirlerinin bir uzantısı olarak kabul edilebilir.

1973'den beri İtalyan arayışına uluslararası boyutlar kazandırmak için uğraşan Berlinguer'in, çabaları, bir bakıma haziran 1976'da Berlin'de bir araya gelen 29 komünist partinin toplantısında sonuçlarını verdi. Avrupa komünizmi anlayışının yaygınlığının ortaya çıkması, Berlinguer'in başarisına yeni bir boyut kazandırdı.

İnşa halindeki Avrupa Birliğine, Avrupa Komünizmi çözümler getirebilir mi? Ekonomik buhran içinde bulunan, sosyal çalkantılar ile sarsılan İtalya'nın yanı sıra, demokrasinin ve sosyalizmin gelişme süreçlerine yenilikler katan bir İtalya oluşmakta. İtalya bir laboratuvar sayıldığı takdirde, Avrupa ülkeleri olduğu kadar Türkiye için de, İtalya'daki gelişmeleri yakından izlemek büyük bir önem taşıyor. İtalyan Komünist Partisi'nin dış politika sorumlusu Sergio Serge, bu konuya ilişkin sorularımızı şöyle yanıtladı:

SORU — NATO - Varşova Paktı ilişkileri çerçevesinde, bugün Akdeniz'deki denge detant politikasına bağlıdır. Sızce Akdeniz ülkeleri için, bağlantısızlık bir seçenek olabilir mi?

CEVAP — Hayır, İtalya için bir bağlantısızlık politikasını düşünmüyoruz. İtalya'nın NATO üyeliğini kabul etmiş bulunuyoruz ve dolayısıyla, İtalya için bağlantısızlık seçeneği üzerine durmuyoruz. Oysa, İtalya için Yugoslavya'nın bağlantısızlığının büyük bir önem taşıdığını açıkça söyleyebilirim. Yugoslavya'nın bağlantısızlığının devam etmesi, İtalya'nın ve hatta İtalyan demokrasisinin çıkarınadır.

Bununla beraber, ister uluslararası ilişkiler düzeyinde, ister Akdeniz ülkeleri arasındaki ilişkilerde, bağlantısızlığın olumlu, bir etken olduğunu kaydetmek gerekiyor.

SORU — İşçi hareketlerinin ve komünist partilerin AET'nin kurulmasında ve güç kazanmasındaki rolü ne oldu? İtalyan Komünist Partisi AET'nin genişlemesine karşı — özellikle Akdeniz'e doğru — tutumu nedir?

CEVAP — Zamanın şartları altında, komünist partilerin AET'ye karşı çıkmaları doğaldı. Soğuk savaş sırasında, sosyalist partiler ve hatta sosyal demokrat partiler de AET'ye karşı tutum aldılar. Oysa, iddia edebilirim ki gelişme sürecinin getirdiği yeniliklerin bilincine varıp onlara uygun gerçekçi bir politikayı geliştiren ilk komünist parti İtalyan Komünist Partisi olmuştur. Bugün Avrupa Ekonomik Topluluğu 20 yaşındadır. Roma'da kısa bir süre önce toplanan zirve bir bakıma bir dizi başarısızlığı ortaya koydu. Bir serbest mübadele bölgesi olan AET'ye yeni boyutlar kazandırılması başarısız oldu ve gerçek bir topluluktan söz edilemez pek şimdilik.

AET'nin kuzeyi ve güneyi arasındaki ekonomik uçurum kapanmış olmaktan uzak. Yapısal sorunlara (Örneğin tarımsal ve bölgesel sorunlar) çözüm getirmek zorundayız. Bugün artık Avrupa Birliği fikrinin sol partiler, demokratik güçler ve sendikalar tarafından savunulması gerekli olduğu kanısındayız. Amaç, değişme ve gelişme yoluyla, bir demokratikleşme sürecini oluşturmaktadır. Bunun için de, bölgesel bütünleşmeyi gerçekleştirmek gerekli. AET'nin genişlemesine gelince. Topluluğun tüm demokratik Avrupa ülkelerini kapsamaya taraftarız. Böyle bir genişlemenin getireceği ekonomik sorunlar elbette ki oldukça ağır olacak, özellikle tarım alanında. Fakat bilce siyasal boyutun önemi, meydana gelecek ekonomik sorunları bastırıyor. Genişlemiş bir AET siyasal gerçeklere yeni boyutlar kazandırabilir. Böyle bir oluşum, kuzey ve güney Avrupa arasında, yeni diyaloglar kurma fırsatını yaratabilir. Avrupa'nın ekonomik bakımdan fillen ikiye bölünmesine öteden beri karşı çıktık. Güney Avrupa'nın gelişme sorunlarına çözüm ararken, genişletilmiş bir AET'nin varlığı yeni açılar getirir herhalde...

SORU — Sızce, AET «Avrupa Komünizmi» (eurocommunismo) için uygun platform mudur?

CEVAP — İlk aşamada Avrupa Komünizmi'ni tanımlamak gerekiyor. Önemli bir siyasal gelişmeyi yansıtan bu tanımlı biz yaratmadık. Bence bu kavramın gelişmesi şu gerçeği açığa vuruyor. Her partinin kendine özgü tarihini, her ülkenin durumunu aşan yeni bir olgu oluştu. Sosyalist bir toplumun arayışında, Avrupa Komünist Partileri ortak fikirler geliştirdiler. Demokratik, sosyalist, çoğulcu niteliğinde olan böyle bir toplumda, amaç, tüm kişisel özgürlükleri korumak ve iktidar seçeneklerinin seçmen tarafından belirlenmesini sağlamaktır. Böyle bir sosyalizm anlayışı, doğu Avrupa'daki sosyalist uygulamalarında çok farklı nitelikler taşıyor. Bugün Fransa, İtalya, İspanya, İngiltere ve hatta Japonya komünist partileri bu fikri benimsemiş durumundalar. Avrupa'nın bu kesimindeki sorulara cevap arayan bu gelişmeyi, diğer partilere zorla kabul ettirmek söz konusu değil. Oysa, komünistlerin, sosyalistlerin, sosyal demokratların, hristiyan demokratların siyasal düzeydeki arayışları bu düşünce etrafında odaklanıyor.

SORU — Komünist partilerin Berlin'deki toplantısı sırasında, George Marchais gelişmiş ülkelere uygun komünizmden söz etti. Bu konula partinin tutumu nedir?

CEVAP — Bence bugün değişik sorunlara değişik çözümler getirmek olanağı vardır. Ülkelimize, toplumlarımıza özgü sorunlara çözüm getirmek gerekiyor. Böylece, Avrupa'nın bir bölgesine uygun bir sosyalizm, başka bir bölgenin sorunlarına pekâlâ uygun olmayabilir. Yine de sosyalizm arayışında, ortak bir platformun oluştuğu kuşkusuzdur.

SORU — Batı Avrupa'nın üç büyük komünist partisi, Madrid'te toplandıklarında, İspanyol Komünist Partisi daha yasallaşmamıştı. Yasallaşmamış fakat Avrupa Komünist Partileri toplantısına katılan TKP'ye karşı tutumunuzu açıklayabilir miydiniz?

CEVAP — Türkiye'yi iyi tanımamakla beraber, bildiğim kadarıyla Türk toplumu da bir geçiş sürecini yaşamakta. Demokrasi ülkemizde güncel bir sorundur. Siyasal bir partinin yasallaşan sorunu, toplumsal demokratikleşme düzeyini yansıtır. İleride yasallaşmış bir TKP ile ilişkilerimize gelince, Avrupa'nın tüm ülkeleri ve tüm siyasal güçleri ile ilişkiler sürdürmek istiyoruz. Bugün, İtalya ve Türkiye arasındaki ilişkiler pek sıkı sayılamaz. Oysa, aynı bölgede bulunan değişik siyasal güçlerin arasında diyalogların kurulması elbette ki olumlu olur...

Emine UŞAKLIĞİL
20 - 21 Ekim

İtalya'da kilise ile komünistler arasında diyalog

İtalyan Komünist Partisi (İKP) lideri Enrico Berlinguer'in İvrea Piskoposu Luigi Bettazzi'ye yazdığı mektup İKP tarafından basına açıklandı. 13 daktilo sayfası olan mektubun içinde önemli bir bölüm var: «İKP tümüyle marksist ideolojiyi uygulayan ve maddeci ateizm (Tanrıya inanmamak) felsefesini benimseyen bir politik parti midir? sorusunu hayır diye cevaplandırırım» diyor Berlinguer.

Piskopos Luigi Bettazzi, temmuz 1977'de İKP sekreteri Berlinguer'e ve Hristiyan Demokrat Partisi sekreteri Zaccagnini'ye birer mektup yollamıştı. İki mektup birbirinin aynıydı. Mektupta, siyasal partilerden, alacakları kararlarda katolikliğin insancıl ilkelerine bağlı kalmaları isteniyordu.

Berlinguer Piskopos Bettazzi'ye cevap yazdı. Mektup, İKP'nin hükümete katılması durumunda, kilise - devlet ilişkilerine açıklık getirecek nitelikte. Katolik kilisesinin birçok sorunu var. İKP başa geçerse, bu sorunların ne yönde etkileneyeceği, katolik kilisesini çok yakından ilgilendiriyor. Kiliseyi en çok kuşkulandıran sorun, Doğu Avrupa ülkelerinde insan haklarının çiğnenmesi. Son olarak kilise, İKP'nin toplumu sınıflaştırma

amacıyla alacağı önlemlerin kilise hiyerarşisini etkilememesini istiyor.

Bettazzi piskoposların en gençlerinden biri. İşçi yürüyüşlerine katılmış. Toplumda işçileri, ezilmişleri ve yoksulları koruyor. Diğer İtalyan piskoposlarını gerektiğinde eleştirmekten geri kalmıyor. Geçen yıl bir haftalık dergide bir yazısı yayınlandı. Yazıda Bettazzi, İtalya'da kurulacak yeni düzenin daha insancıl ve hristiyan ilkelerine bağlı bir düzen olması görüşünü savunuyordu. Bu düzende bireyler karşılıklı diyaloga daha açık olmalıydı. Yalnız «marksist ideolojiyi tümüyle algılamış bir politik partinin hristiyanlık inancıyla bağdaşamayacağını» söylüyordu.

Berlinguer ise bu sözlere cevap olarak mektubunun ilk bölümünde Avrupa komünizminin bazı ilkelerini tekrarlıyor: «İKP, tüzüğünde belirtildiği gibi, değişik ırk, dinsel inanç ve felsefi görüşteki yurttaşlar arasında ayırım yapmaz. İKP kendi görüşünü hiç kimseye zorla kabul ettirmez. Değişik görüşler arasında diyalog kurulması taraftarıdır. Bir sınıf partisi olmakla birlikte, kitlelerin hatta halkların partisidir. Bölücü ve ayrımcı değildir. Bünyesinde demokratik güçleri birleştirmeyi amaçlar. Toplumdaki değişme,

sosyal, politik değişik ideolojik güçlerin katkısıyla gerçekleşecektir.»

KATOLİK ADAYLAR

Berlinguer mektubunun ikinci bölümünde daha somut sorunlara değiniyor. Kendi demokratik anlayışlarının örneği olarak İKP'nin seçim listelerinden katolik adayların parlamentoya girdiklerini yineliyor. İKP'nin değişik görüşleri çatısının altında barındırma ilkesini uyguladığını böylece kanıtlamış oluyor. Mektubun son bölümünde, Berlinguer, İKP'siz demokratik bir İtalyan devleti olamayacağını söylüyor. Katolikleri ve Kiliseyi İKP ile birlikte çalışmaya çağırıyor.

GENİŞ YANKILARA YOLAÇTI

Berlinguer'in ve İKP'nin kiliseye karşı tavrının ne olacağı bu şekilde kanıtlanmış oldu. Bu

mektup, İKP'nin sözüne bağlı davranıp davranmayacağını da bir ölçüsü olacak. Mektup, basında ve çeşitli çevrelerde geniş yankılar uyandırdı.

Berlinguer'in cevabından hoşnut kalıp kalmadığını soran bir gazeteciyle Piskopos Bettazzi şöyle dedi: «Memnunum. Çünkü, İKP Genel Sekreteri Berlinguer'in cevabı kendisiyle aynı ve ayrı düşünenler için önemli bir açıklama olmuştur. Bundan ders almamız ve bu diyalogu bizim de geliştirmeye uğraşmamız gerekir.» İlerici din adamlarından Berlinguer'i kutlayanlar var. Bir katolik din adamı şöyle diyor: «Mektup bütün İtalyan piskoposlarına yöneliktir. Mektubun, sol düşünceyle dinsel kuruluşlar arasında bir diyalog başlatmasından uluslararası bir anlamı vardır.»

Şülc AKER
27 Ekim

Sonu

Lufthansa uçağı ile seksenaltı yolcusu ve dört tedhişçinin öyküsü önceki gün noktalandı. Sonu da başı gibi kanlı, karanlık ve çirkin bir olaydı tanık olduğumuz.

F. Alman GSG 9 gerillaların Lufthansa uçağını basarak, korsanların üçünü öldürdükleri, birini ağır yaraladıkları ve yolcuları önemli yaralara neden olmadan kurtardıkları haberi tüm dünyada sevinçle karşılandı. Sevinçle karşılandı çünkü hiç kimse F. Almanya'daki Kızıl Ordu Fraksiyonu ya da benzeri kuruluşların girişimlerini onaylamıyor, bu tür girişimlerin herhangi bir sonuca varacağına inanmıyordu. Bir çok kişinin ölümüne yol açan olaylar, toplum içinde sağ akımları güçlendiriyor, demokrasiye gem vurmak isteyenlere olanak sağlıyordu.

Bonn, son uçak kaçırma olayı karşısında, son derece güç durumda kalmıştı. Hükümet teröristlerle pazarlığa oturarak, seksenaltı kişinin canını kurtarmaya çalışsa, bir yandan benzeri hareketlere cesaret vermiş, öte yandan kendi prestijini kamuoyu önünde fena halde sarsmış olacaktı. Schmidt iktidarı en güç, başarısızlık halinde en fazla tartışmaya yol açacak olan yolu seçti. Sonunda kazanılan başarı ile hemen herkesin onayını kazandı. Bundan böyle benzeri girişimlerde bulunmayı tasarlayanların cesaretlerini kıracağı düşünülen bir örnek sağladı.

Lufthansa olayının böyle biteceği sanılırken yeni gelişmeler olumlu karşılanan sonu kararttı. Gelişmelerin yönünü değiştirdi ve F. Alman hükümetini çok ama çok ağır bir kuşkunun altına düşürdü. Önceki gece gelen haberler, ünlü tedhiş grubu Baader-Meinhof çetesinin hayatta kalan üç liderinin Stuttgart'taki hapishanede intihar ettiklerini, tedhişçilerden birinin de çok ağır yaralı olarak hastaneye kaldırıldığını bildirmektedir.

F. Almanya'dan gelen haberlere göre, Andreas Baader ile Jan Carl Raspe tabanca ile intihar etmiş, Gudrun Ensslin ise kendini hücresinin penceresine asmıştır. Bıçakla damarlarını keser Möller'in ise ağır yaralı olduğu söylenmektedir.

Olayın incelenmesine geçmeden önce Stuttgart hapishanesindeki «intiharların!» Hans Martin, Schleyer'in geleceğini çok büyük bir tehlikeye attığını belirtmek isteriz Bundan böyle Alman Patronlar Sendikası Başkanı canlı görebilmek umudu daha da azalmış bulunmaktadır. Belki de Alman polisi Schleyer'in öldüğüne dair güçlü kanıtlara sahipti ve «intiharlar» da bu yüzden olmuştu.

Stuttgart hapishanesindeki «intihar» olaylarına gelince: En hafif deyimle büyük bir skandalla karşı karşıyadır Alman kamuoyu. Baader-Meinhof çetesinin üyeleri 200 milyon liraya yaptırılmış, son derecede özel araçlarla donatılmış bir hapishanede bulunmaktaydılar. Bunların yargılanması sırasında savunma hakkı ayaklar altına alınmıştı ve tüm bu girişimleri haklı göstermek isteyenler, güvenlik savını ileri sürmekteydiler.

Arkadaşımız Yağmur Atsız Almanya'dan gönderdiği haberde haklı olarak şu üç sorunun düşünceleri kurcalamakta olduğunu bildiriyordu:

1 — Bazı kaynakların ordu malı olduğunu ileri sürdükleri tabancalar, tedhiş örgütü üyelerinin dış dünya ile tüm ilişkilerinin kesilmesini

sağlayan yasa ve önlemlere karşın içeri nasıl sokulmuştur?

2 — Dış dünya ile her türlü ilişkileri kesilmiş olan tutuklular dışarıda olup bitenleri nasıl haber alıyorlardı?

3 — Hücresinin onbeş metre uzağında duran gardiyanlar nasıl oluyordu da, silâh seslerini duymuyorlar ya da duymadıklarını söylüyorlardı?

Sanırsız bu sorular ve daha başkaları uzun bir süre sorulacak, dünya kamuoyu bunlarla meşgul olacak ve Almanya uçak kaçırma olayını sonuçlandırmada sağladığı başarıyı bir daha gölgede bırakacak yeni bir ayıbın kuşkusuna altında yaşayacaktır.

Her türlü tutuklunun can güvenliğini sağlamak tüm devletlerin yükümlülüğüdür. Bu yükümlülüğü yerine getirmek yerine, olmayan ölüm cezasını dolaylı yoldan uygulamışçasına, kişilerin garip ölümlerine yol açmak her hükümeti zede-

ler ve hatta hükümetleri aşarak devletin temeline yönelmiş bir tehlike oluşturmaz.

Belki bugün Almanya'da yaratılan ortamda pek çok kişi bu soruları sormayacak, hatta sorulara da karşı çıkacaktır. Ama bu olayların tüm yurttaşların özgürlüğüne, haklarına güvenlerine yönelebilecek bir uygulamanın ilk adımı olduğunu da çok kişi, belki de çok geç olduğu zaman onaylayacaklardır.

F. Almanya'da demokrasiyle, insan haklarıyla bağdaşmayan çok garip olaylar oluyor çok garip bir hava doğuyor. Hiç bir şekilde onaylanmasına olanak bulunmayan, herkesin kınadığı garip tedhiş olaylarının ardında yatan nedenlerden biri de, bu garip ortamdır. Bu gerçeği görmek istemeyen, tüm bu tedhiş eylemlerinin neden başka yerde değil de, Almanya'da çıktığını kendilerine sormak istemeyen yetkililerin büyük sorumlulukları nasıl olsa bir gün ortaya atılacaktır.

Ali SIRMEN
20 Ekim

Terör ve cinayet

İkinci Dünya Savaşının korkunç yılları. Hitler, bir karabasan gibi çökmüş insanlığın tepesine. Herkes yarınların ne olacağını düşünüyor. Yeryüzünün dört bir yanında faşizm konuşuluyor. Afrikalı bir zenci:

— Bize ne Hitler'den demiş, beyazlar kaygı-lansınlar.

İlk bakışta doğru görünüyor bu söz. Alman faşizminin lideri, «Cermen, üstün ırktır, dünya egemeni olacaktır» diyordu. Egemenlik hakkı, Cermen'in sözde üstünlük niteliğinden doğmakta, yaratılıştan oluşmaktaydı. Hitler, öncelikle Avrupa'yı sömürgeleştirmek eylemini uyguluyor; beyazın yüzyıllar boyu zenciye reva gördüğü felsefeyi, beyazlar dünyasında geçerli kılıyordu. O dönemde dünya zenciler için tümüyle cehennemdi. Irkçılık ve sömürgecilik Afrika'nın her yanında süregelirken bir zencinin Hitler yüzünden doğan kaygıları beyazlarla paylaşması anlamsız değil miydi?

Değildi.

Faşizmin yenilgisi İkinci Dünya Savaşından sonra siyasal sömürgeciliğin tasfiyesine yol açtı. Afrika ülkeleri birer birer, Birleşmiş Milletler üyesi oldular.

Yeryüzünün neresinde bir şey olsa, tüm dünyayı ilgilendirir. Şimdi Almanya'da olan-bitenler kuşkusuz hepimizi ilgilendirmektedir. Bu konuda

Türkiye'nin özel bir durumu var. Almanya ile iç-içeyiz. Yarım milyon işçimiz bu ülkede yaşamaktadır. Dış alım-satım bakımından Almanya ile ilişkilerimiz birinci sıradadır. Kapitalist dünyada «Türkiye - Almanya - Amerika» mihveri «askeri - siyasal - ekonomik» bir zincirlemeyi vurgular.

Yirminci yüzyıl kapitalizminin yan ürünleri vardır. Bunlardan biri Mafia'dır. Mafia, Türkiye'de de oluştu ve artık uluslararası bir örgüt sayılıyor. Terörizm de kapitalizmin yan ürünüdür. Sosyalist ülkelerde Mafia, terörizm, anarşi, enflasyon, devalüasyon gibi şeyler yoktur. Bu bakımdan terörizmi ve anarşiyi kınarken, bunları üretten temel etkeni gözden kaçırmamak gerekir. Terörün ve anarşinin ilericilikle, devrimcilikle, sosyalizmle, komünizmle bir ilgisi yoktur. Devrimle anarşinin hesaplaşması çoktan yapılmıştır. Ama devrimcilikle anarşizm arasındaki hesaplaşmanın bitmesi, anarşinin sonunu getirmez.

Çünkü anarşi ve terörizm; devrimcilikten değil, kapitalist düzenden üremektedir.

Ancak kapitalizm, anarşiyi ve terörü bahane sayarak faşizmi meşrulaştırmaya çabalamaktadır. Faşizm, kapitalizmin zor dönemlerinde sarıldığı cankurtaran simididir. Şimdi Almanya'daki ve Türkiye'deki ortak tehlike budur. Dünya kapitalizmi yaşadığı bunalımı atlatamazdı. Almanya'dan Japonya'ya, İtalya'dan Türkiye'ye dek uzanan terör eylemleri, faşizme çanak tuttukları için tehlikeli oluşumlara yol açıyorlar. Bu yüzden

hem neo-faşistler güçleniyor, hem burjuva devletlerinin faşizme kayma olasılıkları artıyor.

Almanya'da olan-bitenler bu bakımdan ilginçtir.

Terörcüler suç işliyorlar, faşizmin ekmeğine yağ sürüyorlar. Bonn Hükümetinin tutumu da terörcülerden aşağı kalmıyor. Hapishanede bir-biri ardından intihar ettikleri söylenen terörcüler-

Schleyer olayı

Hans Martin Schleyer, F. Almanya'nın en önde gelen, en etkili kişilerinden biri, 1973 yılında F. Almanya İşverenler Sendikası Başkanlığı'na getirilmiş, bu görevden aldığı yıllık gelir 800.000 mark.. 1915 doğumlu iri yarı bir adam olan Schleyer, Hristiyan Demokrat Parti'yi desteklemesine karşın sık sık Helmut Schmidt'in danışmadan edemeyeceği kadar önemli ve etkili bir kişi. Nitekim Alman Patronlar Sendikası Başkanı, Schmidt'in son Amerika gezisine de katılmış. Onu yalnızca Başbakanın yanında değil, 1975 yılında Bay Schleyer'i F. Almanya'nın en güçlü sendikası DGB'nin Hamburg'ta topladığı onuncu kongresinin onur konukları tribününde görüyoruz. Ne var ki bu çağrı ve bu katılma tüm sendikacılar da büyük bir hoşnutsuzluk uyandırmayacak, delegelerden biri onur konukları arasında «1933 ile 1945 yılları arasında sendikal hareketi ezmek için elinden geleni yapmış olan bir eski SS subayının bulunmasını» büyük üzüntüyle karşıladığını söyleyecektir. Gerçekten Bay Schleyer, daha 16 yaşında Hitler Gençlik Örgütüne katılmış, daha sonraları da SS subayı olmuştur.

Bay Schleyer'in son günlerde dünya basınının en fazla ilgilendiği kişilerden biri oluşu, ne Nazi geçmişinden ne de önemli ve etkili bir yerde bulunmasından geliyor. Hans Martin Schleyer yaşamının en büyük ilgisini —dilenmez ama belki de bu gördüğü son ilgi olacaktır— öznesi değil nesnesi olduğu bir olaydan dolayı topladı. 5 Eylül günü F. Almanya'nın Kızıl Ordu Fraksiyonu'na bağlı olduğu sanılan kişilerce kaçırıldı. Beş kent gerillasının silâhlı saldırısıyla Bay Schleyer kaçırılırken, lüks Mercedes'in şoförü ile Alman Patronlar Sendikası'nın muhafızlarından üç kişi öldü.

O günden bu yana, Bay Schleyer'den haber alınmış değildir. Gerillalar ile Alman Hükümeti arasında pazarlık sürmektedir. Schmidt Hükümeti tam bir çıkmaza saplanmış görünmektedir. Gerillaların isteklerini kabul ettiği takdirde muhalefet tarafından yumuşaklıkla suçlanacak, teröristlere karşı sert davranarak devletin itibarını koru-

rın ölümündeki kuşkular dağıtılmadan Schmidt yönetimi aklanamayacaktır.

Hapishanede devletin sorumu altında bulunanları kin güdüsüyle öldürmek, uçak kaçırmaktan daha mı iyi yoksa daha mı beter? Bu soruya yanıt bulmak gerekir.

Cinayet, devlet yetkisini kullanarak işlenirse, cezayı ağırlaştırıcı nedenler sözkonusudur.

İlhan SELÇUK
21 Ekim

yup, Schleyer'i gözden çıkardığı zaman ise, F. Almanya'daki son demokrasi ve liberalizm kalıntılarını da silip süpürecek, katı baskı önlemleri getirmek zorunda kalacaktır.

Durum yalnızca Schmidt'i değil, Alman toplumunu da tehdit etmektedir. Schleyer olayı, 1977 yılının başından bu yana terörist grupların çıkardığı beşinci olaydır. 26 şubat 1977'de Münih'te National Zeitung adlı aşırı sağcı gazetenin merkezine bomba konmuş, aynı yılın nisan ayının 7'sinde Karlsruhe'de başsavcı Siegfried Bueck ve şoförü öldürülmüş, 30 temmuzda Dresdner Bank'ın Genel Müdürü Jurgen Ponto Bad, Hamburg'ta vurulup öldürülmüş, 25 ağustosta ise Federal Savcı Kurt Rebmann'a karşı girişilen suikast polis tarafından önlenmiştir.

Şimdi Almanlar teröristlerle karşı yeni önlemler alınmasını yasaların düşün özgürlüğünü, temel hak ve özgürlükleri ayaklar altına alma pahasına da olsa yeniden sertleştirilmesini istiyorlar. Gerçi Heinrich Böll gibi Nobel ödülü kazanmış ünlü bir yazar, bu teröristlerin davranışlarının kökenindeki nedenlerin araştırılmasının çok daha yerinde olacağını, sözü geçen çetelerin Almanya'daki baskı rejiminin bir ürünü olduğunu söylüyorlar, hatta Jean Genet 2 Eylül tarihli Le Monde gazetesinde yazdığı yazıda Baader ve arkadaşlarının bizlere «Yalnızca şiddetin bu adamların baskı ve kabalıklarına son verebileceğini göstermiş olduğunu» ileri sürüyor. Ama F. Alman kamuoyu bu uyarmalara kulak asabilecek durumda değil.

Alman teröristlerinin eylemlerinin kökenindeki nedenlere daha dikkatle eğilmenin gereğine inanmakla birlikte, bu girişimlerin onaylanamayacağını, kınanması gerektiğini, bunlara karşı savaşın verilmesinin zorunluluğunu belirtmek isteriz. Olaylar sanırız bu gözlemi doğrulamaktadır. Teröristlerin girişimleri Almanya'da ne baskıya ne de faşizmin yeniden hortlamasına engel olabilmiş, tam tersine baskının ve sağdan gelen şiddetin artmasına yol açmıştır.

Ancak bu çaresizliğin bunalmışlığını kan

ve gözyaşı ile gerçek ilericilerin de acılar çekmesine yol açacak eylemlerle kapatmaya çalışan bu umutsuzları kınarken, bir gerçeği de gözden uzak tutmamak gerekir. F. Almanya'da bugün yalnızca sözü geçen teröristlerin eylemleri sarsmıyor düzeni, Axel Springer'in, her türlü ileri harekete karşı kışkırtıcı gazetelerinden, açık seçik Nazi propagandası yapan faşist örgütlere, Kappler'i kışkırtan ve kapısında nöbet tutan kuruluşlara kadar varan bir sağ eylemciler ve kışkırtıcılar grubu var. Yasalarda temel hak ve özgürlükleri kısıtla-

maya eğilimli değişiklik önerileri var. Kendileri gibi düşünmeyenleri işsizliğe mahkûm etmeyi başarmış olan baskı grupları var Almanya'da.

Kısacası bugünkü görünümüyle Almanya rüzgâr ekenin fırtına biçtiğini kanıtlayan bir ülke durumunda. Ne gariptir ki bu rüzgâr ekiciler arasında hatta bunların ön sıralarında Bay Hans Martin Schleyer de bulunmaktaydı.

Ali SİRMEN
15 Eylül

Peyrefitte, Cumhuriyet'e demeç verdi

«Fransa bugün başdönemleri geçiriyorsa, merkezinin topağ gibi olmasındandır» diyor Alain Peyrefitte, yeni çıkan «Le Mal Français» (Fransız bunalımı) adlı kitabında.

Fransız politika ve kültür yaşamının önde gelen «Baronlarından» sayılan siyaset adamı-yazarla bu hafta konuşmak fırsatını bulduk. Türkiye'de de yayınlanan «Çin Uyanınca» kitabı ile de satış rekorları kıran, General de Gaulle'un eski bakanlarından olan Peyrefitte 52 yaşında. Bu yıl Fransız Akademisi'ne, Akademinin en genç üyesi olarak girmeyi de başardı.

1962'den bu yana yedi kez, bakanlık yapan Alain Peyrefitte, son bir kaç yıldır kendisini sanki «yedeğe almış», kitapları ile uğraşırken siyasal geleceği hakkında bize şunları söylüyor:

«Politaka hayatına yeniden dönebilirim. Şu anda böyle bir isteğim yok. Ancak hükümet işlerinde yeniden sorumluluk almaya da hazırım.»

Geçen ağustos ayında kendisine bir bakanlık önerildiğini hatırlatan Peyrefitte (yazar Roger Peyrefitte'in kuzenidir) bu öneriyi geri çevirmesinin nedenlerini de şöyle özetliyor:

«O sıralarda «Fransız Bunalımı» kitabımı bitirmek üzere bulunuyordum. Bir ülkenin hem siyasal, hem de idari sistemini eleştirirken, bu sistemin başına geçmenin düştü bir davranış olamayacağını düşünerek reddettim.»

Peyrefitte bu yeni kitabında, Fransa'yı ve özellikle Fransızları enine boyuna, derinliğine bir antropoloji profesörü gözü ile inceliyor. Yazar Fransa'nın bugün geçirmekte olduğu bunalımı incelerken, bunun nedenlerini anlatmak için kilisenin oynadığı rol üzerinde duruyor. «Fransızlar katolik olacakları yerde, reforme edilmiş, bir kilise olan protestan (kalvinist) olsalardı, bugünkü sıkıntıları çekmez, bu denli geri kalmazdı» diyor.

Quebec Başbakanı kendisine bir gün şöyle demiş:

«Ah ne yazık... Şayet Richelleu ile 14. Louis protestanların Yeni Dünya'ya yerleşmesine göz-

yumsaydı, aya giden ilk insanlar İngilizce yerine Fransızca konuşabileceklerdi..»

«DESCARTES BİLE»

«Descartes bile, diyor Peyrefitte, metod hakkındaki nutkunu (Discours sur la methode) yazıp yayınlatabilmek için Hollanda'ya gitmeye mecbur kalmıştı. Fransa'da yapamamıştı bu işi.»

Latin Avrupa'daki katolik ülkelerinin (Fransa, İtalya, İspanya, Portekiz), Kuzey Avrupa ülkelerine oranla geri kalmalarının nedenlerini katolik kilisesinin sırtına yükleyen Peyrefitte, protestan kültüründeki pragmatik üstünlüğün katolik kültürünü aştığını belirtiyor. Latin Avrupa katoliklerini ve insanlarını daha mistik olarak niteleyen yazar, Batı'daki bu iki ekol arasında daima görüş ve yaklaşım ayrılıkları bulunduğunu da hatırlatıyor.

«Latin kafası, diyor kitabında, kabahatli dalma olayların içinde arar. Katolikler, ekonomik kalkınma alanında, kurdukları tabular nedeniyle geri kalmışlar, ileri hamleleri frenlemişlerdir. Çünkü kazancı günah sayıyorlardı. Oysa Hollanda, İsviçre, İngiltere, Almanya ve İskandinav ülkeleri gibi protestan ülkeler, reformun sonuçlarında yararlanmasını bilmişlerdir. Katoliklere gelince, her yenilik önünde bocalamışlar, paniğe kapılmışlardır.»

Peyrefitte, «Avrupa'daki geri kalmış, kendi deyimiyle (geç kalmış) ülkelerin avantajları da var kuşkusuz» diyor bize. Bu ülkelerin güçlerini depolamış olduklarını, enerjilerini tüketmemiş olduklarını, ayrıca diğer ülkelerin deneylerinden öncülüklerinden de yararlanabileceklerini söylüyor. İleri ülkelerin kendileri için «geleceğin ay-nası» olduğunu ekleyerek ABD örneği üzerinde duruyor:

«Örneğin ABD muazzam bir laboratuvardır. Amerika poli-santrik (çok merkezli) bir ülkedir. yani karar merkezleri sayısızdır. Mono-santrik ülkeler ise totaliter ülkelerdir. Poli-santrik ülkeler

arasında ABD'den başka İsviçre gibi federal veya konfederal ülkeleri de sayabiliriz. Ancak ABD bir model olduğundan bize deneylerini de, hatalarını da gösterebilmekte, gözlerimizin önüne serilebilmektedir.»

Kendisine, geri kalmış ülkelerin enerji depolamasından söz ederken değindiği üstünlüklerin, potansiyelin, bir yandan bu ülkelerden be-yin gücü ve ham maddelerinin zengin ülkelerce israfı nedeniyle yitirilip yitirilmediğini de soruyoruz:

«Doğrudur. Örneğin, İngiltere'deki bunalımın bir nedeni de İngiliz mühendislerinin yüzde otuzunun ABD'ye göç etmesidir. Bir ülkenin, hele kalkınma yolundaki ülkenin, kendi olanakları ile yetiştirdiği gençleri kaçırmaması bir adaletsizliktir. İlgili ülkeler arasında ve hatta kuzey-güney diyalogunda da bu konu, enerji israfı konusu ile öncelikle ele alınmalıdır.»

Fransız ihtilâlini yapan, Pascal ve Voltaire gibi düşünürler yetiştiren bir ülkenin niçin «iktidarsızlık» (verimsizlik) sıkıntıları çektiğini araştırdığı son kitabından önce de yine satış rekorları kıran «Çin Uyanınca» yapıtının Türkiye'de de büyük ilgi gördüğünü öğrenerek sevinen Peyrefitte'e, Mao'yu yakından tanıyan bir yazar olarak Çin'deki son gelişmeleri ve geleceği özetlemesini rica ediyoruz:

«Şu anda yapılabilecek şematik bir özet şöyle olabilir: 1949 yılında Çin Komünist Partisi'n-

deki iki hizip arasında gergin ve şiddetli bir çatışma vardı. Bir grup ılımlılardan, karşı grup da devrimci-aşırı solculardan oluşuyordu. İlimhırları Çu En Lay, solu da Mao temsil ediyordu. Mao yürekten daima solda, daima devrimci kalmıştır. Ancak Mao ile Çu En Lay tarihte en uzun süre anlaşabilmiş, uyuşabilmiş belki de tek politikacı çifti olmuşlardır. Bu işbirliği elli yıl sürdü. Bu süre içinde Çu En Lay 27 yıl Mao'nun Başbakanlığını yaptı. Bu da tarihte görülmemiştir. Böylece ikisi aralarında anlaşıkça hizipler de anlaşıyordu. Çu En Lay ölünce, sol hizip zorlamaya başladı. İlimhırları silip süpürmek istedi. Oysa Çu En Lay, yerine Teng Hsiao Ping'in geçmesini vasiyetinde yazmıştı. Ping tasfiye edildi. Eylül 1976'da ise Mao da ölünce, Mao ile varlığını sürdürebilen solcu hizip gerçek gücüne dönmüştür ki, onun da fazla bir ağırlığı yoktur. Çinliler aşırı devrimden bıkmıştır. Makul ve ihtiyatlı bir millettir Çinliler. Şimdi bu iki hizip, iki eğilim arasında bir uzlaşmaya gidilmesi de beklenebilir ve bana kalırsa ılımlılar üstün geleceklerdir. Bugün Çin'de herkes Mao'cu kesilmiştir. Hangi eğilimde olursa olsun, herkes Mao'yu referans veriyor. «Bunu Mao söyledi» deyip işin içinden çıkan bu insanların, kendi başlarına düşünme zahmetinden kurtulma yolunu seçtikleri görülüyor. Çinliler dindar değildir. Mao onlar için gerçek bir din kurmuştur. Çinli bir ozan bana bir gün Pekin'de şöyle demişti: «Çinliler 2500 yıl Konfüçyüs felsefesi ile yaşadılar. Şimdi de 2500 yıl daha ne diye Mao felsefesi ile yaşamasınlar?»

Kosta DAPONTE

18 Mart

Demirel ve kalkınma

Halkın asayişsizlik ve pahalılıktan yaka silk-tiği şu günlerde Sayın Başbakan Demirel televizyon ekranında görünerek 2000 yılında ne kadar mutlu olacağımızı «beşuş» bir çehre ile anlattı, kitlelerin gönüllerine mutluluk serpti. Yakasın-da her zamanki gibi mezun olduğu okulun rozeti vardı, o okul ki kendi mezununun Başbakan ol-duğu bir dönemde öğrencileri ders sıralarında yayılım ateşi ile taramıyor, öğretim üyeleri copla-nıyor ve bütün bunlar artık günlük olay sayılabi-liyor. Herhalde mütareke İstanbul'unun sokakla-rında daha fazla can güvenliği vardı. Fakat Baş-bakanın gündemli asayiş olmadığı için bu konu-daki icraatını bir kenara bırakıp asıl iktisadi kal-kınma konusunda verdiği umutlar üzerinde du-ralım.

Sayın Demirel'e göre Türkiye bugün adam başına düşen gelir bakımından 149 ülke arasında 52. sıradadır. Ancak, kendi sağladığı kalkınma hızı sayesinde 1982'de bugünkü Polonya ve İs-panya düzeyine, 1992'de bugünkü İtalya ve 2000 yılında da bugünkü Almanya düzeyine, ulaşacak-tır. Dahası var; bugün kaba ulusal üretim (gay-ri safi milli hasıla) bakımından dünyada 25. sı-rada olan Türkiye on yıl sonra 15. on beş yıl son-ra da 10. sıraya yükselecektir. Böylece, 2000 yı-lında 82 milyon nüfus ve 400 milyar dolar ulusal gelir ile Türkiye dünyanın onuncu büyük devleti olacaktır. Dilin kemiği yok; ancak şu rakamları daha iyi anlaşılır boyutlara çevirerek gerçekçili-ğini bir sinayalım.

Bugün Türkiye'nin geliri 40 milyar dolar ol-duğuna göre 24 yılda bu on misli artarak 400 mil-yar dolara ulaşacak. Bu sabit fiyatlarla yılda % 11 oranında bir ortalama ulusal gelir artışı de-mektir. Oysa Sayın Demirel'in başbakan olduğu

1965 - 1970 döneminde ulusal kaba üretimin ar-tış hızı yılda ortalama % 6.2 olmuştur. Herhalde bu tahminleri yaparken Sayın Demirel geçmişte milli gelirin cari fiyatlarla artış hızı ortalaması-na dayanmış olacak. Demirel nüfusun bugün 42 milyondan 2000 yılında 82 milyona ulaşacağını söylüyor. Bu, nüfusun yılda % 3 oranında art-ması demektir. Oysa 1970 sayımlarına göre nü-fus artış hızı % 2.6'ya düşmüştü. Doğurganlıkta süregiden düşüşlerle (ve bu ölüm oranlarındaki düşüşlerden daha hızlı olduğundan) ileride nü-fus artış hızı hiç bir tedbir alınmasa bile daha da azalacaktır. Demirel'in 80 milyon demeyip 82 diyerek o iki milyonluk kesinliği de katması in-sanları tıpkı demir, çimento ve kilovatsaat enerji gibi düşündüğünü göstermesi bakımından dikka-ti çekicidir.

Sayın Demirel adam başına gelirin de 2000 yılında 5000 dolar olacağını söylüyor. Bugün adam başına gelir 800 dolar kadar olduğuna gö-re, 24 yılda 6.2 katına çıkacak demektir. Bu da adam başına gelirin yılda ortalama % 8 hızla artması demektir. Nüfus artışı da dikkate alı-nırsa, bu hedeflere ulaşmak için kaba üretimin yılda ortalama % 11 oranında artması gerekir. Demek oluyor ki, nüfus ve adam başına gelir için verilen büyüme hedeflerindeki içerik artış hızı ve toplam üretim hedefinden çıkan artış hızı aynıdır. Bu artış hızı Sayın Demirel'in iktidar döneminde gerçekleşen artış hızının neredeyse iki katıdır.

Sayın Başbakan elektrik üretiminin 18 mil-yardan 50, sonra 80, daha sonra 100 milyar kilo-vatsaata çıkarılacağından bahsediyor. Bunlar şüphesiz gerçekleşebilir; ancak Demirel'in icraa-tı ile değil. Şu anda Türkiye'de elektrik yetersiz-liği bütün kentlerde günde birkaç kere kesilme-

lere sebep olmaktadır. Komşu ülkelerden elektrik ithali yoluna gidilmiştir. Türkiye'nin enerji talebi ile üretim arasındaki fark Sayın Demirel'in Başbakanlığı zamanında hızla artmıştır. Enerji açığımız artarken bunun yerli üretimle (hidrolik santrallerle) karşılanması ihmal edilmiş, linyitlerin işlenmesi süruncemede bırakılmış, işin kolayı yani petrol ithal edip enerji üretimi yolu tercih edilmiştir. «Barajlar Kralı» ünvanına rağmen Sayın Demirel enerji üretiminde hidrolik potansiyeli değerlendirememiş, enerji de dışa bağımlılığımızı arttırmıştır.

İlkel enerji kaynakları bize benziyen bazı komşu ülkeler, enerji üretimini arttırmada Türkiye'den çok daha başarılı olmuşlardır.

Bulgaristan	Üretim x	13.8	14.7
	Tüketim x	19.6	35.4
	Adam başına tüketim xx	2410	4130
Yunanistan	Üretim	1.35	4.1
	Tüketim	4.93	14.3
	Adam başına tüketim	579	1600
Yugoslavya	Üretim	15.9	23.9
	Tüketim	21.9	33.4
	Adam başına tüketim	1138	1610
...Türkiye	Üretim	6.8	11.2
	Tüketim	10.3	21.0
	Adam başına tüketim	333	564

x Milyon metrik ton
xx Metrik ton

Tabloda da görüldüğü gibi, adam başına enerji tüketimimiz komşu ülkelerdekisinin üçte biri (Bulgaristanın sekizde biri) kadar olduğu halde enerji için ödediğimiz ithalat bedeli onlarınkine eşittir. (Tüketimi çok fazla olan Bulgaristan hariç), Demek oluyor ki, Türkiye'yi söz konusu dönemde bir «barajlar kralı» yönetecek yerde bir başka devlet adamı yönetseydi daha iyisini pekâlâ yapabilirdi.

Sayın Demirel petrol fiyatlarındaki artışı dış ticaretteki tıkanmanın sorumlusu olarak gösteriyor. Gerçekten petrol faturası ihracat gelirlerimizin bu yıl % 70'ini yutacaktır. Dış ticaret tıkanmasında sadece petrol fiyatlarındaki artış değil, ihracatımızın durması da önemli bir rol oynamaktadır. Ne var ki, Sayın Demirel ihraca-

tımızın niçin artmadığına sadece şaşmakla yetiniyor. Petrol faturası konusunda petrol zengini ülkelerdeki kadar ucuz petrol satışına devam ederek ekonominin yakın bir gelecekte gireceği çıkmaz ve yokluklar pahasına «seçim kurtarma» dışında bir kaygı gütmüyor.

Sayın Demirel her nutkunda «İşsizlik, çaresizlik ve fukaralıkla» mücadele ettiğinden bahsediyor; ancak kendi imzasını taşıyan yıllık programlarda işsizliğin artacağı belirtiliyor. Güttüğü vergi politikası ve koyduğu bütün teşvikler emek kullanımını yerine makina kullanımını özendiriyor. Ulusal gelir dağılımı gittikçe bozuluyor.

Genellikle Sayın Demirel'in ekonomik gelişmeye bakışında insan boyutu eksiktir. Kilovatsaatlar, trilyonlar, km'ler, metreküpler geçit yapıyor; ancak bütün iktisadi faaliyetin amacı olan insan yok. Sayın Demirel adam başına gelirin insanların mutluluğunu amaçladığını bilmez ya da umursamaz görünüyor. Böyle olmasaydı, aynı miktarda ulusal gelir ile insanlara daha fazla mutluluk sağlanmasına olanak veren koşullardan söz ederdi. Özgürlük, can güvenliği, yarından korku duymamak, başkalarının inançlarına saygı insanlara sevgi gösterme, bütün bunlar Sayın Demirel'in mutluluk amaç fonksiyonunda yer almayan değişkenler. O sadece demir, çimento, kilovatsaat, metreküp milyonlarla nüfus ve trilyonlarla bütçe ya da yatırım saymayı biliyor. Trilyonlara ağızımızı ahşıralım diyor, ne var ki biz trilyonlara gitmiyoruz, enflasyon yüzünden trilyonlar bize geliyor.

Şehirlerin dumanlarla, suların ve denizlerin pis kimyasal artıklarıyla bulaşması, kaldırımların otomobillerle işgali, yayaların zifos çamuru yemesi, yorgun işçinin trafik sıkışıklığında iki saatte evine dönemeyişi, çocuklarının akşam okuldan dönüp dönemeyeceği konusunda allelerin duydukları endişe, okulum açılacak diye evinde bekleyen öğrenci, kaçakçılıktan vurulan milyonların bir gece kulübünde adam başına dört beş bin lira ödenen ziyafetlerde yenmesi, imar planlarının rüşvetle değiştirilmesi, gümrüklerin rüşvetle işler hale dönmesi, para ile alınıp satılan ithal tahsisleri, devlet işletmelerinden sağlanan tahsis ve bayilik avantajları, mevduat sahiplerinin enflasyon ile soyulması, kumarhaneler, gelir dağılımının bozulması, sanayide tekelleşme bütün bunlar Sayın Demirel'in algılamadığı ya da algılayamadığı konular.

Kenan BULUTOĞLU
6 Nisan

Doruğuna varan bunalım

Demirel'in izlediği ekonomi politikası artık hiç bir «acaba»ya elvermeyecek açıklıkla Türkiye'yi ağır bir bunalımın eşğine getirmiştir. Değil bundan sonraki iktidarlar, onların çocuklarının bile altından güç kalkabileceği bir yükü karşı karşıyadır Demirel'in getirdiği noktadaki Türkiye.

Toplumsal olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi bilimin derinliklerinde yatan bir olgu değildir artık günümüzde. Toplumsal olayların temelinde ekonominin yattığı, aynı biçimde bilimin derinliklerinde yatan bir olgu değildir yine günümüzde. Basit «bilinenlerdir» bunlar bir diğer deyimle. Sokaklarda işlenen cinayetler, bulunamayan katiller, sürülen öğrenci ve öğretmenler, kıyım uğrayan binlerce memur, iki yıldır dikkatlerin başka yönlerle çekilmesine neden olmuştur. Zaman zaman, alınan bir karar, yapılan bir zam ya da devalüasyon dikkatleri ekonomiye çevirmiş, arkasından bir başka cinayet son derece önemli ekonomik olayları perde arkasına itebilmiştir. Kamuoyu bu yönde uyarılmış, ne var ki yığınları etkileyen fiyat artışları dışında somut bir olgu, onların tepkisine pek konu olmamıştır. Nereye değin? Ta ki, toplum sanki iğne batarcasına bunalımı yakınında hissedene dek. İşte, Türkiye ekonomisi bugün o noktadadır. Sokaklarındaki cinayetlerle ekonomideki kararlar arasında, sokaklarında sağlanamayan güvenlikle ekonomisinde sağlanamayan denge arasında hiç fark yoktur. Bir bütündür iktidar ve onun getirdikleri. Gelir bölüşümünün günden güne bozulduğu, fiyatların, kiralardan hiçbir kural tanımadan yükseldiği, bugünkü bir liranın yarın seksen, yetmiş kuruşa düştüğü bir ortamda cinayetler belki de olağandır. Ama artık o cinayetler de yardım etmez olmuştur ekonomik gerçekleri saklamaya.

Bugün iç ve dış ekonomik koşullarda varılan bu nokta gerçekte tek bir nedene dayanmaktadır: Seçim ekonomisi! Ne zaman iktidarda kalacağı, ne zaman düşeceği belli olmayan, ortaklarının birbirlerine güvenlerinin zerre kadar bulunmadığı bir hükümet hesaplarını tek bir politikaya dayandırmıştır. Öyle bir politika izlenmelidir ki, apansız yakalayabilecek bir seçim, onları hiç olmazsa görünürde güçsüz bırakmasın. Ya da onların dayanacakları yerler bulunsun. İşte, seçim ekonomisinin çıkmazı bu noktada yatmaktadır. Kısa dönemli önlemlerle kendisine dayanak olan çevrelerin gereklerini karşılamaya yönelik olarak izlenen politika, seçim ekonomisini içte ve dışta iflâsa sürüklemiştir. Arka arkaya verilen ödünleri diğerleri izlemiştir. Gerçekte izlenen politikanın kendi içinde bir çelişkisi yatmaktadır. İktidarın ana çelişkisi dayandığı sınıflardan kaynaklanmaktadır. Bir yanda sanayiciler, öte yanda toprak sahipleri ve palazlanmaya yüz tutan Anadolu Burjuvazisi. Biri için alınan karar, diğeri-

nin çıkarıyla çelişiyor. Her ikisini de küstürmek yöntemi eldeki kaynakların har vurup harman savurulmasına yol açmıştır. Örneğin, sanayiye kredi verilmiş, arkasından tüccar ve toprak sahibine de kredi olanağı tanınmıştır. Bunların yerinde kullanılmaması bir yana, verilen krediler halkın sırtına fiyat artışları biçiminde yansımıştır. İşte, en basit biçimiyle Cephe İktidarı ile halk arasındaki çelişki de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, halk hiç bir zaman kullanmadığı ürünler için dolaylı yoldan en yüksek fiyatları ödemek zorunda bırakılmıştır. Örneğin benzinle ilişkisi olmayan binlerce, milyonlarca yurttaş «petrole zam yapmayacağız» yönündeki seçim propagandası ve ekonomisiyle aslında çok daha yüksek fiyat ödemek zorunda kalmıştır. Hükümet açıkça benzin ve fuel-oil kullanımları korumuştur. Bunu halka «petrole zam yok» diye sunmuştur. Kendine güvensizliğin ve iktidarsızlığın tipik göstergesidir tek başına bu olay.

Dış ticaret açığı ve döviz darboğazı yaklaşıp iki yıldır tartışılan konulardandır. Üzerinde önemle durulan konulardan. Ancak, son günlerde konu önem derecesini de aşmış, uluslararası piyasaların en tartışılan olaylarından birine dönüşmüştür. İşte, kıyamet bu noktada kopmuştur. Dış basının ve dünyanın bildiği olayın Türkiye'de kamuoyuna aktarılması, üzerinde asıl durulan konu olmuş, asıl sorun bir kez daha saptırılmak istenmiştir. İki yıldır izlenen her politikada olduğu gibi. Ne var ki, belgeler saptırmayı durdurucu niteliklerini kolayca sergilemişlerdir. Aslında burada üstünde durulması gereken olay, konunun yansıtılması ve açıklanmasının çok ötesinde, sorunun kısa ve uzun dönemde nasıl çözüleceğidir. Düşünülmesi gereken budur. Düşünülmesi gereken bir başka sorun ya da olay daha vardır. O da, uluslararası kuruluşların iki yıldır yüklendikleri suskunluktan tam seçim öncesinde vazgeçmeleridir. OECD'nin, raporunu seçim öncesine rastlatması ne ölçüde «tesadüf» denecekse, IMF'in ya da Dünya Bankasının arka arkaya «öneri»de bulunması aynı ölçüde «tesadüf» dışıdır. Uyarıların artık bu hükümete bir yararı olmayacağını onlar elbette bilmektedirler. O halde? O halde, Türkiye'nin getirildiği noktada en çok nasıl yarar sağlanabilir ve bu zamana nasıl yayılabilir. En basitinden kredi vermenin koşulları nasıl ağırlaştırılabilir. Faizleri daha ne ölçüde arttırılabilir. Bunlardan hangi siyasal çıkarlar umulabilir...

Dışardaki iflâs aslında içerdeki güçlüklerle bir açmazın tümünü ortaya koymaktadır. Dış ekonomik ilişkilerde döviz darboğazı ne ise, içerde özellikle Kamu İktisadi Kuruluşlarının (KİT) durumu aynı ağırlığı taşımaktadır. Çimentodan kumaşa, demirden gübreye değin bir dizi mal üreten KİT'ler, ekonomide döviz darlığına benzer bir

bunalım içindedirler. Bütçe yılı başında 19 milyar dolayında hesaplanan kaynak açığının KİT'lerde üç ayda 35 milyar liraya ulaşması, içindeki bunalımın da yakında «sansasyonel» bir nitelik kazanması, kolayca beklenebilir. 60 milyarlık yatırımla görevlendirilen KİT'lerin bu koşullarda öngörülenin sadece yüzde onunu gerçekleştirmiş olmalarının başka açıklaması yoktu. Hazine olanaklarının sonuna geldiği belirtilirken, bütçe-

deki giderlerin de hesaplandığından yüksek olması içindeki iflâsın birer göstergisidir.

Bu ölçüde hesapsız davranışlardan ortaya bir gerçek çıkmaktadır. Demirel ekonomiyi hazırlanaya göre ayarlamış, bu koşullarda ancak hazırlanaya değin dayanabileceğini düşünmüştür. Hazırda erken seçim demesinin dışı dokunur başka gerekçesi de yok gibidir.

Yalçın DOĞAN
20 Mayıs

Enflasyonda hız

Bilindiği gibi, Türkiye'de enflasyonist baskı başlıca iki yönden gelmektedir. Bunlardan birincisi Hazinesinin Merkez Bankasına büyük ölçüde baş vurma, ikincisi de kamu ekonomik kesiminin gereksinmelerinin, önemli oranlarda, Merkez Bankası kaynaklarından karşılanmasıdır. Önce birinci baskı yolunu inceleyelim.

Hazinesinin 1977 mali yılı içinde Merkez Bankasına ne ölçüde baş vuracağı ve bu işlemin ekonomi üzerinde nasıl bir etki yapacağı konusundaki görüşünü, Maliye Bakanı, bütçenin kabülünden sonra yaptığı basın toplantısında şu sözlerle belirtmiştir: «100 milyarlık bir bütçe içinde şayet 15 milyar Merkez Bankası kaynağı ile finanse edilirse, bu bütçede ehemmiyetli bir açık demektir. Yani para basarak kamu masraflarını karşılıyorsunuz demektir. Ama, 225 milyarlık bir bütçede şayet 5 - 6 milyarlık bir Merkez Bankası kaynağı olacaksa önemi demin bahsettiğim mîsal kadar ağırlıklı olmayacaktır.»

Kanımıza göre, Merkez Bankası kaynaklarına baş vurma olayını yalnız Hazine yönünden değerlendirmek doğru bir tutum değildir. O mali yıl içinde bankacılık sistemi ve kamu ekonomik kesimi için, Merkez Bankası kaynaklarına ne ölçüde baş vurulacağı araştırılmadan bu konuda bir sonuca varmak bizi yanlış yollara götürür. Bu nedenle Maliye Bakanının vardığı yargı gerçek bir değer taşımamaktadır.

Bu konuşmada dikkati çeken ikinci bir yön de, 1977 bütçesi rakamları belli olduğuna göre, bu bütçenin finansmanı için Merkez Bankasına ne ölçüde başvurulabileceği kesin olarak ortaya çıktığı halde Maliye Bakanının bunu bir yana bırakarak varsayımlara dayanan rakamlarla konuşmasıdır.

1977 Bütçe Kanununa göre 222 milyar 949 milyon liralık ödenek kabul edilmiştir. 1211 sayılı Merkez Bankası kanununun 50. maddesine göre, Hazineye kısa vadeli avans, bütçe ödenekleri toplamının yüzde 15'ini geçmemek üzere Ma-

liye Bakanlığı ve Banka arasında kararlaştırılan oranda verilmektedir. Bu durumda Hazine, Merkez Bankasından alacağı avansı 33 milyar liraya kadar yükseltebilecektir. Bütçenin kabülünden önce hafta sonunda Hazineye verilmiş olan avans miktarı 22 milyar 92 milyon lira olduğuna göre, Hazinesinin 1977 mali yılında Merkez Bankasından alabileceği ek avans miktarı 11 milyar 350 milyon lirayı bulmaktadır.

Bütçe kanunu ile kabul edilen ödenekler toplamı yıl içinde verilen ek ödeneklerle arttığı takdirde bu ödeneklerin yüzde 15'inin de Hazinece Merkez Bankasından avans olarak alınması olanağı vardır. Bu durumda, Maliye Bakanının, Merkez Bankasına baş vurmasının, 1977 yılında 5 - 6 milyar lira içinde kalacakmış gibi konuşması kamuoyunu yanıltmaktan başka bir anlan taşımamaktadır.

Şunu da önemle belirtelim. Hazine, 1977 mali yılı içinde Merkez Bankasındaki kısa vadeli avans hesabını, kanunun kendisine verdiği olanaklardan yararlanarak, hızla kullanmaya başlamıştır. 25 - 2 - 1977 gününde 22 milyar 92 milyon lira olan bu hesap, 4 martta 24 milyar 723 milyon liraya, 11 martta 27 milyar 677 milyon liraya yükselmiştir. 15 gün içinde Merkez Bankasındaki avans hesabını 55,5 milyar lira arttırmış olan Hazinesinin bütün bir yıl içinde 5 - 6 milyar lira ile yetineceğine inanmak olanaksızdır. Bu nedenle, Hazinesinin 1977 mali yılında büyük ölçüde enflasyonist baskı yaratan bir faktör olacağına kuşku bulunmamaktadır.

KAMU EKONOMİK KESİMİ

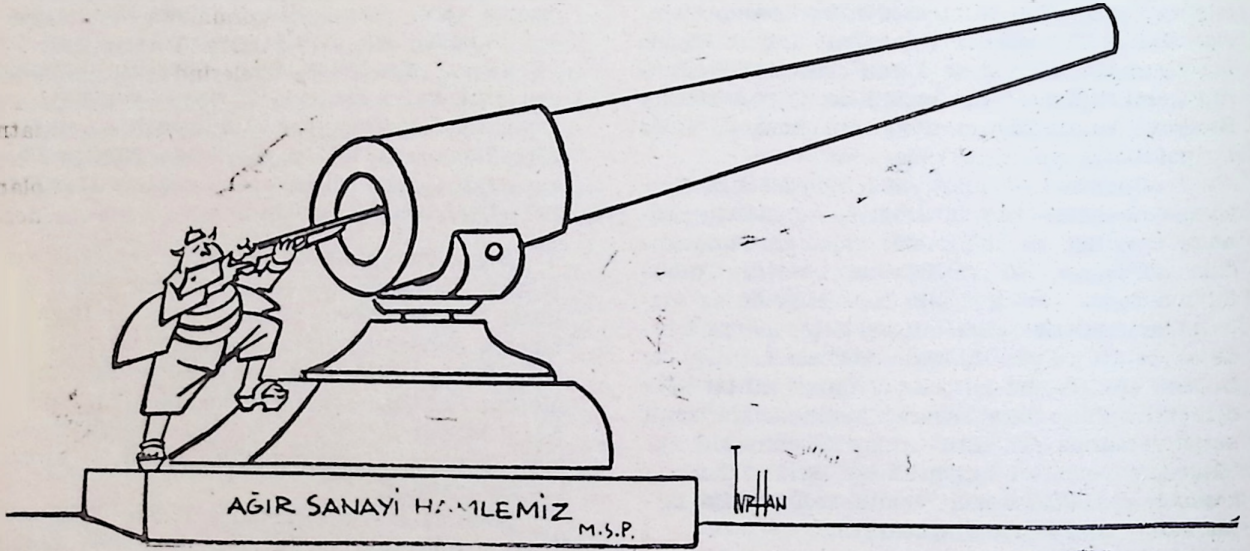
Son yıllarda Merkez Bankası kaynaklarını en geniş ölçüde kullananlar, kuşku yok ki, kamu ekonomik kesimindeki kuruluşlardır. Merkez Bankası Kanununun 51 inci maddesi ile (Bankanın, İktisadi Devlet Teşekkülleri ile iktisadi alanda faaliyet gösteren katma bütçeli idarelerin hammadde ve mahsul alımı ile ilgili mevsimlik ihtiyaçları için düzenleyecekleri en çok 9 ay vadeli bonoları veya hazine kefaletini haiz bono-

ları iskonto edebileceği ve karşılığında avans verebileceği) öngörülmektedir. Bu yetkiye dayanarak Merkez Bankası yıllardan beri katma bütçeli idarelere ve iktisadi devlet teşekküllerine avans vermiştir. Avansların toplamı, 1976 mali yılının son haftasında, 37 milyar 106 milyon lirayı bulmaktadır.

Kamu İktisadi Teşekküllerinin bir yıl içinde Merkez Bankasından bu şekilde ne kadar kaynak sağlayacağı her yıl bütçe kanunları ile saptanmaktadır. 1977 bütçe kanununun 62. maddesinin son fıkrasında da «Bu şekilde çıkarılacak tahvillerin ve hazine kefaletini haiz bonoların toplamı, geçen yıl hariç, on milyar liradır. Gerekliğinde bu miktarı bir misline kadar artırmaya Maliye Bakanı yetkilidir.» denilmek suretiyle, bu yıl içinde Merkez Bankasına avans alınmak üzere gönderilecek hazine kefaletini haiz bonoların bir yıllık artış miktarının sınırı saptanmıştır.

1976 bütçe kanununun 63. maddesinin son fıkrası ek iç istikraz tahvili ve hazine kefaletini haiz bonolar toplamının, geçen yıl hariç, 7 milyar lira olacağını, bu miktarın Maliye Bakanınca bir katına kadar artırılabilceğini kabul etmiştir. Bu duruma göre, hiç ek istikraz tahvili çıkarılmasa bile, bir yıl içinde hazine kefaleti verilecek bonolar toplamının 7 milyarın iki katı olan 14 milyar lirayı geçmemesi gerekir. Daha açık bir deyimle, Merkez Bankasının hazine kefaletini haiz bonolar üzerinde kamu iktisadi teşekküllerine verdiği avansın miktarının o mali yıl içindeki artışının 14 milyar lirayı aşmaması kanun gereğidir.

Oysa, 1976 mali yılı başında, kamu iktisadi teşebbüslerince Merkez Bankasına ibraz edilen hazine kefaletini haiz bonoların toplamı 9 milyar 719 milyon lira iken 25-2-1977 gününde 29 milyar 331 milyon liraya çıkmıştır. Bir yıllık ar-

Maddede sözü edilen tahviller, aynı maddenin a fıkrasında belirtilen, kamu iktisadi teşebbüslerinin gereksinmelerini karşılamak üzere çıkarılacak ek iç istikraz tahvilleridir. Bu tahviller, 1977 bütçesindeki ödeneklerle gelirler arasında bulunan 19,5 milyar liralık farkın karşılanması için çıkarılacak iç istikraz tahvillerinden ayrıdır. Bu bakımdan, 62. maddenin a fıkrasında sözü geçen iç istikraz tahvillerinin, gelir açığının kapatılması için çıkarılacak 19,5 milyar liralık tahvillere ek olarak piyasaya sürülmeleri ve satılmaları gerekmektedir.

Bu, oldukça güç bir işlemdir. Öte yandan, Maliye Bakanlığının hazine kefaleti vererek kamu ekonomik kesiminin gereksinmelerini karşılaması çok kolaydır. Bu yoldan 20 milyar liraya kadar Merkez Bankası kaynağı kullanılması için Maliye Bakanına yetki verilmiştir. Uygulamada, Bakanlık sürekli olarak bu yola gitmekte ve kamu ekonomik kesimi gereksinmelerini böylece Merkez Bankası kaynaklarından karşılamaktadır. Bir örnek verelim:

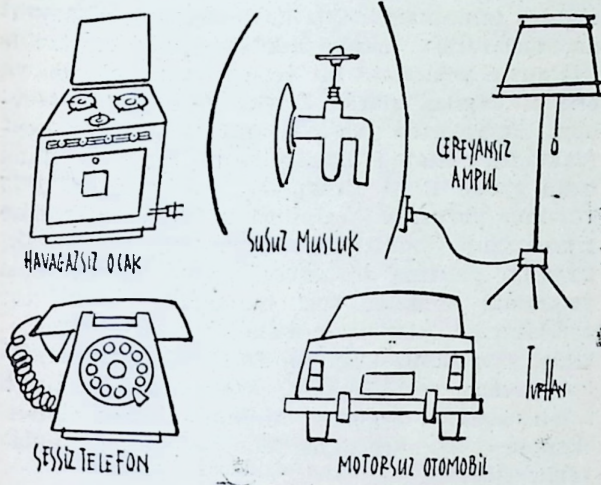
tiş 19 milyar 612 milyon lirayı bulmaktadır ki kanunun saptadığı sınırdan 5 milyar 612 milyon lira fazladır. Görülüyor ki hükümet, 1976 mali yılında, ek iç istikraz tahvilleri çıkararak bunları piyasada satma yerine Merkez Bankası kaynaklarına başvurmayı yeğlemiş ve bu alanda kanunun saptadığı sınırı aşmaktan çekinmemiştir. Böyle davranan bir hükümetin, 1977 yılında da yetkilerini bu yolda kullanarak, bu yıl için saptanmış olan 20 milyar liralık sınırı sonuna kadar kullanmayacağını düşünmek için hiç bir neden yoktur. Bu yetki kullanıldığı takdirde ise, büyük bir enflasyonist baskı doğacaktır.

SONUÇ

Yalnız Hazine ve kamu ekonomik kesimi gereksinmeleri için kanunlarla kullanılmasına izin verilen Merkez Bankası kaynakları, 1977 mali yılında, 31 milyar 350 milyon lirayı bulmuştur. Bu miktar 1977 mali yılı başında tedavülde bulunan banknotların %60'ını aşmaktadır. Bu durumda,

Maliye Bakanının, 1977 bütçesinin enflasyon hızını kısıcı, azaltıcı ve hatta durdurucu bir nitelikte olduğu konusundaki görüşünü paylaşma olanağı yoktur.

Hükümetin elinde, hazine ve kamu ekonomik kesiminin baskısı sonucu, emisyonunda meydana gelecek hızlı artışı frenleyecek hiç bir araç kal-

HAFİF SANAYİ HAMLEMİZ

mamış olması da üzüntü verici bir durumdur. Şimdiye kadar bu alanda döviz rezervlerinin azaltılması yolu ile sağlanmış olan dengenin bundan sonra sürdürülmesi olanağı, rezervlerin

yetersiz bir düzeye düşmesi nedeni ile, kalmamıştır. Bu durumda, 1977 mali yılı, enflasyonun hızla ilerlediği bir yıl olacaktır. Bu şimdiden iyice belli olmuştur.

Maliye Bakanı «Ekonomi hasta demekle hasta olmaz. Kalkınma hızı yüksektir» diyerek her sorunu yanıtladığını sanmakta ve ekonominin sağlam denilmekle sağlam olmayacağını unutmuş gözükmektedir. Kalkınma hızının sağlıklı bir gelişmenin göstergesi olarak alınması büyük bir yanılgıdır. Yalnız bu göstergeye güvenerek, düzenli bir gelişme içinde bulunduğumuz sonucuna varmak ekonominin öğrettiklerine aykırı bir yargıdır.

Türkiye'de izlenen para ve kredi politikası sağlam bir temele dayanmamakta, yurdumuzun sağlıklı kalkınmasından çok enflasyonu körükleyecek yönde gelişmektedir. Hayatı hergün biraz daha pahalılaştırıp bugünüümüzü düne göre daha kötü duruma sokanların, Türkiye'yi gelecekte dünyanın en ileri ülkelerinden biri haline getirecekleri şeklindeki vaadlerine inanabilmek için sağduyudan yoksun olmak gerekir. Bu aldatmaca politikasına son verilmedikçe Türkiye ekonominin sağlıklı bir yapıya kavuşmasına olanak yoktur. Bunu, 5 haziranda seçmen elbette değerlendirecektir.

Ziya KAYLA

16 Mayıs

Döviz mevcudu 6 yıldır en düşük düzeyde

Maliye Bakanlığı'nca bekleyen ithalat istemlerinin «özel» olarak belirlenen bir öncelik sırasına göre karşılanması yolunda alınan karar sonunda, Merkez Bankası'nın döviz mevcutları mart ayı içinde 257,2 milyon dolar azalmıştır. 25 mart günü Merkez Bankası durumuna göre, muhasebe kayıtlarındaki kullanılabilir döviz birikimi 497,7 milyona düşmüştür. Ancak bu kayıtlarda, Uluslararası Ödemeler Bankası'ndan rezervleri yüksek göstererek Türkiye'nin kredi alabilirliğini arttırmak amacıyla alınan 150 milyon dolarlık borç da görülmektedir. Bilindiği gibi, 150 milyon dolarlık bu borç harcanmamak koşuluyla verilmiştir.

Merkez Bankası kayıtlarında MC ortaklığının eseri olan bu ve benzeri muhasebe oyunlarına göz yumulması, kayıtlara gerçekmişcesine inanılması halinde dahi, 147,7 milyon dolarlık altın mevcuduyla birlikte elde 645,4 milyon dolarlık bir rezerv birikimi kalmış görünmektedir. Bu rakam, erken seçime gidilirken Türkiye'nin rezerv birikiminin kasım 1971'den bu yana son

altı yılın en düşük düzeyine inildiğini ortaya koymaya yetmektedir.

Artı değerinden bugünkü iktidarın elinde ekşi yöne dönen net rezervler de, brüt rezervler paralelinde büyük bir hızla gerilemektedir. Merkez Bankasının elindeki rezervler ve döviz alacakları ile döviz ödeme yükümlülüklerinin arasındaki fark olarak tanımlanan net rezervler halen ekşi 3 milyar 561,5 milyon dolar düzeyindedir. Net rezervlerin mart ayı içindeki ekşi yöndeki hareketi 376,2 milyon doları bulmuştur.

Maliye Bakanlığının beklenen ithalat transferlerini özel bir sıraya tâbi tutarak açma kararının MC ortaklığının Adalet Partisi kanadınca erken seçime «evet» denildiği mart ayına rastlaması dikkat çekici olmuştur. Adalet Partisi, erken seçim ile birlikte 1976 yılı içinde Türkiye için kritik nokta olarak kabul edilen 1 milyar doların altına düşürülmüş olan rezerv birikiminin son kalıntılarını da harcamaya karar vermişse benzemektedir. Yapılmasına izin verilen ithalatın ya-

pısı, kısıtlı döviz olanakları üzerinden sürdürülen seçim yatırımını açıkça sergilemektedir.

Halen piyasada darlığı çekilen ne kadar spekülasyon konusu mal var ise, bunların ithalatı olabildiğince teşvik görmektedir. Piyasada bulunmadığı bildirilen demir ve gübre ithalatı yılın ilk üç ayı içinde geçen yılın bütününe eş değerde yapılmıştır. Ancak ithalat piyasaya çıkmamakta ve bütününü stoklamaya gitmektedir. Spekülatif etekleme girişimlerine göz yumulmak bir yana teşvik olanakları da getirilmektedir. Bu tür faaliyetlerde kullanılmak üzere ticaret kesimine ocak ve şubat aylarında 10 milyar liraya yakın nakit kolaylığı sağlanmıştır.

YENİ ÖNLEMLER

Kısıtlı döviz gelirlerini ve rezerv birikimini bütününü spekülatif ithalatın finansmanına ayıran AP'li Maliye Bakanlığı, birbiri ardından Resmi Gazete'de yayınlanan tebliğleri ile yeni önlemler peşinde koşturmaktadır. Bu önlemlerden en önemlisi, döviz bulundurma yetkisine sahip özel bankaların ithalatın gerektirdiği ödemeler için ellerinde bulunan dövizleri Merkez Bankası'ndan bağımsız olarak kullanabilmelerinin sağlanması olmuştur.

Özel bankalara döviz bulundurma yetkisinin ilk verildiği sırada getirilen bu önlem, 13 nisan 1976 gününde, bugünkü MC ortaklığınca, «ithalat üzerinde denetimi yok ediyor ve spekülasyonu körüklüyor» gerekçesiyle yürürlükten kaldırılmıştı. Şimdi ise, «dün dündür bugün ise bugün» anlayışıyla uygulama yeniden başlatılmıştır.

İthalatın finansmanı için Merkez Bankası'ndan döviz karşılığı sağlama zorunlulukları kaldırılarak ithalatı «otomatik» olarak finanse edecek duruma getirilen özel bankaların elinde

önemli bir döviz bulunmamaktadır. Mart 1976'da 284,3 milyon dolarlık dövizde sahip bulunan özel bankaların mevcutları şubat 1977'de 67,9 milyon dolara kadar düşmüştür. Özel bankaların döviz mevcutlarının şu anda 50 - 55 milyon dolar kadar olduğu tahmin edilmektedir.

Maliye Bakanlığı'nın döviz bulundurma yetkisine sahip özel bankalara ithalatı finanse etme olanağı tanınması, döviz darboğazının çözümünde uluslararası bankacılık sistemine bütününü bağlanma yolundaki bir seçimi ve bu alanda en önemli kaynak olarak Döviz Çevrilebilir Mevduat Hesaplarına bel bağlandığını ortaya koymaktadır. Maliye Bakanlığının 2 yıl ve daha uzun vadeli DÇM Hesapları için 1 nisan 1977 gününde yürürlük kazandırdığı faiz farkı ödeme oranlarının yükseltilmesi ile mevduat munzam karşılığı yatırma zorunluluklarının kaldırılması yolundaki kararlar özel bankalar için bu tür borçlanmayı iyice cazip hale getirmiştir. Bu şekilde, yavaşlamış bulunan DÇM girişlerinin hızlandırılması ve DÇM döviz kredilerinin ithalatın finansmanında özgürce kullanılabilecek olması, ekonomiye bir süre daha teneffüs olanağı sağlayabilecektir.

MC ortaklığının son günlerindeki bir başka girişimi ise, yine önemlice bir borç kovalamak olmaktadır. International Reports'un son haftalık bülteninde verilen bilgiye göre, Avrupa Para Piyasası'nda Türkiye'ye 1977 yılı için tanınan 200 milyon dolarlık orta vadeli kredinin acilen alınması için yoğun çabalar harcanmaktadır. Kısa sürede harcanacağı kuşkusuz olan bu kredi de kotarıldıktan sonra, geriye rezervleri, kredi olanakları tükenmiş bir ekonomi kalacaktır.

Uluç GÜRKAN
8 Haziran

Fiyat artışları, yararlananlar

Yayınlanan resmi belgeler Türkiye'de 1976 yılı ekim ayında toptan eşya fiyatları genel endeksinin, 1963 = 100 esasına göre, 415'e yükseldiğini göstermektedir. Geçen yıl aynı ayda bu endeks 345,1 olduğuna göre, bir yıllık artış oranı % 20,3'ü bulmuş demektir. İki ay önce % 18 olan bu oranın % 20'yi aşması fiyatların hızlı bir artış gösterdiğinin açık belirtisidir. Öte yandan, bu önemde bir fiyat artışının, hangi ülkede olursa olsun, üzerinde titizlikle durulacak bir nitelik taşıdığına kuşku yoktur.

Acaba Türkiye'de fiyatlar, yıllardan beri neden sürekli olarak artmaktadır, bundan yararlanan var mıdır? Bu soruların karşılıklarını vermeye çalışalım:

UYGUN BİR ORTAM

Önce şunu açıkça belirtelim: Ne sanayileşmiş ülkelerde, ne kalkınmakta olanlarda, fiyatların sürekli olarak artması gerektiği biçiminde bir kural yoktur. Çeşitli nedenlerle fiyatlar zaman zaman yükselirse, hemen gerekli önlemlere baş vurulur. 1973 ve bunu izleyen yıllarda, petrol fiyatlarının arttırılması üzerine, bütün dünyada görülen fiyat yükselmesi eğilimi, alınan önlemlerle giderilmiş ve fiyat artışları ılımlı bir düzeye indirilmiştir.

Fiyat artışlarının pek çok nedeni vardır. Bundan ötürü niteliklerinin birbirinden çok başka olması doğaldır. Örneğin, bir ülkede geçmiş yıllarda uygulanan yanlış ekonomi politikası ne-

deniyle piyasa fiyatları gerçek fiyatlardan uzaklaşmış olabilir. Bu durumda, ülkenin uzun süreli çıkarlarını düşünen yöneticiler hemen gerekeni yaparak piyasa fiyatlarını gerçek fiyatlara uydurmaya çalışırlar. Fiyatlar önce bir süre yükselir. Bu, sağlıklı bir duruma erişmek için yapılan bir işlemin sonucudur. Aradaki fark ortadan kalktıktan sonra izlenecek sağlam bir ekonomi politikası ülkeyi fiyat istikrarına kavuşturacaktır.

Fiyat artışları her zaman böyle iyi niyetle uygulanan önlemler sonunda ortaya çıkmaz. Pahalılık bazı yöneticilerce aranan ve istenen bir ortamdır. Böyle bir ortamda kolaylıkla sömürdü düzeni kurulabilir. Bu tür yöneticilerin iktidara gelmek için dayandıkları çevrelerin çıkarları da fiyatların hızla artırılması suretiyle daha iyi sağlanabilmektedir.

Fiyatları yükseltmek, bunları bir düzeyde tutmaktan daha kolaydır. Bu konuda baş vurulan ilk araç, piyasaya sürülmüş olan banknotların miktarını, toplam satın alma gücünü hızla arttıracak biçimde çoğaltmaktır. Uygulanan bir başka yöntem, piyasada zaman zaman mal darlığı yaratmaktır. Yasalardaki fiyat düzenleyici yöntemleri kaldırmak ya da değiştirmek suretiyle araçların kazançlarını yükselterek de fiyatları arttırma olanağı vardır.

Saydığımız bu araçlara baş vurarak fiyatların sürekli arttığı bir ortam yaratıldıktan sonra bu durumdan yararlanarak yöneticilerin istedikleri kimselere çıkar sağlamaları çok kolaydır. Bunun için yöneticilerce, belli çevrelere bol kredi verilmesi ve döviz tahsis yapılması yeterlidir. Bu yolla çıkar sağlanabilmesi için elde edilen kaynaklarla fiyatları yükselecek mallar, yurt içinden ya da dışından satın alınır ve bir süre bekletildikten sonra büyük kazançlar sağlanarak satılır.

Türkiye'de böyle bir durum var mıdır? Bu noktanın açıklığa kavuşması, yöneticilerin pahalılığı yaratmak için sözünü ettiğimiz yollara baş vurup vurmadıklarının saptanmasına bağlı bulunmaktadır.

BOL PARA POLİTİKASI

Pahalılık yaratma yolları arasında ilk olarak, tedavüldeki banknotların toplam satın alma gücünü hızla arttıracak şekilde çoğaltılmasından söz etmiştik. Türkiye'de bu bakımdan nasıl bir gelişme olmuştur. Bu sorunun karşılığını 3 aralık 1976 günlü Merkez Bankası haftalık bülteni vermektedir. Bu bülte de yayınlanan rakamlara göre, tedavüldeki banknotlar bir yıl içinde % 33,4 oranında 14 milyar lira artarak 56 milyar liraya yükselmiştir.

Bu yükseliş, hazineye verilen kredilerdeki 7,6 milyar, kamu ekonomik kesimine verilen kredilerdeki 21,22 milyar, bankacılık sistemine verilen kredilerdeki 17,9 milyar ve öbür aktif kalemlerde görülen 12,3 milyar, toplam 59 milyar

liralık emisyonu artırıcı etkenle, Merkez Bankası döviz borçlarındaki 31,4 milyar, mevduat munzam karşılıkları ve depozitolardaki 13,6 milyar liralık artıştan ileri gelen toplam 45 milyar liralık azaltıcı etkenin sonucudur.

Bu rakamlar, yöneticilerin yıl içinde kamu ekonomik kesimi gereksinmelerini, sağlıklı kaynaklar yerine, Merkez Bankasından sağladıklarını, bankacılık sisteminin büyük ölçüde Merkez Bankası kredileri ile besleyerek tedavüldeki banknotları önemli miktarda arttırdıklarını göstermektedir. Merkez Bankası döviz borçlarının bir yıl içinde 31,4 milyar liralık bir artış kaydetmesi, bu değer de dövizin, Türk ekonomisinin geleceği düşünülmeden harcandığını anlatması bakımından ilginçtir.

Bir yıl içinde görülen bu büyük emisyon artışı toplam satın alma gücünü çoğaltmış, yılın ilk on ayı içinde para sunumu % 18,3 oranında artmıştır. Böylece, 1976 yılının toplam satın alma gücünün emisyon aracılığı ile arttırıldığı bir yıl olduğuna kuşku kalmamaktadır..

MAL DARLIĞI

Fiyatları hızla arttırma yollarından biri de piyasada mal darlığı yaratılmasıdır demistik. Böyle bir durumu gerçekleştirmek yöneticiler için hiç de güç değildir. Kamu iktisadi teşebbüslerinin ürettikleri malların piyasaya sürülmesini geciktirmek, mal dışalımını (ithalini) belli bir süre için durdurmak, yurt içinde gereksinme duyulan malların dışsatımını sağlayacak önlemle almak yöneticilerin her zaman ellerinde buluna olanaklardır.

Türkiye'de 1976 yılında, yukarıda saydığımız nedenlerden ileri gelen mal darlıkları olmuştur. Birkaç örnek verelim.

Ereğli Demir-Çelik tesislerinin üretiminin tüketime yetişmemesi nedeniyle, piyasada mart ayında sac darlığı başlamıştır. Nisan ayında, işletme, satışlarını sınırlandırmış, sanayicilere öncelik tanımış, tüccara, parasını önceden vermiş olsa bile 20 tondan fazla demir vermeme kararı almıştır. Buna karşın gereksinmeler karşılanmadığı için karaborsa sürüp gitmiş, basında yayınlanan haberlere göre, yurt dışından kilosu 300 kuruşa getirilen demirin fiyatı nisan ayında 684 kuruşa kadar çıkmıştır.

Mayıs başında, stokçuların etkisiyle inşaat demiri yanında sac da kara borsaya düşmüş, bu ayın ortasında demir sac fiyatlarına % 19-25 oranında zam yapılmıştır. 9 haziranda demire % 30 oranında zam uygulanmış, buna rağmen mal darlığı sürüp gitmiş ve temmuz ayı sonlarında tüccar stok yapmaya başlayınca demir mamulleri yeniden kara borsada satılmaya başlamıştır.

Çimentoda, canlı hayvanda da buna benzer bir durum görülmekte, yaratılan darlık nedeniyle fiyatlar artmaktadır.

KONTROLÜN KALDIRILMASI

Türkiye'de, 1936 yılında yayınlanan 3003 sayılı kanuna dayanarak Fiyat Kontrol Komitesi'ne verilmiş olan, sanayi mamullerinin maliyet ve toptan satış fiyatlarını tespit ve kontrol yetkisi 10 ocak 1976 günü Resmi Gazetede yayınlanan Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının bir tebliği ile, bazı maddeler için sözü geçen Bakanlığa devredilmiş bulunmaktadır.

Fiyat tespit ve kontrol yetkisinin bir komiteye verilmiş olması, bir çok maddelerin fiyatlarının arttırılmasını uzun süre önlemiştir. Türkiye'de aracı ve sanayici kârların yüksek tutulmak istenildiği bir dönemde bu komite, kamuoyunca olumlu karşılanan bir çok kararlar almıştır.

Fiyat tesbit ve kontrol yetkisini Bakanlığa devreden tebliğe ekli listede yazılı mamuller arasında un, makarna, bitkisel yağ, basma, pazen, kaput bezi, sabun, deterjan gibi halk çoğunluğunun her gün tükettikleri maddelerle çamaşır makinesi, buz dolabı, elektrik süpürgesi, televizyon gibi dayanıklı tüketim maddeleri vardır.

Fiyat saptama yetkisinin ocak ayında Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına geçmesinden sonra, şubat ayında, buz dolabı ve çamaşır makinelerine % 15, televizyon ve elektrik süpürgelerine % 9 zam yapılmıştır.

SONUÇ

Ülkemizde, bir sömürü düzeninin işlemesi için gerekli bütün koşullar vardır. Fiyatlar hızla yükselmektedir. Banka kredileri büyük sanayicilere, toptancılara ve ithalatçılara yönelmiştir. Döviz tahsislerinden yararlananlar sınırlı sa-

yıda büyük firmalardır. Bu ortam isteyerek mi yaratılmıştır? Hükümet böyle bir ortamın oluşmasını hoşgörü ile mi karşılamaktadır? Bu konuda kesin bir söz söylenemez. Ancak, hükümetin bu durumu önlemek için gerekli girişimlerde bulunmadığına kuşku yoktur. Hükümet, fiyat artışlarını doğuran nedenlerin giderilmesi yönünde hiç bir çaba harcamamakta, banka kredilerinin belli alanlara yönelmesi için ciddi hiç bir girişimde bulunmamaktadır. Döviz kaynaklarımızın rasyonel bir biçimde kullanılması için nasıl bir uygulama izlendiği de belli değildir.

İşin en sakıncalı yönü, bu gibi durumlarda, çıkar çevreleri ile yöneticiler arasındaki işbirliği sonucu elde edilen kazançların bir bölümünün yöneticilere aktarılması, yöneticilerin ele geçirdikleri bu olanaklarla yönetimde uzun süre kalmalarını sağlamalarıdır. Böyle bir yönetim örgütünün eline düşen ülkeler uzun süre sömürü düzeninden kurtulamamaktadırlar.

Türkiye'de de böyle bir durumun ortaya çıkmaması için çok dikkatli olmamız gereklidir. Yalnız sömürücülerin işine yarayan bu pahalılık döneminin bir an önce sona ermesi için, bütün demokratik yollara baş vurularak hükümet uyandırılmalıdır. Yurtseverler bu alanda çabalarını sürdürmeli, pahalılığın bulunmadığı, banka kredilerinin ve döviz tahsislerinin millet yararına en iyi biçimde değerlendirildiği bir yönetime kavuşulmadan görevlerinin bitmeyeceğini bilmelidirler.

Ziya KAYLA
6 Ocak

Zammı ben yaptım...

Hayat pahalı. Ev kiralari yüzde yüzelli arttı. İsteyen istediği oranda malına, mülküne zam yapıyor.

Malatya'da otobüs garajının girişindeki lokantada bile, bir avuç pilâvın üzerine konan iki cimcik tavuk eti tam yirmibeş Türk lirası.

Hele bizim başkent Ankara'da ne belediye var, ne vilâyet var. Hükümet mi? Onun var olup olmadığını anlamak için sokaklara, yurlara, okullara bakınız.

Durum vaziyetleri böyle olunca, düşündüm, taşındım, canlarını dişlerine takarak yaşama görevini yapan çok sayın parlamenterlerimizin durumunu ele aldım. Her zaman yazarım, içlerinde gerçekten çok sevdiğim muhteremler vardır. Başta Süleyman Demirel, Alpaslan Türkeş neyim, ol-dum olası sayın parlamenterlerin parasal durumlarıyla ilgilenirim. Bir keresinde dozunu kaçı-

mış olacağım ki soluğu İstanbul Üçüncü Ağır Ceza Mahkemesinde almıştım. Parlamentonun manevi şahsiyetini tahkir ve tezyif iddiasıyla Ankara, İstanbul arasında mekik dokumuştum. Nankörlük bu kadar olur, bir sayın parlamenter Meclis kürsüsünden yazımı Adalet Bakanına gammazlamış, Adalet Bakanı da savcıya. Neyse Üçüncü Ağır Ceza Mahkemesi sayın Adalet Bakanı ve savcı ve de sayın gammazcı parlamenter gibi düşünmemiş ki yazımı haklı buldu, akladı

Evet, hayat pahalılığı dayanılmaz oldu, hiç bir kontrol yok, kör tuttuğunu seviyor. Düşündüm ki millet için hayatlarını kahreden sayın vekillerimizin parasal durumlarını ele almak gerek. Komisyonu topladım. Kur'an-ı Kerim'e el bastırdım, çıt çıkmayacak dedim, hele şu canavar parlamento muhabirleri hiç mi hiç duymayacak.

Peki dediler. 1971'de mi ne, Anayasanın 82. maddesini gürültü patırtı değiştirmiştik. Buna dayanarak parlamenterlerin maaşlarına «cüz'i» bir zıncık yaptım. Çaktırmadan genel kurula getirdim. Bazıları sezdi mi ne, o gün toz oldular genel kuruldan. CHP Genel Başkanı Ecevit'i severim, onu bu işe bulaştırmamak için Bulgaristan'a resmi bir gezi düzenledim.

Zam raporu Genel Kurula gelince, sayın üyeler «şoke» oldular, şaşırdılar yani, sanırım çok da sevindiler. Dedim ya hayat dayanılmaz derecede pahalıydı. Seçmenler, sayın üyelerin maaşlarına ortak oluyor, üyeler fakrú zaruret içinde yaşam sürüyorlardı, bu ne hakka, ne hukuka, ne adalete, ne müsavata, ne demokrasiye ne faşizme, ne sosyalizme, ne kapitalizme, ne krallığa, ne cumhuriyete, ne şahlığa, ne diktatörlüğe sığardı.

Zammı, Meclis Başkanı sayın Kemal Güven dostumu da uyutup oylattım. Sanki fena bir iş yapmışım gibi, yer yerinden oynadı. Buna şiddetle karşı çıkıyorum, bizi temsil eden vekillerimiz fakru zaruret içinde görev yapma durumunda kalırlarsa emekliler, dullar, yetimler, tuzu ıslaklar, işçiler, fukara memurlar, dar gelirli için nasıl çalışacaklar?

Artık açıklayabilirim, bu zam işinde ne Meclis Başkanının, ne Başbakan ve AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in, ne ana muhalefet partisi Genel Başkanı sayın Ecevit'in, ne Feyzioğlu'nun, hele hele muhterem dın kardeşim MSP Genel Başkanı Erbakan'ın, ne sayın Timisi'nin, ne Bozbeyli'nin, ne bay Türkeş'in, ne de zamma oy vermek nezaketinde ve lutfunda bulunan sayın üyelerin zerre günahı ve de suçu ve de haberi yoktur. Bütün suç bendedir. Bu zevatı muhteremleri bendeniz uyutup bu zammı gerçekleştirdim. Şimdi hepsi ama hepsi karşı çıkıyor bu

zamma, kimi bizim haberimiz yoktu diyor, kimi ben salonda yoktum diyor, kimi yetkili organlarını yokluyor, kimi yasa önerisi hazırlıyor, kimisi bunca emeğini heba edip maaş farkını oraya buraya hibe etmeye kalkışıyor.

İkinci kez tekrar ediyorum, sayın ve muhterem parlamenterlerin maaşlarına yapılan zammı onlar değil, bendeniz yaptım, onların hiç suçu yoktur. Baksanıza, nitekim başta Genel Başkanların tümü ve sayın üyeler bunu itiraf ediyorlar, hiçbirisinin haberi yok, hiçbirisi böyle yüklü bir zammı yapacak kadar akılsız değil bu ortamda, paniklemelerinin, karşı çıkmalarının nedeni de bu, kendilerinin hiç mi hiç haberi yok bu zam işinden. Diyeceksiniz ki, bre Otyam, zammın gerçekleşmesini sağlayan oyları kim verdi?

Yooo, bu kadarını da bana söyletemezsiniz, bu meslek sırrıdır, haber kaynağını mahkeme bile soramaz, gazetecilikteki tek güvencemiz budur. Ama açıklıktan hoşlanırım, maaş zammının oylarını da onlar, yani sayın parlamenterler vermedij, elleri kendi kendine kalktı, zannettiller ki ezilen, horlanan, geçim derdine düşmüş, bu hayat pahalılığında nasıl geçineceğiz diye feryat eden, dullar, yetimler, dar gelirli, işçiler, düşük maaşlı memurlar için onların yararına bir yasa önerisi var gündemde. Şaşırdılar onun için olumlu oy verdiler. Sonunda bir de baktılar ki, aaa, zam kendileri içinmiş. Bunu anlayınca hepsi feryada figana başladılar, yahu bizim tuzumuz kuru, çok para alıyoruz, zamma ne gerek var demeye başladılar.

İşte günlerden beri gürültüsü patırtısı ayyuka çıkan zam işinin aslı astarı budur, o kadar.

Fikret OTYAM
13 Ocak

Bir Mogol zulmü

Bayram, zamlardan sonra halkın tadını alamadığı acı bir meyve gibiydi. Halk şairi boşuna, «Orucu tuttum da bayram etmedim.» dememiş? Belediyenin kendine göre bir narh koyduğu, fakat dolmuşçunun insafına kalmış arabalar yolcusuz dizilerde bekliyordu. Birkaç nüfuslu bir alle binmeye kalkışsa bir öğün yemek parasını alıp giderdi. Onun için gene rağbet otobüslereydi. Otobüsler salkım salkım, otobüsler hevenk!..

Kaç devalüasyon, kaç enflasyon, kaç fiyat ayarlaması görmüşümdür. Neden hep de halkın (hani şu fakir, fukara dediğimiz çoğunluğun), lehine alınır bu kararlar. Zaten adı bunlarca da «İstikrar tedbirleri» değil midir? Belki de halk yutsun diye böyle karışık adlar koyarlar. Ama hiç bir zaman halkın lehine olmaz. Kazığı yiyen bu-

yük çoğunluktur, yararlanan İstanbul'un İzmir Samsun'un stokçularıdır.

Dışarıya göre ulusal parayı düşürdün mü adı devalüasyondur, içeriyeye göre ulusal parayı düşürdün mü adı enflasyondur. Birileri çıkıp incelese, hiç bir zaman halk bundan yararlanmamıştır.

Dışarıya göre parayı düşürdün mü, ihracatımız artarmış. Önce bizim dışarıya satacak kaç kalem malımız var? İncir, üzüm, fındık, pamuk, tütün ve birkaç şey daha... Batı pazarları bunların ne kadarını alır bellidir. İstedikçe kadar ucuzlat, aldığı kadarını alır, gene. Daha çoğunu değil! Ama vergi iadesi, teşvik primi, zart zurt, gene birkaç sırtı kalının sırtı kalınlaşır. Peker'in, Menderes'in, Demirel'in yaptığı operasyonlar so-

nunda dış ticaret dengesinde de, açığında da zaman içinde bir değişiklik olmamıştır. Askere alınır gibi zammın bedeli gene fakir fukaraya ödetilmiştir.

«El yd-i ekber eyledi, biz matem eyledik» Caddeler bomboştur. Boş caddelerin keyfini sürenler ise İstanbul'a teşrif edip bayramı burada geçirmeye gelen üç parti liderinin pahalı arabalarıydı. Yağ gibi kayıyordu boş caddelerde. Onları seyreden gözlerle bakamazsınız, yanarsınız.

Anadolu bu bayram zamlarına benzeyen bir de Moğol istilasını görmüştür. Ses çıkarmış, başkaldırabilmiş midir? Moğal istilacıları iki dönemdir arlanmanın acısından irak tepemizde tepinmektedirler. Televizyon ekranlarına bayıldıkları halde çıkamıyorlar. Zamların midelerimizi guruldatan açlığı karşısında gözlerimize eza vermedikleri için teşekkür mü etsek!

Solcu diye işaret parmaklarını üstüme yöneltmeyeceklerini bilsem, sosyalist dediğimiz ülkelerde 25-30 yıldır enflasyon, devalüasyon, fiyat ayarlaması yapılmadığını, paralarını sabit tuttuklarını hatırlatacağım. Biliyorum ki yağlı karalarını bir de bana süreceklerdir. Azıcık zamdan yakınan muhalefet liderini «ihanet»le dam-

galayan iktidar partisinin genel sekreteri değil midir? Ölçüler de değişti. Zammı yapan ihanet etmiyor da, zamdan yakınan ihanet etmiş oluyor. Edebiyat yapıyorlar mubarekler, siyaset literatürünün yeni icatlanan terimleri ile karşı karşıya geldiğimiz resmidir.

Bir doğu gezisinden yeni döndüm. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Eğer bu halk bir Moğal istilasına benzeyen bu zamlara da boyun eğecek, «Ne verseler ana şakir, ne kılsalar ona şâd.» diyecekse, meheldir! Demek adamlar bu halkı bizden daha iyi tanıyorlar.

Zulüm karşısında İsmet Paşa, «Bu millet Kore halkı kadar da mı olamaz?» diye sorardı. Zamlar karşısında Mısırlı fellahın başkaldırısı çok yiticeydi. Başkaldıranlara en kallesçe silâhla saldırılmıştı: Komünistler!.. Öyle sanıyorum ki zammı yapanın değil de, zamma uğrayanın adını böyle koyacaklardır.

İstedığımız kadar dışımızdaki umudu yitirmiş olalım, içimizdeki umudu da kendi tırnaklarımızla bize söktürüp atıramazlar ya... Bir öfke en gür sesiyle dudaklardan dökülecektir.

Çok mu pısrırız?

Mehmet KEMAL
18 Eylül

Uluslararası banka ve malî çevreler

Yeni hükümet ile birlikte izlenecek ekonomik politikanın görüldüğü şu günlerde uluslararası malî ve bankacılık çevrelerinin Türkiye ile ilgili istemleri belli olmuştur. Söz konusu çevreler, «Battı ittifaklarının güvenilir kişisi» olarak tanımladıkları Ecevit ve hükümetinden dış borçlar konusunda kendileriyle birlikte çözüm aramasını, bu arada IMF'ye başvurarak gerekli önlemler doğrultusunda karar almasını istemişlerdir.

Türkiye'nin kaderini ve onun uzantısı olan ekonomik bağımsızlığını yakından ilgilendiren malî borçlanması ve sonuçları geçtiğimiz ay içinde uluslararası bankacılık merkezli bilinen Londra'da enine boyuna görülmüştür. Yapılan toplantılar sonunda dokuz ana banka ve ana kuruluş, kurulmasına mutlak gözüyle baktıkları Ecevit Hükümetinden belli doğrultuda önlemler alınmasını istemeyi kararlaştırmışlardır. Bu çevreler, bu önlemlerin açılacak yeni kredilerin ön şartı olarak görmekte ve ancak bu şartların yerine getirilmesiyle yeni kredi açılabileceğini belirtmektedirler.

Aralarında dünyaca ünlü First National City Bank, Barclay Bank, Credit Suisse, Morgan Guarantee Trust gibi kuruluşların bulunduğu bu bankaların alınacak önlemlerin ana hatlarını belirledikleri görülmüştür. Bankacılık çevreleri, di-

ğer küçük bankaların ise söz konusu kuruluşların aldıkları prensip kararlarına aynen uymalarının esasen bir teamül olduğunu söylemişlerdir.

Görüşlerini açıklamaktan kaçınmayan, ancak isimlerinin belirtilmesini sakıncalı gören söz konusu kuruluşlarla bizzat yaptığımız görüşmeler sonunda aşağıdaki maddelerden oluşan bir ana istemler tablosu oluşmuştur.

● Türkiye'de devalüasyon zorunlu hal almıştır. Bunun getireceği sonuçlardan korkulmamalı ve siyasi iktidar devalüasyonun nedenlerini halka açıklıkla anlatmalıdır.

● Bankacılık çevreleri Türkiye'nin borçlanmada güçlük çektiği alanlarda bir moratoryum (muhtıra) vermeyeceklerdir. Ancak yeni kurulacak hükümet de böyle bir yola gidip borçlarını geciktirme veya iptal etme yoluna gitmemelidir. Bunun yerine yeni hükümetin malî çevrelerle ilişkisi kurarak, birlikte çözüm arama yolu izlenmelidir.

● Türkiye yeni dönemde açık ve ne yaptığını bilen bir ekonomik politika izlemelidir. İzlenecek yatırım politikasının durumu ise kredilerin daha uzun dönemli olmasına yol açacaktır.

● Türkiye'nin IMF'ye başvurusu acil bir ko-

nu olmuştur. Bu kuruluşun getireceği önlemlerin de yerine getirilmesi gereklidir.

● Batılı ittifaklar zinciri içinde yeri belli olan Türkiye yine Batılı ittifak içinde çözüm aramalıdır. Ancak bundan sonra projeler için kredi bulmak söz konusu olabilecektir.

● Kıbrıs'a çıkarmayı yöneten Ecevit olmuştur. Şimdi de bu çıbanbaşını çözecek olan tek güç yine Ecevit'tir.

● Askeri harcamaların kısılması gereklidir.
● Saptandığı kadarıyla bankacılık çevreleri bu istemlerini bir nota veya benzeri biçimde yazıya dökerek yeni hükümete iletme yoluna gitmeyeceklerdir. Bankacılık çevreleri, bunun çoğu kez yanlış anlaşılacak, «içişlerine karışma olarak» yorumlandığını bu nedenle bundan kaçınacaklarını söylemişlerdir.

Kenan MORTAN
1 Temmuz

MC, ekonomik programını uygulamadı

Cephe Hükümetinin kurulmasından bu yana iki yıl geçmiş ve hükümetin en büyük ortağının erken seçim istediği bu günlerde, iki yıl önce hükümet programında ekonomik konularda yapılan vaatlerin gerçekleştirilmediği saptanmıştır. İki yıl önce Başbakan Süleyman Demirel tarafından Meclislerde okunan hükümet programının ekonomik bölümlerindeki vaatler ve gerçekleşmeler şöyle olmuştur:

1 — Programın 13'üncü sahifesinde «Türk parasının iç ve dış değerinin korunmasına itina gösterilecektir» denilmiştir.

İki yılda Türk parasının değeri dolar karşısında yüzde 26,3 oranında düşürülmüştür. Cephe Hükümeti işbaşına geldiğinde 1 dolar karşılığı Türk lirasının değeri 13.85 iken şu anda 17.50 kurmuş olmuştur.

2 — Aynı sahifede «Enflasyonla etkili bir şekilde mücadele edilecektir» denilmiştir.

Ticaret Bakanlığı rakamlarına göre iki yılda toptan eşya fiyatları yüzde 27 artmış, Ankara geçinme endeksi yüzde 33,5, İstanbul geçinme endeksi yüzde 31,8 artış göstermiştir. İstatistik Enstitüsünün rakamlarına göre ise onbir ilde tüketici fiyatları iki yılda yüzde 50'ye yakın artmıştır.

3 — Programda «Mal darlığı ve yokluğu önleyici etkili tedbirler alınacaktır» denilmiştir.

İki yıl içinde elektrik, benzin, traktör, kamyon, fuel-oil, motorin, filtreli sigara, demir - çelik, yağ, çimento gibi mallarda yokluk ve darlıklar görülmüştür.

4 — Programın 14'üncü sahifesinde «Ekonomik ve mali politikayı uygulayan kamu kuruluşları arasında yakın işbirliği ve koordinasyon sağlanacaktır» denilmiştir.

Gerçekte ise Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Ticaret Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tüm ekonomik konularda ayrı görüş savunmuş ve bu kuruluşlar arasındaki çatışmalar sonucu ekonomik kararlar alınamaz hale gelmiştir. Özellikle hükümetin MSP ve AP kanatlarına bağlı kamu kuruluşları arasındaki sür-

tüşmeler, sık sık şimdiye dek görülmemiş bir usule, kuruluş yetkililerince kamuoyuna açıklanmaya başlanmıştır.

5 — Programda aynı sahifede «Kamu finansmanının sıhhatli kaynaklardan karşılanmasına itina gösterilecektir» denilmiştir.

Bu ilkenin gerçekleşmediği son günlerde yayınlanan bir DPT raporunda şöyle belirtilmiştir: «Kamu kesim finansmanında büyük aksamalar gözlenmektedir. Bu gelişme özellikle kamu yatırımlarının finansmanı için sağlıklı kaynak bulmak açısından büyük bir sorun haline gelmiştir.»

6 — Programda «Spekülatif kazançları önleyecek etkili tedbirler alınacaktır» denilmiştir.

İki yıl içinde spekülatif kazançların önlenmesi bir yana traktör, kamyon, demir çelik, çimento, yemeklik yağ, patates, zeytin gibi malların üretim ve satış değerleri arasındaki farklardan ve karaborsasından milyonlarca liralık aracı kazançları sağlayanlar türemiştir. Karaborsa hükümet ortaklarıncı dahil sık sık şikâyet edilen bir olgu haline gelmiştir.

7 — Programdaki bir diğer vaat de şöyledir: «Dış ödemeler dengesindeki bozulmayı düzeltici, ihracatı ve işçi dövizlerinin yurda girişini teşvik edici tedbirler alınacaktır.»

İki yıl içinde ödemeler dengemizdeki açık hızla artarak büyük bir sorun haline gelmiştir. Cari işlemler dengesi açığı 1974 sonunda 718 milyon dolar iken 1975 yılı sonunda 1 milyar 879 milyon dolar, 1976 yılı sonunda ise 2 milyar 280 milyon dolar olmuştur.

8 — Programın 15'inci sayfasında «Hem üretici, hem de tüketici korunacak, hayat pahalılığı, sun'î fiyat artışları ve haksız kazanç sağlayanlarla etkili bir mücadele yapılacaktır» denilmiştir.

İki yıl içinde bu ilkenin tam tersi bir gelişme olmuş, hayat pahalılığı ve sun'î fiyat artışları yapanlarla etkin mücadele yapılacağı yerde piyasada «Şimdi al, yarın da bulamazsın ya da bu fiyattan bulamazsın» prensibi hâkim olmuştur.

9 — Programda milli harp sanayiinin kurulacağı, Sanayi Teşvik Kanunu çıkarılacağı vaad edilmiş, harp sanayii, koalisyonun CGP ve MSP kanatları arasında çekişme konusu olduğu için bu konuda hiçbir adım atılamamış, Sanayi Teşvik Kanunu ise Bakanlar Kuruluna bile sevkedilmemiştir.

10 — Programın 18'inci sahifesinde Kamu İktisadi Teşebbüslerinin kârlılık ve verimlilik esaslarına göre çalıştırılacağı vaad edilmiş halbuki iki yıl içinde KİT'ler iflâs noktasına sürüklenmiştir. KİT'lerin işletme açıkları 1975 yılında 7 milyar 438 milyon lira, 1976 yılında ise 14 milyar 309 milyon lira olmuştur.

11 — Programda elektrik enerjisi ve yakacak teminindeki darboğazların giderileceği vaad edilmiş, gerçekte ise kömür kuyrukları uzarken, elektrik kesilmeleri olağan bir hale gelmiştir. Son alınan kararlara göre de günde 6 saate varan enerji kısıtlamalarına başlanmıştır.

12 — Programda işsizliğin önlenmesi için gerekli tedbirler alınacağı vaad edildiği halde iki yılda işsizlik oranları DPT rakamlarına göre yüzde 12,29'dan yüzde 13,33'e yükselmiştir.

13 — Toprak ve tarım reformu konusunda vaad edilen tedbirler uygulanmamış ve reform yozlaştırılmıştır.

14 — AET ile ilişkiler konusunda programda «Ekonomik kalkınmamıza ve sanayileşmemize en uygun şartlar içinde AET ile ilişkilerin yürütülmesi için gereken yapılacaktır» denildiği halde Cephe Hükümeti döneminde kontenjan arttırmaları ve liberasyon listelerinin genişletilmesi yolundaki tâvizler verilmiş, pamuk ipliği gibi konularda Ortakpazar'ın istediği yönde kararlar alınmıştır.

Cephe Hükümetinin programında sosyal alanda vaad edilen «Huzur» da iki yıl içinde gerçekleştirilememiş, halka vaad ettiklerini gerçekleştiremeyen Cephe Hükümetinin en büyük ortağı iki yıllık uygulamasından sonra şimdi de erken seçim istemeğe yönelmiştir.

Erken seçim için yapılan propagandalarda ise halka 1982 yılına ait ekonomik hedefler verilmeye ve yeni vaadlerde bulunulmaya başlanmıştır.

Fusun ÖZBİLGİN
25 Mart

2 milyar dolarlık yüksek faizli kredi

5 haziran seçimlerine onbeş gün kala Cephe Hükümetinin uluslararası tefeci piyasasından 2 milyar dolarlık borçlanma için girişimde bulunduğu ve gerekli bağlantıları yaptığı öğrenilmiştir. Öngörülen anlaşmanın bir hükmüne göre, 100 milyon dolarlık komisyon «Yerli ve yabancı aracılara» ödenecektir.

Öngörülen kredi yirmi yıl vadeli olup, yüzde 9.25 gibi çok yüksek bir faiz haddinden ödenme koşuluna bağlanmıştır. İkinci Cephe Hükümeti'nin seçim öncesi bağlantısı yapılan 2 milyar dolarlık kredi konusunu yeniden ele alacağı bildirilmektedir.

İthalat - ihracat ve borç verme işlemleriyle ilgili uluslararası düzeyde çalışan Global Trade Enterprises, Unltd. adında bir firma aracılığıyla kredi bulmak üzere Cephe Hükümeti seçimlerden önce girişimlerde bulunmuştur. Türkiye'nin içindede bulunduğu büyük döviz sıkıntısını borçlanarak gidermek amacını güden Birinci Cephe Hükümeti, uluslararası tefeci piyasasına başvurmuş ve gelen önerileri tek tek incelemiştir. Alınan öneriler arasında Global Trade Enterprises, Unltd. tarafından yapılan girişimler Demirel'ce onaylanmıştır. Gerekli bağlantının yapılmış olduğunu gösteren 18 Mayıs 1977 tarihli bir mektup aynı zamanda kredinin koşullarını da içermektedir.

MEKTUBUN METNİ

Zamanın Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'a yazılan mektupta aynen şöyle denilmektedir:

«Sayın Yılmaz Ergenekon

Maliye Bakanı, Türkiye

Anthony Hill Enterprises Eliyle, Posta Kutusu 3289, Bulawayo,

Rodezya.

İlgi: Türkiye'nin Borç Talebi.

Sayın Bay Ergenekon,

Bu mektup borç talebinize garanti olarak istediğiniz mektupla ilgili anlaşmamızı teyit etmek için yazılmıştır.

Kredi grubumuz tarafından kabul edilen garanti mektupları Uluslararası Ticaret Odaları 222 nin revize formuna uygun emre muharrer senet türünden olacaktır. Bu senetler Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararnamesi ile garantilecek, Hazine Genel Müdürü, Merkez Bankası ve Maliye Bakanı tarafından imzalanıp uygulanacaktır.

Kredi grubumuzun şu ana kadar belirttiği kullanım koşulları şunlardır:

a) Krediyi veren, önceden üzerinde anlaşılacak miktarın tümünü sağlayacaktır. Ancak, borcun miktarı dolayısıyla fonlar iki tarafça anlaşılacak bölümler halinde transfer edilecektir.

İlk bölüm 500 milyon dolar olacaktır. Bundan sonraki artışlar için taraflar aralarında anlaşacaklardır. (Muhtemel bir güçlüğü ortadan kaldırmak üzere, daha önce yüzde 9.5 olarak saptanan faiz oranı yerine yüzde 9.25'lik faiz haddi kararlaştırılmıştır.)

b) Kredi süresi 20 yıl olacak, faizler her yıl ödenecektir. Emisyon yüzde 95 olacaktır.

c) Daha önce talep edilmiş bütün belgeler hazırlanacaktır. Bunlar arasında borcun tümü için Hazine Genel Müdürünü yetkili kılan resmi belge ve genel müdürün mektubu da bulunacaktır. Bu mektup buradaki koşulların kabul edildiğini de belirtecektir.

Bay Ergenekon, Hazine Genel Müdürünüze lütfen şöyle emir veriniz: Hazırlayacağı mektup (c) paragrafında belirtilen hususlara ek olarak, yüzde 95'lik emisyon haddinin kabul edildiğini belirtmeli ve içinde şöyle bir cümle taşımalıdır:

«Bu kredi uluslararası Ticaret Odaları 222'ye uygun emre muharrer senet türünden olacak ve Bakanlar Kurulu kararnamesiyle garanti edilerek uygulanacaktır.»

Bütün belgeler hazırlandıktan, imzalandıktan ve imzalar onaylandıktan sonra bir ofisle hemen ilişki kurulacak ve biz size yeni talimatlar vereceğiz. Talimatlar yetkinin verilmesi ve diğer belgeleme işlemleri (bütün gizlilik koşullarını garanti edecek bir biçimde) bir kredi kurumunun yetkili temsilcisi tarafından denetlenmesiyle ilgili olacaktır.

Bu denetlemeden sonra bütün koşullara uygunluğu saptanınca krediyi veren, belgelerde belirtilen banka transferlerini (resmî kredi talebinin buradaki koşullarla kabul edildiğini bildiren garanti belgesi alındıktan sonra) gerçekleştirecektir.

Size bu meseledeki ilginizden dolayı şimdiden teşekkür eder, en kısa zamanda sizden haber alacağımı umarım.

Saygılarımla
Kristopher K. Keeney
Başkan Yardımcısı

Birinci Ciro: 30.5.1977

Derhal Harekete Geçilmek Üzere.»

KOMİSYON TUTARI

Maliye eski Bakanı Yılmaz Ergenekon'a yazılmış olan bu mektupta belirtilen «yüzde 95 emisyon»un, ana para olan 2 milyar doların yüzde 95'inin ödeneceği anlamını taşıdığı öğrenil-

miştir. Başka bir deyimle, Türkiye'ye 2 milyar dolar verilmiş görünecek, ancak fiilen bunun bir milyar 900 milyon doları dönecektir. Kalan 100 milyon dolar bir başka belgeden anlaşıldığı üzere «Türkiye içinde ve dışındaki araçlara komisyon olarak» ödenecektir.

Türkiye'deki aracı firmalar konuya ilişkin başka yazışmalarda ortaya çıkmaktadır. Türkiye'ye borç bulan Global Trade Enterprises şirketi ise, ithalat - ihracatla uğraşan ve kredi bulan bir firmadır. Bu firma Rodezya'daki Anthony Hill Enterprises adındaki bir başka firmayla birlikte aracılık etmekte ve bu ikisi Türkiye'de yerli bir «organizasyon»la işbirliği kurmaktadır.

SEÇİM ENGELİ AŞILDI

Ergenekon'a yazılan, mektupta 500 milyon doların «ilk bölüm» olarak gönderilmekte olduğu belirtilirken, mektubun altındaki bir nottan da «ilk ödemenin», mektuptaki ifadesiyle «birinci cironun» 30 Mayıs 1977 tarihinde gerçekleşeceği anlaşılmaktadır.

Ancak, araya 5 Haziran seçimlerinin girmesi, ödemenin fiilen yapılmasını engellemiştir. Birinci Cephe Hükümetinin 500 milyon dolarlık ilk bölümü almaya ömrü yetmemiştir. Ne var ki bağlantı yapıldığı için, konunun İkinci Cephe Hükümetince ele alınacağı bildirilmektedir.

2 milyar dolar gibi çok yüksek bir miktarın, Türkiye'nin içinde bulunduğu bugünkü ekonomik darboğazlarda, uluslararası tefeci piyasasından dahi bulunabilmesi, kredinin güç koşullarına bağlanmaktadır. Elde edilen bilgilere göre, yüzde 9.25'lik faiz uluslararası piyasada en yüksek faiz oranları arasında yer almaktadır. Şu anda geçerli faiz oranı yüzde 3-3.5 dolayında bulunmaktadır. Vadenin yirmi yıl olması ayrıca Türkiye'ye çok büyük külfetler yüklemektedir. Yapılan hesaplara göre, yirmi yıl sonunda Türkiye 2 milyar dolar karşılığında faiz ve ana para olarak altı milyar dolara yakın para ödemek zorunda kalacaktır. Bu «Türkiye'nin geleceğini ağır koşullarla ipotek altına alma» anlamında yorumlanmaktadır.

İkinci Cephe Hükümetinin böyle bir konuyu ele alma eğiliminde bulunduğu bildirilirken, Türkiye'ye getireceği zararların, yararından çok daha fazla olduğu belirtilmektedir.

Yalçın DOĞAN
26 Temmuz

Türkiye Para Fonu'na «hesap vermek» zorunda kalacak

Türkiye'nin Uluslararası Para Fonu'ndan, «Telafl Edici Finansman Kolaylığı» ile birlikte «Destekleme Kredisi»nin ilk dilimini de istediği bildirilmektedir. Türkiye, 14 ekimde başlayacağı açıklanan ve «olağan» olduğu söylenen Fon Konsültasyonu'nda, destekleme kredisinin ilk dilimi için, zorunluluk bulunmadığı halde, «Stand-by» adı verilen özel bir anlaşmanın koşullarını görüşecektir.

Para Fonundan «Telafl Edici Finansman Kolaylığı» adı altında sağlanacak kredi, 45 milyon doların biraz altındadır ve Türkiye'nin ihracatındaki gerilemeye ilişkindir. Daha önce bu kolaylıktan iki kere kullanım yapmış olan Türkiye şimdi son hakkını çekmektedir. Bu son hakkın kullanımı Fon tarafından büyük bir doğal afet ya da Türkiye'nin durumunda olduğu gibi uçak ve benzeri yerlerin imdat kapılarında sık sık raslanan İngilizce «emergency» sözcüğünün içerdiği son çare olarak başvurulma koşuluna bağlanmıştır.

NE KADAR YARDIM?

«Destekleme Kredisi»nin ilk dilimi olarak Fon'dan Türkiye'nin isteyebileceği yardım 65 milyon dolar düzeyindedir. Üye ülkeler bu kredi olanağından birkaç dilim halinde yararlanabilmektedirler. İlk dilim için zorunlu olmamakla birlikte, daha sonraki dilimlerin kullanımında Standby anlaşmalarında ifadesini bulan ağır baskı koşullarının kabulü kaçınılmazdır. Döviz bunalımı içinde iyice sıkışan MC ortaklığı ağır baskı koşullarını ilk dilimde kendisi önermiştir.

YÜKÜMLÜLÜKLER

Uluslararası Para Fonu'nun kurallarına göre, Standy-by anlaşmaları, anlaşmayı yapan ülkenin izleyeceği para-kredi ve gerek iç, gerekse dış ticaret politikaları ile ödeme kısıtlamaları konularında belirli yükümlülükler altına girmesini gerektirmektedir. Hatta, dış borçlanma ve uygulanan döviz kuru politikalarına müdahale olanağını da içermektedirler. Bu durumda, Türkiye'nin Uluslararası Para Fonu ile Standy-by anlaşması yapması, 1977 Bütçesi ve Programı'ndaki bulgulara göre bir yıl öncesinden planlandığı anlaşılabilir. «istikrar önlemleri»nin ardından yeni bir paketin devreye sokulması sonucunu doğuracaktır.

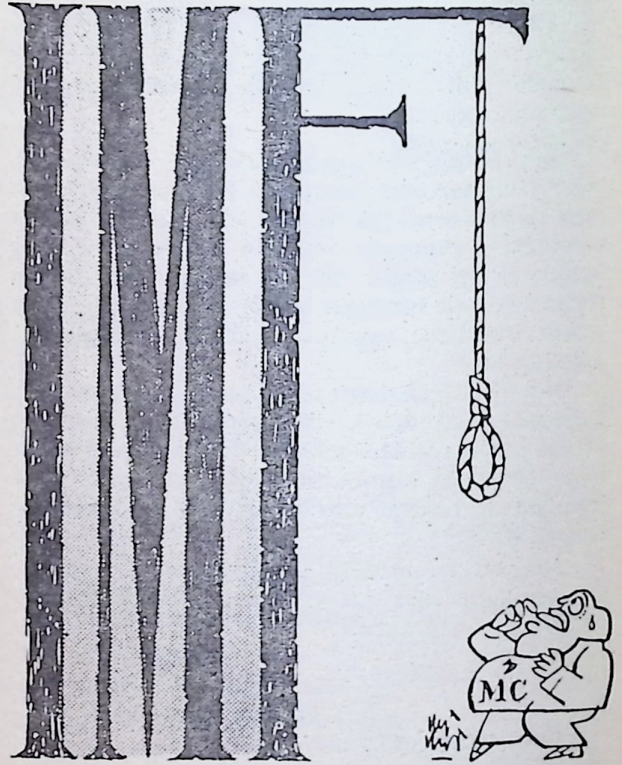
Öte yandan, Standy-by anlaşması uyarınca Para Fonu'na üç ayda bir hesap verilmesi gerektiğinden, her an yeni önlem önerilerinin tehdidi altında bulunulacaktır.

UMUTLAR VE GÖRÜNENLER

Yirminci yüzyıl diplomasisinin inceliğiyle

bezenmiş modern bir Duyun-u Umumiye yapısına rağmen, ve Destekleme Kredisi'nin ilk dilimi için zorunlu olmadığı halde, Stand-by isteminin Türkiye'den gelmesi, yabancı ticari bankalardan sağlanması umut edilen borçlarla ilgilidir. Türkiye'nin Para Fonu'nun onayını almış ve gözetimi altında bir istikrar programı uyguladığı görüldüğünün kapalı kredi musluklarını açacağı düşünülmektedir.

Ancak, yabancı ticari bankalar sırf Uluslararası Para Fonu'ndan kredi sağladığı için bir ülkeye borç vermeye yanaşmamaktadırlar. Borç verecekleri ülkeler için politik ve ekonomik içe-

YAZISIZ

rikli belirli ölçütler uygulamaktadırlar. Politik durum, iktidarlar ile teknisyenler arasındaki uyum ve ülkenin doğal kaynakları gibi oldukça ağırlık verilen ölçütler yanında, dış finansman koşulları da bütün ayrıntılarıyla değerlendirilmektedir.

BİR DEĞERLENDİRME

Dış finansman koşulları açısından, ödemeler dengesi durumu, dış borçların artış hızı, rezervlerin düzeyi ve Uluslararası Para Fonu'ndan yapılan borçlanmalar hep birlikte ele alınmaktadır. Uluslararası finansman konularında Tür-

kiye'nin önde gelen isimlerinden Sınai Kalkınma Bankası yöneticilerinden Doğan Yalın bu konuda şöyle demektedir:

«Böylesi ihtiyatlı çalışan ticaret bankalarının, döviz rezervleri 50 milyon dolara kadar düşmüş, beş aydan beri transfer edilmemiş ithalat bedelleri 1,5 milyar dolara ulaşmış, döviz çevrilibilir mevduat hesaplarından borcunun 500 milyon dolarının vadesi gelmiş ve bir o kadarının da vadesi yıl sonuna kadar gelecek olan, yıl sonunda ödemeler dengesi en az 2 milyar dolar açık verecek bulunan ve yabancı bankalarca sırası ile 800 milyon ve 3,5 milyar dolar alacaklarının tehlikede bulunduğu Zaire ve Peru'dan daha fazla endişe ile izlenen (The Economist, 20 Ağustos 1977) ülkemize sırf IMF'den kredi sağlayabildiği için yeni ve büyük ikrazlar yapmalarını beklemek gerçekçi bir bekleyiş olamaz.» (Doğan Yalın, «IMF ve Dış Borçlanma İmkânları», Banka ve Ekonomik Yorumlar, Eylül 1977, Cilt: 14 - Sayı: 9, 3. 3)

ULUSLARARASI KREDİ VE BORÇLAR

Ülkeler:	Kredi	
	Kredi durumu milyon SDR (1)	durumunun kotaya (%)
1. Güney Kore	362,0	452,5
2. İtalya	3.547,3	354,7
3. İzlanda	79,4	345,3
4. Şili	510,7	323,2
5. TÜRKİYE	487,8	323,1
6. Tanzanya	130,3	310,3

(1) SDR, Uluslararası Para Fonu'nun Özel Çekim Hakları'nı ifade etmektedir. 1 birim Özel Çekim Hakkı, Ekim 1977'de 1,16 ABD Doları üzerinden işlem görmektedir.

Kaynak: Uluslararası Para Fonu, «International Financial Statistics». Cilt: 30 - Sayı: 7, Eylül 1977.

Uluç GÜRKAN
7 Ekim

Dördüncü Plan önemli yanlışları içeriyor

MC Hükümetinin Meclislere sunduğu Dördüncü Beş Yıllık Plan önemli ekonomik ve maddi yanlışları içermektedir. Planda yer alması gereken finansman bölümü ise hepten unutulmuş, para, kredi banka ve fiyat politikacılarına ilişkin «politikalar bölümü» plana konulmamıştır. Dördüncü Planın birinci kesiminde bulunan Üçüncü Beş Yıllık Plan dönemine ilişkin değerlendirmeler ise bu dönemin son üç yılına damgasını vuran MC hükümetlerinin ekonomik başarısızlıklarını gözönüne seren bir itiraflar belgesi niteliğini taşımaktadır. İki üç gün içinde hazırlatılarak Meclislere sunulan planda yer alan rakamlar ve tablolar birbirini tutmadığı için hükümetçe planda yeniden değişiklik yapılmak üzere DPT'de çalışmalar başlatılmıştır.

Planlama Teşkilâtındaki çeşitli taslaklardan derlenerek «Dördüncü Beş Yıllık Plan» adı altında Meclislere sunulan belgede yer alan ve «Dördüncü Beş Yıllık Planın hedefleri ve dengeleri» başlığını taşıyan ikinci kesimdeki tablolar ve rakamlar birbirini tutmamakta ve tam bir kargaşa örneğini sergilemektedir. Bu kesimin 64 numaralı tablosu «Dördüncü Beş Yıllık Planın İhracat Hedefleri» başlığını taşımaktadır. Aynı kesimde yer alan 66 numaralı tablo ise «Dördüncü Plan dönemi ödemeler dengesi tahmini»dir. 66 numaralı tabloda yer alan ihracat projeksiyonları ile 64 numaralı tabloda yer alan ihracat projeksiyonlarının aynı rakamlar olması gerektiği halde akıl almaz derecede büyük bir hata işlene-

rek bu iki tabloda farklı rakamlar ve projeksiyonlar verilmiştir.

64 numaralı tabloya göre Türkiye'nin 1978 yılı ihracatı 2 milyar 690 milyon dolar, 66 numaralı tabloya göre ise 2 milyar 400 milyon dolar olacaktır. 1979 yılı ihracatımız ise 64 numaralı tabloya göre 3 milyar 345 milyon dolar, 66 numaralı tabloya göre 3 milyar dolar olacaktır. Aynı şekilde 1980, 81 ve 82 yılları için verilen ihracat projeksiyonları da her iki tabloda farklıdır.

HAYALİ DENGİ

Bu önemli maddi hataların, planın hazırlanmasında nasıl ciddiyet dışı bir tutum izlendiğini ortaya koyduğunu söyleyen planlama uzmanları maddi hataların yanı sıra planda yer alan gerçek dışı tahminlerin ve ekonomik kurallara ilişkin yanlışların önemli boyutlara ulaştığını belirtmektedirler. Gerçek dışı tahminlere en önemli örnek olarak dış kredi bekleyişleri gösterilmektedir. Planın ikinci kesiminde 97 numaralı sayfada dördüncü plan döneminde 9 milyar 344 milyon dolar dış kredi kullanılacağı belirtilmektedir. Plana göre Türkiye'nin 1978 yılında bulacağı dış kredi miktarı 2,5 milyar dolar olacak 1979 yılında ise 2 milyar 120 milyon dolar dış kredi kullanılacaktır. Dördüncü plan döneminde her yıl için 2 milyar dolar civarında dış kredi bulunacağını varsaymanın olanaksız tahminlerde bulunmak anlamına geldiğini belirten uzmanlar, Dördüncü Planın bu haliyle hayali bir dengeye oturtulduğunu belirtmektedirler.

Planda yer alan bir başka ekonomik yanlış ise bu ölçüde büyük dış kredilere bel bağlandığı bir sırada, «Dördüncü Plan döneminde dış kaynaklara bağımlılığın azaltılacağı» belirtilmesidir. Yine planın ihracat ve yapısı» başlıklı 92'nci sayfasında Dördüncü Plan döneminde ihracatın yapısında önemli değişiklikler olacağı ve ihracatta sanayi ürünlerinin payının artacağı belirtilmektedir. Bu değişikliğin sağlanması için üçüncü plan döneminde yapılan sanayi yatırımları ile dördüncü plan döneminde devreye gire-

cek sanayi yatırımlarının ihracata etki edeceği belirtilmektedir. Halbuki Dördüncü Planın yatırımlara ilişkin dengelerinde ise sanayi yatırımlarının artış hızının büyük ölçüde kısıldığı görülmektedir. Yatırımların kısıldığı bir dönemde sanayi ürünleri ihracatının arttırılacağını varsaymanın planlama tekniği ile bağdaşmaz bir yanlış olduğu belirtilmektedir.

Füsun ÖZBİLGİN
23 Aralık

İtalyan şirketi 150 milyon TL vergi kaçırdı

Irak - Türkiye petrol boru hattının sınırlandırılmış bölümlerinin hafriyatı ile bazı pompa istasyonlarının inşaatını yapan İtalyan Condotte Strade S.P.A. firmasının 150 milyon lira civarında vergi kaçırdığı saptanmış, Maliye Bakanlığının istemi üzerine şirketin Türkiye'deki malzeme ve makineleri üzerine «ihtiyatı tedbir konulmuştur. Ancak, bu karardan sonra İtalyan şirketi, hafriyat ve inşaatlarda kullandığı makina ve malzemenin önemli bir bölümünü yabancı bandıralı gemilerle yurt dışına kaçırmıştır.

Öte yandan şirketin yaptığı yolsuzlukları yakından bilen Şakir Bülent Tuna adındaki kişi, bundan bir süre önce Ankara'nın Maltepe semtinde bir gece sokakta ölü olarak bulunmuş, vergi kaçakçılıklarını maliyeye ihbar eden ve şirkette uzun süre çeşitli görevler yapan Ali Bektaş da çeşitli defalar bilinmeyen kişilerce kurşun yağmuruna tutularak öldürülmek istenmiştir.

İHBAR EDİLİYOR

Irak - Türkiye petrol boru hattını ve bazı pompa istasyonlarının yapımını üzerine alan İtalyan firmasının vergi kaçakçılığı ve çeşitli yolsuzlukları, şirkete uzun süre maaş tahakkuk ve personel işlerinde görev yapan Ali Bektaş adındaki vatandaşın Maliye Bakanlığına yaptığı bir ihbar üzerine ortaya çıkmıştır. Ali Bektaş'ın 7 Eylül 1976 tarihinde Maliye Bakanlığına yaptığı ihbarda özetle şöyle denilmiştir:

«Türkiye'deki merkezi Bahçelievler 14 İskenderun adresinde bulunan Irak-Türkiye petrol boru hattı hafriyat işini yürüten Condotte Strade S.P.A. şirketi hakkında aşağıda zikredeceğim ihbarımın değerlendirilmesini emir ve müsaadelerinize arz ederim.

Şirket kanunlara aykırı, hileli ve sahte yollarla giderlerini fazla göstermektedir. Şöyle ki:

Sayıları yaklaşık 400'ü bulan İtalyan personel yemeklerini şantiyelerde kurulu Catering'lerde yedikleri halde, bu personele yemek parası tahakkuk ettirilmekte, fakat ödenmiyerek imzaları (şirketin İskenderun merkezinde bu-

lunan patron ve yöneticileri hariç) sahte olarak atılmakta, bu kişiler dışındaki İtalyan personelden gizlenmekte, ödenmemekte ve vergilendirilmemektedir. Sahte imza atan kişiler: Claudio Rivara, Marino Pastorino, George Zanette. İtalyan personele tahakkuk ettirilen (Pocket Money) bordrosu da yukarda adını zikrettiğim kişilerce sahte imzalarla doldurulmaktadır. Bu bordrolarda gösterilen vergi kesintisi ise nisan 1976 tarihine kadar muhtasar beyanname ile bildirilmemiştir. Bahsedilen meblağlar hak sahiplerine ödenmemiş olup, ödenen cüzi miktardaki harçlıklar ise İtalyada tahakkuk eden maaşlarına mahsup edilmektedir.

İtalyan personele maaşları dışında temin edilen menfaatlar vergiye tabi tutulmamaktadır. (Şehrin en lüks lokantalarında kendilerine sık sık verdikleri ziyafetler ikametlerine tahsis edilen sahil evlerinde lüks konutlar.) Bir ay dahi çalışmayan işçilere kıdem tazminatı ödenmiş gibi sahte bordro tanzim edilmekte ve bu miktarlar gider kaydedilmektedir. Türk personele seviz ay süre ile yemek parası verilmiş ve vergi tevkifatı yapılmamıştır.

Aylarca önce işten ayrılıp ilişkisi kesilmiş personele sahte maaş tahakkuk ettirilmektedir. Bu personelden bir kısmına sahte harcırah tahakkuk ettirilmiştir. Bu işçilerden bazılarının adları: Selâhattin Duraner, İbrahim Yiğiter, Abdullâh Vurucu. Bu miktar 100'ü aşmaktadır.

Şu şekilde teşekkür eden kasa fazlası serbest piyasadan dolar'a tahvil edilmektedir. Paranın yurt dışına kimler vasıtasıyla ve nasıl çıkarıldığı İskenderun'da görevli işveren vekili Alman Abayan'ın sorgusuyla meydana çıkabilir. Bu dövizlerden bir kısmının şirket muhasebe müdürü Claudio Rivara'nın özel kasasında konut ya da konutlarındaki saklı bulunması kuvvetle muhtemeldir.

Şirket bazı kişiler adına hususi hesaplar açmıştır. tesbit ettiklerim:

Aristo İzola, Rampini Giuseppe (Marine Terminal — Ceyhan), Bini adındaki muhasebeci İdil

Şantiyesi (İdil — Mardin) «Sultanköy şantiye muhasebecisi (Sultanköy — Mardin) İcral takibatlarında bu şahıslar «şahsi hesaplarımız» şeklinde yalan beyanda bulunmaktadırlar.

Ödemelerde İskonto yaptırılmaktadır. Fakat faturalar tam olarak alınmaktadır. Şirket kullandığı dinamitlerin % 90'ına yakın bir kısmını Avrupa'dan, Nobel marka olarak getirtmiş olup, çok az miktarını ise M.K.E. den temin etmiştir. Bu hususun gümrük mevzuatına aykırılığı ve bir de vergi yönünden araştırılması isabetli olur kanaatindeyim.

İşin hitamına yaklaşık iki aydan az bir zaman olmasına rağmen şirket yetkilileri işin yedi ila sekiz ay daha süreceğini empoze etmeye çalışmaktadırlar. Ayrıca menkul mallarını Irak istikametine doğru peyderpey kaydırmakta olup, bu hususta gümrük işlemlerine yoğun bir hız vermiş bulunmaktadırlar. Şirket halen İran'da bir liman inşaatı almıştır. Bu çelişkili ve şüpheli hareketleri manidardır.»

Ali Bektaş'ın Maliye Bakanlığına yaptığı bu ihbardan sonra, Hesap Uzmanları Kurulundan Kurtbay Öncü, Kemal Kılıçdaroğlu ve Mustafa Esen şirketin defter ve kayıtlarını incelemekle görevlendirilmişlerdir. Üç uzman şirketin hesaplarını incelemiş ve 5 Mayıs 1977 tarihinde hazırladıkları raporu Maliye Bakanlığı yetkililerine vermişlerdir. Uzmanların hazırladığı iki ayrı raporda da ihbarlar doğrulanmaktadır. Raporun vergi kaçakçılığı ve yolsuzluklarla ilgili bölümlerinde özetle şöyle denilmektedir:

«Ulusal yönünden yapılan incelemelerde kurum defter ve belgelerin gerçeği yansıtmadığı görülmüştür. Ücret bordrolarına ücret sayılan bazı ödemeler dahil edilmediği gibi, İtalyan personel ve işçilerinin maaşları da eksik gösterilmiştir.

Defter kayıtları ve bunlarla ilgili belgelerin vergi matrahlarının doğru ve kesin olarak tesbitine imkân vermeyecek derecede noksan, usulsüz ve karışık olması dolayısıyla ihtiyaca salih bulunmaması Vergi Usul Kanununun 30. maddesi gereğince re'sen takdir nedenidir.

Yukarda belirtilen filler Vergi Usul Kanununun 30/4. maddesi uyarınca gelir vergisi matrahlarının takdir komisyonunca re'sen takdirini ve yine aynı Kanunun 352/1-2. maddesi ile birinci derecede usulsüzlük cezasının alınmasını, aylar itibarıyla ayrı ayrı gerektirmektedir. Bu fiil aynı zamanda re'sen takdiri de gerektirdiğinden anılan cezanın iki katı olarak Vergi Usul Kanununun 333. maddesi uyarınca şirket tüzel kişiliği adına salınması gerekmektedir.»

Raporlarda daha sonra yapılan yolsuzluklar şirkette çalışan personelin ifadeleriyle anlatılmaktadır.

Maliye Bakanlığının olaya el koymasından ve şirkete cezalı olaark önemli bir vergi tahakkuk ettirilmesinden sonra, şirketin Türkiye'deki makina ve malzemelerine de «ihtiyatî tedbir» koydurmuştur. Ancak bu arada şirketin, üzerin-

de tedbir kararı bulunan mallarını yurt dışına kaçırdığı, hem İskenderun Vergi Dairesi Müdür-lüğüne, hem de Gümrük ve Tekel Bakanlığına ihbar edilmiştir. Kaçakçılığı ve çeşitli yolsuzluk-ları Maliye Bakanlığınca ihbar eden Ali Bektaş'ın 23 Mayıs 1977 tarihinde Gümrük ve Tekel Bakanlığını uyardığı yazısı şöyledir:

«Irak - Türkiye Petrol Boru Hattı hafriyatı işlerini yapan İtalyan Condette E. Strade S.P.A. firması 200.000.000.— TL. tutarında vergi borcundan dolayı İskenderun - Akçay yöresinde bulunan iş makina ve malzemelerine Maliye Bakan-lığı tarafından ihtiyatî tedbir kararı alınmış bulunmaktadır.

Adı geçen şirket nisan 1977 sonlarında, yabancı bandralı bir gemiye yükleme yaparak iş makinalarının mühim bir bölümünü İtalya'ya sevk etmiş bulunmaktadırlar. İkinci parti mallarını ise yine yabancı bandralı bir gemi ile 19 Mayıs 1977'yi 20 Mayıs 1977, cumaya bağlayan gece saat 04.00'e kadar yükleme yaparak İtalya'ya göndermişlerdir.

Adı geçen firmanın makina ve malzemelerini konmuş bulunan ihtiyatî tedbir kararının kaldırıp, kaldırılmadığının tarafıma bildirilmesini müsaadelerinize arz ederim.»

Ali Bektaş, İtalyan şirketi makina ve malzemelerini yurt dışına çıkarmadan önce, daha gümrük işleri ve yükleme işleri yapılırken Gümrük - Tekel ve Maliye Bakanlıklarını acele tel-grafla uyarak gerekli önlemlerin alınmasını istemiştir.

İtalyan şirketinin vergi kaçakçılığı ve yolsuzluklarıyla ilgili gelişmeler devam ederken bu konudaki ihbarı yetkili makamlara yapan Ali Bektaş bir gün İskenderun'da evinin çatısında televizyon antenini onarıırken bilinmeyen kişilerce kurşun yağmuruna tutularak öldürülmek istenmiş, bir rastlantı sonucu ölümünden kılpayı kurtulmuştur.

Ancak aynı günlerde, daha önce şirkette çalışan ve yolsuzlukları yakından bilen bir başka kişi, bir gece Ankara'nın Maltepe semtinde ölü olarak bulunmuştur:

«Maltepe Ali Naci sokakta temizlik yapan belediye işçileri dövülerek öldürüldükten sonra sokağa atılmış bir ceset bulmuşlardır.

Emniyet Basın Bürosundan alınan bilgiye göre, Maltepe Ali Naci sokakta sabah temizlik yapan belediye işçileri Etibank Maltepe şubesinin önünde bir ceset bulmuşlar ve durumu emniyete bildirmişlerdir. Emniyet yetkilileri tarafından yapılan inceleme sonunda 1950 Mersin doğumlu olan Şakir Bülent Tunç'un meçhul kişiler tarafından öldürüldükten sonra sokağa atıldığı belirlenmiştir.»

Bu olay hâlâ aydınlanmamış ve Şakir Bülent Tunç'u öldüren ya da öldürenler bugüne kadar bulunmamıştır.

Yılmaz GÜMÜŞBAŞ

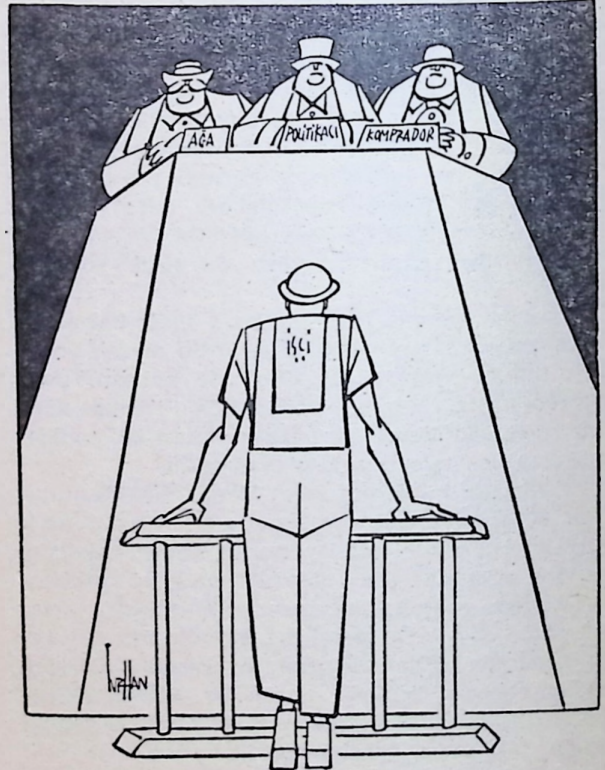
25 Eylül

Sendikacılığın zor günleri

Türk sendikacılığı sorunları yeni boyutlara ulaşan yeni gelişmeler içindedir. Sorunları ülke sorunlarından soyutlanamayacak olan sendikacılık olgusu toplumun sosyo - ekonomik yapısındaki dengesizlikleri kendi yapısında da olduğu gibi yansıtmaktadır. Ekonomide yılların birikimlerinin patlama noktasına ulaşması, ekonominin her yanı ile dışa bağımlı oluşunun yarattığı kaçınılmaz sonuçlar, sosyal alanda her türü ile çüvrensizlik salgını politikada ise kargaşa içinle yaşadığımız toplumun simgeleri olmuştur. Sendikacılığımız da henüz ülke koşullarına özgü bir model oluşturmamış olduğundan olayların gelişmesini yönlendireceği yerde kendisi olaylardan yönlenme türünde çelişkili bir oluşum içindedir. Sendikacılığımız ekonomik savaşımını sürdürürken çok ciddi bir başıboşluk içinde günlük düşünmüş ve günlük çıkarlar ardında koşmuştur. Yaptığı yüzeysel çalışmalar nedeni ile işverenlerin ve toplumun karşısına ciddi bir görünüm ile çıkamamış, çoğu kez etkileyici olamamıştır. Çalışanların sosyal ve ekonomik sorunlarına, ülkenin üretim ilişkilerinin yeniden düzenlenmesine ilişkin kökten öneriler getirememişlerdir. Bugüne değin sendikalarımızın önemli bir bölümü sendikacılık eylemini işçinin gündelik kazancına belirli artış sağlamak olarak kabullenmiş ve bunun ötesinde boy göstermenin gereksizliğine kendini inandırmıştır. Sendikaların yasallaştığı 1963 yılından bu yana ısrarla uygulanan bu inanç, sendikacılığımızı toplumun etkin güç merkezlerinden biri niteliğine kavuşturamamıştır.

Politik sorunlar karşısındaki davranış için de olumlu şeyler söylenemez. Sendikacılığımızın kuruluş yıllarında Amerikan parmağı ve temelinde Amerikan parası olduğu için Türkiye'yi küçük Amerika yapmak özlemi içinde olanların yönettiği bir sendikacılık eylemi, politika konu-

sunğa Amerikalı gibi düşünmüş ve bunun doğal sonucu olarak olayları yaratmak ve politikayı kendisi oluşturmak ve yerine başkalarının oluşturduğu politikanın ve olayların ardından git-

«HÂKİM SINIF»

mek durumunda kalmıştır. Sendikacılığımız politika sorununa sürekli olarak yanlış açıdan bakmışlar ve bu yanlışlık belli ölçüde DİSK'in kurulduğu yıllara kadar sürmüştür. DİSK'in kurulması ile sendikaların politika yönlendirici olma

niteliği kabul edilmeye başlanmış ama bunun yöntemi DİSK içinde bile tartışılır duruma gelmeye başlamıştır.

Bugün sendikaların politika ilişkileri konusunda iki büyük Konfederasyon arasında ciddi ayrılıklar vardır. Türk - İş bugüne kadar mavi boncuk politikası izlediği bu ilişki konusunda hiç bir tavır alacak güçte değildir ve bu konudaki her davranışı içerikten ve içtenlikten yoksundur. Türk - İş yöneticilerinin çoğunluğu henüz kendi kişisel çıkarlarının temsil ettikleri emekçi yığınların çıkarları ile eş olmadığının bilincine varamamıştır. Bir siyasi kadroya yararlanmak, bu yoldan kişisel çıkarlar elde etmek için kitlelerin çıkarları konusunda gerekli ağırlığı koymaktan kaçınmak, örneğin ikinci sağcı partiler koalisyonuna hayır diyememek, işçi çıkarlarına karşı olan bu topluluğa genel grev yolu ile dur diyememek bu konuda yapılan sendikacılığın eyyamcı niteliğini iyice belirler.

Türk - İş'in bu renksiz tutumuna karşılık DİSK ülke gerçeklerine daha uygun düşen bir tavırla ve mertçe işçi sınıfının çıkarlarına en uygun bulduğu bir siyasi partiyi işbaşına getirmek için çağrıda bulunmuş, eylem ortaya koymuştur. Üyelerine politik öğreti vermek, toplumun ilerici güçlerinin verdiği anti-faşist ve anti-emperyalist savaşımın yardımcısı olmak DİSK'i sendikacılıkta özlenen bir politik kişiliğin sahibi yapmıştır. Burada üzümlere belirtmek gerekir ki DİSK yapısı içinde son günlerde ortaya çıkan bazı ciddi tartışmalar DİSK'in bugüne kadar örneklediği davranışların geleceğine bazı soru işaretlerinin takılmasına neden olmuştur. DİSK yönetimi gerçekçi olarak politik ilişkiler konusundaki tavrını iktidara gelmesi en çok düşünülmüş bir parti yararına mı ortaya koymalı, yok-

sa, değil iktidar olması, belli sayıda oy toplaması bile bir düş olan bir partiyi mi desteklemelidir? DİSK yönetiminin ve DİSK'te görev yapan aydınların yanıtlaması gereken soru budur.

DİSK içindeki bazı aydın çevrelerin özellikle CHP için, «işçi sınıfını temsil etmeyen, işçi sınıfına ihanet eden» sözcüklerini kullanması son derece sakıncalı ve sendikaların politik ilişkilerini karanlığa itici niteliktedir.

Sendikalar işçi sınıfının çıkarlarını en iyi savunacaklarına inandıkları bir siyasi partinin desteklenmesi modelini artık kabullenmelidirler. Koalisyonların, hele böylesine kargaşa içindekilerin, topluma verebileceği sağlıklı hiç bir şey yoktur. Buna karşın sendikaların ve işçilerin sahip çıkacağı bir siyasi partinin de işçilere güven verecek kadrolardan oluşması ve bazı haklı suçlamaların boy hedefi olabilecek davranışlardan mutlaka kaçınması gerekir. İşçilerin yönetime ortak edilmesini, sendikalarla sağlıklı ilişkiler kurulmasını sakıncalı gören ve kendilerine karşı olanları «içimize sızmış sol» olarak suçlamaktan kaçınmayan bir sekreterlik kadrosunun işçi sınıfında belirlenmeye başlamış bir umudun kolayca sönmesine neden olabileceğini bilmek gerekir.

Umarız gerek Türk - İş ve gerekse DİSK kısa bir gelecekte toplumun çıkarlarına ve günün koşullarına en uygun düşen kararları alsınlar. Dileriz ki yakın bir gelecekte tek başına iktidar olması özlenen siyasi partide işçi sınıfının alacağı bu kararları en iyi biçimde değerlendirecek bir kadro kurma atılımını en yakın zamanda gerçekleştirsın.

Engin ÜNSAL
10 Ekim

Türk-İş ne yapıyor ?

1970'ler Türkiye'sinde Amerikan sendikacılığı yapmak, Müslüman mahallesinde salyangoz satmak gibi bir şey olmuştur. Mazlum bir ülkede Amerikan sendikacılığı, sarı sendikacılıktan da beterdir. Çünkü sarı sendikacılık işçi sınıfına ihanet ve sermaye sınıfına hizmet demektir. Oysa Türkiye'de Amerikan sendikacılığı, işçi sınıfına ihanetle kalmıyor; ülkeye ve ulusa ihanet niteliği taşıyor.

★

5 Haziran seçimlerinde TÜRK-İŞ hangi partiyi destekliyecek? Bu konuda örgüt yönetimi karara varamadı. Gazetelerin yazdığına göre Yönetim Kurulu iki büyük partiye türlü şartlar koşmuş. CHP ile AP'ye yapılan önerilerin özü şöyle:

1) Parti yetkili organlarında TÜRK-İŞ'in yüzde 20 oranında temsili. 2) Genel seçimlerle oluşacak Meclis'e TÜRK-İŞ'e yüzde 20 oranında temsil hakkının tanınması.

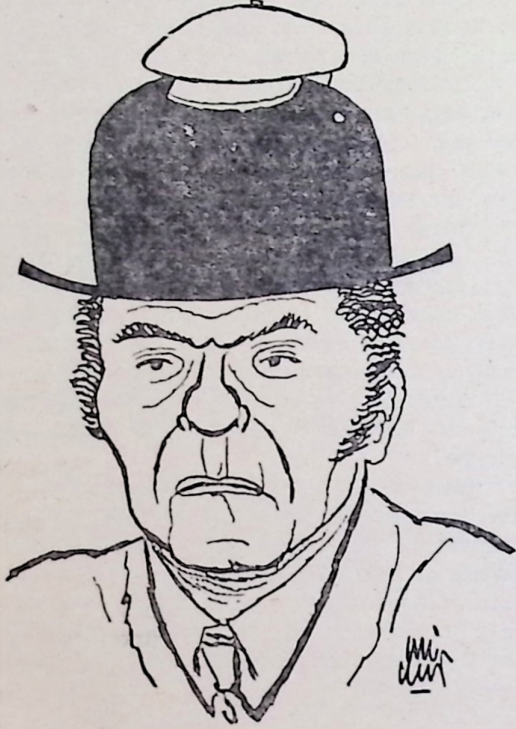
Yani TÜRK-İŞ, büyük siyasal partilere diyor ki, yönetim kurullarınızda koltuk isterim; Mecliste sandalye isterim. İşçi örgütü bu öneriyi yaparken karşısındaki örgüt, sağcı mı, solcu mu bakmıyor; parti emekçi sınıfından yana mı, yoksa sermaye sınıfından yana mı? TÜRK-İŞ'i bu soru da ilgilendirmiyor; ille de koltuk ve sandalye istiyor. Açıkçası TÜRK-İŞ «partiler üstü» denilen Amerikan sendikacılığında inat ediyor.

Vaktiyle Türkiye'de ikisi de Amerika'ya ve sermaye sınıfına bağlı iki büyük parti varken, Amerikan sendikacılığı yürüye biliyordu. Şimdi Türkiye'de partiler sağa sola ayrıldılar; emek-

çlye dönük örgütler geliştiler. 1970'ler Türkiye'-sinde Amerikan sendikacılığı büsbütün sırtıyor. Çünkü Amerikan sendikacılığı Amerika'nın koşullarına uygundur.

Söyle ki:

a) Amerika emperyalist bir devlettir; yer-yüzünü sömürmektedir: bu sümürülen Amerikan işçilerine sus payı ayırabilir.

TÜRK — İŞ...

b) Amerika'da iki büyük parti sistemi yürürlüktedir; ve bu iki büyük parti de sermaye sınıfından yanadır.

c) Amerika'da siyasal partiler «disiplinsiz partiler» denen niteliktedir. Bu partilerde üyeler, tek başlarına eyleme geçip işçi hakları için uğraş verebilirler; parti üyelerini grup kararları bağlamaz.

d) Amerika'da işçiler yüzde 25 gibi küçük bir oranla sendikalaşmışlardır. Bu ülkede tarımla uğraşan nüfus yüzde 5 dolayındadır. Çalışanla-

rın çoğunluğu sanayi kesimindedir. Buna karşılık sendikacılık yeterince güç kazanmamıştır.

Böyle bir ülkede sendikaların sermaye partilerine aynı uzaklıkta kalması ve partiler-üstü niteliğini koruması bir ölçüde savunabilirler. (Kaldı ki Amerikan sendikaları DP'ye daha yakındırlar; çünkü sanayileşme eylemi öncelikle Demokrat Partinin tutulduğu kuzey kesimlerinde başlamış ve gelişmiştir.) Amerikan sendikaları partilerle değil, Kongredeki temsilcilerle işbirliğine geçebilir. Çünkü parti dışıplini olmadığından, temsilciler, işçi sendikalarının davalarını tek - tek savunabilirler. Bütün bunların dışında, Amerikan işçileri, ABD sermaye sınıfının, tüm dünya sömürsünde emekçi sınıfına ayıracağı ödünlerle refaha kavuşmuşlardır.

Türkiye'de bu koşullar var mıdır?

Ülkemizde sermaye sınıfı iç pazara dönüktür. Salt ekonomik sendikacılık, Anadolu'nun sömürsüne işçi çevrelerinin katılması ve sermaye sınıfıyla işbirliği yapması demektir. Türkiye uluslararası tekeller eliyle de sömürüldüğünden, bu durumda işçi sendikaları yabancı kapitalizmin Türkiye'deki suç ortaklığını benimsemiş olur. Türkiye'de partiler disiplinlidir. Milletvekilleri bağımsız davranışlara geçemezler. Partinin işçiden yana mı, yoksa sermayeden yana mı olduğu programında bellidir. Bu ortamda TÜRK-İŞ'in sermayeden yana olduğu program ve tüzüğüyle belli partilerde milletvekilliği koltuğu istemesi ihanetin katmerlisi sayılmaz mı?

TÜRK-İŞ, ülkemizde dışa bağımlı kapitalizmin geçerli olduğunu bilmiyor mu? Bu tür kapitalizmin siyasal partisinde koltuk isteyen TÜRK-İŞ, hem yerli sermaye sınıfıyla işbirliğine geçerek işçi sınıfına ihanet etmek yolunu tutmaktadır; hem Türkiye'de emperyalizmin güdümüne girerek yurt ve ulusa ihaneti benimsemektedir.

İhanetin katmerlisi ne demek?

Hem sarı sendikacılık; hem Amerikan sendikacılığı demek.

İşte TÜRK-İŞ'in politikası bu iki çizgide belirleniyor.

İlhan SELÇUK
15 Nisan

Barajlar kralı

Elektrikler kesik, sular akamaz, ülke ekonomisi bu yüzden her gün milyonlarca lira zarara girer. Fakat çok partili hayatımız, Allaha bin şükür, dimdik ayakta. Ve devlet her zamankinden daha güçlüdür.

Devlet güçlüdür ama, elektrikler kesiktir. Devletin her zamankinden daha da güçlü olduğu, bir bakışta anlaşılmaktadır. Ancak her zamankinden daha da güçlü olan bu devlet, bir türlü büyük kentlerin suyunu bile akıtamamaktadır.

Elektrik ve su sıkıntısına karşı, ülkemizde laf bolluğu vardır. Başbakan Demirel'in konuşmalarına bakarsanız, Türkiye çok büyümüştür. İşbu nedenle «trilyonu telaffuz etmeye alışmak» gerekmektedir. Fakat; bu arada, her nedense elektrikler kesiktir, sular da akmamaktadır.

Elektriklerin kesildiği, suların akmadığı bu günlerde, ülkemizi «barajlar kralı» diye ün yapan bir yüksek mühendis yönetmektedir...

Beni sorarsanız, onbeş yirmi gündür tatil yapıyorum. Tatile güven oylamasından önce çıktım. Okuduğunuz yazıları tatil yaptığım ilçe-den gönderiyorum. Ege bölgesindeyim. Bu bölgeye turist akını bekleniyordu. Geçenlerde, buralarda bir geziye çıkan Turizm ve Tanıtma Bakanı ne gibi eksiklikler gördü, bilmiyorum. Turizm gelirlerinin düşüklüğünü, yine anarşik olaylara, sağa-sola yükleyip durmasınlar boş yere... Turist ışığı yanmıyan, suyu akmayan yerde tatil yapar mı hiç?

Benzin istasyonu çalışmaz, araçlar yolda benzinsiz kalır. Nedeni, elektrik kesintisidir. Turist, denizden çıktıktan sonra, duş yapamaz, yıkanamaz. Nedeni su kaynaklarını gereği gibi kul-

lanmamaktır. Barajlar kralı, bu işlere hiç zaman ayıramamış anlaşılan..

Devletin temel görevi nedir? Yurttaşlarına can ve mal güvenliği sağlamaktır. Bugün kimin canı emniyettedir? Kim yarına güvenle bakabilir. Elektrik yok, su yok, can ve mal güvenliği yok, amma Demirel var, Türkeş var, Erbakan var, zenginliği ve ağalığıyla övünen Gümrük ve Tekel Bakanı var, askerliğini Efes Otelde su gibi akıttığı viskilerle tamamlayan Yahya Demirel var, Sağlık Bankası borçlusu Milli Savunma Bakanı işadamı Dr. Sadettin Bilgiç var.

Ve devlet işte bu adamlarla, her zamankinden daha güçlüdür. Fakat elektrikler kesiktir, sular akmamaktadır..

İkinci Cephe Hükümeti, sola ve komünizme karşı olma gerekçesiyle kurulmuştur. Sola ve komünizme çok karşıyız, fakat ne çare ki, elektrik enerjisinin bir kısmını sabah akşam küfür ettiğimiz bir sosyalist ülkeden Bulgaristan'dan almaktayız. Ve böylece komünistlerin ürettiği elektrik enerjisini alıp «aşırı ceryan» yoluyla memleketimizi aydınlatmaya çalışıyoruz.

Bakın Allahın işine!

İran Başbakanı, ülkesindeki elektrik kısıntısı nedeniyle görevinden ayrılmış.. Bizimki, üstelik «barajlar kralı».. Fakat umurunda mı böyle işler?

Ülkücülerin «güçlü devlet, millî devlet» dedikleri de bu mudur acaba? Devletin güçlüsü ve millisi böyle mi oluyor? Böyle ışıksız, böyle susuz...

Uğur MUMCU
12 Ağustos

Enerji sorunları konferansta tartışılıyor

10. Dünya Enerji Konferansının ilk gününde Türk ve yabancı delegelerin en çok ilgilendiği konu «Türkiye için enerji modeli» başlıklı rapor olmuştur. Boğaziçi Üniversitesi tarafından hazırlanan raporda Türkiye'nin enerji ihtiyacının büyük çapta ithalat yoluyla karşılanması eleştiri konusu olmuş ve bu raporun uygulanması halinde ekonomimizin daha büyük bir çıkmaşa gireceği ileri sürülmüştür.

Enerji Konferansında küçük çapta bir özeti sunulan rapor, geniş rapora göre bazı değişikliklerle delegelerin önüne getirilmiştir. 20 haziran 1977'de kamuoyuna açıklanan asıl rapor daha geniş çapta ithalata dayalı enerji politikasını önlediğinden Türk Organizasyon grubunun tepkilerine yol açmış ve daha sonra yapılan bazı değişikliklerle ithalat politikası bir ölçüde azaltılmıştı. Buna karşın dün delegelere sunulan özet raporda hidroelektrik potansiyelinde yapılan çalışmalar ve nükleer santrallarda yapılan azaltmalara karşın yine de Türkiye'nin enerji ihtiyacının yaklaşık 3/2'sinin dış kaynaklardan sağlanması gerektiği ileri sürülmüştür.

Mühendis Odaları Birliğine bağlı bazı delegeler bu modelin Türkiye'nin altından kalkamayacağı bir model olduğunu, bu yüzden uygulanamayacağını ileri sürmüşlerdir. Ancak oturumda bazı delegelerin «Bu raporla Türk ekonomisi daha fazla dışa bağımlı olmuyor mu?» şeklindeki soruları politik bulunduğundan yanıtlanmamıştır.

Türkiye için enerji modeli yabancı uzmanlar tarafından da eleştirilmiştir. Bir Norveçli delegenin «Türkiye'nin bir ekonomi modeli var mı? Bu projeyi uygulamak için mali kaynakları nereden bulacaksınız?» şeklindeki sorusu da, bu konunun başka bir konu olduğu gerekçesiyle yanıtsız bırakılmıştır.

Tartışmalar genellikle önce bir ekonomi modelinin çizilmesi, ardından bir enerji modeli üzerinde durulması noktasında yoğunlaşmıştır. Bazı yabancı delegeler de dünyada ilk kez Türkiye'de ülke çapında bir optimizasyon modeli yapıldığını, bunun başka bir örneğine rastlanmadığını söylemişler, enerji konusunda ülke çapında bir model hazırlamak yerine sektör sektör çözüm yolları bu'manın daha geçerli bir yöntem olduğu belirtilmiştir.

Bu modeli Boğaziçi Üniversitesi uzmanlarına 1.300.000 liraya yaptıran Türk Organizasyon grubunun üyeleri de Enerji modelinin başka amaçlarla istendiğini, ancak Boğaziçi Üniversitesinde kullanılan bazı matematik ve bilgisayar yöntemleri yüzünden bir yenilik elde edilemediğini söylemişlerdir. Özellikle yerli kaynaklara dayandırılması istenen modelin sonunda çoğuyla ithalata dayalı bir enerji politikası ortaya çıkarmasında, enerji kaynaklarının gerçekten az

oluşunun neden olduğu da açıklanmıştır. Ancak Türkiye'de enerji kaynakları açısından bir araştırma yapılmadığı, enerjinin talep yönü incelenmesinin yapılmadığı, tahmini talep eğilimlerine saplanıldığı belirtilmiştir.

Oturumun sonunda bir konuşma yapan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Kamran İnan, modeli beğendiğini, bu modele uygun uygulamanın başlaması için konunun hükümette ele alınacağını söylemiştir.

KLASİK ENERJİ KAYNAKLARI HÂLÂ RAĞBETTE

Öte yandan konferansın ilk oturumunda klasik enerji kaynaklarını ele alan 35 tebliğin tartışmasında yine kömür ağırlık taşımıştır. Petrol fiyatlarında görülen aşırı artışların kömürü klasik enerji kaynakları arasında geniş bir kullanım alanına kavuşturduğunu öne süren tartışmacılar klasik olmayan enerji kaynakları kullanılır hale gelinceye dek teknolojik çalışmaların kömür üzerinde yoğunlaştırılmasını istemişlerdir.

Konferansa tebliğ sunan çeşitli ülkelerin delegeleri de bildirilerinde ülkelerindeki konuya ilişkin çalışmaları anlatmışlardır Tartışmalarda ayrıca düşük kalorili linyit yataklarının elektrik enerjisi üretiminde kullanılması için çalışmaların artırıldığı kaydedilmiştir.

Federal Alman delegeleri sundukları bir tebliğde kömür kaynaklarının değerlendirilmesinde maliyetlerin giderek yükseldiğini belirterek her geçen gün kömür istihracı için daha derine inilmesi gerektiğini bu nedenle maliyetlerin arttığını bildirmişlerdir. Alman bilim adamları artan maliyetlere karşın fiyat yükselmelerinin kömür rekabetini korumada etken olduğunu kaydetmişlerdir.

Bu arada diğer konuşmacılar da klasik enerji kaynaklarının tükenir nitelikte olduğu bu nedenle fiyatlarının zaman içinde yükseldiğini ve hatta günün birinde tükeneceklerini söylemişler, şu görüşe yer vermişlerdir:

«Enerji kaynaklarında fiyat artışları doğal olarak benimsenecek bir konu değildir, ancak gözönüne alınması gereken bir başka yönü klasik kaynaklardaki bu fiyat artışlarının diğer yanda olumlu bir başka etki göstermesidir. Olumlu etki ise insanları tükenmeyen, yenilebilir yeni enerji kaynakları araştırmaya teşvik etmesi ve bunları kullanılabilir hale getirmesidir.»

Tartışmalarda ayrıca gelişmekte olan ülkelerin enerji sorunlarına da yer verilerek belli bir süre için, su, kömür gibi klasik kaynaklara önem vermeleri ancak belli bir tüketim düzeyine ve maliyetlere ulaştıktan sonra nükleer enerji kaynaklarına yönelmeleri önerilmiştir.

İstanbul Haber Servisi

20 Eylül

Enerji konferansı «Sadabat gecesi» yle kapandı

Yıldız Parkı'nın uçsuz bucaksız bahçelerinde dün gece bir «Sadabat Gecesi» yaşandı. İki şey eksikti tarih kitaplarında okuduğumuz bu ünlü devirden: Üzerinde mumlar yakılı olarak çalılar arasında dolaşan kaplumbağalar ve Şair Nedim. Bu ikincisinin olmaması doğaldı ama, insanın aklı şuna takılıyordu: Kaplumbağalar neden yoktu?

Çünkü geriye ne kalıyorsa hepsi vardı. Dekor Osmanlı devri dekoru idi. Parkın ortasındaki Tanzimat Köşkü merkez alınarak, çevreye yer-

Enerji konferansının kapanış gecesi süslü davetiyede 20.30 olarak gösterilmişti. Ancak özellikle yerli konuklar açık havada ve açık büfe olarak düzenlenen bu yemeğe «ne olur, ne olmaz» düşüncesiyle 19.30 dan itibaren gelmeye başladılar. Parkın uçsuz, bucaksız yollarında araba park edecek yer kalmadı.

Enerji konferansı için ülkemize gelen yabancılar Türkiye'nin «enerji sıkıntısı» çeken bir ülke olduğu konusundaki tüm kuşkularını atmışlardır herhalde. Öyle ya jeneratörlü otellerde

(Fotoğraf: Erdoğan KÖSEOĞLU)

leştirilmiş eğlenti yeri. Belki Haliç'in sularının kokusuna yabancıların burnu dayanmaz diye yer de değişti ama, parkın ortasındaki yapay havuz, üzerindeki minyatür köprüsü ile bir zamanların «Altın boynuz»unu aartmayacak güzellikteydi. Kaplumbağalara gelince, pekâlâ bunu da yapabilir, Dünya Enerji Konferansı için ülkemize aldığımız bu hayvanı da gösterebilirdik.

yatıp, elektriklerin kesilmemesi için «özel tertibat» alınan Atatürk Kültür Merkezinde çalıştılar. Gerçi hepsi enerji uzmanı idi ama, ne de olsa ilim adamı olduklarından bunlar dalgın oluyorlardı. Türkiye'nin ne durumda olduğunu anlamamışlardır bile. Yıldız Parkındaki bu geceyi de yaşayınca iyice inanmışlardır Türkiye'nin «yoklar ülkesi» olmadığına ve bu söylentileri

çıkaranların «münafıklar» olduğuna. Çünkü Demirel «Ne isteniyorsa, hepsinden bir kaç kamyon göndertmişti» Yıldız Parkına.

1,5 MİLYON MU?

Yaklaşık olarak Taksim alanı genişliğinde bir sahaya yan yana üstü yiyeceklerle dolu büfeler kurulmuştu. 4500 yabancı, bir o kadar da yerli konuk saat 20.00 den 22.30'a kadar bitiremediler yiyecekleri. Ateş üstünde pişmekte olan kuzular, her yüz metrede kurulu aygazlı döner kebab ocakları, türlü çeşitli salatanın eşliğinde soğuk yiyecekler, küçük tepeler oluşturan meyvalar, tatlılar, pastalar ve içecek olarak ne isterseniz hepsi vardı.

Hiltonun hazırladığı bu yemeğin 1,5 milyona patladığı söyleniyordu ama, bu pahalılıkta, üstelik Hilton fiyatlarıyla sergilenen masalar bu paraya çıkmaz gibi görünüyordu.

Kalabalık inanılmaz bir düzeydeydi. Birlikte geldiğimiz foto muhabiri arkadaşım Erdoğan Köseoğlu ile üç saat boyunca ikinci bir kez karşılaşma olanağı bulamadık. Bir keresinde yapay havuzun ortasında birbirimizi görür gibi olmuştuk ama, tam bu sırada köprü artık geçit vermez duruma geldiğinden yaklaşmamız mümkün olmadı. Herkesin durumu da aynı şekildeydi. Birbirini arayanlar, kaybolmamak için birbirlerinin elysilerini tutunarak dolaşan aileler çoğunlukta idi.

TODORİEV'İN NEŞESİ

Bu kalabalık yüzünden Başbakan Süleyman Demirel ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Kâmrân İnan'ı arayan gazeteciler epey geç öğrendiler bu ikisinin yemeğe gelmediğini. Onların yerine Dünya Enerji Konferansı'nın «çiçeği burnunda» başkanı Ali Galip Mutdoğan ağırliyordu konukları. Yabancı delegeler arasında bulunan bakanların çoğu da ülkelerine dönmüşlerdi. Yalnız güleç yüzüyle ortalıkta dolaşan Bulgaristan Enerji Bakanı Todoriev görölüyordu ünlüler arasında.

Todoriev'in bu neşesini yorumlayanlar şu sonuca varıyorlardı: Kâmrân İnan tüm yabancı bakanlara Divan Oteli'nde bir yemek vererek hepsiyle tek tek görüşmüştü. Her halde bu yemekte Bulgaristan'a olan elektrik borcumuzu nasıl ödeyeceğimizi de anlatmıştı. Todoriev'e. İnan,

eğer Almanya'da «mevcut olmadığı Alman hükümetince resmen açıklanan» 10 milyar marklık işçi primini isteyeceğimizi ve iki asır falan sonra bu para elimize geçince borçlarımızı «derhal» ödeyeceğimizi söylemişse, böyle peşin parayı gören Todoriev'in de yüzü gülüyordu haliyle.

GÖBEK HAVASI VE AMERİKALILAR

Bahçeye birbirinden epey uzakta iki orkestra kurulmuştu. Bir tarafta göbek havası çalarken, ötekinde en modern danslar yapılıyordu. Sarışın bir dansöz elinde zillerle, Tanzimat Köşkü'nün sahanlığında ve Yıldız Parkının her yerinde ünlü «göbeğimizi» gösteriyordu yabancılara.

Bu göbek danslarıyla en çok ilgilenen grubu da Amerikalı delegeler oluşturunuyordu. Hatta bazı konuklar «oriental» dansözümüzün pabucunu dama attıracak figürler bile gösteriyorlardı.

Amerikalıların bu neşesi bizimkileri de epey sevindirmiş olmalı. Çünkü Enerji Konferansını yapacağız diye kendimizi öldürmemiz boşuna değil. Amaç nükleer enerji istasyonlarının ülkemizde de kurulması. Bu konuda da en büyük dostumuz Amerika'ya güveniyoruz doğal olarak. Amerika bizi harcayacak değil ya.

Vaktiyle nasıl Pearl Harbour baskınından kalma gemilerini, sırf bize yardım olsun diye peşin parayla satmışsa, şimdi de Nagazaki ve Hiroşima'yı bombalamak için kullandığı enerji istasyonlarını bize devredebilir. Tabii bu kez peşin parayı biraz zor görür ama, olsun, kredimiz var ya...

MEMLEKETİM, MEMLEKETİM...

Kredimizi daha da arttırmak için Londra'da masaya yumruk atan bir Başbakanımız ve Yıldız Parkı'nda göbek atan bir dansözümüz olduktan sonra bize karada ölüm yok gibi görünüyör.

Bütün bunlar olurken saatlerin nasıl geçtiğini kimse anlamadı. Konuklar yavaş yavaş gitmeye hazırlanırken, parkın köşesinde Ayten Alpman «Memleketim, Memleketim» şarkısını söylüyordu...

Yalçın PEKŞEN
25 Eylül

Elektrik halkın en güncel sorunu

Üretimdeki aşırı yetersizliğe bir de teknik arızalar eklenince, elektrik, yoklar listesinin baş sıralarında yerini alıverdi. Öyle ki daha iki hafta öncesine kadar siyasal iktidar yarışını kendine başlıca sorun edinen halk, şimdi hepsini unutmuş, elektrikten söz ediyor. Artık genci, ihtiyarı, işçisi, işvereni, hemen her yerde, trende vapurda, işde bir tek sorundan, elektrik sorunundan yakınıyor: «Bu karanlık yetsin artık...»

Aşırı düzeye varan programlı elektrik kısıntılarına bu kez program dışı kısıntıların eklenmesi üzerine biz de halk arasında dolaştık. «Elektrik kısıntısından nasıl etkileniyorsunuz?» dedik, şöyle yanıtladılar:

Atıf SEVENCELİ (Memur) :

İşe gidersiniz yolda kalırsınız, binbir güçlükle bindiğiniz trolleybüsten, elektrik kesildi diye inersiniz. Büroya gidersiniz, karanlıkta çalışırsınız. Eve gidersiniz karanlık. Karanlık, karanlık. Yeminle sinir hastası oldum

ler ya hamur gelir, ya iki günlük, zaten bahane arıyorlar, elektrikten diyorlar. Gider müşteriye bayat sandviçi uzatırsam adam neredeyse dövecek. Meşrubat soğuk değil efendim, ayran biraz ekşi efendim.

Sezai KARA (Muhasebeci) :

Evde önemli değil diyelim ama, işim icabı birçok işyeriyle ilişkim var da görüyorum. Adamlar işleri güçleri bırakmışlar elektrik kovalıyorlar. Hadi geldi işbaşı, bir saat geçmiyor yok voltaj düştü, yok elektrik kesildi, işi bırak. Olmaz böyle. Gene ne oluyorsa memlekete oluyor.

Neriman BAYRAKTAR (Öğrenci) :

Ne almaya kalksanız ya yok ya da fiyatı artmış, şimdi yeni de bahane buldular. Yok efendim elektrik yok da, yapılamıyor, bulunamıyor gibi. Bunun böyle olacağı belli değil miydi. Bu açıkça halka saygısızlıktan başka birşey değil

(BENZİN İSTASYONUNDA BAYRAM TATİLİ)

Sedat DEMİRCİOĞLU (Büfeci) :

İnan olsun fırıncıyla gırtlak gırtlığa geliyoruz, bir de müşteriden laf işitiyoruz. Sandviç-

Hüseyin KEMAH (Emekli memur) :

Allah adına, bu elektrik yaktı bızı. Vallah! üç defa buzdolabı için tamirci getirttim. Birin-

de, yok amca birşey, voltaj düşük ondan, dedi. Başka biri, çalıştırma dedi. Büyük masraf açarmışız. Bizim emektar da artık fişi çekti. Bu sıcaklarda buzdolabından bile olduk. Hiç vatandaşı düşünen yok, onlar kavga etsin biz çekelim. Yazıyorsunuz ama, değişen birşey yok. Hergün daha kötüye gidiyor.

Hırant YEMİŞÇİ (Atelye sahibi):

Memleketimizde ne yazık ki işler hep plânsız gidiyor. Bugün öyle bir hale geldik ki hergün yeni yeni atölyeler, fabrikalar kuruluyor, evlerde elektrik ihtiyaçları artıyor. Ama bu ihtiyaçlar yeni açıklar çıkartıyor, elektrik gibi su gibi. Bakın benim üç işçim var, pres işleri yaparız. Eminim şimdi işçilerim oturuyordur. Elektrik gene kesilmiştir. Malzeme almaya çıktım, bakın şu paketler tam 3 bin 700 lira, bir ay evvel aynı şeyleri 1,500 liraya alırdım. Malzeme artarsa, elektrik yok diye işçimi oturtursam ben müşteriye neye göre fiyat veririm, siparişi nasıl karşılıyorum.

Hilmiye FIRAT (Ev kadını) :

Allah ne isterse öyle yapsın sebep olanları. Bütün mahalle sefil olduk. Yolumuz yok, suyumuz yok, beş kuruş ucuz diye buralara kadar geliriz alışverişe de bize mum kadar ışığı çok görümler. Kocamın işi değişti. Elektrik diye fabrikada saatler değişmiş. Adam günde iki kere işe gidiyor. Sabah erken gider sonra gelir, bir de akşam gider gece döner. Ne düzenimiz kaldı ne bir şey. Televizyon bile seyredemez olduk. En iyi yerinde şıp deyip kesiliveriyor. Sonra kaçtıysa gir yatağa.

Hasan ATILIM (Konfeksiyoncu) :

Bakın kardeşim anladık elektrik yok. Peki plânlayamadınız, peki para bulamadınız, yapamadınız. Ama bu kadar alay etmek olmaz. Üç

saat kesilecek dediler, peki ne yapalım. Nerde, onun dışında belki on kere gider gelir bu elektrik. Fasoncum üç etek yerine bir etek getirirsem ben ona ne diyebilirim. Vitrinime ne koyabilirim. Biz ne yapalım vatandaş ne yapsın?

Hadiye SEVİNÇ (Öğrenci) :

Bunu tartışmak bile anlamsız sanırım. Etkilenmeyecek kimse olamaz. Ama belki etkilenmenin derecesi vardır. Biz evimizde bıktık gaz lambası yakmaktan. Hep şakalaşıyoruz evde, devlet bizi tasarrufa alıştırıyor diye, Ama kanaksıyoruz galiba. Ne bileyim, sanki kesilmese yabancılık çekeceğiz.

Hasan GÖKTEMİR (Plâstik atölyesi sahibi):

Yaşamak dert oldu be kardeşim. Bu memlekette huzur da olmaz, ahlâk da bozulur, hırsızlık da artar. Bak gözünle gör, 8 işçi çalışıyor burada. Ben bunları günde 3-4 saat oturtursam hangi birimiz ekmek yiyebiliriz. Haftalıklarımızı nasıl verebilirim bu çocukların, veremezsem onlar ne yedirirler çocuklarına. Bu preslerin hep borcu var, ben onları ödeyemezsem, alacaklı kapıma dayansa, Elektrik Kurumu mu çıkacak karşılına, yoksa Enerji Bakanı mı?

İzzet TABAK (Döküm işçisi):

Döküm parçalar yapıyoruz ama, galiba usta tatil verecek. Bizim işte elektriğin yeri çok büyük. Fırın bir soğudu mu, bir daha at gitsin kullanamazsın. 10 bin liradan 50 bin liraya kadar fırın var burada. Elektrik kesildi mi, içinde mal donar kalır. Geçen sene bir fırın kullanılmaz oldu burada. Elektrik kesileceği zamanları bildiriyorlar, o saatlerde fırınları boşaltıyorduk. Ama şimdi saati belli olmuyor, her zaman gidiyor. Onun için usta, kapatacağım işi ne zaman düzelirse o zaman açarım diyor.

Nuri ÖZDENİZ

12 Ağustos

Irak: «Borç ödenmezsa petrol akmaz»

Irak'ın Ankara Büyükelçisi Tamir El-Nayim; Irak Hükümetinin, İskenderun - Yumurtalık petrol boru hattıyla Türkiye'ye akıtılan petrolün kesildiğini doğrulamış ve Türkiye'nin birikmiş olan 211 milyon dolarlık borcunu ödemedikçe petrolün yeniden akıtılmayacağını açıklamıştır. Sözleşme koşullarına göre Türkiye'nin iki ay öncesine kadar biriken 150 milyon dolarlık borcunu o tarihte ödemesi gerektiğini kaydeden Büyükelçi El-Nayim, Irak Hükümetinin o sırada petrolü kesmeye karar verdiğini ve bu kararın Türkiye Hükümetine bildirildiğini belirterek kendisiyle dün yaptığımız telefon görüşmesinde şöyle demiştir:

«Ancak Türkiye Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Kâmrân İnan o sırada Bağdat'ı ziyaret

ederek konuyu Irak yetkilileriyle görüştü ve borcun ödeme tarihinin ertelenmesini istedi. Irak Hükümeti, Türkiye'yle olan iyi komşuluk ve dostluk ilişkilerimizi, bir de Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik bunalımı dikkate alarak, bu talebi kabul etti ve borcun ödenmesini 15 kasım 1977 tarihine kadar ertelemeyi kararlaştırdı.»

Büyükelçi, varılan anlaşma gereğince Türkiye'nin, 15 kasım 1977'ye kadar 150 milyon dolarlık borcunu ödemesi ve bu süre içinde alacağı petrolün bedelini de günü gününe ödemesi gerektiğini açıklayarak, «Ancak petrol için çok cüzi bir ödeme yapıldığı gibi, eski borç da ödenmedi ve Türkiye'nin 15 kasım tarihine kadar biriken borçlarının toplamı 211 milyon dolara ulaştı» demiştir.

«ÜZGÜNÜZ»

Irak Büyükelçisi, sürenin bitiminde durumun Türkiye'ye tekrar hatırlatıldığını ve ödeme yapılmadığı takdirde Türkiye ile Irak arasındaki sözleşme hükümleri gereğince pompalamanın durdurulacağını bildirildiğini söylemiş, ancak olumlu sonuç alınmadığı için 17 kasım 1977 tarihinde pompalamayı durdurmak zorunda kaldıklarını belirterek şöyle konuşmuştur:

— petrolün yeniden pompalanması olanaksızdır karşılığını vermiştir.

LİBYA İLE GÜÇLÜK YOK

Öte yandan, Libya'nın Ankara Büyükelçiliği Müsteşarı Muhammed Arnavudi, petrol konusunda Türkiye ile Libya arasında herhangi bir güçlük ve sorun bulunmadığını, Libya'nın Türkiye'ye petrol vermeye devam ettiğini söylemiştir.

DÜKKAN SAHİBİ POLİS COPUYLA «DÜZENİ» SAĞLAMA ÇABASINDA...

(Fotoğraf: Ali ALAKUŞ)

«Sayın Başbakan ve Sayın Enerji Bakanı ile konuyu görüşerek, süreyi daha fazla uzatabilecek durumda olmadığımızı, bizim de birtakım uluslararası anlaşmalarımız, taahhütlerimiz ve yapmamız gereken ödemelerimiz olduğunu bildirdik. Ancak onlar, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik bunalımı hatırlattılar.»

Büyükelçi El-Nayim, petrolün yeniden ne zaman akıtılabileceği yolundaki sorumuza ise, «üzgünüm, ama borçların tümü kapatılmadıkça

İRAK'TAN 6 MİLYON TON

Türkiye yılda 13 milyon ton ham petrol tüketmektedir. Bunun 3 milyon tonu yerli kaynaklardan, kalan 10 milyon tonu ithal yoluyla sağlanmaktadır. Irak'tan ithal edilen petrol miktarı yılda 6, Libya'dan 2,5 milyon tondur.

Mehmet Emin BOZARSLAN
22 Kasım

150 yıl önceki devrim

Kayseri Lisesi'nin 1930'lardaki «hikmet-i tabii'ye» (fizik) hocası «Sokrat Abdullah efendi» (*) tanım (tarif) üzerinde çok dururdu. Anlatacağı konunun tanımını yapmayı, ondan önce tanımın tanımına girmeyi hiç savsaklamazdı. Kendisi medreseden yetişmişti. Anlaşılan orada okutulan «isagocî»den (Aristoteles mantığı, analitica) bellediği, sık sık yinelediği «tarif, cins-i karib-i umumî için efrâdını câmi, fasl-ı karib-i hususî için ağıyarını mani olmalıdır» (tanım bir kavramın daha yüksek cinsyle onu bu cinsten ayırt eden özel tür ayrımını belirtmelidir; definitio fit per genus proximum et differentia specifica) tümcesini o zamanki biz öğrenciler papağan gibi eşdeyimle anlamadan ezberlemiştik.

Kırk yıl sonra sayın Prof. Dr. Cemal Yıldırım'ın arı Türkçeyle yazılmış «Mantık El Kitabı»ndan bunun ne olduğunu, bunun gibi «mantık»la ilgili daha pek çok şeyin neler olduklarını kolayca öğrendim. Doğrusu kendi kuşağım adına üzülmedim değil. O yıllarda sınıfımızın böyle güzel, öğretici kitaplardan yoksun pek çok genci, bilgi dağarcıklarını doldurmak tutkusuyla, birbirleriyle yarışarcasına çırpınır dururdu. Ama her derste temel bilgileri verilen bir bilim dalının, dili dilimize uymaz, açıklaması doğru dürüst yapılmaz tecvitli Arapça kokan bir sürü sözcüğüyle karşılaşırdı. Kısacası bu öğretim değil, sanki bir tür düşünsel işkenceydi. Bunun içindir ki yıl sonu sınavlarını başarıyla veren kimi öğrencilerin kitaplarını yerden yere vurdukları, giderek (hatta) yaktıkları bile görüldü.

HÂLÂ GERİLİK

Liselerimize gene Arapça konulmasını isteyenlerin kulakları çınlasın. Bizim çektiklerimiz

yetmezmiş gibi, onlar yeni kuşakların da başlarına püsküllü belâyı sarmanın çabası içersindirler. Bereket Sayın Melih Cevdet Anday ve daha başka yazarlar bir süre önce bunlara gereken yanıtı verdi de sesleri şimdilik kesildi. Neyse benim bugün değineceğim konu bu değil. Tıp bayramı için bir yazı hazırlamak amacıyla hekimlikle ilgili Osmanlı kiasiklerine şöyle bir göz atmam gerekti. XVIII. yüzyılın hekimbaşısı Halepli bir Arap olan Salih bin Nasrullah'ın kitaplığında bulunan «Gayet'ül Beyân fi Tedbir-i Beden'il İnsan» (insan bedeni için sağlık önlemleriyle ilgili bildirilerin ereği) başlıklı yazmasının ilk sayfasını açtım. A, o da ne? Bizim hocanın her derste «ayın çatlatarak» söylediği tanımın tanımını bildiren Osmanlıca anlatım orada da karşıma çıkmaz mı! Bu raslantı beni bir süre yukarda değindiğim anılara götürdü. Hekimbaşısı bu yapıtında «Bismillâhirrahmanirrahim» (esirgeyen bağışlayan Tanrı adıyla) diye söze başladıktan sonra, Tanrıyla İslâm Peygamberine bu arada dönemin padişahına değme dalkavuklara taş çıkartırcasına övgülerin okkalısını yağdırmaktadır. Ardından «anhûma bu ilm-i tıp, bir ilimdir ki insanın sahih (sağlıklı) veya mariz (sayrılık) olması bununla malûm olur (bilinir) ve bedeninin sıhhati ne tarikle (yolla) hıfz olunur (korunur) ve maraz (sayrılık) ne günâ izâle olunur (nasıl iyileştirilir) bu ilimle sâbit olur (kesinleşir) demektedir. Daha sonra insanın «sahih» ve «mariz» olmasının «sebepleri» (nedenleri) altıdır. Tabipler (hekimler) ana (ona) «sitte-i zarûriye» (altı zorunluluk) derler. Evvelkisi (birincisi) bizim ebdânımızı (bedenlerimizi) muhit olan (kuşatan) havadır. İkincisi «yemek içmek»tir. Üçüncüsü «hareket» ve «sükûn-ı bedenîye»dir (bedensel durağanlık), dör-

düncüsü «hareket» ve «sükûn-ı nefsanîye»dir. (ruhsal duraganlık), beşincisi «uyumak, uyanıklık»tır. Altıncısı «istifrag» (kusma) ve «ihtibas»tır (bedende sıvı, maddesel ürün biçimi)» biçimindeki nitelemelerini eklemektedir.

150 YIL ÖNCE

Hazretin övgüleri bir yana söylediklerinin güncel tıbbımız için değil tıp tarihimiz için önemli vardır. Yeter ki söz konusu betimlemelerin yalnız bu kitaba mı ait yoksa Osmanlı tıp klasiklerinin hepsinde bulunan bir görüş mü olduğunun saptanması yapılsın. Bunun için İ.Ü. Tıp Tarihi Enstitüsü'ne gittim. Oradaki yazmaları usanmadan taradım. Osmanlı Devleti'nin kurulduğu XIV. yüzyıldan başlayarak XVIII. yüzyıla değin ortaya konulan bütün yapıtlarda özdeş nitelemenin bulunduğunu biraz da şaşarak gördüm. Böylece eski tıbbımızın genel sayrılık bilimi (patoloji) bakış açısından yabana atılmayacak bir bulgusu ortaya çıkmaktaydı. Acaba 14 mart 1827 sonrası yayımlardaki açıklamalar nasıldı? Osmanlı çağdaşlaşmasının önemli bir aşaması olan bu devrimden sonra tıpsal bakımdan sayrılıkların oluşumundaki etkenler nelerdi?

O günden şimdiye dek geçen süre yüz elli yıldır. Az denmiyecek bu zaman kesiminde Osmanlı - Türk hekimliğinin Batı tıbbının daha doğrusu biliminin salt etkisine girdiği söz götürmez. İyl olanı da buydu. Artık İbni Sina'nın (980-1037) çoğu kurgusal (spekülatif) açıklamalarına uyularak hekimlik yapılamazdı. Avrupa tıbbi verimli, yüz güldüren sonuçlarıyla dev adımlarıyla ilerlemekteydi. Buna sırt çevirmek usa aykırıydı. Batı tıbbının ilerlemesi aslında Yenidendoğuş (Rönesans) kökenli bir düşünce akımının gelişmesine bağlıydı. Bu doğanın öteki bilimlerinde olduğu gibi tıbbın da temelinde yatmaktaydı. R. Descartes (1596 - 1650) «motus intellectualis nulli interruptus» (düşünce kesintiye uğramıyan bütün bir işlemdir) derken onun «continuum»unu (art arda oluş) belirtmekteydi. Bu özdeyiş varlık alanına (canlı, cansız doğa), bir «bağlılaşık» (correlatio) olan bilgi alanının öncekiyle bir bütünlüğünü hiç olmazsa onunla derin bir ilişkisini söylemekteydi. Kısa anlatımla «canlı doğaya cansız doğadan gidilebilir orada da bilgi sferine geçebilir» demektedir. Ama ortaçağın patristik (kilise babalarına dayanan) felsefesinde insan bedeni kutsaldı. Aslında bu dinsel kökenli bir inançtı. Çünkü felsefe bağımsız değil dinin buyruğundaydı (philosophia ancilla theologiae), Genel kanıya göre tıpsal amaçla da olsa insanın kanı akıtılamazdı. Kilise bunun «ecclesia ahboret a sanguina» (kilise kan dökülmesinden tiksindir) sözleriyle doğmalaştırmıştı. Çünkü Hristiyan inancına göre insanlığın günahını yüklenen (!) Meryem oğlu İsa, çarmıha gerilmesinden önceki ünlü şöiende çömezlerine (havariyyün) ekmeği gösterip «bu benim etimdir», şarabı gösterip «bu benim kanımdır» demişti. Böylece insan bedeni-

ni kutsal saydığı maddelerle özdeşleştirmişti. Bu durumda dört öğeden (su, toprak, hava, ateş) oluştuğu varsayılan, üstelik kutsal olmayan «cansız doğa»ya, Tanrıoğlu'nun (!) (İsa) kutsal-laştırdığı «insan» denilen «canlı doğa» arasında bir bağlantı nasıl kurulabilirdi? Bunun için bilimsel düşünceye zincir vuran Katolik kilisesindeki bağnaz yetkenin (otorite) ortadan kalkması gerekmekteydi. Batı bunu bin yılda başarabilirdi. Ama nice kurbanlar vererek.

TARİHE KARIŞTI

XVIII. yüzyıldaki «Aydınlanma Çağı»nda da «cansız doğa»nın bilgilerini «canlı doğa»ya aktarmakta öncü oldu. Artık insan bedeni «enssacrementum» (kutsal şey) değil, «humani corpori fabrica» (İnsansal bedensel bir yapı) sayılmaya başladı. Bu arada çok önemli bir görüşe yer verildi. «Deneyden geçmeyen doğa bilgisinin doğruluğu kuşkuludur» kuralına sınıksı yapıldı. İşte Batı biliminin bu arada tıbbın hâlâ sürüp giden göz kamaştırıcı başarılarının felsefesal öyküsü kısaca budur.

14 mart 1827'den sonra Viyana'dan ülkemize getirilen «muallim-i evvel» (Ord. Prof.) CİA. Bernard'ınkiler başta olmak üzere Batının tıpsal yapıtları ya da onlardan çeviriler, esinlenmekle yazılmış kitaplar, öğretim, teknik, yöntem yıllar yılı tıbbımıza aktarıldı.

Hekimlerimiz artık Süleymaniye Darüşşifası'ndan «rûûs» (bilimsel rütbe) almış, başta mol la kavuğu, sırtta serâser kürk, bacaklarda şal var, ayaklarda lâpçın, ellerde divitle tütün içmeye yarar çubuk bulunan, gülünç, doğulu kimlikten kurtuldular. «Dükkân» denilen duvarlarında «Ya Şâfi» (ey şifa veren Tanrı), «Tabibin kızı olsa da marizin sıhhatin söyler» (hekim yalan da olsa sayrılıkların sağlığını söyler) yazılarının bulunduğu muayenehaneleri tarihe karıştı. Onlar buralarda köşe minderlerine bağdaş kurarak otururlardı. Mısırçarşısındaki attara ısmarladıkları «sınâmeke iki çekli, amber-ı bâris bir dirhem, hiyâr-ı şembe üç miskal, semm-i katil (öldürücü ağı) şerbet-i münevver'den bir katre» diyerek düzenlettikleri reçeteleri güldürü yazınına geçti. Yalnızca bunların bırakılması bile az bir şey değildir. Ama bilimsel iki konunun ölçüştürülmesi (kıyas) nereden nereye geldiğini açıkça ortaya koyar. 1827'den sonra Salih bin Nasrullah'la daha önceki yazarların «Sitte-i zarûriye»si hemen unutuldu. Özellikle 1880'lerden sonra sayrılıkların oluşumunda canlı etkenler, fiziksel etkiler, fiziksel-kimyasal maddeler, kalıtım, besin yetmezliği, yanlış beslenme, ruhsal nedenler, henüz anlaşılamamış gizler sorumlu tutulmaya başlandı.

Önceki görüşlerle bunlar arasındaki ayırım bir bakıma eskiyle yeni tıbbımız arasındaki ayırımdır. İki beşyüz yıl değişmez kalmıştı. İkincisi sanırım ki eskimiştir bile. Ama birincisinde Doğu medresesinin kafayı cendereye sokan doğma-

çılığı, ikincisinde Batılı üniversiteler ruhun araştırıcılığı, gözlemciliği, deneyciliği besbellidir.

Türk hekimleri 14 mart 1827'nin açtığı mutlu bir gedikten yüzelli yıldır tam anlamıyla bilimsel bir alana geçtiler. Kendilerini insanlığa adadılar Bir Osmanlı ozanının «Cihân tâsında maâcin-i hayâta sây idüb Lokman / Çürüttü mâye-i ömrün bulamadı memâtâ dermân» (Lokman ölümü önleyecek bir ilâc bulmak için çalıştı ama başarısız oldu üstelik kendini tüketti) dizelerinde belirttiği üzere onlar «Lokman hekim» gibi «memâtâ dermân» (ölüme önlem) kuşkusuz bulamamaktalar ama insanların bir takım sayrılıklarını iyileştirmekte, bedensel, ruhsal kimi acılarını dindirmekte, bu arada her uğraş (meslek) sahibinden fazla yıpranmaktadırlar. İnsanlığa

çok yararlı bu çabalarından ötürü onların bayramlarını kutlamak her kişiye bir borçtur. Bunun için ben de «Türk hekimleri bayramınız kutlu olsun» diyorum.

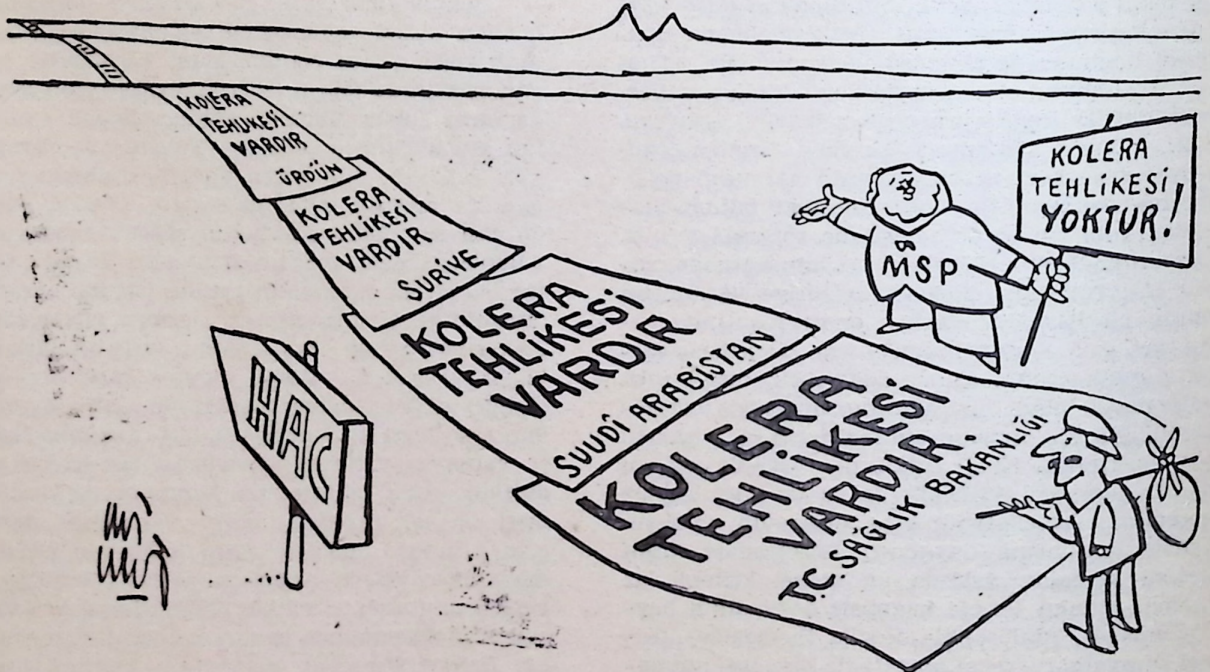
(*) Çok yıl önce toprak altına giren bu sayın öğretmenim tam bir Osmanlıydı. Konuşma biçiminden giyim kuşamına dek eskiye bağlanmanın seçkin bir temsilcisiydi. Üstelik hacı yağı kokusundan yanından geçilmezdi. Okuttuğu dersine «fizik» demez «hikmet-i tabiiye» derdi. Yüzü «Sokrates»in yüzünü andırırdı. Kendisine bu adı takmıştık. Nur içersinde yatsın.

Doç. Dr. Sırrı AKINCI
14 Mart

Yoksul kırımı...

Kolera tartışması sürüyor. Ancak, diyalog ilginç bir biçime girdi. «Kolera var» dedi. Yanıt «Hayır, yok» diye geldi. «Ama, salgın var, çok sayıda hasta çeşitli hastanelerde yatıyor, ölenler var» Yanıt hazır: «Evet, salgın var, ama bu kolera değil, tifo, dizanteri, en çok da akut barsak

Tıp literatürüne çok fazla katkımız yoktu, ama, bu kez oldu. «Akut barsak enfeksiyonu» deyimini armağan ettik. Yakında, tüberküloz için «öksürüklü göğüs hastalığı», nezleyle «akıntılı burun iletisi» gibisinden aydınlatıcı yenilikler getirirsek şaşılmasın. Yolumuz o yoldur.

MİLLÎ SELÂMET YOLU...

enfeksiyonu». «Akut barsak enfeksiyonu diye bir hastalık tanısı yok. Bu, genel belirtilerin adı. Bu enfeksiyonlarda hastalık tanısı mikrobun türüne göre konur.» Doğrudan yanıt yok. Dolaylı yanıtlar da ülke yararı, turist gelişi ve benzeri sözlere dayalı...

Kamuoyu da öylesine yönlendiriliyor ki, bir hastalık salgınlar da yapsa, insanlar da ölse, kolera ya «vah vah», tifo ya neredeyse «oh, oh» denecek. Varsın salgın olsun, varsın ölenler olsun, hastalık kolera değil ya, zararı yok. Bu nasıl düşüncedir, ne biçim yorumdur, anlamak olanağı

yok. Salgın yapan bir hastalık, ölümlere yol açan bir hastalık kolera olsa, tifo olsa, adı hiç konmasa, ne değişir?

Şimdi, denecek ki, «öyle değil, çok şey değişir. Kolera denince uluslararası önlemler gerekir, turistler gelmez, ticaret ilişkileri aksar. Öbür hastalıklar ise öyle değil. «Arkadan da, ülke yararı, vatanseverlik sözleri Hastalığa «kolera» diyen vatan haini, «tifo» diyen vatansever. İş, bu duruma geldi.

Oysa, durum hiç de öyle değil.

Bu yaz Efes'e uğradık. O çağların gerçekten büyük uygarlığını gezdikten sonra, çıkışta bulunan tuvalete girdik. Su yok. Tepem attı. Kapıdaki, geçmişin karanlıklarından çıkmışa benzeyen çaresiz adama, «su yok?» dedim. Sadece para verip vermeyeceğime dikkat ederek, «yok» dedi. «Sen ne iş yapıyorsun burada öyleyse» deyince, «beyim, ben ne yapayım, su Selçuktan gelir, elektrik yok, su da yok» dedi adam. Hadi biz, tuvaleti kokusundan bulmaya alışmışız. Ya turistler? Değil mi, ama Turistlere karşı ayıp olmasın da, bize ne olursa olsun.

Tıpkı, bizim kolera öyküsü gibi. Aman ha, kolera lâfı edilmeye, yoksa, turist murist uğramaz, vatan da elden gider. Zaten, dağ, taş turistle dolup taşıyordu da, ya gelmezlerse diye korkuyoruz. Turist patlaması bekleyenler gitsinler de Bulgaristanı görsünler Varna'nın Altınkumunda yapılan otelleri, lokantaları, birbirini tamamlayan sistemi görsünler. Sonra, bizim mahvettiğimiz kıyıları, denizi, kumu görüp de birazcık düşünsünler.

Turizm sekteye uğrarmış. Ya bizim insanlarımız? Hastalanan, yataklara serilen insanlarımız? ölenlerimiz? Onlara da biraz ayıp, biraz günah olmuyor mu? Turizmi düşündüğümüz kadarıcık olsun, halk sağlığını düşünsek ya. Olmaz.

DÜZ OVADAKİ FAKİR...

Olmaz, çünkü, halk sağlığını düşünmek ciddi bir iş. Palavrayla olmuyor o, «Bilmece, bildirmece, dil üstünde kaydırmaca» tekerlemesine benzeyen hastalık tarifnameleriyle halkı oyalamaya benzemez. Kanalizasyon ister. Su ister. Elektrik ister. Sağlıklı konut ister. Proteinli beslenme ister. Sağlık hizmeti ister. Tıp denetimi ister. Bunları sağlarsan, halkı böylece yaşatırsan salgın hastalıklar ortadan kalkar. Ama, bütün bunlar halkı yönetenlerin yaşamlarında olur da halkın yaşamında olmazsa iş gelir, «kolera diyen vatan hainidir» hükmüne dayanır.

Ne oldu Ümraniye'de? Evsiz, barksız insanlar gecekondlu yapmışlar. Ne yapsınları? Sokakta yatacak değiller ya. Üstelik, arsalar gecekondlu önleme bölgesindeymiş. Yani, sosyal konutlar yapılacak oralara. Yapılmamış. Onlar da gecekondlu yapmış. O çaresizlerin evlerini başlarına yıkanların ev kiralardan haberi yok herhalde. Elbette, o evleri yıkanları, orada çalışan görevliler olarak görmüyorum. Onlar da, o çaresizlerin sınıfından. Aynı sınıfın insanları orada birbirini

kırarken, «oh olsun keratalara. Gelmesinler efendim. Tasını tarağını toplayan İstanbul'a gelemes. Geçirirsin evini başına. Hanyayı, Konyayı anlar» diyenler bu sorunları yaşamıyor ki. Bu kırım, «yoksul kırımı».

«Zengin arabasını dağdan aşırır, fakir düz ovada yolun şaşırır». Bayıldığım bir atasözü bu. Atalara göre, yaşayana bu sözü demişler. Ne kadar gerçek. Her şey fakir fukaraya güç. Sıkıntı onun. Hastalık onun.

Bir araştırma yapılması gerekir. Bu salgın hastalıklara tutulanlar, bu hastalıklardan ölenler hangi gelir diliminde yaşıyorlar? Zelzelede ölenler, traktör romörkünde giderken trafik kazasında ölenler, yıllık gelir diliminin neresinde? Bunu araştırmak güç değil ki. Yapın bu araştırmayı. Bu araştırmanın sonuçları, salgın hastalıkların adından çok daha önemli. İster kolera olsun, ister tifo, ya da dizanteri, bakalım kimleri buluyor? Kızamık salgınında ölen çocuklar, hangi kazanç düzeyindeki allelerin çocukları? Nemli konutlarda oturduğu için sık, sık ateşlenen, romatizma olan, kalp hastalığına yakalanan, nefrite uğrayan, daha nice hastalığın içinde sakatlanan, zedelenen çocuklar, gençler, büyüklükler hangi sınıfın insanları? İş kazalarına kimler uğruyor? Kimler makinelerle uğraşırken ellerini, kollarını yitiriyor? Kimler maden göçükleri altında kalıyor? Araştırsanıza.

Hastalıkların sınıfsal yapısını ortaya koyan bir araştırma ne ölçüde ilginç olurdu. Ama, bildiklerimiz, gördüklerimiz var. 1970 kolera salgını Sağmalcılarda çıktı. Bu yıl Bakirköyün bir bölümünde, tifo salgını yaptı. Geçen yılın sonbaharında, bu yılın da yaz aylarında yurdun çeşitli bölgelerinde salgın hastalıklar oldu. Nereelerde oluyor bu salgınlar? Çok açık: Kanalizasyon bozuk, içme su sistemi bozuk, kısısı çevre koşulları bozuk yörelerde. Bunlar, hastalıkların sınıfsal niteliğini ortaya koyuyor. Yüksek gelir gruplarının yaşadığı yerlerde kolera oldu mu? Hayır. Ya, tifo? O da olmadı. Olmaz da, olmasın da. Biz, «hastalıkta eşitlik» peşinde değiliz. Biz, «sağlıkta eşitlik» istiyoruz. Ama, sağlıkta eşitlik, istemekle olmuyor. Yoksul, evinde otursa susuzluktan, pislikten, önündeki denize girse mikrop-tan hastalanıyor, yani düz ovada yolunu şaşıyor. Zenginse, evinde konforu; motoruna atladığı gibi açık denizde, ya da arabasına atlayınca yüz kilometre ilerde tertemiz kıyılarda sağlıklı suları buluyor, yani, arabasını dağdan aşırıyor. Sorun, sınıfsal.

YOKSUL KIRIMI...

Bizde hastalık, yoksul kırımı. Bilmemiz gereken de bu. Kolera sözcüğünde saplanıp kalmadan bunu görmeliyiz. Yetkililer bilmelidir ki, ülkemizde kolera olmasa da, salgınlar tifo, dizanteri, bulaşıcı sarılık ise, sorumlulukları zerrece azalmaz. Bu bulaşıcı hastalıkların bulaşma nedenleri, bulaşma yolları, sosyal kaynakları birbirinden ayrı değildir. Ayrılıkları, sadece etken mikrobu

türüdür. Bu hastalıkların toplumdaki temel kaynağı, bir kısım insanımızın sağlıklı olmayan yerlerde yaşamak zorunda bırakılışdır. Kem kümü bırakıp sorunun temeline inilmelidir. Sorunun temeli, insanların bazılarını refahın kaymağında, bazılarını ise yaşamın tortusunda tutan bo-

zuk düzendir, bu da sınıflı toplumun yapısından doğmaktadır. Değişmesi gereken budur, yoksa, hastalığın adı ne olursa olsun, yoksul kırımı sürer gider..

Dr. Erdal ATABEK
28 Eylül

Hac ve kolera

Milliyetçi Partiler Topluluğu Hac ve Kolera konusunda uyumsuzluğa düştü. Önce Türkiye'de kolera var mı, yok mu? Bu konuda şüpheler belirdi. Sonra, kolera dedikodusunun, komünistler tarafından yayıldığı konusunda kesin yargılara varıldı. Fakat bu arada, kolera'nın tıpatıp benzeri «bağırsak enfeksiyonu» adı evrilen hastalık da ortalıkta kol gezmez mi?

İşte terslik bu ya, kolera şüphesiyle, «bağırsak enfeksiyonu» illeti, tam Hac seferi sırasında ortaya çıktı...

Milli sınırlarımız içinde kolera var mı yok mu? Var desen bir türlü, demesen bir türlü... Şimdi ne yapsın Sağlık Bakanı? «Kolera var» dese, komünistlerle aynı ağız kullanacak, «hayır yok» dese, Allah evinizden uzak tutsun, kolera, «bağırsak enfeksiyonu» adı altında, komünizm gibi gizli gizli ve sinsi sinsi yayılacak...

Kolera'nın «milli» türüne, «bağırsak enfeksiyonu» deyip geçeceğiz amma, başımıza bir de «centernasyonal» nitelikte yani «kökü dışarda» kolera çıkmaz mı?

Eğer bu Hac seferi sırasında kolera muhterem hacılarımız aracılığıyla milli sınırlarımıza, adıyla, sanıyla ve gerçek kimliği ile girerse ne olacaktır?

Tam bu aşamada kara yoluyla Hacca gidecek yurttaşlarımızın koleraya tutulacakları, hiç olmazsa böyle bir olasılık bulunduğu, resmi ağzlar tarafından yayıldı. Daha önce Ramazan programlarında televizyonda, denize girmenin orucu bozup bozmayacağı konusunda inandırıcı açıklamalarına tanık olduğumuz Diyanet İşleri Başkanı Süleyman Ateş, bu konudaki tarihi açıklamasını yapıverdi:

— Hacca gitmeseniz de olur...

Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı ve Milli Selâmet Partimizin Genel Başkanı Necmettin Erbakan beyefendi, bu açıklama karşısında çileden çıkmaz mı? Erbakan düzenlediği bir basın toplantısında kara yolu ile Hacca gitmenin herhangi bir sakıncası olmadığını bildirdi.

Bu açıklamada ortalığı büsbütün karıştırdı...

Sağlık Bakanı Cengiz Gökçek, «Yüksek Sağlık Şurası»nı toplayarak, kolera ve Hac konusunun bu yüksek kurulda karara bağlanmasını istedi... Böylece Hac ve Kolera konusu, her zamankinden daha da güçlü ve kuvvetli olan devletimizin en önemli sorunlarından biri haline geldi.

MHP ve MSP arasındaki bu «kolera savaşı» bütün şiddetiyle sürüp dururken, Uluslararası Para Fonu Heyeti Türk parasının değerinin düşürülmesini önerdi. Devalüasyon kararı, bütün hükümet üyelerinin ortak kararıyla alındı amma, Necmettin Bey, Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'a şu son günlerde çok içerliyordu. Bunun içindir ki, son basın toplantısında:

— Devalüasyonu, Maliye Bakanına sorun.. demişti. Neden biliyor musunuz? Çünkü, Maliye Bakanı da, döviz tasarrufu gerekçesiyle, Hac seferlerinin durdurulmasını istemişti...

Görüldüğü gibi kolera, 214 kişilik CHP muhalefetine yapamadığını yapmakta ve Milliyetçi partileri birbirine düşürmektedir...

Bence, Necmettin Erbakan, kara yoluyla Hacca giderek, yolda kolera olup olmadığını «biz zat» kendisi saptamalıdır. Eğer Erbakan bu Hac seferinde kolera mikrobunu nedeniyle vefat ederse — ki büyük bir milli kayıp olur ve ağır sanayi hamlesi durur — o zaman karayoluyla Hac seferi kaldırılır...

Neyi merak ediyorum, bilir misiniz?.. Komünizmi bir bakışta tanıyan şu Milliyetçi Cephe partileri, kolera gibi basit bir hastalığı neden bir türlü «teşhis» edemezler?..

Kolera, Milliyetçi Partilerin arasını açarak milli varlığımızı tehdit etmektedir.. Hükümet bugün Hacca gidip gitmeme konusunu çözüme bağlayacak.. Diren Erbakan diren, din elden gidiyor...

Uğur MUMCU
29 Eylül

Köyden kopan Demirel !

CHP'nin «köykent» önerisi, seçim dönemine girerken Başbakan Demirel'i çileden çıkardı. Şiddetli eleştiriler yaptı. Başbakana göre, köykent, köylüyü yerinden, yurdundan kaldırmak, göçe zorlamak sonucunu yaratacakmış. CHP önderi Ecevit, televizyon konuşmasında köykentin, köylünün kente göç zorunda kalmaksızın, çevresinden, toprağından kopmaksızın kalkınmasını, kentleşmesini, endüstrileşmesini, uygarlık olanaklarından yararlanmasını amaçladığını açıkladı. Buna karşın AP önderi, sonraki konuşmalarında da köykenti daha ağır bir dille eleştirerek, bu görüşünde gerileme olmadığını ortaya koydu. Önümüzdeki seçim tartışmalarında köykent konusunun önemli bir yer tutacağı anlaşılıyor. Köykentin, köylüyü köyünden göçürmek zorunda mı bırakacağı, yoksa, köylünün kırsal alandan kopmasını, kente göçmesini önleyerek yerinde kalkınmasını mı sağlayacağı sorusunu yanıtlayabilmek için ilkönce köykentin yöneldiği amaçlara ve yükleneceği işlevlere göz atmakta yarar vardır.

Köykent yalnızca hizmetlerin yoğunlaştırılacağı bir hizmet birimi olarak değil, kırsal alanda istenilen değişimlerin, kalkınmanın başlatılıp çevresine yayılacağı bir gelişme merkezi olarak düşünülmektedir. Böylece, yeni bir yönetim biçimi, yeni bir yaşam biçimi yaratılması, köylünün tüm uygarlık olanaklarına kavuşturulması, gelirinin artırılması, çevresinden, toprağından kopmaksızın kentleşmesi amaçlanmaktadır.

Son CHP kurultayınca benimsenen programa göre, köykent, «Birbirine yakın ve aralarında ulaşım kolaylığı, ekonomik ve yönetsel işbirliği olanağı bulunan köyler arasında ve köylülerin

benimseyeceği uygun yerlerde kamu hizmetlerinin gelişme ve üretim için gerekli altyapıların ve örgütlenmelerin yoğunlaşacağı» «Etkin gelişme ve hizmet merkezleri»dir.

Bu tanıma dayalı olarak şu ilkeler benimsenmiştir: 1 — Varolan yerleşim merkezlerinden biri de köykent olarak seçilebilecektir. 2 — Köylü aileler isterlerse köylerinde, evlerinde, tarlalarında kalabilecekler, köykentlerle sürekli bağlantıyı sağlayacak olan ulaşım kolaylıklarından yararlanarak köykentin sunacağı uygarlık olanaklarından, kamusal hizmetlerden yararlanabileceklerdir. 3 — Köykent kurulmasına gerek ya da olanak bulunmayan yerlerde de aynı köylülere uygarlık olanakları ve hizmetleri sağlanacaktır. 4 — Köylere tek tek götürülebilecek olanların üstündeki olanakları köylüye bir an önce ulaştırılabilmenin bir aracı olarak düşünülen köykentler, çevre köylere yetecek düzeyde bu olanaklarla donatılacaktır. 5 — Köykente, tüm köylerin bayındırlaşması, güzelleşmesi, giderek kentleşmesi için gerekli toplumsal alt yapı, sağlık, eğitim, veterinerlik hizmetleri, araç - gereç ve onarım merkezleri ile köylünün yaşamını zenginleştirici, üretimini ve yatırım olanaklarını artırıcı tüm kuruluşlar ve hizmetler bulundurulacaktır. 6 — Kooperatifçiliğin, toplumsal sigortanın devlet desteğinin katkısı yanında halk kesimi yoluyla tarımsal ve endüstriyel yatırım olanaklarından köylüler yararlanacaklardır. 7 — Köykente ekonominin canlanması, köykentler çevresindeki köylerin kendiliklerinden bütünleşip kentleşmeleri sürecini bağlayacak, göç zorunda kalmaksızın kentleşebilecek, toprağından, çevresinden kopmaksızın endüstrileşebilecek, böylece yeni ve sağlıklı bir uygarlık yaratılmış olacak-

tır. 8 — Sağlıklı, yaygın, dengeli bir kentleşme, endüstrileşmeyi amaçlayan köykent, endüstrileşme ile tarımsal gelişme arasında bir uyum ve dayanışma kurulabilecektir. 9 — Kooperatifçilik, halk kesimi yoluyla köykentlere köylülerin dağılık güçlerini birleştirip yatırımlara, işletmeciliğe, siyasal sürece etkin biçimde katılacaklardır. 10 — Köykentte yönetim ile kooperatifin bütünleşeceği bir yönetim biçimine geçilecektir.

Köykente yüklenmek istenen işlevler şöyle sıralanabilir: 1 — Ekonomik: (Tarımda üretim, tarım gelir artışı, endüstrileşme, bir kesiminde iş olanakları yaratılması, toplumsal: (Dengeli kentleşme, bölgelerarası dengeli kalkınma, köy ile kent arasındaki farklılıkların, toplumsal alt

TOPRAK AĞASI

yapı ve hizmetlerin sağlanması), 3 — Yönetmel: (Köylüye toplum hizmetlerden yararlandırılması) 4 — Örgütsel: (Kooperatifleşme), 5 — (Yerleşimsel (Dağılık ve küçük kırsal yerleşmelerin toplulaşması).

Kamusal hizmetlerin, gelişme ve üretim için

gerekli alt yapıların, örgütlerin yoğunlaşacağı, halk kesimi ve kooperatifçilik yoluyla köylünün yaşamını zenginleştirici, üretimi, geliri, yatırım olanaklarını arttırıcı kuruluşların, tarıma dayalı endüstrilerin geliştiği bir gelişme merkezi olarak köykentin kırım itimini bir ölçüde hafifleteceği, böylece, endüstrileşmeyle uyumlu, dengeli bir kentleşme sürecine girileceği umulmaktadır. Görüldüğü gibi, köykentlere verilmek istenen en önemli işlevlerden biri, iş olanakları yaratmak, toplumsal alt yapı ve hizmetlerden köylüyü daha geniş ölçüde yararlandırmak yoluyla kentleşme hareketinin düzenli yürütmesini sağlamaktır. Büyük kentlere aşırı nüfus akımının kendiliğinden yavaşlatılması yanında bölgelerarası toplumsal adaletin gerçekleştirilmesi de amaçlanmaktadır. Köy ile kent açısından bugünkü farklılıkların giderilmesine kent uygarlığının köye götü-rülmesine ayrı bir ağırlık verilmektedir.

Türkiye'de kentleşmenin gelişmiş bölgelerdeki büyük kentlere yöneldiği bir gerçektir. Kentleşme hızının (%18), endüstrileşme hızından (%7) çok yüksek olduğu, daha doğrusu kentleşmenin kökeninde «kırım itimi»nin yattığı da bilinmektedir. Fakat kentleşmenin bugünkü yöneliminin doğurduğu sakıncaları gidermek ile kentleşmeyi durdurmak, hızını kesmek erekleri birbirinden farklı ereklere. Kentleşmeyi istememeğe ya da engellemeye gitmeyi düşünmeye varıracak bir yaklaşım toplumsal değişimin doğasına ters düşmektedir. Kentleşme, bir yandan, toplumsal değişimin bir sonucu ya da göstergesi olduğu ölçüde, toplumsal değişimin hızlandırıcısıdır da. Bu anlamda kentleşme, ulaşım kolaylıklarındaki gelişme, endüstrileşme, toprak-sızlaşma, topraktan, tarımdan kopma, tarımda makinalaşma gibi toplumsal ekonomik etmenlere bağlı olarak doğan, gelişen bir süreçtir. Bu süreci düzen altına almanın sınırlılıkları, güçlükleri açıktır. Öte yandan, kentleşme, toplumsal değişim açısından kaçınılmaz bir olgu olduğu ölçüde, bu değişmeyi kamçılayıcı nitelikte olduğu da unutulmamalıdır.

Köykentlerde kurulacak tarıma dayalı işle-yimlerle iş olanakları yaratılmasının, gelirin arttırılmasının tarım dışına göçmek zorunda olanların kırdaki tutulmasına elbette katkısı olacaktır. Fakat ülkenin kalkınması için amaçlanan endüstrileşme, kırdaki geliştirilecek tarıma dayalı tüketim malları üreten işle-yimlerle gerçekleştirilemez, ara ve yatırım malları üreten işle-yimlere ağırlık, öncelik vermek gerekir. Oysa, büyük merkezlerin sağladığı dışsal arttırmalar (ekonomiler) nedeniyle, ara malları, yatırım malları üreten işle-yimlerin kırsal alanlarda kurulması beklenemez. Böyle olunca, bu tür işle-yimler hem endüstride, hem de hizmetlerde iş olanakları yaratarak yine büyük kentlerde tarım dışı işgücü istemleri şiddetle duyulacaktır. Kentleşmenin, büyük kentlerde duyulacak bu iş olanakları ve işgücü istemiyle tutarlı olması sağlanmak gerekir. Kırdaki kent uygarlığını yaratmak, köyle kent

arasındaki farklılıkları gidermek için toplumsal, kamusal hizmet, tesis, altyapının köy-kente sağlanması hem hizmet maliyetini düşürecek, hem de kırsal yaşam düzeyini geliştirici sonuçlar doğuracaktır. Kırın itiminde, geçim darlığı, daha ağır basan etmendir. Öte yandan, köy-kent, kırsal alanda ekonomik canlılık yaratmak yoluyla kalkınma hızında özveride bulunmayı gerektirmeksizin, kentleşmeye sağlıklı bir nitelik kazandırabilir.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşıldığı üzere, köy-kenti köylüyü köyünden göçmeye zorlayacak bir girişim olarak nitelendirenlerin görüşlerinde yanlışlığa düştükleri anlaşılmaktadır. Köy-kent, köylüyü yerinden yurdundan etmeyi değil, tam tersine, yaşadığı çevreden kopmadan kalkındırmayı amaçlamaktadır. Köylüyü, gittikçe artan bir ölçüde, kente göç etmeğe zorlayan kırın iticiliğini azaltmayı amaçlayan köy-kent'in endüstrileşmenin önünde giden, gelişmiş bölgelerdeki bü-

yük kentlere yönelik olan, gecekondulaşmayla özdeşleşen bugünkü sağlıksız, dengesiz kentleşmeyi yönlendirmesi, güdüm altına alması beklenmektedir. Kırsal alandaki geçim ve yaşam koşullarının çekilmez duruma girmesi yüzünden yalnız büyük kentlere değil, yabancı ülkelere de köylünün göç zorunda kaldığı herkesçe bilinen bir gerçektir. Bu, kentleşme, yerleşme ve kalkınma siyasalarımızın birbirinden tutarsız, gerçeklikten yoksun olmasının, etkin olmayışının bir sonucudur. Bunda son yirmi yıllık dönemde işbaşında bulunan tüm iktidarların, sorumluluk payı açıktır. Köy-kenti, köygöçüren bir «umacı» ya da (afet) olayı gibi gösterenler, olsa olsa köylüde duygusal bir tepki yaratarak, seçimlerde, kırsal alandaki oy deposunu kendi yanında tutmak amacını gütmektedirler.

Prof. Dr. Cevat GERAY
17 Mayıs

Kent ve toplumsal adalet

Son yirmi beş yıl içinde köylerden kentlere olan nüfus akınları sonucunda, 11 milyon yurttaş, köyünü, toprağını terketmiş, kentlere gelmiştir. Önümüzdeki yirmi beş yıl içinde ise, en az 20 milyon köylünün daha kentlere gelmesi; devletten, iş, konuk, okul, hastane, yol, su ve ışık istemesi beklenmektedir. Bu önemli değişimin, ülkenin, ekonomik, toplumsal ve siyasal yaşamı üzerinde derin etkiler yapmakta olduğuna kimsenin kuşkusuz yoktur. Bunun birlikte, kentleşmenin kalkınma ile ilgisini açıklamaya çalışan görüşler arasında büyük ayrılıklar olduğu görülmektedir.

Kimli aydınlar, devlet adamları ve yazarlar, tarımdaki gizli işsizliğe, verim azlığına ve köylünün yoksulluğuna bakarak, köydeki artık nüfusu kente çekmeyi özendirmek gerektiği öne sürmektedirler. Ama, aynı zamanda, ülkenin hızlı bir sınıflaşma içinde bulunduğuna da inanmakta; Türkiye'deki kentleşme olgusunu, sınıflaşma ve kalkınma ile özdeş saymakta bir sakınca değil, zorunluluk görmektedirler. Gecekondu bölgelerinde yaşayan halkın, köye dönmeyi genellikle düşünmemesi, kentte, köyden daha iyi durumda olduğunu sanması ve adam başına düşen gelirin köye oranla kentte daha yüksek olması, bu savlarının temel gerekçesini oluşturur.

Bizim de katıldığımız ikinci bir görüşe göre, yukarıdaki değerlendirmenin tarımla ilgili bölümü ne ölçüde doğru ise, kentleşme ile sınıflaşmayı özdeş sayma eğilimi, o ölçüde abartmalı ve yanıltıcıdır.

SANAYİSİZ KENTLEŞME

Türkiye'de, kentlerdeki gelir artışının, bir sınıflaşma atılımından doğduğu ve kentleşmenin hızı ile orantılı olduğu söylenemez. Kentlere göç, yapım sanayinde yaratılan iş olanaklarından çok, hizmet kollarındaki emek yoğunlaşmasına dayanmaktadır. Son yıllarda, Marmara, Çukurova ve güney bölgelerini dolaşanların tanık oldukları sanayi gelişmeleri, bu ölçüde hızlı bir kentleşmeyi haklı göstermeye yetmeyen bir sınıflaşmanın belirtileridir.

Daha çok tüketim ve ara malları sanayilerinde görülen bu gelişme, artan geliri yaygınlaştırmayan, belli ellerde toplayan, kente gelen köylü için ancak sınırlı ölçülerde çalışma alanı açan bir sınıflaşma türüdür. Gerçekten, resmi kaynaklara bakıldığında, sanayici ile büyük tüccarın toplam gelirden aldıkları payın, emeği ile geçinenlerin tam aksine nüfuz içindeki ağırlıklarına oranla, çok yüksek görülmektedir. Öte yandan, Gelir Dağılımı araştırmasına göre, 1973 yılında, günün fiyatlarıyla, adam başına ortalama kent gelirlerinde, 1968 yılına oranla yer alan artış % 100'den azdır. Aradaki beş yıllık dönemde, enflasyon hızının, yaklaşık olarak, yılda % 20'nin altına düşmediği dikkate alınır, kentlinin gelirinde, gerçekte, bir artış değil, azalış olduğunu kabul etmek yanıltıcı olmaz. Ayrıca kentlinin yaşam düzeyini oluşturan temel hizmetlerin her gün düşmekte olan kalitesi de düşünülürse, kentin çekiciliğini ortalama nedenlere bağlamak iyice güçleşir. Bu durumda, kentleş-

meyi esenlik ve gelir artışı ile özdeş sayan görüşleri kuşku ile karşılamak gerekir.

O ölçüde önemli bir nokta da, kentleşmenin iş olanaklarıyla ilgili yönüdür. Büyük kentlerde, köşe başlarını tutan boyacılar, simitçiler, eskiciler, dilenciler, taşıyıcılar; devlet kapısında iş arayan odacı adaylarından oluşan kuyruklar, meydanlarda, gün doğmadan, yatağı sırtında bekleyenlerin yarattığı emek pazarları; işsizliğe ve gizli işsizliğe dayanan kentleşmemizin canlı simgeleridir. Resmi kaynaklar bile, her türlü toplumsal güvenlikten yoksun bulunan ve sayısı 2 milyonu aşan toplam «işgücü fazlasını»n yarıdan çoğunun kentlerde toplandığını; bu rakamda, yirmi beş yıl sonra da bir azalma beklenmediğini açıkça belirtmektedirler. Demek ki, kentleşmemizin temel özelliklerinden biri; «köylü yoksul», «kentli yoksul», «köylü işsiz», «kentli işsiz» yapmasıdır. Bu bize, kentleşmenin de, kalkınma gibi, düzensiz, sağlıksız ve az gelişmiş bir biçimiyle karşı karşıya bulunduğumuzu anla-

BÜYÜYEN EŞİTSİZLİK

Öte yandan, elimizdeki, bizdeki biçimiyle kentleşmenin, türlü eşitsizlikleri sıvrılten bir nitelik taşıdığına ilişkin bir çok bilgiler var. Köylerle kentler arasındaki yaşam düzeyi ayrılıkları bunların başında gelmektedir. En son verilere göre, adam başına ortalama gelir, köylerde, kentlerdekinin ancak üçte ikisi kadardır. Konut, okul, iş, sağlık, kültür, esenlik ve türlü hizmetlerinde ise, kentliye özgü ayrıcalıkların, köylüye geniş ölçüde kapalı olduğu bilinmektedir. Bütün bu eşitsizliklerin büyümesini önlemeyi amaçlayan ciddi çabalarımızın bulunduğunu söylemek de güçtür.

İkinci eşitsizlik örneği, bölgelerimiz arasında görülmektedir. Türkiye'de kentleşme, nüfusu ve her türlü olanağı, büyük kentlerin bulunduğu belli bölgelere çekmektedir. Marmara'da % 52'yi bulan kentleşme oranı, Doğu Anadolu'da % 23'ü geçmiyor. Araştırmalar, Türkiye için 100 olan ortalama gelirin; Ankara'da 123, İstanbul'da 163, Doğu bölgesinde ise yalnız 67 olduğunu gösteriyor. Sağlık, eğitim ve kültür kurumlarında çalışanları, serbest mesleklerle uğraşanları, iş adamlarının ilgisini, Batı'nın büyük kentleri dışına yönelmeye ne başarı ile özendiriyor, ne de zorlayabiliyoruz. Devletin, eşitsizlikleri

azaltıcı bir kentleşme politikası olmadığı gibi, onları büyültücü eylemlerde bulunmaktan sakinmemesi da, doğrusu, şaşırtıcıdır. Örneğin, 1963 - 1973 arasında, kamu kredilerinden, en gelişmiş bölgeler % 80'e yakın pay alırken, en az gelişmiş olanların aldıkları pay, % 4'ü aşmamıştır.

Çarpık kentleşme yöntemimizi simgeleyen üçüncü eşitsizlik türü, büyük kentlerin toplumsal yapısındaki çelişkilerde anlatımını buluyor. Aynı ayrı dünyaların ve çağların insanlarından, bütünlükten yoksun bu kentlerde, toplumsal barış içinde yaşamalarını bekliyoruz. İstanbul Nâzım Plan Bürosunun bir yayınına göre, aylık geliri 3 bin lirayı geçmeyen ailelerin oranı, Gaziosmanpaşa ve Zeytinburnu'nda sırasıyla, % 0,6 ve % 3,4 olduğu halde, Kadıköy'de % 25, Beşiktaş'ta % 30'dur. Aksine, aylık geliri bin liranın altındaki ailelerin oranı ise, Gaziosmanpaşa'da 53 iken, Kadıköy'de yalnız % 16'dır. Aynı kaynak, İstanbul'da tüm ailelerin en yoksul % 24'ünün, toplam gelirin % 5,2'siyle yetinmesine karşın, zengin % 13'ünün, gelirin % 46'sını paylaştığını gösteriyor. Öteki kentlerde, durum bundan çok ayrı değildir. Gelir dağılımındaki bu dengesizliklerin, büyük kentlerdeki gecekondulaşma ile çok yakın ilgisi vardır. Örneğin, 1960'ta 250 bin gecekondu tım kentli nüfusun % 18'i yaşarken, 1975'te 800 bin gecekondu yaşayanların oranı, kentsel nüfusun % 27'sine yükselmiştir.

YÖNTEM DEĞİŞİKLİĞİ

Özetlemek gerekirse, Türkiye'deki biçimiy-le kentleşme, sanıldığı ölçüde gelir artışına ve iş alanlarının açılmasına davanmayan, üstelik, toplumsal adaletsizlikleri büyüten bir değişme niteliği taşımaktadır. Bireylerin kente göç kararlarını toplum açısından da ussal sayarak, bu değişimin hem nedenlerini, hem de sonuçlarını piyasa güçlerinin etkisine açık tutmanın yüksek toplumsal maliyetini Türk halkı ödemektedir. Kalkınma yöntemlerimizi yeniden gözden geçirmek ve kentleşmeyi o çerçevede düzenlemek, yalnız kentleşen kitleleri daha uygun koşullarda yaşatmanın değil, gelecek kuşakların esenliğini, mutluluğunu güvenceye bağlamanın da ön koşuludur.

Prof. Dr. Ruşen KETİÇ

12 Nisan

Ümraniye olayı

Ümraniye olayının trajik blâncosu, «Dirlik ve düzenlik» sorununun ele alınışında hükümetin izleyeceği yolu açık ve seçik bir biçimde ortaya koymaktadır. CHP liderinin asayişin sağlanmasında olağanüstü desteğini sağladığını söyleyen İçişleri Bakanı, Ümraniye olayında belirlenen politikasında bu desteğin sürebileceğini herhalde ummamalıdır. Gerçekten CHP lideri, polisin halka karşı silâhlı saldırıya geçerek ölümlere yolaçmasını şiddetle kınamakta, olayı «uygarlık dışı bir insanlık suçu» olarak tanımlamaktadır. İçişleri Bakanının «Basit bir zabıta olayı» sözleriyle nitelediği Ümraniye olayı, birinci MC'nin Zeytinburnu, Malatya, Mardin ve Gaziantep'de uyguladığı operasyonların daha büyük ölçüde yinelenmesi görünümündedir.

5 kişinin ölümüne, çok sayıda insanın yaralanmasına ve gözaltına alınmasına yolaçan Ümraniye olayının, ülkemizi saran sosyal-ekonomik bunalımın yerel bir patlaması niteliğinde olduğu açıktır. Anayasamız 49. maddesinde «Devlet, yoksul ve dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirleri alır,» demektedir. Anayasanın yürürlüğe girdiği 1961 yılından bugüne dek ise, gelip geçen hükümetler, bu emredici kuralı uygulamak yolunda etkin bir önlem almamışlardır. Devletin ilgisinden ve yardımından yoksun kalan halk bu durumda, mesken sorununu bulduğu olanaklarla çözmek yoluna gitmiştir. Özellikle kamunun malı olan yerlere kurulan «Gecekondu»lar sosyal ve ekonomik gereksinmelerin sonucu olarak ortaya çıkmışlardır. Devlet İstatistik Enstitüsü açıklamalarına göre büyük kentlerde oturan halkın yüzde 40—65'i gecekonduarda yaşamaktadır.

Devlet Plânlama Teşkilâtının resmi raporlarına göre, ülkemizde gecekondu sorunu yılda 651 bin 813 konut üretilerek ancak 20 yılda denetim altına alınabilecektir. Oysa ufukta bu ölçüde bir üretimin yapılmasına ilişkin ciddi bir hükümet çalışması görülmemektedir. Bugünkü iktidar sorunu mesken gereksinmesini karşılayacak önlemler almak yerine, halkın boş bulduğu yerlere konut kondurma eylemini suç sayarak zorla bastırma politikasını yürütmeyi seçmiştir. Ümraniye'de kurulan gecekonduların yıkımı ve sakinlerinin üzerine uygulanan silâhlı, panzerli polis operasyonu, bu politikanın belirtisidir.

Kamuya ait veya özel arsaların; üzerine gecekondu yapılarak işgali, yürürlükteki yasalara aykırı bir eylemdir. Yasalar bu yapıların idaresinin alacağı kararlarla yıktırılmasını öngörmektedir. Yıkım kararlarının yerine getirilmesinde polis kuvvetlerinin yardımcı olması da yasaldir. Yasal bir işlemin yerine getirilmesine karşı ko-

yanlar suç işlemiş sayılabilirler. Ancak işlenmekte olan suçların önlenmesinde veya sanıkların yakalanmasında polisin izleyeceği yolun da yasalara uygun olması gerekir.

Ümraniye olayında güvenlik kuvvetlerince öldürülenler, suçluluğu yargı organlarının saptanmamış, sadece sanık durumunda kişilerdir. Yasalar bunların yakalanmaları ve yargı organlarına teslim görevini güvenlik kuvvetlerine vermişlerdir. Hukuk ilkeleri ve yasalar, yaşama son verme yetkisini, usulüne göre verilmiş ölüm cezalarını yerine getirenler dışında, hiç bir kimseye, bu arada devlete de tanımamışlardır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2. maddesi şöyle der:

«Her ferdin yaşama hakkı kanunun himayesi altındadır. Kanunun ölüm cezasıyla cezalandırdığı bir suçtan dolayı mahkemece hükmedilen bu cezanın infazı dışında hiç kimse kasten öldürülemez.»

Yaşama son verme eylemi bir tek durumda, herkes gibi güvenlik kuvvetleri görevlilerince de ancak kendisinin veya başkalarının yaşama hakkına yönelik saldırıya karşı başka bir korunma olanağının kalmaması koşullarında, meşru savunma çerçevesi içinde yapıldığı takdirde cezasız kalabilir.

Ülkemizde, yasaların hiçbirli güvenlik kuvvetlerine, meşru savunma koşulları dışında, sanıkları öldürme yetkisini vermemektedir. 2559 sayılı Polis Vazife ve Selâhiyetleri Kanunu'nun 16. maddesiyle 1481 sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkındaki Kanunun 1. maddesi sadece polisin silâh kullanma yetkisinin koşullarını saptamaktadır. Her iki yasa da öldürmek değil, silâh kullanma ilkesinin koşullarını düzenlemektedir. Silâh kullanma eylemi yakalama amacına bağlıdır. Öldürmek kastiyle silâh kullanma yetkisi, meşru savunma amacı dışında polise tanınmış değildir.

İçişleri Bakanı Özal, ülkemizde dirlik ve düzenliğin sağlanmasında izleyeceği politikayı açıklarken, «Halkımıza karşı elimiz kadife gibi yumuşak olacak» demekteydi. Panzerlerin, uzun menzilli silâhların ve sis bombalarının halka karşı kullanıldığı Ümraniye olayı Bakanın bu sözlerine pek ters düşmektedir. Belki de «Kadife gibi yumuşaklık» halka değil, egemen güçlere dayalı azınlık için söylenmiştir.

Dirlik ve düzenliğin sağlanmasında 16. yüzyılın ünlü Kuyucu Murat'ına özgü yöntemlerin çağımızın çok gerilerinde kaldığı herhalde bilinmelidir.

Orhan APAYDIN

5 Eylül

2., 3., 4.... köprüler

Umulan gelişme, beklenenden önce oldu; Boğaziçi Köprüsü trafiğe yetmiyor. Kimilerine göre sevindirici bir olay Boğaza bir «çelik kol-ye» daha takacağız. Büyük çoğunluğun, yani köprüyü sık-sık kullanmayan kalabalığın ise, berrak bir düşüncesi olduğunu sanmıyorum. Ol- sa idi, ortalık bu kadar boş kalmazdı. Arasına söylenenlere bakılırsa, köprü yerine tünel, ya da deniz dibine bir tüp yapılması inceleniyormuş. Ama bu su altı geçişi alternatiflerinin köprüye göre büyük bir sakıncası vardır. Teknik zorluklar filân dolayısıyla değil, politik açıdan zararlıdır. Görünmezler. Onun için, biz yine Boğazi anlı- şanlı ve dimdik geçecek bir köprü'nün, Vanıköy koruluğu tepesinden mi olur, daha yukarıdan mı, bir yerlere mutlaka yapılacağını kabul ede- biliriz.

REN NEHRİ GİBİ

Garip şey, bu köprü işine başlıca, sol eko- nomistler karşı çıkmış olduklarından, bu dam- gayı yemeden Boğaz Köprüleri konusunda lâf etmenin imkânı kalmadı. Sağcılar ve ortacılar, köprü (daha doğrusu köprüler) yanlısı. Yanlısı da ne demek, aşığı! İngiliz Mühendisi Mr. Brown'ın kaleminin çektiği çizgiye bakıp-bakıp bayılıyorlar. Uzaktan bu dizayn'a diyecek yok. Ama onun masif ayaklarının altında, bir yanda bir biblo câmiin, öbür yanda bir dantel sarayın kibrit kutusu gibi ezilen perspektiflerini, garip- tir, ne kadar az sayıda gözler görüyor. Köprü hayranlarımıza göre, nasıl Frankfurt, Köln ve Paris gibi büyük ve uygar kentler, iki yakasına yerleştikleri ırmakları sayısız köprülerle aşıyor- larsa, İstanbul'da da böyle olması çok doğal- dır. Buna sevinmeyenler ya solcular (yani kötü niyetli), ya da ahlak. Belki bana biraz iltimas edip, «romantik» ya da «ukalâ» gibi daha hafif damgalar vurup geçeceklerdir.

KAZIN AYAĞI ÖYLE DEĞİL

Ama kazın ayağı öyle değildir. Yani Bo- ğaziçi'nin üstüne demirden, betondan, gürül- gürül yollar yapmanın, sol ekonomi ve ulusal kaynakların kullanım politikası gibi bahislerin dışında, sağcıların da solcuların da sahip çık- ması gereken (çünkü uygar dünyada öyle ol- duğunu gördüğümüz), ulusal, moral, estetik, kültürel ve hatta turistik ağırlıkları ve sorun- ları da vardır. Bunu bilenler kaç kişiye, kork- madan gerçeği yazmalı ve söylemeliyiz. Pratik hiçbir yararı olmasa da, kendimize ve geleceğe karşı bir borç bu.

Önce bir -iki noktayı saptamak ve üstünde birlik olmak gerek: Boğaziçi nedir? Türkler ve

İstanbul için neyi ifade eder? Bu gibi yerler, uygar dünyada (nasıl korunur değil), «nasıl kul- lanılır?»

Tarihini, kültürünü ve dış dünyayı biraz bi- lenler kabul edeceklerdir ki:

1 — Boğaziçi önce, doğal biçimlenme ve coğrafya olarak dünya kabuğu üstünde tek ör- nektir. Tabiat burada iki kıtayı, bir kitap say- fasını ortadan yırtar gibi yavaşça ayırmış, bu kıylara özel bir biçim vermiştir. Çok eski bir batılı gezginin deyimi ile «İstanbul'un konumun- daki bu lüks», hiçbir yerde yoktur. Yaradılış, bu birbirini tamamlayan koyları ve burunları, lav- lar ve taşlar soğuduktan sonra kaç bin yıl bo- yunca, yeşil bir örtü ile kaplamış, doğal renk- lerle, süslemiş durmuş.

2 — Bu kıyıları tarih boyunca elinde tut- muş olan güçlerin hiçbiri, onun güzelliğini an- lamamışlar, Traklar, Romalılar, Grekler, aşağı- daki yarımada yerleşip, bir duvarın içinde oturmuşlar. Boğaz'a birkaç balıkçı köyü ve ka- ranlık suratlı manastır yapılmış.

Grubu seyreden ağaçların, yamaçlarda diz boyu yayılan çiçek dünyasının tadına varmak, atalarımıza nasip olmuştur. Anadoluhisarı tepe- lerine gelip bu inanılmaz güzelliği seyre dalan ilk atlılarımızın, bu yalancı cennete vurulduk- ları bellidir. Çünkü bir adını da, bu ilk, gönlü yüce, soylu Türkler koymuş: Bir nehr-i aziz.

Ondan sonra beş yüzyıl, Boğaziçinde il- mik -ilmik bir örgü örülmüş. Şirin camilerin, yaldızlı çeşmelerin, kandil asılmış korulukların, altınlaşmış mezarlıkların ve tahta evlerin izledi- ği, uzayıp giden bir ayrı dünya. Ulusal beğeni- nin yoğurup biçim verdiği, bir sergi Paris'te olduğu gibi tek bir kişinin de değil, adı-sanı bel- lisiz yüzbinlerce sanatçının beş yüzyılda boyadığı bir tablo. Bütün bu yazdıkları boş ede- biyat değil. Ne olur, köprücüler, apartmancılar, Kanlıca koyuna gidip bir ilkbahar günü azıcık değişik bir gözle bakadursunlar: Suyun kenarın- da büyük bir kuş yuvası gibi, tek katlı bir yalı vardır. Onun üstünde kat-kat gümrah bir orman çıkar. Tepeyi, adam boyu katır tırnakları, sarı- ya boyar. Hepsinin de üstünde fıstık çamları yeşil şemsiyelerini açarlar. Böyle bir tablonun yüzde birini tuvalin üstüne geçirebilen sanat- çının, dünya heykelini dikeyor. Yüz yıllar bo- yunca bir İmar Bakanlığına, Nazım Plân Büro- suna, hatta bir belediyeye hiç gereksinme duy- madan, hepsi sanat ve tabiat aşığı sayısız ki- şinin çaldığı birer enstrümanla, mekânı doldu- ran bir orkestra müziği olmuş, bu Boğaz.

Bu eski zaman müziği, yani ud, kânun ve tambur sesleri susturulup, araya caz müziği sokulur mu? Ya da bir Rembrand tablosunun ortalık yerine bir fırça çekilip Picasso'dan bir

motif konulur mu? Bunları yapmakta, Boğaza bir Tarabya Otelini, heyûlâ köprüleri ve tabur-tabur apartmanları oturtmak arasında, sanat ve kültür bakımından hiç fark yoktur. Çünkü modern bir otel de, çelik bir köprü de, kendi başlarına değerli şeyler olabilirler ama, her şeyin yakıştığı bir yer vardır. Fîl de ne sevimli yaratıktır, fakat kristalci dükkânına sokulmaz.

AMSTERDAM, VENEDİK, ROMA VE ÖBÜRLERİ

Nitekim birkaç yüzyıldır durmuş - oturmuş, estetik ölçülerine sahip olan Batı, bunu böyle anlayıp uygulamaktadır. Rein ve Seine nehirlerini birçok köprü geçer ama, onlar nihayet sıradan bir su'dur. Sonra, bu köprüler iki yakadaki binaları yüz kat tepesinden aşmaz da, suya yakın bir hizada geçer. Yani köprü ile, vardığı noktadaki yapılar arasında bir denge vardır. Üstelik bu kadarcık köprüleri bile, Amsterdam'ın kanalları, Vatikan'ın anıtları gibi belli ve özel yerlere kurmak şöyle dursun, kimse aklına bile getirmez. Batı kültürünün kalbinin attığı bu en değerli tarih ve tabiat merkezlerinde, fabrikalar da kentin ortasına yapıp, ülkenin nüfusu oraya yığılmaz Ekonomik koşullar, autobahn gerektiriyorsa, bu gibi tarihsel ve doğal güzelliklerin tam tepesinden geçirilmez, çevreden dolaştırılır. Yeni şehirler, eskisi yıkılıp kurulmaz, götürülüp kent dışındaki kırıklara kurulur. Kısaca, ulusal tarih, kültür ve sanat, mücevher taşları gibi korunur. Ne için mi? Önce kendi insanı için: Herkes daha çocukluktan güzel ve değerli bir vatan bulsun, kendine özgü olan bu ulusal görüntüleri sevsin ve bağlan-

sın, gözü, yıkıp bozmaya değil, onarıp korumaya alışsın diye. Yani iki kelime ile, uygarlık ve kültür için. Şimdi buna bir de turizm çıkarları eklendi. Her ülke, tipik kentlerini korumakla, üstelik para da kazanıyor.

Bizim Boğaziçimiz, Batı'nın örnek olarak andığım bu kentlerinden daha mı az değerlidir? Değil, ama oralarda, teknoloji gelişmesini, sağlam bir kültürle birleştirmiş uluslar yaşıyor.

Geçenlerde bir Anadolu yolculuğunda dağları, tepeleri aşıp Boğaz köprüsüne varınca, aşağıya bir göz attım: Sekiz katlı beton sefer-taşlarının arasından görülebildiği kadarı ile, Beylerbeyi'nde son birkaç yalı, yere düşmüş donuk inci taneleri gibi hüznünlü gülümsüyor. Caminin kandilleri, mutlu ellere takılmış düğün al-yansları gibi, ıslıl-ıslıl pırıldıyordu. Bir tablo. İçim sızladı. Bizim kuşak, 500 yıllık bu resmin üstüne, damperli kamyonlarını, Karadenizli apartmanlarını, köprü ayaklarını, gürül-gürül boşaltıp duruyor. Son aylarda başlayan bir moda, Asya yakasının ağaçlı-çiçekli doğal yamaçlarının sökülüp, yerlerine apartmanlar için Çin seddi duvarlarının yükseltilmesidir.

Bu imarda; çevre yollarının geçeceği arazileri kapatmış para babaları, çelik köprüleri ile övünen politikacılar, ormanları kazıyarak yamaçlara doldurdukları gecekondu, çok değil 1-2 yıl sonra en kötü cinsten apartmanlaşan, sözüm ona bir proletarya ve bu furyadan yağlı parsalar koparan bir bürokrasi, doğrusu pek güzel anlaşıyorlar. Boğaziçi üzerine kurduğumuz «büyük koalisyon», bu.

Çelik GÜLERSOY
5 Kasım

Boğaziçi sırtlarında «gecekondu apartmanlar»

Sarıyer ilçesindeyiz. Kireçburnu sırtlarına çıkıyoruz. Burası İstanbul Boğazını kuşbakışı gören köşelerinden biri. Yemyeşil bir alan. Yer yer gecekondu görünüyor... Çoğu tek katlı. Aralarında iki katlı olanları var... Bunlara gecekondu yerine «Villa» demek daha doğru. Su, elektrik almış bu yapılar. Pek yakın da da tapularını alacaklar. Böylece, Büyük İstanbul Nazım Plân Bürosu tarafından yerleşme alanı dışında bu mesire ve park yeri tamamen elden gitmiş olacak... Evlerin önüne şimdiden yüksek duvarlar bile çekilmeye başlanmış. Böylece manzara bile bize çok görülmüş!

Bu yapıların içinde dört kat üzerine yapılan betonarme ve mermer kaplı apartman hemen dikkati çekiyor.. Burası İstanbul Barosu avukatlarından Kamer Türkmenoğlu'na ait...

Tamamen kaçak olarak yapılmış «Gecekondu apartman» bu yapı!...

Kamer Türkmenoğlu, bu sırtlarda nasılsa bir arsanın 8/300 hissesini ele geçirmiş. Takriben bu hisse 25 metrekare etmekte. Evet yanlış okumadınız, Sarıyer, Kireçburnu 475 ada, 9 parsel kayıtlı bulunan 4 bin 889 metrekare Belediye arsasının bitişiğinde bulunan 25 metrekare yerin sahibi Kamer Türkmenoğlu.

Bu yere ne yapılabilir. Herhalde bir tavuk kümesi bile yapılması bugünkü yapı nizamı içinde mümkün değil. Ama Türkmenoğlu mümkün olmayana mümkün hale getirmiş Hemen Belediyenin arsası üzerine kaymış. Bir katta 150 - 200 metrekarelik daireler yapılacak biçimde temeller kazdırmış. dört katlı gecekondu apartmanı meydana çıkarmış!...

İlgililere bakarsanız, bu bina hakkında kaçak yapı zabtı tutulmuştur. Yıkım kararı uygulanmıştır (!) İsterseniz bunu hemen gözlerinizi önüne sürebilirler. Ama şu anda, apartmanın bu zabıtlara ve bu yıkımlara rağmen nasıl yapıldığını herhalde söyleyemezler!.

MÜDÜRLÜK BİNASINDAN DA GÖRÜNÜYOR

Bu gecekondu apartman, Sarıyer Belediye Şube Müdürlüğünün her odasından görünmektedir. Nitekim Belediye Başkanı Ahmet İsvan, burada yaptığı incelemede, «Nasıl oldu da bu binayı görmediniz?» sorusunu sormaktan kendisini alamamıştır. Daha sonra Sarıyer Belediye Şube Müdürlüğü binasından bu yapıya bakınca biraz önceki sorusunu yine kendisi cevaplandırmış; «Nasıl görünmediğini anlamak zor değil» demiştir.

Bu gecekondu apartman 1971 yılında tamamlanmıştır. Beş yıla yakın zamandan beri yazlık olarak kiraya verilmektedir. Ancak Türkmenoğlu iki katı satmıştır. Sattıkları kişiler de tapu alamayınca, işin iç yüzünü anlamışlardır. ancak paralarını kurtaramayınca oturmak zorunda kalmışlardır. Diğer daireler, üç aylığına Suudi Arabistan Emiri Prens Abdülaziz tarafından her yaz tutulmaktadır..

SATIMI DURDURULDU

Türkmenoğlu, iş meydana çıkınca Belediye Mesken ve Gecekondu Müdürlüğüne başvurarak, bu Belediye arsasını almak istediğini bildirmiştir. Milyonlarla değeri biçilemeyecek bu arsanın, yasa boşluklarından yararlanılarak kapatılması şimdilik durdurulmuştur. İsvan tapu dahil, Belediyedeki bu arsa ile ilgili işlemlerin üzerine «satılmaz» kaydını koydurmuştur.

Sarıyer Belediye Şube Müdürlüğüne birkaç yüz metre uzaklıkta yapılan bu gecekondu apartman konusuna Belediye Müfettişliği el koymuştur. Müfettişlerden Cafer Kaya, bu konuda verdiği ilk raporun giriş bölümünde «Vatandaş olarak, herkesin kanunlar nazarında müsavi ve kanunlara karşı saygılı olması kadar tabii bir şey olamaz. Hele kanunlarla ameleden bir avu-

katın, kanunları tavsif etmeğe çalıştığımız ve fezlekedede açıkça belirttiğimiz şekilde çiğneme-ye çalışması, üzerinde derin derin düşünülmesi gereken hususların başında gelmektedir.» demiş, ihmali görülenler ve sorumluluktan kaçanlar hakkında koğuşturma açılmasını istemiştir. Bu istek üzerine soruşturma derinleştirilmektedir.

Büyük İstanbul Nazım Plân Bürosu, Kireçburnu sirtlarını korunması gereken yer olarak saptamıştır. Bu konuda İstanbul Belediye Başkanlığına çeşitli yazılar yazılmıştır. 9.12.1970 tarihinde 957 sayı ile gönderilen yazı aynen şöyledir:

«İstanbul Metropoliten alan planlaması 1990 perspektivi için hazırlanmaktadır. 1990 senesi için yapılan nüfus projeksiyonlarına göre 5,5 milyon olarak hesap edilen metropoliten alan nüfusunun Boğaziçi köylerine isabet eden miktarları da yapılan hesaplar meyanındadır. Ancak Boğaziçi peyzajı İstanbul şehir tarihinin çok önemli bir görüntüsü durumundadır. Bu bakımdan Boğaziçi tüm Nazım Plân anlayışı içinde ayrıntılı olarak ele alınmış ve etüdler bu açıdan geliştirilmekte, Boğaziçinin peyzaj yönünden koruma alanları tesbit edilerek, bu alanlara zarar vermiyecek şekilde gerekli yeni iskân bölgeleri tayin edilmektedir.

Sözü geçen 475 ada, 9 parselin batı cihetini teşkil eden büyük bir kısmı, Kireçburnu iskân ünitesinin çok yakın silüet hattı dahilinde kalmaktadır. Ayrıntılı Boğaziçi planlamasında Boğaziçi peyzajını veren bu durumdaki tepeler doğal karakterde koruma alanlarıdır.

Arazinin diğer yönü ise topoğrafik bakımdan iskânın giremiyeceği bir dere yatağı durumundadır.

Esasen ayrıntılı Boğaziçi köyleri, imar planları da halen sonuçlanamamış olduğundan sözü geçen yerin sosyal konut sahasına ayrılması Nazım Plân yönünden son derece sakıncalıdır. Aynı zamanda halen mera olan Tarabya - Kireçburnu imar planında, sözü geçen saha iskân dışı olduğundan, bu statünün muhafaza edilmesi gerekmektedir.»

İhsan ONUR
13 Ocak

Ölmek mi zor, yaşamak mı ?

Ege Arsal, İzmit SSK Hastanesinin operatör doktorlarından. Günlerden bir gün teyzesi Hatice Tathcak vefat eder. Acıdır Dr. Arsal, Yirmi gün kadar önce de dayısını yitirmiştir. Çifte acıya dayanmağa çalışmaktadır tüm gücüyle. Ve 25 temmuz pazartesi günü rahmetli Hatice

Tathcak Silivrikapı mezarlığında defnedilir. Acı dolu bir sayfanın böylece artık kapanması gerekmez mi? Ne gezer! Gömülme işlemi bir başka acıya dönüşür hemen. Soygun düzeni, vurgun düzeni, kişilerin yaşamlarının noktalandığı yerde de işlemeğe başlamıştır tüm boyutla-

ryıla... Düzen ölümlere bile rahat tanımamaktadır...

Op. Dr. Ege Arsal, İstanbul Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü Fatih Cenaze İşlerine başvurur ve ikinci sınıf lahitli mezar ve gömülme işleminin yapılması için 360051 numaralı makbuzla 1200 TL. yatırır. Ve aynı gün sabah saatlerinde aynı makbuzla Sillivrikapı Mezarlığında görevliye başvurur. Aldığı yanıtta «İkinciye lahitli bir mezarın hazır olacağı» bildirilir. Dr. Arsal'a.

İşin bu ilk aşaması olağan işleyişi içindedir. Gelin görün ki, bundan sonraki aşamada düzen dışlarını göstermeğe başlamakta ve zaten derin bir acı içinde olan bir takım kişileri daha bir acı içine sokabilmektedir.

KAÇINCI SINIF?

OP. Dr. Arsal mezarın hazır olacağı söylenildiği zamanda, cenazesini alır gelir. Allesi, cenazenin tüm yakınları vardır yanında ve son görevlerini yapmağa hazırlanmaktadırlar. Ancak o ne! Bir de bakarlar ki mezar lahitsiz olarak yapılmıştır ve 3. sınıftır. Bundan sonrasını Op. Dr. Arsal'ın kendisinden dinleyelim:

«Defin sırasında mezarın 2. sınıf olmasını istediğimiz ve lâhit parası olarak da gerekli parayı ödediğimiz halde gördük ki, cenazemiz 3. sınıf ve lahitsiz bir mezara gömülme istenmektedir. Bunu cenazenin gömülmesine katılan tüm cemaat de gördüler. Hatta cenazeyi gömmekle yükümlü imam bile bize, bu halin 7. kezdir kendi başına geldiğini söyledi. Yaptığımız kısa bir araştırmada bizim cenazemizle birlikte gelen ve lahitli olması gereken mezarların hepsinin müteahhit tarafından normal mezar olarak kazıldığı görüldü.

«YARIN GELİN!»

Nedenini sordüğümüzda ise, müteahhitin adamları bize o gün mezara örülecek birikelerin geç geldiğini, bu nedenle mezarın normal olarak yapıldığını söylediler. Üstelediğimizde ise bu kişiler tarafından aşağılandık ve bize «o kadar istiyorsanız Belediye'nin buzhanesi

vardır. Cenazenizi götürür oraya bırakırsınız, yarın tekrar getirirsiniz, lahitli mezara gömülür» denildi.

Acılıydı Dr. Arsal. Her yanı acı kesmişti. Zaten 20 gün arayla hem dayısını, hem teyzesini yitirmişti. Bir de üstüne bu olay ekleniyordu...

Ve üstelik çaresiz cenaze 3. sınıf lahitsiz mezara gömüldüğü halde, Dr. Arsal'ın ifadesine göre, Sillivrikapı Mezarlığında görevli memur tarafından 2. sınıf lahitli mezara gömüldü şeklinde rapor düzenlenmişti.

Op. Dr. Ege Arsal, Mezarlıklar Müdürlüğüne verdiği ve 2249 numara ile kayıtlı dilekçesinde şöyle yazıyor:

«Dini akidelerimizin ayaklar altına alındığı apaşıkâr olan bu durumda bir hüsnüniyet olmadığı aşıkârdır. Vatandaş lahit için 500 TL. gibi bir para yatırmaktadır. Bu, günde on tane cenazeye yapılırsa 5.000 TL. eder ki, hiç de küçümseenecek bir miktar olmadığı aşıkârdır. Dileğim, bu hususta ilgililer hakkında tahkikat açılması ve 360051 numaralı makbuz ile tarafımdan alınan 500 TL.'sinin ladesidir.»

Dr. Arsal'ın dilekçesinde sözünü ettiği 500 TL.'sinin geri verilip verilmeyeceğini bilmiyoruz. Ancak gene dilekçesinde belirttiği gibi on cenazeye bu şekilde davranılsa açıktan binlerce lira girmektedir bu işle ilgilenen kişilerin cebine. Ki bu, yalnızca Sillivrikapı mezarlığı için geçerlidir. Bir de diğer mezarlıkları düşünece olursanız...

Sillivrikapı Mezarlığında mezar fiyatları şöyle: 1. sınıf tapusuz 1500, tapulu 2000, 2. sınıf tapusuz 1250, tapulu 1750, 3. sınıf yani sadece toprağın kazılmasıyla elde edilen mezar ise tapusuz 500, tapulu 750 lira.

Zaten yoksul ölünce ölüsü meydanda kalıyor. Bir de işin içine bu tür oyunlar giriyor.

İnsanın ölümüne bile rahat vermeyen bu düzende «ölmek mi zor, yaşamak mı?»..

Reha ÖZ
29 Temmuz

Anayasa yargısının sınırları

Bir ülkede yasama ve yargı denetimi yoksa; var da işletilemiyorsa ya da kararları uygulanmıyor, uygulamayanlar hakim önüne çıkarılmıyorsa seçimle gelmiş bir siyasal iktidarın varlığına bakılarak orada demokrasi ve hukuk devleti vardır denemez.

Seçimle gelen siyasal iktidarların bile denetim yöntemlerinin işlememesi yüzünden, demokrasiyi yozlaştırdıkları, hatta tümünden yok ettikleri görülmüştür dünyamızda. Örneklerin yenilenmesi olasılığı demokratik hukuk devletinin özellikle iktidarlara karşı korunması gereğini ortaya çıkarmıştır. Yasama denetimi, anayasal ve yönetsel yargı denetimi, genel ve askerel yargı denetimi bu gereksinimin bir sonucudur.

ÖNCEDEN VAR OLSAYDI...

Demokrasinin beşiği olarak bilinen Batı ülkelerinde de bu denetim zorunluğu benimsendiğine göre demokraside henüz deneme evresini geçememiş ülkeler için bu zorunluluk tartışma götürmeyecek kadar açık ve kesindir.

Bizde 1950 - 1960 arasında anayasa mahkemesi kurulabilmiş olsaydı, yasama meclisindeki iç tüzük kurallarının çiğnenmesi, özgürlükleri kısıtlayan yasaların yürürlükte kalabilmesi, yasama meclisinin yargı yetkisini kullanması gibi bir çok anayasa ve hukuk dışı işlemlere başvurulması önlenebilirdi. Belki de 1960 Devrimine gerek kalmazdı. Bu dönemi yaşayanlar veya bu dönemin siyasal tarihini okuyanlar Anayasa Mahkemesine «ilk hedefler beyannamesi»nde yer verildiğini de anımsarlar.

Bilindiği gibi bizde Anayasa Mahkemesi, yasaların ve Yasama Meclisleri iç tüzüklerinin A-

nayasaya uygunluğunu denetler. Yüksek düzeydeki kamu görevlilerini görevlerinden doğan suçlarından dolayı «yüce divan» olarak yargılar. Siyasal partilerin kapatılmasına ilişkin davalara bakar. Anayasada belirtilen öteki görevleri yerine getirir.

Halkoyuna sunularak kesinleşen 1961 Anayasasının 147. maddesinin 1971 değişikliğinden önceki birinci fıkrasında: «Anayasa Mahkemesi kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi iç tüzüklerinin Anayasaya uygunluğunu denetler» kuralı yer almıştı. Anayasa değişikliğine ilişkin yasaların sadece biçim sakatlığı nedeniyle iptal edilebileceğini Anayasanın yürürlüğe girmesinden bu yana savunan kimseler vardır içimizde. Anayasa Mahkemesi bu görüşü benimsememiştir. Kuşkusuz, yüce mahkemenin görüşü, anılan maddenin sözüne ve özüne uygun düşmekte idi. Öteki yasaların denetiminde uygulanan kurallar Anayasayı değiştiren yasalar için de geçerli sayılıyordu. Ters görüşü savunanlar muhtıra sonrası yönetim zamanında Anayasayı diledikleri gibi değiştirmek ve bu değişik kuralların denetimini sınırlamak için 147. maddeyi de değiştirmişlerdir. Değişik metne göre Anayasa Mahkemesi, Anayasayı değiştiren yasaları Anayasada gösterilen biçim koşullarına uygunluk açısından denetleyebilecektir.

Anayasa Mahkemesinin bu kuralı nasıl yorumladığını ve ne biçimde uyguladığını ele almadan önce 12 Mart 1971 sonrası Anayasa değişiklikleri konusunda çok önemli saydığım bir görüşü burada kısaca belirtmek istiyorum.

1971 sonrası Anayasa değişikliklerini tümünden geçersiz sayan bu görüşü, Türk Hukuk Kurumunun değerli Başkanı Muammer Aksoy ortaya atmıştır. Konuya «devrimci öğretmenin ki-

yımı ve mücadele» adlı yapıtının ikinci cildinde de değinen sayın profesör, görüşünü Türk Hukuk Kurumunda düzenlenen tartışmalı bir konferansta bir kez daha dile getirdi. Düşüncelerini bir inceleme dizisi halinde «Cumhuriyet»te yayımlamayı da tasarlamaktadır. Bu görüşü ana çizgileriyle ve olanaklar ölçüsünde kendi ifadesini değiştirmemeye çaba göstererek şöylece özetleyebiliriz:

«Sıkıyönetim döneminde Anayasa değiştirilemez. 1971 değişiklikleri özgürlüğün zerresinin bulunmadığı, gazetelerin idari işlemlerle kapatıldığı, Anayasa değişikliğine karşı çıkanların baskılarla susturulduğu, o kadar ki Anayasanın en önemli kuralı olan hükümeti, Millet Meclisi'nde çoğunluğa sahip olan partinin kurması esasının bile uygulanmaz hale geldiği bir dönemde yapılmıştır. Oysa, Anayasa koyucusu Anayasayı değiştirmeye gibi son derece önemli bir konuda «usul», «şekil» koşullarını saptarken Anayasanın öteki kural, kurum ve ilkelerinin geçerli olması varsayımından hareket etmiştir. Toplum için bu kadar hayati bir işlemde, millet temsilcilerinden bir kesiminin «evet» demeleri yeterli sayılamaz. Halk bu konuda serbestçe aydınlatılmalı, herkes ve halkın temsilcileri görüş, inanç ve kanılarını kamuoyuna duyurma olanağına sahip olmalıdır. Anayasa koyucusu millet temsilcilerinin sadece görünüşte değişikliğe razı olmalarından dolayı bu değişiklikleri geçerli sayamaz.»

— «Anayasa değişiklikleri önerisinin yürütme organından gelmesini Anayasamız yasaklamıştır. 1971 değişiklikleri ise Başbakan Erim'in önerisine hatta dikte etme çabasına dayanmaktadır.»

— «1971 Anayasasının görüşülme biçimi Anayasanın ivedilik yasağına aykırıdır.»

— «Anayasa değişikliklerinde bağlayıcı grup kararları alınması Anayasanın ruhuyla bağdaşmaz. Anayasa değişikliklerine olumlu oy verme konusunda siyasal partilerin grup kararları alarak üyelerini baskı altında bulundurmaları Anayasa koyucusunun iradesine aykırıdır.»

Sayın Aksoy sonuç olarak «1971 ve 1973 değişiklikleri, hürriyetlerin, hatta kişi güvenliğinin hiç bir demokraside söz konusu olamayacak ölçüde askıya alındığı (bir süre için yok edildiği) bir dönemde yapılması ve Anayasanın özel olarak aradığı şartlara da saygı gösterilmemesi nedenleriyle geçerli değildir» demektedir.

Gerçekten, Anayasa koyucusunun hakların ve özgürlüklerin kısıtlandığı hatta askıya alındığı bir yönetim içinde Anayasa değişikliği yapabileceğini (öteki biçimsel koşullara uyulmuş olsa bile) benimsediği ileri sürülemez. Açıkça yazılmış olmasa da bu kural, Anayasanın özünde zaten vardır.

Anayasa değişikliklerinin üst düzeyde Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Genelkurmay Başkanı

üçlüsünce kararlaştırıldığı, verilen direktiflere göre teknisyenlerce düzenlendiği o dönemde söylenmiştir. Değişikliğin zamanın Başbakanınca TRT konuşmalarında savunulduğu belleklerden henüz silinmiş değildir. Böylece hazırlanan önerinin belli sayıda Yasama Meclisi üyelerince imzalanmış olması önerinin gerçekte hangi organın iradesini yansıttığını ortadan kaldırmaz.

BAŞVURU OLANAĞI

Sayın Aksoy öne sürdüğü iddiaların kanıtlarını da göstermektedir. Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya bir iptal davası açılması, süreler geçtiğinden bugün için olanaksızdır. Ne var ki yol bütütün kapanmış sayılmaz. Anayasanın değişik 151. maddesi uyarınca mahkemelerce ve yüksek mahkemelerce (koşulları gerçekleştiğinde) doğrudan doğruya (re'sen) ya da davanın taraflarınca ileri sürülür, mahkemelerce de benimsenirse, Anayasayı değiştiren yasaların iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulabilir.

Varılan hukuksal sonuçlar köklü araştırmalara, inandırıcı nedenlere dayanıyor. Yargı organlarımızca ve özellikle Anayasa Mahkememizce benimsenir ve bu yol bir kez açılırsa Anayasamız özgürlükleri ve yargı yetkisini kısıtlayan, olağanüstü mahkemeler kurulmasına izin veren kurallardan arındırılabilir.

Bu sonuca ulaşabilmek için başta üniversitelerimiz ve Türkiye Barolar Birliği olmak üzere bütün hukuk kurumlarının ve aydın hukukçuların konuyu derinlemesine işlemeleri ve kamuoyuna yansıtmaları gerekir.

YÜCE MAHKEMENİN UYGULAMASI

Değişik 147. maddenin Anayasa değişikliği rini biçim koşullarına uygunluk açısından denetleme yetkisi tanıdığını yukarıda belirtmiştik. Yüce Mahkeme, biçim koşullarıyla sınırlanmış olan denetleme yetkisini Anayasaya uygun bir yorumla genişletmiştir: Şöyle ki:

Anayasanın 1. maddesinde (Türkiye devleti bir Cumhuriyettir.) 9. maddesinde de (...Devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki Anayasa hükmü değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez) denilmektedir.

Türkiye Cumhuriyetinin nasıl bir Cumhuriyet olduğu Anayasanın ikinci maddesinde şöylece açıklanıyor:

«Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan millî, demokratik, layık ve sosyal bir hukuk devletidir.»

Bu kavramların Cumhuriyetin niteliklerini oluşturan bir Anayasa kuralı olması Türkiye Cumhuriyetinin anlamını belirleme, siyasal çevreler ve özellikle siyasal iktidarlara karşı Cumhuriyeti bu nitelikleriyle birlikte koruma zorunluluğuna dayanır. Bunun içindir ki niteliklerinden soyutlanmış bir Türkiye Cumhuriyeti düşünülemez, «İnsan hakları» ülkemizin de katıldığı

uluslararası tüm evrensel bildirileri, antlaşmaları, «millî devlet» başlangıç bölümünde açıklanan ilkeleri ve Atatürk milliyetçiliğini «demokratik devlet» Anayasada gösterilen ve gösterilmiş olmasa bile bu deyimın özünden çıkan kuralları, «layık devlet» din ve devlet işlerinin ayrılması ilkesini, inanç sömürsünün önlenmesini, «hukuk devleti» Anayasamızda sıralanan tüm temel hakları ve özgürlükleri, bağımsız yargı ve yargı denetimini, «sosyal devlet» tüm toplumsal ve ekonomik hakları ve özgürlükleri içerir. Yapılan Anayasaya değişiklikleri Cumhuriyetin bu niteliklerini çiğniyor veya zedeliyorsa bir biçim koşulu olan devlet şeklinin değiştirilmesinin önerilemeyeceği kuralına dayanılarak iptal edilebilecektir. Bu yorum, hem değişik 147. maddeye hem de 1, 2 ve 9 maddelerin sözüne ve özüne uygun düşmektedir. Tersini düşünmek Cumhuriyet sözcüğünü Anayasada koruyarak onun niteliklerinin yok edilebileceğini kabul etmek anlamını taşır. Anayasa koyucusunun böyle bir düşüncüyü benimsediğini hiç kimse savunamaz.

Anayasa Mahkemesinin bu konuda birbirini destekleyen kararları vardır.

Görülüyor ki, Anayasanın 147. maddesinde

yapılan değişiklikle Anayasa Mahkemesinin denetim yetkisi kısıtlanmak istenmesine karşın, yüce mahkeme, Anayasanın başlangıç bölümünde ve 2. maddesinde yer alan kurallar açısından Anayasa değişikliklerine ilişkin yasaları iptal edilecektir.

Bu yazının hazırlandığı sırada, sayın Başbakan, İstanbul'da Aydınlar Ocağı'nda yaptığı bir konuşmada «İcranın üstüne çıkmış Danıştay, Meclisin üstünde Anayasa Mahkemesi olamaz» sözlerine bu kez «Onlara rağmen karar veremezler. Vermeye devam ederler. O kadar» sözlerini de eklemiştir. Anayasamız hukuk dışı kurallardan arındırılsın derken yürürlükteki hukuk düzenine bir karşı çıkma davranışına tanık oluyoruz. Bu durumda, son çare halkın kendisine başvurmaktır. Ne ölçüde olursa olsun hiç bir güç onun iradesine karşı çıkamaz. Anayasayı saldırılara karşı korumak Türk yurttaşının, Türk toplumunun Anayasa ile yüklendiği kutsal bir ödevdir. Bu ödevin yerine getirildiğini önümüzdeki genel seçimlerde göreceğiz. Halka güvenmeli, o günleri sabırla ve umutla beklemeliyiz.

Muhittin TAYLAN

16 Şubat

Bir tek söz bekledim

Türkiye Barolar Birliği, Danıştay kararlarının idarece uygulanmaması dolayısıyla 4 mart cuma gününü «Kınama Günü» olarak ilân etmiş ve o gün bütün yurttaki avukatların duruşmalara girmemesi için bir tavsiye kararı almıştı.

Aynı günün akşamı televizyon haberler bölümünde öğrendik ki, Erzurum Barosu Yönetim Kurulu ve bazı kentlerimizdeki avukatlardan kimisi bu tavsiyeye uymamışlar ve duruşmalara girmişler...

Buraya kadar her şey doğal. Çünkü Türkiye Barolar Birliğinin kararı, biçimsel yasalar yönünden baroları ve avukatları — Veleve bir gün için olsa bile — mesleklerini icradan alıkoyacak bağlayıcı bir yaptırım gücü taşımıyordu. Bu duruma göre kimi avukatların duruşmalara girmeleri normaldi.

Normal olmayan iki nokta var:

Birincisi, hakkındaki Danıştay kararına uymayarak televizyonu yasa dışı işgal etmiş bir kişi durumunda olduğu, yalnız Danıştay'ca değil Yargıtay'ca da karara bağlanan Şaban Bey'in ekranlarında boy gösteren bu avukatların gerine gerine, Türkiye Barolar Birliğini politika yapmakla suçlamaları;

İkincisi, bir gün için duruşmalara girmemenin yasalara aykırı olduğunu Avukatlar Yasasından maddeler sıralayarak ileri sürmeleridir.

Geçen hafta İstanbul Barosunda avukat stajyerlerine vermiş olduğum «Anayasa ve hukuk devleti» başlıklı konferansta şu cümleler yer almıştı:

«Bütün hukukçuların bir tek siyasal ve ekonomik düşünce doğrultusunda birleşmelerine olanak yoktur. Bunlardan kimisi devrimci, kimisi evrimci, kimisi de tutucu bir görüşe sahip olabilir. Bu, doğaldır; çünkü düşünce özgürlüğü kişinin en doğal bir hakkıdır. Ama, hangi görüşü taşırlarsa taşınsınlar, bütün hukukçuların ülkede hukukun egemenliği ve üstünlüğü doğrultusunda birleşmeleri, hukuk diplomasını alırken içtikleri andın ve meslek namusunun şaşmaz bir gereğidir. Bu meslek namusunu taşımayan kişi, «hukukçu» değil, sadece bir hukuk diplomasıdır.»

Beni konferans günü onaylayıp alkışlayan genç avukat stajyerlerinin bu onaylarını ileride unutmamalarını can ve yürekten dilemekteyim.

Evet herkes gibi avukatlar da aynı düşünce de olamaz. Ne var ki siyasal ve ekonomik bakımdan ayrı ayrı görüşlere sahip olsalar bile, bütün avukatlar Anayasanın ve hukukun üstün-

lûğü ilkesine — hiç değilse avukatlık yasaının maddelerine olduğu kadar — bağlı olmazlarsa, ülkemizdeki kanunsuzluklar sürer gider. Bu gibi avukatlar da, kanunsuzluğu sürdüren politikacıların paraleline düşmüş ve böylece politikayı asıl kendileri yapmış olurlar.

Politika mı hukukun, yoksa hukuk mu politikanın buyruğundadır? Eğer gerçekten bir hukuk devleti olma çabasında isek, politikanın hukukun buyruğunda olması gerekir. İşte Türkiye Barolar Birliğinin girişimi, hukuku politikanın, yargıyı yürütmenin buyruğuna sokmak isteyenlere karşı hukukun üstünlüğünü hatırlatmak için bir uyarı niteliğinde idi. Bu ilkeye inanan bütün baroların, bütün avukatların — kişisel olarak hangi siyasal düşüncüyü taşırlarsa taşısınlar — istisnasız bu eyleme katılmaları gerekirdi.

Avukatlık mesleği, hakkı, hukuku savunma mesleğidir. Kazanılan bir hakkı belgeleyen mahkeme kararı herhangi bir yürütme organınca yerine getirilmezse, avukatın hukuk yolundaki çabasının ne anlamı kalır? Şu halde — çok azınlıkta da olsalar — Barolar Birliğinin çağrısına uymayan avukatlar kendi mesleklerinin kutsallığını şu ya da bu nedenle unutmuş, unutmak istemişlerdir. Oysa Anayasanın 8 maddesinin 2. fıkrasında aynen şöyle denilmektedir:

«Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.»

İşte bu temel hukuk kuralları arasında Anayasa'nın 132. maddesinin son cümlesinde yer almış olan şu kural da vardır:

«Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır. Bu organlar ve idare, mahkeme kararlarının yerli-ne getirilmesini geciktiremez.»

İşkence olayları

Anayasamızın 14'üncü maddesi açık ve kesin bir kural koymuştur: «Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz» Bu yasak özellikle bir suçlama nedeniyle polislin gözaltına aldığı kişiler için önem kazanmaktadır. Türk Ceza Yasası, kolluk görevlilerinin işkence ve eziyete yönelen eylemlerini ağır ceza müeyyideleri ile suç saymıştır. Fakat Anayasanın ve yasaların kesin yasaklamalarına karşın ülkemizde işkence ve eziyet olayları giderek artmakta, ölümlere yol açmakta, polis dairelerinin kapalı odalarında işlenen bu insanlık suçlarının failleri hakkında çoklukla kovuşturma yapılamamaktadır. Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde yer alan yükümlülüklerle aykırı bu davranışların sürüp gitmesi, Türkiye'nin dünyadaki saygınlığını da ağır biçimde zedelemektedir. 12 Mart Faşizminin Ya-

132. maddedeki bu kural MC iktidarınca bir çok kez hiçe sayılmış, çiğnenmiş ve hâlâ da çiğnenmektedir. Bunun en somut örneği, yüksek yargı mercilerinin türlü kararlarına karşın TRT'nin üstüne dikilen bir Karataş'tır.

Türkiye Barolar Birliği'nin kararına uymayan, üstelik Anayasanın üstünlüğü ilkesini düşünmeyen bir kaç avukat işte Anayasanın üstüne oturan bu Karataş televizyonunda boy göstererek hukuk ve kanundan söz etmişlerdir. Acaba kendileri inanıyorlar mı söylediklerine ve makamında kanunsuz olarak oturan Karataş Beyin televizyon ekranlarını niçin onların emrine verdiğini hiç düşünmüyorlar mı?

Doğrusunu isterseniz bütün bunları, bozuk bir düzenin ve bozuk bir dönemin gereği olarak görüyorum. Dahası, binlerce avukat içinde bir kaç avukatın olumsuz davranışını bile hoşgörü ile karşılıyorum. Hoşgörüyle karşılamadığım bir tek nokta, bu avukatların sözcüklerinin televizyonda kendilerinden beklediğim bir tek sözü söylememeleri oldu. O bir tek söz şuydu:

«Bizim Barolar Birliği kararına uymayıp duruşmalara girmemiz, yargı kararlarını uygulamayan hükümetin bu kanunsuz davranışını onaylama olarak yorumlanmamalıdır.»

Bunu söylemediler ve böylece davranışlarının hukuksal değil, siyasal olduğunun kanıtını kendileri verdiler.

Çok eskiden bir kez daha yazmıştım: Bu ülke ve millet, hukuka inanmamış hukukçulardan çıktığını, başka hiçbir meslek sahibinden çekmemiştir!

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU
2 Mart

sa dışı kontrgerilla örgütünde en aşağılık biçimlerde uygulanan işkenceler Avrupa Konseyi ve diğer uluslararası kurumlarda birçok kez ele alınmış ve şiddetle kınanmıştır. İçinde yaşadığımız MC döneminde de bu olaylar, 12 Mart'ın uzantısı olarak giderek artmaktadır.

İşkence olayları karşısında suskunluk ve kanıksama, ülkemiz aydınları için başışlanması olanaksız bir aymazlıktır. Herkes, başkalarına karşı yapılanların bir gün kendi başlarına geleceğini düşünmelidir. Gerçekten Türk halkının yüzyıllar boyu uğradığı işkence ve eziyet olaylarına karşı suskun kalan, bunları doğal sayan aydınlar, 12 Mart döneminde bu işlemlerin en ağır-ları ile karşılaşmışlardır. Yakın geçmişte ünlü Sansaryan Hanı'nın çatı katında düşüncelerinden ötürü insanlık dışı işlemlerle süresiz gözal-

tında tutulanlara karşı susanlar, 12 Mart'ta çocuklarının kontrgerilla işkence evlerinde çektiklerinin büyük dramını yaşamışlardır. Bu bakımdan hangi düşüncede olursa olsun herkes, işkence ve eziyet olayları karşısında yer almalı, bu insanlık suçlarının önlenmesinde kendisini görevli saymalıdır. «Kendimize yapılmasını istemediğimiz bir haksızlığın başkalarına yapılmasına göz yummamamızın» insanlık onurumuzu korumanın tek eylem biçimi olduğu unutulmalıdır.

Bugün için işkence olaylarını önlemenin her etkin yolu, gözaltına alınan kişi ile avukatlık mesleğine mensup hukukçuların görüşme olanağının sağlanmasıdır. Ülkemizdeki onaltı bini aşkın avukatı temsil eden Türkiye Barolar Birliği Genel Kurulu bu yolun yasal dayanaklarını şöyle açıklamaktadır:

«Polisin gözaltına alma işlemi sırasında insanlık onurunu hiçe sayan işkenceler daha da artarak sürmektedir. Türkiye'nin Uluslararası sözleşmelerle yüklendiği taahhütlere ve Anayasasına aykırı bu insanlık dışı davranışların önlenmesinde Avukatların savunma görevlerinin itham ile başlaması yönteminin uygulanması etkin bir önlemdir. Hazırlık soruşturmasında Avukatın yetkilerini sınırlayan açık bir yasal kural yoktur. 1136 sayılı Avukatlık Yasasının 2/2-3'üncü maddesi savunma görevinin Polis Dairelerinde de yapılmasını öngörmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilen 1966 tarihli anlaşmada hakkında suçlamada bulunulan herkesin kendi seçtiği bir müdafii ile görüşme yetkisi olduğu kabul edilmiştir. «Siyasal ve Me-

deni Haklara İlişkin Sözleşme m. 14/3 (Revue de la commission internationale des juristes, 1967 été, VIII, No. 1 sh. 68)»

Avukatlık Yasası kolluk görevlilerinin, Avukatların gözaltına alınan kişilerin haklarını savunmalarına yardımcı olmalarını bir yükümlülük biçiminde belirtmektedir. Türkiye'nin taraf olduğu 4 kasım 1950 tarihli Roma Sözleşmesi, «her sanığın seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanma hakkı»nı kabul etmektedir. Hukuk açısından sanık durumunda bile olmayan gözaltında tutulan kişinin avukatı ile görüştürülmesi, Anayasal «Hak arama özgürlüğü» ilkesine ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerine ters düşmektedir. Gözaltında tutulan kişinin Avukatı ile görüşmesinin engellenmesi Avukatlık Yasasının 2'nci maddesi karşısında ise görevli kötüye kullanma suçunu oluşturmaktadır.

Türkiye Barolar Birliği Genel Kurulunun Sakarya Toplantısında aldığı kararın yasal dayanakları karşısında bundan böyle gözaltına alınan kişilerin yakınları aracılığı ile başvuru avukatla görüşmesi olanağı hemen gerçekleştirilmelidir. Baroların avukatın bu görevini yapmasını engelleyenlere karşı yasal yollardan gereken herşeyi yapacağı da kuşkusuzdur.

İşkence ve eziyeti çağımız evrensel hukuku insanlık suçu olarak kabul etmektedir. Türkiye'de bu suçların işlenmesine seyirci kalmanın artık tüm toplumun ayıbı görünümünü aldığı bilinmek gerekir.

Orhan APAYDIN
11 Ocak

Konutların aranması

Kişi hak ve özgürlüklerinin tam bir güvence altında olduğu, hukukun üstünlüğü ilkesini benimsemiş ileri ülkelerin Anayasa ve yasalarında konutların aranabilmesi için yargıç kararının gerekliliği esası benimsenmiş ve bu ilke tartışma konusu olmaktan çıkmıştır.

ÜLKEMİZDEKİ DURUM

Ülkemizde ise bazı çevrelerce zaman zaman yargıç kararı olmadan da konutların aranmasının zorunlu hale geldiği yolunda düşünceler ileri sürülmüş ve bu konuda gereksiz tartışmalara girilmiştir.

Oysa yürürlükteki Anayasamızın ikinci maddesi «Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, milli demokratik layık ve sosyal bir hukuk dev-

letidir» hükmüne yer vermek suretiyle Cumhuriyetimizin bir hukuk devleti olduğu ilkesini benimsemiş ve bunun sonucu olarak kişinin hakları ve ödevleri başlığını taşıyan ikinci bölümünde yer alan 16. maddesinde de konut dokunulmazlığını düzenliyerek «konuta dokunulamaz kanunun açıkça gösterdiği hallerde usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan mercin emri bulunmadıkça konuta girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz» demek suretiyle konutun dokunulmazlığı esasına yer vermiştir.

DOKUNULMAZLIĞIN KORUNMASI

Bu arada konut dokunulmazlığını korumak amacıyla Türk Ceza Yasasında da bazı yaptırımlara yer verilmiştir. Nitekim konuyla ilgili

193. maddesinde «bir kimse kendisini sonradan çıkartmak hakkını haiz olan birinin rızası hıllâfına veya hile ile veya gizlice meskenine veya meskenin müstemilâtına (eklentisine) girer veya rızası ile girdikten sonra çıkmazsa sahibinin şikâyeti üzerine bir aydan altı aya kadar hapis olunur.

Eğer cürüm geceleyin veya eşhas (şahıslar) aleyhine şiddet istimaliyle (kullanılarak) veya silâh ile veya birçok kimseler tarafından toplu olarak işlenmiş ise ceza 6 aydan 3 seneye kadar hapidir; müddelumumilikçe (Savcılıkça) resen takibat yapılır» hükmü yer alırken, bu suçların memur kişilerce görevlerini kötüye kullanarak işlenmesi halinde de daha ağır yaptırımlara yer veren 194. maddesinde ise «bir memur vazifesini suiistimal ederek veya kanundan muayyen olan usul ve şartlar haricinde olarak aharın (başkasının) mesken veya müstemilâtına girerse 3 aydan 3 seneye kadar ve eğer bu işte evin içini araştırmak gibi başka keyfi bir muamelede yapacak olursa 6 aydan 3 seneye kadar hapis olunur. Eğer bu fiili hususî bir maksat uğruna irtikap etmişse ceza müddeti 1/6'dan 1/3'e kadar arttırılır.

Efradın (kişilerin) ticaretgâhları veya idarehaneleri hususî mahaller usulsüz olarak araştırılırsa fail 2 aydan 2 seneye kadar hapis olunur» denmektedir.

Görülüyor ki konut dokunulmazlığını bozanlar için ceza yasamızda çeşitli yaptırımlara yer verilerek kişinin konut dokunulmazlığı korunmaya çalışılmıştır.

ARAMA KARARI

Aramaya ceza yargılama usulü yasamızda geniş bir yer verilmiş, bu arada yöntem ve koşulları da düzenlenmiş bulunmaktadır. Ancak biz burada konumuzla yakın ilgisi bulunan anılan yasanın 97. maddesinde yer alan arama kararı yetkisi üzerinde duracağız.

Maddenin 1. kısmında aynen şu hükümler

yer almaktadır: «Aramaya karar vermek selâhiyeti hâkimindir. Ancak tehirinde mazarrat (zarar, sakınca) umulan hallerde Cumhuriyet Müddelumumileri ve müddelumumilerin muavini sıfatıyla emirlerini icraya memur olan zabıta memurları arama yapabilirler» denmektedir.

Bütün bunlar gösteriyor ki hukuk devleti ilkelerini benimsemiş Anayasamız kişi hak ve özgürlüğüne saygının gereği olarak konut dokunulmazlığına büyük önem vermiş ve ceza yasamız da bu dokunulmazlığı bozanların karşısına ağır yaptırımlarla çıkmıştır. Bu arada Ceza Yargılama Usulü yasamız da aramaya karar vermek yetkisini esas itibarıyla yargıca vermiştir.

Ancak; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde C. Savcılarına ve kolluk memurlarına arama yapmak yetkisini vermiştir ki, bu yetkinin uygulamada kullanıldığına çok az rastlanmaktadır.

Örneğin; kaçmakta olan suçlunun bir konuta girmesi söz konusu ise, bu yetki kullanılabilir.

SONUÇ

Bütün bu incelemelerden sonra varacağımız sonuç şudur:

Yargıç kararı olmaksızın kişinin konutunun kolluk görevlilerince istendiği zaman, ulu - orta aranmasına olanak sağlayan bir uygulama veya bu uygulamayı gerçekleştirecek yasal düzenleme, Anayasamızın 2. ve 16 maddeleri ile çelişeceği gibi hukuk devleti ilkelerinden de geriye dönüş olacaktır.

Üstelik öyle bir uygulama kişinin onurunu zedeleyecek ve onun evinde güvensizlik duygusu içinde ve korku ile yaşamasına neden olacaktır.

Dileğimiz böyle bir yöntemin geçerlilik kazanmamasıdır.

M. Naci ÜNVER
Yargıtay Tetkik Hâkimi
15 Ekim

Eğitim'de erozyon

16 ağustos 1977 tarihli «Milliyet» gazetesinde yayınlanan resmî bir açıklamada:

1 — «İstanbul'da hâlen 85 binada, aynı günde ilk, orta ve lise olmak üzere üçlü öğretim yapıldığı».

2 — «Devlet Planlama Teşkilâtı tarafından İstanbul'da yapılması için hiç bir orta dereceli okul binasının 1976 programına konulmadığı».

3 — «Ortaöğretimdeki yatırımların son derece yetersiz olduğu, yapılan tekliflerin Bakanlık, ya da Devlet Planlama Teşkilâtınca programa alınmadığı, bu durumun İstanbul'da çok ciddi şekilde bina buhranına yol açacağı» bildirilmektedir.

Kanımızca gerçek olan bu şikâyetlerin kaynağını, yüzeysel ve biçimsel bir olguda değil, bir özde; geçersiz, geride kalmış, çağdışı bir dünya görüşünde aramalıdır. Çıkarları öyle istediği için güçlerinin yettiğince okumasızları bir oranda tutmak isteyenlerle; insangücünü bu dünya sorunlarına yabancılaştırmayı amaçlayanların öyküsüdür bu konu..

Sorunun yanıtını bulmak için, 23 haziran 1973 tarihinde yürürlüğe konulan ve adından sık sık söz edilen «Millî Eğitim Temel Kanunu» ile 1825'lerden 7 ocak 1961'e değin uygarca bir aydın savaşımının ürünü olan 222 sayılı «İlköğretim ve Eğitim Kanunu»nu karşılaştırmak gerekecektir.

Önce, 27 Mayıs Devrim Hükümeti'nin özlemlerine armağan ettiği İlköğretim ve Eğitim yasasından söz etmek sanırım kronolojik geleneğe uygun düşecektir.

Bundan 16 yıl önce gerçekleştirilen bu yasa, bir birikimin anlamlı sonucu olmuştur. Osmanlılar döneminde yaygınlaştırılamayan ilköğrenim;

Atatürk'ün Cumhuriyet'le başlattığı devrimler sürecinin en önemli öğelerinden birisi niteliğini kazanmıştır.

Özellikle İnönü - Yücel - Tonguç üçlüsünün önderliğinde sürdürülen bu hareket, Köy Enstitüleri ile kurumlaştırılmıştır. Çağdaş, bize özgü bu kurumlar; yurda saldıkları eğitimcilerle ülkenin aydınlığa kavuşmasını amaçlamaktaydı. İkinci Dünya Savaşı günlerinin bu barışçı bir avuç yurtseverleri, zamanın koşullarının elverişsiz ortamında okul binası yapımındaki güçsüzlükleri, kırsal kesimin «imece»si geleneği ile Devlet olanaklarını birleştirerek Türkiye'nin ilköğretim sorununu çözümlemeye çaba harcamışlardır.

Sevkle yürütülmeye çalışılan bu eylemler. 1945'lere doğru karşıt bir görüşle bir siyasal örgütün kuruluş nedenlerinden birisi olacak kadar önem kazanmıştır. Bu örgütün adamları, köy köy dolaşarak «Okul yapımının Devlet'e ait bir iş olduğu, imece ile köylüye angarya yükletilemeyeceği» propagandasını başka savrlarıyla birleştirerek yaymışlar ve bunda da başarılı olmuşlardır..

Yıl 1960: Bu tarihte, köylerimizin bir bölümünde öğrenci sayıları 100'ü aşan 5 sınıflı tek öğretmenli okullar var: bir bölümünde ise okuldan yoksun yöreler. Kentlerimizin bir kısmında üçlü, dörtlü öğretim tirmanışının, nerede duracağı belli değil. Sınıf mevcutları pek çok okulda derslik kapasitesini aşmış durumda. Bazı okullarda bir ziyaretçinin bir sınıfa girebilmesi için kapı arkasına konulmuş öğrenci iskemlesinin kaldırılması gerekmekte. Savaş artığı, baraka okul önlemleri gereksinimleri karşılamaktan uzak.. Tüm bu bunalımlardan nasıl çıkılacağı belli değil...

Bu acı gerçekler, 27 Mayıs Devrimcilerini parasal yatırımları da kapsayan bir yasanın çıkarılması zorunluluğuna inandırmıştır. Böylece insanların temel haklarından olan ilköğretim, ilköğretim ve Eğitim Kanunu adı ile toplumumuza kazandırılmıştır.

Yasada belirlenen parasal kaynaklardan bazıları şöyle:

Madde 76 — a) Her yıl Devlet gelirlerinin % 3'ünden az olmamak üzere Devlet bütçesinden yapılacak yardımlar,

Madde 76 — b) Özel İdare bütçelerine, bu kanun hükümleri gereğince sağlanacak gelirler hariç ve 960 mali yılında ilköğretime tahsis edilen miktarlardan az olmamak üzere, yıllık gelirlerinin en az % 20 oranında konulacak ödenekler,

Madde 76 — c) Belediye bütçelerine her yıl genel gelirlerinin en az % 5'i oranında konulacak ödenek.

Madde 76 — d) Köy bütçelerine her yıl genel gelirlerinin en az % 10'u oranında konulacak ödenekler.

Bağışlar v.b.

Söz konusu kanunun 77. maddesinde ise «76. maddenin (a) fıkrası gereğince Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinde açılacak özel fasıla gelecek yıllara geçici taahhütler ve masraflar karşılığı olarak ilk on sene (1961-1971) Devlet gelirlerinin % 3'ünden ve ondan sonraki yıllarda ise % 2'sinden az olmamak üzere ödenek konulur» demektedir.

Bunun anlamı: 222 sayılı yasa bir yandan Türkiye'nin ilköğretim sorununu, parasal olarak sağlam temellere oturtuyor, öte yandan ilköğrenim çağındaki çocukların ilköğretimden geçme oranı % yüze ulaştırarak 10 yıllık bir süre ile de sınırlandırıyor. Yasa, içerdiği hükümlerle yurdumuzda okulsuz köy ve yöre bırakmama-yı, üçlü, ikili öğretim biçimlerine son vermeyi, okulları normal öğretime kavuşturmayı, sınıf mevcutlarını 40'a indirmeyi öngörüyor..

Şimdi söz sırası Millî Eğitim Temel Kanunu'nda.

Madde 24 — Temel eğitim okulları beş yıllık birinci kademe ile üç yıllık ikinci kademe eğitim kurumlarından meydana gelir. Birinci kademe sonunda ilkokul, ikinci kademe sonunda temel eğitim diploması (ortaokul) verilir.

Madde 25 — Temel eğitim kurumlarının birinci ve ikinci kademeleri, bağımsız okullar halinde kurulabileceği gibi, imkân ve şartlara göre, birlikte de kurulabilir.

Bu iki madde üzerindeki görüşümüzü saklı tutarak bir de Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 22. maddesine göz atalım. Burada deniliyor ki: «Temel eğitim, genel olarak 7-14 yaşlarındaki çocukların eğitimi kapsar.»

Ya, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu aynı konuda ne diyor? Bir de ona bakalım; Madde 3 — Mecburi ilköğrenimin çağı, çocuğun altıncı yaşını bitirdiği yılın eylül ayında başlar, 14 yaşını bitirip 15 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter.

Bu hükümlerle her iki yasa da aynı şeyi söylüyor, fakat aynı şeyi amaçlamıyorlar.

Her ne kadar ilköğretim ve Eğitim Kanunu 8. maddesiyle «ilkokulun öğretim süresini en az beş yıl» olarak niteliyorsa da 11. maddesinde esnek tutulan bu müddeti yaşlarıyla birlikte öğrenim kurumlarına gidemeyecek olanların genel bilgilerini arttırmak gayesiyle düzenlenecek kurslara bağlıyor. Açık deyimle, 10 yıllık program gerçekleştirilip % 5 sınıflı ilköğretim çözülme bağlanmadan kendi parasal olanaklarıyla yapılan okul binaları içinde ortaokula yer vermiyor.

«Ortaöğretim»ün birinci kademesi iken Millî Eğitim Temel Kanunu ile «ilköğretimin ikinci kademesi» haline getirilen ortaokullarımızın birinci problemi, bina ihtiyacıdır. Millî Eğitim Temel Kanunu'na ilköğretim ve Eğitim Kanunu gibi bir finans - kapitalin konulamaması, belki de parasal yatırımları olan bu yasadan ortaokullar hesabına yararlanmak istenmesi, işin özünü ve gerçeği ortaya koymaktadır kanımca..

Millî Eğitim Temel Kanunu, Türk Eğitim Tarihinin en olumlu, en güzel çağdaşlaşma sürecinin eğitsel dayanağı ilköğretim ve Eğitim yasasına böylesine ket vurmamalı idi.

Bir yerde 222 sayılı kanunun 81. maddesinin (b) fıkrasında «ilköğretimin bina ve tesislerinden, bu kurumların esas hizmetlerini aksatmamak ve Millî Eğitim Bakanlığının muvafakati alınmak şartıyla halkeğitimi hizmetlerinde ve diğer millî eğitim hizmetlerinde faydalanmak caizdir» demekteyse de bunun ortaokulu içerdiğini iddia etmek olanaksızdır. Böyle olsa idi Millî Eğitim Temel Kanunu'nun söz konusu hükümlerine herhalde gerek olmazdı. Öbür millî eğitim hizmetlerinden söz edilirken bu devimden, Bakanlık, eğitim idareleri, okul-aile birlikleri ve dernekler eliyle yürütülmekte olan çeşitli kurslar ve faaliyetler anlaşılmalıdır.

Bununla beraber Millî Eğitim Temel Kanunu çıkarılmadan önce de ilkokul binalarından ortaokullar hesabına faydalanılmaya başlanmıştır. Ancak bu kanunla, açılan cıgır genişletilmiş, uygulamalara kolaylık getirilmiş ve yasal nitelik kazandırılmıştır.

Bu gerçeği gözlerden kacıranlar, ilköğretimin Batı'dan en az 8 yıllık bir öğrenimi kapsadığını, bu nedenle ülkemiz için de aynı yola girdiğini söz konusu yasa hükümlerinin bu amaçla yönelik bulunduğunu iddia etsinler, sanırım bu savlarıyla kendilerini de yanıltmışlardır. Nitekim adı geçen kanunun yürürlüğe girdiği 1973 tarihinden bu yana 5 sınıflı ilkokullarımızla 3 sınıflı ortaokul binalarına yerleşmeleri olayı, bu

okullardan mezun olan öğrencilerin de aynı yörelerde lise öğrenimlerini sürdürmeleri zorunluluğu liselerin de gerektiğinde ilkokul binalarında açılmaları gibi bir olguya neden olduğu görülmektedir. Yazımızın başındaki alıntıdan anlaşılacağı üzere sadece İstanbul'da 85 okul binasında, aynı yerde, aynı günde ilk, orta ve lise üçlü öğretim yapmaktadırlar.

Bu bir erozyondur. 1960 öncesi de böyle idi. O yıllarda da durum buydu.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun yürürlüğe konulduğu 1961'lerde ortaokullar, liseler henüz ilkokul binalarını işgal etmemişlerdi ama ilkokullar kendi aralarında üçlü, dörtlü öğretimi uyguluyorlardı. Bu tarihten sonradır ki diğer illerde olduğu gibi İstanbul'da da birkaç yıl için-

de dörtlü, üçlü öğretimi tamamen kaldırılmış, çift öğretim yapan 72 okul ise normale dönüşürülmüştü.

Bu hız, 1966'lara kadar devam etti. O tarihlerden bu yana.

1) Yukarıda açıklanan nedenlerle, 2) 222 sayılı yasanın Hazine bakımından emredici parasal oranın indirilmesi, belediye gelirlerinden yoksun bırakılması v.b. sebeplerle düşürüldü.

Sonuç: Türkiye 1977-78 ders yılına iyimser bir deyişle % 50 oranında okuma - yazma bilmeyen insanlarıyla girmiştir. Komşularımız Yunanistan ve Bulgaristan'da bu oran % 10'dur.

Halis KURTÇA
3 Ekim

Buca Eğitim Enstitüsünde can güvenliği

Hiç ölümle burun buruna geldiniz mi? Ya da şakağınızda tabanca namlusunun soğukluğunu hissettiniz mi?

Gece yarısı uykunuzun bir yerinde silah sesleriyle uyandınız mı? Hiç gördünüz mü yüzüne jilet atılan bir genç kıza?

Yukarıda sıraladıklarım, Buca Eğitim Enstitüsünde olağan bir yaşam haline dönüştü. İki bin genç kız her gün öldürülmek ya da yüzlerine jilet atılmak korkusuyla.

Okul yöneticileri tüm bu olayları görmemezlikten geliyor. Başta okul müdürü Macit Abi ve diğer MHP eğilimli öğretmenler, Tarih ve Çiğli İplik Fabrikasından devşirilen komandolarla, gündüzcü erkek öğrencilerin düzenledikleri silahlı saldırılara ödün veriyorlar.

Komandoların karargâhı haline dönüştürüldü Buca Eğitim Enstitüsü. Buca Eğitim Enstitüsünün duvarlarına, yemekhanelerine ve lokaline asılan pankartlar ve afişler bunun en somut örneği.

CAN GÜVENLİĞİMİZ KALMADI

Buca Eğitim Enstitüsünde yatılı kız öğrencilerin can güvenliği kalmadı bugün. Gecenin bir saatinde elektrikler kesiliyor. Komandolar kız öğrencilerin yatakhanelerine giriyorlar. Ölümle tehdit ediliyorlar, en ağır küfürlerle tek-meleniyorlar, dövülüyorlar.

Bir kentin emniyet müdürü tüm oıup bitenler karşısında susuyor. Biraz sıkışınca, «Olaylar polisin gücünü aşmıştır» diyor. Kişi kendine şu soruyu soruyor:

«O halde ne işiniz var bu görevde?»

Buca Eğitim Enstitüsünde meydana gelen olaylara her geçen gün bir yenisi ekleniyor. Öğrenci velilerinin tüm başvuruları yanıtız ka-
hıyor ilgililerce.

Kendileriyle konuştuğumuz kız öğrenciler komandoların eylemlerini şöyle sıralıyorlar:

«Okul içinde militan komandoların sayıları 100 kişiyi aşmıyor. Ancak, Çiğli'den ve Allağa Rafinerisinden getirilen komando işçiler geceleri okula girip bizlere zincirlerle saldırıyorlar. Çirkin el hareketlerinde bulunuyorlar.»

«Her gün yineliyor mu bu eylemler?»

«Evet gün geçmiyor yineleniyor. Örneğin, komandalardan birisi dövüldü mü, ya da yaralandı mı, güçleri bize yettiği için okulumuzu basıyorlar ve gece yarısı, ellerinde otomatik silahlar var tümünün. Geçtiğimiz hafta Buca'da olay çıktı. İki grup çatıştı. Çatışmada çok kişi yaralandı. Aynı gece komandolar okulumuzu bastılar. Polisin gözleri önünde yatakhaneye girdiler. Çok sayıda kız arkadaşımızı dövdüler. Ertesi gün sabahleyin erken saatlerde ikinci kez baskına uğradık. Yine zincirle, bıçakla, silahlarla üzerimize saldırdılar. Okulu otomatik silahlarla taradılar. Çok sayıda arkadaşımız yaralandı.»

«Pols engel olmuyor mu?»

«Olaylar sırasında gelen toplum polisi şeflerinin tavırları değişik oluyor. Kimileri tarafsız davranıyorlar, görevlerini yapıyorlar. Ama çoğu kez, komandoları koruyorlar. Onların, yani erkeklerin üzerine gideceklerine biz kız öğrencilerin üzerlerine saldırıyorlar.

SIKMABAŞ MODASI

Buca Eğitim Enstitüsü gerçekten ilginç bir gelişim içinde. Sıkmabaş modası özellikle birinci sınıf kız öğrenciler arasında yaygınlaşmaya başlamış. Komandolar zorluyorlar sıkmabaşla dolaşmaya. Kimileri isteyerek sıkmabaşla giriyorlar derslere...

«Engel olmuyorlar mı böyle dolaşmalarına?»

«Hiç kimse olamaz engel. Okul tümüyle Ülkü Ocaklıların denetimi altında. Bir tek Cumhuriyet gazetesi ya da diğer ilerici gazetelerin içeriye girmesi olaylara neden oluyor.»

Gerçekten öyle. Özellikle üçüncü sınıf öğrencileri büyük bir direnme gösteriyorlar ama nereye kadar. Çünkü, Vali susuyor, Emniyet Müdürü susuyor, tüm ilgililer susuyor...

Kız öğrenciler anlatıyorlar:

«Aramızda çeşitli siyasal eğilimde olan ar-

kadaşlarımız var. Hepsi korku içinde. Çünkü, hep baskı altındayız. Can güvenliğimiz kalmadı. Komandalardan birisi öldü mü doğru bizim okula geliyorlar. Hepimizi toplayıp cenaze törenine silâh zoruyla götürüyorlar. Gıtmezsek ölümle karşı karşıya kalıyoruz.»

Buca Eğitim Enstitüsünde olaylar böyle sürüp gidiyor. İki bin kız öğrenci silâhların gölgesinde, ölüm korkusu içinde öğrenimlerini sürdürmeye çalışıyor...

Hikmet ÇETİNKAYA

4 Nisan

Yurtlarda kalamıyorlar

Kredi ve Yurtlar Kurumunun sürdürdüğü bilinçli politika sonucu, İstanbul'da yüksek öğrenim yurtlarında kalmak olanaksız duruma gelmiştir. Sık sık polis baskısı ve aramalarının sahnelendiği yurtlarda kalan öğrencilerin huzursuzluğunun gittikçe artması, öğrencileri yurtları terketmeye zorlamaktadır. Görünüşte kayıtların tamamlanmış olduğu ve hiç boş yer bulunmadığı öne sürülen birçok yurtda aslında çok boş yer bulunmakta ancak yurt yönetimleri tarafından bu durum gizlenmektedir. Nitekim İstanbul'un en büyük öğrenci yurdu olan Atatürk Öğrenci Sitesinde 1200 öğrenci açığı bulunmaktadır. Diğer yurtlarda da buna benzer durumlar görülmekte, ancak Kredi ve Yurtlar Kurumunun Site ve Kadırga gibi ilerici öğrencilerin kalmakta oldukları yurtlar üzerinde oynadığı oyunlar değişmemektedir.

Bilindiği gibi Site Öğrenci Yurdu, Çağaloğlu Kız Öğrenci Yurdunda kalmakta olan kız öğrencilere verilecek, bu arada Kadırga Yurdu da boşaltılacaktır. Site Öğrenci Yurdunun tuvalet ve banyo gibi doğal ihtiyaçlarının görüldüğü yerlerden, sosyal tesislerine kadar her yanı ile erkek öğrenciler için yapılmış olan yurdun kız öğrencilere verilmesinin nedeninin siyasi olduğu görüşü yoğunluk kazanmaktadır. Öte yandan, Çağaloğlu Kız Yurdunun uzun bir süredir binasızlık nedeniyle öğrenime açılmayan Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okuluna verilmesi de yurt öğrencilerinin karşısına büyük bir sorun olarak çıkmaktadır. Her yurt öğrencisi gibi Çağaloğlu Kız Öğrenci Yurdunda kalanlar da yeni ve sosyal tesisleri ile örnek gösterilecek olan Atatürk Öğrenci Sitesine kayıt olmayı istemektedirler.

Ancak 3000 kapasiteli Atatürk Öğrenci Sitesinde halen 1800 öğrenci kalmaktadır. Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı Edirnekapi Yurdunda ise 200 kişi barınmaktadır. Oysa yurt 809 kişi için yapılmıştır.

POLİS BASKINLARI

Özellikle Site Öğrenci Yurdunda kalmakta olan öğrenciler habersiz polis aramalarından, baskınlardan, arkadaşlarının gerekçesiz gözaltına alınmalarından şikâyetçi duruma gelmişlerdir. Sık sık yurt çevresindeki silâh patlamaları, yaralanma, vurma olayları neden gösterilerek Vezneciler'deki yurdun arandığı, öğrencilerin coplanıp, dövülüp, gözaltına alındıkları, yurttan çok sayıda kitabın «yasak» gerekçesiyle toplandığı görülmüştür. Site Öğrenci Yurdunda kalmakta olan öğrenciler «Artık yeter» demişlerdir.

İstanbul'da kira evine çıkmak, parası bir yana bekârsanız ve üstelik bir öğrenciyse bir düş, bir sevdadır. Kimse evini bir öğrenciye vermek istemediği gibi devletten aldığınız aylık 500 lira ile kira evi bulmak artık olanaksızdır. Böyle olduğu halde üç dört kişi birleşip, bir kira evi aramakta, bazen de bulmaktadır.

Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun birçok tam tesisli yurdu yarı boş bir durumda tutulurken, yüksek öğrenim gençliğinin bu zorluklara itilmesinin nedeni ise...

Site öğrencilerine göre, «Vezneciler'de üniversite çevresinde devrimci öğrencilerin barınmamasıdır. Amaç açıktır. Yurdu faşistlere teslim etmektir. Herhangi bir olay çıkartıp yurdun boşaltılmasına çalışılmaktadır. Kız öğrencilere geçici bir süre için verildikten sonra komandalara teslim edilecektir.»

Yurtlarda çıkarılacak herhangi bir olayın sorumlusu olarak öğrenciler tarafından gösterilen ve suçlanan Kredi ve Yurtlar Kurumu yetkililerine göre.

«Düşünülmüş ve karar alınmıştır. Ankara'dan boşaltma kararı gelince uygulamasına geçilecektir. Söyleyecek başkaca söz yoktur.»

Ümit ALEMDAROĞLU

23 Şubat

Bitmeyen Söylev

Atatürk'ün bir özelliği, tarih yapan bir önder olduğu kadar, tarih bilinciyle düşünüp davranan bir önder de oluşudur.

O nedenle Kurtuluş Savaşından ancak dört yıl sonra, daha savaş duygularının küllenmesine yetecek zaman bile geçmeden, Atatürk, taraf olarak içinde yer aldığı bir savaşın tarihini, bir tarihçi serinkanlılığıyla yazabilmiştir. Yaşadığı ve büyük ölçüde yön verdiği olaylara, dışardan da bakabileceğini göstermiştir.

Yalnız dışardan değil, geçmişten bakmıştır Kurtuluş Savaşına, gelecekte bakmıştır ve yaşanan dönemin toplumsal koşulları açısından bakmıştır.

Söylev, böyle bir kimsenin yazdığı bir büyük tarih kitabıdır. Ama yalnız geçmiş değeri, geleceği de gösteren bir tarih kitabı...

Bir siyasal parti toplantısına sunulmak üzere hazırlanmış olmasına karşın polemik üslubundan kaçınan, olayların sıcaklığı sona ermeden yazılmış olmasına karşın elli yıl sonra da değerini ve geçerliliğini koruyan ve koruyacak olan bir tarih kitabı...

Türk Kurtuluş Savaşı, bir ulusun bağımsızlığını korumak üzere verdiği bir savaş olmanın ötesinde, bütün ezilen ve sömürülen uluslara da bağımsızlık veya kurtuluş yolunu açan ve gösteren bir savaştı. Tarihsel gelişim sürecinde tüm insanlığın katkısıyla oluşan çağdaş uygarlığı tekeline almak ve sömürü aracı gibi kullanmak isteyen emperyalist güçlere karşı, çağdaş uygarlığı tüm insanlığın yararına açan, çağdaş uygarlığı evrenselleştiren bir savaş...

Bağımsızlığı koruma hareketi olarak Türk Kurtuluş Savaşı, Anadolu'nun değişik yerlerinde, birbirlerinden kopuk davranışlar olarak ken-

diliğinden başlamıştı. Atatürk'ün bu harekete en büyük katkısı, o birbirinden kopuk davranışları birleştirerek etkinleştirilmesi ve belli bir amaca yöneltmesidir. Bu amaçsa, bağımsızlığı aşan bir amaçtır. Bağımsızlığın ötesinde ve bağımsızlığı güvence altına alabilmenin ve sürekli kılabilmenin de koşulu olarak, çağdaş bir toplum ve devlet yapısı oluşturmaktır bu amaç... Yalnız çağdaş da değil, ilerdeki çağ değişimlerine de uyabilecek ve katkıda bulunabilecek kadar dinamik bir toplum ve devlet yapısı oluşturmak... Bu anlamda, hiç bir zaman sonuçlanmayacak bir sürekli amaçtı Atatürk'ün belirlediği amaç...

Süresini doldurmuş ve geçerliliğini yitirmiş bir toplum ve devlet yapısını ve dünya görüşünü değiştirmeye de yönelmedikçe, bir kurtuluş savaşını kalıcı bir başarıya ulaştırmanın olanaksızlığını daha başından biliyordu Atatürk...

Oysa, dış güçlere karşı bu savaşa katılanlardan veya katkıda bulunanlardan kiminin böyle bir değişiklik eğilimleri yoktu ve Atatürk'ün benimsediği asıl amaca doğru adımlar atıldıkça saf dışı kalmaları, hatta engellemeye kalkışmaları kaçınılmazdı.

Bunun kaçınılmazlığını daha başlangıçta bilen ve içine sindiren Atatürk, Kurtuluş Savaşını, yalnız dış güçlere karşı değil, kimi iç güçlere karşı da sürdürmeyi ve belli aşamalara kadar yanında yer alanları da, belli aşamalardan geçtikçe karşısında bulmayı veya, en azından, öylelerinin de desteklerinden, katkılarından yoksun kalmayı göze almıştı.

Atatürk'ün «Söylev»deki anlatışıyla, «Millî mücadeleye beraber başlayan yolculardan bazıları... Kendi fikriyat ve ruhiyatının ihataşı haddü bittikçe.. Mukavemet ve muhalefet»e geçiyordu.

Atatürk, o yolcuları, yüreğinde büyük kırıklık da duymaksızın aşip veya etkisiz duruma getirip yoluna devam ediyordu. Çünkü, «Milletin vicdanında ve istikbalinde» sezdiği büyük gelişme eğilimini, kendi vicdanında «bir millî sır» gibi taşıyarak, adım adım gerçekleştirmekle yükümlü sayıyordu kendini...

O, «millî sır»ın belli aşamalara kadar örtülü kalan her yaprağı açıldıkça, kimi yolcular, «fıkriyat ve ruhiyat»larının kavrayış sınırına vararak dökülüyordu... Ama onlar döküldükçe halkın desteği ve katkısı büyüyordu.

Kurtuluş Savaşını sürdürürken, çağdaş bir toplum ve adalet ve devlet yapısı oluşturma yolundaki iç ve dış engelleri aştıkça, Atatürk, çağdaş uygarlığı emperyalist güçlerin tekelinden ve sömürü aracı olmaktan kurtararak tüm insanlığın yararına sunma yolunda da ilerlemiş oluyordu.

Bu süreci anlatan yönüyle, «Söylev», bir ulusun kurtuluş savaşının öyküsü olmaktan öte, çağdaş uygarlığı tüm insanlığa açıp kazandırma ve insanlığın büyük bölümüne çağ değiştirme savaşının da öyküsüdür.

Çağ değişimi ve uygarlık bir noktaya varıp kalamayacağına, sürekli olduğuna göre, bu an-

lamdaki ve boyuttaki bir kurtuluş savaşının da sürekli olması gerekirdi.

Onun için, «Söylev», Kurtuluş Savaşının sürekliğini vurgulayarak sona erer.

Daha doğrusu, sona ermiş gibi görünür. Çünkü «Söylev»in «son»unda, uygarlık, bağımsızlık ve özgürlük uğruna sonsuza dek sürecek uğraşların ve savaşların tükenmez buyruğu yer alır. Bu açıdan, bir bitmeyen söylevdir Atatürk'ün elli yıl önce verdiği büyük Söylev...

Atatürk için «son» yoktur, çünkü her aşama bir yeni başlangıca geçiştir.

O nedenledir ki Atatürk, Kurtuluş Savaşını askeri alanda sonuçlandıracak hedefe «son hedef» dememiş, «ilk hedef» demiştir. O ilk hedefe ulaştıktan sonra da, meydan savaşlarında kazandığı asker üniformasını çıkararak bir yeni devlet kurucusunun giysilerini giyinmiş, ödevlerini üstlenmiştir. Hem de uygarlığı tekellerine almak ve sömürü aracı gibi kullanmak isteyen ülkelerden kiminde, birtakım sivil serüvençlerin, devlet başına geçer geçmez mareşal üniforması giyindikleri bir dönemde...

Bülent ECEVİT
15 Ekim

Siyasal belge olarak «Nutuk»

Gazi Mustafa Kemal Paşa, 15 ekim 1927 cumartesi günü saat 10'da, sürekli alkışlar arasında, Büyük Nutku'nu vermek üzere, dokuz yıllık bir dönemin (1919-1927) çetin engellerini aşmış olmanın heyecanı ile kürsüye doğru ilerledi.

Abdülhamit istibdadı, İkinci Meşrutiyet, Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke dönemlerinin ağır görevleri ve acı deneyleriyle dolu.. Ordu müfettişleri, Erzurum ve Sivas kongreleri başkanlığı, Heyeti Temsiliye Başkanlığı, Ankara Mebusluğu, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Reisliği, İstiklâl Savaşı Başkomutanlığı, Müşirlik ve Gazi'lik, Cumhurbaşkanlığı basamaklarına basa basa yükseldiği bu kürsüde, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Grubu'nun eski reisi, bugün Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF)'nin «Reisi Umumi»si (Genel Başkanı) olarak, konuşmaya başladı.

SIYASAL BİR BELGE

Nutuk, altı günde tamamlanmıştır. (15 - 20 ekim 1927). Günde altı saat Gazi, toplam olarak, 36 saat 31 dakika konuşmuştur.

Son gün (20 ekim) altı oturum yapılmıştı. Saat 20.25'te, gençliğe «hitabesini» söyleyip kürsüden inerken, Gazi de, dört yüze yakın delege de ağıyorlardı.

Gazi (O tarihte Atatürk soyadını almamıştı), Nutuk'ta, Türk milletinin kurtuluşunu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu, tarihsel (ve kronolojik) sıraya uyarak anlatmıştır.

Bu tarihin her saniyesinde O vardır ve hazzıdır. Yaşamı, anlattığı tarihle bütünleşmiştir. Objektif bir tarih akışı içinde, kişisel yargılarını, zaman zaman iğneleyici bir üslupla dile getirmiştir.

Gazi, Nutuk'ta, savaş «menkıbeleri» anlatan bir başkumandan değildir. Ankara - İstanbul diyalogu, diplomatik ilişkiler, barut dummanlarından seçilmez olan siyasal yaşam içindeki, özellikle TBMM içindeki dengeleşmeler, kopmalar, kaynaşmalar savaşlar kadar uğraştırmıştır O'nu.

Bu bakımdan, Gazi, cephe gerisindeki siyasal strateji yapıcılığını bilerek ve isteyerek ortaya koymuştur.

Yalnızca, asker olmadığını, aynı zamanda ve özellikle, dokuz yıllık ulusal ve uluslararası gelişmeler içinde, devlet adamı çapını kanıtlamıştır.

Nutuk, böylece, içeriği bakımından, birinci planda bir siyasal belge ve tarihsel kaynaktır. Oluşumu bakımından da öyledir.

Gazi, Nutkunu bir parti lideri olarak, CHF (daha sonra CHP)'nin ikinci büyük kongresin-

de söylemiştir. Bu sözlü yapıt, bugün çeşitli bas-kıları yapılarak yazılıya dönüşmüş bir kitap ola-rak elimizdedir.

Kongre, 15 - 23 ekim 1927 arası, dokuz gün sürmüştür. Nutuk, bu sürenin altı gününü al-mıştır. Erzurum mebusu, Türk Tarihi ve Türk Dili Profesörü Necip Asım (Yazıksız) Beyin ver-diği önerge, mebuslarla vilâyet delegelerinin oluşturduğu Kongre Genel Kurulunca oybirliği ile kabul edilerek, «Gazi Hazretlerinin nutuk-larının tamamen ve harfiyen tasvip edilmesi (tek harfini değiştirmeden onanması) ve millet namına tüm üyeler tarafından imzalanarak ken-disine teşekkür edilmesi» kararlaştırılmıştır.

Kongre üç gün daha çalışmış ve CHF'nin ideolojisi bakımından olağanüstü önemde ka-rarlar almış, metinler yayınlamıştır.

Nutuk, parti kongresi tarafından benimsen-mekle, siyasal niteliğini pekiştirmiştir.

HESAP VERME GÖREVİ

Nutuk'un bir «hatırat» olmadığı açıktır. Yi-ne Nutuk, bir doktrin kitabı değildir. Bununla beraber, Atatürk'ün devrimci bazı önemli ilke-lerini ve geleceğe öğütlediği devrimci yöntemi-ni, olayların gelişmesinden çıkarmak olasılığı her zaman vardır.

Nutuk, Atatürk'ün, İstiklâl Savaşı sırasında başvurduğu bir eylemin devamı sayılabilir. Bu eylemden de onun tarih anlayışı saptanabilir. Bu bakımdan Nutuk, Mustafa Kemal Paşa'nın ikinci büyük nutku sayılmalıdır.

İlk ve zamanın koşullarına göre, uzun sa-yılabilecek Nutuk, 23 Nisan 1920 tarihli-dir. TBMM'nin açıldığı ilk gün ve ilk oturumda söy-lenmeye başlamıştır. Türdeş olmayan bir me-buslar kuruluna, yalnızca Heyet-i Temsiliye Rei-si ve Ankara Mebusu olarak Mustafa Kemal Pa-şa «Mütarekeden Meclisin açılmasına kadar ge-çen siyasi ahval (gelişmeler) hakkındaki» söy-levinin vermişti. O tarihte, tümünün aynı parti-den olmalarına olasılık bulunamayan mebuslar da, oybirliğiyle bu nutkun «neşren tamimi»ni (yayınlanarak yayılmasını) karar altına almış-lardır.

Büyük boyda yirmi iki «Zabıt Ceridesi» say-fası tutan bu söylev, Mustafa Kemal Paşa'ya gö-re bir hesap verme belgesidir. Yöntemi de, bu-güne kadar olanları izlemek ve bugüne nasıl ge-lindiğini saptamak gibi tarihsel bir açıya ve «perspektife» dayandırılmıştır.

Büyük Nutuk da aynı anlayış ve aynı ge-rekçeyle ele alınmıştır: «Yıllardan beri süren eylemlerin ve yaptıklarımızın hesabını vermeyi» Gazi, görev saymıştır.

Böylece Nutuk, Atatürk'ün, olağanüstü say-dığı dönemlerde başvurduğu bir hesap verme ey-lemi ve belgesidir. Siyasal ve tarihsel önemi bu niteliğinden doğmaktadır.

NİÇİN 1927'DE?

1927 yılına, nasıl ve nerelerden geçerek va-

rılmıştır? Daha doğrusu, niçin Gazi Mustafa Kemal Paşa, 1927 yılında yine bir hesap verme gereksinmesini duymuştur.

Soruyu —ya da soruları— Nutuk'tan olay-lara değil de, olaylardan Nutuk'a giderek ce-vaplandırmak, bu belgenin gerçeklere ne dere-cede uygun düştüğünü ortaya çıkarıcı olabilir. Böylece, peşin yargılardan hareket etmeyerek, serbest bir araştırma sonucu Nutuk'u değerlen-dirme olasılığı doğacaktır.

Millî Kurtuluş hareketinin siyasal gelişme çizgisi, şöyle saptanabilir: Dışta emperyalist sal-dırımlarla savaşmak, içte de «millî hâkimiyet» (Ulusal egemenlik) ve «istiklâlî tam» (tam ba-ğımsızlık) ilkelerine dayanan Türkiye Cumhu-riyetini ve müesseselerini kurmak.

Demek oluyor ki, Türk orduları «yedi dü-vel»lik emperyalistlerle çarpışırken, cephe geri-sindekiler yeni bir devlet ve hükümet şekli, ye-ni bir siyasal rejim arayışı içindedirler.

Bu şekil Cumhuriyet olacaktı ve demokra-tik bir rejim kurulacaktı. Olayların gidişi, Mü-dafaa-i Hukuk hareketini bu yola götürüyordu. Cumhuriyet'e gidiş, tarihin emriydi.

Tabloyu dışardan seyretmek gerekiyordu. Örneğin bir yabancı, henüz filizlenen Müdafaa-i Hukuk hareketine baksa, ne görebilirdi? Hele bu yabancı, İstanbul'daki İngiliz İşgal Komiseri, Amiral de Robeck (dö Robek) olursa.. Amiral, «Hariciye Nâzırı» Lord Curzon'a (Körzın) yol-ladığı raporda, bu hareketin cumhuriyet'e dönü-şeceğini yazmaktaydı.

Sorun, açıkça ortaya konulmalıdır.

Türkler bir tarih kavşağındadırlar: İstiklâl Savaşı sonunda, Osmanlı devleti ve sayisal rej-i-mi sürdürülecek mi, yoksa yeni bir devlet ve rejime mi gidilecektir?

Tarihin akışını sezenler, Cumhuriyetçiler-dir. Mustafa Kemal Paşa da liderleridir.

Karşılarında, anti-emperyalist ve Müdafaa-i Hukukçu oldukları tartışılmayacak tutucu bir grup, 1920'de oluşmaya başlamıştı.

İşte, Nutuk, bir yandan, bağımsızlık savaşı-nı anlatır. Bir yandan da, bu iki grup arasında, zaman zaman çok çetin ve idam seh-palarına kadar gitmiş olan çatışmayı anlatır.

Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya göre, Cumhu-riyetçilerin karşısında bir muhalefet oluşmuştur. Saltanatçı ve halifecileri, İttihatçılar da destek-lemişlerdir. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hu-kuk Grubu karşısına İkinci Grup birikimi çık-mıştır. TBMM ikinci döneminde, 1924 yılında, bu birikim Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurmuştur. Fırka, İstanbul'un bazı gazeteleri ta-rafından desteklenmiştir. Fırka kapatılmış, İs-tiklâl Mahkemeleri çalışmaya başlamıştır. Fa-kat, İttihatçıların bir kısmı, bu sefer İzmir sul-kastini düzenlemişlerdir ve idam edilmişlerdir.

Bu sırada tarih 1927 yılına gelmiş çatmış-tır. CHF, artık siyasal hayatta tektir. Yeni dö-nemde, TBMM silme Halkçısıdır.

Atatürk, bütün bu engelleri aşmış olmanın serbestliği içinde, büyük Nutkunu vermiştir. He-

sap verme gerekliliğini, dokuz yıllık bir fırtınanın dinlenmesinden sonra, duymuştur. 1927'den sonra, 1938'e değin tek parti lideridir.

ELEŞTİRİYE AÇIK

Nutuk, bir tek parti liderinin, tüm toplumu benimsemeye zorladığı resmi bir ideoloji değildir. Bu bakımdan onu, memleketimizde 8. baskısı yapılan Hitler'in «Mein Kampf»ı (Kavgam) ile karşılaştırmak gülünç bir insafsızlık olur. Nutuk, bir tarih kitabı da değildir. Sosyo-ekonomik bir doktrini de içermez.

Nutuk, belirttiğimiz gibi, belirli bir dönemin hesabını verme amacına yönelik çok önemli siyasal ve tarihsel bir belgedir. Türklerin, bağımsızlıkları için, dişlerini tırnaklarına takarak, savaştıkları bir dönemi anlatır. Ve bu dönem için vazgeçilmez bir kaynaktır.

Atatürk, kendisinin de, bugün pek azı hayatta olan dinleyicilerinin de «ebedi» olduklarını ileri sürmemiştir. Ve, gelecek kuşakları, yaptıkları ve yapmadıkları, söyledikleri ve söylemedikleri üzerinde eleştiriye, kendisi çağırıştır. Ve, söylendiği günden bugüne değin elli yıldır, sürekli olarak eleştirilmektedir.

Bu yazımızda, Nutkun ülke içinde ve dışında uyandırdığı tepkileri ve eleştirileri ele alma olanağımız yok. Gazi'nin, kişisel eleştirmeleri, zamanın akışı içinde, kendisi ve İnönü tarafından, barışçıl çözümlere bağlanmıştır. Bu ayrı ve ilginç bir inceleme konusu olacaktır.

Bununla beraber sultanlık ve halifelik aşıkları, layıklık ve Cumhuriyet muhalifleri, Atatürk düşmanlığını siyaset pazarında almak istedikleri oyların faturası olarak kullanma yolunu seçenler, Nutkun karşısında, bir cephe kurmuşlardır.

Asıl sorun bu değildir.

Asıl sorun, Türk milli kurtuluş hareketinin devrimci ve sağlıklı ilkelerine inandıklarını söyleyenlerin, Nutku tabu sanmaları, onu insancıl boyutlar içine yerleştirmemiş, yeni belgelere ve kaynaklara dayanarak, bilimsel ve eleştirci gözle değerlendirmemiş olmalarıdır. Tarihsel önemi böylesine büyük bir yapıt, bugüne maledilmelidir.

Nutkun, çeşitli, hatta lüks baskılarını yayınlamakla, hatta bugünkü dile aktarmakla bu iş yapılamaz. Bugünün genci, orta yaşlısı, 1919-1927 döneminin olaylarını ve bunalımlarını bilemez.

Nutkun notlu, açıklamalı bir baskısı yapılmalıdır.

Bu görevi de, Nutuk'tan dört yıl sonra kurulan, maddi ve manevi varlığını Atatürk'e borçlu olan Türk Tarih Kurumu'nun yerine getirmesi gerekir.

Prof. Dr. Tarık Zafer TUNAYA
15 Ekim

Eğitim yoluyla mezhep kışkırtıcılığı

Eski çağlardan beri, toplumlara egemen olan inanç farkları, gerçekte daha çok, siyasi ve ekonomik ihtiraslar, çıkarlar yüzünden patlak veren savaşların nedeni olmuştur.

Ortaçağ boyunca Katolik kilisesinin Arapçadan Lâtinceye çevrilmiş olan İncil'i istedikleri gibi yorumlayarak halkı sömürmesi, Yeniçağ'ın başlarında Luther, Calvin gibi gerçek din bilginlerince İncil'in bu kez yaşayan dillere çevrilmesiyle nispeten önlendi. Böylece elinde yalnız soyluluk açısından başka bir şey kalmamış derebeylerinin gözleri de açıldı ve cennetin anahtarları karşılığında kiliseye ödedikleri büyük servetlerin nasıl boşa gittiğini acı bir gerçek olarak gördüler; bu kandırmaca uygulamaya tüm güçleri ile karşı çıktılar.

Bu karşı çıkış Batı Avrupa'yı yaklaşık olarak 150 yıl süren mezhep savaşlarına sürükledi. Osmanlı orduları bu savaşlar sırasında Viyana kapılarına kadar uzandı.

İslâm dini de bu tür bölünmelerden uzak kalamamıştır. Başlangıçta siyasal olaylardan doğan ayrılıklar, her seferinde yenik düşen Hz. Ali yandaşlarının mistik yollarda teselli aramalarına neden olmuştur. Bütün İslâm tarihi Deve Olayı (Cemel Vakası; 656) ile başlayan Aliciler'e karşı savaşlarla doludur. Bu kin gütme tarihinde Hz. Ali ve evlatlarına cami minberlerinde Emeviler'in küfür ve lânet okumalarına kadar varmıştı.

Türkler'in topluca X. Yüzyılda Müslümanlığı kabul etmeleri kolay olmamıştı; ikiyüz yılı aşkın bir süre Maverâünnehr beyleri Arap komutanlarının Haccac bin Yusuf, Kuteybe bin Müslim gibi en ünlülerini uğraştırmışlardı. Irak'tan İran'a ve daha doğuya doğru yayılan Şiilik, Araplar'ın başka uluslara karşı güttüğü kendini

üstün görme politikasından dolayı, Orta Doğu'da ve Asya'da ve Afrika'nın kimi bölgelerinde sürekli olarak yerleşti.

Bu, bir anlamda Arap'ın kendini üstün görme duygusuna karşı, öteki ulusların ulusal bir tepkisiydi. Bu tepki giderek merkezin zayıflamasını ve Emevî İmparatorluğu'nun yıkılması nedenlerini hazırladı. Ancak unutulmamak gerekir ki, çarpışmalar yalnız Sünnilerle Şiiler arasında geçmiş değildir. Hanefilerle Hanbeliler arasında da kıyasıya çatışmalar olmuştur.

Ortaçağ İslâm devletlerinin tarihleri incelendiği zaman, mezhep kavgaları yüzünden toplumların çektiği acılar, hemen hemen kesintisiz sürüp gittiği görülür. Parçalanmalar, çatışmalar, çöküntülerin etkenleri arasında çoğu kez vicdan özgürlüğüne saygısızlık, tahammülsüzlük başlıca yeri almaktadır. Bunun XV. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'ndaki örneğini Yavuz Selim'in 40 bin Alevi (= Şîi) Türk'ü katlettilmesinde de görmekteyiz.

Inanç özgürlüğünü hoşgörü ile karşılamayışın Fransa'da en belirgin örneği 23 ağustos 1572'deki Saint - Barthelemy katliamıdır.

1789 Fransız devrimi ile tanınan insan hak ve özgürlükleri çok ağır adımlara da olsa Doğu'ya doğru yayıldı.

Haftalardan beri gazete sütunlarında, parlamento kürsülerinde dile getirilen ortaöğretim ders kitaplarının yanlışları arasında en çok söz konusu edilen «Felsefeye Başlangıç» kitabının 52-53. sayfasındaki Ali'yi Allah mertebesine çıkaran Gâliye konusu ele alındı. Milli Eğitim Bakanı ve kitabın yazarı tevîl edici söz ve bildirilerini yayınladılar: «Gâliye ile Aleviler bir değilmiş, Gâliye Şîa'nın çok eskiden izlenen bir kolu imiş. Bugün sâlikleri mevcut değilmiş...»

Bir an için Gâliye konusunda öne sürülen mazeretleri kabul etsek bile, Talim Terbiye'den geçen bu kitabın, kimi Müslüman ülkelerin halklarının uyruk bulunduğu Şia'nın Zeydiye kolundan olanları ağır ve asılsız bir itham altında bulundurmasına ne diyelim?

Kitabın 53. sayfasında Sayın Profesör Mübahat Küyel'in Şia'nın Zeydiye kolu için yazdıklarına bir göz atalım: «Ali'nin torununun oğlunu gerçek din başkanı sayanlara Zeydiye denir. Bunlar (buraya dikkatinizi çekerim) Tanrı'nın ya da kutsal ruhun Ali'ye oradan oğulları Hasan ve Hüseyin'e geçtiğine, Tenasuha (Tanrı ruhunun insana gelip sonra, geri döndüğüne) inanırlar.» Sırası gelmişken değinmek istiyorum; Tenasuh sözcüğünün parantez içindeki bu açıklama

MTTB'nin Fetih mitinginde çok sayıda Arapça pan kart yer aldı. (Fotoğraf: Tulay DİVİTÇİOĞLU)

laması da doğru değildir, Bu açıklama «Hulûl» sözcüğünün açıklamasıdır.

Devam ediyor yazar: «O bakımdan onlara göre din başkanı hem Rab (Tanrı), hem Nebi (Haberci)dir... Tanrı konuştu ve yarattı... Tanrı kötülöklere kızıp terledi. Terden aydınlık ve karanlık olmak üzere iki deniz meydana geldi. Tanrı inananları aydınlıktan, inananmayanları karanlıktan yarattı. Sonra, Tanrı öteki işleri Nebi'ye bıraktı. Nebi yarattı.»

Bütün bu yazılanların gerçeğe yakından uzaktan hiç bir ilgisi yoktur. Nebi yaratıyor. Ali soyundan gelenler hem Nebi hem Rab yani Tan-

rı kabul ediliyor. Buna inananlar da Galiye'den değil bu kez. Bugün hâlâ Yemen'de en büyük çoğunluk halinde, İran'da da dağınık olarak yaşayan ve Sünni mezheplere en yakın sayılan Zeydiye mezhebi hakkında söyleniyor. Oysa Zeydiye'den olanlar puritendir. Ahlak'ta Mürcele'ye karşıdır, bundan ötürü de bugünkü Zeydilik'te tarikatlar yasaktır. Zeydiler imanlarının ehli beyitten olmasını yeterli görürler. Hz. Hasan veya Hüseyin'in soyundan gelmiş olması ve babadan oğula geçmesi koşulunu aramazlar. İmamın elinde kılıç ortaya çıkabilmesi gereklidir. Bu yüzden imam bir çocuk veya gizli bir mehdî olamaz. İmam gerekli bilgiye de sahip olmalıdır. Bu koşul arandığı içindir ki Zeydilerin imamları yani hükümdarları birçok değerli eserler vermişlerdir. Bu üç koşuldan ötürü Zeydiler'de bir sülâle geleneği kurulmamıştır. Başarı esas tutulmuştur. Zeydiler'de abdest almada mesetmeği reddederler, onlara göre ayaklar çıplak olarak yıkanmalıdır. Müslüman olmayanın kestiği eti yerler. Belli bir süre için evlenmeyi (nikâh-ı mut'a) reddedeler. Ezanda «işlerin en iyisine» diye seslenirler. Tarihte Sünnilerle birlikte Şii-lerin kimi kolları ile mücadele etmişlerdir. Sünnilerle fıkıh sorunlarında farklı uygulamaları vardır ama; bu da Sünnilerce bir sapma olarak değil bir fıkıh ihtilâfı olarak kabul edilir.

Bütün bunlardan dolayı Zeydilik dört Sünni mezhebin yanında bir beşinci gibi görülmüştür.

Bu inançtaki bir mezhep Sayın Prof. Küyel'in kitabında, «Nebi yarattı, Nebi Tanrı kabul ediliyor» diye, yeni kuşakların genç kafalarına yerleştirilmek istenirse biz bunu nasıl yorumlayabiliriz? Ya bu yazılanlarla Zeydiliği küçük düşürmek, gençlere kötü göstermek amacı güdülmüştür, ya da Sayın Mübahat Küyel konulara iyice yabancıdır. Bu yüzden bilimsel ve hatta siyasal açıdan tamiri güç yanlışlar yapılmıştır. Eğer yanlışlar kabul edilmez de bütün yazılanlar doğrudur denilirse (ki bu olanak dışıdır), o zaman bu kitabın belli bir amaç ve telkinle kaleme alındığı ortaya çıkar. Lise öğrencilerine Şia'nın dualist köklü din inançlarından etkilendiğini söylemekle, bu mezhepten olan Alevîleri çok çarpık inançlı olmakla suçluyor. Acaba yazar böyle bir tanımlamayı ders kitabına koymakla ne gibi bir eğitimsel yarar sağlamayı amaçlamıştır? Hele bu bilgilerin felsefeyle, hele hele felsefeye başlangıçla ilgisi nedir?

Sayın yazarın lise sıralarında iken, hatta akademik kariyerde ilerlerken, kitabındaki teferüs, te'nis, ta'llik, tedlis, te'sis, hall, sehl, südur, seyr il-Allah, seyr Billah, seyr fillah'ın hangi anlamlara geldiğini okumuş ve öğrenmiş olduğunu sanmıyorum.

Sayın yazarın dizgi yanlışları diye nitelendirildiği yazılar yukarıda üzerlerinde durduklarımızdan ibaret değildir. S. 49'da Fârâbî İslâm felsefesinin kurucusudur denmiştir. Fârâbî'den 100

yıl önce ilk İslâm filozofu el-Kindi neden unutulmuştur? Mu'tezile mezhebinin daha kimi felsefecileri de Fârâbî'den öncedir. 50. sayfada İslâmî felsefe diye yazarın tanımladığı Kelâm, 51. sayfada İslâm felsefesine yol açan iç âmil (!) olarak belirtilmektedir. 52. sayfada Selçuklu veziri Nizâm Ül-Mülk'ün Karmatilerle mücadele ettiği yazılmıştır. Karmatilerle değil Batınilerle mücadele etmiştir. Gene bu 52. sayfada Fatîmî devletinin kuruluşunda Dürzîlerin etkisi olduğu iddia edilmiştir. Gerçekte ise Dürzîlik Fatîmî devletinin kuruluşundan çok sonra, bu devletin hükümdarlarından el-Hâkim Billah'ın esrarlı bir biçimde ortadan kaybolmasından sonra, onun koymuş olduğu kurallara göre ortaya çıkan ve El Hâkim'i gizli imam kabul eden bir mezheptir. Yazar (S. 52.) Kelâm'ın oluşması nedenleri

tap öyle iki sayfasının iptâl edilmesiyle eğitimde kullanılacak bir düzeye ulaşamayacaktır.

Yukardan beri Felsefe kitabında Şîa'nın açıkça yerildiği bölümlere işaret ettim. Şîi yurttaşlarla Sünnîler arasında ayrılıklara gerginliklere ve çatışmalara ortam hazırlandığı, bugün artık yadsınamaz bir gerçektir. Örneğin 14 nisan 1976 günü Erzincan'ın Üzümlü bucağında ölen İsmail Karakulak adındaki yurttaşımıza bu bucağın devletten maaş alan dört imamı, gerekli namazı Alevî olduğu için kıldırmamışlardır. Ayrıca böylesine bilgilerle koşullandırılmış olan halktan kimileri de ilk ve ortaokul çocuklarına üç-beş kişiden oluşan cemaati taşıtmışlardır.

Bu ve buna benzer yasa ve insanlık dışı davranışları son yıllarda sık sık görmekteyiz. Ders kitaplarındaki yanlışlar saptandıktan sonra da

ARAP HARFLERİ İLE YAZILMIŞ GİBİ

Sultanahmet'ten Çemberlitaş'a giderken büyük bir türbe görülür. II. Mahmut'un türbesidir burası. Yan tarafında da büyük bir demir kapı ve içinde mezarlarla dolu büyük bir avlu vardır. Son günlerde gelen geçenlerin dikkatini çeken bir şey var bu kapı üzerinde. Beyaz zemin üzerine arap harflerine Çok yakına gelmeyince belli olmuyor ve tamamen olan bir yazı bu.

(Fotoğraf: Erdoğan KÖSEOĞLU)

arasına hilâfet konusunu da katmıştır. Hilâfet Kelâm'la ilgili değildir; mezhepler tarihi ile ilgilidir. 53. sayfada Zerdüştilik ve Mazdeizm ayrı ayrı iki din gibi gösterilmiştir. Oysa aynı dinin biri peygamberi Zerdüş't'e diğeri Tanrısı Ahura Mazda'ya göre adlandırılmasıdır, müslümanlara Muhammedi de denilmesi gibi. Kitabın daha çok benim inceleme alanımla ilgili bölümlerini kısaca gözden geçirip saptadığım yanlışlıkların bir kısmını okurlarıma göstermiş bulunuyorum. Uzmanlarından duyduğuma göre Batı felsefesiyle ilgili konularda da yanlışlar varmış. Yanlı bu ki-

okutulmakta ısrar edilirse, bunun toplum huzuru bakımından çok sakıncalı sonuçlar doğuracağına şimdiden kesin gözüyle bakmamız olmalıdır.

Tek çare, bu sakıncalı kitapların hemen toplatılmasını ve şimdilik, geçen yıllarda izlenen kitapların bu yenilerinin yerine konulmasını istemek hepimiz için sanırım doğal bir hak olmuştur.

Doç. Dr. Bahriye ÜÇÖK
3 Şubat

Cumhuriyet okuru

Cumhuriyet okuru çilekeş kişidir. Nasıl olmasın ki! Bu gazetenin okuru olmak kolay iş değildir. Zaten bizim okurlar sürekli yakınma içindedirler:

- Gazete kolay bulunmuyor..
- Harfler küçük..
- Baskısı kötü..
- Fotoğraflar iyi görünmüyor..
- Dizgi yanlışları var..

Ne diyeceksiniz?

Bizim gazete bir garıptır. Düşünün bakalım; başka bir günlükte şu okuduğunuz yazı yayınlanır mı? Babiâli'de Genel Yayın Müdürleri her hafta kalemi ellerine alıp mallarını överler; yazarlar da köşelerinde otururlar. Ama bir Yayın Müdürünün çıkardığı gazeteyi övmesi ne demek?

— En doğru haberi biz veriyoruz; en güzel gazete bizimkidir; sayfalarımıza sayfalar, renğimize renkler katacağız. Apartman verdik, ev verdik, otomobil verdik, arsa verdik, para verdik, kız verdik, bakın daha neler de neler vereceğiz!..

Dünyanın uygar ülkelerinde çıkan doğru dürüst gazetelerle bizimkileri yanyana bir koyun, kıyaslayın, şaşırırsınız. Babiâli boyanmasını bilmeyen bir kadın gibi alıklıklarını, rujlarını, pudralarını, rimellerini birbirine karıştırmıştır. Böyle gazete ve gazetecilik övünülecek şey değildir. Cumhuriyet'e gelince, renksiz, piyango-suz ve baştan aşağı yazıyla dolu sayfalarını okurların burnuna dayamış. Bizim yöneticilerde akıl var mı? Anlaş Maliye Bakanıyla; uzlaş özel Bankalarla; getir dışardan ofset baskı makinelerini; filmidir, boyadır, renktir, kredidir, ithalattır, piyangodur, apartmandır, arsadır, otomobildir; ve her hafta bir yazı:

— Gazetemiz büyük hamle yapıyor!..

Peki, bizim yöneticilerde akıl yok da, okurlarda akıl var mı? Onlarda da yok. Zor bulunan, zor okunan, fotoğrafları zor seçilen şu gazeteyi inadına alıyorlar. Gün geçtikçe okur sayısı artıyor. Cumhuriyet kale gibi. Bankalara borcu olmadığından parasal bağımsızlığını koruyor. Rotatif yönteminden ayrılmadığı için döviz harcamaları kısıtlı ve sonuçta hükümetlere boynu eğik değil. Çıplak kadın, renkli fotoğraf, zengin piyango yok sayfalarını dolduran; ama gerçekleri yazmaktan vazgeçmez. Ne var ki gerçekleri yazmak zamane Türkiye'sinde suçtur. Yazarlarımız ve yazışları müdürlerimiz bunun için mahkeme kapılarını aşındırırlar sürekli.. Cumhuriyet okurları da ötede beride saldırıya uğrarlar. Aslan komandolarla Cephe'nin ülkücüleri öylesine milliyetçidirler ki Cumhuriyet okuyan yurttaşa düşmandırlar.

Nasıl milliyetçilik bu?

Cumhuriyet de çıplak karı resmi koyup piyango düzenlese, braderlerle yeğenlerin yolsuzluklarını ortaya atmasa, oh ne milliyetçi olacak! O zaman aslan komandolarla milliyetçi ülkücüler pek sevinecekler...

5 hazirandan önce AP başvurmuştu bizim gazeteye; ve seçim propagandasını içeren reklamlarını Cumhuriyet'te yayınlamak istiyordu. Yarım milyon liralık bir kampanya söz konusu. Ama bizim gazetenin yönetiminde akıl olmadığı için ne yaptı?

Yayınlamadı reklamları.

İşte böyle bir gazete bu Cumhuriyet...

Ben bu kadar yıldan beri şu köşede yazıyorum, bu işin giz'ini çözemedim. Bu gazetede en küçük bir yanlış adım, okurlarda olmadık tepki yaratır. Cumhuriyet'in yarım yüzyıllık doğ-

rultusunda en küçük bir sapma dünyanın sonu demektir. Yağar mektuplar:

- Kendinize gelin!
- Cumhuriyet'in ilkeleri ne oldu?
- Dikkatli olun!

Bu gazetede patronların işi de zor, çalışanların işi de zor. Galiba asıl gazete sahibi okurun kendisidir. Her sabah gazeteyi alır; satırların altını çizerek eleştirisini yapar. Tehdit meh-

dit, baskı maskı viz gelir bizim okura...

Böyle gazete var mı dünyada?

Sanmam.

Böyle bir okur var mı?

Hiç sanmam.

Dedim ya, Cumhuriyet okuru olmak kolay iş değil.

İlhan SELÇUK

23 Temmuz

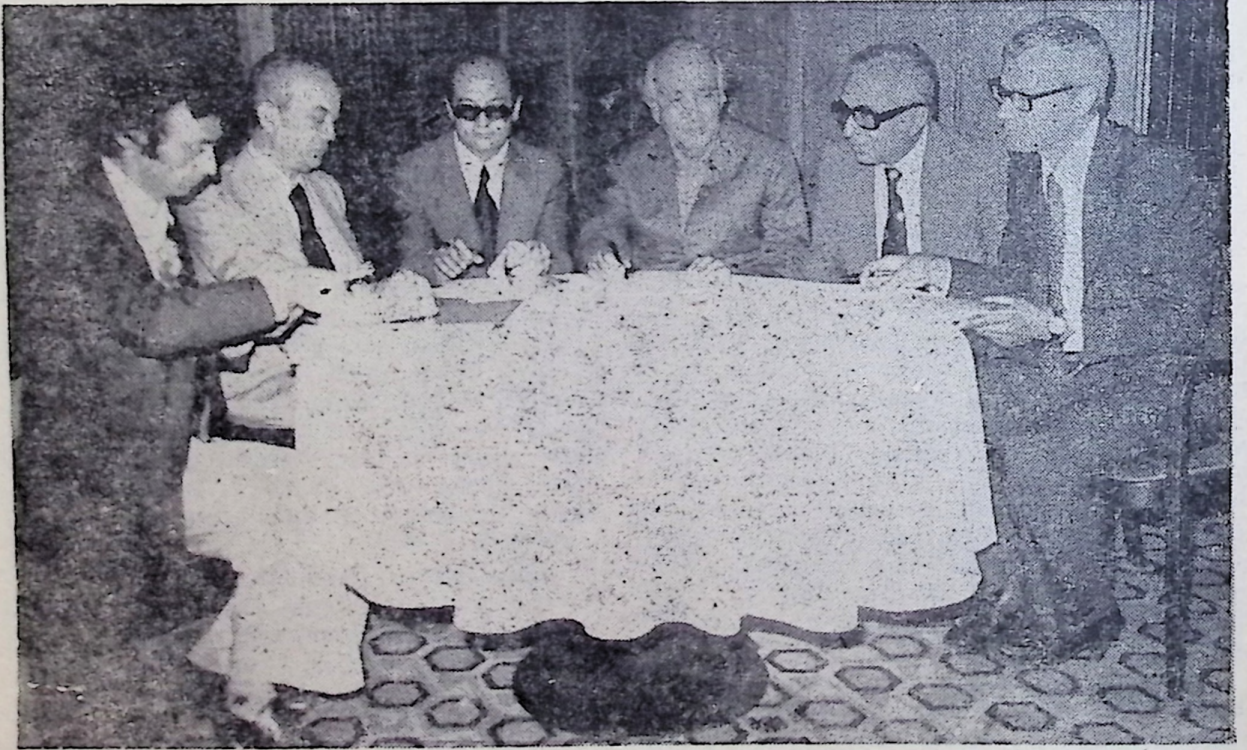
Yunus Nadi Armağanı

«Türkiye'de Anayasal Düzenler: 1876 - 1976» konulu bilimsel yapıtlara ayrılan 1976 - 1977 Geleneksel Yunus Nadi Armağanı Yarışmasını, «Laikleşme / Demokratikleşme / Sosyalleşme açısından Türkiye'de Anayasalar» adlı ortak yapıtlarıyla Tunç ve Dinç Tayanç kazanmıştır.

Yunus Nadi Armağanı Büyük Seçici Kurulu

Doç. Dr. Server Tanıllı'den oluşmuştur.

1976 - 1977 Yunus Nadi Armağanı Yarışmasına 37 yapıt katılmıştır. Orhan Apaydın, Doç. Dr. Erdoğan Teziç, İlhan Selçuk, Elif Naci ve Orhan Ering'ten oluşan Ön Seçici Kurul, yarışmaya gönderilen yapıtların ilk ayrımını yaparak 6'sını Büyük Seçici Kurula göndermiştir.

«YUNUS NADİ ARMAĞANI» jürisi, yarışmaya katılan eserlere verdikleri puanları açıklıyor...

üyelerinin daha önceden kapalı zarf ile gazetemize gönderdikleri oylar, Divan Otel'de dün saat 12'de yapılan toplantıda açılarak, sonuç belirlenmiştir.

Büyük Seçici Kurul: Ord. Prof. Dr. Hıfzı Velâdet Velidedeoğlu, Prof. Dr. Bahri Savcı, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, Prof. Dr. Yüksel Ülken,

Büyük Seçici Kurul, bütünüyle yarışma koşullarına uymadığı için eserlerden ikisini değerlendirmeye sokmamıştır.

Sonucun belirlendiği dünkü toplantıda Büyük Seçici Kurul üyelerinden Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya yurt dışında olduğundan, Prof. Bahri Savcı da rahatsızlığı nedeniyle hazır bulunama-

mişlardır. Kurulların diğer üyeleriyle, gazetemiz Başyazarı Nadir Nadi, Genel Yayın Müdürü Oktay Kurtböke, Yazı İşleri Müdürü Çetin Özbayrak ve yazarlarımızdan Ali Sirmen toplantıya katılmışlardır.

Yarışma koşullarına göre yarışmayı kazanan 15 bin TL. ödül verilecektir.

YUNUS NADI'YI ANDIK

Öte yandan gazetemizin kurucusu üstadımız Yunus Nadi, ölümünün 32. yıldönümü olan dün anılmıştır.

29 Haziran

Saldırı

Geleceklerdi, bekliyorduk. Fidan gibi gençlerin sokak ortasında güpe gündüz acımasızca kurşunlandığı, ilerici öğretim üyelerinin uluorta hakarete uğradığı, yurtların, kadınların basıldığı, anarşinin gitikçe yoğunlaşarak kol gezdiği bir ortamda bu gidişe «dur!» demeyi görev bilen ve her türlü baskıya karşın görevini sürdürmekten yılmayan Cumhuriyet'e tahammül edemedikleri besbelli ortadaydı.

akıllarınca kamuoyunda küçük düşürmeye çalışıyorlardı. Attıkları çamurun binde biri yerini bulsa Cumhuriyet halk gözünde bugünkü saygınlığını koruyabilir miydi?

Başaramayacaklarını anlayınca ilkin okurlarımıza, sonra da bayllere göz diktiler. Sekizi onu bir araya gelip (tek başlarına hiçbir şeye cesaret edemezler) elinde Cumhuriyet gördükleri masum yurttaşlara saldırıyor, gazeteyi alıp

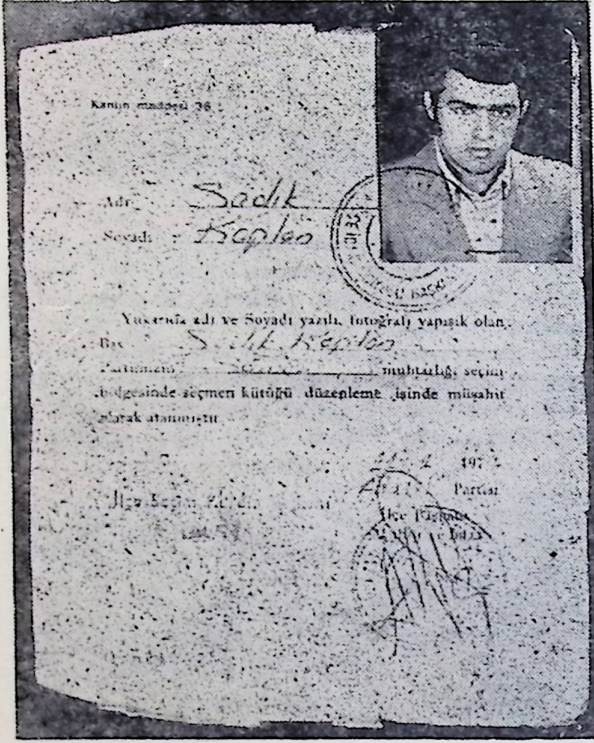
Cumhuriyet Gazetesi Genel Yayın Müdürü Oktay Kurtböke saldırı grubun tekme ve yumruklarıyla karşı karşıya...

Devletin radyosunu, televizyonunu yasa dışı yollardan ele geçirmişlerdi. Ayrıca çarşaf gazeteleri, dergileri vardı. Tanrının gücü bizi boy hedefi alıyor, Babıâlinin Pravdası diye

parçalıyor, direnirse okuru hırpalıyor, dövüyorlardı. Bununla yetinmediler, işin kaynağına inip bayilerin dükkanlarındaki gazeteleri yağma etmeye, meydanlarda yakmaya başladılar.

Bu da yetmeyince işte nihayet kapımıza gelip dayandılar, küfürlerle, tehditlerle sesimizi kısılabileceklerini umuyorlar. Kimbilir, bundan da bir sonuç alamadıklarını görünce yarın belki daha ileri gitmeyi, Cumhuriyet'i çıkamaz hale getirmeyi de denemek isteyeceklerdir.

Haber verelim, gayretleri boşunadır. Dün-

Saldırgan gence, AP sandık görevlisi olduğuna dair Zeytinburnu İlçe Seçim Kurulu Başkanlığından verilen kimlik belgesi.

yanın hiçbir yerinde kaba kuvvetle düşüncenin yenildiği görülmemiştir. İftira ile temiz insanları lekelemek de kolay değildir. Bugün bize Babıâllının Pravdası diyenlerin babaları bu gazetenin kurucusunu da vaktiyle bolşevik olmakla suçluyorlardı. Onların gözünde yurdu emperyalizme karşı savunmak üzere Mustafa Kemal'in yanında çalışmak bolşeviklikti. İngilizlere uşak-

lık etmeyi şeref sayan satılmış Babıâliye göre Mustafa Kemal baş bolşevikti.

1920'lerin Anadolu'sunda Yeni Gün'ün yaptığını 1970'lerin Türkiye'sinde bugün Cumhuriyet sürdürmektedir. Başımızda Atatürk gibi bir önderden yoksun bulunduğumuz için görevimizin daha güç olduğu söylenebilir. Sanırsız bu

Saldırgan gençlerden biri gazeteye girmeye çalışan Genel Yayın Müdürümüzün otomobilini tekmelerken...

yargı doğru olmayacaktır. Cumhuriyet, bütün gücünü Atatürk devrimlerinin yetiştirdiği ilerici aydınlar ordusundan almaktadır.

Kaba kuvvete baş vurarak o orduyu yok etmek ise olanak dışıdır.

Nadir NADİ
21 Mart

TRT'nin zorla işgali

Bir yıla yakın bir zamandır Türkiye'nin Radyo ve Televizyonu, tarafsız yayınlar yapabilen bir kuruluş olma nitelik ve olanağını temelden yitirmiştir. Gerçi siyasal bir irtica olan 1971 Anayasa değişikliği ile özerkliği kaldırılan TRT'nin, tarafsızlığı da sağlam bir hukuksal garantiden yoksun bırakılmıştır. Ama Anayasal güvenceyi yitirmenin yarattığı boşluk, dürtüst ve demokrasiye yaraşır bir uygulama ile belki bir ölçüde kapatılabilirdi. Oysa güvenceden yoksun kuruluşların başına kötü iktidarlar zamanında gelmesi normal olan felâket, TRT'nin de başına gelmekte gecikmedi: Bu kuruluş, uzunca bir süredir yasalara ve Anayasaya göre TRT Genel Müdürü olmayan (yani yetkisiz ve sorumsuz) bir kişiye, daha doğrusu onun aracılığı ile doğrudan doğruya hükümet tarafından yönetilmektedir. Böyle bir duruma, hiç bir Hukuk Devletinde ve hiç bir demokraside rastlanamaz. Daha kötüsü, Anayasa ve yasalara zıt düşen bu duruma, alışılmış olmasıdır. Böylece Türk toplumunda Hukukun üstünlüğü ilkesinin

(Anayasamızın 2. maddesinde öngörülen Türkiye Cumhuriyetinin bir Hukuk Devleti olduğu yolundaki ilkenin) ve Anayasanın 132. maddesinde yer alan «yasama ve yürütme organlarıyla idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare mahkeme kararlarını hiç bir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez» yolundaki üstün kuralın geçerli olmadığı, Türkiye'nin bir «Polis Devleti» olduğu, pervasızca ilân ediliyor demektir.

ANAYASAYI ÇİĞNEME

Sadece bir iki Danıştay kararının değil, hükümetin hoşuna gitmeyen yüzlerce mahkeme kararının uygulanmadığı (çığnendiği) bir toplumda, Anayasa düzeni de genel olarak çığnemiş (tagyir ve tebdil edilmiş) sayılır. Böylece «Ceza Kanununun 146. maddesindeki suçun, yöneticilerce işlenmesinin tipik bir örneği verilmiş oluyor. Anayasal düzenin çığnemesi bakımından, hiçe sayılan somut mahkeme kararının

İçerliği de önem taşır. TRT'nin tarafsızlığını sağlayacak olan genel müdür koltuğunda kimin oturmayacağı yetkili olduğunu saptayan Danıştay kararlarının çiğnenmesi, bir öğretmenin ya da Nüfus Memuru'nun görevine dönmesine ilişkin kararın uygulanmaması ile kıyaslanamayacak kadar ağır biçimde Anayasa düzenini zedeler. Çünkü TRT, bizim Anayasa düzenimizde, bir Anayasa organı olarak kabul edilmiş; ve «Anayasal dengenin kurulmasında», onun «tarafsız yayında bulunacağı varsayımından hareket edilmiştir. Kamuoyunun tarafsız biçimde oluşturulabilmesi, düşünce özgürlüğünün somut hayatta gerçekleştirilebilmesi bakımından, TRT yayınlarının tarafsızlığı, Anayasamızda (26. ve 121. maddelerde) vazgeçilmez (zorunlu) bir öğe olarak benimsenmiştir: Gerçekten Anayasamızın benimsediği çağdaş Batılı demokrasi, düşünce özgürlüğü temeline dayanır Türkiye gibi az gelişmiş bir ülkede, halkın tüm siyasal düşüncelere ulaşabilmesi ve böylece düşünce özgürlüğünün bir anlam ve etkiye sahip olabilmesi bakımından TRT'nin oynadığı rol, hiç bir kitle haberleşme aracınıninki ile kıyaslanamayacak kadar büyüktür. Gazetelerimiz köylere kadar gidemediği, halkımızın büyük kısmı çeşitli kültürel ve parasal engellerle gazete okuyamadığı içindir ki, TRT'nin tek taraflı yayın yapma olanağını eline geçirenler, geniş halk kitlelerinin beyinlerini istedikleri gibi yıkama olanağını da büyük ölçüde ellerine geçirmiş oluyorlar. Şu halde Radyo ve Televizyonda, Anayasal çerçeve içinde kalan bütün partilere ve bütün program ve görüşlere, eşit ölçüde kendini duyurabilme olanağı tanınmazsa, demokrasimiz «topal (göstermelik) bir demokrasi» durumuna düşmeğe mahkumdur. Siyasal düşünce özgürlüğünün somut koşulları sağlanmadıkça, Türk Demokrasisi «yumurtasız omlet» gibi, özden yoksun bir kavram haline düşmekten kurtulamayacaktır. İşte TRT Genel Müdürlüğü koltuğuna, «hükümetin avucu içinde olan bir kişinin oturması»ni sağlama amacıyla, Danıştayın —hem de arka arkaya— birçok kararı hiçe sayılırsa, «katmerli olarak Anayasayı çiğneme» fiili ve kasdı karşısında bulunuruz. Ve bugün Türkiye'de durum böyledir. Demokratik düzenin somut yaşamda işlemesi bakımından —mahkemelerden sonra— en önemli bir yer işgal eden Radyo ve Televizyon'un, yayınlarına yön verecek makam da oturan kişinin, bu makamla hiç bir ilişkisi bulunmadığını saptayan mahkeme kararları, ısrarla uygulanmamaktadır. Bu makama oturma, kararlar alma ve emirler verme yetkisine sahip bulunmayan bir kişi, sanki TRT Genel Müdürüymüş gibi, bu koltuğu fiilen (cebren) işgal ederek, TRT yayınlarını bir olup bitti ile yönetme cüretini göstermekte; iktidar da bunu desteklemektedir. Oysa yürütmenin durdurulması kararından sonra, bu kişinin artık TRT Genel Müdürü gibi hareket edebilmesine, hukuk bakımından olanak yoktur. Bu gerçeği, yalnız Prof. Ragıp Sarıca, Prof. Lütfü Duran gibi İdare Hukuku

alanında ülkemizin en tanınmış iki otoritesi değil, bugün iktidarı destekleyegelen İdare Hukuku Profesörü T. Feyzioğlu, İdare Hukuku Profesörü İ. Giritli ve İdare Hukuku Doçenti M. Ozyörük (Ahmet Muhtar) da 1966 yılında Türk Hukuk Kurumunun düzenlediği seminerde açıkça savunmuşlardı. Bu sözler, «Danıştay Kararları ve Yürütmenin Durdurulması» adlı kitapta da yayınlanmıştır.

RASTGELE BİR VATANDAŞTIR

İşte aylardan beri, Danıştayın verdiği yürütmenin durdurulması kararını çiğneyerek, gayri mevrû biçimde TRT Genel Müdürlüğü koltuğunu işgal eden kişi, şimdi de Danıştay'ın kesin iptal kararına karşın aynı koltukta oturmayı (direnmeyi) sürdürmektedir. Oysa bu makam ile o kişi arasında en küçük bir hukuksal bağ ve ilişki kalmamıştır. Söz gelişi yoldan geçerken, kapıcının bulunmamasından ve kapısının da açık olmasından yararlanarak, TRT Genel Müdürü koltuğuna oturuveren herhangi bir Aktaş ya da Karataş'ın, TRT Genel Müdürü koltuğuna oturma, kararları alma ve emirler verme yetkisi ne kadarsa, Erzurum Üniversitesi Tarih Profesörü (tavukçuluk uzmanı) Şaban Karataş'ın TRT Genel Müdürü koltuğuna oturma, kararlar alma ve emirler verme bakımından yetkisi de ancak o kadardır. Şaban Beyin TRT Genel Müdürlük koltuğuna zorla oturmasını saygıya sayılamaz. Türk demokrasisine büyük bir makamı zorla işgal etme suçuna ortak olmakla kalmıyorlar, 146. maddedeki «Anayasayı çiğneme suçunu» da işliyorlar.

Şaban Karataş'ın atanmasından önceki hukuksal durum ne idiyse, bugün o durum aynen geri gelmiştir. Yani Karataş sadece Erzurum Üniversitesi Profesörüdür ve TRT Genel Müdürlüğü ile bir ilişkisi yoktur. Bu görüşler, Hukuk Devletine inanan bir hukukçu tarafından dile getirilmiş görüşlerdir. 10 Mayıs 1976 Danıştay'ın yıldönümünde Danıştay Birinci Başkanı İsmail Hakkı Ülgen tarafından ve Türkiye Barolar Birliğince de resmen benimsenmiş olan bu görüşleri, yalnız Cephe Hükümetinin körü körüne yarıdakılığını yapan bazı kişiler reddedebilmektedirler.

Türk demokrasisinin ve Türk toplumunun geleceği bakımından bu denli önem taşıyan bir anayasa dışılık karşısında Anayasanın kendisine emanet edildiği «yasal baskı grupları»nın, sadece arada bir duyulan zayıf protestolarla yetinmeleri, akıl almayacak bir umursamazlık, nemelazımcılık ve vurdumduymazlıktır. Anayasanın başlangıcında yer alan «Türk milleti bu Anayasayı asıl teminatın vatandaşların gönüllülerinde ve iradelerinde yer aldığı inancı ile, hürriyete, adalete ve fazilete aşık evlatlarının uyanık bekçiliğine emanet eder» sözleri, bir edebiyet sayılamaz. Türk demokrasisine büyük bir darbe vuracak olan böylesine önem taşıyan «bir hukuku çiğneyiş» karşısında, tüm vatandaşla-

rın, ama özellikle «tüm görevlilerin», yasal her araca sonuna kadar baş vurmaları zorunludur (*).

Yakında daha vahim bir durumla karşı karşıya kalacağız: Seçmenlerin bütün partilerin görüş ve programlarına eşit koşullar altında serbestçe ulaşmasını sağlamakla görevli olan «en etkili düşünce oluşturma aracı» televizyon ve radyonun yönetiminin, fiilen doğrudan doğruya hükümetin eline geçtiği bir dönemde yapılacak seçimlerin, geçerli bir seçim sayılması pek düşünülemez. Karataş'ın genel müdür sandalyesinde oturduğu her gün, yeni baştan anayasayı çiğneyerek ağır bir suç işlemekte olan iktidar, «karşılıksız» olarak elbette ki buna katlanamaz. İşgalci durumunda olan kişiden, bunun karşılığını isteyecek; seçimler yaklaştıkça, onun «daha da artan ölçüde taraf tutması», radyo ve televizyonu «iktidarın pervasız bir borazanı» düzeyine düşürmesi için, her türlü baskıya başvuracaktır. Ölçüsü gittikçe artan bu partizanlık,

seçimi seçim olmaktan çıkaracak, DP döneminde radyonun oynadığı korkunç role benzer bir uygulama sonucu, seçim geçerliğini yitirecektir.

Türkiyenin böyle bir çıkmazla karşı karşıya kalması halinde, TRT Seçim Kurulundaki sayın Rektörlerin manevi sorumluluğu çok büyük olacaktır. Danıştay kararlarını uygulamayan bir kamu görevlisinin, «ağır bir hizmet kusuru» işlemiş olacağı, Danıştay kararlarında ve bilimsel yazılarda tartışmasız kabul edildiğine; ve ağır hizmet kusuru ise, TRT Genel Müdürünün görevden uzaklaştırılmasına yettiğine göre, (madde: 9) TRT Seçim Kurulu üyesi, sayın Rektörler, Karataş'ı zorla işgal ettiği yerden uzaklaştırmak için daha ne beklemektedirler?

(*) Ankara 8. Asliye Ceza Hâkimi, bu konuda Hukuk ve Demokrasi Tarihimize geçecek bir örnek vermiş bulunuyor.

Prof. Dr. Muammer AKSOY
5 Ocak

Utanan kim?

«Dışardan ithal edilen programlara özen gösterilmesi» gereğini duyuyorum. Örneğin benim son derece tehlikeli bulduğum bir program vardı. O da «Görevimiz Tehlike» adlı seri. Bu bizim demokrasi ve İnsanlık anlayışımızla bağdaşmayacak bazı fikirleri insanların bilinç altına yöneltebilecek bir seri program olarak görünüyor bana. Fakat bunun yanında yine dışardan ithal edilen ve eğitsel, psikolojik açıdan çok değerli bazı filmler de görüyorum, ama herhalde bir «Görevimiz Tehlike» cinsinden programların, bazı olumsuz uygulamaları kahramanlarının şahsında mazur gösterici nitelikte filmlere, programlara son verilebilir.»

Yukardaki demeci Başbakan Bülent Ecevit 7 Şubat 1974 tarihinde Milliyet gazetesine vermişti. O günden sonra «Görevimiz Tehlike» dizisi TRT Televizyonu'ndan kaldırıldı. Hemen eleştiriler başladı. Başbakan TRT'ye müdahale ediyor, programları kaldırıyor diye. Oysa Ecevit salt uyarıcı görevini yerine getirmişti; dizi filmin kaldırılması için her hangi bir gizli ya da açık komut vermiş olamazdı. Ecevit'in Başbakanlığı döneminin TRT'ye müdahale edilmeyen tek dönem olduğu rahatlıkla söylenebilir. TRT bu dönem içinde Hükümet tarafından o denli büyük bir anlayışla bağımsız tutulmuştur ki, TRT yöneticileri radyo ve televizyon özerk bile sanmışlar ve bu görüşlerini de bu sayfada yer alan demeçlerinde ve diğer yerlerde sık sık açıklamışlardır. O halde Ecevit'in demecinden sonra «Görevimiz Tehlike» dizisine niçin son verilmişti?

UYARILAR BİR TANE DEĞİL

Gerçekte, Ecevit'in yukarıdaki demeci verdiği günlerde bir rastlantı sonucu «Görevimiz Tehlike» dizisinin TRT Televizyonu'nun elinde bulunan stoku sona ermişti. Bu nedenle yayına Karataş dönemine dek ara verildi. Fakat Başbakanın uyarısına karşın dizinin TRT'deki yayımının kesinlikle durdurulduğunu söylemek de olanaksızdır. Çünkü aynı filmlerin o günlerde paket programla yayım yapan bazı illerin televizyonlarında gösterilmesi uzun süre sürdü rüldü. Eğer Ecevit Hükümetli TRT'ye müdahale ediyor olsaydı, «Görevimiz Tehlike»nin paket programla yayın yapan televizyondan da kaldırılması gerekirdi.

Bu tehlikeli diziyi ilgili uyarılar salt Başbakan Ecevit'ten gelmemiştir. Bu sayfada da tam 6 kez «Görevimiz Tehlike»nin içyüzü açıklandı ve TRT yönetimi uyarılmaya çalışıldı. İşin çok daha önemli yanı da İlhan Selçuk, Oktay Akbal, Ali Sirmen, Recep Bilginer, Fikret Otyam ve Sevgi Soysal gibi yazarların kendi köşelerinde kamuoyunu aydınlatmak için görevlerini yerine getirmeye çalışmalarıdır. Ayrıca Günaydın, Yeni Halkçı ve İstanbul gibi gazetelerin de aynı yolda yayın yaptıkları bir gerçektir.

Konuyla ilgili onbeş gün önceki yazımda «Görevimiz Tehlike»nin ilk başladığı 12 Mart döneminde de birdenbire dizinin yayımına ara verildiğini belirtmiştim. Bunun nedeni de önemli yazarların bu konuya el atmaları mıydı acaba?

12 Mart TRT'si bu filmin sahibi olan firmaya dizinin ücretini zamanında ödememiş, firma da dizinin geriye kalan bölümlerini televizyona göndermemişti. Neden yalın bir ihmale dayanıyordu.

NE DEDİLER?

Bugün de büyük bir ısrarla TRT Televizyonunda gösterilmekte olan bu dizi için 25 Kasım 1973 tarihli Cumhuriyet'te Oktay Akbal şöyle yazmıştı: Amerika Birleşik Devletleri «En güçsüz, etkisiz görüldüğü anda bile dünyanın öbür ucundaki bir iktidarı türlü oyunlarla devirebilir, kendine bağlı bir cuntayı işbaşına getirebilir, hiç yoktan «lider»ler ortaya çıkarabilir, küçük devletleri birbirleriyle kapıştırabilir, öyle bir güç, bir örgüt, bir kafa... TV'de açık açık seyrettiriyorlar: Görevimiz Tehlike'deki ajanlar nedir, nenin nesidir, kimdir, neyin, kimin adına çalışır, iş görürler? Her yere, her işe burnunu sokan bu örgüt Arabistan'daki köle ticaretini insanlık adına önler, Güney Amerika'daki bir diktatörü al aşağı eder, Avrupa'da bir politikacıyı zor duruma düşürür, demir perde ardındaki ülkelerde bile halkın altınlarına el konulmasını engeller! Hep «soyut» bir iyilik adına, hep demokratik, halk, insanlık, özgürlük adına? Göre göre ezberlediğimiz sahneler, beş saniyede yanan teyp bantları, hep aynı görevleri yapan belirli ajanlar! Kimin adına, ne adına üzerlerine ödev olmayan bir takım zor, tehlikeli işler yaparlar? Görevimiz Tehlike ekibi ABD'nin Merkezi İstihbarat Örgütü'nün üyeleridir. Bu örgüt devlet içinde devlettir. Cumhurbaşkanı'na yön verecek, onları zaman zaman avucu içinde tutacak kadar...»

BİZİM TELEVİZYONUMUZ BUNA MECBUR MU!

12 Şubat 1974 tarihli Ekonomi Politika adlı gazetede ise Recep Bilginer, «Bütün dünya için, bütün dünya insanların iyiliği için kendilerini tehlikeye atan ve tabii hiçbir şey olmayan, bu insanların, hep birbirlerinin tekrarı

olan marifetlerini görmekten bıktık usandık. Telefonları dinleme, yanlış yere bağlama numaralarını, her seferinde maske takma numaralarını, hatta planlarını her seferinde, hiçbir aksilik çıkmadan tıpa tıp uygulama rahatlıklarını. Yani bizim televizyonumuz, Amerikan gizli polisinin, bu şekilde propagandasını yapmaya mecbur mu?»

UTANMANIN ÖLDÜĞÜ DÜNYA

«Ulusal TRT'mizi bu dizi film dolayısıyla yürekten kutlamak gerek. Türk halkına, CIA'nın maceralarını, imrenilecek olaylar gibi, bir dizi film halinde, hem de haftanın en çok televizyon seyredilen gününde sunmayı ilk kim düşünmüşse, doğrusu büyük yurtseverlik etmiş demektir. Bir zamanlar köylünün sorunları dile getirildi diye TRT'yi komünist yuvası olmakla suçlayanlar, şimdi her hafta Türk halkının beynini CIA'nın maceraları ile yıkıyorlar. Yakında küçük ekranda «Görevimiz Tehlike»nin ajanlarının afyon ürettiği için ABD ile arasında ihtilâf olan bir Ortadoğu ülkesinde durum karışınca, olaya insanî açıdan yaklaşacak bir başbakan bulmak için ne dolaplar çevirdiğini gösteren bir filmle karşılaşsak, hiç şaşırılmayalım. Utanmanın öldüğü bir diyarda hiç bir şey şaşırtıcı olamaz.»

Yukardaki bu sözleri de 25 Kasım 1973 tarihinde Ali Sirmen Yeni Ortam gazetesinde yazdı. TRT'nin üst düzeyinde bugün de utanma yok. Türkiye'deki kışkırtıcı, karıştırıcı ve kanlı olaylar sürerken «Görevimiz Tehlike» hâlâ yayınlanabiliyor. Ama eğer bugünkü TRT'nin üst düzeyinde utanma duygusu olsaydı, bu dizinin yayımından önce, yasalara uyarak Karataş TRT Genel Müdürlüğünden çekilir, TRT'de görevinden alınmış kişilerin Danıştay'dan aldıkları kararlara uygun olarak yerlerine dönmeleri sağlanır ve Şaban Karataş 57 TRT işçisine 31 mart 1977'de görevlerine son vereceğini bildirmezdi. Bakalım utanma duygusundan yoksun bu işgalcilerin başına neler gelecek?

Mahmut T. ÖNGÖREN

14 Şubat

Esat Mahmut Karakurt ve roman okuru

Roman okurunun oluşturulmasında, Esat Mahmut Karakurt'un yapıtlarının büyük oranda etkisi vardır. Romanlarının kolay okunurluğu, konularının yığınlara yakınlığı, anlatımdaki yalınlık, okurunu çoğaltmıştır. Karakurt'un da «edebi» anlamda romancılıkta bir iddiası yoktur. Hıfzı Topuz'un onunla yaptığı bir röportajda, «roman» ve «gazete romanı» diye bir ayrım yapması dikkate değer. «Gazete romanı ile, onun haricindeki romanı tamamen birbirinden ayırmak lazımdır.» Karakurt'un bu tür okurun oluşturulmasında ve artmasında etkisi görülmüştür. Ondan da ötesi tefrika roman denilen bir türe de alışkanlık sağlamıştır. Okur yığınının seslenen bu romanlar o zamanların gündelik gazetelerinin tirajını da yükseltmiştir. Cumhuriyet'te yayınlanan «İlk ve Son», Tasvir'de yayınlanan «Ankara Ekspresi» bunun örnekleridir.

Bugünün romancılığında, gazetecilikten gelen birtakım öğelerin kullanıldığı, ortadadır. Sözgelimi bir Hemingway, bir Gallo gazetecilik izlenimlerini, daha başka deyimle gazetecilik malzemesini roman kalıbına dökmüşlerdir. Önceleri bir muhabir olan Karakurt da bu tavır belgeleyen kişilerdendir. Son röportajında; genç bir gazeteciyken kendine gönderilen intihar mektuplarını malzeme olarak romanlarında kullandığını açıkça belirtmiştir. Bu yöntemi kullandığının açık örneği, «Dağları Bekleyen Kız» dır. Doğu olaylarını bastırmakla görevli Salih Paşanın karargâhına giden Karakurt, roman yazmayı burada aklına getirmiştir.

Romancı, kimi kitapları üzerine bilgi verirken, daha geniş deyimle romanlarının savunmasını yaparken kavram kargaşasına düştüğü olur. Aşkla insan sevgisini aynı düzeyde değerlendiren. İddiası, aşk romanlarında alabildiğine

insan sevgisini sergilediğidir. Genel çizgisıyla ve derine inmeyen bir değerlendirmeye bu görüşe doğruluk payı verirsek, kahramanları arasındaki sevgi bağının aşkı aşan yanlarına da rastlayabiliriz. Edebiyat tarihçilerimiz özellikle Karakurt üzerinde bir yargıya varırlarken, romanlarının belli düzeylerdeki kişilerce çok okunulmasının çok yanlış nedenini araştırmalıdır. Yoksa bu olgu yalnızca, halkın psikolojisine sesleniyor, sözüyle özetlenemez.

Bir dönemin okurları bir dönemin roman kahramanlarına ilgi duyuyorlar. Karakurt'un kahramanlarına bakarsanız, insan gerçeğini aşan, insan denilen yaratığın yumuşaklığına ters düşen kişilerle karşılaşırız. Erkekler; alabildiğine sert, düşüncelerinden, ilkelerinden ödün vermeyen, yalnız vatanları için çalışan ve yaşayan güzellikte ve yüreklilikte benzersizdirler. Kadın kahramanlara gelince; erkeklerine sadık, «hisli ve içli», bir yaşam boyu sevdiklerini bekleyecek meleklerdir. İnsanın yaşadığı tozlu gerçekten çok arınmış hayal dünyası. Romanlarının bu karşıtlıktan oluşan yapısı ona bir yayırlılık ögesi daha kazandırmıştır. Türk sineması da onun romanlarını filme aktarmıştır. Bunca kitap yazan bir kişi yaşamının son yıllarında yazmaktan nefret ettiğini söylemiştir. Bu nefretini ortaya koyarken de son dönemlerinde aynı nefret fobisine yakalanan Va-Nu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Reşat Nuri Güntekin'i örnek vermiştir.

Karakurt kimi zaman geleneksel edebiyatımız üzerine düşüncelerini iletmıştır. Genç kuşağın edebiyat beğenisini için söyledikleri genel yargılardan öteye geçmemiştir. Divan edebiyatı ve bir edebiyatın yaşaması için neyin gerekli olduğu konusunda söylediklerinden bir bölümü

buraya aktararak onun öğretmenlik yanına da ışık tuttuğumuzu sanıyorum:

«Ben Divan edebiyatını bütün kıymetleriyle beraber yani Fuzulî'si, Nefî'si, Baki'si, Nedim'i, Şeyhülislâm'ı ne bileyim ben, velhasıl küçüğü ve büyüğü ile vazifesini yapmış, rolünü ikmal etmiş, artık kendisinden ses gelmesine imkân olmayan sadece ve basitçe bir tarih telâkki ediyorum. Yeni nesil, bu şerefli ve büyük eskileri bundan sonra o da ancak anlamak kabil olursa bir tarih diye okuyabilir. Lisanını bilmediği, sesini anlamadığı, zevkine varamadığı bir edebiyatı bugünün çocuğu zorla, o da edebiyat hocasından alacağı kırık notlardan korkarak ancak tekrarlayabiliyor. Nedim'in en çapkın mısralarını bile bugünün bir yirmi yaş delikanlığına zorlamazsanız ezberletemezsiniz.

Sevilen edebiyat zorla değil, arzuyla heyecanla yapılır. Binaenaleyh bence bu edebiyat artık tarihe karışıp yavaş yavaş izlerini kaybettiğimiz bir edebiyattır. İyidiler, heyecanlıydılar, yüksektiler, sanatkârdılar... Evet, hepsi kabul!.. Fakat aynı zamanda itiraf etmek lâzım ki, çok dar cepheli, çok dar ve mahdud ufuklu, pek yeknesaktılar.»

Romancı-avukat Esat Mahmut Karakurt, ünlü «Afrodit» davasında yaptığı savunma ile de «müstehcenlik» kavramına bir açıklık getirmiştir. Kısaca «Afrodit» davasına değinelim. Pierre Louys adlı Fransız yazarının «Afrodit»ini Nasuhi Baydar dilimize çevirdi. Savcılık da bu kitap hakkında «müstehcen» diye dava açtı. «Afrodit» davası, 1940 yılının kanlı savaş günlerinin gazetelerinin birinci sayfalarında yer aldı. Bu davada yalnız müstehcenlik kavramını düşünmemek gerekiyor. Sanatın müstehcenlikten ayrıldığı noktanın, yerin saptanması bu davada düğümleniyordu. İki anlayışın çarpışması bu davada düğümleniyordu. Uygarlık anlayışının, Cumhuriyet sonrası düşünce özgürlüğünün yerleşip yerleşmediğinin belgesi bu dava olacaktı. Cumhuriyet, Akşam, Tan bu davaya ağırlık verdiler. İşte Esat Mahmut Karakurt, burada iki kimliğini birleştirerek —avukatlık, romancılık— gerçekten unutulmaz, o yılların kuşağının belleklerinde yer eden bir savunma yaptı. Mustafa Şekip (Tunç), Sadrettin Celâl (Antel) ve Ali Nihat (Tarlan)dan oluşan bilirkişi kurulu ve Tallım Terbiye Dairesi'nin verdiği raporlar kitabın müstehcen olmadığı görüşündeydiler. Savcılık ise iddiasını sürdürüyordu.

«Afrodit»in aklanmasının sağlayan savunmadan bir bölümü aşağıya aktarıyorum:

«Nezaketine ve nezahetine ve bilhassa hüsnüniyetine emin olduğum İstanbul müddeiumumisinin üç saatten fazla süren iddiasını büyük

bir haz ve o nisbette de büyük bir teessürle dinledim,

İddia makamı, Piyer Louys'den iki parça bulup getirdi. Fakat ben isterlerse kendilerine; okuduklarını gölgede bırakacak üç yüz on iki parça getirip okuyabilirim şimdi. İsterlerse Nedim'in, Nefî'nin, Baki'nin divanlarından; İncil'den, Tevrat'tan parçalar okuyayım. İsterlerse şimdi Nedim'in hammamiyesini açarak dejene-se olmuş bir bedbaht mahbubun; hamamın gölgesi bir köşesine uzanmış yatan Nedim'in yanına gelerek ona nasıl sarılıp öpmek istediğini ve Nedim'in de bu iffetsiz, ahlâksız oğlanın göğsünde çıkan tüyleri görerek; «nasıl güneş bulutlanmağa başlamış!» diye devam eden parçasını okuyayım? İsterler mi: Tevrat'ı açarak Hazretî Lût'un bizzat kendi sulbünden hasıl olan iki kızının arasına girip onları nasıl inlete inlete istifraş ettiğini tasvir eden faslı tekrarlıyayım? Ve gene aziz müddeiumumi isterler mi ki İncil'in kapağını kaldırarak daha dünyayı tanımaya-cak kadar küçük bir kıızı; yüz tane karısı olan peygamber Süleyman'ın nasıl bağırta bağırta hurma ağacının altına sürükleyip götürdüğünü hikâye eden fıkrayı okuyayım? Ve gene isterler mi? Sûre-i Yusuf'tan bir sayfa açıp, «Mısır kadınlarının; onun güzelliği karşısında nasıl kendilerini kaybederek tenasül âletlerinden kan bıraktıklarını» burada okuyayım?

Şimdi soruyorum sayın müddeiumumiye: Bütün bu klâsik edebiyatımız ve bütün Kütüb-ü Mukaddese de mi müstehcen?

Allah da mı — hâşâ — müstahcen neşriyat yapmış?»

«Afrodit»in aklanması hiç kuşkusuz ilerdeki yerli ve yabancı yapıtların geleceği konusunda da önemli bir aşama olmuştur. Yıllar sonra dilimizde yazılan ve dilimize çevrilen kitaplar için olumlu bir örnek niteliğindedir. Dili eskimış olan bu savunmadaki bazı kelimelerin bugünkü karşılıklarını da verelim: Müddeiumumi: Savcı, nisbet: oran, hammamiyye: Divan Edebiyatı'nda giriş kısmı hamam eğlencesi tasvirine ayrılan kasîde vesaire, bedbaht: kötü bahtlı, talih-siz, mahbub: erkek sevgili, istifraş etmek: beraber yatmak, yatağa almak, tenasül âleti: üreme organı, Kütüb-ü Mukaddese: Kutsal kitaplar.

Karakurt'u bugün değerlendirenler onun roman okurunun oluşturulmasında yaptığı olumlu katkıları görmemezlikten gelmesinler. Unutmayalım ki her yazarı kendi koşulları, türü, ortamı içinde değerlendirmek gerekir.

Doğan HIZLAN
23 Temmuz

12 Mart dönümünde beş roman yılı

1973 Varlık Yıllığı'ndaki toplu soruşturma, 1972'nin son aylarında yöneltilmişti bize: «Türk romancılığının bugün varmış olduğu aşama, a) Daha önceki dönemlerle karşılaştırılınca, nicelik ve nitelik bakımlarından, b) İçinde bulunduğumuz kültür dünyası ölçüleri içinde hangi durumdadır? Başlıca nitelik ve eksiklikleri nelerdir?»

«Romanımız yalnızca yüz yıllıktır» diye başlamıştım: «Düşünün ki ilk romanımız, hem imzasız, hem fasiküller halinde yayımlanmış; tütücü dükkânlarında «ibret verici bir hikâye» değerlendirmesiyle satılmıştır (Şemsettin Sami Taassuk-ı Talât ve Fıtnat, 1872). Yüz yıl içinde geçtiğimiz aşamaların zenginliği, sorunun ilk şıkkının cevabını hemen hemen gereksiz kılar. (şimdi ekliyorum: Bütün Ahmet Mithat, Hüseyin Rahmi, Halit Ziya ürünleri içinde olmak üzere, 1972-1908 arasındaki otuz altı yıl içinde topu topu 41 eser; şu geçirdiğimiz 1976 yılı içinde ise elliden fazla roman).

Ve sürdürmüştüm cevabı: «Kendi kendimizi değerlendirmekte aşırı iyimser olmak da, kendimizi iyi tanımamak kadar zararlı olabilir. Roman, yaşadığımız toplumun sözcüsü bir edebiyat türü oluncaya kadar da iyimser olamayacağım. Geçmişe göre evet; ama ulaşmayı düşündüğümüz çağdaş düzeye göre romanımız, toplumumuzu yansıtmış değildir gereğince; derinliğine inemediği, günlük akıntılara kapıldığı için. Bu yargıyı, romanların, toplumlarını yaşatma gücüne inandığım için belirtiyorum.»

Aynı yıllıktaki yazımın 28. sayfasında ise şu sonuç cümlesine yaslanmıştım: «Sonunda bir yetinme, bir susma, bir mayalama yılı oldu 1971. Edebiyatçılar çok zararlar gördü bütün olanlardan; ama edebiyat zarar görmeyecek. Sanatın ömrü uzundur.»

Oysa ne umutlu, aydınlık bekleyişlerle doluydu 1971'in ilk iki ayı; bir kanat için. Ve 12 Mart muhtırası verildiği gün, pek çok sevinç odasının coşkusuna tanık olmuştum. Tıpkı Demirtaş Ceyhun'un «Yağmur Sıcağı»ndaki Zekerîya'nın sofrası gibi: «Bir anlık bir şaşkınlıktan sonra, Heeeey! diye bir nara atmış, sonra da masanın üzerinden uzanıp iki yanağından şapur şapur öpüvermişti Zekerîya. İşitiyor musun, işitiyor musun Güher? Kurtulduk! demişti bağıra bağıra. Artık kurtulduk. Devrimci güçler el koymuş idareye.. Sermaye sınıfının sultası bitmiş. Bizim ordu, Güney Amerika ülkelerinin ordusuna benzemez.. Devrimci geleneği vardır onun.» (264). Birkaç sayfa ötede bu tekil coşkunun soruları başlayacaktır gene de: «Biliyor musun, içimde bir huzursuzluk var. Devrim devrim diyorum, kurtulduk falan diyorum ya, san-

ki gene de bir şey eksikmiş gibi. Hani hiç bir olağanüstülüğü yok örneğin şu günün. Oysa hep bambaşka bir gün olacaktır diye düşünmüştüm bugünü.» (270).

Bu düş kırıklıklarını, coşkulu başlangıçlardan sonra gelen dirliksiz mutlulukları kim bilir kaç kuşak yaşadı Türkiye'de. Hüseyin Cahit Yalçın, Rumeli mitingleri, ordu kıpırtıları ve Yıldız telgrafları yüzünden Abdülhamit anayasayı yeniden yürürlüğe koyunca yaşadıkları şaşkınlığı anlatır «Siyasi Anılar»ında (1976). Önce Eminönü meydanında «Padişahım çok yaşa!» diye bağırarak yürekliliğini (!) gösterir, sonra bir şeyler yapmış olmak için matbaalara bayrak asarlar; ve ekler: «Zafer kazandıktan sonra bayrak asmıyorduk. Bayrak asmakla zafer kazanıyorduk.» (bkz. sayfalar 3-11)

Aydınlığımızın eski hastalığıdır bu Tarihimiz boyunca kimbilir kaç kez yaşanmıştır: Önerilerini, dileklerini olasılık, olabirlik saymak. Çünkü Zekerîya yüz sayfa sonra asıl gerçek toprağa basacaktır. «...Şu sıralar öyle zor günler yaşıyoruz ki. Hani 12 Mart günü lokantada radyodan muhtırayı dinlerken sevindiğimi, umutlandığımı düşünüyorum da. Demek henüz daha olayları doğru dürüst yorumlayacak derecede olgunlaşmamışız. Müthiş hayıflanıyorum doğrusu... Bir çeşit can kavgası artık bizimkisi. Faşizmin şakası yoktur çünkü...» (370). Dün 12 Mart'ın 6. yıldönümüydü.

Bilirsiniz hemen bütün edebiyat eserlerinde «sonsuz üçgen»in düğümleri yatar: Ya iki erkek arasında bir kadın ya iki kadın arasında bir erkek. Bu eski kuralın bazı yeni eserlerde de geçerliliğini koruduğunu görmek fırsatını bulan dar açılar küçük bakışlar; kitaplar arasında kalıplaşma olduğunu sanabilir. Onun için, 12 Mart diye adlandırdığımız o keskin toplum dönemecinin bunalımlarını konu edinen son beş yılın romanlarına topluca bakmak gereğini duyuyorum.

1968 öğrenci eylemlerinin bize getirdiği yeni genç tipini ilk kez roman kahramanı yapan, Peride Celâl olmuştu. Öyle ki basımı 1971 aralığında tamamlanan «Evli Bir Kadının Günlüğünden» eserli, o günlerdeki yaygın tedirginlik ve kaygı yüzünden, depolarda bekletilmiş, ancak 1972'nin ilk ayında piyasaya sürülebilmisti. Doğrusu hakkı yenmiş, gereğince değerlendirilmemiş başarılı bir çalışmaydı o. Hiç bir anı defterinin bu denli ayrıntılı olamayacağı açısından eleştirmiş, tekniğini biraz yanlış bulmuştum; yoksa roman, hemen bütün kişileri ve sorunlarıyla sağladı (Milliyet Yayınları). Orada, ustaca hazırlanmış bir burjuva evliliğinin kucağına düşmüş mutlu Selma, geçmişinde bıraktığı Ali aşkının tedirginliğini yaşar; gide gide kendi sınıfının tatlılarıyla avunmaya başlar. Ali, gaze-

te sayfalarında ölü resmi basılmış belki de basılacak bir doğru eleştiri aynası olarak kalmıştır.

Ardından Çetin Altan'ın ilk roman başarısı gelmişti (Büyük Gözaltı, Mart 1972, Bilgi Yayınevi). 1974 Varlık Yıllığının 52. sayfasındaki kısa değerlendirmemden bir iki satır: «Yılın roman başarısı, bu alana hiç emek vermemiş gözükken bir kaleminden geldi. Çetin Altan, 1971'in 12 Mart sonrasında uğradığı kazaların (!) gözlemlerinden, yer yer alegorik, yer yer güncel yargılara ulaşan bir panoramayı, yılların emeğiyle bilenmiş yeteneğinden çıkardı. Yalnız adı bile yeter ilgilenmemize: Toplumda insan, hem yürürlükteki yasa ve gelenek ölçülerinin, hem korkularıyla yoksunluklarının gözaltındadır...» Kitapta yazarın kendisi vardı bütünlükle; devrimci genç tipi filân yoktu.

Selçuk Baran'ın «Haziran» hikâyelerinin bir ikisinde, Sevgi Soysal'ın «Yenişehir'de Bir Öğle Vakti» romanında, hattâ Adalet Ağaoğlu'nun «Ölmeye Yatmak» eserinde, yeni düşüncelerle gittikçe bilinçlenen öğrenim görmüş Anadolu gençlerine az az yerilmişti; yeni bir toplum gerçekliğimiz olduğu için (1973). Arada Erdal Öz, «Kanayan» hikâyeleriyle (1973), 12 Mart uygulamalarının en sancılı örneklerini verdi, kişisel gözlemleriyle. Yaralısin (1974) romanı da çok vakitli bir baş kaldırıyordu; belki de onun için ödüllendirildi. Demirtaş Ceyhun'un büyük başarısı Apartman ve Kuranş Ana (1974); hem 12 Mart havasına, hem kentleşen toplumumuza derinliğine bakışlar getiriyordu. Kalıplaşma değil, yenilikti.

Tarık Dursun K. «Gün Döndü»de sanık öğrencilerden birinin aşk geçmişini ve kaçma tedirginliğini işledi (1974); Melih Cevdet Anday ise, bilgece bir sezgiyle, 12 Mart öncesinde 12 Mart dönemini ne ustaca görüp anlatmıştı (Giz-

li Emir, 1970), Sonra o değişik eseri çıkacaktır: İsa'nın Güncesi (1974).

«47'li» de Füzûzan'ın, geçmişinin anılarına - izlenimlerine o kadar bağlı genç Emine'si, arkadaşlıktan doğmuş doğal bir aşka ulaşmıştır (1974). Yılmaz Güney'in «Salpa» ve «Sanık»ı (1975). 12 Mart işkencelerinden geçen suçsuz aklanmışların yaşadıkları polis acılarını sergiler. Çetin Altan'ın öteki iki romanında da (Bir Avuç Gökyüzü, Viski), insanın, kendisini ezmek isteyen güçlerle sürekli çatışması konudur. Melih Cevdet Anday, devrimci düşüncelerle avunmuş bir gencin, değişik bir doğa ve toplum köşesinde yaşadığı Raziye aşkıyla nasıl her şeyi unuttuğunu ne güzel anlatır (1975). Demir Özlü'nün kendi özeleştirisine gibi gözükken «Bir Uzun Sonbahar»ı gibi: «İkiye bölünmüş aydınlar..»

Evet, 1976'nın birbirine hiç benzemez üç romanında «sonsuz üçgen» vardır. Pınar Kür'ün «Yarın Yarın»ında, Oktay Rifat'ın «Bir Kadının Penceresinden» romanında, Demirtaş Ceyhun'un «Yağmur Sıcağı»nda. Samim Kocagöz, «Tartışma»da, daha geniş bir çevreyle, daha boyutlu sorunlarla hesaplaşmak istemişti.

Ama nerde Pınar Kür'ün aşık Seyda'sı, nerde Ceyhun'un gün görmemiş Güher'i, nerde Oktay Rifat'ın ömründe cinselliğin tadına varamamış zavallı Filiz'i? Hiç bir benzerlik yok aralarında, hepsi değişik. Aynı çeşitlilik iki romanın Selim'leriyle, Ceyhun'un Zekeriya'sı arasında da görünür. Doğrusu romanımızda tipler kalıplaşması değil, toplumun her kesitinden alınıp gereğince işlenmiş yeni kişiler zenginliği var. Şimdi görevini yapıyor romanlarımız: Ön yargılarla bakmamak nesnel kalabilmek, biraz da sanatçı kıskançlığına düşmemek koşuluyla, çeşitliliği daha doğru gözlenebilir.

Rauf MUTLUAY
13 MART

Bir sanat devini anarken...

Ludwik van Beethoven'ın 100. ölüm yıldönümü nedeniyle düzenlenen törenler sırasında bir rastlantı olarak Viyana'daydım. Şimdi aradan 50 yıl geçmiş, uygar dünya ulusları ölümünün 150. yılında büyük müzik ustasını eksilmeyen bir saygı ile gene anıyorlar. 1927 yılında çocukluktan yeni çıkmış bir delikanlı olan ben bugün yaşlılığın kaçınılmaz fiziksel ve moral engelleriyle cebelleşirken o günleri anımsadıkça damarlarımdaki dolaşım hızının daha bir arttığını duyar gibi oluyorum, neredeyse yeniden gençliğe dönüyorum.

1927 yılı Beethoven'ı anma törenlerinde 9. Senfoniye ilk kez orada dinlemiştim. Empereur diye bilinen ünlü piyano konçertosunu da orkestra eşliğinde Wilhelm Backham'dan ilk kez orada dinlemek fırsatını bulmuştum. Ustanın biricik operası Fldello'yu, devrin büyük şeflerinden Franz Schalk yönetiminde gene ilk kez Viyana Operası'nda görmüştüm. Bu törenler boyunca dinlediğim ve gördüğüm yapıtlar beni temelinden sarmış, önüme yepyeni renkli ufuklar açmış, benliğime daha iyi, daha üstün bir «ben» katmıştı.

1927'lerin Türkiye'si müzik dinleme, müzik yapma olanakları bakımından son derece yetersizdi. Operamız yoktu. Cumhurbaşkanlığına bağlı tek bir orkestramız vardı. Repertuarı çok sınırlı olan bu topluluk rahmetli Zeki Beyin yönetiminde yılda ancak birkaç konser verebiliyordu. Beethoven'ın dokuz senfonisinden sanırım yalnızca 5'yi söyle böyle çalabiliyordu. Cemal Reşit Rey, Ekrem Tektaş, Ali Sezin, Muhittin Sadak gibi yetişmiş sanatçılarımızın şurada burada verdikleri parasız konserler, resitaller dinleyici bulmakta güçlük çekiyordu. Dünyaca ta-

nınmış Thibaud, Cortot, Szigetti, Rubenstein, Helfetz ve benzeri virtüözler Ortadoğu turnelerini tamamlarken arada bir İstanbul'a uğradıklarında programlarına bir konçerto almışlarsa, orkestramız olmadığı için yapıtı piyano eşliğinde çalmak zorunda kalırlar, çok kez de kendi piyanistleriyle birlikte gelirlerdi. Bunların resitallerini verdikleri salonu da her zaman Türkiye'deki yabancılar, diplomatlar, konsoloslar, levantenler ve azınlıklar doldururdu. Azınlıklar arasında Türkler azınlıkta kalırdı. Elli yıl içinde orkestralarımızın sayısını bir iken iki buçuğa çıkarabildik. Kalite epey yükseldi. Hiç operamız yokken şimdi iki de operamız var.

Ama komşularımızla kıyaslarsak gene yetersiz. Buna karşılık Cumhuriyet döneminde hep övüneceğimiz tek tek bir hayli solist yetiştirdik. İdil Biret, Suna Kan, Ayla Erduran, Verda Erman, Atilla Manizade, Leylâ Gencer, Gülay Uğurata, Sevin Berk, daha sayayım mı, bunlar ve benzerleri yalnız yurdumuzda değil, dünyanın her yerinde yüzümüzü ağartacak sanat elçilerimiz, çağdaş sanatçılarımız. Konser salonlarını da artık çoğu gençlerden oluşan Türk müzik severleri dolduruyor. Ülkemize daha sık gelen yabancı virtüözler İstanbul'da olsun, Ankarada olsun kendilerine başarı ile eşlik edecek iyi birer orkestra bulabiliyorlar.

Gelin görün ki, gericiler iktidarı bu kıvanç verici gelişimden hiç mi hiç hoşnut değil. Onu baltalamak için yapmadığını komuyor. Radyolarımızda, TV'de klasik Batı Müziği üvey evlât işlemi görmektedir. Atatürk'ün onca emek verip umut bağladığı bir kültür kaynağı tam gelişip serpilme çağına vardığı bir sırada cepheci kültür bakanlığının çabalarıyla dumura uğratılmak istenmektedir. Yazık!

Oysa Batı uygarlığı ile ilişki kurmak gereğini ilk duyanlar bizim gericilerin bugün göklere çıkardıkları Osmanlı padişahları olmamış mıydı? Selim III askerlikte, Mahmut II, teknik ve kılık kıyafette, Abdülmecit sanat ve müzikte, biçimsel açıdan da olsa Batıya yönelen devlet Başkanları değiller miydi? Bu yönelişi Batının o zamanki büyükleri bizim şimdiki bağnazlardan daha iyi anlıyor ve değerlendirmeye çalışıyorlardı.

Bunun bir kanıtına 1927 Viyana'sında açıkça tanık oldum. Bir müzik satışevinde Beethoven'ın 100. ölüm yılı törenleri nedeniyle basılmış ilginç bir nota kitabı gördüm ve aldım. Kitabın sunuş yazısında özetle şöyle deniyordu: Bu yarım kalmış eserler vaktiyle Mozart'ın sanılıyordu. Osmanlı Sultanına (Abdülmecit olacak) bir cemile yapmak isteyen Avusturya İmparatoru (belki Franz Joseph) Mozart'ın elinden çıktığı inancı ile el yazımlı orijinal notaları padişaha göndermişti. O sıralar Saray'da görevli bulunan «Mızıkay-ı Hümayun» şefi İtalyan Guatelli Paşa notalara sahip çıkmış, Avrupa'ya döndüğünde bunları British Museuma armağan etmişti. Uzun süre Mozart'a ait bilinen el yazması eserlerin Beethoven'ın gençlik denemeleri olduğu sonradan ispatlanmıştır.

Viyana'da aldığım nota kitabını yitirdiğim için burada fazla bilgi veremeyeceğim. Ama Mozart'ın tüm yapıtları üzerine bilimsel bir sıralama (katolog) yayımlayan tarihçi müzikolog Köchel, büyük emekle meydana getirdiği değerli kitabının ekler bölümünde (1905 basımı sayfa 609 - 611) bunlardan başlanmış eserler diye söz etmektedir.

O zamanlar Guatelli Paşanın pişkinliği beni kızdırmıştı. Korumakla görevli bulunduğu maddi değeri çok yüksek, manevi değeri ise ölçülemez el yazılı notaları iç edip götürmesini başımlayamıyordum. Ama İtalyan Paşası notalara dokunmasaydı ne olacaktı? O gittikten sonra mürekkebi solmuş çizgili kâğıt parçaları büyük bir olasılıkla kese kâğıdına dönüşecek ve kullanıldıktan sonra bir çöp tenekesinde kaybolup gitmeyecek miydi? Şimdi düşünüyorum da bugün British Museumda korunmalarını sağlamakla Guatelli Paşa kuşkusuz sanat tarihine hizmette bulunmuş oluyor diyorum.

Beethoven ilk yapıtlarında Mozart'dan, belki daha çok Haydn'dan esinlenmiştir. Kişiliğine

kavuşması ise pek çabuk olmuştur. Daha birinci senfonisinde Haydn'ın esprilli, sürprizli diyebileceğimiz havası yanısıra geleceğin Beethoven'ını muştulayan çizgileri sezebiliyoruz. Üçüncü senfonide bir devrimci ve daha sonra hep kendi kendini aşarak iyillik, güzelliği, özgürlüğü, karamsarlığı yırtma çabası içinde umudu «terennüm» eden (özellikle son piyano sonatlarında ve son yaylı sazlar dörtlülerinde) dev bir sanatçıdır.

1950'lerde resmi bir toplulukla birlikte Almanya'ya yaptığım bir gezi sırasında Bonn'a da uğramıştık. Bonn, biliyorsunuz Beethoven'ın doğduğu kent. Alman Basın Yayın Müdürlüğü benden Almanca olarak üç dakikalık bir radyo konuşması istedi. Bir Türk gazetecisinin Alman halkına bir dostluk mesajı olacaktı bu konuşma. Oturdum, söyleyeceklerimi bir kâğıda geçirip radyo yetkilisine uzattım. Elbette Beethoven'den, Beethoven'ın sanat dünyasına ve insanlığa yaptığı hizmetlerden, katkılardan söz edecektim. Çabucak çiziktirdiğim o kısa notlarda üstadın «harikulâde fikirleri» diye bir deyim kullandım. Radyo yetkilisi bu deymi «harikulâde melodileri» biçiminde değiştirdi «böyle daha iyi olacak» dedi. Sesimi çıkarmadım, onun önerdiği gibi konuştum. Oysa o deymi bilerek kullanmıştım.

Müzik için duygu aracı, söz için de düşünce aracı derler. Gerçekten hep öyle midir? İnsanlar kardeş olmalıdır» türmcisi sadece bir düşünce midir, yoksa aynı zamanda somutlaşmış bir duygunun, bir özlemin belirtisi midir? Kolay değildir böylesi soruları kesen kes yanıtlamak. Kabına sığmayan, kimi zaman umutsuzluk uçurumunun karanlığına gömülür gibi olurken bakarsınız birden güneşin yaşam dolu ışıklarını kucaklayan Beethoven, yarattığı eserlerle melodilerin çok ötesinde bize evrenselin de kapılarını aralamayı başarmış dev bir sanatçıdır, dersek sanırım yanılmış olmayız.

Ölümünün 150. yıldönümünde vaktiyle Schiller'in bir şiiri üzerine besteleyip 9. senfoninin son bölümüne koyduğu 16 ölçeklik parça bugün resmen uluslararası bir marş olarak kabul edilmedi mi?

İnsanlar özgür olmalıdır. İnsanlar kardeş olmalıdır demişti Schiller, Beethoven bu düşüncüyü, ya da bu özlemi müziği ile imzalamış, ölümsüzleştirmiştir.

Nadir NADİ

26 Mart

Bir Deneme Sahnesi

Çocukluğumda para birimleri şöyleydi: Altın 108 kuruş, gümüş meclidiye 20 kuruş, gümüş çeyrek 5 kuruş, On paralık bir simit almak için bir çeyrek bozdurmak isterseniz eğer, simitçi verdiğiniz çeyreği, kalp çeyreklerden ayırt etmek için, kaldırımın büyükçe bir taşına atar, çıkardığı sesi dinlerdi. Simitçinin kulağı som gümüş çeyrekle, kalp kurşun çeyreği sesin çınlamasından ayırt ederdi. Ancak böyle bir denemeden sonra çeyreğin üstünden kalan dört kuruş otuz parayı geriye verirdi. Bunu ilk gördüğüm gün denemenin ne olduğunu anlamıştım. Pekiyi, nasıl oluyor da hiç kulak eğitimi görmemiş bir taşralı çocuk gümüşle kurşunun sesi arasındaki başkalığı ayırt edecek kadar duyarlı oluyor, gerçekte kalp ayırımı yapabiliyor? Deneme, yaşam boyu aldanmamak için güzel bir başvuru. Arkadaşta, işte, çalışmada, yazıda resimde denemeye önem vermek gerek.

Çoğu kez çevrenizdeki sesler kurşunlaşır, doğaldır, ama karamsarlığa yer vermemeli. Çünkü yapılarınız kalırsınız, çevresiz yaşamak güçleşir. Kalp seslere karşın yeni yeni umutla, yeni yeni denemelerle yeni yeni tanışıklık kurmak gerek. Ancak böyle yaparsanız belki sonunda bir elin parmakları kadar katıksız dost edinebilirsiniz. Sevgili insan aramada da tek çıkar yol budur: Deneme.

Gençlerimizin bugün hazıra kondukları tiyatro durumu çok iyidir. Seyirci tiyatroyu benimsemiştir. Devlet tiyatroya kesesini ağızına kadar açmıştır. Sanatçıların geleceği güven altındadır. Tiyatronun başında alni açık erdemli önderler vardır. Eskiden bir tek topluluğu besliyemiyen kentlerimizde bugün on yirmi bir-

lik var. Sanatçının aç çalışma dönemi geride kalmıştır. Bugün parasal yönden geçim kaygısı yoktur. Onun için de tiyatroculuğa istek çoğalmıştır. Bugünü görmek, bu amaç için savaşım verenlerin yüreğini ferahlatıyor, göğsünü kabartıyor, içini açıyor.

Gelgelelim yeni gençler yeni düşüncelerle geliyorlar, bunları uygulayacak alan arıyorlar. Onlara özgürce çalışabilecekleri bir yuva bulmak gerek, ki orada diledikleri yapıtları dene-sinler, kafalarının içindekilerini ortaya koysunlar. İşte bunun için bir (DENEME SAHNESİ) ayrılmalıydı. İki yıl önce Beklan Algan, Tepebaşı'ndaki marangozhanede (ADSIZ OYUN)la böyle bir denemeyi başardı. Başardı ama, bir çatı altında hem marangozların çalışmasını, hem de sanatçıların provalarını sürdürmek zordu. İki yıllık geceli gündüzlü çabalamakla Algan ve tüm arkadaşları bugün bir yangın artığından, her uygar kentin imreneceği bir (DENEME SAHNESİ) yarattılar. Hem nasıl, hiç bir resmi kuruluşa avuç açmadan, kendi çevrelerindeki sanatsever kişilerin elbirliğiyle, yardımıyla çökük bir kalıntıyı yaşama kavuşturdular. Yıkık dökük bir taş yığınından, geçmiş yüzyıla dayanan ünlü Tepebaşı Tiyatrosu'nun geleneğini sürdürecektir bir çalışma yuvası yarattılar. Niçin? İşte kafalarının içindeki sanat anlayışını denemek için.

Tiyatro; ilerlemesinin tümüyle böyle denemelere borçludur. Örneğin 1880'lerde ANTONIE'in (Theatre Libre)i, Rinhardt'in (SCHALL und RAUCH)i, Stanislavsky'nin (Cercle Moskovite)i, Brahm'in (FREIE BÜHNE)sı, Strindberg'in (Intime Theater)i, Piscator'un (Das Tribunal)i, Me-

yerhold'un (DEVİRİM TİYATROSU), Vahtangof'un (ÜÇÜNCÜ STUDIO)su, bunun gibi daha birçok yenilikçilerin girişimleri hep bu (DENEME) düşüncesinden yola çıktı, büyük sanat akımları olarak dünyaya yayıldı. Bu (DENEME SAHNE-LERİ) olmasaydı ne büyük tiyatro adamları, yazarları, sanatçıları yetiştirdi, ne de tiyatro bugünkü göz kamaştırıcı doruğuna ulaşabilirdi.

Deneme demek, bir rejisörün veya bir yazarın alışılmış çerçeve dışına taşarak kafasının içindekilere yol vermesi, bunu seyircilere sunması demektir. Pek doğaldır ki bu taşma sana bana ona hoş gelmiyebilir. Her şeyde olduğu gibi önce bir yadırgama girebilir araya. Ama duraklamayan bir toplum sanatta da ileriye doğru adımlamak zorundadır. Her adım bir geriden kopmadır. İleri adımlar bize aykırı gelse de yine ileriye dönük bir eylemdir. Şunun, bunun hoşuna gidebilir.

Denemeyi kimler yapar? Bence en azından şimdiye kadar yabancı ve yerli sahnelerde yapılmış deneyleri izlemiş, bu deneylerle varılan amaçları incelemiş yetenekli sanatçılar yaparlar. Yoksa yıllar önce şurada buradaki bayatlamış deneyleri ısıtmakta hiçbir yarar yoktur. Denemecinin yaratıcı hayal gücü, sanat becerisiyle atbaşı giderse denemeler başarıya ulaşır. Söz denemecilere gelmişken bu yolda ünü dünyaya yayılmış (Meyerhold)'ü anmamak olmaz. Çünkü denemeleri yüzünden ağır suçlamalara uğrayan, hatta bütün örnek başarılarına karşın bu yüzden cezalandırılan ilk rejisör olarak onun serüvenini öykülemek yerinde olur:

1934 Moskova Tiyatro Şenliğinde oynanan (La Dame aux Camelias)'dan sonra yemekte yan yana düştüğümüz usta ile görüşmemiz sırasında, benim tanıdığım 1925'deki (D.E.) piyesinden o güne kadar oynattığı Klâsiklerin birbirinden büsbütün ayrı, tüm değişik sahneye koyuş üslupları üzerindeki yadırgamayı şöyle yanıtlamıştı:

— Araştırmalarımı sürdürüyorum, işimiz bu! Çeşitli denemeler yapıyoruz!

Düşünülecek olursa usta ne kadar haklıydı. Gerçek bir tiyatro önderinin asıl görevi bu! Yoksa yerinde sayan bir tiyatro; seyircilerini de, sanatçıları da sıkır, uyutur. Basma kalıp piyeslerini ısıtıp ısıtıp, bayat bayat seyircisine sunan bir tiyatro giderek eski eşya sergileyen küf kokulu müzeye döner.

Eleştirmen Curt Riess (Tiyatronun alaca-

karanlığı) adlı kitabında Meyerhold için şunları yazıyor:

Yirmi yıl tam özgürlükle denemeler yaptık-tan sonra, 1940'larda aydınların kıyımı sırasında Meyerhold'ü de sigaya çektiler. Eğer yüksek yöneticilerin isteklerine uyup da suç yüklenseydi postunu kurtarabilirdi. Ama 65 yaşına var-mıştı. O küçüklüğü sanatçı onuruna yedirmede, suçlayanların karşısında şöyle konuştu:

Klâsik piyeslerimiz üzerindeki davranışım için çok ağır, katı sözler söylediler. Beni; saygı-değer yapıtlarımız üzerinde 'GOGOL'un, 'GRİ-BOYEDOF'un, 'OSTROVSKI'nin piyesleri üzerinde bağışlanmayacak deneylerde bulunmakla suçladılar. Bu piyesleri sahneye koyarken belki pek ileriye gittiğim olmuştur. Belki yaratıcı ve hayal gücüne gereğinden aşırı özgürlük verdiğim oldu. Kuşkusuz bu piyeslerin özü belki benim ekliyeceklerimden daha çok değerlidir. Amaaa, bir ustanın... çünkü ben kendim bir usta, bir sahne ustası sayıyorum, bir ustanın DENEMELER yoluna gitmeye hakkı vardır kanı-sındayım. Benim gibi bir ustanın sanat alanın-daki düşüncelerini, sonuç ne olursa olsun, denemesi onun doğal bir hakkıdır. Öte yandan onun da, bütün ölümlüler gibi, yanılması olağandır. Ama ben, sonunda (Formalist) damgası vurulacak kadar ileri gitmedim. Benim sanat çalışmalarım (Formalizm)'den bir iz bulunabile-ceğini sanmıyorum. Benim bütün çabam, tam bunun tersine uyumlu bir üslup bulmak amacına dönüktü. Bugünkü tiyatromuzun gelişmesini bilmem sizler nasıl değerlendiriyorsunuz? Ben kendi hesabıma açıkça söyleyeyim ki, tiyatrolarımızdaki çalışmaları acınacak kadar aşağı ve korkunç buluyorum. Adına (Realizm Sosyalist) denen bu kurak kısırlığı ben, sanatla hiç ilgili olmıyan zoraki bir çaba sayıyorum.

Denemeler yüzde yüz başarıyla sonuçlansa, o zaman bunun adı deneme olmaz. Deneme bir bakıma doğru yolu aramaktır. Deneme en iyiye, en güzele, en gerçeğe ulaşmak için harcanan çabadır. Yalnız tiyatrodaki değil, uygarlığa ışık tutan her alanda varılan olumlu sonuçlar hep (DENEME)'den doğmuştur. Onun için tiyatromuzun yarınını yaratacak (DENEME SAHNE-Sİ)'ni, kurulmasında emeği geçenleri candan kutlamak gerek.

Muhsin ERTUĞRUL

26 Kasım

CUMHURİYET'TEN HABER BAŞLIKLARIYLA 1977'NİN OLAYLARI

OCAK

- 1 — MSP'ye bağlı KİT'lerde iki maaş ikramiye ödenmesine Maliye Bakanlığı karşı çıktı.
- 2 — Genel - İş üyesi kapı ve kalorifer işçileri dokuz ilde direnişe geçtiler.
- 3 — THY güvenlik açısından dünyadaki 75 havayolu içinde 70. sırada yer alıyor.
- 4 — TÖB - DER okul kitapları için Danıştay'da dava açtı.
- 5 — Demirel Anadolu Ajansı grevi için «Biraz da başka ajanslar çalışsın» dedi.
- 6 — Sofya'ya gelen CHP Genel Başkanı Ecevit yarın Bulgaristan Devlet Başkanı Jivkov'la görüşecek. Eğitim Bakanı Talim Terbiye'nin kararı gereğince tartışmalı kitaplardaki sakıncalı sayfaların çıkarıldığını açıkladı.
- 7 — Gaziantep'teki çatışmada 1 işçi öldü, İstanbul'da devrimcilerin kaldığı yurtlar polisçe arandı. DPT ve MSP Ortak Pazar'dan çıkılması görüşünü savunuyor.
- 8 — Parlamento üyelerinin net maaşı 25.911 oldu.
- 10 — Başbakan; 1 milyara çıkacak Adıgüzzeller Barajının temelini attı.
- 11 — Meclis Başkanı zamlı ödemeleri durdurdu.
- 12 — CHP Genel Başkanı Ecevit'i öldürmeye teşebbüs eden Rum'un yargılanması New York'ta başladı. Nezih Dural dün tutuklandı ancak kalp krizi geçirince hastaneye sevk edildi.
- 13 — Şaban Karataş'ın TRT Genel Müdürlüğüne atanma işlemi iptal eden Danıştay kararı Başbakanlığa tebliğ edildi.
- 16 — Lübnan'da Filistinlilerle, Hristiyanlar yeniden çarpışmaya başladılar.
- 17 — Gazetemiz İzmir Bürosu şefinin evi kurşun yağmuruna tutuldu. Silahlı çatışmalar önlenemiyor, dün bir öğrenci daha öldürüldü. Türkeş, Balcıoğlu için; «Yakında kendi karikatürünü kendisine çizdireceğiz» dedi.
- 20 — Felsefeye Giriş kitabında üç bilirkişiden ikisi suç buldu.
- 22 — Kocatepe muhribinin Türk uçaklarınca yanlışlıkla batırıldığı ve olaydan kimse'nin sorumlu tutulmadığı açıklandı.
- 24 — Manisa'da komandolar tarafından yaralanan öğrenci dün öldü, yurdun çeşitli yerlerinde saldırılar sürüyor.

- 25 — Komando saldırılarında biri öğretmen 3 kişi öldü.
- 26 — İki öğrenciyi daha kurşunlayıp öldürdüler. İstanbul'da bir yıl içinde meydana gelen 510 öğrenci olayında 13 öğrenci öldü 254'ü yaralandı.
- 27 — Makarios ikili federasyonu kabul edebileceğini ancak Türk tarafının böyle bir çözümü taksim yolunda kullanmasından çekindiğini söyledi. Ocak ayının ikinci haftasında Türk lirası dolar karşısında 35 kuruş düştü.
- 28 — Denktaş ile Makarios 14 yıl sonra ilk kez bir araya geldiler.
- 29 — Ankara Hukuk Fakültesi: «Başbakan güvence verdi olaylar arttı.»
- 31 — Türk - Yunan Kıta Sahaneliği görüşlerine bugün Londra'da devam ediliyor.

ŞUBAT

- 1 — Demirel «Seçimleri Meclis kararı ile öne almak mümkün, seçimi biz değil CHP teklif etmeli.» Teknik Güç Yazı İşleri Müdürünü komandoların kaçırdığı öne sürüldü.
- 3 — Kamu İktisadi Teşekküllerinde ödenmiş olan ikramiyelerin geri alınmasına başlandı. «Teknik Güç» Yazı İşleri Müdürü kaybolduktan on iki gün sonra Ömerli'de ölü olarak bulundu. Kahve fiyatlarına yüzde yüz zam kararı alındı.
- 4 — THY'de dün gece grev başladı. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Ankara'da büro açması kararlaştırıldı.
- 5 — Asiltürk Zekeriya Sertel'in yurda dönmesi için engel kalmadığını açıkladı.
- 7 — Yüksek Askeri Şûra bugün toplanıyor, Orgeneral Sancar'ın bir yıl daha görevde kalacağı bildiriliyor. Eritre Kurtuluş Ordusu, Etyopya birliklerine karşı saldırıya geçti.
- 8 — TÖB - DER, TÖM - DER ve TÖTED kapatıldı. Çin'de Komünist Parti Merkez Komitesi'nin Teng'e itibarını iade ettiği belirtiliyor. Carter CIA'nın başına Amiral Turner'i atadı.
- 9 — Erdem tartışılan ders kitapları için 2,5 milyona yakın telif ödendiğini açıklandı. Genelkurmay Askeri Savcısı Lockheed

- konusunda görevsizlik kararı verdi. Diyarbakır'da bir lise öldürüldü.
- 10 — Ev araçlarına üç ayda 2. kez zam yapıldı.
- İzmir'de kurşun yağmuruna tutulan bir genç öldü, bir işçi de yaralandı. Hükümetin 2. erteleme kararı üzerine THY'da grev kalktı, uçak seferleri başladı. İspanya ile Sovyetler 40 yıldır ilk kez diplomatik ilişki kurdu.
- 11 — Demirel: «Başbakan T.B.M.M.'yi feshedebilmeli.»
- 12 — Korutürk Danıştay'dan yetkileri için görüş istedi.
- Özaydınlı: «Muhtıra vermedim Şurada görüşlerimi açıkladım». İzmir'de bir genç daha kurşun yağmuruna tutuldu, komandolar saldırılarını sürdürdüler. Amerika ile Küba arasındaki ilişkilerin normale dönmesine ilişkin temaslar başladı.
- 13 — Maaşlarda net 41 - 1113 lira artış sağlandı.
- 14 — THY'nin Trakya uçağı kaçırılmak istendi.
- DİSK'in çalışma yaşamında 10. yıldönümü törenle kutlandı. Makarios: «Biz iki toplumlu federasyonu Türkler toprak ödününü kabul etti.»
- 15 — ODTÜ'nün yeni Rektörü öğrenciler ve öğretim üyeleri tarafından tepki ile karşılandı.
- Devlet Başkanı Korutürk, Başbakan Yardımcısı, Erbakan'ın düzenlediği brifinge katılmayı reddetti.
- 16 — Kayseri'de sabotajları bir komandonun yaptığı saptandı. Taşkömürü alımında Hazinenin 618 milyon lira zarara uğratıldığı açıklandı. Erbakan'ın «Ağır Sana-yi Brifingi»ne CGP'li Bakanlarla komutanlar katılmadı.
- 17 — Danıştay üç kuruluşun kapatılması ve THY grevinin ertelenmesi kararlarını durdurdu.
- ODTÜ'de Anayasa Mahkemesi kararı uyarınca Mütevelli heyetin yetkileri sona erdi, yeni Rektöre tepkiler sürüyor. Ankara'daki 50. Yıl Lisesi öğrencilerine komandolar ateş açtı, bir kız öğrenci kalp krizi geçirip öldü. Danimarka'da erken seçimlerden Sosyal Demokratlar kârlı çıktı.
- 18 — Demirel «Erken seçimi CHP önermeli.» Orgeneral Sancar'ın görev süresinin uzatılması nedeniyle 3. Ordu Komutanı'nın emekliye ayrılması kesinleşti. ABD Başkanı Carter, Sovyet rejimi muhalifi Sak harov'a mektup yollamış.
- 19 — ODTÜ Akademik Konseyi yeni Rektör için «Güvensizlik» kararı aldı.
- Demirel CHP'ye cevap verdi: «İktidara geleceğinizden eminseniz, önerge vererek sizi iktidara mı getirivereceğiz.»

- «CIA, Ürdün Kralı Hüseyin'e 20 yıldır maaş veriyor». Valinin başvurusuyla Savcılık TÖB - DER, TÖM - DER ve TÖTED için soruşturma açtı. İspanya'da 7 siyasal parti yasallaştırıldı; «La Pasionaria» Madrid'e dönmek için vize istedi.
- 20 — CIA'nın aralarında Makarios'un da bulunduğu 7 devlet adamına para verdiği bildiriliyor. Erbakan «Haziranda seçim olursa ne plan ne de program kalır» CHP üyesi bir ODTÜ öğrencisi Fatih'de cadde ortasında kurşunlanarak öldürüldü. Romanya hükümeti rejimi eleştiren muhaliflere pasaportu veriyor.
- 21 — Nezih Dural'ın vergi kaçakçılığı saptandı. Clifford geldi ve konuştu: «Özel temsilci gönderilmem Carter'in Türkiye'ye verdiği önemi gösterir.» Güney Lübnan'daki çarpışmalarda 45 kişi daha öldü.
- 22 — Cenaze töreninden sonra bir kişi daha öldürüldü.
- Mobilya davasında tanıklar Yahya Demirel'in düzenlediği faturaların sahte olduğunu söylediler. TBB, avukatların 4 mart günü duruşmalara girmemeleri için karar aldı. Arnavutluk'ta yeni Anayasa kabul edildi.
- 23 — Anayasa Mahkemesi parlamenter ödeneklerine zam getiren Meclis kararını iptal etti.
- DİSK yönetimi 1977 genel seçimlerinde CHP'nin desteklenmesini kararlaştırdı. CHP'li genci öldürdüklerini itiraf eden MHP'lilerin sorgusu dün de sürdü.
- 24 — Gaziantep'te biri öğrenci iki kişi tabancayla öldürüldü.
- Bir Yunan gazetesine göre Yunanistan'daki «Neo - Faşistler» Türkiye'dekilerden yardım alıyor.
- 25 — Başsavcılık Siret-i Nebi Konferansı için MSP'li Devlet Bakanlığından bilgi istedi. Komandolar Ankara'da bir öğrenciyi daha öldürdüler. Yargıçların özlük hakları konusunda Danıştay'a başvurmasını engelleyen Anayasa hükmü iptal edildi.
- 26 — Ecevit «MHP ve Ülkü Ocaklarının cınayetlerdeki sorumluluğu kesin kanıtlarla ortaya çıktı.»
- İdi Amin Uganda'daki Amerikalıları rehin aldı. TARİŞ'te 700 AP'li işçi, ülkücü derneklere zorla para toplandığı gerekçesiyle direnişe geçti.
- 27 — Adana İkinci Ağırceza Mahkemesi: «Siyasal suçlarda polisin soruşturma yetkisi yoktur.»
- ABD Başkanı Carter, CIA'nın Ürdün Kralı Hüseyin'e ödeme yaptığını doğruladı.
- 28 — Bütçe kesinleşti; AP'lilerin katsayıyı 11'e indirme çabaları sonuçsuz kaldı.
- Almanya'daki Türk işçi örgütlerinin «Büyük Kurultay»ında tek federasyon için-

de birleşme kararı alındı. Filistin kuvvetleri Güney Lübnan'dan çekilmeyi kabul etti. Japonya Sovyetlerin karasularını 200 mile çıkarmasını kabul etti.

MART

- 1 — İşlemleri bitirilen muhtaç, güçsüz ve kimsesizler 2160 lira tutan ilk üç aylıklarını bugün alacaklar.
Komandolar Balıkesir'de bir genci daha sokak ortasında şişleyerek öldürüldü. Libya'da Devrim Konseyinden iktidarı devralacak olan «Halk Genel Kongresi» çalışmalarına başladı.
- 2 — Liranın değeri, dolara göre yine düşürüldü.
Adana Öğrenci Yurduna baskın yapan silahlı bir grup 1 kişiyi öldürdü. «MHP ve yan örgütleri 1051 saldırıda 1657 kişi yaraladı.» Danıştay ODTÜ'ye ilişkin kapatma kararını durdurdu. Gümrük ve Tekel Bakanı Öztürk CGP'ye katıldı.
- 3 — Buca'da kahvehaneye ateş açanlar bir kişiyi öldürdü.
ABD balıkçılık sınırlarını 200 mil olarak uygulamaya başladı. Başkan Carter. Vladimir Bukovsky ile görüştü.
- 4 — Erbakan liderler toplantısına katılmadı. Filistin Kurtuluş Örgütü yetkilisi MİT tarafından gözaltına alındı. Yargıtay'da Şaban Karataş'ın TRT Genel Müdürü olmadığına karar verdi. Sertel 25 yıl sonra vatanına dönebildi. Kaddafi Libya'da şeriat'a dayalı «Doğrudan Halk İktidarı» kurulduğunu açıkladı. İtalyan, Fransız ve İspanyol Komünist parti liderlerinin «Madrid Zirvesi»nde Helsinki belgesinin tüm hükümlerinin uygulanması istendi.
- 5 — Romanya'da deprem can kaybına yol açtı.
Maliye Bakanlığı MSP'ye bağlı Bakanlıkların yatırım harcamaları için bir dizi koşul getirdi. Avukatlar dün duruşmalara girmedi.
- 6 — Keçiözümlü'de AP ilçe Başkanı CHP'li bir gencin öldürülmesiyle ilgili olarak tutuklandı.
İspanya'da işçilere grev hakkı tanındı. İran Şahı Pehlevi, CIA'nın 1953'de kendisine 60 bin dolar verdiğini açıkladı.
- 7 — Denizli'deki çatışmada bir öğrenci, Trabzon'da ise bir öğretmen öldürüldü. Demirel TV'de konuştu: «Milyondan başlatılan trilyona geliyoruz.» İlk Arap - Afrika Zirvesi bugün Kahire'de toplanıyor.
- 8 — Boran ile görüşen Ecevit, «CHP ile TİP faşizm tehlikesinin önlenmesi için dayanışmayı sürdürecekler» dedi.
Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığına yeniden Burhan Felek seçildi.
- 9 — Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından MHP hakkında soruşturma açıldı.

- Pakistan seçimlerinde Butto'nun partisi parlamentoda üçte iki çoğunluk sağladı.
- 10 — Türk - İş'in parti destekleme kararı yine ertelendi, olağanüstü kongre önerisi reddedildi.
ABD'de haşhaş ekimine Türkiye ve diğer ülkeler karşı çıktı.
 - 11 — Şeker hastalarının kullandığı Sakkarin'ın satışı kansere neden olabileceği gerekçesiyle ABD'de yasaklandı.
Carter Şili'de Allende'nin devrilmesi için ABD'nin mali yardım yaptığını kabul etti.
 - 12 — Olaylarda üç kişi öldürüldü.
Brezilya Amerika ile askeri anlaşmasını feshediyor. Pakistan'da muhalefet seçimleri boykot etti, Butto'nun istifasını istendi.
 - 13 — Libya ve Irak peşin ödemesiz petrolü kesti. Demirel Elazığ'da altı aydır çalışan tesislerin açılışını yaptı. Komandolar iki arkadaşımıza saldırdı ve kaçırma girişiminde bulundular. MEYAK kesintileri 7 yılda 6 milyar liraya ulaştı.
 - 14 — Ankara cezaevinde 4 siyasi hükümlü kaçtı. Ecevit TV'de konuştu «Önemli olan demokrasiye 7-8 ay daha kazaya uğratmamak.»
 - 15 — Asiltürk işçi - memur ayrımı için Danıştay'a başvurdu. Fransa'da yerel seçim sonucu sağ cephede paniğe yol açtı.
 - 16 — Sovyetlerle üç ayrı anlaşma imzalandı. Çağlayangil önemli olan çeşitli sorunlara ilişkin görüşlerin aynı ya da yakın olmasıdır» dedi. Hindistan'da seçimler bugün yapılıyor, Gandhi'nin oğluna başarısız bir suikast teşebbüsünde bulunuldu.
 - 17 — Gaziantep'te bir CHP'li genç öldürüldü, Beşiktaş'taki Ülkü - Bir'i basan polis, silâh ve dinamit buldu. Lübnan'da solcu lider Canbulat öldürüldü.
 - 18 — Uşak'ta Yay-kur öğrencileri komando saldırısına uğradı, bir öğrenci öldürüldü 2'si ağır 4 öğrenci de yaralandı. Carter CIA'dan rüşvet aldığı yolundaki iddialar konusunda Makarios'tan özür diledi.
 - 19 — Uşak'ta dün de bir kız öğrenci öldürüldü. Türkiye Birleşmiş Milletlerde ırk ayrımı suçlarının ceza görmesi oylamasında çekimser kaldı.
 - 20 — Gazetemize ve Genel Yayın Müdürümüze saldırı kınanıyor. Kongo Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı yüzbaşı Nguabi öldürüldü.
 - 21 — Hindistan'da Kongre Partisi geriliyor, bayan Gandhi ve oğlu seçimi kaybetti. Birlik Partisi CHP'nin birleşme önerisini reddetti.
 - 22 — Brejnev ABD'yi eleştirdi: «Bizim iç işlemlimize müdahale edilmesini hoş göremem.»
 - 23 — Çorum Lisesine ateş açan komandolar

bir kız öğrenciyi öldürdüler. Kütüklerde saptanan yanlışların büyük oranlara ulaştığı bildiriliyor.

- 24 — Carter: «Brejnev'in tepkisine rağmen insan haklarına ilişkin tutumumu sürdürreceğim»
- 25 — CHP'nin erken seçim önergesi de dün Meclis başkanlığına verildi. Tartışmalara konu olan «Felsefeye Başlangıç» kitabının yazarı Prof. Mubahat Küyel yargılandı. Sovyetler Birliği ile 200 milyon dolarlık ticaret anlaşması yapıldı. D.B. Deniz Nakliyatı zararın düşük gösterildiği saptandı. Hindistan'da 1969'dan beri Gandhi'ye karşı muhalefeti yürüten 81 yaşındaki Desai Başbakan seçildi.
- 26 — Elâzığ'ın Palu ilçesindeki depremde 9 kişi öldü, 1000'den çok konut hasara uğradı.
- 27 — MSP «Özel Komisyon» toplantısına katılmadı. DİSK 1 Mayıs bayramının yalnız İstanbul'da kutlanacağını açıkladı.
- 28 — Havacılık tarihinin en büyük uçak kazası Kanarya adalarında oldu, 570 kişi öldü. Adana'da kitap satarak yaşamını kazanan öğrenci saldırı sonucu öldürüldü. Danıştay kararına uymayan Korkut Özal 25 bin lira ödemeye mahkûm oldu. Çin'in eski lideri Mao için Tien An Men alanında yaptırılan 20 bin metre karelik anıt kabir tamamlandı.
- 29 — 40 elektrik santrali devreden çıktı ve tüm Türkiye dün gece saatlerce karanlıkta kaldı. Podgorni: «Sovyetler Afrika'daki özgürlük mücadelelerine her çeşit yardımı yapacaktır.»
- 30 — Milletvekili seçimi ile birlikte 50 senatörlük için de seçim yapılacak.
- 31 — Araştırma Komisyonu Başkanı demir yerine hurda alımıyla devletin 23 milyon zarara sokulduğunu açıkladı.

NİSAN

- 1 — Komisyon Demirel ve iki bakanını hayali mobilya yolsuzluğunda sorumlu buldu. İspanya'da işçilere sendika kurma hakkı tanındı.
- 2 — Lockheed komisyonu Demirel ve Melen'i sorumlu buldu. Yeni seçimde milletvekili sayısı bazı illerde azalırken İstanbul'da 6, Ankara'da 3, İzmir, Adana, Hatay ve İçel'de ise birer artacak.
- 3 — Brezilya Devlet Başkanı General Geisel parlamentoyu feshetti.
- 4 — Gaziantep'teki silahlı çatışmada bir CHP'li öldürüldü. Demirel: «CHP hile yapmazsa erken seçim olur.»
- 5 — Ecevit: «Genel grev hakkını tanıyacak 141 ve 142. maddeleri kaldıracacağız». İstanbul'da bir genç daha komandolarca öldürüldü. Suudi Arabistan ve Kuveyt ucuz petrol vermiyor, Libya ve Irak birleşmiş petrol borçlarını istiyor.

- 6 — Millet Meclisi erken seçim kararı aldı. Sabahattin Ali ölümünün 29. yılında anılıyor. Muhtarlara ödenek sağlayan yasa önerisi Meclisten geçti.
- 7 — Aday yoklaması tarihi 1 Mayıs olarak belirlendi, seçimlere 8 partinin katılmaya hak kazandığı açıklandı. Gelir üzerinden alınan vergilerin yüzde 82'sini işçi ve memurlar ödedi. İskenderun'da komandolar bir ilse öğrencisini bıçaklayarak öldürdüler. Orgeneral İrfan Özaydın CHP'den aday olmak üzere görevinden istifa etti.
- 8 — Şaban Karataş Danıştay kararlarına uymadığı için 73 bin lira para cezasına mahkûm oldu. «Cumhuriyet» Çekoslovak Hükümetinin serbestçe satılmasına izin verdiği batının en güvenilir 12 gazetesi arasında yer aldı.
- 9 — 40 milyona mal olan İzmir Kültür Merkezinin bir bölümü yandı. İsrail Başbakanı Rabin bir ABD bankasında parası olduğu ortaya çıkınca görevinden istifa etti. CIA raporuna göre Türkiye «çok güzel» kalkınıyor Orman fakültesinde bir öğrenci öldürüldü.
- 10 — Erbakan'ın vergi borcu adresi tesbit edilemediği için zaman aşımına uğramış. Düşük flatla çay ihracından hazinenin 2,7 milyar lira zarara girdiği belirtiliyor.
- 11 — Özbek İçişleri, Baykara Adalet, Aysoy da Ulaştırma Bakanı oldu. İspanyol Komünist Partisi 40 yıl sonra yasallaştırıldı.
- 12 — Erbakan'ın İtalya'da imzaladığı 1 milyar dolarlık anlaşmayı hükümet onaylamadı. Cumhurbaşkanı Korutürk bugün Finlandiya'ya gidiyor. Portekiz'de ölüm cezası tümüyle kaldırıldı.
- 13 — Maliye Bakanlığının önerisi ile AP'li belediyelere 112 milyon lira daha verildi. Yüksek Seçim Kurulu TSİP ile SDP'nin seçimlere katılma-istegini reddetti. Falk Türün bu kez Balıkesir AP listesinden milletvekili adayı oluyor. Komandoların yaraladığı Hacettepe öğrencisi Süleyman Akdağ dün öldü.
- 14 — Anayasa Mahkemesi DGM'lerden gelen davaların 2. Ağır Ceza'larda görülmesine ilişkin yasa maddesini iptal etti. Nezai Duran 100 bin lira kefaletle serbest bırakıldı. Danıştay Ankara Valisinin indirim kararını iptal ederek Belediye bütçesini aynen onayladı.
- 15 — Ecevit Türk-İş yöneticilerinin görüşme istegini reddetti. Soygun davasında hazırlık soruşturmasını polisin değil, mahkemenin yapması gerektiği için mahkeme dosyayı geri gönderdi.
- 16 — Türkeş, AP ile işbirliği yapılmasının sözü konusu olmadığını MHP örgütüne bildirdi. Köy Enstitülerinin 37. kuruluş yıldönümü kutlanıyor.

- 17 — Sağlık Bakanlığında istifa eden Demir, siyasi hayattan da çekileceğini açıkladı. Çanakkale'de komandolar aralarında çatıştı, 6 kişi yaralandı.
- 18 — Yahya Demirel'in faturalarına göre, mobilyaları Ereğli'ye götüren taşıtlar arasında bisiklet de var. Komandolar Çine CHP ve TÖB-DER binalarını tahrip etti, çıkan olaylarda bir öğrenci öldü 3 kişi yaralandı. Belçika halkı dün sandık başına gitti. Demirel MHP'ye çağrısını yineledi ve «Sonra barışalım dersiniz iş işten geçer» dedi.
- 19 — CHP 15 ilde 23, AP 16 aday için kontenjan kullanacak. İller Bankası tarafından para yardımı yapılan 184 belediyeden 150'sinin AP'li olduğu saptandı. Belçika seçimlerinden Tindemans'ın Sosyal Hıristiyan Partisi kazançlı çıktı.
- 20 — CHP'de 92 aday adayı veto edildi. Aksaray ve Kocamustafapaşa'da iki öğrenci öldürüldü Meclis ve Senato tatile girdi. Okullarda Fatih köşeleri düzenlenmesi istendi.
- 21 — MHP'den MSP'ye geçen Serdengeçti, «MHP'li gençler sandıktan değil namludan çıkma telkini altında» dedi.
- 22 — Anayasa Mahkemesi MSP'nin erken seçim kararının iptali isteğini reddetti, içtüzük değişikliği konusunu ele aldı. Bahçelievler Lisesi öğrencilerine saldıran komandolar bir öğrenciyi öldürdü, 3 yaralı var. Bengalde Cumhurbaşkanı istifa etti. Carter yönetimli Türk - ABD karşılıklı askeri yardım anlaşmasının şimdilik onaylanmamasını istedi.
- 23 — Senato Araştırma Komisyonu Raporu: «Öğrenci olaylarında ajan ve provokatörler görev alıyor.» Karataş görevden alındı, Tezkan'ın görevi değiştirildi.
- 24 — İstanbul'da bir işçi öldürüldü, Ankara'da vurulan öğrenci de hastanede öldü. Uluslararası Af Örgütüne göre 5'1 Türk olmak üzere 25 ülkede 104 gazeteci cezaevinde. Türkeş: «Sandık başında işlenecek cinayetlerin sorumlusu CHP olacaktır». Ticaret Bakanı Başol suçlayıcı bir soru yönelten köylüye tabanca çekti.
- 25 — MHP'den istifa edeceği bildirilen Erkövanlı; «Partide aklı hakim kılmak istiyorduk» dedi. Pakistan'da tüm muhalefet liderleri tutuklandı.
- 26 — Malatya muhabirimiz Raşit Kısacık'ın evine dinamit atıldı, 15 kadar komando gözaltına alındı. AP'lilerin yaraladığı CHP'li emekil astsubay dün öldü.
- 27 — Ecevit, Niksar'da MHP ve AP'lilerin silahlı saldırısına uğradı.
- 28 — Şiran'da silahlı saldırı yinelenildi. Komandolar İstanbul Yüksek Teknik Öğretmen Okulunda bir öğrenciyi öldürdüler. Tür-

kiye'de siyasal tutuklulara işkence yapılması Avrupa Konseyinde görüşüldü.

- 29 — Erzincan'da Ecevit'e ateş açıldı, 10 komando gözaltında. İstanbul ve İzmir'de biri kız iki öğrenci öldürüldü.
- 30 — Fransız ve İtalyan bankaları Türkiye'den gönderilen çekleri ödemiyor. MHP Haysiyet Divanına verilen Erkovan: «Davadan dönenler beni ihraç edenlerdir». İstanbul'da öldürülen kız öğrencinin cenazesi törenle kaldırıldı, Çorum'da bir serdikacı öldü.

MAYIS

- 1 — 1 Mayıs işçi bayramını bugün kutluyoruz. TBP Genel Merkezine bomba atıldı, 4 kişi yaralandı. Komandoların silahlı saldırıda yaraladıkları Mehmet Yapıcı ve Tamer Saatçioğlu da öldü.
- 2 — 1 Mayıs kanlı bitti: 33 öldü. Törene yüzbinlerce kişi katıldı. Hükümet olağanüstü toplandı.
- 3 — Ölü sayısı 34'e çıktı ancak bu sayının artmasından korkuluyor. Çeşitli kuruluşlar 1 Mayıs olaylarını «CIA yönetiminde bir provokasyon» olarak nitelediler. Pakistan'da Maraşal Asgar Han orduyu Butto'nun emirlerine karşı gelmeye çağırdı. Endonezya'da dün genel seçimler yapıldı.
- 4 — Gözaltındakilerin sayısı 453'e çıktı. CHP genel yönetim kurulu «Bir tertip bulunduğu yolundaki kuşklar artıyor». ABD - Vietnam görüşmeleri Paris'te başladı.
- 5 — DİSK: «Kanlı saldırı tümüyle komplo». ODTÜ'de sağcı militanların tabancayla yaraladığı Sosyal-İş üyesi işçi dün öldü. TİP 15 ilde seçime katılıyor; TSİP, CHP'yi destekleme kararı aldı. Koç, «Ortaksız ya da az ortaklı bir hükümet gerekli» dedi.
- 6 — 1 Mayıs'la ilgili 17 kişi tutuklandı; gözaltında kimse kalmadı. CHP lideri: «Olaylarda doğrudan ya da dolaylı etki kuşkları yoğunlaşırsa ABD ile ilişkilerin zedelenmesi olasılığı çıkar». Komandolar Niğde'de bir lise öğrencisini tabancayla vurarak öldürdüler.
- 7 — Necmettin Erbakan: «Taksim olaylarında yabancı ajanların parmağı vardır». Asılsız ve güdümlü ihbarlar sonucu İstanbul'da orta öğretim engellendi. Cumhuriyet 54. yaşında.
- 8 — Erbakan: «Ordumuzun gömlek, papuç, mendil, bel kemeri ihtiyacını dahi Amerika karşılıyor». Çatalca'da TÖB-DER'li bir öğretmen, Urfa'da bir öğretmen öldürüldü, cenaze töreninde gözaltına alınan genç işkence gördüğünü açıkladı.
- 9 — «Ekonomik Zirve'de nükleer teknoloji ihracına ilişkin anlaşma olmadı.
- 10 — Başbakan Demirel bugün Londra'da ABD

Başkanı Carter ile görüşüyor. Özel Sosyal Güvenlik sandıklarının SSK'ya devrini öngören yasanın iptali ile ilgili karar yürürlüğe girdi. AP Adana İl Başkanı Sepici: «MHP ile sokakta birleşmeye karar verdik».

- 11 — İptal edilen Toprak ve Tarım Reformu yasası yerine 1 yıl içinde yeni bir yasa çıkarılması gerekli. Bir ayda TÖB-DER'li 8 öğretmen öldürüldü. İki milletvekili daha MSP'den istifa etti.
- 12 — Ecevit suçlulardan hesap sorulacağına söz verdi. Erbakan: «Demirel kim, Carter'in karşısında yumruk vurmak kim?»
- 13 — Türkiye tarihinin en büyük döviz darboğazını yaşıyor.
- 14 — Çağlayanlı Suudi Arabistan'dan Türk bankalarına para yatırmasını istedi. Danıştay kararına uymayan hükümetin tüm üyeleri hukuk tarihinde ilk kez topluca tazminat ödemeye mahkûm oldular. Ankara'da bir komando tabancasını almak isteyen polisi öldürdü.
- 15 — Maliye Bakanı Ergenekon: «Türkiye'de döviz darlığı vardır».
- 16 — Para Fonu Türkiye'ye borç vermek için % 20 devalüasyon önerdi.
- 17 — Tokyo Büyükelçisi: «Maaşlar bloke, ödeme yapma imkânı yok». Ankara'daki olayda bir öğrenci öldürüldü. Ankara'da işkence sanığı polisler yargılanıyor. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşünün ertelenmesine ilişkin yasa hükmü iptal edildi.
- 18 — Maliye Bakanı Ergenekon, Türkiye'nin «İçerden dışarıya jurnal edildiği»ni iddia etti. Sağcılarının yayılım ateşinde bir sağcı öldü.
- 19 — Sürprizli sonuçlanan İsrail seçimlerini sağcı Likud partisi kazandı. Denizli Savcısı Erbakan'ın dokunulmazlığının kaldırılmasını istedi.
- 20 — 19 Mayıs törenleri sönük geçti. Sudan Hükümeti, ülkede bulunan 90 Sovyet askeri danışmanını sınır dışı etti.
- 21 — Kıbrıs sorununa ilişkin toplumlararası görüşmeler yeniden Lefkoşe'de başladı.
- 22 — Kıbrıs sorununa ilişkin toplumlararası görüşmeler yeniden Lefkoşe'de başladı.
- 22 — Demirel, Trabzon'da Seçim Kurulu kararına uymadı
- 23 — CHP lideri Ecevit'in Kars mitinginde olaylar çıktı. TÖB-DER genel merkezine dinamit atıldı.
- 24 — AP Genel Başkanı: «Bu Anayasa ve seçim yasası ile ülke yönetmek fevkalâde güç» dedi. Şaban Karataş'ın TRT Genel Müdürlüğünü işgalden sanık olarak yargılanmasına başlandı. Türkeş: «Tunceli'de korktuğumuzdan değil zamanın azlığından konuşamadık.»
- 25 — Sovyetler Birliği Başkanı Podgorny Politbüro üyeliğinden düşürüldü. Turgutlu'

da bir öğrenci, Seydişehir'de bir işçi öldürüldü.

- 26 — Türkiye'nin Malezya büyükelçisi bankaların çekleri ödemediğini bildirdi. Selçuk ve Antep'teki olaylarda iki kişi öldürüldü. İstanbul'da devrimci öğrencinin cesedi yol ortasında bulundu. Umumi Magazalara demir ithal ettirildi. 5 Haziran'da 21 milyon 510 bin seçmen oy kullanacak.
- 27 — Muş Ülkü Ocağı Başkanı «Aldatıldığını» belirterek istifa etti. Çin'de Shakespeare ve Cervantes'in yapıtları tekrar piyasaya çıkıyor.
- 28 — Ödenek ve maaş alamayan dış temsilcilik sayısı 32'ye yükseldi. Sovyet Prezidyumu yeni Anayasa taslağını onayladı.
- 29 — MSP'liler, Esenboğa Havaalanında Demirel'i taşladılar. Ecevit: «Demirel bir faşist olduğunu kanıtladı» dedi. Bulgaristan elektrik borcunu ödemeyen Türkiye'ye enerji vermeyecek.
- 30 — Yeşilköy Havaalanı ile Sirkeci garında bombalar patladı. 5 kişi öldü, 51 yaralı var. Beyşehir'de AP'lilerle MSP'liiler arasında çıkan çatışmada bir MSP'li öldürüldü. Erbakan dün akşam Ayasofya'da kılacağını söylediği namazı gelecek yıla erteledi.
- 31 — Ecevit: «Lokavt kaldırılacaktır». Maden-İş üyesi 30 bin işçi MESS'e bağlı 33 işyerinde greve başladı. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğüne yeniden Prof. Halûk Alp seçildi.

HAZİRAN

- 1 — Ecevit, «İzmir'de atılan mermi polise ait» dedi. Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne yeniden Prof. Özgüç, İTÜ Rektörlüğüne Prof. Kumbasar seçildiler.
- 2 — Savcılık 1 Mayıs kıyımı için dava açtı. «Asli failler ergeç Adalet önünde hesap verecektir». Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Ersun emekli oldu, bu göreve 1. Ordu Komutanı Ersöz'ün getirileceği belirtiliyor. Konya'da bir CHP heyeti MHP'liilerin saldırısına uğradı, İstanbul'da MHP'liilerin yaraladığı ortaokul öğrencisi dün öldü.
- 3 — İhbar Başbakan'dan geldi: Ecevit'e suikast yapılacak. CHP lideri: «Demirel'in seçime üç gün kala talihsiz işler olacağını öngördüğü anlaşılıyor.» Çiğli olayı ile ilgili soruşturma sürüyor, emniyet müdürüne mecburi izin verildi. Olaylar sürüyor, Ulukışla'da CHP'li bir genç öldürüldü. Danıştay can güvenliği nedeniyle devamsızlık gösteren öğrencinin sınıfta bırakılmayacağına karar verdi.
- 5 — Milletvekili genel ve Senato ara seçimleri bugün yapılıyor. Türk halkı için görev günü. Belçika'da hükümet kuruldu. Irak ve Ceyazir 10 yıllık aradan sonra

ABD ile yeniden diplomatik ilişki kuruyor.

- 6 — Tüm yurttta genellikle sakin geçen seçimlere katılma oranı çok yüksek oldu. TOSTAŞ, Akgün Erbakan'dan 266 bin 397 lira avansı geri istedi.
- 7 — CHP'nin 50 Senatörlükten 26'sını alması bekleniyor. Hint Okyanus'undaki Seyşel takım adalarındaki darbe sonucu Devlet Başkanı Mancham devrildi.
- 8 — Kesin sonuç: CHP 213, AP 189, MSP 24, MHP 16, CGP 3, DP 1, Bağımsız 4. Cumhuriyet Senatosunda CHP üye sayısı 77'ye yükseldi. İçişleri Bakanı, seçim günü 2'si ölümle biten 51 olayın meydana geldiğini açıkladı.
- 9 — Ecevit: «AP ve MHP dışında her türlü koalisyonu hazırız». Ankara'da iki öğrenci öldürüldü, güvenlik kuvvetleri ODTÜ'de geniş çapta arama yaptı. «Bazı MHP'liler dört ayrı ilde oy verdi».
- 10 — Vatikan Büyükelçimiz Taha Carım dün Roma'da silahlı bir saldırgan tarafından öldürüldü. Millî Eğitim Bakanı: «Görevden biz ayrılacak da siz direneceksiniz».
- 11 — Ecevit: «Sorumluluğun bilincinde en az 13 insan çıkacağını umuyorum» Garanti Bankası Yahya Demirel'e verilen 30 milyonluk usulsüz kredinin tahsiline karar verdi. İkinci Siret-i Nebi Konferansı çalışmalarına başladı.
- 12 — Demirel: «CHP Genel Başkanı boşluğa çağrı yapıyor». Şili «İşkence gemisi», «La Esmeralda» Antalya'ya geldi.
- 13 — Sovyet Ulusal marşından Stalin'in adı çıkarıldı.
- 14 — Demirel MC Hükümetinin istifasını dün akşam Cumhurbaşkanı'na verdi. Millet Meclisi ve Senato dün açıldı. Çin Halk Cumhuriyeti ilk kez Avrupa Komünizmine karşı çıktı.
- 15 — Hükümeti Ecevit kuracak. Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı 16 yıl sonra CHP'ye geçti, yeni başkan için yarın seçim yapılacak. İspanya'da genel seçimler sıkı güvenlik önlemleri altında bugün yapılıyor. İstanbul'da bir öğrenci kurşun yağmuruna tutularak öldürüldü. 1976 yılında 67 il belediyesinin toplam bütçe açığı 361,3 milyon lira oldu.
- 16 — Erzurum Atatürk Üniversitesinde bir Doçent komandolar tarafından 8 yerinden bıçaklanarak öldürüldü. Tartışmalı geçmesi beklenen Belgrad Konferansı başladı.
- 17 — Gazetemiz İzmir bürosu şefine ateş açıldı. Senato Başkanlığına CHP Kars Senatörü Sırrı Atalay seçildi. Brejnev Sovyetler Birliği devlet başkanı görevine getirildi.
- 18 — Erbakan, Ecevit'in önerilerini reddetti. Ankara'da ağız asan bir genç vurularak,

Fatsa Halkevi başkanı bıçaklanarak öldürüldü.

- 19 — Erzurum Valisi: «Doçent Orhan Yavuz'u öldürenler sağcı öğrencilerdir». İrlanda'da genel seçimlerde, iktidarda bulunan koalisyon ağır yenilgiye uğradı.
- 20 — Demirel CHP liderinin önerilerini kabul etmedi. ABD Senatosunun Türkiye'ye 40 Fantom satılmasını reddetmesi Ankara'da tepki yarattı. Orgeneral Ersun emekliliğinin iptali için Askerî İdare Yüksek Mahkemesine bugün dava açıyor.
- 21 — Komandolar Ankara'da iki kişiyi vurarak öldürdüler. Akdeniz ülkeleri İlerici Partileri Malta'da toplandı.
- 22 — Korumak Ecevit kabinesini onayladı. Ecevit: «Eksikimizi gönüllü destekle kapatacağız» dedi İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesinde ülkücülerle ilgili büyük çapta bir diploma sahtekarlığı saptandı. Üç ayrı kentte dün üç kişi daha öldürüldü.
- 23 — Karataş TRT'nin başından alındı. ODTÜ Rektörü Hasan Tan istifa etti. İstanbul İl İdare Kurulu 1 Mayıs nedeniyle İsvan hakkında «Lüzumu muhakeme» kararı aldı.
- 24 — AP: «Demokrasi 27 yıldır üçüncü kez tertipli bir kaza geçiriyor». Sovyetler Birliği ilk kez açıkça Avrupa Komünizmi görsünü eleştirdi.
- 25 — Mahkeme Yahya Demirel'le ilgili yayınıımızı haklı buldu. Gençlik kampı adı altında çalışan komando kampları kapatıldı.
- 26 — İzmir'de komandolar CHP'li genci öldürdü. Bu gece bağımsız olacak Cibuti'nin ilk Cumhurbaşkanı seçildi. Mentese «Geldikleri gibi gidecekler» dedi, Türkeş memurları direnmeye çağırıldı.
- 27 — 26,5 yıllık hizmetini belgeleyen Demirel'e milletvekili maaşı üzerinden emekli aylığı bağlandı. Danıştay işverenlerin grev fonu aidatlarını gelir vergisinden düşmeyeceğine karar verdi.
- 28 — Program Mecliste bugün okunacak. Üstündağ, Bakanlığın komando işgali altında olduğunu söyledi.
- 29 — Yunus Nadi Armağanını Tunç ve Dinç Tayanç kazandı.
- 30 — CGP İdare Kurulunda «Çekimser» oy kullanma eğilimi benimsendi. Üniversiteler arası Seçme Sınavı 23 il merkezinde bugün yapılıyor.

TEMMUZ

- 1 — Cephe liderleri ortak bir bildiri yayınladılar. Erbakan'ın kardeşi, dolandırıcılık suçundan tutuklanarak cezaevine kondu.
- 2 — Yahya Demirel'in 50 TIR kamyonu itha-

- li ile ilgili soruşturma dosyası Maliye Bakanlığında kayboldu. Öğrenciye işkence yapan 3 polis mahkûm oldu.
- 3 — Türkiye: «Bozkurt rozeti taşıyanları atarlarsa karşılığını alacaklardır». Afrika Birliği Örgütü zirve konferansı başladı.
- 4 — Hükümet güven alamadı. İngiltere'de ter-saneler devlet yönetimine girdi.
- 5 — Hükümeti kurma görevi Demirel'e verildi. Yahya Demirel'in «Hayali mobilya» taşıdığı aracın bir at arabası olduğu anlaşıldı. Siyasal nedenlerle çıkan olaylarda Gaziantep, Muğla ve Adıyaman'da dört kişi tabancayla vurularak öldürüldü. İspanya'da Suarez azınlık hükümetini kurdu. Karadeniz Teknik Üniversitesi Rektörlüğüne Prof Aksoy seçildi.
- 6 — Pakistan'da ordu yönetime el koydu. AET-Çin görüşmeleri Pekin'de başladı. Çırak, Kalfa ve Ustalık Kanunu yayınlanarak yürürlüğe girdi.
- 7 — Ankara'daki faşist saldırıda bir kişi öldü, Manisa'da da bir AP'li, CHP sloganları yazan 13 yaşındaki çocuğu öldürdü. TARİŞ'in yeni Genel Müdürü İsmail Ertan sıkı güvenlik önlemleri altında görevine başladı.
- 8 — Cepheci liderler koalisyon için «prensip-te» anlaştı. Ülkücü 4 kuruluş için bölücülükten soruşturma açıldı.
- 10 — Alpaslan Türkiye gençlere «silah bırak» çağrısında bulundu. Ulaştırma Bakanlığı, özel uçak şirketine uçuş izni vermedi. Portekiz'de grev kanunu kabul edildi, lokavt yasaklandı.
- 11 — Danıştay kararlarını uygulamayan MC Bakanlar Kurulu üyeleri para cezasına çarptırıldı. Arnavutluk Çin'i ağır bir dille eleştirdi.
- 12 — AP, MSP ve MHP bir de özel protokol yapıyor Ankara'da yaylın ateşine tutulan kahvehanede bir TRT görevlisi öldürüldü.
- 13 — Ecevit, «Elimizi geri çevirdiler onları artık kurtaramavız» dedi. Yeni MC güven-oyu alırsa TÜRK-İŞ genel greve gidecek.
- 14 — Kara Kuvvetleri Komutanlığı görevine 1. Ordu Komutanı Orgeneral Adnan Ersöz vekaleten atandı. Sovyetler İtalyan ve Fransız Komünist partilerini övdü.
- 15 — Amerikan Kongresi Nötron bombasının yapımını onayladı.
- 17 — Komandolar Zeytinburnu'nda bir veznedarı öldürdü, Havza'daki çatışmada bir öğrenci öldü. CIA'nın insanlar üzerinde habersizce yaptığı deneylerin yeni belgeleri bulundu.
- 18 — Merkez Bankası, tüm ulusal bankaların ithalat transferi işlemlerini durdurdu.
- 20 — TÖB-DER Genel Merkezine patlayıcı madde atıldı. Türkiye Belediyeler Vakfı kuruldu.

- 21 — Eğitim Bakanı Üstündağ bir genelge ile tartışmalı ders kitaplarını orta öğretim-den kaldırdı.
- 22 — İkinci MC hükümeti açıklandı. Enerji Bakanı İnan istifa etti. Mısır ve Libya birlikleri sınırda çarpışmaya başladılar.
- 24 — 2. MC'nin koalisyon protokolü açıklandı, özel protokol gizli tutuluyor. Yahya Demirel Büyük Çeşme otelinde bıçaklandı.
- 25 — İstanbul'da bir komando Lastik-İş üyesi bir işçiyi kurşun yağmuruna tutarak öldürdü.
- 26 — MC uluslararası tefeci piyasasından borç alıyor, 2 milyar dolarlık yüksek faizli kredi bulundu. Komandolar Sivaslı'da bir kişiyi öldürdü, beş kişiyi yaraladı. Mısır - Libya çarpışmaları Cezayir Devlet Başkanı Bumedjen'in arabuluculuğu ile durduruldu.
- 27 — Irak petrol boru hattı Mardin'in Yakacık köyü dolayında patladı. Arnavutluk'ta görevli Çin'li uzmanların sınır dışı edileceği bildiriliyor. İskenderun'da komandoların bıçakladığı işçi dün öldü.
- 28 — Kamran İnan, Demirel ile görüştü ve Enerji Bakanlığını kabul etti.
- 30 — Komando denen saldırganlar İstanbul'da bir turist çocuğu, Turgutlu'da da bir öğrenciyi öldürdüler. İsrail'in Etyopya'ya 30 askeri danışman gönderdiği bildiriliyor.
- 31 — Şiddet olayları yoğunlaşıyor, Turgutlu'dan sonra dün de İstanbul'da bir genç yaylın ateşiyle öldürüldü. Akıncılar Kam- pı için savcılık soruşturma açtı.

AGUSTOS

- 1 — Suriye'de 4 milyon kişi 195 parlamento üyesini seçmek için bugün sandık başına gidiyor.
- 2 — İkinci MC güvenoyu aldı. Şiddet olayları hızla tırmanıyor; İstanbul'da bir sağcı dernek yöneticisi öldürüldü, 8 yere patlayıcı madde atıldı.
- 3 — İstanbul'da bir ülkücü öldürüldü, Ankara'da bir süre önce vurulan devrimci genç öldü. KTFD'de hastaneler, gümrük, posta ve veteriner dairelerinde grev başladı.
- 4 — Makarios öldü. Türk lirasının değeri Alman Markına göre %4,5 düşürüldü, işçi döviz kuru yeniden ayarlandı. Komandolar Ankara'da bir genci öldürdü.
- 5 — Şiddet misillemeye dönüştü Ankara'da 5 kişi öldürüldü Bir üst rütbeye yükselen komutanlar belli oldu. CIA'nın insanlar üzerinde yaptığı deneylere 44 üniversite, 12 şirketin katıldığı açıklandı.
- 6 — İstanbul'da bir genç öldürüldü, Ankara'da ölü sayısı 6'ya çıktı.
- 7 — İran Başbakanı istifa etti.

- 8 — İran'da Başbakanlık görevine petrol bakanı Amuzegar getirildi.
- 9 — Üniversiteye girişte ön kayıt kaldırıldı. Castro Çin'i «Emperyalist ülkelerle işbirliği yapmakla» suçladı.
- 10 — Dalokay konuştu: «Anarşinin altında MHP'yi aramak öküzdün altında buzağı aramaktır.»
- 11 — Esen'lerde bir öğrenci Belediye önünde kurşunlanarak öldürüldü. TÜRK-İŞ yönetim kurulunda ne genel grev ne de DİSK'in işbirliği çağrısı kabul edildi. Danıştay yinelenen 1976 - 1977 Eğitim Enstitüleri sınavlarını da iptal etti.
- 12 — «Acil Ekonomik Tedbirler» raporu Demirel'e verildi. Ankara Savcılığı, Akgün Erbakan'ın 2 milyon liralık bir diğer iş takibi anlaşmasını daha saptadı.
- 14 — Özal: «Asayiş sorunu iki ayda çözümlenecek». Turgutlu MHP ilçe başkanı otomobilıyla havaya uçuruldu.
- 15 — HAK-İŞ Federasyonu alt otomobilde 3 tabanca bulundu.
- 16 — Tekel ürünlerine yüzde 25 ile yüzde 100 zam yapıldı.
- 17 — Adana Sulh Ceza'nın kararı: «Sol görüşü yansıttığı için kitap toplatmak sağ görüşü egemen kılmak» olur.
- 18 — Yüksek Seçim Kurulu: «Yasa değişmezse yerel seçimler yapılamaz». Özel uçak şirketi Bursa Hava Yolları uçuş izni aldı. Eski Nazi subayının hastaneden çıkarılması İtalya ile Almanya'nın arasını açtı.
- 20 — Normal benzin 672, süper 737 kuruş olacak. Turgutlu'da bir işçi öldürüldü. Çin Komünist Partisinin 11. Kongresi tamamlandı.
- 21 — Ecevit: «Sünni - Alevi ikiliği düşünce ve inanç özgürlüğünü tehlikeye düşürebilir.» Yugoslav - Sovyet ortak bildirisi: «Her ülke sosyalizme giden yolları kendi seçer»
- 22 — Altın fiyatı Türkiye'de son altı yılda % 425 oranında arttı.
- 24 — Kamu kesiminde çalışan işçilerin MİSK'e ve HAK-İŞ'e geçmesi yönündeki baskılar yoğunlaştı.
- 26 — Vedat Dalokay hükümetin hastalığı sakladığını söyledi, «Ankara'da kolera var, 25 günde 61 çocuk öldü.»
- 28 — Federal Almanya Türk işçileri için kesilen primleri Türkiye'ye göndermeyi kabul etmiyor. TARIŞ'te AP yanlısı Daut'un görevden alınarak MHP yanlısı Tanyel'in atanması AP örgütünü karıştırdı.
- 29 — Nusaybın'de pahalılığı protesto mitinginde çıkan çatışmada bir kişi öldü.
- 30 — 2. ve 3. Ordu Komutanları dün istifalarını verdiler. Muhtarlara maaş bağlanmasına ilişkin teklif yasalastı. Vietnam-Kamboçya sınırında çarpışmalar olduğu

bildiriliyor.

- 31 — Org Evren Kara Kuvvetleri Komutanı oldu. Ecevit 30 Ağustos Zafer Bayramı törenlerine katılmadı.

EYLÜL

- 1 — Kıbrıs Rum başkanlığına Kipriyanu resmen getirildi.
- 2 — Tüpgaz dağıtımı ülke çapında tümüyle duracak. Denktaş'ın kurduğu Ulusal Birlik Partisi'nden istifalar başladı. Rodezya seçimlerinde Smith'in partisi ezici üstünlük elde etti.
- 3 — Gecekondu yıkımında çatışma: 5 kişi öldü. Demirel: «Bildirin yokları hemen istediğiniz kadar göndereyim.» Küba ile ABD 17 yıllık aradan sonra karşılıklı diplomatik temsilci atadılar.
- 4 — Tarsus'ta bir kişi öldürüldü, Manisa'da bir kişi bıçaklandı. Zülfikar Ali Butto askeri yönetimce tutuklandı.
- 5 — Manisa'da yaylın ateşi açan komandolar bir işçiyi vurdu, Gaziantep'teki çatışmada 3 kişi yaralandı.
- 7 — Üniversite giriş sınavı sonuçları belli oldu, 309 bin aday açıkta kaldı. Batı Alman İşverenler Sendikası Başkanı kaçırıldı, 4 koruma polisi de öldürüldü.
- 8 — 2. MC, petrol, demir, çimento ve kâğıda zam yaptı. 1 Mayıs olaylarında ihmali görülen kamu görevlilerinin de yargılanmasını isteyen Savcı görevden alındı.
- 9 — CHP bugün kuruluşunun 54. yıldönümünü kutluyor.
- 10 — MC zam rekoru kırdı.
- 11 — MHP gençlik kolları üyesi saldırı sonucu öldürüldü. Norveç'te bugün genel seçimler yapılıyor. Oleyis Türk - İş'ten ayrılıp DİSK'e katılma kararı aldı.
- 15 — Komandolar Zeytinburnu'nda minibüs-ten indirdikleri işçiyi başına kurşun sıkarak öldürdüler.
- 18 — Yargıç kararı olmadan polis ev arayabilecek. Uşak'ta bir öğretmen kurşunlanarak, Bergama'da bir öğrenci dinamitle öldürüldü. İtalyan Komünist Partisi tüzüğünden Marksizm-Leninizm deyiimi çıkartılıyor.
- 19 — Akaryakıtta yapılan son zamlar yabancı şirketlere 190 milyon lira kâr sağladığı belirtiliyor. 10. Dünya Enerji Konferansı bugün başlıyor, Güney Afrika hükümeti delegelerine vize verilmemesini protesto etti.
- 20 — Yüzde 100 - 150 arasındaki PTT zamları yürürlüğe girdi. İstanbul'da Ülkü Ocaklı bir işçi öldürüldü, Ankara'da bir komandonun 9 gün önce vurduğu DMMA öğrencisi kurtarılamadı.
- 21 — Paramızın değeri yüzde 10 düşürüldü. Bingöl'de bir ilkokul öğretmeni öldürüldü. Brezilya, Amerika ile olan tüm askeri anlaşmaları feshetti.

- 25 — Ankara'da Dikmen Halkevinden çıkanlar yayılım ateşine tutuldu, bir kişi öldü.
- 26 — Kıbrıs'taki yerel seçimlerde muhalefet partileri Denktaş'ın partisi karşısında başarı kazandı. Havran'da CHP'li gençlerle komandolar çatıştı, bir Ülkü Ocaklı öldürüldü.
- 27 — Erbakan: «Devalüasyon bizi değil Maliye Bakanlığını ilgilendirir»
- 28 — Enerji almak için Bulgaristan'a heyet gidiyor.
- 29 — Urfalı toprak sahipleri ile görüşen Erbakan: «Toprak reformu uygulaması zulumdür» dedi.
- 30 — Hac için pasaport verme işlemleri durduruldu.

Ekim

- 1 — DİSK İcra Kurulunun 7 kişinin görevine son verme kararı olaylara neden oldu.
- 6 — DİSK Genel Merkezinde dün iki ayrı genel sekreter ve yönetim yanyana çalıştı.
- 7 — Bedelsiz ithalat DQM koşuluna bağlandı.
- 8 — Kahvenin kilosu 140 liradan 258,5 liraya çıkarıldı, satışlar pazartesi günü başlıyor.
- 11 — Para Fonu kredi vermek için 4. Beş Yıllık Planın ilk dilimini görmek istiyor. 1977 Nobel Barış Ödülü Uluslararası Af Örgütüne verildi.
- 12 — Demirel ve AP grup yöneticileri: «Hayat pahalılığını CHP'li belediyeler yaratıyor.»
- 13 — Türk-Amerikan gizli görüşmelerinde Washington'un Kıbrıs'ta toprak ödünü için ısrarlı olduğu ortaya çıktı. Kuzey Yemen devlet başkanı ile kardeşi öldürüldü.
- 14 — IMF heyeti Maliye Bakanı ile görüştü.
- 15 — Gerillalar Türkiye'deki iki Fillistinliyi istiyor. Milli Savunma ve Spor Bakanları istifa ettiler. İzmir'de dersaneyi basanlar bir öğrenciyi öldürdüler. Tekel Bakanı, «çaya zam yapılmadı» derken, ÇAYKUR zam haberini doğruladı.
- 16 — Başbakanın «yağa zam yapmadık» dediği gün zamlı yağ fiyatları açıklandı.
- 17 — Almanya gerillaların isteklerini kabul etmedi. Ankara'da bir derneğe ateş açıldı, bir öğrenci öldü 2 kişi yaralandı.
- 18 — Rehineler kurtarıldı. MESS oniki fabrikayı işçilere kapattı; grev olmaksızın Türkiye'de ilk kez başlanan lokavt uygulaması 4552 işçiyi kapsıyor.
- 19 — Cezaevindeki 11 gerilladan 3'ü intihar etti, 1'i komada.
- 20 — Schleyer öldürüldü.
- 22 — TCK'nun 168'inci maddesine giren suçlar da af kapsamına alındı.
- 23 — Kontenjan senatörlüğüne Cantürk, Kuba, Relsoğlu, Şentürk ve Toker seçildi. Nahlit Mentese Eğitim Enstitülerine alınacak öğrencilere «yazılı ve sözlü mülakat» uygulanacağını bildirdi.

- 24 — Grev ve toplu hareketlere karşı işyerlerinde yeni bir sigorta uygulaması başlatıldı.
- 25 — Koalisyon içi bunalım yoğunluk kazanıyor. IMF heyeti, 1978 programının gecikmesi dolayısıyla iki hafta daha kalacak.
- 26 — Emekli memurlara hazine para olmadığı gerekçesiyle MEYAK kesintileri ödenmiyor.
- 29 — Yakacak yardımına ilişkin karar yürürlüğe girdi.
- 30 — Cumhurbaşkanı Korutürk: «Din siyasete alet ediliyor». Dünya Bankası Erbakan'ın «Ağır Sanayi Projeleri» için kredi isteğini geri çevirdi. Demirel'in karşı çıkması üzerine uçak yapımına ilişkin anlaşma dün yine ertelendi, törene İtalyanlar da gelmedi.
- 31 — Dalokay: «CHP genel seçimlere göre yerel seçimlerde gerileme gösterecektir.»

KASIM

- 1 — Türkiye'deki üslerin kapanması üzerine ABD casus uçaklarını faaliyete geçirdi.
- 2 — AP-MHP üç büyük ilde seçim işbirliği yapacak.
- 3 — Asiltürk, sansüre karşı yürüyecek sanatçılara «ahlaksız» dedi.
- 5 — TRT Genel Müdür vekillğine Yalçıntaş, DPT müsteşarlığına ise Talip Alp atandı.
- 6 — Gaziantep'te MHP merkez ilçe başkanı, Ankara'da da gençlik kolu üyesi öldürüldü. MESS Bursa'da Maden-İş'in grev kararı aldığı 7 işyerinde daha lokavta gidiyor.
- 7 — İsvan, Köse, Dalokay önseçimi kaybetti. Sovyetler Birliği'nde Ekim Devriminin 60. yıldönümü bugün kutlanıyor.
- 8 — Ankara'daki iki gün önce vurulan genç öldü, Adıyaman'daki olaylarda 5 kişi yaralandı.
- 10 — Diyarbakır CHP il merkezindeki olayda yaralanan çiçekçi dün öldü. ABD'den sonra Çin de Uluslararası Çalışma Örgütü'nden çekildi. Demirel 70 sente bile muhtaç olduğumuzu söyledi.
- 11 — Merkez Bankası, bankalardaki döviz el koydu. Danıştay, Eğitim Enstitülerine girişte uygulanan mülakat sınavlarını durdurdu. Enver Sedat: «Barış için İsrail Meclisinde konuşmaya hazırım.»
- 16 — Amerika'ya dönen IMF heyeti önce siyasal istikrarın sağlanmasını istiyor. Uşak ve Ankara'da iki genç öldürüldü.
- 17 — Baader-Meinhoff gerillalarının eski avukatı Croissant Almanya'ya iade edildi.
- 18 — CHP'li Karakaş Meclis Başkanı seçildi. Sedat pazar günü İsrail'de konuşacak, Dışişleri Bakanı Fehmi istifa etti.
- 20 — Sedat «tarıhsel» ziyaretine başladı Amasya ve İstanbul'da iki kişi öldürüldü, Sam-

sun'da komandoların dövdüğü öğrenci öldü.

- 21 — Türkiye borcunu ödemedi ve Irak petrolü kesti.
- 22 — Yüzde 8,5 olarak saptanan kalkınma hızı Para Fonuna yüzde 5,5 olarak bildirildi.
- 27 — Bütçe ile program plansız hazırlandı.
- 28 — İsrail, Sedat'ın toprak ve Filistin devletine ilişkin önerilerini kabul etmediğini açıkladı.
- 29 — Erbakan: «Suudi Arabistan'da koleraya değil, aksine kabız vak'alarına rastlandığı ilmi raporla bildirildi.» Yunanistan'da seçimi kazanan Karamanlis yeni hükümeti kurdu.
- 30 — MSP baskı yapınca 250 milyarlık yeni bütçe 260 milyara bağlandı.

ARALIK

- 1 — Danıştay ilse ahlak kitaplarının okutulmasını ve Eğitim Enstitüleri sınavlarını yeniden durdurdu. SSK konut kredisi 250 bin liraya çıktı, asgari ücret komisyonu çalışmalarını bitiremedi.
- 2 — Liranın değeri bir kez daha düstürldü. Üniversite Senatosu Yalçıntaş'ı TRT Genel Müdürlüğü için izin vermedi. Güney Afrika genel seçimlerinde başbakan Vorster ezici çoğunluk sağladı.
- 3 — ODTÜ'de silahlı komando işçiler 100 öğrenciyi yaraladı. Trablus Zirvesi toplandı. CHP afişini aşan bir genç öldürüldü.
- 4 — Ecevit'in Urfa gezisinde halka ateş açıldı, 1 kişi öldü. AP'nin Ankara belediye başkan adayı Vedat Ali Özkan öldü.
- 7 — Mısır beş Arap ülkesiyle ilişkilerini kestikten sonra Moskova'daki elçisini de geri çağırdı. Amerika'da 130 bin maden işçisi grev başladı.
- 8 — Komando grubu kaçırdığı öğrenciyi kurşuna dizip öldürdü. Amerikan U-2 casus uçağı Kıbrıs'ta İngiliz üssünden havalandırırken düştü.
- 10 — Yerel seçimler yarın yapılıyor, asıl ve yedek olarak yaklaşık 460 bin kişi seçilecek.
- 11 — 9 siyasal tutuklu silahlı çatışma çıkarak Toptaşı cezaevinden kaçtı. Osmanlı'da iki grup çatıştı, 2 ölü 4 yaralı var.
- 12 — CHP 44 ilde başkan seçimini kazandı.

AP'den üç milletvekili istifa etti. İstanbul'da 34 belediye başkanlığından 27'sini CHP'si, 7'sini de AP aldı.

- 13 — Seçim günü çıkan olaylarda ölenlerin sayısı 14'e çıktı.
- 14 — 1710 belediyede CHP 715, AP 709, MHP 58, MSP de 46 başkanlık kazandı.
- 16 — 2 AP'li daha dün istifa etti. Ankara'da devrimcilerin gittiği kahve bombalandı, çok sayıda genç yaralandı.
- 18 — Demirel «Ben kendi rızamla gitmem» dedi. Ankara'da önceki gün yaralanan astsubay öldü. Sosyalist Enternasyonal Tokyo'da toplandı.
- 19 — Grup oluşturan 10'lar MC'ye karşı olduklarını açıkladılar. Ankara'da kahvehane-deki patlamada yaralanan genç öldü, Zeytinburnunda bir CHP'li öldürüldü.
- 20 — Ecevit: «MC'ye karşı 226 oy gerçekleşti» İDMM öğrencisi kurşunlanarak öldürüldü.
- 21 — AP'den dün de iki milletvekili istifa etti. Borç ödenmedi Japonlar Türkiye'ye demir ihracını durdurdu.
- 22 — DİSK genel kurulu bugün toplanıyor.
- 23 — Mobilya yolsuzluğuna ilişkin yayınınımızın «gerçek» olduğuna mahkeme karar verdi. İstanbul'da bir öğrenci öldürüldü, bir ODTÜ öğrencisi ölü bulundu.
- 24 — Demirel: «Kırmızı oy bir fazla çıksın gideriz»
- 25 — MİT İstihbarat Başkan yardımcısı tutuklandı. İkinci MC dönemi bilançosu: 106 siyasal cinayet.
- 26 — Hacı Ali Demirel'e usulsüz 20 milyon kredi veren banka yetkilileri için savcılık soruşturma yapıyor. ABD'nin Türkiye'de 4700 askeri bulunuyor. CIA'nın kamuoyunu aldatmak amacıyla yalan haberler yayınlattığı bildirildi.
- 27 — Sedat ile Begin arasında Filistin'e ilişkin anlaşma olmadı.
- 28 — 424 oyla gensoru gündemde. Ankara'da kurşunlanan profesör ağır yaralandı, bir öğrenci öldürüldü.
- 29 — DİSK Genel Başkanlığına Baştürk seçildi.

Düzenleyen:

Edip SAKARYA

1977'NİN ÖLÜMLERİ

OCAK

- 3 — Emillen AMAURY (Le Parisien Liberé gazetesi sahibi)
- 15 — Anthony EDEN (Eski İngiliz Başbakanı)
- 19 — Cemal BİJEDİÇ (Yugoslavya Başbakanı)

ŞUBAT

- 1 — Ord. Prof. Mazhar Nedim GÖKNİL
- 7 — Pedro SANJUAN (Orkestra şefi)
- 8 — Org. TEBEYYUN (İran Hava Kuv. Kom.)
- 12 — Ali AHMET (Hindistan Devlet Başkanı)

- 20 — Anthony CROSLAND (İngiltere Dışişleri Bakanı)
 23 — Muhammed El FADİL (Şam Üniversitesi Rektörü)
 28 — Abdullah AKER (Eski DP Bakanlarından)

MART

- 15 — Hikmet ONAT (Ressam)
 17 — Kemal CANPOLAT (Lübnan İSP Genel Sekreteri)
 20 — Marion NGUABI (Kongo Halk Cum. Devlet Başkanı)
 21 — Orhan ÖZKIRIM (Gazeteci)

NISAN

- 15 — Yalçın ÇETİN (Gazeteci - Karikatürist)
 16 — Fuat AVCI (AP Denizli Milletvekili)
 28 — Güner SÜMER (Tiyatro sanatçısı)
 30 — Naşit Hakkı ULUĞ (Gazeteci)

MAYIS

- 11 — Semih TUĞRUL (Gazeteci) — James JONES (Yazar) — Helene BATJER (ABD İst. Başkonsolosu)
 12 — Joan CRAWFORD (Sinema sanatçısı/ABD)
 27 — Mehmet Ali YÖRÜK (Gazeteci)

HAZİRAN

- 2 — İsmail Hakkı KETENOĞLU (AP Milletvekili)
 10 — Taha CARIM (Vatikan Büyükelçisi)

TEMMUZ

- 4 — Vladimir NOBAKOV (Yazar)
 16 — Esat Mahmut KARAKURT (Edebiyatçı)
 20 — Süreyya YUSUF (Türkolog/Yugoslavya)
 23 — İzzettin TAMER (Koramiral)
 27 — Ahmet ANGİN (Gazeteci/Yazar)
 29 — Ziya HANHAN (Gazeteci/eski CHP Milletvekili)

AĞUSTOS

- 4 — MAKARİOS (Kıbrıs Rum Yönetimi Başkanı)

- 18 — Elvis PRESLEY (Şarkıcı/ABD)
 19 — Maznar RESMOR (Vitray sanatçısı)
 21 — Tibor DERY (Macar yazarı)

EYLÜL

- 9 — Prof. Dr. Tarık ÖZKER (İTÜ) — Remzi TOZANOĞLU (Gazeteci)
 13 — Prof. Seha MERAY (SBF)
 14 — Leopold STOKOVSKI (Orkestra şefi/İngiltere) — Gara MİHASOĞLU (Foto Muh.)
 18 — Maria CALLAS (Soprano)

EKİM

- 4 — Faruk BEKİROĞLU (Cumhuriyet Van muhabiri)
 14 — Beatriz ALLENDE (S. Allende'nin kızı - Havana)
 15 — Bing CROSBY (Şarkıcı/ABD)
 19 — Andreas BAADER (B. Almanya/Terörist)
 20 — Hans Martin SCHLEYER (B. Alman İ. S. Başkanı)
 22 — Ferit TÜZÜN (Besteci, Orkestra şefi)
 26 — Sait GOBAŞ (BAE Devlet Başkanı)
 29 — James CAIN (Yazar/ABD) — Ratip Tahir BURAK (Ressam)

KASIM

- 14 — Yunus KOÇAK (TİP eski milletvekili)
 18 — Ali Ahmed HORAN (Afganistan Planlama Bakanı)
 22 — Kaçganıç (Futbolcu/G.S.)
 26 — Hans-Erich NOSSACK (Yazar/Alman)

ARALIK

- 4 — Vedat Ali ÖZKAN (AP)
 14 — Oğuz ATAY (Yazar)
 25 — Cevdet YAKUP (Gazeteci/Cumhuriyet İzmit Muhabiri)
 26 — Charlie CHAPLIN (Sinemacı - Aktör/İsviçre)

Yurtta siyasal olaylarda ölenler

OCAK

- 1 — Necip BOZALIOĞLU (Ö./İst.)
 7 — Yaşar ÇATALBAŞ (İ./G. Antep)
 12 — Ahmet SÖKEN (Ö./Erzurum)
 13 — Çetin KOÇOĞLU (Ö./İst.)
 14 — Cafer ERDEM (Ö./Tunceli)
 15 — Rıfat ÇİÇEK (Ö./G. Antep)
 17 — Aytekin TAŞCI (Ö./İst.)
 21 — Hüseyin KOÇ (Ö./Antalya)
 22 — Mustafa Levent ERSOY (Ö./İst.)
 23 — Yüksel ERİŞ (Ö./Trabzon)
 24 — Ali Rıza YERLİ (Ö./Manisa)
 25 — Mehmet YILMAZ (Öğt./Malatya). Yavuz ÇALIŞKAN (Ö./İskenderun). Mustafa BÜYÜKKORKMAZ (İ./Keçiözü)

- 26 — Hüseyin YAVUZ (Ö./İst.). Baki ÜNLÜ (Ö./İst.)

- 30 — Hasan ERDEM (Ö./Polatlı)

ŞUBAT

- 2 — Mehmet SARIASLAN (Ö./İst.)
 3 — Zeki ERGİNBAŞ (Gazeteci/İst.)
 10 — Mustafa ERYAMAN (?/İzmir)
 17 — Handan ÖZTÜRK (Ö./Ank.)
 20 — Ahmet AĞAOĞLU (Ö./İst.)
 24 — Zekeriya KORKMAZ (Ö./G. Antep). Habuş ÖZCAN (İ./G. Antep)
 25 — Haydar ALAYDIR (Ö./Ank.)

MART

- 1 — Fahrettin SELVİ (Ö./Balıkesir) — Adil AKYOL (İ./Köln)

- 2 — Mustafa EROL (İ./İst.)
- 3 — Harun ÇEVİCİ (?/Buca)
- 7 — Mehmet YELESEN (Ö./Denizli). Vural URAL (Öğt./Hopa). Ahmet ULUTÜRK (Ö./G. Antep).
- 12 — Salih DENİZ (Ö./İst.). İrfan ÖGÜTÜCÜ (Ö./İst.). Veli AKGÜL (İ./Edirne)
- 14 — Metin ÖZTÜRK (Ö./Ank.)
- 18 — Haydar ÖZTÜRK (Ö./Uşak)
- 19 — Fatma AŞKIN (Ö./Uşak)
- 20 — Semiha ÖZAKAR (Ö./Uşak)
- 23 — Ergül BAŞ (Ö./Çorum). Suat KÜRSAT (Ö./İzmir)
- 28 — Rifat KURT (Ö./Adana). Hakan TUĞRUL (Ö./İzmir)

NİSAN

- 2 — Avni ECE (İ./İzmir)
- 5 — Kemal KARACA (Ö./İst.)
- 7 — Vahit MUTLU (Ö./İskenderun). Mehmet GÜRKAN (M./Ank.)
- 9 — Şerif ÇORBACIOĞLU (Ö./İst.)
- 13 — Süleyman AKDAĞ (Ö./Ank.)
- 18 — Şaban BOZKURT (Ö./Aydın)
- 20 — Mehmet KÜÇÜKDAL (Ö./İst.). Sadık CANASLAN (Ö./İst.)
- 22 — Naci GÜVEN (Ö./İst.)
- 24 — Osman AKTAŞ (Ö./Ank.). Ali GÜNGÖR (İ./İst.)
- 25 — Mehmet BİNGÖL (Ö./Ank.)
- 28 — Eyüp KÜÇÜK PALAMUTÇU (Ö./İst.)
- 29 — Çiğdem YILDIZ (Ö./İst.). İdris TÜRKÖĞLU (Ö./İzmir)
- 30 — Mustafa KURU (S./Çorum)

MAYIS

- 1 — Mehmet YAPICI (Ö./İst.). Tamer SAATÖĞLU (Ö./İst.)
- 2 — Kahraman ALSANCAK (İ.). Diran NİĞİS (İ.). Aleko KONTEUS (M.). Meral ÖZKOL (M.). Bayram İYİR (İ.). Hikmet ÖZKÜRKÇÜ (Öğt.). Mehmet Ali GENÇOĞLU (M.). Hasan YILDIRIM (İ.). Ercüment GÜRKUNT (Ö.). Bayram ÇİTAK (Öğt.). Kenan ÇATAK (Ö.). Nazan ÜNALDI (Ö.). Niyazi DARI (Ö.). Sibel AÇIKALIN (Ö.). Nazmi ARI (P.). Mustafa ELMAS (Öğt.). Mustafa ERTAN (Ö.). Hamdi TOKA (İ.). Ahmet GÖZÜKARA (Öğt.). Jale YEŞİLNİL (Ö.). Ömer NORMAN (Öğt.). Hacer İPEKSAMAN (Ö.). Leyla ALTIPARMAK (M.). Kadır BALCI (İ.). Garabet AKYAN (İ.). Ziya BAKİ (İ.). Rasim ELMAS (İ.). Kıymet DUMAN (M.). Hüseyin KIRGIN (İ.). Murtezim OLTULU (İ.).
- 5 — Feramuz DEMİR (İ./Ank.)
- 6 — Özalp KOÇ (Ö./Niğde)
- 8 — Mehmet BAŞ (Öğt./Çatalca). Feridun ŞİMŞEK (Ö./Urfa)
- 14 — Rüstem ÇANKAYA (P./Ank.)
- 17 — Mehmet ALBAY (Ö./Ank.)
- 18 — Zeki BÜK (Ö./İst.). Mustafa BAYSAL (Ö./Aydın). Ekrem TAR (Ö./Ank.)

- 19 — Enver ÖZDEK (Ö./Adana)
- 25 — Erol ERBİÇER (Ö./Turgutlu). Mustafa YİĞİT (İ./Seydişehir)
- 26 — Mustafa Memik KINACI (Ö./İst.). Yaşar ARSLAN (?/Selçuk). Mustafa ERTÜRK (İ./G. Antep). Müjdat YILMAZ (Ö./Erzurum)
- 30 — Mustafa ALTINTEPE (?/Beyşehir)
- 31 — Cemalettin TOPÇU (P./Erzincan)

HAZİRAN

- 2 — Yaşar GÜLTEKİN (Ö./İst.)
- 3 — Yaşar BERKMAN (Ö./Ulukışla)
- 4 — Ali CANBOLANT (Ö./Ank.)
- 9 — Alican KARAOSMANOĞLU (Ö./Ank.). Ertuğrul KARAKAYA (Ö./Ank.). Hasan DOĞAN (Ö./İst.). İsmet ÖZKAN (Ö./Keçiborlu)
- 15 — İsmail OKTAR (Ö./İst.)
- 16 — Doç. Orhan YAVUZ (Erzurum)
- 18 — Ali Haydar TÜRKMEN (Ö./Ank.). Kemal KARA (?/Fatsa). Akif Toros KARABAY (H./Diyarbakır)
- 20 — İbrahim TÜMER (Ö./Ank.). Gazi DEĞİRMENCİ (Ö./Ank.)
- 22 — Ahmet AYTAÇ (Ö./İst.). Şehmuz HACIYUSUFOĞLU (M./Diyarbakır). Ali KUTLAR (I./Adana)
- 26 — İsmet KILIÇ (Ö./İzmir). Emine ERTAŞ (Ö./İst.)

TEMMUZ

- 4 — Hayri TAŞDEMİR (?/G. Antep). Fevzi TÜRBECİ (İ./G. Antep). Vedat MEMİŞ (Muğla). Mustafa SOYLU (?/Besni)
- 7 — Nurettin YAŞAR (Ç./Manisa). Ramazan TURAN (?/Ank.)
- 12 — Sıtkı AYDIN (M./Ank.)
- 17 — Bayram GONOĞLU (Ö./Merzifon). Zeki YALÇINKAYA (Ö./G. Antep)
- 25 — Erol DOĞAN (İ./İst.)
- 26 — Cafer AVCI (Ö./Sivaslı)
- 27 — İbrahim İFLAZİ (İ./İskenderun)
- 30 — Seyri AKÇAN (Ö./Turgutlu)
- 31 — Nazım ARPACI (Ö./İst.)

AĞUSTOS

- 2 — Ekrem YILMAZ (?/İst.)
- 3 — Ramazan KURT (İ./İst.). Sefa HAKVERDİ (Ö./Ank.)
- 4 — Yaşar ERDOĞAN (?/Ank.)
- 5 — Hakkı ATASEVEN (M./Ank.). Hasan Hüseyin ŞANLI (M./Ank.). Muhittin CANLIER (M./Ank.). Selâhattin DOĞAN (P./Ank.). Bayhan ÖZDEN (Ö./Ank.). Ali Naci ÖZDEN (?/Ank.). Kasım YILDIRIM (?/Ank.)
- 6 — Abdurrahman ÖZÇİÇEK (?/Kırşehir). Remzi KÜTÜKÇÜ (?/İst.). Ali Rıza ÇİMEN (İ./İst.)
- 11 — Hakkı UZAR (Ö./İst.)
- 14 — Osman ÖZTAŞ (?/Turgutlu)
- 25 — Bülent Celâlettin PALA (P./İst.)
- 29 — Ramazan BAŞAK (?/Nusaybın)
- 31 — Ahmet ERİKÇİ (Ö./Edirne)

EYLÜL

- 2 — Hasan YILDIRIM (?/İst.). Cuma GÜL
(?/İst.). İsmail POYRAZ (?/İst.)
4 — Muhittin ATLI (?/Tarsus)
7 — Hüseyin ARSLAN (İ./İst.)
11 — Erdem ARABACI (Ö./Ank.)
18 — Mesut AKKALEM (Öğt./Uşak). Levent
ERTÜME (Ö./Bergama)
20 — Hüseyin ALTAY (İ./İst.). Ozan DADAL-
OĞLU (Ö./Ank.)
21 — Cihat ELÇİ (Öğt./Bingöl)
25 — Ergün ATACAN (M./Ank.).
26 — Hasan TEZER (?/Havran)
28 — İsmail ERNAZ (H./Yüksekova)

EKİM

- 1 — Şahin ACAR (Ö./Ank.)
17 — Bahattin ASLANDOĞAN (Ö./Ank.)
27 — Ömer ATILGAN (Öğt./Diyarbakır)
28 — Ayhan GÖKDEMİR (Ö./İst.)

KASIM

- 6 — Mehmet ÇAPAR (M./G. Antep). Musta-
fa BAŞOĞLU (Ö./Ank.)
8 — Mahmut ÖZDEN (?/Ank.)
10 — Hasan ÇİÇEKÇİ (?/Diyarbakır)
13 — Yaşar TOPÇU (Ö./İst.). İhsan KULLUK-
ÇU (Öğt./Sakarya)
16 — Yahya AKTAŞ (Ö./Uşak). Can KARA-
OSMANOĞLU (Ö./Ank.)
18 — Mustafa YARDIMCI (Ö./Doğubeyazıt)
20 — Nurettin ALTAYLI (Ö./Samsun). Hik-
met AY (İ./İst.). Gültekin ERTAN (Ö./
Amasya)
26 — Zeki ŞERİT (Ö./İst.) Kaya ÇAVDAR
(?/Hekimhan)
28 — Ahmet BAHAR (?/Konya)

ARALIK

- 3 — Nevzat BULUT (Ö./İst.)
4 — Ramazan ÇİÇEK (?/Urfa). Bekir CON
(?/Amasya)
6 — Murat DERTLİ (Ö./Eskişehir)
8 — Muharrem ÖZDEMİR (Ö./İst.). Abdül-
kadir ADANUR (Ö./İst.)
12 — İbrahim BALOĞLU (Ö./Ank.)
15 — Hüseyin DOĞAN (?/Elâzığ)
16 — Sinan HEPŞEN (Ö./İst.). Hüseyin UÇAR
(?/Ank.)
17 — Erdoğan YILMAZ (Ö./İst.). Necmi BA-
ŞAR (?/Elâzığ)
18 — Osman ÇAYAN (Asts/b/Ank.)
19 — Selâhattin TURGUT (İ./İst.). Mustafa
SARI (?/Ank.)
20 — Levent BAYKAL (Ö./İst.)
23 — Fevzi ARICI (Ö./İst.). Salih KARADE-
MİR (Ö./Ank.)
24 — Adnan ŞAHİNÖZ (Ö./Ank.). Mustafa
M. SARAÇOĞLU (Ö./İst.)
28 — Uğur TORASAN (Ö./Ank.). Ali USLU
(Öğt./Siverek)
30 — Metin KARATEPE (Öğt./Nizip). Hayri
ŞİRAZ (M./G. Antep)
31 — Fikret KEKLİK (Ö./Siverek)

Açıklama :

(Ö.) — Öğrenci - (İ.) — İşçi - (Öğt.) — Öğ-
retmen - (M.) — Memur - (?) — Mesleği bi-
linmiyor - (S) — Sendikacı - (P.) — Polis -
(H.) — Hakim - (Ç.) — Çocuk

Düzenleyen

Edip SAKARYA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ, Oktay Kurtböke (5).

İÇ OLAYLAR

Beterinden saklasın, Nadir Nadi (7) — Partiler: CHP'nin konumu, İlhan Selçuk (8), CHP'de gelişmeler, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu (8), Meclis ve Hükümet, İlhan Selçuk (10), CHP, ülke ölçeğinde büyük üstünlüğünü ortaya koymuştur (11), Say Süleyman say, Mustafa Ekmekçi (17), Demirel'e bir öneri, Osman Ulagay (19), Nepotizm, Nadir Nadi (20), Lockheed olayı saptırılıyor, Uğur Mumcu (21), AP ile MHP aşkı, İlhan Selçuk (23), Erbakan Hoca Ege'de AP'nin başına çorap öreceğe benziyor, Hikmet Çetinkaya (23), Politikada bağnazlık ve MSP, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu (24), Erbakan'a gönderilen mektup, Sofu Tuğrul (27), Seçimler ve sonuçları: Seçim yılına girerken, Nadir Nadi (28), Demok-rasi cephesinde, Oktay Akbal (29), Kargaşa, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu (30), Satranç oyunu, ★★ (32), Birinci basamak, Nadir Nadi (33), 5 Haziran ne, İlhan Selçuk (33), Mor ölüm rengidir, Oktay Akbal (35), Sol kazandı, Uğur Mumcu (36), Genel bir değerlendirme, Oktay Akbal (37), Seçim 77'den ne çıktı, Erhan Karaesmen (39), Olasılıklar, ★★ (51), Seçenek, Nadir Nadi (52), 13 adam aranıyor, Mustafa Ekmekçi (52), Anayasal başarı, ★★ (54), Kesinti, Nadir Nadi (55), Güven oyu, Muhittin Taylan (57), Karar günü, Nadir Nadi (57), En uzun gün, Mustafa Ekmekçi (58), Muradına erdi mi, Nadir Nadi (59), Oldu da bitti maşallah, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu (60), Dengesiz bir kabine, ★★ (61), İkinci cephe protokolü, ★★ (62), Yerel seçimler, Nadir Nadi (63), 226'yı yitirenler, ★★ (64), Ya gider ya düşer, Nadir Nadi (65), Dananın kuyruğu, Uğur Mumcu (65), 1977'nin sonu, İlhan Selçuk (66), Bozuk düzen: Bozuk düzenin sonu, Muhittin Taylan (68), Meclissiz Cumhuriyet, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya (70), Faşizm ve Türkiye, Yıldız Sertel (70), Dünya Türkleri

Birleşin, İlhan Selçuk (73), Bu yılın yılında, Oktay Akbal (73), Bozkurt yaşamı, İlhan Selçuk (75), Devleti kurtarmalı, İlhan Selçuk (77), Birbirine bağlı, İlhan Selçuk (77), Anı, İlhan Selçuk (78), Kitaplarda 12 mart, Atilla Aksoy (79), Orduya politika, Nadir Nadi (83), KKK, Uğur Mumcu (84), Devlet ve MİT, ★★ (85), CIA'nın «Ayaklanma kuramı ve Türkiye», M. Emin Değer (86), Kırım - Kıyım: 2. MC dönemi bilançosu: 106 cinayet (90), Faşizme karşı bir savaş bu, Oktay Akbal (94), Korkulan, Altan Öymen (95), Polis çevre binaları kontrol edememişti, Selâhattin Güler (97), Korku ve cinayet, Dr. İhsan Ünlüer (99), Savcılar gizli bir toplantı yaptı, Doğan Katırcıoğlu (100), Ozanın oğlu Ozan'ı da vurdular (101), 2. Cephe ve siyasal cinayetler, Prof. Dr. Muammer Aksoy (102).

DIŞ OLAYLAR

Demirel diplomasisi, Ali Sirmen (106), Kıbrıs, Ecevit ve Demirel, Ergun Balcı (107), Makarios'un ardından, Ali Sirmen (108), Rauf Denktaş anlatıyor, İzzet Rıza Yalın (110), Birleşmiş Milletlerde iyimserlik, Ali Nun (114), ABD'li arabulucular, Ümit Gürtuna (115), Bu kaçınıcı, ★★ (119), Bir konferansın ardından, Mahmut Dikerdem (120), Siret-i Nebi konferansı, Ümit Gürtuna (121), Ortadoğuda durum, Ergun Balcı (123), Lübnan iç savaşından sonra İsrail, Mehmet Emin Bozarslan (125), Bir lider öldü, Ali Sirmen (126), Beyaz Sarayda 900 gün, Ali Sirmen (127), Carter'in sorunları, Ergun Balcı (128), 60. yılında Sovyet ihtilali, Refik Tulga (129), Ekim Devrimi ve Türkiye, Ali Sirmen (131), Vance'in Moskova gezisi, Meral Tamer (131), Avrupa'nın siyasal görünümü, Ergun Balcı (133), Avrupa kaynıyor, Ergun Balcı (134), Euro-komünizm, Ergun Balcı (135), Carillo Cumhuriyet için anlattı, Kosta Daponte (137), Sosyalizmin güncel sorunları, Murat Sarıca (137),

Fransız solu ve Sovyetler, Ergun Balcı (139), Fransada seçimler, Ali Sirmen (140), Sergio Segre Cumhuriyet'in sorularını yanıtladı, Emine Uşaklıgil (141), İtalya'da kilise ile komünistler arasında diyalog, Şule Aker (144), Sonu, Ali Sirmen (145), Terör ve cinayet, İlhan Selçuk (146), Schleyer olayı, Ali Sirmen (147), Peyrefitte Cumhuriyet'e demec verdiğini, Kosta Daponte (148).

EKONOMİ

Demirel ve Kalkınma, Kenan Bulutoğlu (150), Doruğuna varan bunalım, Yalçın Doğan (152), Enflasyonda hız, Ziya Kayla (153), Döviz mevcudu 6 yıldır en düşük düzeyde, Uluç Gürkan (155), Fiyat artışları, yararlananlar, Ziya Kayla (156), Zammı ben yaptım, Fikret Otyam (159), Bir Moğol zulmü, Mehmed Kemal (160), MC, ekonomik programını uygulamadı, Füsün Özbilgen (162), 2 milyar dolarlık yüksek faizli kredi, Yalçın Doğan (162), Türkiye Para Fonuna «hesap vermek» zorunda kalacak, Uluç Gürkan (164), Dördüncü plan önemli yanlışları içeriyor, Füsün Özbilgen (165), İtalyan şirketi 150 milyon TL vergi kaçırdı, Yılmaz Gümüşbaş (166).

ÇALIŞMA

Sendikacılığın zor günleri, Engin Ünsal (168), Türk-İş ne yapıyor, İlhan Selçuk (169).

ENERJİ

Barajlar kralı, Uğur Mumcu (171), Enerji sorunları konferansta tartışılıyor, İstanbul Haber Servisi (172), Enerji konferansı «Sadabat gecesi»yle kapandı, Yalçın Pekşen (173), Elektrik halkın en güncel sorunu, Nuri Özdeniz (175), Irak: «Borç ödenmezse petrol akmaz», Mehmet Emin Bozarslan (176).

TIP - SAĞLIK

150 yıl önceki devrim, Doç. Dr. Sırrı Akıncı (178), Yoksul kırımı, Dr. Erdal Atabek (181), Hac ve Kolera, Uğur Mumcu (182).

KÖY VE KENT

Köyden kopan Demirel, Prof. Dr. Cevat Geray (183), Kent ve toplumsal adalet, Prof. Dr. Ruşen Keleş (185), Ümraniye olayı, Orhan Apaydın (187). 2., 3., 4... köprüler, Çelik Gülersoy (188), Boğaziçi sırtlarında «gecekondu apart-

manlar», İhsan Onur (189), Ölmek mi zor yaşamak mı, Reha Öz (191).

HUKUK

Anayasa yargısının sınırları, Muhittin Taylan (192), Bir tek söz bekledim, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu (194), İşkence olayları, Orhan Apaydın (195), Konutların aranması, M. Naci Ünver (196).

EĞİTİM - ÖĞRETİM

Eğitimde erozyon, Halis Kurtça (198), Buca Eğitim Enstitüsünde can güvenliği, Hikmet Çetinkaya (200), Yurtlarda kalamıyorlar, Ümit Alemdaroğlu (201).

DEVİRİM

Bitmeyen Söylev, Bülent Ecevit (202), Siyasal belge olarak Nutuk, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya (203).

DİN VE LAYİKLİK

Eğitim yoluyla mezhep kışkırtıcılığı, Doç. Dr. Bahriye Üçok (206).

BASIN

Cumhuriyet okuru, İlhan Selçuk (209), Yunus Nadi Armağanı (210), Saldırı, Nadir Nadi (211).

TV - RADYO

TRT'nin zorla işgali, Prof. Dr. Muammer Aksoy (213), Utanan kim, Mahmut T. Öngören (215).

EDEBİYAT

Esat Mahmut Karakurt ve roman okuru, Doğan Hızlan (217), 12 Mart döneminde beş roman yılı, Rauf Mutluay (219).

MÜZİK

Bir sanat devini anarken, Nadir Nadi (221).

TIYATRO

Bir deneme sahnesi, Muhsin Ertuğrul (223).

● Cumhuriyetten haber başlıklarıyla 1977'nin olayları, Edip Sakarya (225), 1977'nin ölümleri (235) - Yurtta siyasal olaylarda ölenler, Edip Sakarya (236).

